BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
15 B
122

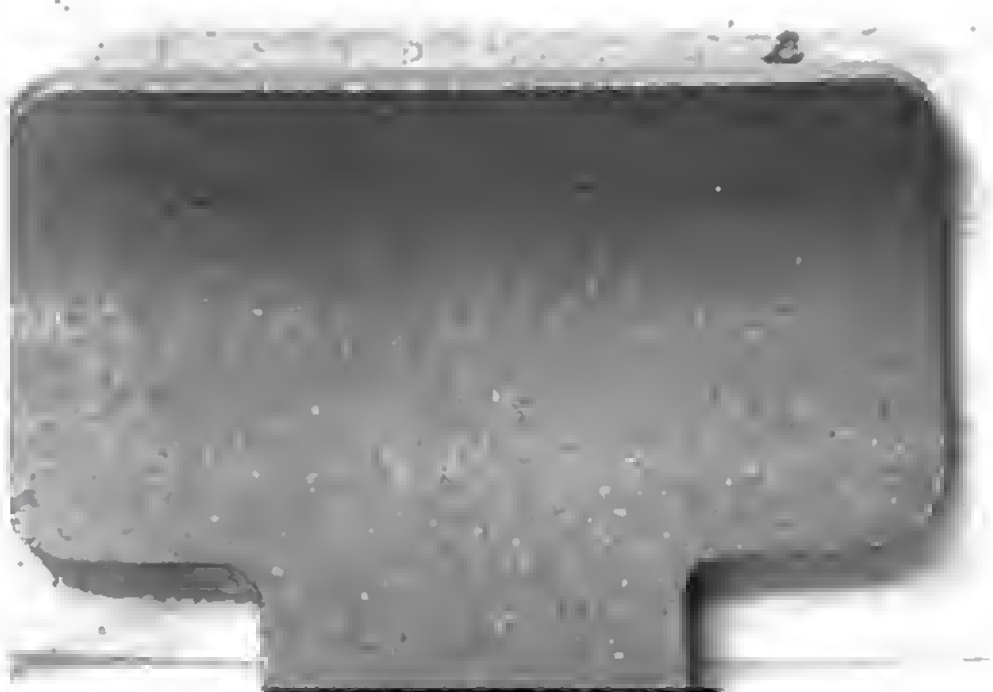

Digitized by Google

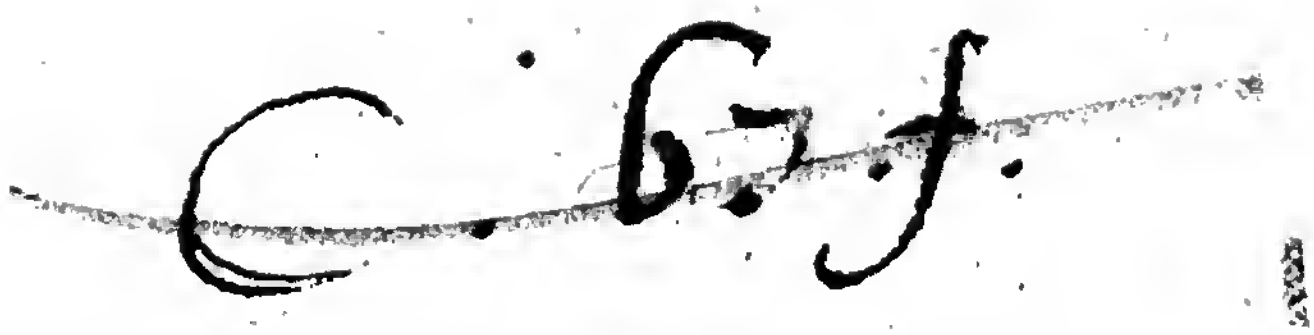

Digitized by Google

Digitized by Google

J. HEVRNII
VLTRAIECTINI
INSTITVTIONES
MEDICINÆ.

Editio altera, priore emendatior, & auctior.

Opera auctoris filii

OTHONIS HEURNII.

Cornelis Francesucci

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

LUGDUNI BATAVORUM.
Ex Officina IOANNIS MAIRE.
ANNO clɔ. Iɔ c, xxxviii.

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS HEURNII
ULTRAIECTINI
ORATIO,
De Medicinæ origine, Æsculapidum ac Hippocratis stirpe & scriptis.

RECTE dixit Pythagoras, duo omnium pulcherrima diviniſque operibus conſimilia nobis à S. Deo fuiſſe conceſſa, veritatem eloqui, & mortalibus facere benigne. Divini quid eſt, omnibus prodeſſe: certè boni viri eſt, prodeſſe velle: prudentis, hoc ipſum certa ratione & via inſtituere: fortis, in labore perſeverare. Hoc iuvandi conatu ductum genus humanum, quamplurima ſtupenda, quæ etiam hominem ipſum ſua mole ſuperant, uſibus humanis attulit: ut recte dixiſſe Sophocles in Antigone videatur,

Nihil æque ſtupendum ac hominem
Natura parens produxit unquam.

Hoc eſt illud iuvandi ſtudium, quod nullam mundi partem, quæ cœli circumflexu tegitur, intentatam reliquit: quod homines docuit procelloſum mare, dum atra etiam ſub Arcturo hyems ſævit, ſuperare, ac ex imo mari merces & nutricatum humanæ commoditati inferre. Hoc, inquam, hoc ipſum ſtudium, Tellurem, quam incorruptam Deam veteres vocabant, aratris ſcindere docuit, ac equis verſare, quos etiam magnis primum laboribus ſubiugavit. Sed pedetentim ad elegantiora ornamenta ſe convertit hoc ſocietatis humanæ ſtudium: hinc ſapientiæ & legum laudes, ut argute dirimi poſſint ex querelæ, quæ alioquin diris violarent hominum commercia iniuriis. Sed ante omnia cum homine una exſplenduit Medicina, gravium morborum levamen. Vt autem corporis firma conſtitutione nullæ opes, nullæ fortunæ ampliores, ſic labente illa nihil tædioſius, calamitoſius nihil. Quare viri illi, qui uſibus humanis illam artem intulere, Medicinam dico, ſine qua etiam externarum fortunarum uſus incundus ac dulcis haberi nequit, grata memoria celebrari ab omnibus bonis ingeniis merentur: nam, ut dicit Euripides,

Virtus etiam mortuis ſplendida lucere debet.

Dicam itaque iam ego de reverendo illo ſene, qui certa oracula olim Medicæ ſcholæ intulit, & quidquid artis Medicæ ad nos devenit, excoluit: de Hippocrate, inquam, Coo, Aſclepiadæ gentis ſacræ coryphæo, dicam. Spero veniam

Digitized by Google

vos mihi daturos esse, auditores ornatissimi, si non digne laudes dixero ei, qui omni laude maior ab omnibus celebratur: quod quidem ut faciatis, vos pro eximio candore vestro, & meo erga vos studio & observantia, vehementer oro.

Ante Empiricam conditam sectam, Graeci eos, qui hac arte excellebant, Deorum filios vocabant: qui profecto herbariam potius quandam experientiam habuisse videntur, quam artem medendi. Eiusmodi apud Graecos Chiron Centaurus, & ab eo eruditi Heroes, noverant. Nam principibus viris tantum Medicinam olim exercere licebat, eamque suis posteris per manus tradebant, ut scribit Aelianus De Hist. Animal. lib. 2. cap. 18. Ita apud Pindarum Pyth. 3. Iason dicit Chironem sibi nomen Iasonis imposuisse: ideo indubie quod inter condiscipulos doctrina & experientia medica excelleret. Sic multa de Aristaeo, Polyido, & Melampode scribuntur, qui, quod Proetidas, Thraciae mulieres, elleboro ab insania vindicasset, Melampodium dictum Ellebori medicamen fuit.

Medicinã apud priscos Graecos tantũ Principes exercuisse. Iason. Elleborus Melãpodiũ dictus.

Empiricae autem sectae initium dedit Aeron Agrigentinus, Empedoclis Physici (qui circa Hippocratis tempora floruit) autoritate commendatus, ut refert Plin. lib. 29. cap. 1. Hic Acron aetate Hippocratem superavit, & celebritatem inde nactus est (teste Plutarcho in lib. De Iside & Osyr. & Aetio, ac Paulo Aegineta) quod saeviente atroci in Sicilia peste ignes passim accendi iusserit, unde pestis evanuit. Hinc mutuasse remedium Hippocratem, verisimile est, cum in magna illa Athenienstium peste (quae primum à Thucydide, deinde à Lucretio Latinis versibus est enarrata) odorata ligna & corollas ubique accendi iussit. Quod similiter refert Galenus in libro De Antidotis. Post Acronem Empirica secta illustribus viris fulsit, quales fuere Crito, Philistion, Philinus, Menodotus, atque Serapion, qui ὑποθέσεις scripsit. Hanc sectam Tereticen & Mnemoneuticen, id est, observatricem memoremque Graeci vocare solebant.

Acro Agrigentinus Empiricae sectae auctor. Hippocrates pestis remedium ab Acrone didicit.

Empirica secta iam facta, cum homines rerum experientias causis firmare optarent, viderentque ignotis causis effectuum etiam observationem minime firmam esse, ad earum contemplationem inclinare coeperunt, atque ita sensim rationalis Medicina subnasci coepit: quae fuit ante Hippocratem penes Cnidios, Rhodios, & Coos: cui splendorem, incrementum & maiestatem primus omnium afflavit Hippocrates, ac eam primus, dicit Galenus, apud Graecos in lucem protulit: qui, ut dicit Celsus, vir arte & facundia clarus fuit: quique, ut ait Macrobius, tam fallere quam falli nesciebat. In hoc verborum pressa proprietas, sententiarum concisa subtilitas, sermonis veneranda antiquitas, & artificii commendabilis dignitas. Haec genuina & propria sunt Hippocrati. Eius serie si enumeres verba, breviter & abscisse scribere deprehendes: sensum si aestimes, copiose & valenter.

Rationalis Medicina.

Hippocratis laus.

Nam

Nam rei agendæ causa loquitur ; & verbis non ultra, quam ad intellectum satis est, utitur: ideoque eius scriptorum dignitatem ab ulla huius ævi multiloquentia non sustineri posse putem, non si quater, totum hoc seculum reviviscat.

Hunc Hippocratem origine paterna ab Aesculapio, materna ab Hercule prognatum esse affirmant. Id mirum, quod artis Medicæ studium una Asclepiadum familia annos amplius mille conservavit, libris in vestigia parentum succedentibus, & artis avitæ possessionem tuentibus. Ita apud illos ars adolescebat, & incorrupta ad posteros transmittebatur. Refert Pindarus in Nem. Ode 3 de Aesculapio, cum post Iasonem ad Chironem veniisse, ubi dicit quod Chiron

* ---- Ἀσκλαπιὸν
Τὸν φαρμάκων δίδαξεν
Μαλακόχειρα νόμον.

Sed dubium non est eum apud Aegyptios, aut eorum apud magistros, Iudæos dico, artem didicisse, & inde Græciæ intulisse. Est & nomen ipsum peregrinum, ab E Z & KELEPH factum, quorum illud capram, hoc canem significat: nam caprillum lac intus, & canis lingua ad ulcera foris, medelæ loco erant. Et quæ de Aesculapio exposito, ac à capra lactato, à cane custodito, Græci fabulantur, omnibus nota sunt. Tanto autem successu Aesculapius in Græcia Medicinam fecit, ut Hippolytum, Thesei filium, in vitam revocasse persuasione vulgi creditus sit, diviniſque honoribus ideo cultus. Indubie à Chirone Centauro fuit educatus, in eadem cum præstantissimis Græciæ principibus schola, in qua fuere Peleus, Iason, Achilles, &c. Quod argumento est eum non obscuro loco natum fuisse : maxime cum posteros eius in Peloponneso parti Messeniacæ imperasse constet ex Homero & Pausania. Et seculo illo antiquo artibus elegantioribus illustres familiæ tantum vacabant, quæ iam ad tuguria vere relegantur, musis cultoribusque fere tabescentibus.

Ex hoc Aesculapio nati Podalirius & Machaon, qui & suas duxere copias ad oppugnandam Troiam. Machaone ad Troiam ab Eurypylo Telephi filio occiso, posteri eius tenuere paterna & avita regna in Messeniaca, usq; ad reditum Heraclidarum in Peloponnesum: nam illi recuperata Peloponneso pepulerunt inde Pelopidas, Nelidas, & Asclepiadeos universos: ex quibus aliis alio ex fuga dilapsis, cũ Tisamenes Orestis filius relictis Argis ad Achivos : Nelidæ, quorũ erat à Nestore origo, Athenas sese reciperent: Machaonis nepotes ad Podalirii posteros fugisse non dubitandũ est. Capta Troia Podalirius tempestate delatus ad Scyron Cariæ urbem, ibi, quod Græcia partim bellis flagraret, partim latrociniis pateret, deposita imperii cura, scholam aperuit, paternam artem docuit ac fecit. Ex hac schola coloniæ tres scholarũ deductæ maximo Medicinæ cultu, cum toti Græciæ, Asiæ, & ad Persidem usque medicos pareret : Rhodia, nimirum, Cnidia, & Coa. Certarunt hæ scholæ inter se æmulo studio amplifican-

profapia.

Aesculapius à Chirone institutus.

*. i. Aesculapium docuit applicationem remediorũ multifariorum, quæ fit molli manu.

Machaon eiusque posteri.

Podalirius ubi medicinam fecerit. A Podalirii posteris tres Medicæ schiolæ institutiæ: Rhodia, Cnidia,

Digitized by Google

dæ artis: ſicque his contendentibus de artis Aſclepiadeæ poſſeſsione, reliquas tandem obſcuravit Coa celebrium artificum numero & ſcriptorum ſplendore: quamvis & ſua Cnidiis ſententiis dignitas atq; autoritas fuerit; nam etiam diu in medica ſchola viguerunt. Quæ autem in Co extitit ſchola, ea genuit, aluit, & docuit Hippocratem decimum ſeptimum ab Aeſculapio. Hic abſolutiſsima artis avitæ cognitione inclaruit, ac emicuit feliciſsimo artis eiuſdem ſucceſſu: nec id mirum, nam nactus naturā beatiſsimam, mox artem veluti cum nutricis lacte ſugebar. Tanta huius fuit benignitas, nihil ut ſciverit nos quod neſcire voluerit: tanta autem ſolertia & ſapientia, ut quod ipſe ignoraverit, poſt ipſum ſciverit nullus. Eius paternæ ſtirpis hæc eſt ſeries: Aeſculapius, Podalirius, Hippolochus, Soſtratus, Dardanus, Cleamitides, Criſamis, Theodorus, Soſtratus ſecundus, Criſamis ſecundus, Theodorus ſecundus, Soſtratus tertius, Nebrus, Gnoſidicus, Hippocrates, Heraclides, Hippocrates Magnus. Theſſalus filius Hippocratis in oratione ad Athenienſes meminit Nebri tritavi patris ſui. Amphictyones enim bellum gerentes adverſus Cryſeos Locrorum vicinos, repetituri ab illis templi Delphici opes, hunc Nebrum oraculi monitu accerſiverunt ad pellendam ab exercitu peſtem, quæ eius magnam partem vaſtaverat. Huius Nebri ex Gnoſidico filio nepos fuit Hippocrates primus, cui tribuuntur libri De Fracturis, & De Articulis, qui inter Hippocraticos extant: eiuſdem fuit abnepos Heraclides noſtri Hippocratis pater, qui Amyntæ Macedonum regi charus & familiaris fuit. Ab hoc conſcripti cenſentur à quibuſdam Aphoriſmorum & Prognoſticorum libri, qui inter monumenta Hippocratica ſoli fere principatum obtinent. Hoc patre natus eſt Hippocrates noſter, & Phanareta Heraclidea matre, propter quam ſe etiam viceſimum ab Hercule numerat. Claruit maxime temporibus belli Peloponneſiaci, regnante apud Perſas Dario Longimano, Heſteris forte filio, quæ nupſerat Aſſuero, quem Græci Xerxem, Chaldæi Artaxerxem appellant: quo tempore illuſtris erat Democritus Abderita philoſophus: Protagoras Sophiſta, cuius libros decreto publico Athenienſes exuſſerunt: & Phidias Atheniēſis, ſtatuariorū coryphæus, qui vivos Iovis vultus ex ebore duxit, qui omnis ætatis admirationem in ſe traxerunt, ut recte in laudem Phidiæ ſe effundens Plinius lib. 7. cap. 37. dicat: Phidiæ Iupiter Olympius cottidie teſtimonium perhibet. Tunc graſſante celebri illa peſte, à Thucydide deſcripta, eius ſcientia toti profuit Græciæ, quæ ex Pannonia & Illyride in Græciam immani cum ſtrage profecta ei vaſtitatem minabatur, anno ſecundo Belli Peloponneſiaci: anno Mundi 3537. Fuit enim ea veneni in hoc malo truculentia, ut vel ſubito necaret, vel excuſſum in crura aut brachia malum illa una avelleret & ſolutis artubus conſcinderet: alios

Hippocratis indoles, & ſtirps paterna.

Nebrus tritavus Hippocratis.

Hippocrates materna ſtirpe viceſimus ab Hercule.

Nobiliſſima Græciæ peſtis ab Hippocrate curata.

Ovid. 7. Met.

Semianimes errare viis dum ſtare valebant
Aſpiceres, flentes alios, terraque iacentes,

Hic

Digitized by Google

Hic, illic, ubi mors deprenderat exhalantes.
Atque etiam quosdam cepere oblivia rerum
Cunctarum, neque se possent agnoscere ut ipsi. Lucret. lib. 6.

Ita horribiliter grassante lue, cum à Thessalis hoc contagium depulisset, ad Thermopylas profectus, à Dorien sibus & Phocenlibus

Sollers occultas rerum cognoscere causas
Hippocrates sacram sustulit igne luem.

Hinc dictus Magnus servator, Macedoniæ, Thessaliæ, & Thraciæ. Thessalum filium revocatum ab Archelao Macedonum rege, qui hæredibus Perdiccæ fraude sublatis regnum vi rapuerat, concessit eum Athenien sibus petentibus anno secundo belli Peloponnesiaci. Draconem alterum filium misit in Hellespontum. Polybo genero studiorum & scholæ curam commisit. Postea Athenien sibus in Siciliam traiecturis Thessalum rursus adiunxit. Horum beneficiorum memores Athenienses Hippocratem proximum Herculi in Eleusiniis sacris collocarunt donatum iure civitatis: & posteris eius stipendia & victum in Prytaneo de publico decreverunt: quod fuit apud Athenienses summum. Hic Hippocrates, ut scribit Soranus, Perdiccæ regi Macedonum in honore & delitiis fuit, cum propter artis excellentiam, tum propter originis & familiæ Heraclideæ cognationem. Ob artem quidem, quia cum Perdiccas tabe ab omnibus laborare existimaretur, publicitus cum Euryphonte, qui ipso ætate maior erat, ad eum curandum vocatus fuit, ac certis notis deprehendit ei animum, non corpus, in querela esse. Etenim Perdiccas, post mortem parentis Alexandri, Phylam parentis pellicem amare cœperat; ad quam cum Hippocrates rem detulisset, regem servavit. Quin & ob cognationem familiæ Heraclideæ regi amicissimus fuit; nam & Macedonum reges paternam originem ad Herculem referebant, ut maternam Hippocrates. Præceptorem in Philosophia habuit Democritum, quem cum Abderitani insanum ferent (nam totus naturæ contemplationi deditus, ab omni hominum consortio remotus solitarius degebat, reique familiaris curam prorsus negligebat) illum sanum deprehendit, & præceptorem suum ab elleboro (quod illi Abderitani propinare volebant) gravi sanis medicamento, quodque in sanis mortis aut insaniæ eventum habet, liberavit. Illustris hic senex, felix gloriæ suæ spectator, qui vivus maiores quam unquam ulli mortali honores sibi à suis delatos vidit: Regum ipse nepos, qui Asiæ & Africæ late dominantes reges, quasi tam insigni & illustri nomine tyrannos indignos, ad illius se amicitiam applicantes repudiavit: Denatus, inquam, hic est apud Lariss æos, cum totidem, quot ipsius præceptor Democritus Abderita, vitæ annos explevisset, nimirum centum & novem, ut testatur Soranus. Admirandum quid ei defuncto contigit: namque eius sepulchro diu post mortem apes insedere mellificantes, quo melle infantium oris ulcusculis iuxta tumulum illito, nutrices ea persanabant: quasi natura clamante, hoc

Hippocrati Athenien sibus divinus honor exhibetur.

Hippocrates Perdiccæ Macedonũ regi charus & familiaris.

Et affinitatem.

Hippocratis præceptor Democritus ab ipso ab elleborĩ iniuria liberatus.

Hippocratis mors.

Portentũ post mortem Hippocratis.

Digitized by Google

homine veram Medicinam Deum hominibus monstrasse.

Hippocratis filii, & successores.

Inter plurimos discipulos quos reliquit, clarissimi fuere duo eius filii, Thessalus Hippocrates, & Draco Hippocrates. Thessalus Hippocrates quæ lacera pater reliquerat, tanquam novus quidam Aesculapius Virbii membra, collegit, iisque ordinem dedit Consociati ab hoc putantur, liber Epidemicon secundus quartus, quintus, & sextus. Sed procul à schola & studiis apud Macedonum regem, non scribendo, sed medendo consenuit. Polybus, gener Hippocratis Magni, post socerum scholæ & studiorum curam suscepit. Ab hoc scriptos libros De Natura Humana, & Semine, erudita vetustas credidit. Dubitatum etiam fuit, num libri περὶ τροφῆς etiam huic attribui debeant. Draconem, alterum filium, libros Prorrheticῶν composuisse opinio fuit: quos quidam Thessalo adscripsere. Retinuere autem posteri Hippocratis avitæ artis possessionem per annos pene ducentos. Thessalus reliquit Hippocratem tertium: hic iterum Hippocratem quartum, qui Draconem secundũ, ex quo natus Hippocrates quintus. Dioscorides is qui sub Hadriano Imperatore Hippocratica scripta collegit & in ordinem redegit, censuit Hippocratem tertium fuisse autorem scripti De Lienteria. Draconem secundum medicinam facientem apud Roxanen, Alexandri Magni coniugem, Cassander cum illa carceri inclusum occidi iussit. Commemorat Suidas alios Hippocrates ex eadem Hippocratis ortos stirpe, Coos omnes, ut sextum Thymbræi filium, & septimum Praxynadis filium: sed certo non constat qua cognatione primos attigerint, nec qua nominis & artis celebritate exsplenduerint. Polybum in Hippocraticæ scholæ administratione secutus est Diocles Caristius, qui primus Anatomica ex professo docuit & scripsit: fuit medicus Antigoni regis: existimatur autor librorum De Morbis Mulierum. Diocli successit Praxagoras Cous Nicearchi filius, ex Asclepiadeis ultimus. Apud hunc condiscipuli fuere, Philotimus, Eudemus, & Herophilus. Philotimo attribuitur liber περὶ τροφῆς.

Polybus gener Hippocratis.

Draco filius Hippocratis.

Diocles Caristius.

Herophilus ab Hippocratica sinceritate primus defexit, moxque eum sequuti Chrysippus & Erasistratus probum vetustæ doctrinæ vinum affusa nasutiæ suæ aqua diluerunt: & ita pristinus Medicinæ decor periit, cum iam familiam Aesculapii deseruisset. Innovata hæc Medicina diu floruit: nã Strabo, qui Augusti ævo vixit: scribit in fine libri decimitertii, ætate sua inter Laodiceã & Carurã fuisse celebrem scholam eorum Medicorum qui Herophilum sectabantur: qualis etiam fuerat tempore patrum suorum Smyrnæ, Medicorum qui Erasistrati dogmata amplectebantur. Postquam igitur Aesculapidum familiam deseruisset Medicina, in tres factiones distracta fuit, aliis se profitentibus Rationales, aliis Methodicos, aliis Empiricos novos. Ita invalescentibus partium studiis, & evincente novarum opinionum fœtu, pressa fuit Hippocratica veritas, totaque ars fœde commen-

Asclepiadum doctrina à quibus corrupta.

titiis

titiis nugis aſperſa fuit: ut fere fit, cum ignari ſententiæ eorum à quibus primo artes profectæ ſunt, in artes ſurrepunt; quibus fidus comes ambitio fere eſſe ſolet, quæ arrogantiam ex inſcitia parit; hinc ſuperbum faſtidium ad uſitata atque recepta, & ingens calcar ad novitatis ſtudiũ. Ita doctrina Medica pene proiecta, & factionum contentionibus quaſi exoſſata iacuit, ad Galeni uſque tempora, qui Hippocraticam lucem à tenebris vindicavit, excuſsis Empiricorum & Methodicorum inſaniis, quæ nitore exſplendeſcentis veritatis, ex animis & memoria hominum evanuere.

Hippocratis ſcripta quid ambigua effecerit.

Quæ ſcripta nomen eius præferunt: iurene an iniuria, olim etiam dubitatum fuit. hoc inde enatum fuit. Cum Ptolemæus Philadelphus maximis ſumtibus veterum ſcripta coemeret in Bibliothecæ cultum, lucriſpe multi alienis ſcriptis nomen Hippocratis intulere: quin in genuinis multa pro libidine immutavere, ſicut Mnemon Sidites tertium Epidemicon obtulit ſuo nomine, cũ additione τῶν ἀποδεδεγμένων. poſtea cum conflagraſſet Bibliotheca Alexandrina, & quæ in privatorum manibus reſtibilia erant collegiſſent Artemidorus Capito, & cognatus eius Dioſcorides, Alexandrini, Adriani Imperatoris temporibus, plus damni quàm commodi Hippocratis rebus intulere depravando Galeno igitur debemus quod genuina ab adulterinis dignoſcimus, qui & menda ſcripturæ emendavit, & quæ fraude immiſſa & quæ Hippocrati conſentanea demonſtravit. Is 1. Epidem. & 3. Hippocrati Magno, 2, 4, 5, 6, eius filio Theſſalo adſcribit: reliquos ſuppoſititios cẽſet. Περὶ τέκνων libros, & Aphoriſmos alibi Magno Hippocrati, quo potius inclinat, alibi eius patri Heraclidi adiudicat. De Aphoriſmis Suidæ eſt elogiũ: βίβλος ἡ τῶν Ἀφορισμῶν ἀνατιθεμένη τῷ μεγάλῳ Ἱπποκράτει Cuius. Hippocrates etiam Magno adſcribit Librum De Aere, Aquis, & Locis: & De Victus Ratione in morbis Acutis: addens, ex quorundam tamen ſententia cenſeri hos ex Cnidiis ſententiis eſſe conglomeratos.

Hippocratis laus.

De ipſo Hippocrate Galeni iudicium eſt καλὸν καὶ ἀγαθὸν ἀνέρα αὐτὸν γεγονέναι, μὴ φιλοπαμίας, ἢ φιλοδοξίας ἀλλ' ἀληθείας ἐραστήν. Et de ſcriptis eius, ὅτι κενῶν οὐδὲν ἔγραψεν· ſed eſſe quædam mutila, quædam conciſa & in arctum contracta; nihil ſuperfluum, ociоſum nihil: ſed arguta brevitate rotunda & ſignificantia omnia: ĩta ut ubertas & amplitudo rerum verborum numerum longe vincat. Hic enim antiquus Medicæ ſcholæ fuit mos, in coque Aeſculapidum ingenium ſe oſtentabat, quod multa artis cote, ſummis laborum ærumnis, ab ipſis incunabulis uſque, erat ſubactum. Ideo & nunc, ut recte antiqua Aeſculapidum ars diſcatur, Aeſculapii ingenio eſt opus. Nam omnia veri medici inſignia, ab antiquitate, Aeſculapio adſcribuntur, vere laboriola omnia, Noctua, ut ſit vigil ac in ſtu-

Aeſculapius ut olim pia-

gi consue-verit. Medicus qualis esse debeat.

diis perennet, ut sciat casus & eventus morborum prædicere. Galerus & nodosus baculus, ut medicus studiose addiscat vim remediorum & vires ægri, ut cognoscat exacte quales remediorum ictus singuli homines opportune excipere possint. Serpens, ut callide summaque cautela remedia admoveat, & ad contortas sedecim indicationes curatiuas collineet. Manu altera amplectebatur caput draconis, qui ὀξὺ δ' ἐρᾷ, id est, acute videndo dicitur, iuxta vigili cane adsistente, ut sagaci ingenio morborum indolem & eventum perspiciat, perspectumque summa cura & minimo nocumento morbum auferat: sanitatemque præsentem custodiat, morbum imminentem fuget. Altera manu pini pomum gestabat, innuens durissimum quidem esse artis medicæ corticem, sed utilissimam ac suavissimam eius medullam & fructum. Dextro lateri Sanitatis aligera effigies iungebatur: ut Medicus non sordidi lucri, sed valetudinis generis humani habeat rationem, utque sanitatem præperi penna ferri à dextra in lævam partem cognoscat. Pullus, ut diætam summa cautela instituat in morbis, qui celeriter, vehementer & continenter, quasi acuta & alta vulnera punctim corpori humano infligunt: utque cum opus est victum gratum præscribat, & succo tenerum, hoc est, ut ægri vires perpetuo corroboret, & ita se studiorum cultu comparet, quo id arte recte agat. Barbam etiam demissam ac silvescentem Phœbi imberbis filius gerebat, ut nullus nisi ætate & scientia adultus morborum curationem aggrediatur.

Quare agite, iuvenes Nobilissimi, mecum ad laureta illa antiqua Asclepiadum pedem conferte: difficilis quidem via, sed brevis Hippocrates. at obscura brevitas. diligentia & labor facem præferant, & in clara luce Charites, Veneres, & Lepores, in his viridariis Naturæ saltantes videbitis. Nam totius naturæ nitor & elegantia in Medicina est corrivata. Vere profecto hoc dicam, si humana natura integra mansisset, nihil post Deum habuisset in quo se suavius & cupidius exercuisset ac oblectasset, quam in rerum ab ipso creatarum (quarum haud infima pars est homo) contemplatione. Quare natura Medicinæ est ὑπόθεσιν. Quin hoc naturæ studio, in dura hac natura, ad pietatem animus mollescit, & rerum contemplatione ad S. Dei venerationem excitatur. Profecto in tam magna fabrica & œconomia humani corporis cum architecti sapientia perpetuo occurrat, fieri non potest quin timor relligiosus animos occupet. Quare authori Medicinæ S. Deo gratias agamus, quod hæc monumenta Asclepiadum, in quibus præcipuæ sapientiæ divinæ expressæ sunt imagines, inter tot temporum iniurias defensa & ad nos propagata fuerint: & ab illo petamus, ut hoc beneficio nos & posteros uti sinat.

Digitized by Google

Nobilissimo & Magnifico Heroi

HENRICO RANZOVIO

PRORegi IN DUCATIBUS Slesuicensi, Holzatiæ, & Dithmarsiæ: Domino in Bredenbergk, Rantzou, Ranzovisholm, Nuschou, Melbeck, &c.

I. HEURNIUS DEDICAT.

MAGNIFICE *Nobilisque Heros, patrone veneran-de, vide quæso hunc embryonem meum, nam vix fœtum dixero, quem quasi abortii, & immaturum & crudum tibi (veniam dabis temeritati) seni maturo, prudentia, virtute, eruditione, splendore gloriæ, opibus, plena auctoritatis & dignitatis senecta florenti asscribere & in tutelam tradere audeo. Quæ fiducia? quæ causa? virtus & humanitas tua, quæ persuasere. Adeone ille crudus? crudum vere dico, qui me fere nesciente prodiit in lucem, impolitus, subitarius, nullisque cunis fotus: sed è suggestu vere præcipitatus. Ego sane eum conceperam, & hactenus produxeram, sed me porro enixurientem non sentit, sed discipulos meos. Quorum*

Digitized by Google

parturiginem cum animadverti, & inter illos doctissimum professorem Medicinæ (collegam iam, & olim discipulum meũ) D. Petrum Pavvium, qui editionem (quod illi Medicinam longe lateque diffusam & quasi incertis sedibus vagantem componere hæ Institutiones viderentur) urgebat, & iam ad prælum à se descriptas monstrabat; quare aliquid etiam has esse persuasus sum. Itaque ut lucem viderent annui: ne neglectu officium iuvandi discipulos deseruisse viderer. Malui ergo vel famæ iacturæ studiosis consulere, quibus amplissimæ artis longeque diffusæ immensitates modico captu utiliter complexus videbar. Ego alioqui hæc publica fecissem? nunquam: & ne nunc quidem, quantum in me fuisset, ab aliis exceptа typis subiici sivissem, ni doctissimi illius professoris stimulis, & assiduus discipulorum intercessionibus lenitus fuissem. Vide, potentissime Heros RANZOVI, *quam mihi diffidam de eius tutela. Clypeo tuæ doctrinæ, armisque tuæ illustris auctoritatis mihi hic opus, ne monstrum ab adversariis pro fœtu abortiisse dicar. Dicar? & forte, ut hoc in aurem dicam, merito: qui non, quod ursæ solent, lambendo, tergendo, poliendo informem hanc molam formare potui. Attamen furtim, dum hic fœtus in typorum ma-*

matricibus haret; quædã adieci: si non (ut fit in subitario opere) ad venustatem, saltem ad operis metam quod faceret: pedesque addidi, ne mutilus plane prodiret. Hinc est quod eruditus lector fortasse deprehendet quædam hiulca, quædam inchoata, quædam repetita, quædam loco alienore dicta. hic ego Teucer; tu Aiax, me tuo clypeo condas splendido. Nam cum hæc parari prælo à doctissimo Pavvio sensi, (testis erit ille semper mihi) ut non meo, sed suo nomine hæc meæ ederet, volui: noluit ille, qui eius est candor, sed meo. Iam ego hæc tibi, Patrone magnifice, defendenda trado. Etsi vero splendore nobilitatis tuæ valde deterrebar ne hoc facerem, magnitudinis tuæ & exiguitatis meæ non nescius; ut tamen hoc agerem, aliæ etiam graves causæ fuere. Primum, cum Institutiones hæ sint medicæ, omnium commodis dicatæ, tibi, qui omnium ex æquo utilitati ea qua summa polles auctoritate, atque prudentia consulis, iure defero. Tum quod observantiæ in te meæ illustre testimonium dare cupiebam ac monimentis testatam relinquere, ac satisfacere cupiditati meæ tui observandi atque colendi. Et hoc opus medicum non alteri quam ei debebatur, in quo universa secundum Regem (cui tu ob summas heroicasque virtutes, probatamque tot Regibus fidem,

in

in rebus dubiis consilium, & in magnis gerendis prudentiam, charissimus es & semper fuisti) regni vis atque potestas sita sit. Talem cum te primus qui te finxit Prometheus & celitum favor fecerit, an non merito cuncti celebrent fœlicem fortunam familiæ tuæ, quæ semper istiusmodi viris fuit referta? Etenim quis nobili Heroë IOANNE RANZOVIO *patre tuo militia fortior, aut consiliis prudentior? quis* HENRICO RANZOVIO *avo tuo, Bredonevepro-avo, & Caio abavo tuo illustrius virtutis suæ testimonium posteris reliquit? Sed hæc in te solidata effulgescere videmus, ut omnes omnium virtutes, & pace & bello referas. Sane quod olim Nestor Agamemnoni, id tu Christiano* III, *Frederico* II, *& Christiano* IIII *Daniæ Regibus: ut haut iniuria hi Reges, te uno se beatos dum vixerunt prædicarint, suique Regni gubernacula tibi merito concesserint, & in tua fide securi conquieverint. Hæ rationes me impulere, Heros summe, ut Institutiones has medicas, una cum altero libello De Modo Studendi Medicinæ, nuncupare tibi (à quo earum immaturitas & pudor meus me revocabat) sim ausus. Si quid peccatum, quod tibi tanto viro hæc tenuia offero, spero me veniam apud te inventurum, qui in-*

dole

Digitized by Google

dole illa tua, haut minus læta fronte exigua ab infimis, quã magna à ſummis accipere ſoleas. Patieris ergo Heros Nobiliſſime, hæc tua gratia illuſtriora effecta, nominiſque tui fulgore decorata, ad manus hominum ire. Ego interim omni officio tuo nomini, laudi & honori, quantum potero, ſtudebo ſemper. Vale Heros Magnifice, & tuo patrocinio ac gratia Heurnium tuum fovere ne intermittas. Ex Lyceo Batavienſi. ANNO CIↃ. IC. XCII.

PETRVS.

Digitized by Google

PETRVS PAAVV

LECTORI S.

AB eo tẽpore quo professionis medicæ munus in patria Academia susceepi, benigne Lector, hoc unum mihi in votis, tironum incepris uti quantum fieri posset consulerẽ maxume. Quocirca ab Anatomicis lectionibus quoties respirare mihi datũ, crebra ea de re cogitatio, repetiti aliquoties cũ amicorũ nonnullis sermones. Dumq; (ut inter familiares fieri assolet) curiosius paulo in meorum studiorum incunabula prima, progressum profectumq; aliquando inquirerem, iis me voti mei compotem factũ comperi, quæ * Princeps ille medicus in eo requirit qui se Æsculapio devovit. requirit autem Naturam, Locum studiis aptũ, Industriam, Tempus, Doctrinã, Institutionem à puero. Singula absq; controversia in omnibus artibus (præcipue vero ob difficultatẽ, multiiugamq;, quã in suis assectis exposcit, rerum variarum cognitionẽ, in Medicina) summe necessaria: inter quæ tamen posteriora duo primarium sibi vendicare locũ mihi videbantur. Cum enim duo hæc velut obstacula omnibus iis perpetuo occurrãt, qui eximii quid sibi addiscendũ proponunt: humani dico ingenii imbecillitas; artiũque

* Hippocrates in lege.

que obſcuræ nubes, dẽſæq;, quibus quot-quot ſunt omnes circundantur, tenebræ, ni commoda docẽdi ratione, tenellula inprimis ingenia, ſic excolãtur, ut ſpinoſa illa ſepta intrepide pervadant, ſplendidæq; illius internæ lucis fulgore illecti ſtrenue in incepto pergant; metus erit ne deterriti iis quas in ipſo protinus veſtibulo offendũt, difficultatibus animo deficiant, & deſperabũdi alia caſtra petant: ſicq; perpetuo incerto errabundoq, ductu huc illuc tracti, nec ſibi ipſis nec reipublicæ ulla tandẽ ex parte utiles fiãt. Et ſane ſi quis neglecta commoda fidaq; inſtitutione, peritoq; itineris duce, vaſto huic mari (de medica arte mihi ſermo) temere ſe nihilominus committat, hic ſi non ventis debeat ludibrium, certe velà minutiſſima Remora in medio quoque curſu ſiſtetur. qui poſſit aliter? cum ne exercitatis quidẽ labyrinthi has fraudes ſemel ingreſſis liceat abſque Ariadnes ductu tutum relegere iter.

--------ita Dædalus implet
Innumeras errore vias, vixque ipſe reverti
Ad limen potuit, tanta eſt fallacia tecti.

Vt optime de rep. litteraria mereri ille videarur, qui methodica compendioſaq; Inſtitutione, tironũ ingenia ita format, animoſq; firmat, ut alacriter nulloq; faſtidio ſtadium hoc decurrendo victores tan-

tandem ex animi ſententia evadant. Talẽ aliquem mihi diſquirenti, qui medicinæ ſtudioſis optumam hac in parte navaſſet operã, varii ſe quidem obtulere, attamen non omnes apti, ut aut publicũ ſcanderẽt ſuggeſtum, aut à iunioribus cum fructu legerẽtur: hic etenim prolixitate, alter de induſtriâ excogitata obſcuritate (ut de impropria loquendi ratione nihil dicã:) ille futili & gregario nimis ſtylo, rebuſq; via pervulgata tritis, faſtidiũ potius quã appetitum lectori parere videbãtur. Denuo itaq; hic quid agerẽ incertus dum ſum, en opportune mentem mihi ſubit, Clariſſ. Virũ IoANNEM HEURNIUM, præceptorem meum, cũ ſub eo olim medicinæ fundamenta iacerem, univerſæ noſtræ artis capita nobis auditoribus ſuis lectionibus pubicis memoriter dictando propoſuiſſe. ſchedas meas, licet iam laceras & disjectas, in unum colligo, avideq; adhibito iudicio luſtro: mirũ quam me confeſtim eorũ lectio affecerit, tũ quod iucunda exiſteret præteritorum ſtudiorum recordatio; tum vel maxime quod commodiſſima eſſe viderẽ quæ publice proponerentur, idq; præſetim in hac Academia, in qua nata, cuius genio accõmodata. Elegantiore itaq; charactere deſcriptũ ei fœtum ſuum iam ignotum defero, communis ſtudii nomine orans & obte-

obteſtans, luci ne invideret, ſed extrema addita manu in publicū prodire permitteret. Renuit ille primū, ac meo illa nomine prodire voluit: ego contra, nulla id fronte fieri poſſe. Quare tandem ille pro ſuo ſingulari in medicinam amore, raraq; quam ſummæ eruditioni coniunctam habet humanitate non renuit, petitioni meæ ſe ſatisfacturum promittens, ſimulac per ſtudia magis ſeria otium ei cederetur. Quantum vero operæ iteratæ huic cenſuræ impenderit, illi probe norint qui è dictantis eius ore excepta eadē hæc penes ſe ſervant: aliam plane induiſſe faciem videbunt; plurima nova acceſſiſſe; quædam apud omnes paſſim obvia ademta; breviter, adeo concinne apteq; omnia compoſita, ut merito iure Academiæ noſtræ (cui primitias ſtudiorū ſuorum debent) gratulari debeant, quæ conſecuta ſit perpetuæ lectionis materiā. Illa omne hoc quidquid eſt HEURNIO non invite acceptum refert; HEURNIO, quem ſuarum

Grande decus columenque rerum

lubens agnoſcet. Quid tu Lector? ſerta fat certo ſcio huic ſuſpendes Bellerophōti, qui te vel triformi illigatum Chimæræ expedire potis eſt. Ita vale. In Academia noſtra, quæ eſt Lugduni Batavorum, ANNO CIↃ. IↃ. XCII.

IN

IN INSTITVTIONES

MEDICAS

Clarissimi, Doctissimiq; viri D. IOANNIS HEURNII; *Medicinæ Professoris celeberrimi in inclyta Vniversitate Lugd. in Batavis.*

Εὕρις, ταῦτ' ἔμεναι σὰ λίγεις, καὶ πάντες ὁμῶς.
Μείζονα τῶν βροτέων πᾶς κεν ἔνισπε τιά;

FRANC. NANSII.

IN IOANNIS HEVRNII D. M.

INTSITUT. MEDICINÆ,

Vniversam corporis humani constitutionẽ absolutissime declarantes.

MVNDVM, Naturamque omnem cui noscere curæ est,
Naturæ genium versat Aristotelem.
Atque Hominem, Mundum fas est dixisse minorem.
Nullum hoc Naturæ clarius exstat opus.
Cumque Mare, & Terras, Homo ad unguem, & Sidera norit;
Turpe est naturam ni sciat ipse suam.
Dedecus hoc a se qui vult avertere, is HEVRNII,
Quæ modo dat Medicis, aurea scripta legat.
Discet enim plene, quæ, si esset forte superstes,
Ipsum non pudeat discere Aristotelem.

BON. VULCANIUS.

Ad

Digitized by Google

Ad Doctissimum Medicinæ D. & Professorem D. IOANNEM HEURNIUM, de suarum Institutionum Libris Carmen F. Duyck de Iode.

NIL admirari, prope res est una, beatos
Quæ faciat, cecinit sic Venusina chelys:
Id negat antistes vatum, idemq; auctor Apollo,
Dum captus scriptis HEURNIE *magne tuis,*
Hæc admirari, prope res, ait, una, beatum
Efficiet late quæ genus omne hominum.
Ergo iam sileant Lyricorum principis oræ,
Diaq; vox terrarum omnia pervolitet.

Aliud familiare.

TOTA tuis studiis Iuno favet, optime Iane:
Et dum multiplici te Tua prole beat:
Et dum præclaros oris geniique labores
Ornat avis, pluma versicolore, Dea.

IN

Digitized by Google

IN INSTITVTIONES

C. V. D.

D. IOANNIS HEURNII
Professoris excellentissimi.

QVAE quondam ex ipsis Phœbi Suadæque medullis,
Naturæque hausit HEVRNIVS è gremio;
Quæque auditorum plena excipiente corona
Dictavit, Clarii vel calamo apta DEI:
Nunc eadem dias dat cernere luminis oras,
Scripta mage æthereis lucida luminibus.
Natura ipsa suum plusquam admirata decorem,
Extollit tanti nomen ad astra viri.
Cui linguam Pitho, mentem imbuit augur APOLLO,
Quem Charitum triga, & turba novena colunt.
Ergo agedum Panacua cohors, hæc munera grata
Mente cape, atque imis sensibus imbibito.
Omnia sunt cedro dignissima, nil nisi tersum,
Horarum & lotum fontibus invenies.
Hippocratis genium spirantem advertis ubique:
Fallor, an est BATAVIS hic NOVVS HIPPOCRATES?

Aliud eiusdem.

SOL tori fundens radios & lumina mundo
Dicitur humani delicium generis.
Tu modo cum totum spargas hæc lumina in orbem,
O HEVRNI, medici flos & ocelle chori;
Iudice vel Phœbo, Batavo SOL AVREVS orbi
Dicere, & medici delicium generis.

Gualterius Verdoesius Med.

ΕΙΣ

Digitized by Google

ΕΙΣ ΑΝΔΡΑ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΝ, ἐξηγητὴν τε τῆς Ἰατρικῆς ἐν Λυγδούνῳ Βαζαίων διδασκάλων, τὸν Ἰωάννην Εὔρνιον.

Ἑλλὰς ἐφ' Ἱπποκράτει πρόπαλαι σεμνύνετο χώρη,
Καὶ τῷ Περγαμόθεν γήθεσε πᾶσα κλεεῖ·
Καὶ μετέπειτα Ῥάσῃ, Ἀβικεννᾶν, ἠδὲ καὶ ἄλλους
Οὐ τάχ' ἀποκλήσας βάρβαρος ἔσχεν Ἄρης.
Φερνελίῳ πρώην καὶ Κελτὶς ἀγάλλεται πάτρη,
Ὃς φέρεν οἰκείοις ἤλιον ἠδὲ βίοις.
Αὐσονίη Ἑρμείαν κλυτὸν αἶσα χερείρει,
Καὶ πέρι δὴ πάλαι κεῖνον ἀγαζομένη.
Εἶεν. ἀλλὰ Βαταβὶς κείνης μὴ γαῖα μεγαίρεις,
Χειρονας ἀγλαὸς ἔχεις γαιέμεν οἷσιν ἔχεις.
Καὶ πάντων χρέος ἐστὶν ὅπως μνησώμεθ' ἀνώγει,
Μηδὲ τὸ σεμνῆς ἥσμὸς ἔασε μέλος.
Ἀλλὰ τὸν ὑ Φοίβοιο φερέσβιον ἥσονα τέχνην
ΕΥΡΝΙΟΝ ὑ σηγῶν ἦλις ἄρ' ἦεν ἄγος·
Τῷδε σὺ θαρσαλέῃ Βαζαὶς χέρι ἀνδρὸς ἄεσσο
Σεμνύνε (πάσσα γὰρ) τῆς ἱερήσιν ὁμῶς.
Ὅστις ἐμῇ ῥηθήσ' ἀγαθὸς περιθήσ' τι γ' ἀμύμων
Ἔξοχά τοι ζαθέης ἐστὶν Ἀκεσσελίης.
Ἣ δ' ἱερῆς τῷ πάντα δαήμονα ἔργα τέχνης
Φοῖβος ἔδω, σπάνιον κάρτα θεσβίσι γέρας.

Ἰᾷ

Τῷ σε καὶ αὐτὸς ἄλις μακαριζέμεν οὐχὶ δυ-
ναίμεθα
Ὄλβιον ὦ Βαλάδεων τε προφίμιον ὠίδην.
Ἄφθιτον ἴσθι δέ σοι νῦν Εὔρυτε κῦδος ἀφύξας·
Τῷ πιον Βαλάδοισι ἴυγξ ὄρεξε νόος.

Τῆς ἰατρικῆς τῆς αὐλῆς πραγματείας
πέρι, πρὸς ἀναγνώστην.

Μῶν χαλεπάς πε ἐπεπλάσαμεν Κώοιο
μενοινάς,
Ξεῖνε φίλ', Ἱπποκράτεος ἡμετέρου;
Μῶν τι μέγ' ἠδυπνοῦς πρήσσειν πολὺ λαῖλαπα
Γαλήνης
Σείοσιν ἀσκηθεῖ νηΐ νόοιο θέλεις;
Ἀλλὰ σύ μευ πρὶν ἄκουσον, ἐμῷ τ' ἐπιπείθεο
μύθῳ.
Τῷ μὲν ἐὰν πιθῇς, κεφάλαιον ἄφλοον ἔσται·
Νῆα τὴν οἰηκί γ' ἐπάρτυε πρόσθεν ἀείρῳ,
Σκευάδα τιν' εἰνόψει καὶ κυνοσουρὸν ἔχειν.
Ταῦτα δ' ῥαιδίως ὑπλόθεν ἐστὶ πορίζειν,
Σοὶ τὸν ἐπεὶ Κῶ τιν' Εὔρυτον ἔνθα δίδαι.
Τοὔνεκ' ἄρ' Εὐρυτίδαο μή πως ἀθέριζε, Γα-
λήνης
Τὴν ἄλλα καὶ πρὸς νύμφας Ἱπποκράτεος.

Γαλήνιος Ἐπιτέλειος Νηπιώτης.

Digitized by Google

I. HEVRNII
INSTITUTIONES
MEDICINÆ.

LIBER I.

DE ELEMENTIS.

CAPUT. I.

De Medicinæ natalitiis: eius sectis, earumque placitis.

Nominis ratio.

MEDICINÆ *nomen à medendo ductum, proprie curatricem partem quæ morbis medetur complectitur: Eo quod hæc sola diu viguerit primum, ut, quamvis aliæ partes accesserint, nomen tamen ars propterea non mutarit. Quod etiam in Geometria factum videmus, quæ nomen invenit, quod in Ægypto terrarum limites, Nili annua exundatione confusos, restitueret certa terrarum dimensione: Quæ rudior eo sæculo ars, quamvis auctior elegantissimis à demonstrationibus sensuiq; abditissimis postea evaserit, id tamen nomen numquam deposuit.*

Origo medicinæ.

Initium Medicinæ arti dedit experientia: experientiæ occasionem præbuit quotidiana necessitas. Cum ægri in compita deferri & à prætereuntibus remedia sciscitari inciperẽt; inde Empirica secta enata fuit, quæ ab usu artem solo petebat. Non aliter ac fabri ferrum ex certis præceptis cudere discunt, naturam tamen ferri, ac unde oriatur, non investigant. Hi rationem rerum inutilem iudicabant, quod aut idem traderet ratio quod usus, aut diversum: si idem, superfluam; si contrarium, falsam esse habendam dicebant, ut quæ à certissima rerum magistra deflectat. Apud Ægyptios enatam aiunt: & ratio accinit, nam præcipua axiomata Medica ab his manarunt: quale est hoc à magno Hippocrate omnium primum monstratum: Πέποναι φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ἢν σὺν δέχηται, ἐὼν μὴ ὀργᾷ. *Quod enim Ægyptiorum Medici purgantia remedia ineuntibus morbis vitarent, abunde testatur Aristoteles tertij Politicorum undecimo, ubi hæc scribit:* Καὶ ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τὸ πεπέμπτην κινεῖν ἔξεστι τοῖς ἰατροῖς. ἐὰν δὲ πρότερον, ἐπὶ τῷ ἑαυτῶν κινδύνῳ. *Dicit Ægyptios noluisse quicquam in ægrotis innovari, non nisi peracta quarta die, alioqui medici id suo periculo agebant. Nam hi usu deprehenderant, ineunte morbo pharmaca esse nocua. Ita crevit Medicina in Ægypto. Quin Hippocratis coætaneus Herodotus refert, in hac gente singulos*

3. Aph. 22. * hoc est, cum efferamateria modo huc, modo illuc fertur, excludenda in principio, etiamsi popasmi expers fuerit: alioqui coquenda prius.

In Euterpe.

Digitized by Google

gulos morbos ſuos habuiſſe medicos : ita caput, dentes, oculi ſuos. Experientia autem primum Dieteticam invenit, ut teſtatur Hippocrates in libro De veteri medicina. nam hunc librum citat Erotianus in Onomaſtico, & Galenus in expoſitione linguarum, & Hippocrati aſcribunt. Dum homines per ægritudines cibos mutantes iuvarentur, crevit illa. At Herodotus dicit hoc Ægyptios etiam feciſſe; qui ſcribit, hos ſe ſingulis menſibus aſſuevisſe per triduum purgare; putantes ex cibis omnem calamitatem morbiferam naſci. Nam aër his extra querelam erat, ut qui, Herodoto teſte, nunquam mutetur ibi: nec ex fracta corporis œconomia morbi illis; nam refert hos omnium hominum ſaluberrima ſortiri corpora. Igitur ab Ægyptijs enata fuit medicina, ſi fides Hippocrati, qui à Dietetica illam primordia ſumpſiſſe prodidit. Acron Agrigentinus Empiricam ſectam primus fecit. Hic ante Hippocratem vixit: Hunc ſecuti ſunt Philinus, Philiſtion, Crito, Serapion, & Menodotus. Etenim antehāc conditam ſectam, Græci qui medendo excellebant, Deorum filij vocabantur. Qui herbariam potius quandam experientiam, quam veram artem medendi calluiſſe videntur. Talia norat apud Græcos Chiron, & ab eo eruditi Heroës. Sic multa legimus de Ariſtæo Polyido, & Melampode, qui quod Prœtidas elleboro purgaſſet,

Plin. 29. lib. 1. & Diog. Laert. & Plutarchus de Iſide & Oſiride.

gasset, Melampopium dictum elleborum fuit.

Empirica secta jam facta, cum homines rerum experientias causis firmare optarent; quod his ignoratis, effectus fallant, ad earum investigationem inclinare cœperunt. Ita paulatim Dogmatica medicina subnasci cœpit, quæ fuit ante Hippocratem apud Cnidios, Rhodios, & Coos. Huic majestatem atque splendorem primum afflavit Hippocrates, qui vixit sub Dario Longimano Hesteris forte filio, quæ nupserat Assuero, quem Græci Xerxem, Chaldæi Artaxerxem appellant. qui Hippocrates, *ut inquit Celsus,* vir fuit arte & facundia clarus. *Hæc medicina Hippocratica usque ad Magni Pompeij tempora Græcia & Latio celeberrima fuit: quousque Asclepiades Prusiensis medicinam facere cœpit. Habuit Dogmatica, quæ & Rationalis, præstantissimos fautores, & inter alios, Praxagoram, Dioclem Carystium Antigoni regis medicum, Erasistratum nepotem Aristotelis, Herophilum, ceteroſq; plurimos. Etenim* Strabo, *qui Augusti Cæsaris tempore vixit, scribit, ætate sua inter Laodiceam & Caruram fuisse scholam percelebrem eorum medicorum, qui Herophilum sectabantur: qualis etiam erat tempore patrum suorum Smyrnæ, medicorum Erasistrati sequacium. de his meminit in Arte medica Galenus. Hæc rationalis medicina tempore Pompeij cœpit languescere, usque dum sub Antoninis à Galeno pri-*

Dogmatica.

Lib. 12.

Digitized by Google

no priſtinæ claritati reſtituta fuit.

Methodica.

Methodica autem, ſecta omnium poſtremæ enata fuit; ita originem duxit, ut narrat Plinius libri ſeptimi trigeſimo ſeptimo, & vigeſimi ſexti tertio. Hanc ſecutus eſt Themiſon Laodicæus Syrus: hic primus Methodicæ ſectæ nomẽ dedit. Huius meminit Iuvenalis, ubi recenſet ſenectutis mala. tot ei ineſſe ait,

Quot ægros Themiſon Autumno occiderit uno.

Hunc ſequuti ſunt Soranus Epheſius; cuius ſcripta, quæ apud nos exſtant, Cœlius Aurelianus Latina fecit: Maſæus, Antipater, ſed ante cæteros Theſſalus Trallianus: Agathinus magnus, Archigenes, qui, ut refert Dion Caſſius, Imperatori Adriano lethalem ſub ſiniſtra mamma locum indicans, in cauſa fuit, ut ipſe ſe ſervo, in extremo hydropis morbo, necandum dederit.

Plin. 29. Lib. 1.

Placita ſectarum.

Hæ præcipuæ ſectæ floruere. Placita earum ita breviter accipe. Rationales, naturas rerum rimabantur, morborum cauſas inveſtigabant. ſignis ad cauſarum inventionem utebantur. indicationibus ad curationem pergebant. Empirici cauſarum & naturarum inveſtigationem reiiciebant. ſyndromas ſeu ſignorum concurſus in dignoſcendis morbis obſervabant. medicamentis utebantur. Fidem habebant experimentis aliorum. In incognitis morbis ad ſimilia remedia & mẽ-

bra transibant, quem ἐπλοχιὸν appellabant: ut in morbis crurum, brachiorum remedia adhibebant, & deficiente mespilo, cotoneis vel sorbis utebantur. Methodici, signis contemptis, nec causis multum inspectis, in cunctis morbis duo perpetuo occurrere defendebant, ab ipsis coummunitates dicta, à quibus remedia possint evocari; laxum, & strictum. Praterea in omnibus morbis ineuntibus inedia utebantur, quam Diatriton appellabant. quod & Ægyptios fecisse diximus Demum cyclos quosdam in nutriendo & medendo observabant: quorum hos metasyncriticos, quasi evocantes humores, illos resumptivos appellabant.

Arabes. *Tandem floruere Arabes hac arte, sed sero. Cum enim Græcia & Latium florerent, numquam Arabia ex studiis cognita fuit; quasi gloria Romanorum deterrita, nullis rebus gloria dignis operam navare auderet. His eandem fractis, hanc gloriam literariam Arabes his etiam abripere conati sunt. Dum reges eorum Mahomed & Almansor in Marocho bibliothecas & gymnasia extruere cœpissent, propositisq; præmiis ad bonas artes suos inflammarent. Hinc felici quodam multorum annorum successu, præclarissimi ibi viri effulsere. Inter hos Isaac ac Serapiõ omnium fere primi, & Averrhoës, Avicennas, Razes, Mesue. Anno centesimo supra millesimum Avicennas floruit. Et paulo post stu-*

Addos. *dia apud*

dia apud Gallos parum reviviſcere cœpere, tempore Gratiani, & P. Lombardi. Ita paulatim ad nos pervenere, Occidentalium Imperatorum opera, qui harum regionum Academias erexerunt.

Vt ad rationales itaque redeam, hi & experientiam amplectuntur, & rationem ei jungunt. Propterea venabantur cognitionem corporis humani, & id ſecabant, elementorum, cauſarumq; quibus mutari corpus poſſit, neceſſariam indagationem indicabant. Hanc nos amplectimur, ex ratione & experientia conflatam. Non enim ſolam nudamq; volumus experientiam; illa enim ſi rationi non fuerit conſociata, periculi plena eſt, quod multa putantur fieri lege naturæ in corpore humano, quæ ſunt ſymptomatica, hoc eſt, vi morbi expreſſa. Accidit & illud, quod nullus morbus ſit idem omnibus, nec ullum eſt remedij genus quod habet eandem vim in ſingulis. Nec ſoli rationi & judicio ſtandum: nam hoc difficile eſt diſtinctione corporum, cauſarum, ſignorum, medelarum: ad cognoſcendum, præſagiendum, & curandum, & quod ſimilitudines ſæpe bonis medicis imponant. Multa ſane ſolitaria ratio ſuadet, quæ tandem uſu coarguit. Quare recte Saluſtius, Vtrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio eget.

Digitized by Google

CAPUT II.

De Medicinæ Definitione & Diviſione.

Definitio.

MEDICINA EST ARS, CORPORIS HUMANI VITIA PER ADIECTIONEM ET ABSTRACTIONEM EMENDANDI. *Quaſi ἀφαιρέσιν eſſe dicas.*

ARTEM *eſſe dicimus, quia multa ex artis natura mutuatur; alioqui mixtam eſſe facultatem dicere poſſumus ex ſcientia & arte. Pura enim ſcientia eſſe non poteſt, quoniam non omnia demonſtrat ſua, ſed plurima levibus ſignaturis adſequitur, & ſignis τεκμηρίοις. Præterea circa æterna non verſatur, ſed quæ condita ſunt & interitura. Præterea quod principium ſuum non habeat in reipſa, nempe natura; ſed aliquod eius principium in artifice eſt. Nec pura ars eſſe poteſt, quod principium eius ſolum non conſtat in artifice, ſed partim quoque in natura. Præterea quod non ſit purus habitus cum ratione aliquid faciendi, ſed multa quoque contemplatione adſequitur. Artem tamen eſſe dicimus, quod principium eius aliquod in artifice conſiſtat, quodq; finem artis habeat, nempe opus. Sed cum artes aliæ ſint factivæ; alia activæ: inter factivas cum Galeno medicinam numeramus: ut quæ opus*

Num ars vel ſcientia.

Gal. ad Thraſybulum.

poſt

poſt actionem, hoc eſt ſanitatem relinquat. Factiuæ artes uel nouum opus conficiunt, uel factum reſarciunt: quod nempe jam labefactatum fuerit, medicina reſarcire docet. Et quamuis in conſeruatrice medicinæ parte nihil agere uideatur, id fit ob uitij exiguitatem, quod tamen actionum integritati nondum officit, nam ſubſtantiæ unde conſtat forte particula exhauſta eſt.

Subiectum medicinæ eſt humanum corpus. Finis ſanitas. Subiectum.

Partes medicinæ ducimus partim à materia: partim ab operandi modo, fineq; diuerſo. A materia principia artis ducimus, quæ docent φυσιολογικὴν, παθολογικὴν, σημειωτικὴν. *A fine diuerſo ducuntur hæ partes:* ὑγιεινὴ, *quæ corpus docet conſeruare ſimilibus alimentis.* θεραπευτικὴ, *quæ corpus docet mutare diuerſis remediis:* φυλακτικὴ, *quæ partim mutare, partim conſeruare corpus humanum docet, & dividitur in* θεραπευτικὴν *&* ἀναλημπτικὴν: *hæ partes ex morbo languentes reficere, uel ſenum corpora fouere docent. His adde eam partem quæ de remediorum & alimentorum facultatibus tractat.* Diuiſio.

CAPUT III.

DE ELEMENTIS.

ALTIUS *explicabimus quæ ad conditionem humanæ pertinẽt naturæ: etenim*

nim neque bonam valetudinem tueri, neque causas morborum intelligere, neque signis quicquam deprehendere, neque morbum profligare poterit is, qui elementa corporis humani, quoque modo a pristino statu recedant, ignoraverit. Diximus medicinæ finem esse sanitatem: ea vero sanitas corporis actiones secundum naturam commodas perficit. At quia corpus constat ex partibus similaribus & dissimilaribus, ideo sanitas alia similarium partium, alia dissimilarium: utraque ex commoda temperie eorum unde constructa sunt, sanitatem accipiunt. Sunt autem factæ similares partes ex quatuor humoribus, atque illi ex quatuor elementorum temperamentis. ab elementis ergo & eorum temperamentis est incipiendum.

Quid.

Est igitur ELEMENTUM, minima pars eius cuius est elementum. Minima pars, *id est simplicissima, quæ in alias specie diversas, dividi nequit. nam simplex de forma dicitur, ut minimum de quantitate: non autem datur minima quantitas. Quod autem simplex, id vel sensui nostro ita videtur; vel ratione est simplex. quod ratione vero est simplex, definitur ab Aristotele esse corpus, quod in varia, specie diversa dividi nequit, quodque rem cui inest constituit.*

Averroes 42. De cœlo.

Principia.

Differunt autem elementa à principijs universitatis: quod elementa ex se vicissim oriantur: principia autem nullo modo.

Hæc

Digitized by Google

Hæc autem elementa & multa sunt, & contraria, idq; demonstratur ex evidenti, & ex ratione. ex evidenti; quod multi morbi diversis rationibus curentur; id autem fieri non posset, nisi homo ex variis constaret elementis. Ita cum ex immoderata purgatione moriuntur, nullus ex sola bile vel pituita purgata obiit. Præterea ratione ita demonstratur: caro nostra si incidatur, aut ingenti æstu incandescat; acerbus dolor oritur; dolor autem sine mutatione rei sensilis, quæ dolet, fieri nequit. caro igitur si doleat, mutatur; nihil autem mutatur, nisi sit in quod mutari possit. si igitur caro dolet, constabit ex multis elementis.

Sed quot illa erunt? Ex sphærici corporis Quot. ***circulari motu demonstramus quatuor esse,*** *nec pauciora, neque plura: quod enim in circulum movetur, peripheriam & centrum habeat necesse est; illa autem quæ levissima sunt in illo corpore sphærico, tendunt ad circumferentiam; quæ gravissima, ad centrum. ut autem illa duo corpore iungerentur, opus fuit. mediis quibusdam vinculis, quibus unum recta a medio, alterum ad medium ferretur. hinc aqua circa terram locum invenit, aër ad ignis regionem à natura locatus fuit. Plura autem his elemẽta esse nequeunt: neque enim motus illis assignari posset, neque locus in natura.*

Hæc autem contraria esse debuerunt, ut Contraria

Digitized by Google

pugna seſe mutarent, & sic inde aliquid enaſceretur. Niſi enim mutarentur, nihil inde magis quam ex atomis Democriti ſurgere poſſet. mutatio autem ſine tactu fieri nequit. opus igitur fuit tactibilibus qualitatibus. illæ autem ſunt: Acumen, Gravitas, Denſitas, Calor, Frigus, Humiditas, & Siccitas. Acumen ut ſecat in partes minimas corpus, gravitaſq; ut contundit; ita nec ad aliam formam corpus traducere poteſt: argumento eſt nix, quæ in minimas ſecta partes, nix eſſe non deſinet. At Calor & Frigus, rem quam tangunt mutant, aliamq; rei formam inducunt. ſic & (quamvis lentius) humiditas & ſiccitas. His ergo qualitatibus prævalebunt elementa, ut ſeſe interimere poſſint, quo aliud aliquid naſcatur. Sed hæ qualitates non ſunt

Formæ. *præcipuæ elementorum formæ, quia ſenſibus occurrunt, eoſq; feriunt. abſurdum quoque eſſet ſimplici corpori duas tribuere formas, indeq; componi corpus unum. Præterea ſi caliditas & ſiccitas, quæ ſunt in igne, forent formæ, profecto illæ formæ cauſa forent quod ignis eſſet rarus, levis, magnaq; agendi potentia alijs prævaleret; itaq; & medicamenta quæ calida & ſicca eſſent, levia eſſe deberent, leviſſima, & citiſſimæ actionis: quod non ita eſt. Quare horum propria accidentia medici inveſtigant.*

Ignis. *Ignis natura calidus, ſiccus, rarus, levis, eo purior quo cælo Lunæ vicinior, multum*

Digitized by Google

tum formæ, parum materiæ habet. Vtiturq; natura igne ad omnium rerum miſtionem: cætera enim elementa, materia eſſe ignis videntur. ignis enim (uti inquit Hippocrates) eſt omnia movere, ut aqua nutrire. Maximo ſplendore inſignis eſt ignis, verum non lucet, niſi denſa materia recipiatur. Regionem ignis reliqua elementa excedere, accenſi ligni flamma commonſtrat. Eius vis eſt in medicamentis, coquere, attenuare, incidere.

Aër igni proximus, nuſquam purus. eius officium eſt cuncta pervadere atq; implere. calidus & humidus: talem vocat eum Hippoc. in lib. περὶ ἑδέσμων (qui male De carnibus, περὶ σαρκῶν inſcribitur.) Stoici (ut refert Galenus De ſimplicium vi) aërem frigidum eſſe dicebant, quod ex materea frigida oriretur, nempe aqua. Peripatetici contra calidum, quod vi caloris naſceretur; cum ſcilicet aqua vi caloris rarior facta, in aërem abiret; potioremq; cauſam eſſe efficientis, quam materiæ fatebantur. Præterea Stoici dicebant, Oleum multo aëre irrigatur, at oleum concreſcit, igitur aër eſt frigidus, nam frigoris vis eſt cuncta congelare. Peripatetici quidem oleum concreſcere fatebantur, ſed non ad glacialem duritiem, unde illi aërem calidum aſſerebant, qui oleum undiq; rigat. Galenus aërem frigidum nuſquam dicit: attamen libro 5. de uſu partium dicit, Cerebrum magis calidum quam aërem eſſe. & in libro

Aër.

Stoici elementorum mutuam mutationem ad fuſionem & denſationem referebant. d Gal. 3. nat. fac. cap. lib. 1.

libro De respiratione dicit, cor egere refrigerio ipsius aëris: sed frigidum aëra non dicit; etenim cerebrum & cor magis semper calent quam aër æstate media. unde cum Galenus calidum eum non dicat, nos mentem Galeni hac ratione elicimus; Quicquid eiusmodi est ut nullum extremorum obtineat, id facile ad naturam utriusque extremi ducitur: talis est aër; nam facile incalescit, facile item refrigeratur: quare medius erit aër inter calorem & frigiditatem, eritq; hac qualitate temperatus. Præterea omnis medicorum sententia statuit, illa medicamenta esse temperata, quæ multum aëris in se habent, quale est oleum, quod imbibit omnium herbarum sibi iniectarum facultates, sive eæ frigidæ fuerint, sive calidæ.

Aqua. *Aqua frigidissima atque humidissima, nusquam pura. eius officium cuncta delinere, nutrire atque fœcundare. inde Thales Milesius, aquam principium rerum dicebat. Ausonius.*

Milesius Thales sum; aquam qui principem
Rebus creandis dixi, ut Vates Pindarus.

Galenus eam summe humectare dicit. Peripatetici aërem summe humidum ponunt. Respondeo: recte Galenum dixisse, ut medicum, aquam humectare, quamvis summe humidam hanc non dicat: aqua enim quia diutius corporibus haret quam aër,

magis

magis humectare eo poteſt, quamvis aër, ut Peripatetici dicunt, magis humidus ſit: quia tamen tam craſſam ſubſtantiam non habet ut aqua, non poteſt tantum madorem corporibus præbere. Eſt igitur aqua ut medicamentum humidiſſima; aër ut elementum humidiſſimus. Miri quid in elemento hoc eſt; nam Spiritus Dei ferebatur ſuper aquas, dicit Moyſes. quo innuit, aquam eſſe inſigne elementum, in quo creando ipſe Deus cogitaverit. Igni & aquæ olim ſceleſti interdicebantur: & caſtæ matronæ cum in manum viri venirent, iubebantur aquam & ignem tangere.

D. Baſilius in hexaëmero.

Terra.

Terra frigida eſt & ſicca, nuſquam pura, niſi ad centrum, ad quod neque aër neque aqua pertingere poſſunt. Eius in natura officium, lineamenta aquæ beneficio rebus inſcripta retinere: multum materiæ præbere rebus creandis: fœcundâ rerum ſemina gremio ſuo fovere. Ignis itaque & aër, plurimum formæ obtinent. aër enim terram, aquâ madidam, attollit atque aperit, ut igni aditus pateat, quo cuncta ex his quatuor elementis enaſci poſſint. Hippocrates hæc quatuor elementa vocat, Calidum, Frigidum, Humidum, Siccum.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IIII.

Quomodo Elementa constituant res mixtas. Et de mixtione.

VT igitur aliquid oriatur, diversa contrariaq; decenti proportione mista in unum conveniant necesse est, alioqui nulla mixtio fieri posset. Est itaq; Mixtio : Exiguorum corporum motus, ad mutuum contactum, ut fiat unio. *Talia sunt liquida, tenera, mollia, quæ suum extremum facile cum alio unum reddunt.*

Mixtio quid.

Formæ elementorum.

Hæc autem elementa formas suas non perdunt in mistione, sed victas sub mutua qualitatum pugna retinent. Cedunt autem illæ elementorum formæ, dignioris formæ præsentiæ, suæq; naturæ vigorem, sub alterius imperio deponunt, id est, ut vulgo dicitur, potentia sunt, non actu. non enim quod in simplici rerum transmutatione contingit, idem in elementorum quoque mixtione evenit; elementa enim in mixtione suas formas retinent potentia, alia autem quæ ex simplici transmutatione oriuntur, formas perdunt. ut in herba nata ex quatuor elementis; hæc elementa retinet: quum autem coctione in sanguinem mutatur, herba veterem formam ponit, nascente nova forma sanguinis; sed tamen elementorum formas non deponit, quamvis diversa portione elementa misceantur; modo enim plus aëris, modo plus

aliorum

Digitized by Google

aliorum elementorum ineſt. Id Hippocrates ſentit libro De natura humana, ubi ſcribit: Cum quid interit, quod tunc calidum, ad calidum revertitur unde ortum fuerat: ſic frigidum ad frigidum: humidum ad humidum: ſiccum ad ſiccum. putat enim Hippocrates quod quæcunque ad gignendum coierunt, talem vim retinent in corpore qualem contulerant; propterea moriente homine, cuncta eo redire unde dimanarunt. Vnde nos colligimus, ſi eò redeant, oportet ut integras formas retineant.

Hæc tamen elementa, quamvis in exiguas partes diſciſſa fuerint, tamen illæ partes non ſeſe pervadunt, ut ſibi inſerantur mutuo; (nam ita fieret penetratio dimenſionum, eſſentq; duo corpora in eodem loco, quod eſt abſurdum) verum qualitates minimarum harum partium miſtarum ſeſe mutuo pervadunt, atque confunduntur totæ: ut unicuique peculiaris ſibiq; dicata natura inde enaſcatur. Ex eſculentis igitur caro noſtra originem trahit, eſculentæ autem res ex quatuor elementis. Corpus ergo noſtrum ex quatuor elementis conſtat. quum ergo obuium habuerimus corpus denſum & ſiccum, multum terræ illi ineſſe exiſtimabimus. ſic quum lubricum atque humidum corpus, plurimum aquæ ineſſe putabimus. idemq; de cæteris eſt exiſtimandum, ut ſeſe qualitates eorum nobis obiecerint.

Vt

Digitized by Google

Dubium. *Vt finem faciam, illud addo, dici posse, Qualitates sunt accidentia, quibus non licet sine substantiis existere. Si ergo confundantur qualitates totæ totis, simul erit necesse inseri sibi mutuo confundiq; substantias ipsorum elementorum. Vbicunque enim est qualitas, ibi eius esse debet subiectum. Respondemus: Illud esse negandum: quia illa elementorum in minimas partes distractio, & eorum deinde distractorum unio, sufficit ut qualitates confundantur, & uniantur sibi mutuo.*

I. HEVRNII
INSTITVTIONVM MEDICINÆ
LIBER II.
DE TEMPERAMENTIS.

CAPUT I.

Quid Temperamentum, & quomodo nascatur in rebus.

Proportio elementorum ad temperiem creandam

DE *Elementorum permistione egimus: sequitur ut de Temperamentis agamus, quæ soboles quædam sunt permistorum elementorum. Vt igitur temperamentum nascatur cuique rei, non elementorum moles, aut ponderis magnitudo inspi-*

Digitized by Google

inſpicienda eſt, ſed ut viribus ipſa elementa concurrant. Vberior alioqui in nobis eſt terræ moles quam aliorum elementorum: quare horum vis & efficacia metiri debet. ut, nimirum, tantum elementorum conveniat, quantum qualitatum mediocritati cuique rei effingendæ commodum fuerit. Maxime autem vires elementorum præ ſe ferunt qualitates, calida, frigida, humida, ſicca. quæ quidem non in eadem mole concurrunt, verum moderatione quadam ſeſe ſibi iungunt; ut modo calor exuperet; modo frigus, modo humiditas, modo ſiccitas. Verum certos limites pro cuiuſque rei temperie conſtituenda, hæ qualitates habere debent; ultra citraq; quorum limitum ambitum miſtio non fit, ut quæque res ſuum temperamentum ſortiatur. Quum autem hos limites non deſerit miſtio elementorum, fit temperamentum: quod eſt, forma cuiuſque partis, reſultans ex idonea & accommodata quatuor elementorum proportione, in qualitate, quantitate, miſtione, & viribus.

Temperamentum quid.

Diximus eſſe formam cuiuſque partis: *nam temperamentum, ut ait Galenus, propriam cuiuſque partis ſubſtantiam continet. dat carni quod caro ſit, & nervo quod nervus. ſit nam cuique rei id quod eſt præbet.*

2. De uſu part.

Diximus, reſultans ex idonea & accommodata quatuor elementorum proportione: *nam pro diverſa ratione dominantis elemen-*

elementi in prima partium conformatione, diverſa quoque eſt ipſarum partium ſubſtantia. exempli cauſa; In cordis conformatione prima, igneum elementum maxime dominabatur, unde & calidiſſimum evaſit.

Dubium unde dicantur Temperamenta.

Sed dicet quis: Cur ergo non potius dicemus, temperamentum igneum, aëreum, aqueum, terreum? Cur Galenus potius dixit ſecundo De temperamentis, capite ultimo & penultimo, temperiem biliosam, vel melancholicam; ut & in tertio libro Prognoſticon, aphoriſmo decimo ſexto? Reſpondeo, Galenum recte dixiſſe, ſcilicet temperamento nomen prebens ab humoribus congenerantibus, non primario, ſed ſecundario. nam primario recte dicetur ab iis, quibus mixtio competit, id eſt ab elemento; teſte Ariſtotele. Sed recte Galenus medicorum more, ut quæque ſenſibus proxuma ſunt, maluit inſpicere, & ab humoribus temperamenta nominavit; quia ut elementa ſe habent ad omnia mixta, ita humores ſe habent ad animantia ſanguine predita. Verum multi hic falluntur, Galeni ſententiam non adſequentes. qui putant eũ hunc melancholicum dicere, in quo ſanguis melancholicus abundat; biliosum, in quo bilis. Sententia Galeni eſt, quod pro diverſa ratione dominantis humoris in prima partium conformatione, diverſa ſit ipſarum partium ſubſtantia. ut juvenem biliosum vocat temperamento, à bile congenerante. Temperamentum

tum enim omne emanat ab humoribus congenerantibus. Congenerantes voco, qui sunt in semine, ex quibus omnium solidarum partium substantia est. Genitos autem voco humores, qui sunt in massa sanguinis. igitur temperamentum non consistit in humoribus, sed in solidis partibus, quæ, pro diversa ratione humorum congenerantium in semine repertorum, tales vel tales evasere. Fatemur ergo, recte cum Galeno dici, temperamentum bilioſum, non à bile genita, sed generante, id est temperamento quod refert dominatum bilis. quæ bilis ad generationem huius conspirat corporis; recte inde bilioſum temperamentum dicitur. Hyparxis igitur temperamenti, consistit in partium solidarum, & humorum congenerantium, id est, eorum qui sunt in semine, ratione: non autem genitorum humorum, qui sunt in massa sanguinis. Nihilq; repugnat, hominem temperamẽto frigido, ex usu largiore vini, multam bilis copiam coacervare: hujusmodi enim bilis, est humor postgenitus, non humor ille generans, à quo temperamenti ratio desumitur. sic mulieres frigidæ, magnam bilis coacervant copiam, ob corporis densitatem, negato fuliginibus exitu, unde incandescunt, ac bilem generant. sic Paulus Rhetor, ut scribit Galenus, qui corporis habitu pituitoſus erat, & temperamento omnino frigido, eiiciebat magnam bilis copiam; vocatq; eum Galenus

Hyparxis temperamenti in quibus.

2. Acut.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

lenus: πιεόχελον τὰ ἄνω, quod ſupra bilem deiiceret. Igitur ab illorum humorum ubertate & dominatu, non licet temperamento nomen imponere; ſed tales ſuccos ubertate quadam luxuriare in tali homine dicemus.

1. De Temper. cap. ult. & penult.

Recte igitur Galenus melancholicum & bilioſum dixit temperamentum, ut hi humores, ſecundarii ad temperamenti rationem confluunt; primario autem elementis debetur omnis miſtionis ratio.

CAPUT II.

De Temperamentorum differentiis, quot qualesque ſint.

QVVM igitur ex varia elementorum miſtione rei cuiuſque peculiaris natura naſcatur, clarum eſt, non eſſe horũ elementorum parem in quibuſq; temperaturis portionem. Quum igitur paria elementa æqualibus ponderibus, mole, atque magnitudine concurrunt, enaſcitur temperamentum quod ad pondus εὖκρατον dicitur, cogitatione magis, quam revera exiſtens, ut medici regulam habeant, inſtar ſtatuæ Polycleti, ad quam omnem temperiem exigerent.

Eucraton duplex: ſimpliciter, & in ſingulis generibus.

Aliud autem εὖκρατον eſt in ſingulis generibus, in quibus eſt ea moderatio & mediocritas elementorum, quæ animalis naturæ maxime convenit, quæ ſecundum generis ſui amœnam æquabilitatem, omnibus muniis defun-

defungitur in corpore. ut in equo, ut velox sit; in leone, ut immanis, crudelis: in ficu arbore, optima illa est, optimeq; temperata, quæ plurimos ficus profert; ut scilicet cuique adsit ea mediocritas, quæ maximæ naturæ eius conveniat. Hancq; temperiem ad iustitiam vocamus; quæ non pondere aut mole explorat elementorum vim, sed quantum cuique rei ad peculiarem sui naturam convenit. id enim iustitiæ, sua cuique tribuere. Est igitur temperamenti æqualitas in omnibus animantibus, stirpibusq;, non quæ spectatur ex paribus elementorum viribus, sed quæ tum animantis, tum stirpis naturæ maxime convenit. convenit autem, ut modo humidum vincat siccum, modo frigus calorem. neque enim simile temperamentum habere debet, homo, leo, canis, apis, formica. Quare, ut breviter transigamus, si verum fateri volumus, ex temperamento ad iustitiam cuique parti accommodato, consistet illud temperamentum ad pondus. Frustra igitur illud medici inquirunt in unaquaque parte, nisi in ipsa cute manus. nam si os esset temperatum ad pondus, non esset siccum.

Temperies ad iustitiam.

Quando autem ab ea mediocritate recedit, intemperatum dicitur, & ab eo quod maxime superat nomen accipit. ut calidum, quum calor frigori præcellit. sic de frigore, humore, siccitate. itaque talia corpora, non vocamus absoluta ratione calida, frigida, humida,

Vnde Temperamenta nomen gerant.

humida, ſicca; ſed per exceſſum. Sic calidum animal vocamus, in quo calor uberior eſt quam frigus. Quod autem ita calidum, frigidum, humidum, ſiccum dicitur, bifariam ita vocatur. primo modo, nulli quam ſibi comparatum ſuæque naturæ: ſic canis ſuæ naturæ collatus, ſiccus dicitur. altero autem modo, quum alicui comparatur: ut canis homini comparatus ſiccus eſt, cani humidus. Ita una res calida & frigida uno tempore dici poteſt. In unoquoque igitur genere, ubi quid à mediocritate receſſit, ab eo quod vincit nomen accipit, ac intemperatum dicitur. In eo autem diſpari concentu, neceſſe eſt ut una qualitas excellat, vel duæ: tribus excellere non licet. Singulorum autem exuberatione, quatuor ſimplicia naſcuntur temperamenta, calidum, frigidum, humidum, ſiccum. Calidum in quo calor cæteras qualitates vincit. frigidum in quo frigus cæteras antecellit. Ita tamen intelligendo, ut quæ in oppoſita ſunt contrarietate qualitates, mediocriter ſeſe habeant. Hinc & compoſita temperamenta ſunt quatuor, ex ſimpliciũ exuberantia nata.

Novem itaq; ſunt temperamentorum genera: ἄκρατον unum; quatuor ſimplicia; totidemq; compoſita. Hæc autem temperamenta late fuſa ſunt. non enim quæ calida ſunt, eodem fervoris æſtu incaleſcere videntur, ſed ſuam habent ambitus latitudinem.

In com-

Digitized by Google

In compoſitis autem temperamentis, nempe calido & humido, calido & ſicco, frigido & humido, frigido & ſicco aut par eſt vincentium qualitatum robur, aut non eodem ſilo ſeſe temperant. Quocunq; modo ſit, ab utroque nomen gerunt exceſſu. ſic vocamus calidum, ſiccum, ſeu ſiccitas ſeu calor vicerit. Vnde concludimus, innumerabiles eſſe temperamentorum varietates, ut ſcilicet maiore vel minore proportione conveniunt qualitates: indeque conſurgunt proprietates infinita corporum.

CAPUT III.

De temperamenti cuiuſque notis, & iudicibus.

Εὔκρατον autem temperamentum, optime reſiſtit turbulento incurſui omniũ cauſarum externarum. operationes enim habet perfectiſſimas: deinde illa temperamenta quæ illi finitima & confinia. Quæ autem ab eucrato longius receſſerunt, facilius labuntur & expugnantur. At unde ſingula temperamenta agnoſcemus? Reſpondendum cum Galeno, ex ἰδιότησι naturis in ſingulis generibus: quibus ſi reliqua commites, quid uberius ſingulis inſit, facile percipies; idque ages cum hoc corpus de quo iudicium facies, recte ſeſe habeat in calore qui extrinſecus invadit: ſit & in frigore, humiditate,

Galen. 7. Tem. 16.

1. Tem. 16

Digitized by Google

Iudex temperamentorum.

ditate, & ſiccitate. Sed quis erit iudex diſcernendi temperamenti? nam portiones elementorum exquiſite miſtæ, omnem iudicij tenuitatem ſubterfugere videntur. Reſpondeo: ut olfactui fidem habemus de odoribus, & de coloribus viſui; ita profecto de tactilibus qualitatibus tactui, tanquam fido exploratori, fides non eſt deroganda, præſertim temperamenti hominis. Si quis ſenſibus ſtare nolit, ſed cuncta demonſtrari ratione velit, exſpectet, quod Plato vovet in Civili, dum res ipſæ loquantur, ſuamq; indolem nobis dicant: vel cum Anaxagora, qui, ut refert Ariſtoteles, nivem albam negabat, ad Pyrrhoniorum dubia ſe vertat, quibus nihil ratum eſt. Explorationem itaque temperiei humanæ tactui committimus. Hic ignem calidum, nivem frigidam dicet; ex his perfuſa, mediocria pronunciabit. terram aquæ perfuſam, nec molle nec durum fatebitur. Maxumeq; fides erit illi cuti, quæ eſt in acinis digitorum. ea tamen cautione, ne vel callo ex laboribus obducta ſit, vel frigore horreat. eſt enim ea cutis, caro nervoſa, vel potius nervus carnoſus: non enim ſimpliciter caro eſt, quia exacte ſentit; neque purus nervus eſt, quia ſanguinem profundit; componitur autẽ ex miſtione carnis & nervi. Igitur rectè cum Galeno tactum iudicem ponimus calidi & frigidi corporis: humidi autem & ſicci, coniunctam cum tactu rationem; quippe omne

Cutis.

2. Tem. 8.

ſiccum

ſiccum durum eſt ; at non protinus, omne quod durum, ſiccum eſt , ut in glacie evenit. Igitur de his non pronunciandum priuſquã exploraveris , quomodo in calore & frigore ſeſe habeant . neque enim quod molle ſenſui noſtro occurrit , id protinus humidum erit, ut metalla ab ingenti æſtu colliquata , humida tactu videntur . Oportet ergo priuſquam tactus de humido & ſicco pronunciat, ut ratio accedat, quæ iudicet quomodo illa ſeſe habeant in calore & frigore. Rectèq; id humidum eſſe , quod cum moderato calore ſenſibus noſtris occurrit; idq; demum ſiccum eſſe , quod non cum acerbo frigoris rigore tactui noſtro occurrit. Inde rectè dicimus, quum duram partem in corpore humano invenimus, eam non eſſe humidam ; etenim tanta vis frigoris in humano corpore eſſe nequit, ut inde duritiesproficiſcatur. Et quamvis adeps, à frigore , quum fluide è venis dimanavit in partem membranoſam frigidam concreſcat, attamen in duritiem omnino non abit.

Dura cum ſummo frigore non omnia ſicca.

Mollia cum ingenti calore non omnia humida.

Quæcunque ergo ſunt partes cute duriores, his rationibus exploratæ, in his omnibus ſiccum prævalet humido; quæ autem molliores, in his humiditas vincit. calidiores autem partes ſunt , quanto magis ſanguine abundant. exanguia cuncta frigida ſunt. Calidorum ſeries hæc eſt : ſpiritus omnium quæ in corpore ſunt calidiſſimus eſt , fluens ſcilicet

Partium temperies.

Calidæ partes.

Digitized by Google

ille, non fixus: hinc Cor: deinde lecur (ut ait Galenus primo de Temperamentis:) dein sanguis; caro simplex, utpote ex sanguine genita: hinc lien: hinc renes: dein cutis, quæ tẽperata est. Sed dices, Caro liquatur à febris ardore; igitur à frigore concrevit. Respondeo, Liquitur adiposa humiditas, non caro, quæ nec assando consumitur. Dein frigida, quæ tanto frigidiora, quanto minus sanguinis aut carnis habent. pituïta carnium frigidissima est: dein os: cartilago: χονδρεωδέσμος, id est, vinculum cartilaginosum: postea ligamentum: proxumus est tendo: his minus friget membrana: tunicæ arteriarum, venarum: hinc nervi duriores, tum molliores: spinæ medulla: cerebrum: adeps, ut dicunt omnes Antiqui, referente Galeno, hinc cutis temperata. Siccissimus pilus: hinc os: cartilago: χονδρεωδέσμος: tendo: arteriæ: venæ: nervus motui dicatus: postea cutis temperata. Humida, pituita: sanguis: pulmo (ut scribit Galenus secundo de Temperamentis.) hinc viscerum substantia, quam παρέγχυμα appellabat Erasistratus, iecur, lien, renes, cor; tanto humidiores cute, quanto molliores. Cor renibus ac liene tanto siccius, quanto durius. hinc sequitur caro: demum cutis iterum.

Frigidæ partes.

Galen. 1. Temp. 19.

Siccæ partes.

Humidæ partes.

Sed dicet aliquis: Omnes corporis partes internæ calent, igitur tactus non æquus harum æstimator. Respondeo. nos ponere tactum iudicem, cum ratione: quam vis igitur illæ

partes

partes calida ſentiantur, tamen calorem non trahunt ex ſua temperie, ſed aliunde. Eſt enim duplex in partibus calor. unus inſitus & ingenitus partibus ſimilaribus à prima conformatione, quem ἔμφυτον vocant. alter autem perenni fluxione é partibus principibus dimanat in ſingulas corporis partes; quem ἐπίῤῥοον & prioris perfectionem appellare poſſumus. Nam calor partibus inſitus, non præbet vitam niſi potentia, plantarum fere more; ſed ad energiam ducitur ab influente calore, unde ſingulæ partes vivunt actu. Tactus ergo cum ratione iudex eſto. Quod autem talis influens ſpiritus inſit, hac ratione convincitur: Quando traducuntur humores aliunde ad altam partem, livorem trahit & emoritur: indicium, quod aliunde influit calor, qui tunc aditu arcetur ab illa parte. idem experimur in laqueo interceptis partibus. ergo calor ille aliunde influit. cuius appulſu vita ineſt, quoque diſcedente labitur vita.

Duplex calor.

CAPUT IIII.

Cuiuſque hominis Temperies unde deprehendatur: & unde principum partium, & totius habitus. & de iis, quæ habitum ſequuntur.

ITAQUE *ut cuiuſque hominis temperamentum exploremus; enumeranda erit partium principum temperies; & totius habitus;*

Digitized by Google

habitus; & ea quæ habitum comitantur: nam ex his intelligemus quo temperamento homo ſit præditus. Comitatur itaque temperamentum gracilitas atque craſſities. Sed videndum num ea adventitia ſit, vel à natura, hoc modo: Qui calidi natura ſunt, his venæ ſunt amplæ. nam caloris eſt (ut de elementis diximus) omnia movere atque extendere. Qui autem frigidi ſunt natura, tenues venas ſortiuntur. Quod ſi igitur quis pinguis & craſſus fuerit, & latas habeat venas, hic conſuetudine talis eſt, non natura. ſic ſi quis anguſtis venis tenuis fuerit, ex natura eam tenuitatem non gerit. Harum rerum hæc ratio eſt: quicquid in calido ſanguine pingue eſt, id alimentum ſit calido, unde & abſumitur: in frigidioribus autem ſervatur, donec elapſum extra venas ad frigidas membranas in adipem cogatur. Hac ratione & quæ in latibulis vivunt animalia obeſa ſunt: ut & fœminæ viris ſunt obeſiores, quia frigidiores. At natura qui temperati ſunt, ſi mediocri exercitio utantur, hos euſarcos fieri neceſſe eſt. Qui autem temperati à negotio ad otium ſeſe conferunt, hi carnoſi evadunt atque corpulenti: etenim natura nunquam eſt otioſa, & coctio naturæ munus eſt & agglutinatio, ut iis id quod iam habet conſervet. Quibus utique humidum abundat, & calor non longe abeſt à mediocritate, hi vaſta mole carnis gaudent.

Comitantia Temperamentum.

Galenus 2. Tem. 9.

Si

Si autem calor longe abeat ad frigiditatem, adipis magna luxuriat copia. Igitur ut mediocritas carnis, temperatæ naturæ est nota; ita plenior caro argumento est, quod humidum plus iusto inest: etenim ex sanguinis copia nascitur caro. In quibus vero plus adipis inest, in his frigiditas dominatum obtinet, plusq; frigidi quam humidi habent; quare religiose in iis secanda vena erit. Quantum denique sanguinis in carnoso illo habitu atq; pleno adesse liceat, id mensura & mole adsequi non licet, ratione licet: quippe ubi nullum morbosum symptoma, crassatum corpus fatigat sanguinis copia, intra sanitatis limites est. Etenim latitudo sanitatis tanta est, quãtum interest inter id quod pulchre suis muneribus fungitur, & id quod oblæsam actionem obtinet. 2. Tem. 9.

Totius Temperies unde æstimanda.

Quum igitur quæque pars ingenitum sibi temperamentum habeat, ex his partibus recte dimensis, seorsumque æstimatis, & tandem in commune relatis, qua temperie homo sit explorare possumus, non ex una parte sola. Quia autem τοῦ ὅλου temperies regula aliorum est, eius sic inibimus cognitionem. Homo temperatus animadvertitur, quod decenter sese habeant partes eius similares, & instrumentariæ, & illa quæ has comitantur. Partes similares tactu & visu iudicantur. Tactu, in hoc homine nec calidæ, nec frigidæ, nec humidæ, nec siccæ erunt, sed

Digitized by Google

quadam mediocritate manum tangentis demulcebunt, non molles, non durae. Visus autem quod amœno quodam colore eoq; vivido perfusus erit, non glaber, non hirsutus. Pili in infantia flavi; cum iuvenis fuerit, nigricantes ac mediocriter crispi erunt, non gracilis, non crassus. Instrumentariae autem partes recte se habebunt in numero, magnitudine, situ, & figura: ut inde pulcritudo quedam totius corporis concinna nascatur. Denique cognoscetur ab iis quae comitantur has partes, nempe à facultatibus naturalibus, vitalibus & animalibus. Ab actionibus naturalibus; nam edit bibitq; moderate, coquit bene assumpta, & feliciter excrementa excludit. Animalibus ab actionibus, artuum motibus sensuq; cæteros antecellit. nec somnolentus, nec pervigil; prudens, humanus, & candidus. A vitalibus, nec temere audax, nec ignave timidus; non cunctator, non præceps. Talis est homo temperatus, & cuncta temperamenta cum eo collata dijudicantur. Nam crassum corpus, ad hoc relatum, dicitur crassum, pingue, durum, glabrum. hoc Polycleti statua. Quæque autem temperamenta tanto insalubriora erunt, quanto magis ab hoc homine ἐυκράτῳ discesserint.

1. Tem. 1. Art. med. 51.

A Comitantibus.

CA-

CAPUT V.

De partium principum Temperamentis. & primum de cerebri temperie, & quibus notis quæque se prodat.

HOMINIS *temperiem maxime æstimabimus ex partibus principibus, unde magna pars reliquarum originem trahit ac gubernatur. Quare ex his partibus recte perpensis & seorsim æstimatis, posteaq; in commune collatis, hominis temperamentum, ut quod ex his constat, deprehendemus. Dent itaque nasutiores hoc mihi, ut paululum ὀγκωσιν hinc confundam physiologicis: quo usus eluceat horum minus exercitatis. Primum igitur de cerebri agemus temperie. nam omne genus nervorum & spinalis medulla inde originẽ trahit. Temperati cerebri hæ sunt notæ. excrementa quæ per aures, oculos, nares dimanant, naturalia sunt. Pili per infantiam subruffi, in adolescentia flavi, in iuventute ad nigredinem vergunt, inter leves & exquisite crispos medij; vix calvitium sequitur. Mediocritas capitis est in magnitudine & figura, non facile ab externo incursu qualitatum læditur. Calidi autem cerebri hæc sunt indicia. opinionum inconstantia. ingenij, sensuum, motuumq; celeritas. Somni breves & leves, parum alti. totum caput calidius rubicundiusq;. oculo-*

Cerebri temperati notæ. Art. med. Ij.

Calidi cerebri.

Digitized by Google

rum vena manifesta. excrementa per aures, oculos, nares, palatum pauca, & cocta, quum moderate cibis indulgent; plura autem & incocta, quum liberius rerum calidarum & humidarum usu se invitarunt. odoreque aromatum laduntur, ut ex aëre calido: caput enim eorum tunc maxime succis madet, cum susq; deq; dieta utuntur. capilli autem primo ortu statim nascuntur. Si cerebrum valde caleat, statim nigri; sin minus, flavi, qui deinde nigri evadunt. calidarum usu rerum laeditur; frigidis autem rebus externis & internis iuvatur. Sed dicet quis, Mirum id videtur, si similia similibus gaudeant, & contraria contrariis. Respondendum, quod intemperata natura, modico contrariorum gaudeant usu. recte autem id dicitur, quæ secundum naturam se habent, similia postulare. at facile pars, à similibus sua intemperatura laeditur. hinc gaudet contrariorum usu. Frigidum autem cerebrum his notis sese prodit. Inconstantia opinionum. adestq; sensuum, motuum, & intellectus tarditas. Somni longi, profundi. caput nec tactu fervens, nec colore rubens, sed pallore suffusum. Pili diu à nativitate oriuntur tenues, exigui incrementi, plani, ruffi, & stabiles: hoc est, qui calvitiem non trahunt, sed canitiem. Venæ in capite obscuræ latent. A frigidis rebus offenditur; à modice calidis iuvatur; nam valde calida liquant humores in cerebro con-

Dubium.

Frigidi cerebri.

Digitized by Google

contentos, inde cerebrum fatigatur catarrhis. Sicci autem cerebri hæc sunt signa firma & stabilis huius est essentia; unde difficile discunt. memoria fida, sensuum integritas, motuum promptitudo, vigiliæ frequẽtes. unde & in eis gracile caput & siccum apparet. capitis excrementa exigua. capilli celerrime à nativitate luxuriant, robusti, crispi. calvities cito succedit. à siccis læduntur, humidis iuvantur. Humidum cerebrum fluidum est. hinc facile discunt, at infida memoria. sensus turbulenti, quasi sopiti. motus tardi. somnus multus ac profundus. caput tumidum ac obesum apparet, excrementa prodeunt uberrima à capite. capilli læves, planique. canities, non calvitium sequitur. iuvantur siccis, læduntur humidis.

Sicci cerebri.

Humidi cerebri.

Calidum & siccum cerebrum his signis animadvertitur. sensus sunt exquisiti. vigiliæ plurimæ. talis cerebri videtur fuisse Mæcenas, qui quum perpetua febre laboraret, ut scribit Plinius, ei triennio nullo horæ momento contigit somnus. Adest præterea capitis calor. facies ad ætatis vigorem rubicundior. excrementa ex auribus, oculis, naribus, palato nulla. Pili primo ortu nascuntur crispi & nigri. Sed dices, Si nigredo nascatur ex fuliginum adustione, quo modo Italæ mulieres lotas aqua forti comas, vel suffitas nidore sulphureo, Soli exponunt quo candescant? Si itaque Sol in alborem foris

Calidi & sicci cerebri.

7. Lib. 51.

Dubium.

Digitized by Google

abducit pilum, cur & calor intus non dealbat fuliginem? Respondeo. Non agit internus calor in separatam fuliginem, sed permixtam madori. Sed Sol excludit à pilo fuligines, & aër intrat. Calidi & humidi cerebri. *Calidum & humidum cerebrum his notis agnoscitur. color & calor faciei bonus erit. oculi sunt calidiores, cum venis in ipsis oculis amplis. excrementa copiosa, mediocriter cocta. capilli plani, subflavi. calvitiem non sentiunt. à calidis gravantur. Si accedat usus humectantium, uberrimam excrementorum copiam mox profundunt. Si autem cerebrum longe calidius atque humidius fuerit, visus erit turbulentus; quasi mente perculsi oculos circumrotant vagos. sensus cuncti parum accurati. somnus vigiliis interceptus, plenus imaginum: nam, ut dicit Galenus,* ἔμπα τε κοιμᾶσθαι δοκεῖ εἶναι καὶ ἐγρηγορέναι. Aret. med. 19. *male id vertunt interpretes, Gravi somno tentantur, & vigilant: id non est possibile, sed inclinationem habent ad somnum, & vigilant. His quoque adest excrementorũ copia. Bellum huic temperamento indixit rerum calidarum & humidarum usus, & Auster; nam, ut scribit Hip-* 3. Aph. 17. *pocrates, Auster caput gravat. frigida autem & sicca amica sunt, ut Aquilo, qui, ut scribit Hippocrates, corpora solida facit, & ad motum expedita, & boni coloris. tale autem cerebrum multis morbis est obnoxium. Si vero cerebrum longe calidius fuerit, parcius autem*

autem humidum, insignia erũt caloris signa, quibus se iungent obscurę quędam humiditatis notę. Si autem humiditas uberior fuerit, manifestę erunt notę humiditatis, parcius calor sui indicium dabit. Hac ratione omnes compositę intemperaturę examinandę veniunt. Cerebri autem sicci & frigidi hę notę erunt. sensus in iuventute accurati, qui postea marcescunt: accurati autem sunt propter calorem nativum qui tunc emicat: eadem ratione qua fugatur Epilepsia ętatis mutatione, ut scribit Hippocrates. quę circa caput celerius senescunt. unde Cato Censorius apud Plinium dicebat, iuvenilem senectam maturę mortis indicium esse. frigidum sentitur caput, & decolor apparet. oculorum vena delitescunt. excrementa inconstanter vacuantur; modo enim levissima habent capita; modo minima de causa fatigantur catarrhis. capilli in lucem editis vix enascuntur, ruffi. progressu ętatis si siccitas frigiditatem vicerit, calvescunt; si frigiditas, canescunt. lęduntur ab incursu rerum frigidarum. Frigidum & humidum cerebrum his notis exploratur. sensus sunt obtusi & tardi. somnus altus. capillorum canities, non calvitium. catarrhis obnoxium est.

Frigidi & sicci cerebri.

2. Ah. 45. & 5. aph. 7. Lib. 7. cap. 56.

Frigidi & humidi cerebri.

Digitized by Google

CAPUT VI.

De Pulmonum temperie, Oculorum, Cordis, Iecoris, Genitalium, Ventriculi, & habitus corporis.

PULMONIS *temperies ita animadvertitur. siccus si sit, excrementis vacat. vocem claram efficit. si humidus fuerit, vocem edit raucam & obscuram: & qui humidos habent pulmones, quum vehementius loquuntur, aut acutius, impeditur expectoratio.*

Iam ad Cor veniendum esset, ni caelestis illa oculorum vis hic nos sisteret; quare horum temperiem dicamus. Oculos temperatos Oculi temperati. *denotat: elegans concinnaque magnitudo, vel parvitas; utraq; cum visu accurato: etenim parvitas à pauca materia, magnitudo à multa materia profecta fuit. quia autem concinna adest figura, à virtute formatrice robusta ac vegeta formatos esse denotat. quemadmodum magnitudo vel parvitas cũ hebeti visu, multam materiam vel paucam à formatrice male temperatam testatur. At qui calidiores sunt oculi, in his calor manifeste apparet. item motus facilis, & creber.* Oculi calidi. *oculi vagi. vena lata. Frigidiores utique omnia contraria obtinent. Sicciores duri apparent & sicci. excrementorum paucitas adest & crassities. Humidi apparent molles cum multo*

multo madore, & tenuis humoris copia. Sed quidnam cæsios oculos, quos Græci γλαυκὸς appellant, efficit? Respondet Galenus, humoris crystallini amplitudo, splendor exquisitus, & situs eminentior: præterea paucitas puritasq; humoris aquei qui ad pupillam situs est. Et quid oculos reddit nigros? Respondeo, his contraria, nempe crystallini humoris paucitas, splendor eius non æque fulgens; situs profunditas, copiaque vel impuritas humoris aquosi. Si ergo omnes priores causæ adfuerint, maxume cæsius redditur: si posteriores, nigerrimus erit color: si quædam adsint, quædam desint, major & minor fiet glaucedo, & nigri oculi pro illarum numero & viribus. Sic medij oculi, mediis causis id acceptum referunt.

Glauci unde oculi.

Nigri oculi unde.

Corporis totius temperamentum, cordis atque iecoris naturam sequitur. etenim alimentum musculi atque partes extremæ à iecore habẽt: è corde spiritum & calorem sumunt. unde & harum partium naturam redolent. Dico, Corporis totius temperamentum cordis atque iecoris naturam fere imitatur: etenim substantia musculorum à iecore alimentum, à corde spiritum caloremque sumit. Cum igitur ex his quodammodo constent, eorum conditionem & naturam omnino redolebunt. Sentiendi etiam & movendi vis, nequit sine cordis œconomia integra perdurare: & totum corporis theatrum

pervadit

pervadit & vegetat cor. Quare ejus temperiem pervestigemus.

Cordis temperatura.

Cordis igitur calidioris alia signa sunt quæ perpetuo eveniunt; alia quæ non semper, sed magna ex parte adsunt. Propria quæ semper eveniunt sunt, pulsus frequens atque velox; respiratio magna; animus amplus & excelsus, præsens, & acer. Et si calor multum exuperet, præceps tunc iracundia adest & temeritas; natura ad actiones prompta; thorax hispidus, necnon partes hypochondriis vicina; thorax latus, cum parvo capite. Nam

Cordis calidi.

Minus propria signa quæ magna ex parte contingunt.

thoracis amplitudo quandoque sequitur calorem cordis, quandoque magnitudinem cerebri, quamvis non adsit cordis calor; nam cerebri magnitudinem sequitur cranij amplitudo, cranium sequuntur vertebræ, has imitantur amplitudine costæ. Si ergo cum capite parvo vel mediocri jungitur thoracis amplitudo, indicio erit, cor calere. At si thorax capiti respondet, ut scilicet amplior thorax se jungat cum magno capite, tunc inde temperiem cordis non licet colligere; verum tunc alia signa, quæ calorem cordis indicant, pervestiganda sunt, his quæ ab amplitudine thoracis ducuntur neglectis. Indicia autem quæ magna solum ex parte eveniunt, sunt: Universum corpus calidum, ni iecoris frigus revocet, quod ex venarum tenuitate apparebit. Cor autum frigidum sua quoque habet signa propria, & ea quoque quæ non semper eveniunt.

Cordis frigidi.

Digitized by Google

eveniunt. Propria, ut pulsus minores, non tamen necessario tardiores aut rariores. respiratio pulsui respondet ; si thorax tanto minor fuerit, quanto cor frigidius. sin autem maior est quam frigoris portio requirat, respiratio non solum minor erit, verum etiam tardior ac rarior. animus humilis ac demissus. timiditas. pectus glabrum. thorax exiguus, cum magno capite. Non semper utique eveniunt sed sæpe; corpus totum frigidum, ni calor hepatis frigus arceat. thorax parvus, nisi cerebrum omnino caleat. Cordis siccioris notæ sunt: pulsus durus. ira non facilis, sed quæ ægre pacari potest. universus habitus siccior, ni hepatis humiditas revocet. Humidius cor indicant: pulsus mollis. mores ad iram proclives, sed quæ facile mitescat. corporis habitus humidior, ni refragetur hepatis siccitas. Cordis vero calidi & sicci hæ sunt notæ: pulsus magnus & frequens, celer; multo autem velocior & vehementior, si thorax, ad analogiam caloris cordis, non sit auctior. animus præceps ad iram. mores feri, ad furorem proclives, qui ægre placantur. Pectus omnium maxime hirsutum. tale cor videtur fuisse Aristomenis Messenij, quod Athenienses ob eximiam calliditatem exectum, pilis refertum invenerunt, quum eum aliquando captum & elapsum astu cepissent. Cordis quidem calidi & humidi notæ sunt hæ: pulsus magnus, velox, frequens, mollis: verum

Cordis siccioris.

Cordis humidi.

Cordis calidi & sicci.

Plin. lib. 11. cap. 37.

Cordis calidi & humidi.

Digitized by Google

verum arteria ſubmiſſio quæ συστολὴ dicitur, eſt celerior quam elevatio quæ διαστολὴ dicitur. Reſpiratio pulſui ſimilis eſt, ſi thorax pro cordis analogia ſit expanſus: ſin minor extiterit, tanto velocior & frequentior erit, quanto thorax minor extiterit; reſarcit enim frequentia ſua magnitudinem: ut Aſcanius ſequitur patrem non paſſibus æquis. Minus hirſuti, quam calidi & ſicci corde: expediti, animus placidior. Morbis hi ſunt obnoxij putridis, maxime ſi exſuperet humiditas.

Cordis frigidi & ſicci

Cordis vero frigidi & ſicci hæ ſunt notæ: pulſus duri, parvi, inſpiratio moderata atque parva, ſi amplitudo pectoris frigori reſpondeat. maxime omnium glabri ſunt in pectore. Si vero maior thorax, tardum & rarum reſpirant, animus minime in iram præceps, iram tamen diu retinet ſemel conceptam. nudum his omnium maxime pilis pectus.

Cordis frigidi & humidi.

Qui utique frigido atque humido ſunt corde, illis pulſus adeſt mollis. pectus glabrum. animus minime excelſus atque acer. ad iracundiam prompti, quam facile deponunt. timidus, & piger.

Iecoris temperaturæ.

Iecoris calidioris ſigna ſunt: calidior ſanguis, eoque fervens totum corpus, niſi frigus ipſius cordis temperarit fervorem hepatis.

Calidi notæ.

Bilis flava in juventute, hinc ſtatim atra. venæ totius corporis amplæ. venter & hypochondria hirſuta.

Iecoris frigidi.

Iecur frigidius, indicat ſanguis ac totius corporis habitus frigidior, niſi

Digitized by Google

niſi ferueat cor, ac obtundat frigus. pituitæ copia. uenæ graciles. uenter & hypochondria glabra. Iecur ſiccum indicat: ſanguis parcior, craſſiorq;. & habitus corporis ſiccus. uenæ duræ, quia referunt ideam hepatis unde dimanarunt. Hic humor cordis, iecoris ſiccitatem ad humorẽ traducere nequit. Iecur humidius oſtendunt: ſanguis copioſior & humidior. totum corpus humidius. niſi cor renitatur, uenæ ſunt molliores. Iecur calidum & ſiccum indicant: ſanguis craſſior, & ſiccior, parciorq;. totumq; corpus ſiccum. Bilis flaua copioſa, in ætatis uigore atra. uenæ latæ & duræ. hypochondria & uenter hiſpidus. Iecur calidum & humidum indicant, ſanguis abundantior. totum corpus calidius & humidius, niſi cor obſtiterit. uenæ ampla. hypochondria hirta, minus tamen quam in calido & ſicco. Si ſuperat humor, putredini obnoxiũ redditur: ſi calor, parcius ægrotabit. Iecur frigidum & ſiccum his ſignis: ſanguis paucus. totum corpus frigidius & ſiccius, niſi refrænet uis cordis contraria. uenæ anguſtæ. hypochondria glabra. Iecur frigidum & humidum ita indicatur: ſanguis pituitoſus. totiuſq; corporis habitus eo uergens, niſi cor obſtiterit. uenæ paruæ & tenues. hypochondria glabra. Quum autem cõſpirant hæ duæ partes, nempe Cor & Iecur, in unum temperamentum, totum corpus hanc ideam exprimet, ac ſequetur harum partium uim.

Iecoris ſicci.

Iecoris humidi.

Iecoris calidi & ſicci.

Iecoris calidi & humidi.

Iecoris frigidi & ſicci.

Iec. fri. & hum.

Genita-

Digitized by Google

Genitalium partium temperatura. Calidarum. Frigidarum.

Genitalium partium calidarum nota eſt, ad venerem impetus. fœcunditas, præcipue in maſculis gignendis. pubes illis celerrime naſcitur. Frigidiores, contraria nota indicant. Humidiores indicant, ſemen largum & humidum. Siccas, parum & modice craſſum ſemen. hæ ſunt notæ ſimplicium. Calidiores & ſiccíores; ſtatim poſtquam ex ephebis exceſſerunt, ad venerem proni. primaque adoleſcentia hirciunt, eduntq; vocem graviorem. ac protinus venere ſatiantur; ſi venerem cogant, offenduntur. ſemen illis craſſum & fœcundum. partes ad umbilicum uſque hiſpidæ. natura illis omnino petulca. Calidæ & humidæ partes, his parent è notis. moderate venerem affectant: liberiore eius uſu non læduntur admodum. ſemine abundant. Locaminus hirſata quam calidis & ſiccis. Frigidis autem & humidis partibus: non proni ad concubitum, ſed tarde exercent rem veneream. ſemen tenue, aquoſum, infœcundum; vel ſaltem fœmellas generant. partes glabræ ſunt. Frigidæ & ſiccæ partes his notis innoteſcunt: ſemen paucum, craſſum, cætera prædictæ temperiei ſimilia.

Compoſitæ.

Ventriculi temperaturæ. Calidi.

Ventriculus calidus: deterius appetit, fundendo humores illarum venarũ quæ alvum rigant, laxando quoque membra ſolida. difficilia coctu facilius coquit, ut bubulam carnem; nam facilia in eo corrumpuntur. ructus edit odoroſos. cibo potuq; gaudet calido, mo-

dico

dico frigidorum usu non gravatur. calidorum foris admotorum usu laeditur, nec perfert. Ventriculus frigidus, vehementius appetit, excitato suctionis quasi sensu: negligentius mitigat; maxime si ingestus cibus frigidus coctuq; difficilis fuerit. ructus edit acidos. alioqui cibo & potu frigido delectatur; immoderato autem eius usu offenditur. & ab externis admotis remediis frigidis laeditur statim. Sed dices, Senes alvo frigēt, minus tamen appetunt. Respondeo, fessa & effœta membra minus sentiunt suctionem quæ fit in stomacho; vel non adest ab exhausto inedia in denso seniliq; corpore: Nam fames est sensatio suctionis: censor famis ventriculus, quia ei nil concedit ulterius membrum. Sic- Frigidi.

cus ventriculus his notis innotescit: sitis frequens, quæ modico potu sedatur, plurimo gravatur. Fluctuationibus turbatur, & supernatat in eo quod abundat. cibis siccis delectatur; quia naturæ cuique temperies sua est sanitas. Humidum ventriculum his signis nosces. nulla sitis vexat: humorem largum facile tolerat. humidis delectatur. Composita temperies ventriculi ex simplicibus cognoscuntur. ut calida & sicca temperies ex siti animadvertitur. Verum noscēdum, num sitis illa proficiscatur à ventriculo; aut ortum trahat à pulmonibus, an ab hepate. Nam quæ à ventriculi vel iecoris calore orta est, eam hypochondriorum calor prodit, sedatq; Sicci. Humidi. Composita temperies. Sitis triplex focus.

Digitized by Google

ſedatq; eam potiſſimum frigida potus, inſpiratus autem aër non iuvat: quæ vero à pulmonis cordiſq; intẽperie profecta eſt, æſtuans ſpiratio & longa exſpiratio hanc prodit, ac levat hanc aër frigidus hauſtus. potus frigidus eam iuvat, non tamen ſtatim ſedat.

Ventriculi afflictio aliunde.

At quod ventriculus cibos interdum ex imbecillitate non poſſit concoquere, id non ſolum ex eius intemperie ſolet evenire, ſed & ex ſuci aliunde influentis vitio. Aliis enim ex capite pituita decidua eſt, ac in ventriculum præcipitatur. aliis à iecore in ventriculum bilis influit. Agnoſcitur vitium, ſi ab igneo ventriculi calore & ſiccitate ſit, tunc caro bubula & ſuilla melius mitigatur, quam piſces ſaxatiles: levior enim & tenellulus cibus his, vi caloris, in bilem abit, non aliter quam mel amarum redditur nimia coctione. At quæ à iecore refunditur bilis, flava eſt ac pallida; quæ à ventriculo oritur, porracei eſt omnino coloris. Pituita autem quæ à capite defluit, ſeſe prodit, catarrhis frequentibus, ac capitis dolore.

Notandum.

Hactenus de partium principum temperie: quam ita æſtimetis velim; Partes quaſq; non ad alias collatas nos calidas frigidas ve appellare, ſed ad ſeipſas, hoc eſt ad eam partem quæ inter ipſas moderata eſt collatam. Quamvis enim alicui cor frigidius procreatum fuit, multo tamen id ardentius eſt cerebro calidiſſimo.

Totius

Habitus corporis temperies.

Totius corporis habitus constat ex partibus oculis expositis; nempe cute & musculis, qui ossa cingunt. sequitur q; maxima ex parte cordis atque iecoris naturam. Ea tamen lege inspicietur hic corporis habitus, ut ne quid delinquant externa. nam si quis sub sole torrido aestate media versatus fuerit, pervertet ille notas quæ à colore, duritie, atq; mollitie ducuntur. nec more puellarum, vitam umbralitem sectetur, in otio versans; nam ita candidiorem cutem induet. Idem iudicium de aliis rebus non naturalibus esto. Deprehẽdetur temperatus habitus his notis. color non albus, non ruber; cutis equidem ex semine fabricata fuit, unde & ideam seminis gerit. semine igitur probe mitigato, candida cutis redditur. rubet autem ex sanguine, commercio hepatis recte elaborato; nam eo alitur. refert ergo colorem floridum ex commercio hepatis, eoque faciem suffundit. Vbi igitur purus sanguis cum candida cute iungitur, venustissimo splendescit colore facies; pili sunt flavi. Sed dicet quis: Galenus, nigricant modice hi, inquit. Respondeo: Paulus libro primo, capite sexagesimo, hoc ita explicat, magis flavent in pueritia quam nigricent, at magis in iuventute nigricant. adest optimus habitus carnis in qualitate & quantitate, omnia mediocria habet, non hispidus, non mollis, mediocriter crispus. Habitus calore excellens, siccitate

Habitus corporis temperatus.

2. Temp. 11.

Calidus.

& hu-

Digitized by Google

& humiditate mediocritatem attingente, colore rubet; tactu calet. adipis minus quam carnis habet. ob calorè, venas habet amplas.

Frigidus. *hirsutus est. capillis nigris. Frigidi autem habitus corporis, tactu friget, facile frigus sentit; egre incalescit. capilli rufi. frigus valde excedit, cutis plumbeo colore livescit. adeps est moderata. pilorum adest inopia, vel rari*

Siccus. *sunt & plani. Qui autem sicco sunt corporis habitu, illorum corpus siccum sentitur, durum, & gracile. Qui vero humido sunt*

Humidus. *habitu, illi carnosi magis sunt & molliores quam temperati. Plinius, secundi libri septuagesimo octavo inquit: Corporum proceritas in Æthiopia, & plaga glaciali, illic*

Compositæ temperies. *ignium nisu, hic humoris alimento. Calidus & siccus corporis habitus, tactu percipitur calidus, siccus, & durus. gracilis, & hirsutus. capilli nigri. pinguedine caret. Si calor exæstuat, color quoq; cuti adest niger. Calidi*

Calidus & humidus. *& humidi habitu, corpore sunt calidiore, magisq; carnoso & molliore quam temperati. Si autem calor plus quam humidum mediocritatem superet, paulo molliores erunt quam illi qui temperatum habent habitum, & carnosiores aliquantulum, verum magis erunt habitu hirsuto, adipisque experte. pilis nigris. Quod si humor copiosus fuerit, calor autem modice excellat: corpus quidem paulo calidius hirsutiusq;, multo vero carnosius & mollius existet, putridisque morbis undique tenta-*

Digitized by Google

tentabitur, etenim humor facile vitium contrahit.

Sed dices, Græci mortuos ἀλίβαντας vocant, quod μηδὲν λιβάδα, id est, nihil humectii in se habeant: nam ortus nostri principium calidum & humidum est: quare vivaces erunt ab hac temperie. Respondeo. Cum humidum est pingue, lentum, ac copiosum, ad multum tempus calori sufficit. Ita, inter insecta, apes vivaces sunt: nam harum dulce humidum lentore restagnat, nec facile tenues evanescit in auras: continetur enim à calore aptum calori pabulum. Aquatilia vero, tenuis humidi copia brevis vitæ sunt. Tales hi sunt, de quibus loquitur Avicenna prim. 4. tract. 2. cap. 8. Quidam, inquit, homines carnosi, inediæ impatientes sunt: nam dissolvuntur, quia eorum humidum, aqueum est instar piscium. Contra auri humidum adeo est glutinosum, ut nec igne minuatur. Ita plantæ oleaceæ resinamq; sudantes, pingui succo rigatæ, vivaciores sunt. Superare itaq; calor humiditatem debet: si contrarium evenerit, putredine fatiscent facillime. color illis ex albo & rubro miscetur. Dubium.

Frigidi & humidi habitu corporis albescunt. Si frigus maius fuerit, liveſcunt capillus rufus. glabritas partibus adest. Frigidi & sicci habitu. corpus illorum tactu frigidum & durum: & quamvis graciles sint, pinguedo per carnes spargitur. glabri sunt. Et Frigidus & hum. Frigid. & ſiccus.

C *autem*

autem qualitas vincit, ita ampliora eius erunt indicia. Noscentur autem qui ex aetatis decursu evasere frigidiores & sicciores: etenim corpus habent durum, gracile; in quo atrabilis abundat, eoq; nigrum & hirtum apparet, si iuventa calida & sicca praecesserit. In his omnibus est temperatura frigidae & rarae indicium commune, si corpus facile refrigeretur: calidae autem & densae, si difficile: rursus siccae, si a siccantibus ladatur, aridumq; & ad motum difficile reddatur. Praeterea animadvertendum, num illa crassities quae percipitur, ex subjectorum ossium amplitudine oriatur, vel num adsit congestio quaedam succorum nutritioni dicatorum.

Ab aetate frigidi, & frigidi, ut deprehendas.

Notandum.

CAPUT VII.

Temperamentum ingenitum ex multis causis mutari: & ex quibus.

2. Temp. 15. HIPPOCRATES, *ut monet Galenus, dicit, spectandum esse ad temperamenta recte dignoscenda, ex quibus in quae sint factae mutationes. Fit enim non raro, ut praesens nota prioris temperamenti sit, non illius quod nunc est. Vt si quis annos natus sexaginta denso pilo fuerit, non inde calidus jam esse censebitur, sed quod talis fuerit. consistunt enim pili antea geniti, modo herbarum vere enatarum, quae nonnunquam*

aestate

Digitized by Google

æstate perseverant. Nam, si valentem habeant originem à primo ortu, perennant, ritu earum herbarum quæ radices in terram valentes egerunt. Igitur vidēdum ex quibus in quæ facta sint mutationes. etenim humanum corpus omnium iniuriis expositum est, unde & assiduo harum appulsu mutationibus redditur obnoxium. Inde & Hippocrates recte dixit; qualis aër, talis spiritus: quales spiritus, tales humores: quales humores, tales partes solidæ; & tale totum corpus. Vbi ergo spiritus nostri corporis incalescunt vehementius, ut à vini liberaliore potu, usu calidorum esculentorum ac poculentorum, sensim afficit humores: hinc calor ad solidas partes prorepit, unde & humores à pristino statu dimoti, obtritis frigidorum elementorum portiunculis ac ad calorem promotis, aliam induunt temperamenti formam, pristina spoliata. Vt si sanguis primum dominium obtinuerit in congenitis humoribus, jam æstu torrefactus in bilem abeat, biliſq; nimia torrefactione in melancholiam. Vnde Hippocrates scripsit: Quibus iuvenibus profusior est alvus, iis senescentibus contrahitur: & quibus in adolescentia fuit astricta, affecta ætate solvitur. *Quod tunc bilis mitior pituitescat; & vetus alvi infirmitas ab æstu, temperamenti mutatione sanetur. Attamen congenitum temperamentum, quod nobis ex congenerantibus humori-* 2. Ap. 20.

Digitized by Google

bus, qui in semine erant, agnatum est, plane mutari nequit : in partibus enim solidis vis temperamenti fovetur : (hoc genuinum temperamentum:) quæ solidæ partes ex semine ortum ducunt. Quare quamvis victus consuetudine & ætatis mutatione ab aliis postgenitis humoribus alio impellatur genuinum hoc temperamentum, ad pristinum tamen temperamenti modum recurret data occasione ; sunt enim illæ partes firmissimis fibris intercepta, quibus plurimum inest virium & stabilimenti, ut pristinam suam naturam perpetuo redoleant. Affici ergo potest à genitis humoribus, at integre mutari nequit. Mutãtur autem geniti humores, ut sanguis, pituita alijq; humores, & inde nata caro, (quæ, & vi avulsa, generatorum humorum vi revocatur,) ex ætatis mutatione, & rerum quæ ingeruntur ac externarum appulsu, quæ ad aliam temperiem traducunt humores genitos, qui & aliquo modo afficiunt ingenitum temperamentum. Verum solidæ partes, quæ ex humoribus congenerantibus, hoc est, qui semini inerant, ortum ducunt (ex quibus genuina temperies constat) ab scissæ semel, nulla arte revocantur. Attamen impulsu humorum postgenitorum aliquantulum à genio pristino deflectunt. Hippocrates utrumque temperamentum exprimit, adscititium & agnatum : Minus, *inquit*, periculose ægrotant, quorum naturæ, vel ætati,

2. Aph. 35. Agnatum, id est, permanens, ex solidarum temperie.

ætati, vel habitui congener est morbus, quam quibus earum rerum exceptione, non est congener. *Galenus in commentario, sensum Hippocratis esse inquit, quod minus ab iis morbis periclitentur, qui familiares sunt primæ temperationi, & præsenti temperamento, quod est ab ætatis mutatione, esculentis, poculentis, exercitio, vel parte anni. vocatque Galenus hanc, adventitiam naturam. quare pristinum temperamentum manet, quamvis à contactu congenitorum humorum affectum: non tamen adeo mutatum, quin ad se redeat data occasione.*

Adscititium, ex humoribus carneque mutationi obnoxia.

A multis autem quæ nos ambiunt, & nos perpetuo comitantur, geniti humores, ut sanguis, & caro, atque habitus totus mutantur. Etenim quamvis externus hostis abesset, qui nos concuteret atque lacesseret, intus tamen interitus atque senij causam gerimus, calorem nativum; qui à primo ortu mitis, nullaque acrimonia feriens: At progrediente ætate, non modica portione in accretionem profusa, siccescunt membra; consumto humido à calore: quo confecto, restinguitur & ipse calor. Hæc nostra intestina calamitas, quam nulla ars sistere potest. Dum enim calor iucũdi fruitur commercio humidi, avide id absumit; quo labente, & ipse calor exta-bescit, suo defraudatus genio; humidum enim conficiens, seipsum dirimit, atque vastat. Quare nobiscum gerimus nostri interitus

Ætas.

cauſam : etenim idem calor in nobis & vitæ & mortis auctor eſt ; vitæ quidem per ſe; mortis autem ex eventu. nam quum noſtrum vivere nihil aliud ſit quam ſeneſcere, exhauſto calore atque humido, extrema ſiccitas inducitur; unde & calor evaneſcit in auras. Illuc autem dum ſe provehit calor, huc & illuc, qua & qua variis mutationibus traducitur corpus. Hos vero naturæ curriculos ætates appellamus, quæ maxume temperiem invertere poſſunt, calore nativo abſumente humidum. quæ conſumtio ſi ſiſti poſſet, perpetuari & non finiendis ætatibus

Pueri. *ſuſtentari poſſet animal. Pueri itaque in primo vitæ ingreſſu, utpote principiis ſuis proxumi, nempe ſemini & ſanguini menſtruo, humidis fluxiſq; rebus, multum habent humidi ſpermatici primigenij, perfuſi calore & ſpiritu vitali. Eſt enim conſentaneum, ut id quod augetur humidiſſimum ſit, quo non ſolum materia diſſipata reſtauretur, ſed quæ prius exiterat connaturalis materiæ acceſſione augeſcat. Argumenta humoris ſunt, undique ſequacia membra ad omnem flexum quocunque ducas. Quanto ergo ortui vicinior, tanto humidior; quanto ſenior, tanto tabidior, atque exſuccus redditur. Vnde & medio ambitu ætatis, ſicci & humidi medium obtinebit. Cæterum cum id quod in lucem à Deo datum eſt, creſcere debeat atque augeri: cumq; caloris ſit omnia*

movere;

Digitized by Google

movere; igitur quo ortui viciniora, eo magis calore perfundentur: quare in pueris calidum innatum abundat. Voco autem calorem nativum, eam substantiam quam à primo ortu sortiti sumus abunde calidam & humidam, cuius ὕπαρξις semen est. quem calorem vocat Hippocrates animam; estq; tanto uberior, quanto calidior & humidior fuerit in pueris. Sed dicet aliquis: Iuvenes tactu calidiores percipiuntur, igitur non pueri. Respondeo breviter: Puer iuvene non est calidior, sed calore nativo est calidior. etenim, ut diximus, summe calida & humida est substantia caloris nativi: substantia ergo copia & ubertate eum metimur, non qualitatis exuperantia; quia nativus non est cuius bonam partem nacti sunt iuvenes. Est igitur infanti plurimus nativus calor, isq; blandus: iuveni autem plurimum periit, ac acredinem habet: ita ut pueri ubertate substantiæ excellant, iuvens acredine & qualitate instar febriëtium: nec enim eo filo fungitur natura muniis ut in pueris. ubertate copiæ itaque metimur hoc calidum: quod non qualitas mera, sed substantia est, ut scripsit Theophrastus libro De calido & frigido. Prima itaque ætas adolescentia dicta, quod ob humidi nativi ubertatem adolescat, usque ad annum fere vicesimum quintum producitur. In hoc autem adolescentiæ ambitu hæc series tenebitur: infantia ad septimum: pueritia

Calidum nativum.

6. Epid. sect. 5. aph. 5.

Dubium.

Adolescentia.

Digitized by Google

ad decimum annum: hinc ad decimum octavum pubertas excurrit. Adoleſcentia, totius ambitus nomen obtinens, ad viceſimum quintum annum. Secunda ætas dicitur Iuventus; evagatur ad quadrageſimum annum. huic virilis maſculuſq; animus proprius eſt. calida ea eſt & parce humida: cum adoleſcentia æſtimata, calida & ſicca; etenim humidum primigenium parcius obtinet. Hæc ætas inter utramque ætatem nutat, nec ut puerilis madet, nec ut ſenectus ſiccitate arida eſt. tantum humoris conſumſit, nihil ut incremento ſuperſit. Tertia ætas conſtans eſt & matura, vix quinquageſimum annum attingens. illa temperata eſt. Quarta ætas præcipitata & ingraveſcens ad annum ſexageſimum quintum: quæ prima ſenectus dicitur. Hæc ſiccum & frigidum corpus reddit: frigidum tamen minus. Tandem eſt ætas decrepita frigida & ſicca, vitam claudens. Ita ad ſummum ætatis florem ut caloris acrimonia accrevit, ita ſenſim collabitur & marceſcit, dum extremo ſenio exeſo humido primigenio contabeſcat. Ætatis autem cuiuſvis temperamentum ita accipiemus, ut cum temperata ætate conferatur: ea eſt puerilis. Quum itaque ætatum temperiem deſcribimus, videndum cum quibus eas comparemus. etenim nulla ætas, abſoluto ſermone, eſt calida & ſicca: nam caloris vehiculum eſt humiditas primigenia; quare in ſicco non

habi-

habitat. Qui igitur puer ſiccus & calidus inter pueros fuit, ille quoque inter ſenes calidus & ſiccus erit: ſi tamen ad ſuæ ætatis decurſum referatur, pueritia illius calida & humida fuit, iuventus calida & ſicca.

I. HEVRNII

INSTITVTIONUM MEDICINÆ

LIBER III.

DE FACULTATIBVS EARUMQUE FUNCTIONIbus, Spiritibus & innato Calido.

CAPUT I.

Quid Anima, Natura, Calidum nativum; Spiritus quid, & eius vis. Quid Facultas & Opera.

IAM facultates & vires, quæ partibus à temperamento vel aliunde inſertæ ſunt, explicandæ, & earũ hiſtoria enarranda eſt, ut commode ad

Digitized by Google

morborum dignotionẽ venire possimus. Cum igitur medicina non in solius corporis, sed hominis, qui ex animo & corpore constat, cognitione versetur, & cum temperies corporis à nobis enarrata sit, iam animi eiusq; virium contemplatio nobis adeunda est.

Anima. *Abstrusa profecto nimis, sensibusq; abdita animi essentia est. quare solis operibus proditam mens nostra eam videt, ac eius naturam pervestigare potest. etenim natura nostri corporis architectrix, id summa quadam & admiranda arte machinata est, ut amplissimo annorum spatio opus suum illabefactatum persisteret: imo si materia fatum id concederet, immortale opus suum sisteret. hinc vires quasdam & facultates corporibus indidit, quibus condita animantia possent perdurare. Ni enim hæ facultates inessent, ne temporis quidem momento durare animalia possent. Eo factum, ut partes quæq; suis facultatibus insignitæ, totum servent, iis actionibus & operibus quibus totũ carere nequit.*

Opera. 1. Nat. fa. Opera ea vocare solet Galenus quæ jam per aliquã actionem finitã sunt: *ut stirps surgens ex semine, ut fœtus vi procreatricis*

Actiones. *& formatricis absolutus.* Actionem vero vocat, activum ipsum motum quo opus perficitur. *Cum autem singula opera ab aliqua proficiscantur actione, actionem certe facultas aliqua præcedere debet à qua fiat. ut enim operis cujusque causa est actio; ita &*

Actionis

actionis causa est facultas aliqua. etenim nihil sine eo quod operandi vim habet perfici potest. Quare omnium actionum quas quotidie obimus, aliqua causa esse debet. At quæ sit causa unde hæ prodeant, obscurum est. Lib. de substantia fac. nat.

Omnes, dicit Galenus, animam esse fatentur: sed quæ sit eius substãtia, nescitur. Id scimus, dicit, cuncta corpora genita ex quatuor elementorum mixtione ortum ducere: unde & anima, quamvis commigret in hæc corpora, illorum naturis obnoxia est: in immẽsa enim intemperie, fugit è corpore animus: at integra temperie, anima non exuetur corpus. Quare, dicit Galenus, cognitio eius non est necessaria. Respondemus Galeno, *temperiem causam esse, sine qua anima non proferat sua munera, sed totam vim in anima esse. Vnde doctissimi viri,* Animam definierunt, causam esse primam omnium munerum & actionum corporis nostri: *idemq; fere esse quod* Natura: *quam* definiunt esse causam primam quæ nos efformauit atque conservat, quæ perpetuo operi suo insidens, facultates cunctas ad actiones concitat, propria earum auctor.

Anima quid.

Natura.

Quando naturæ substantiam indagamus, vis & potẽtia caloris nativi prima sese commonstrat. est enim, ut dicit Galenus, calor nativus substantia facultatum nostri corporis; aut saltem primũ & necessarium instrumentum ipsarũ. Quare Calorem innatum

2. ad Glauc. 2. Calidum nativum.

Digitized by Google

vivifico ſpiritu perfuſum, Naturam vocamus: *is enim animal ab initio conformavit, auxit, & nutrivit. Tria ergo abſolvere videntur naturam atque complecti ſimul; id eſt, in una ſubſtantia nativi caloris, qui natura dicitur, inſunt humidum primigenium, ſpiritus & calor: omnia uno ortu ex ſemine producta. unde & natura hyparxis in ſemine conſiſtit. Quare quum partes ſolidæ ſolæ ex ſemine ortum ducant, his natura valida inerit, ac inde ad carnes natura manabit. Cuique parti ſimilari ſuus calor nativus ineſt: ut in oſſe eſt alia temperamenti lex quam in nervo, ita & caloris nativi: hinc nec os nervum, nec nervus os gignere poſſunt: nam ſua cuique parti proprietas inſidet, & innatus calor; cuius beneficio vivũt ac alimenta trahunt, & aluntur, & ſentiunt, & moventur. Solidis partibus inſertus eſt calor ille nativus, qui tamen ut vita fruatur, à ſpiritu fluente à principibus partibus ad energiam vocari debet. Partes vero principes ſunt, Cerebrum, Cor, & Hepar, quæ inſigniter ſpiritu totaq; natura ceteris prævalent, quæq; non tantum ſibi ſtudent, ſed aliis undique de ſeſe promunt certis ductibus ſpiritus: ut qui potentia in partibus corporis vivebat calor, in ſuas functiones & vires excitetur: non aliter quam Sol, qui cuncta ſua luce fovens, ad propriam functionem ſuſcitat cuiuſque calorem. Homo autem, qui*

ab

Digitized by Google

ub Ariſtotele microcoſmus dicitur, in principibus partibus calorẽ nativum energia ſpiritu perfuſum gerit, cuius appulſu, caterorum membrorum ingenitus calor emicat: tumq; his ſpiritibus abunde perfuſus & excitatus Natura dicitur, quæ cuncta munia noſtri corporis proſequitur. Rectèque Natura à medicis definiri poteſt, calorem eſſe parti innatum influente ſpiritu à partibus principibus perfuſum, à quo ad energiam vocetur. *Miranda certe huius ſunt caloris ita perfuſi officia: quamvis calor quatenus eſt calor, homogenea congregat, & heterogenea ſegregat; quatenus tamen hic calor nativus divino hoc ſpiritu perfuſus eſt, portionem cerebri, quæ in ſemine erat, ſurſum collocavit, & cranium ex eodem ſemine natum cerebro circumduxit, cateraſq; partes ſuo ordine & ſitu collocavit. Quare natura ſpiritus rectè indaganda eſt, ut quid ſit anima & eius facultas, rectè intelligere poſſimus.* 8. Phyſio. Natura.

Medici ſpiritus nomine aërem, aureq; ventum, tum & omnem tenuem abditamq; intelligunt ſubſtantiam. Nos autem de ſpiritu agimus quatenus eſt animæ corporis humani, vel animi proxumum inſtrumentum. Talem ſpiritum Stoici Philoſophi animadverterunt toti mundo inſertum eſſe, qui cuncta cæleſti quodam ſemine perfundit, utpote unde omnia vitæ principia ducant. ipſumq; à ſum- Spiritus quid? & eius vis.

Digitized by Google

à ſummo Deo fabricatum è ſubſtantia quadam tenui, æthereâ, nec ſenſibus comperta. Plato hunc ſpiritum in Timæo mundi animam appellat. Huic ſpiritui in univerſo florenti, nobis quid ſimile à natura inditum eſt, qui ſua luce membra cuncta luſtrans, in illis vitalem calorem excitat ſopitum; adeo ut fœtus producere, alere, & ad maturitatem perducere certam poſſit. Quod facto teſtimonio ex Solis calore conſpicuum reddi poteſt; ut cuius benigno influxu in imis quoque terræ viſceribus, metalla & gemmas vegetiores fieri cernimus, ac emicare eorum calorem ac naturam. Ita & noſtrum afflat vitâ calorem ſpiritus, ex partibus principibus profectus, non aliter atque Sol plantas. Vnde & Sol à Platone boni filius dictus fuit: & Haly lumen cœli, ac mundi gubernatorem vocat: quod, ut idem ait, ab eo moveatur, quodcunque à ſe ipſo movetur, appulſu ſcilicet caloris illius ad cuiuſq, calorem innatum. Ita cœleſtia corpora movent quaſque res, prout moveri aptæ ſunt: ut ſemen ranarum, cum Sole movetur, ranas profert; piſcium, piſces: caro tacta calore ſolari, vermes profert. Nam ut eſt cuiuſque calor inſitus, & natura, ita à Sole ad actum provocata, effectus profert. quare Haly aſtronomus, vocat Solem planetam magnæ poteſtatis, altitudinis, ac magnitudinis immenſæ. Ita in nobis ſpiritus partium principum, varias actio-

actiones profert, ut est calor insitus membro nativus quem illustrat ac excitat. cuiq; enim parti calor est peculiaris. Hic vivificus spiritus, ex elementis quidem, quæ in semine erãt, prognatus fuit, sed elaboratissimus: ut recte Avicenna scripserit, eum ad cœlestium corporum naturam proxume accedere, huncq; illustrem esse, æthereaq; lucis plenissimum, ac tenuissimum, quique omnem sensum subterfugiat. Talis enim esse debet, ut huc & illuc, qua & qua momento temporis diffundi possit, membraque pervadere celere quadam pernicitate. Quare Plato hunc spiritum ignem vocat: Hippocrates & Aristoteles spiritum esse dixerunt. Academici, ut Alexander in problematibus refert, dixerãt, hunc spiritum vinculum esse immortalis nostræ mentis, & corporis, qui ea nectat atque coniungat. Disparia etenim sunt natura mens & corpus, quæ sine idonei medii interiectu societatem inire nequeũt. quare à summo Deo condita mens, hac pura splendidaq; veste induitur, ut nostri corporis incola fiat. Nam is spiritus, corpori animoque oppido quam familiaris est, unde iungit utrunque. non enim corporis expers est omnino; neo crassa mole corporea fatigatur; sed facilis & paratus ad cuncta naturæ munia exsequenda. Hic spiritus, ab ipso generationis ortu, cunctis inest: de quo Aristoteles pulchre prodidit, in corpore, spumoso que corpore

2. de gen. animal. 5.

Digitized by Google

pore ſpiritum, in ſpiritu naturam contineri, quæ reſpondet elemento ſtellarum: quæ facit ut fœcunda ſint animalia.

Spiritus ortus.

Erit igitur Spiritus, Aethereum quoddam corpus, è puriſſima ſanguinis parte elaboratum, & in auræ tenuiſsimæ ſubſtantiam demutatum, primum animæ organum ad functiones. *De eius generatione dicimus, quod inditur in ipſo genitali ſemine à principum partium rectrice facultate; quæ in ſpumoſam illam ſubſtantiam vires ſuas fundens, divinum hoc æthereumq; inſerit, quod fœcunda quadam vi, ideam gerit eius unde dimanavit. Hinc equinum ſemen equos, humanum homines generat. Generatur itaque ſpiritus à principum partium rectrice facultate, quæ ſemen primum hac vi inſignivit: dein ab ipſo parentum ſemine in fœtum inſeritur. etenim genitura dimanat à toto parentum corpore, à ſolidis & mollibus partibus, &, ut ait Hippocrates libro De Genitura, id quod robuſtiſſimum eſt ſecernitur: hinc equidem ſeminis eiectu imbecilles reddimur. Itaque robuſtiſſimam res quum ſit genitura, calidiſſimam & multo ſpiritu præditam neceſſe eſt eſſe. Hic autem qui in ſemine latet ſpiritus dum à facultate fœtus formatrice cunctis partibus diſtribuatur, dumque cuique parti, ex ſua dignitate hunc largitur, abſumitur; in eiſq; partibus receptus, calor nativus dicitur. Simul enim*

atque

atque in utero materno fœtus accepit formam, hic spiritus cunctis partibus inest, aliis alius, nec omnibus idem: qui tamen, pressus corporea mole, actu non vivit, nisi ab influente à solidis partibus spiritu excitetur. Quare illum calorem nativum vocabimus; eum autem spiritum. Hæc ejus est generatio. Sed quænam spirituum functio? cuique parti principi peculiaris spiritus est: quæ ut nobilitate inter se differunt, ita & variis spiritibus ad sua munera utuntur. hinc sequitur, spiritus omnium actionum esse ministros. igitur ad vitam ac coctionem, ad nutritionem, sensum & motum spiritus aptissimi: nam his labefactatis, etiam cunctæ hæ operationes fatiscunt. spiritus enim vitæ stabilimentum est, cum innato calido. Præter innatum calidum fixum, tres statuunt medici spiritus, quos vagos vocant. unum naturalem, è iecore per venas in habitum corporis diffusum. alterum vitalem, quem cor perpetuo per arterias evomit. tertium animalem, qui in cerebri ventriculis genitus, hinc per nervos dimanans, partibus motum & sensum afflat. Tres itaque sunt principes partes, totidemq; spiritus, virium illarum partium vehicula, quiq; è suis propriis fontibus profecti in omne corpus, id gubernant. Ex his conspicuum fit, vitalem atque naturalem spiritum, per totum corpus traiici atque diffundi; eoq; allabi, ubi neque vena neque arteria

Calor nativus, & spiritus Functio Spirituum.

Digitized by Google

teria est: etenim continuatione quadã cæteras pervadunt partes. At animalis spiritus, qui sensus & motus auctor est, nusquam potest officium suum facere, sine nervis aut nervorum filamentis & staminibus. Prudenter id à natura commentum, quod quæq; partes alimento & vita egeant, non motu & sensu. Promanant ergo hi spiritus influentes à partibus, quæ principatum in corpore nostro obtinent, nempe cerebro, corde, & hepate; suntque virium animæ vehicula.

Quid facultas.

Sed quidnam est facultas? compertum enim iam nobis est, spiritum hunc vaporosum corpus esse, tenue, elaboratum; quasiq; aura suavis, quæ cognata nobis spirat: quæ cuncta lustrans, vivificans, sensum motumq;

2o. Simp. 2o. 3. Nat. fac. 4.

excitat. Sed quidnam est facultas? Galenus dicit Facultatem, causam effectricem esse omnium actionum, sitam in proprio cuiusque rei temperamento: *nam asserit, ex calido, frigido, humido, & sicco eius constare substantiam. Vnde nonnulli pertinacissime defendunt, facultatem nihil aliud esse quam ipsam temperiem. sed præter multa absurda sibiq; pugnantia quæ illi loquuntur, fateri quoque coguntur aliquam facultatem esse æqualem; aliquam inæqualem, calidam, frigidam, humidam, siccam. Alii, quum animadverterent, Galenum non satis exprimere substantiam facultatum, nec declarare, substantiale an accidens sit, dixere, facultatem esse*

esse vim atq; potentiam vernaculam, maxumeq; propriam animæ, quam anima suo veluti de sinu profert ad munerum functiones. Sed hæc opinio absurdi quoq; aliquid continet: nam si facultas est animæ maxime vernacula & insita proprietas, non debebant animæ facultates à partibus animæ separare; eo quod integra salvaq; animæ facultas auferri posset (ut illi dicunt;) pars animæ neutiquam. Verbi gratia: facultatem auctricem in vigore corporis aboleri, hoc & rationi & auctoritati Galeni repugnat. Nam quod corpus in vigore non augetur, id non abolitæ facultatis, sed materiæ, instrumenti, vel subiecti vitio fit. Huc accedit, si facultas statuatur proprietas animæ maxume germana, eã in nullis rebus requiri posse quam quæ vita ut anima prædita sunt; cum tamen medici & Philosophi rebus vita carentibus suas facultates tribuant. Qui Philosophiæ vestigia sequi volet, & medicinam conformem reddere philosophiæ, ille definiet Facultatem esse Actionum quas res quæq; edit proximam & præcipuã causam. vel, *ut brevius dicã,* Rei cuiusque formam. *Sed quemadmodũ duplex forma à Philosophis statuitur, ita quoq; duplex statuenda facultas. Accidẽtalis quidem, ex quatuor elementorũ proportione nata tẽperies: Essentialis vero peculiari nomine caret; & in rebus viventibus dicitur anima; in rebus vita carentibus dicitur facultas.*

Quid facultas.

cultas generali nomine à philoſophis: à medicis totius rei ſubſtantia. unde apud medicos orta fuerunt occulta rerum proprietates. Animam *autem definit Ariſtoteles eſſe* Actum primum corporis organici, viventis potentia: primam, præcipuam & moventem actionum cauſam. *Hanc quidam Philoſophi ex variis operibus quæ exercet varia natura eſſe exiſtimaverunt. Sed ſi quis altius philoſophari volet, non ſine magna ratione, animæ formam unam ſtatuere poſſit, quæq; dividi in varias partes & formas nequeat; unicam ſuapte natura poſſidens facultatem, quæ varia munera exerceat: quod inſtrumenta quibus utitur ſunt diverſa temperie & ſtructura. ut idem Sol eadem præditus facultate, ceram liquat & lutum indurat, nec propterea diverſas obtinet naturas: ſic eadem anima, in cerebro auctor eſt ſenſus ac motus: in corde pulſus: in hepate ſanguinis. Nam licet diverſa hæc ſint opera, nec ab omnibus partibus exerceri queant; id fit, quia quæq; partes habent ſuum calorem nativum (quem Galenus, ſecundi ad Glauconem ſecundo, dicit eſſe ſubſtantiam facultatum, vel earum proximum inſtrumentum) ad ſua munera aptum, temperiem propriam & ſtructuram. Vnde Ariſtoteles, ſenis, dicebat, oculus, æque acute ac iuvenis cerneret (eſt enim eadem & quidem ubique anima, eadem in membris præſtitura officia) ſi ſin-*

si singula apta forent ad ea instrumenta. Aristoteles cum pentagono comparat animam: ut enim in simplici figura pentagoni, trigonus & tetragonus insunt potestate; ita quidem una est substantia quæ multis viribus sese fundit ac ostentat. Sed quia durum quibusdam videri posset, facultatem in vita præditis vocare animam vel formam, eamq; unicam statuere, cum classici auctores eam in varias species diviserint; qua ratione id faciamus, exponendum. Illud inprimis præfati, nos hic nomen facultatis non sumere pro relatione efficientis ad suum opus, seu pro potentia; sed pro reipsa, ipsaq; caussa functionum, ut vocat Galenus, ubi ait, est tertia anima sive facultas. & alias vocat tres animæ partes vel facultates. Ratio ergo est cur anima non sit secanda in tria genera, quia est forma corporis: cuique autem corpori una est forma, quæ præbet, ut loquitur Aristoteles, τὸ τί εἶναι, hoc est ut aliquid sit, hoc quod est. unde fieri nequit ut plures sint formæ neque anima uniùs corporis, non modo pugnantes, sed ne aliqua quidem ratione diversæ genere. Nec convincit Galeni argumẽtum, quo distinctas natura & loco esse conatur probare, quod diversa opera edant: etenim diversitas operum non tantum varietati causæ efficientis, sed & diversitati materiæ & instrumenti adscribenda: quæ ipsa instrumenta varia structura & temperie prædita

6. Epid. 5. 5. & 5. libro & 6. libro De Plac. Hippoc. & Plat.

Digitized by Google

dita ſunt, aptaque hinc, ut diverſa exerceant munia. Oportebat itaque Galenum probare, diverſa anime officia non pendere à materia aut inſtrumento, actum demum anime diverſitati adſcribere potuiſſet. Nihilominus facultatum diviſionem ad medicos uſus aptatam, rectèq; exprimentem anime varias aptitudines, recipimus.

CAPUT II.

De tribus Facultatibus corpus noſtrum gubernantibus. & primo de Naturali & eius diviſione, De pocreatrice, nutrice, formatrice.

ET quia tria opera maxume diverſa in humano corpore excellunt, fit ut tres facultates diverſa diſtingui poſſint. Actionum enim genus triplex eſt. aliud nobis commune cum plantis, ſeminibus, animantibus, ac omnibus viventibus, generatio ſcilicet & nutritio. aliud perfectioribus tantum animantibus commune eſt; ſenſus ſcilicet & motus. aliud medium videtur inter hæc duo; videlicet vitam ſpargere per totum corpus. Ex his Galenus colligit, aliam facultatem eſſe animalem, aliam vitalem, aliam naturalẽ.

Naturalis ſpiritus.

Sanguinis purior magiſq; aërea & vaporoſa pars quæ ex ſanguine exhalat, dum in hepate coquitur à ſpiritu hepati ingenito, eoq; perfunditur, fit ſpiritus, quem Galenus

nus cum Stoicis naturalem vocat; Plato concupiſcibilem, ob cupiditatum quas parit multitudinem: ab Ariſtotele vegetativa dicitur. Dicuntur autem Naturales, quod inſtrumenta ſint animæ, cum nutriendi officia corpori præbeant, ideoq; craſſiore & humidiore natura conſtant. nutritio enim concoctione perficitur, ad modum elixationis, à calore nempe uvido multoq;. Hic autem calor commodius non potuit collocari quam in inſtrumento aliquo craſſo. Vnde in hepate colligimus ſpiritus eſſe craſſos & humidos. Huius ſpiritus quantum in corde per venam cavam invehitur, ibi elaboratur, tenuiorq; redditur, ac in aëris naturam abit: hinc ſerpit ad ſiniſtrum cordis ſinum, ibiq; fit ſpiritus vitalis, fervens & acer, qui toto, per arterias, funditur corpore, vivificoq; nectare cunctas rigat partes. Eſt vitalis hic mẽti minus idoneus, niſi à cerebri inſita vi dometur ſtabiliorq; reddatur. Anima enim quæ quieto, minimeque præcoci utitur ſpiritu, prudens fit; unde & ſenes iunioribus prudentiores ſunt. experientia idem convincit in phreneticis; ſpiritibus enim calore æſtuantibus, nec ſentiunt nec intelligunt. Vt autem ferventior hic ſpiritus minus idoneus ad cerebri officia, ita quoque idem ſpiritus craſſior & humidior; ut in lethargicis & comatoſis videmus. portio itaque vitalis ſpiritus, quæ per carotidas arterias (quæ per cervicem aſcen-

Vitalis ſpiritus.

Animalis ſpiritus.

ascendunt) in cerebri basin rapitur, contextuq; illo admirabili, qui & retiformis dicitur, mitigata, mox in cerebri ventriculos rapitur: ibi cerebrum vi sua insita hunc spiritum moderatur, qui alioqui, ut dicit Alexander Aphrodiseus, est velut equus indomitus. Hunc Spiritum animalem, vult Galenus primum esse animæ instrumentum, propterea q; animalem dictum, quod solis animalibus insit, non plantis: nam, ut dicit Aristoteles, animal ob sensum primo tale est. quæ enim sensum habent, non solum vivunt, sed & animalia sunt. Itaq; naturalis spiritus, primus est in serie spirituum, qui aliis spiritibus se præbet alimentum.

2. De ani.

Naturalis facultas.

Naturalis *itaque* facultas est, quæ ex iecore, venarum adminiculo, universo corpori alimentum præbet. *hæc Græcis dicitur θρεπτικὴ, hoc est altrix: vel ἐπιθυμητικὴ, hoc est concupiscibilis seu appetitrix. hac ferimur in voluptates.*

Divisio naturalium facultatum.

Multiplex est harum facultatum differentia, ut patet ex Galeno De naturalibus facultatibus. hac ratione recte dividi possunt, ut aliæ facultates naturales sint quibus administratur, aliæ quæ ministrant. illæ autem quibus administratur, sunt, prima naturæ opera, ac veluti capita. Dividuntur in Procreatricem, (quæ & Generatrix dicitur) in Nutricem, & Auctricem. Comprehendit Procreatrix Alteratricem, & Formatricem

Gal nat. fac. 4. Generatrix.

omnium

Digitized by Google

omnium membrorum. Etenim dicit Galenus primi Naturalium facultatum ſexto, Rerum generatio, ſimplex naturæ actio non eſt, ſed ex alteratione & formatione compoſita. ut enim os vel vena fiat, alteratam oportet ſubſtantiam unde fit. Propterea effingi debet, ut decentem figuram & poſituram habeat. Auctrix autem & nutrix, illæ unicæ ſunt, nec dividuntur in alias: niſi quod miniſtrantes illis inſerviant. Sunt autem miniſtrantes facultates, quæ ſcilicet alimenta præparant & ſuggerunt nutricì facultati & auctrici: hæ ſunt Attractrix, Retentrix, Concoctrix: quæ dividitur ratione diverſæ materiæ quam coquit; hinc alia Chymifica, alia Sanguifica interdum à Galeno vocatur: & Expultrix. Alij addunt, quæ Adponit, Adglutinat, & Adſimilat. Tunc enim nutritionem fieri arbitratur Galenus, cum is qui convertitur ad alimoniam cibus, corpori undique ſimilis factus fuerit, quod aſſimilare medici vocant. Itaque rectè hæ facultates ab Avicenna dictæ ſunt miniſtrantes, quod altrici facultati, ut munus ſuum obeat, operam dicarint.

Auctrix. Nutrix.

Famulantes.

Nutritio.

Prima itaque inter eas quibus miniſtratur, eſt Procreatio, *quæ* definitur *à Galeno primi De facultatibus primo,* motio novam ſubſtantiam ducens. *Vt autem*

Procreatio quid.

tem quæque ſubſtantia in aliam commutari poſſit (ut ſemen in os aut nervum) ea propriæ ſubſtantiæ mutationem ſubire debet, alioqui eadem ſubſtantia maneret. eademq; apte ad ſuam naturam conformari poſtulat: his enim abſolvitur procreatio. Eſt *autem* formatio „geniti animalis congrua delineatio, & partium eius in ſitu, cavitate, figura, & connexu decens poſitio *Hæc caloris beneficio perficiuntur. calor etenim quatenus calor, mutat atque alterat, heterogenea ſegregat, homogenea congregat: quatenus vero eſt divinus, partes quaſque ſuo ſitu locat & format. mutatione igitur & conformatione abſolvitur procreatio. unde generatio non eſt commixtio viri cum muliere, ſed eſt promotio formæ, de potentia in actum. Hæc autem vis ſemini ineſt, quæ non ex copia, ſed vi ſpectanda. ſemen à toto & ſolidis partibus manat; unde & magna vis ſpirituum illi ineſt. etenim huius cauſa, arteriæ ab aorta teſtibus inſeruntur. & ab hepate venæ naturalem vim teſtibus invehunt; & nervi, per ſpinæ medullam animalem vim præbent. Hinc ſemen corpus eſt omnium viribus ornatum, quod naturæ rationem gerit, ac animal procreat uteri proprietate excitatum. Nam ſtatim vis conformandi exſurgit, quam nonnulli idolum*

Formatio.

Semen.

lum vocant & ſimulachrum generantis. Hæc procreatrix facultas cum ſuum officium fecerit in fœtu effingendo, quumque dentes protulit, tunc feriata ſilet, ac nutritionis officium ſagax natura init: hinc ſenſus ad ἐπίρρυσιν ducuntur, ac movendi hinc vis appellit. Immortalis vero mens *noſtræ animæ, non cum ſemine traducitur, ſed à ſummo Deo creata, in infantis corpus commigrat mẽſe quarto; quo tempore cerebrum, omniaq; cætera abſolvit vis procreatrix. Etenim vis quæ in ſemine deliteſcit excitata à proprietate corporis uteri, ad effingendum fœtum ſe vertit. ita ſpiritus, qui in ſemine, ad ſpiritum recedit. ſolidæ partes, quæ in ſemine ſunt, in ſolidarum partium ſubſtantiam faceſſunt. Ita collectus in ſe ſpiritus partium articulator atque opifex ab Hippocrate dicitur.* Genitura, *inquit*, in pellicula eſt, & ſpiritum habet intro & foris. & *poſtea dicit:* caro augeſcens à ſpiritu articulatur, & abit in hac unumquodque ſimile ad ſimile; denſum ad denſum, rarum ad rarum, humidum ad humidum, ſiccum ad ſiccum: & unumquodque in propriam regionem abit, juxta cognationem ad id unde genitum eſt. atque, *inquit*, hæc cuncta, auctore ſpiritu, articulantur. *Et mox ſubdit Hippo-*

Mens.

Fabrica fœtus.

Lib. De natura fœtus.

Digitized by Google

crates, Articulato iam puero, formis membrorum elucentibus, & ossa duriora fiunt & cavantur, atque hæc à spiritu fiunt. *Merito profecto Hippocrates munus formationis & structuræ spiritibus attribuit, cum in illis ceu propria sede formatrix facultas consederit quæ partes format.*

Series procreationis.

Hac serie fit procreatio. Corpus seminis in rudimenta quædam se expandit; id dum fit, in utero rudimenta illa exprimit, rudia quædam exordia partium similarium instar tenuium filorum intertextorũ. ex mero semine hæc stamina sunt concreta, habitaculaque sunt caloris nativi. his non affatim sed paulatim aspersus maternus sanguis qui menstruus dicitur, ibi concrescit, carneamque molem efficit, similaribusque partibus alimento cedit. à similaribus partibus instrumentariæ integratæ, totum fœtum absolvunt. Similares vocamus simplices sui similes: ut os, nervus. Instrumentarias, cor, cerebrum, brachia. Ex his quædam principes partes sunt: quædam servientes: & ex his ortæ. Et quædam ab his reguntur, quædam non. Principes dicuntur, quæ virtutem ex se promunt, aut succum, quorum officio vita carere nequit. quare harum partium ratio in curatione maxume est habenda. quædam partes

Partes corp.

imbe-

imbecilles ſunt, ut adenes, ut cutis: in has principes partes ſe exonerant. quaſdam procreatrix quoque facultas dedit nutritioni; ut ventriculum, hepar, lienem, atque venoſum totum genus. quaſdam vacuationibus naturabilis inſtituit, utramque veſicam & inteſtina

Nutrit.

Quod demum alteratione & formatione procreatum fuit, in nutricis poſtea poteſtatem venit, quæ eſt vitæ totius comes; tamq; late ſe fundit eius vis, ut hæc plantis nobiſcum communis ſit. Eſt etenim naturæ ipſius hoc opus: nam eſt illa naturæ vis, illudque ſtudium, ut id quod eam habet conſervet; id fit nutriendi officio. Senſus vero & motus propria animaliũ ſunt: Senſus & motus. *quare dicit Galenus, Stoici hæc animæ, at nutritionem & accretionem naturæ opera vocabant. ita, inquit Galenus, animal à natura ſimul & anima gubernari dicimus: ſtirpes à ſola natura.* 1. Nat. fac. 1. 6. Epid. 3. 5. Eſt *autem* altrix facultas, vel nutrix, *ut ſcribit Galenus*, quæ alimentum in corporis ſubſtantiam convertit, ejque aſsimilat, ut reſarciat quod exhauſtum eſt. *etenim ut idem ille docet, quum diſſolvatur perpetuo effluxu corporis noſtri ſubſtantia, comeſſe neceſſe eſt, ut quod exhauſtum eſt, reſtauretur: quod fit dum id quod alimenti loco aſſumitur, illi ſimile factum fuerit quod* Quid. nutrix. 3. Nat. fac. 6. 1. Sanit. tuendæ.

effluxit. quod fit, cum is succus qui nutriturus est, à vasis excedit, perque totam partem spargitur, eique assimilatur: id cum fit, corpus nutriri dicitur. Si quidem par quantitas apponatur ei quod effluxit, priorem habitum conservabit: si uberior, saginat: si parcior, extenuat.

CAPUT III.

De Nutritioni famulantibus, Attractrice, Retentrice, Coctrice, Excretrice, Agglutinatrice &c.

Ministræ.

Attractrix.

PERFICITUR *autem nutritio, auxiliaribus & ministris facultatibus, Attractrice, Retentrice, Concoctrice, Expultrice. Cuique parti sua vis est attrahendi. hac enim fuit fœcundata à spiritibus hepatis, qua quod illi est familiare, ex sanguine prolectat; quod noxium & infensum, à se ablegat potentia expultricis. Attrahit autem pars eo fine, ut sibi jungat quid, & suaviter eo fruatur: quod dum fit, retinet: dumque diutius continet, id coquit, ac in naturam propriam transfert. Quatuor hæ facultates nutritioni necessariæ. Vis trahendi in œsophago elucet, co-*

3. Nat. 13. 1. Nat. fac. 14. 2. Nat. fac. 3. *quendi in ventriculo, & hepate: in intestinis expulsio, coctrix infirma; reliqua absunt. Recte dixit Hippocrates, omnium una*

Digitized by Google

una est influxio & conspiratio: quare aliud ex alio trahit membrum. attrahit quidem id quod est valentius : valentius vero aliud est alio tempore : ut quum ventriculus alimento turgescit; quumq; hepar vehementer appetit ; id valentius trahit. at iecore saturato, ventre inedia languescente, commigrat in eum valentior trahendi vis. Alia autem partes puro alimento, alia crasso & turbido ; alia tenui & halituoso nutriuntur: quare & talem quoque attrahunt. lien quod in iecore crassioris est allicit, eoque fruitur. unde & aliquid in omentum, lactes, intestina, ventriculum trahitur. sic alio tempore ventriculo alimentum affundit, alio iterum elicit ex eo. per eadem ergo instrumenta, ac ductus eosdem, attrahunt partes & reiiciunt à sese. Est autem attractio duplex. Prima, quæ fit successione ad id quod vacuatur, quemadmodum folles attrahunt aërem. hac tractionis specie, semper id attrahitur primum quod est levius. Altera tractionis species est, qua trahitur id quod familiare est & amicum : ut ferrum à magnete. hac tractione trahitur interdum id quod gravius est, modo id cognatum natura. Arteriæ utroque hoc modo attrahunt. etenim vim habent à corde, qua dilatantur & contrahuntur. Omne autem dilatatum ad

De nat. fac. 24.

3. Nat. fac. penult. *se trahit ex vicinis: unde arteriæ quæ in cutem finiuntur, aërem attrahunt, quæ vero in oscula venarum desinunt, haliruosum sanguinem ex illis eliciunt, & ex intestinis id quod levissimum est attrahunt. Arteriæ itaque quatenus instrumenta cava & dilatabilia, semper id quod levius est primum attrahunt: at quatenus nutriri postulant, ab illis id quod conveniens est in tunicas attrahitur. Quod autem arteria ex vicinis trahit, argumento*

4. De usu part. 17. *est quod præcisis arteriis & venæ inanes conspiciuntur, effluxo nempe sanguine. Hoc trahendi officium præstatur fibris & villis rectis.*

Retentrix. *Retentrix facultas à Galeno demonstratur pulchre quomodo in utero sit: de Naturalibus facultatibus tertii quarto & tertio capite.*

Coctio. 3. Nat. fac. 7. Coctio est alteratio in propriam eius quod nutritur qualitatem. *Vt in ventriculo propria tacitaque substantiæ vis cibum in chylum vertit: in sturnorum ventre cicuta, (nobis indomita ac invicta) hac recondita vi in chylum & sanguinem abit: Sic alimentum hac alteratione propriam exuit naturam, ac in aliam transit speciem, ut in sanguinem, bilem, vel melancholiam. quare quot sunt coctiones, tot sane substantiæ mutationes erunt, priusquam*

Digitized by Google

quam in propriam cuiuſq; qualitatem mutari poſſint. Sic in ventriculo chylus: in iecore ſanguis: in ſolidis partibus ros efficitur. A ventriculo itaque propria eius qualitas chylo imprimitur: quam cum habet, coctus dicitur chylus. Hæc coctio in ventriculo ad modum elixationis perficitur, quæ fit calore uvido. hinc dicebat Hippocrates: vigilans calidior exterius, dormiens è contra. Empedocles philoſophus putrefactione cibos coqui putabat. cuius opinionem ſequuti Veteres, ἄκπεπτα vocabant, quæ nos ἄπεπτα. Sic hepar coquit, ac in ſanguinem vertit chylum in ſe attractum, divina illa facultate ſanguificatrice, quæ αἱματόωσις appellatur. ita in tertia concoctione, ſanguis ſua forma exutus, ros fit, & in ſolidarum partium, à quibus coquitur, qualitatem mutatur. Vt autem ſolidæ illæ partes multæ ſunt, ſic & variæ concoctiones tertiæ exiſtunt; aliter enim os coquit, aliter aliæ partes. Omnibus tamen idem finis eſt, nimirum ita alterare alimentum, ut poſtea facile in nutrimentum partis abeat. hæc alteratio donec in ſimilitudinem alende abeat particulæ, dicitur coctio; ubi autem iam apponit, dicitur nutritio. Quare ſolo fine differunt: coctio enim ad partis qualitatem mutat alimentum: at nutritio in partis ſubſtantiam vertit alimentum. Gal. 3. κατὰ τόπους.

Expultrix. Expultrix est facultas naturalis, qua singulæ partes supervacanea excernunt.

3. Nat. fac. 3. Vt partes, *inquit Galenus*, ex sese mutuo trahunt alimentum, ita altera in alteram quod supernacuum est deponit à se. *Maxume autem potentibus id licet: hinc fluxionum causæ. Habet enim quæque particula germanum quoddam robur, quo quod supervacuum est prosequitur. Vbi igitur aliqua pars hoc robur exuit, tunc in illam ex omnibus partibus fluunt excrementa: robusta enim, quasi onus in sibi vicinas deponunt; hæ iterum in alias se imbecilliores, dum in maxume imbecillem procumbat; hinc enim in aliam transfluere nequit, utpote nec fortiore id recipiente, nec laborante id expellere valente. Eisdem autem effluunt ductibus ad centrum corporis, per quos prius subierant in hepar & circumferentiam; ut, Hippocrate auctore, in iis qui altero crure mutili sunt, his statis periodis copiose effluit sanguis sine ullo incommodo.* At, *ut docet Galenus, pars non prius abiicit materiam quam attraxit,*

1. Nat. fac. 12. *vel aliquod eius excrementum, quam maxuma pars eorum transierit in contrarium affectum. sic venter satiatus, chylum dimittit. sic vesicæ quod attraxerunt quando id multitudine distendit, vel qualitate mordens molestum est, his irritata facul-*

tas

tas expultrix eiicit. etenim excrementa cum diutius in corpore moram trahunt, putrescunt, atque mordacia ac infesta iis quæ continent reddunturs.

Agglutinatoria hac ratione perficitur: Inquit Galenus, sicut animalibus edendi finis est ventris impletio, sic quoque particula apponendi finem facit cum convenienti humore est impleta. Is humor sic appositus, ab aliis partibus eripi nequit: sed qui in venarum sinubus est nec adhuc adglutinatus, hanc vicissitudinem subire potest. Quædam partes numerosam desiderant alterationem, ut os: est enim qualis carnibus sanguis, talis ossibus medulla. Carnes autem & viscera exigua alteratione nutriuntur. Attractum alimentum primo parti adponitur, dein agglutinatur, mora crassius redditur, tandem assimilatur. Sed assimilari & in eandem formam duci nequit, nisi societatem aliquam & cognationem habeat in qualitatibus cum parte nutrienda. Hinc nec quodque animal quolibet cibo nutriri potest, nec quibus nutriri potest, iis protinus. Ideo multis instrumentis opus fuit, ut quodque ad partis nutrienda qualitatem propriam traduci posset. Vt enim ex sanguine os fiat, necesse est varia alteratione ut dealbetur & indurescat. propterea & excrementorum vehicula

Agglutinatio. 3 Nat. fac. antepenultimo.

Assimilatio. περὶ φύσ. Quæs. 1. Nat. fac. 10.

deſideravit natura, ne excrementa ſalubribus ſuccis officerent; propterea receptaculis opus fuit excrementorum dum luxuriaverint. Alia itaque inſtrumenta praeparant alimenta, alia ſeparant excrementa, alia deferunt. Quo modo appoſitio differat ab agglutinatione, pulchre docet Galenus De naturalibus facultatibus, libri primi capite undecimo, in hydrope. & qua ratione inter ſe diſtent agglutinatio & aſſimilatio, eodem loco eleganter docet Galenus in alpho morbo. & quanta ſit qualiſque ventriculi actio, demonſtrat Galenus, libri tertii naturalium facultatum ſeptimo.

Appoſitio, quæ Græcis ἐπίθεσις, quo modo differat ab agglutinatione.

Hæc trium facultatum naturalium munera, tribus fibrarum generibus abſolvuntur. Sunt fibræ aliæ rectæ, in longitudinem porrectæ: aliæ tranſverſæ, quæ ad rectos angulos in rectas incidunt: aliæ obliquæ, quæ ad impares angulos incidunt in rectas fibras. Facultas attractrix, rectis utitur fibris: expultrix tranſverſis. retentrix obliquis fruitur fibris. Galenus tertij De naturalibus facultatibus capite undecimo, Quod, inquit, ex unica tunica conſtat inſtrumentum, ut veſica, folliculus fellis, uterus & vena, omnia fibrarum genera obtinet. At quæ ex duabus tunicis compoſitæ ſunt, in his, obliquis fibris miſcentur rectæ.

Fibræ.

3. Nat. fac. 8.

5. Deuſu part.

recta, tantumque in una tunicarum eaque interna, deprehenduntur, ut in arteriis & alvo; nam transversa tantum in unica tunica sunt eaque externa. Sola intestina omnium instrumentorum, inquit Galenus, ex duabus tunicis, atque harum utraque ex transversis fibris conflata sunt.

Auctricis facultatis ministra est nutrix & alteratrix: huic proprium est, in omnem partem proferre quæ iam genita nataque sunt, manente eadem forma. quod solius naturæ munus est: nec est in rerum natura quicquam quod servata eadem continuatione extendi possit à nobis in tres dimensiones ulla arte. Auctrix. 1. Nat. fac. 7.

*Sed antequam abeam, restibilis definiatur quæstio gravissima, De innati calidi per anni tempora mutatione: quæ etiam omnium doctissimum Fernelium exercuit libri quarti nono. Vita certe nostra nihil aliud est quam mori. tam diu enim vivimus, dum flamma nativi calidi suam * eclampsin sortitur in humido primigenio: quod dum fit, splendet nobis vita, unaque quod dum fit, absumitur humidum primigenium, quo absumpto extinguitur vitalis lux. Nutricatu quidem cottidie resarcitur id, non tamen eadem integritate: argumento est nostra mortalitas. Sed, si ita atteritur perpetuo calidum nati-*

* id est, emicationem.

Quæstio. Quid calidum nat.

nativum (hoc est humidum primigenium, spermaticum, perfusum calore & spiritu) videbitur illud non posse abundantius esse hyeme quam æstate superiore. huic sententiæ reclamat Hippocrates. 1. Aph. 15. *Et ex adverso: tantū perire videtur calidi nativi, quantum ascitiij sibi acquirit calidi. Verum in præcedente æstate plurimo ascititio calido occupatum fuit: Itaque tunc minus erat quam sequenti hyeme. Alioqui qui iam febricitat plus habebit calidi nativi, quam postea cum iam febri defunctus erit.*

Solutio.

Natura calidi nativi recte explorata esse debet, quo difficultas cedat. Calidum quid vocemus nativum, modo diximus. illud autem est duplex, fluens & fixum: fluens in corde stabulatur, totique corpori per arterias affluit: fixum est in solidis cunctis partibus. Fluens itaque ille calor poterit augeri hyeme, quod voluit Hippocrates. 2. Vf. part. 2. *sed fixus ille in partibus calor primigenius humido spermatico constans, à fatali suo calore perpetuo conficitur. Hac itaque ratione, æstate superiore calidum erat uberius, quam sequente hyeme: nimirum fixum calidum; non autem fluens, quod à corde manat. Scribit hoc Galenus, duplex esse calidum nativum, alterum nimirum in corde, & fixum, quod nequit eadem bonitate augeri.*

Calidum nat. duplex.

CAPUT

CAPUT IV.

De Vitalibus facultatibus.

COR *perfectis animantibus datum est, ut ſanguis arterioſus & vitalis procrearetur; & ut calor visq; vitalis toti corpori impartiretur. Ab hoc, tanquam uberrimo de fonte vivificum nectar procedit, unde partes omnes decorem ſuum tuentur. Ariſtoteles naturalem vim unà in corde ponebat: ſed his rationibus optume medicorum ſententia firmabitur: Quæcunque ita comparata ſunt, ut poſſit unumquodq; illorum labefactari aliis inviolatis, eiuſdē ea non ſunt ſubſtantiæ. ut parti quæ ἀτροφίᾳ laborat, naturalis vis deeſt, vitali integrâ, alioqui putreſceret. in peſtilenti febre contra, pulſus eſt imbecillis, vitalis vis laborat, nec extabeſcit æger. Præterea Ariſtoteles aſſerit, facultatem in ea parte eſſe, unde eius naſcitur inſtrumentum; putavitque venas à corde germinare. dicimus nos, hepar non eſſe efficiens venarum principium; nam eſt eadem vis efficiens omnium partium: nempe procreatrix fœtus. neque eſt principium materiale generationis venarum, quia hepatis materia eſt ſanguinea, venarum vero ſemen. Sed poteſt tamen hepar dici principium*

Dubium.

Num hepar venarum principium.

Digitized by Google

cipium venarum propter finem; quia venæ sunt propter hepar. Vel hepar est principium venarum originis & implantationis. id declarat dissectio fœtuum qui utero gestantur. recipiunt namque nutrimentum ex materno sanguine per umbilicum, in quem subeunt arteriæ duæ atque una vena: vena rectà tendit in hepar ipsum; arteriæ ad vesicam, ac inde repentes per spinam inseruntur in cor, nec hepar attingunt; & vena in hepar inseritur, nec cor attingit. Præterea venæ portæ nullum est commercium cum corde. piscibus cordi vena nulla inseritur, licet sanguinem habeant. Cum itaque, ut dicit Aristoteles, in ea parte facultas sit, unde eius oritur instrumentum, cumque venæ à corde non nascantur, naturalis facultas inde non derivabitur, sed ab hepate. Verum cum arteriæ ductus suos habeant à corde, etiam ibi stabulatur vitalis vis: cuius arteriæ instrumenta sunt.

Vitalis facultas, quid.

Vitalis facultas est quæ ex corde per arterias vitã universo corpori afflat per spiritus: qui, cum tenuissimo sanguine, in sinistro cordis sinu generati, inde in omnes partes dimanant; ac vivifico illo nectare eas rigant. *Hanc vim Stoici* Θύμωσιν, *vel* Θυμικὴν, *id est, irascibilem & animosam vocant; quod à corde ira pro-*

Digitized by Google

procedat: vel, ut inquit Plato, & Galenus, quod hæc vis ei insit.

Functiones vitalis facultatis. Gal. De Platonis & Hippoc. plac. 7.

Sunt tres functiones huius vitalis facultatis, affectuum concitatio, pulsuum effectio, spirituum vitalium generatio. Primo dicendum de affectuum concitatione. Vtitur hæc facultas vitalis, ad sua munera obeunda, spiritu vitali, qui ut varie comparatus fuerit, ita multifariam θυμοειδῆ facultatem concitat. hinc varia hominum pectora & mores proficiscuntur, pro diversa crassitudine & raritate horum spirituum, in quibus hæc animosa facultas sedet. Varie autem afficiuntur hi spiritus ab alimentis, & ab externo aëre: unde fit ut qui populi frigore strictas mundi partes incolunt, ob densos spiritus, qui ex sanguine fluunt crasso, animosi ac formidabiles sint, quique intrepide periculis se objiciunt.

Affectus animi.

Animosa vis.

Quæ natura conditio in Asiaticis desideratur; qui molles, labascunt duro aliquo incommodo; quia exiles habent spiritus, ob tenuem quo præditi sunt sanguinem: spiritusque propterea habent cito evanidos: iræ incandescunt quidem ocius & acriter bellum ineunt, sed ad primum sanguinis intuitum labascunt. At Europæi conspecto sanguine, acrius in hostem insurgunt, ac in pugnam incalescunt ardentius. Quod discrimen animorum in bello civili observatum,

Asiatici cur molles.

Europæi cur fortes.

Digitized by Google

vatum, his expreſſit Lucanus:

Quicquid ad Eoos tractus, mundique teporem
Labitur, emollit gentes clementia cœli.
Omnis in Arctois populus quicumque pruinis
Naſcitur, indomitus bellis, & mortis amator.
Fœlices errore ſuo quos ille timorum
Maximus haud urget lethi metus.---

Spiritus vitales, eorumq; ortus, & principatus vitalium fac.

De ſpirituum vitalium generatione dicimus, quod eximia & illuſtris illa rerum natura à ſummo Deo rebus indita, vim creandi ſpiritus vitales in corde poſuit, quod pulſat perenni & conſtanti motu ſemper: cuius aſſiduitate perpetua, fit ſpirituum vitalium generatio. Hic ſpiritus calorque vitalis, aëris frigidi occurſum expetit; quo defraudatus, collabitur. Etenim, ut ſcribit Galenus, calor, ne evaneſcat evaporatione, perpetuo redintegratur frigore. Quatuor autem cauſis calor interit. aut vehementia diſſipante calorem: quemadmodum dicitur maius lumen obfuſcare minus. vel à ſuo contrario: quemadmodum aqua extinguit ignem. denique copiâ affuſi nutrimenti, ſuffocantis calorem: ut nimium oleum ellychnii flammam: &, quemadmodum ſcribit Hippocrates, ex hac cauſa, habitiſſima conſtitutio

Galenus 6. Epid. 6. 1.

Caloris interitus ex quibus.

Digitized by Google

tutio corporis, quæ in ſummum evaſit, qualem in athletis cernere eſt, ſummè periculoſa, eo quod ſpiritus vitales copia affuſi nutrimenti ſuffocentur. vel calor extinguitur inopia alimenti, ut cum flamma anguſto loco coërcita marceſcit: ut in cucurbitulis medicis, cum flamma aëre defraudatur: ſic in hominibus quum fauces præcluduntur & cutis ſpiracula. hæc incommoda abeſſe debent ut ſpiritus vitales rite generentur.

Pulſuum effectio.

Quum itaque cor viſcus nobiliſſimum ſit, quod naturaliter ipſum per ſe micat, fontemque habeat nativi caloris nectarisque vivifici, unde partium omnium ſolidarum ſpirituumque fluxa vivacitas recreatur atque reficitur, hoc ſedes eſt ſpiritus vitalis. propterea ſummus Deus rerum gubernator, vim agitantem perenni motu in corde poſuit, quam pulſum vocant. qua vi, ſpiritus generantur & conſervantur, aërem quum dilatatur attrahendo, & quum contrahitur fuligines excludendo. Arteriæ eadem vi cum corde movẽtur, diſtenduntur, & ſe ſubmittunt, ut excrementa excludant, ac alimenta ſpiritibus adducant. Quare cordis coagmentatio tribus intexta eſt villorum generibus, quibus diaſtoles & ſyſtoles officia continentur.

Sed & cordis calorem reſpiratio fovet.

Reſpi-

Respirationis causæ.

Respirationis in universum sunt tres causæ: nimirum usus triplex, instrumenta triplicia, & causa efficiens una. Vsus triplex, nempe caloris temperatio, spirituum nutritio, & fuliginum exclusio. instrumenta triplicia, larynx, pulmo, & thorax. Causa efficiens una, voluntas quæ in vigilantibus movet musculos ab electione, in dormientibus ab instinctu. Id est actio musculorum, thoracis, in vigilantibus est voluntaria ab electione, in dormientibus vero ab instinctu naturæ.

CAPUT V.

De Animalibus facultatibus, & de Sensibus externis.

QUEMADMODUM *vegetandi vis muta & caca nihil præter alimentum requirit: & suas omnes gestiones in id confert: sic vis animalis sagacior in rebus extra nos positis versans & vitæ præsidia quærens, sensibus, omnium rerum nuntiis, notiones in se comprehendit, ut vitæ præsidia amplectatur, ac perniciosa à corpore rejiciat. Hæc facultas in cerebro, arce quadam sublimi & specula sedet: etenim concusso compressoque cerebro, sensus & motus in animali stupent & abolentur. In phrenitide medici capiti adhibent remedia,*

Animalis vis stabulatur in cerebro.

media, non cordi, quod facultas læsa ab hoc morbo in cerebro consistat. sic & in apoplexia. Quod si hæc vis in corde habitaret, cordi apte remedia admoverentur. Dicitur vis animalis, quod animalibus tantum sit propria. Est *ergo* animalis facultas, quæ ex cerebro per nervos, ceu rivulos quosdam, sensum (*visionem, auditum, gustum, olfactum, tactum*) & motum in universum corpus transmittit: rerum demum conceptiones, intellectiones, & memoriam impartit, datque motum à consilio manantem, adminiculo nervorum. *Hæc, animalia ad ea capessenda quæ conducunt movet atque impellit: hæc gressum & musculorum motum perficit; ac omnem voluntarium motum. Hæc facultas animalis vim suam exercet in iis nervis, qui cavitatem non habent, irradiatione quadam, perinde ac radii solis aërem aquamve transeunt, ut testatur Galenus primi De symptomatum causis quinto. Dum enim patulos poros gerunt nervi, non solum irradiatione, sed & corporeæ substantiæ tractione à cerebro illabitur his facultas; ut in opticis nervis. Hæc denique facultas principatum in animali gerens, cogitationem, intellectionem, exactumque rerum judicium complet, ac perceptarum rerum memor est. His hominem*

Quid facultas animalis.

Deus

Deus donavit, ut ſummo merito homo inter animantia cætera, divinum animal, multiplex, plenum conſilii & rationis à Platone & Cicerone ſit nuncupatus.

Diviſio facultatum animalium.

Facultatem animalem dividimus in ſentientem & moventem. ſentientem, in internam, & externam: rationiſque participem; & rationis expertem. Internam in cognoſcendi, & appetendi facultatem.

Interni.

cognoſcendi iterum dividimus in imaginationem; cogitationem, & memoriam.

Externi.

Externus autem ſenſus fungitur ſuo munere vel contrectando, ut guſtus & tactus: vel corporis interventu ſentiunt, ut auditus, viſus, olfactus.

Sentiens vis communis.

Eſt ergo ſentiens facultas, quæ rerum omnium extra nos poſitarum varietates & diſcrimina dijudicat & diſcernit, in cerebro reſidens. etenim rerum omnium ideas, characteres, & quaſi umbras ſenſuum famulatu hauſtas contemplatur, diſcernit, & dijudicat. Omnium enim ſenſuum imagines huc ad ſenſum oommunem feruntur; quemadmodum ex peripheria circuli lineæ omnes in centrum fluunt. ſic & à ſenſibus quidam meatus patent, per quos accepti rerum characteres & ideæ quaſi vivæ imagines & umbræ rerum, ad cerebrum affluunt. Harum iudex & æſtimator eſt ſenſus communis. Inſtrumentum primarium

Digitized by Google

rium hujus facultatis est spiritus animalis, qui ex vitali fabricatur, quum per venas iugulares & arterias carotidas, per regionem cervicis, in contextum admirabilem, qui in cerebro est, delatus, vi cerebro ingenita, in animalem vertitur spiriritum. ibi novo fulgens decore, ad omnia munera sentientis facultatis apte instructus, officia sentientis animæ per sensus exequitur externos; ut visum, auditum. Plato in dialogo De natura, dicit: Quinque quum sint externi sensus, duo sunt crassissimi, tactus terreus, & gustus aqueus: duo tenuissimi & purissimi, tributi elementis purissimis, visus igneus, & auditus aëreus: inde fit ut illis maxime delectetur corpus, his mens. odoratus medius est naturâ inter utrosque; qui nullo elemento tribuitur, sed substantiæ cuidam mediæ inter elementa: scilicet halitui. Fit autem halitus cum aut aër in aquam, aut aqua in aërem transit. *Hæc Platonis sententia hac ratione stabilitur: Tales sunt sensus, quales sunt res ipsis subiectæ: nam analogiâ illis respondere debent.*

Spiritus animalis.

Odoratus.

Formatur auditus, cum auris ab ictu aëris sonat: hoc est, cum auri ab ictu invehitur aër sonans: qui blande ferit & concutit ingenitum auri aërem, ut ea motione

Auditus.

totus

totus ſtrepat & perſonet. ille aër ingenitus in imo auris anfractu ſedens, membranæ craſſioris meningis involvitur, in quam membranam auditorius nervus fuſus explicatur, qui exceptum ſonum ad communem ſenſum defert qui in cerebro eſt.

Odor ut fiat.

Odor fit, cum per aërem aut aquam fuſa qualitas per nares ad cerebrum evehitur.

Viſio.

Viſio formatur, cum illuſtratum medium, ut aërem, rei color afficit: qui aër imaginem oculo imponit, & per opticos nervos in cerebrum ad communem ſenſum fertur. Pulchre Plato in Timæo, definit

Color quid.

colorem flammam à ſingulis corporibus emanantem, habentem aptitudinem ut à viſu commode ſentiatur. *Hac definitione indicat Plato, colorem eſſe naturam fulgidum: fulgor autem eſt ignitorum corporum. Celeberrima quæſtio in hac arena verſatur: ob dogmatum varietatem & auctorum gravitatem, Num viſio fiat foras è conſpectu erumpente lumine, quod cum externo iunctum coëat. Talis fuit Platonis ſententia in Phædro, ubi hanc luminum coitionem vocat συναφίαν, hoc eſt iunctiuram, coitionem. Eleganter hac de re Galenus ſeptimo de Dogmatibus Hippocratis & Platonis, & primo De ſymptomatum cauſis, & Macrobius ſeptimi Saturnalium*

decimo

Digitized by Google

decimoquarto: Gellius vero, quinti libri decimo sexto, & Valesius libri secundi vigesimo sexto: & Fernelius, sexti decimo. Hos locos consulant qui quæstiunculis delectantur. nos, in Institutione hac, instituti nostri memores, hæc accidimus. diverticula hic vito; ne filum nostri instituti confundatur, & tenebræ ne finem medicinæ, ad quem hæc confero, involvant à lectoris oculis. Nam hoc solum hic mihi studium est, ut hoc brevi scripto discat lector, quo spectent cuncta quæ in medica arte traduntur, utq; illa uno quasi intuitu conspiciat, totamque œconomiam medicam complectatur.

Gustatus oritur quum liquidi quid spongioso linguæ corpori admovetur, mox eius imago ad communem sensum ut spiritus animalis fertur. Quare sicca, quæ fundi nequeunt, sensus saporis non percipit: ut illis quibus causo implicitis lingua torretur arida. Gustatus.

Tactus fit, cum tactilis qualitas cutim ferit. Tactus.

CAPUT VI.

De Sensibus internis, & num fascinatio & miracula fiant imaginatione.

DE externis sensubus hactenus: iam de internis agendum, qui suum domicilium in cerebro habent, scilicet de Imaginatione quæ phantasia dicitur, co-

Gal. 1. De causis sympt.

gitatione, intellectu, memoria. Sensus, dicit Galenus, magis consistit in patiendo quam in agendo: quare dicimus omni sensui esse commune, ut perpetiendo sentiat. Etenim quodque sensus instrumentū mutari debet & affici à qualitatibus corporis. ut si paries à me videbitur, oportet ut oculus, eius imaginem excipiat; quare tunc patitur aliquid & immutatur oculus. Verum hæc alteratio non est sensus, sed alterationis dignotio & perceptio, id est, cognitio & apprehensio. quum scilicet facultas quæ in nervis est, affectiones quæ instrumentis sensuum contigerunt, in cerebro sedenti primario sensui renunciant. Ille tunc imagines ante se positas inspicit, maxume quum turbulenti spectrorum & imaginum incursus à sensibus hausti feriantur. tunc enim vires suas colligens, sibi hanc operam navat primarius sensus, ut quæ altius infixæ fuerunt imagines promat: indeque imaginatrix surgens facultas, illa spectra & imagines fingit ac expoliri satagit. Avicenna & Algazelus tantum huic phantasiæ tribuunt, ut & miracula hæc edi existiment; his ducti rationibus: Anima est forma materiæ expers, intelligentiis, quæ sunt orbium cœlestium motores, proxuma. Hæc autem anima vi imaginationis ita excoli

7. de Plac. Hippoc. & Plat.

Phantasia.

Miracula num imaginatione edantur, & fascinum.

potest,

potest, ut non in sibi datum corpus solum, verum in quamlibet materiam sine instrumento aliquo agere possit; homines sanare, illisque rursus morbos inferre; elementa spoliare naturali vi, ut nec ignis uret: prophetare: miracula edere, cum scilicet imaginatio extollitur benigno siderum concursu. Si tunc vehementi imaginatione, Saturni, Iovis aliorumque planetarum intelligentiæ imagines hauriantur; sic enim reddi animam nostram intelligentiæ imaginem, ideoque omnem materiam ei parere. Imaginatio est actus animæ simulachra sensubus apprehensa intellectui repræsentans; eo fine data à summo Deo, ut simulachra à sensubus acceptaserveret in illorum absentia, illaque cum opus est intellectui repræsentet. *Non ergo impellit corpus, nisi quatenus imaginis objectione appetens excitatur ad fugam vel amplexum rerum. Sed illa miracula admiranda imaginationi tribui non possunt, cum conceptæ illæ imagines, res nullæ sint, sed rerum veluti umbræ, quales in speculis apparent. Non enim sunt veræ formæ, ex materiæ potentia enatæ; etenim ab his res denominari solent. Sed in speculo quod lapis apparet, non lapideum propterea speculum vocamus, nec medici cerebrum ægrum, cum morbum*

Quid imaginatio, & eius vis. & num mira faciat. & num fascinet.

Digitized by Google

imaginatur, dicitur. & forma omnis vera, cum ſubiecto cui ineſt oſtendi poteſt. hæ imagines in minima pupillæ parte totæ inſunt; quare plurimum à formis materiæ inhærentibus, & ex ea eductis differunt. Præterea, omnia generant ſibi ſimilia, vel deteriora; nec res naturalis poteſt quicquam ſupra ſuam naturam producere. Hæc autem ſimulachra non ſunt res veræ, ſed rerum effigies & umbræ. Itaque & hoc ſolum poſſunt agere, ſignificare nimirum, figurare, repræſentare. ut ducis imago nihil idem poteſt quod dux, exercitus inſtruere, in hoſtes educere, opem ferre; ſed repræſentare ſolum ideam. Sic in ſpeculis nulla fit alteratio ob res, hoc eſt, ob imagines conceptas; ita nec imaginatio nos mutat: eſt enim à ſummo Deo condita Imaginatio, ut repræſentet & exprimat ſignificando. Quod ſi ergo in corpus cui ineſt nihil agit, quomodo ergo in alienum? Accedit etiam illud ab omni ſæculorum memoria confirmatum, quod ſolæ illæ actiones extra efficiens aliquid efficiunt, quæ in effectore non manent, ſed tranſeunt in paſſum. ſed imaginatio eſt actus manens in imaginante, quippe ſenſio quædam eſt, nec mutat aliquid, quemadmodum oculus non mutat parietis quem inſpicit colorem. Effigies itaque in phantaſia receptæ nihil aliud

aliud faciunt quam referre & repræsentare. id ex eo patet; Quod animal huiusmodi phantasmata nec intra se amplectitur, nec refugit, sed res ipsas extra se positas persequitur, quæ quodam charactere expressæ fuerant. Dicit Pomponatius Imaginatio in conceptu est efficax. est enim idea, ad cuius exemplar virtus formatrix fœtum effingit. sic pannos pavonibus obtendunt varie pictos, ut pulli varient coloribus. Respondemus, externus calor incubantis pavonis non præbet formam, sed calorem roborat atque auget internum: alioqui nec ex anseris ovo incubans gallina excluderet anserem. Dicit iterum Pomponatius, liberi similes sunt parentibus: id fit ex imaginatione. Respondemus, id fieri vi seminis; etenim animalia quæ pollent vi imaginandi, cæca quamvis fuerint, tamen patribus similem prolem proferunt. Sic in hominum vita evenit: sæpe procreatur qui caseum abominetur, quamvis id nunquam in mentem matri venerit, quod scilicet avus aut proavus eundem caseum fastidierint. Quare non imaginationi, sed semini id adscribendum. Sic & calculosi & podagrici nascuntur ex seminis inquinamento, dicit Pomponatius. fœtus tamen afficitur à matre; igitur imaginatio in alienum corpus agit. Respondeo, fœtus non

est diversum corpus, nam eodem sanguine & spiritu alitur, & cum mollis massa sit, facile signatur: at quum adultior fuerit, rarissime notatur. etenim tunc ex repentina mutatione interficitur vel ejicitur. Accedit & illud, quod subiti terroris notas potius quam rerum petitarum signa excipiat fœtus: at in illis trepidationibus, spiritus non inserviunt imaginationi: subito enim motu trepidat perculsum animal, antequam imaginetur. Quare ex nota sunt à spiritibus, & non ab imaginatione. Dicet quis: Observatum est, anus solo intuitu vel imaginatione infantulos nulli alii causa obnoxios vertisse in tabem. Respondemus, id non fuisse vi imaginationis, sed propter crudelem trucemque aspectum, unde fœdo illo intuitu terrentur infantuli, ac motis spiritibus ægrotare incipiunt; maxume si languidior fuerit puer, minimeq; alacer. Sed dicet quis: Plinius & Plutarchus de mulieribus Thybiis mira narrant: & id facere videtur Plinii opinionem probabilem, quod geminas habeant in singulis oculis pupillas illæ veneficæ. quod & Cicero, ut testatur Plinius, asseruit. Respondemus; geminam pupillam non plus posse simplice, nisi quod geminam recipit speciem eius rei quam inspicit; quam tamen speciem, anima unam unius rei speciem indicat.

7. Lib. 2. 5 Symp. 7.

dicat. & in nobis nervi optici, per quos ſpiritus vectores facultatum feruntur, gemini ſunt. Sed illi oculi geminis pupillis fœdi ſunt in turpi vetula, hinc trepidationem maiorem inferunt puerulis: quemadmodum & bubonum oculi coruſcantes in tenebris cordatos quoque viros terrent. Sed dicet quis: Scripſit Plutarchus, charadrium avem (quam icterum putant, alii galgulum, Hadrianus Iunius Rupicẽ vertit) ab icterico viſam, croceam bilem ad ſe trahere, morboque laborantem liberare. Plutarchus eodem loco putat, invidiam imaginatione proprium tabefacere corpus, & etiam contaminare alienum: cauſamque harum rerum refert ad effluvia, quæ ex tali ſurgentia corpore, ad alios & perveniunt, alioſq; ladunt. Reſpondeo; quamvis charadrios avicula attraheret bilem, tamen non liberaret à morbo; qui eſt obſtructio & intemperies hepatis. Et quomodo effluvia ad ſe traheret charadrius, etenim oculis connivet, & caput ſub alis condit? Sed dicat quis: Imprimunt faſcinatores imagines dirarum imaginationũ ſuarum ſpiritibus, unde fomitem faſcini aliis invehunt. Reſpondemus, Vt Sole aërem relinquente nihil lucis in aëre remanet, ſic nec ſpiritus ab anima deſerti, quicquam eius habent luminis: ut cuneus ab arti-

Charadrios.

5. Problem. 7.

fice relictus, nullam cudendi vim habet.

Cogitatio. *Cum igitur imaginatrix facultas simulachra à sensibus hausta diu retinet, primarius sensus illam vim promit quæ dicitur cogitatio, quæ imaginum varietates discernit ac dijudicat: cumque exacte eas distinxit, tunc in opus erumpit conservatrix earum facultas quæ illas cerebro imprimit citra materiæ ullum vestigium, diciturque memoria, quæ hæc spectra aliquando inspicit, & se certo aliquo tempore ea vidisse meminit. Sunt itaque hæ, nempe imaginatio, cogitatio, memoria, facultates primarii sensus, nobis cum belluis communes. at bellua nihil his sortiuntur præstantius.*

Memoria.

Cum autem his cogitationibus, & etiam vigiliis & laboribus exhauriantur spiritus animales, his DEUS *Optimus Maximus vinculum iniecit, nempe somnum.*

Somnus. *quod est vinculum primarii sensus: quo primario sensu sopito, & reliqui externi sensus consopiuntur. ab Aristotele definitur, facultatis animalis quies. hoc est, sensus communis vel primarii Finis somni, est restitutio virium & spirituum per vigilias exhaustorum. Causam materialem somni non videtur satis descripsisse Aristoteles, ut qui potius comatis quam somni attulerit. horum tamen summum discri-*

men

men est apud medicos: nam à somno quis facile excitatur: coma vero est inexpugnabilis dormiendi cupiditas. Causa materialis somni est suavis & benigna sanguinis & spiritus vitalis anathymiasis in cerebrum delata, qua ad instaurationem virium & spirituum fruitur. cerebrum etenim ab inopia spiritus animalis se colligit, primum sensitivum, & avide rapit illam anathymiasin. ut somnus nihil aliud sit, quam id tempus quo suo pabulo nempe anathymiasi illa fruitur cerebrum, quam vertit in spiritum animalem. etenim si quis continuo vigilet, exhausto cerebro & absumptis spiritibus, facile in delirium, & siccã cerebri intemperiem is incidit, quam καῦσιν vocant. Causæ autem tres suavem somnum proferre solent, vaporis somniferi suavitas, cerebri temperies, & mentis tranquillitas.

Causa somni.

6. Epid. 5.

Appetendi quoque facultas animalibus inest. quæ nihil aliud est, quam cum cognoscendi facultas rem quam salutarem sibi objectam iudicavit, eam appetit interiore quadam animi agitatione; unde impulsum animal eo movetur, ut optata consequatur, & amplectatur. eaque vis matrix vocatur, quæ spirituum opera sua munera exequitur, qui in prima parte cerebri elaborati, hinc ad posteriorem partem

Appetitus.

Motrix vis.

delati in ſpinæ medullam labuntur, ac motum præbent.

Vtilitas notitiæ elementorum, Temperamentorum, & Facultatum.

Hæc de facultatibus cognitio medico ad dignoſcendum, prædicendum & curandum neceſſaria eſt. Velim profecto, inter legendum medicorum ſcripta, perpetuo cogitet ſtudioſus, quamnam ad medicinam faciendam, illa, cui inhiat, lectio, adferat utilitatem. Quam hic ita habeto. Deſcripſimus primam breviter elementa, ex quorum concurſu temperamenta naſcuntur corporis totius, & eius partium. Ex temperamentis naſcuntur nutritii ſucci, & humores: ex ſuccis, ſemen genitale: ex ſemine & ſanguine corporis partes, & calidum innatum, ſpiritus, & facultates animi: & ex horum commoderatione ſanitas; horumque ex diſſidio, morbi eorumque cauſæ. Propterea diſcimus hiſtoriam concurrentium elementorum, ut ſciamus, ex horum concordi pace temperamenta conſiſtere, ac ſanitatem: ex horum vero diſcordia temperamenta perverti, & ſobolem morboſam ſubnaſci, adeo ut etiam ſuccorum vincula laxentur, & calidum nativum una cum facultatibus opprimatur. Deinde temperamentorum œconomias diſcimus, quo temperie totius corporis cognita, & partis quæ obſidetur peculiari natura perluſtrata, rite remedium, quod morbus

Digitized by Google

bus evocat, in usum vertatur. Nam, ut docet medendi Methodus (cuius munus est, omnia quæ discuntur in medicina, ad usum caute vertere) cum quis æger est à toto corpore vel vitio partis, illa ægritudo eiusque causa indicat contrarium remedium, quo morbus, hoc est intemperies, vel infarctus, vel tale aliquid, eiusque causa exigatur. Cum id iam decretum est ex lege Methodi medicæ, quo remedio nimirum contrario fugari debeat morbus & eius causa, hoc non sufficit ad curandum, sed reliquæ indicationes una ad censum hunc vocandæ. Quare medicus inspicere debet temperamentum totius corporis, & partis afflictæ: num scilicet sint illa paria remedio quod morbus eiusve causa postulat: Accidet itaque aliquid temperies à decreto iam remedio; vel admittet jam à morbo quæ petitur remedii quantitas. &, ut hoc recte fiat, propterea edisscimus temperamentorum historias. non, ut male olim fiebat in scholis, propterea, ut de temperamentis disseramus, (in quorum explicatione mille quæstiunculas inferebant professores, ac à vero eorum usu abducebant iuventutem,) sed ut decretum morbo morbique causæ contrarium remedium corpori adhibeatur, examinato eo ac efformato ad corporis partisve cui adhibetur, temperiem. præterea

Digitized by Google

horum neceſſaria eſt ſcientia, ad dignoſcendum, & præſagiendum: dum notamus quæ temperies quibus morbis morbificiſve cauſis facile pervertatur: ac quantum à nativo genio abierit corpus & pars. Deinde, ut ad uſum facultatum veniam earumque functionem, ita etiam de his ſtatuendum, nos eas diſcere, non tantum ut illas noſcamus, & de illis diſſeramus, ſed ut ad dignoſcendum, prædicendum, & curandum eas conferamus. Nam ex his innoteſcet nobis ægri vis. Itaque cum morbi natura perveſtigata fuerit, eiuſque cauſa cognita, illis medicina opponet contrarium remedium. Sed hoc non ſatis eſt ad medendum: ſed opus eſt ut à morbo eiuſque cauſa decretum remedium limetur à temperamento totius, vel partis ægræ, ut iam diximus, & dein etiam à viribus: Hæ noſcuntur ex facultatum functionibus. Itaque cum contrarium hoc remediũ, quod etiam corporis totius & partis ægræ temperies iam admiſit, vires etiã ferant, decernẽdum eſt ex facultatum iam explicatarũ functionibus fractis, vel vegetis. quare harũ hiſtoria noſci debuit. Dein, in morbis, ad noſcendum, quæ pars ægrotet, facit facultatum cognitio. & ad prædicendum; nam vires cum morbo ſemper conferuntur dum hoc agimus. Ita etiam, quæ iam De humoribus

ribus dicemus, ad medici exercitationem per morbos abducemus. Qui autem scire velit, quo modo hæ facultates se fundant per singulas partes, & in quibus præcipue partibus singulæ harum vires exerceantur, legat pulcherrimos Galeni libros De usibus partium humani corporis.

I. HEURNII
INSTITUTIONUM MEDICINÆ
LIBER IV.
DE HUMORIBUS.

CAPUT I.

Quid sit humor, & quot sint; Qui, & ubi gignantur; Quales nutritii sint humores; & de sanguine.

HIPPOCRATES *libro De natura humana posteaquã demonstrasset, omnibus rebus quatuor elementa esse communia, nempe calidum frigidum, humidum, & siccum; aliud præterea elementorum genus nos docuit, quod omnibus rebus non est commune: nimirum*

humana

Digitized by Google

humana naturæ peculiaria elementa, ſanguis, melancholia, pituita, & bilis. De

Quid perpendendū de humoribus.

his humoribus hæc indaganda: quid humoris nomine intelligamus: quot & qui illi humores ſint: quis eorum in corpore uſus: & quæ eorum propriæ dotes.

Quid ſit Humor.

Humores ſunt ſubſtantiæ humidæ, ex eorū, quibus veſtimur, & poculentorū miſtione genitæ, ut exhauſtū in corpore reſarciatur. *Sunt enim corpori familiares;*

Quot & qui.

ab his enim, ut dicit Hippocrates, conſtituti ſumus & alimur. Hi ſunt quatuor, Sāguis, Pituita, Bilis, Melācholia. Hos Hippocrates demonſtravit omni tēpore, omniq; ætate in homine eſſe; etſi alii aliis tēporibus uberius

Vbi giguantur, & vnde.

vel parcius dominatum teneant. Hi humores gignuntur ab hepate, ex chylo, vi ventriculi præparato; ſola materiæ & coctionis varietate diſtincti. Nam quæ pars chyli temperatior eſt, in ſanguinem ab hepate vertitur, quæ modum ubique excedit, flava bilis; quæ mediocritatem non attigit, pituita; quæ vero ex coctione ſubſedit, melancholia dicitur.

Quales nutritii ſint humores.

Humores hi univerſum ut corpus recte alant, rite comparati eſſe debent in ſubſtantia, qualitate, quantitate, loco, & miſtione: certos enim in his limites habent, quos ſi deſiderant, morbos præbent. Habent enim humores ambitus certos in calore, frigore,

gore, ſiccitate & madore, tenuitate, lentore; & in mixtione, ut eleganter demonſtravit Hippocrates libro De veteri medicina. Sic bilis effluens ex proprio loco, eryſipelata generat, & herpetes: pituita œdemata: melancholia, cancros, ſanguis effuſus in pulmone, tabem. Chylus ex ventriculo ad hepar per meſaraicas venas labitur, ibique dum mutatur, ob venarum anguſtias quæ per hepar ſparguntur, proxime carnem hepatis attingit, & hæmatoſios vi, quæ in hepate reſedit, in ſanguinem transformatur: ſunt enim illæ venæ tenues admodum, hinc facile his ſubſidiis ab hepate coquitur.

Sanguis duobus modis intelligitur: primo, pro omnibus quatuor humoribus qui in venis continentur, quibus apertis effluit ſanguis quatuor humoribus præditus, totum corpus nutriens. Secundo modo ſumitur pro puro illo & ſincero humore, qui proprie Sanguis dicitur; *ab aliis tribus humoribus ſecretus. de illo hic agimus.* Hic eſt ſubſtantia mediocri, media craſſitie, colore rubeo, ſapore dulci, quia à calore moderato genitus: calidus & humidus. *Quod autem Galenus aliquando dixit, ſanguinem inter cunctos humores eſſe calidiſſimum: id ita accipiendum, niſi bilis permiſta fuerit copioſiſſimo ſanguini, nutrire*

Sanguinis vox homonyma.

Sanguis qualis.

nutrire non poterit. Ergo omnium ſuccorum qui corpus nutriunt, ac partes calidioris temperiei efficiunt, ſolus ſanguis eſt. Vere creſcit: nam, dicit Hippocrates, ver eius naturæ affine: argumento, quod eo tempore hominum vividus color maxume efflorescat, tum & dyſenteriæ & hæmorrhagiæ eveniant. Si autem ſanguis putredine, vel alterius materiæ miſtione ab his qualitatibus abeat, vitioſus dicitur: nam fit vel flavior, vel tenuior, vel calidior, vel amarior, vel ſalſior, pituitoſior. Ariſtoteles ex Hippocratis libello De corde, ſanguinem frigidum exiſtimavit: ubi dicit Hippocrates, Sanguis natura non eſt calidus, ut nec alia quæpiam aqua, ſed calescit. quaſi dicat, ſanguinem tantum calere ſpirituum permiſtione, alias natura frigidum; quia dicit Ariſtoteles, ſanguis etiam effuſus coagulatur in aëre calido; coagulatio eſt à frigore & ſiccitate. imo, inquit, ſanguis calet, ut in lebete aqua fervens. Reſpondeo cum Galeno, non tantum frigida congelari. ut pix & reſina monſtrant. ſed id ſi detur, Ariſtoteles tamen eam congelationem rejicit in fibras ſanguinis. Quod ait ſanguinem calere à corpore, quemadmodum aquam ex lebete; id hoc argumento labefactatur: quia detracto ſanguine corpus refrigeratur, lebes effuſa aqua

Sanguis frigidus Ariſtotelis.

Gal. de tumoribus.

2. De part. animalium 4.

Digitized by Google

non. Dominatum ſanguinis indicat color faciei rubicundus; habitiſſima conſtitutio corporis, ſine multa copia adipis; miti & halituoſo calore perfuſus; ab exercitio inturgeſcens; animus hilaris; vena tumentes; ſuppreſſa evacuatio ſanguinis; oculorum vena rubentes; ſudor copioſus. hæc de ſanguine.

Copiæ ſanguinis notæ.

CAPUT II.

De Pituita.

PITUITA naturalis, ſubſtantia eſt lenta, colore alba, inſipida, frigida & humida. *Talis pituita naturalis nullum habet receptaculum quo expurgetur: quia alterari deſiderat, non vacuari: & frigidas partes alere poteſt, ut cerebrum: tum in ſanguinem verſa, calidis partibus in alimentum cedit. Ex pituitoſo cibo in ventriculo generatur. tamen inde non ſequitur, quod in hepate non gignatur. nam in fœtu qui in utero geſtatur, tota ſanguinis maſſa ab hepate eſt, nec quicquam à ventriculo. Vſus pituitæ eſt hic: niſi enim pituita reluctaretur, in animantis corpore, incendio bilis conſumerentur omnia. quod enim in univerſo eſt aqua, id in animantis corpore eſt pituita.*

2. Natural. facult. 8.

Vſus pituitæ.

Vnde naſcatur.

1. Natural. fac. 3. & libro De atra bile.

Vſus.

Eſt pituita triplex: alia ad nutriendum apta,

Triplex pituita.

Digitized by Google

apta, quæ alimentaria dicitur, cum sanguine mixta; & in tota ea sanguinis massa, est pars quarta: alia supervacanea, quæ aut naturalis, vel præter naturam. Naturalis supervacanea, (ut quæ in capite, ventriculo, intestinis hæret) nulla putredine fœdatur. intestinis data, ne perpetuo bilis incursu (nam tertio fere die se folliculus fellis in intestina exonerare solet) intestina erodantur, nimisque stimulentur. Præter naturam est aciũ, & salsa: amba in venis consistentes. acida, nimio frigore talis evasit, non quemadmodum vinum; nam quæ à putredine ita acescunt, servant quoddam ἰσχνόχροα: tale nihil est in acida pituita. salsa, calida est, fit ex pituitæ putredine, vel ustione, vel ex mistione salsi & seroſi humoris, vel bilis usta. Extra venas est aquea pituita; & alia vitro similis, & muccosa, vi caloris genita, quæ cum vi detinetur in aliquo loco, acerbissimos dolores invehit, ita ut Galenus calculo se laborare, cum hæc illi molesta esset, putarit. quæ vitrea, si iterum vi caloris coquatur, gypsea dicitur, quæ in calculos & tophos abit in arthriticis. Acida frigida est, hinc aquea, dein vitrea. Signa luxuriantis pituitæ observantur ex rebus naturalibus, ut temperamento totius & partium principum: à facultatibus

Naturalis pituita supervacua.

Supervacanea præter naturam.

Aqueapituita, & vitrea.

2. De locis aff.

Gypsea.

Signa pituitæ copiosæ.

bus omnibus ; & à rebus præter naturam, ut morbis : & rebus non naturalibus, ut aëre, cibo, potu, motu, quiete, somno, vigilia, retinendis ; & animi affectibus. Cum hæres conspirant ad pituitæ generationem, tunc ea luxuriat. Segnes facit, obesos, somnolentos, colore non roseo, stupidos. atque iis, ut Cicero ait, anima pro sale, veluti suibus data est.

CAPUT III.

De Bile.

Natura bilis.

BILIS substantia est tenuissima, levissima, reliquis humoribus veluti flos vini supernatans. *colore naturali est citrina, qualis color cernitur in malo citrio : calida & sicca : sapore amara : genita ex calore hepatis, & chyli materia ad flammam paratiore. respondet æstati, isto argumento, quod tunc morbi bilioſi corpora nostra affligunt ; ut febres ardentes, & vomitus bilioſi. Omnia in corpore* Vsus. *nostro gelido stringerentur rigore, nisi flava bilis obstaret. frigidiores partes calfacit, partibusque calidioribus una cum sanguine nutrimentum præbet : sanguinem fluxum reddit, ut prompte venas traiiciat.*

Duplex bilis.

Bilis autem duplex est : Alia ad nutriendum apta, quæ dicitur Alimentaria, utilis,

lis, imo neceſſaria omnino. Alia ſupervacanea, quæ aut naturalis aut contra naturam. Alimentaria bilis eſt quarta pars ſanguinis, quæ in venis eſt tenuiſſima. craſſiores ſanguinis partes attenuat, ut prompte per venas pervehantur: parteſque frigidiores calfacit. Si languidior fuerit calor, bilis pallida generatur, quæ ad citrinum colorem non ſurgit, utpote non ſatis excocta; cumque vi fracti caloris à ſanguine ſecerni nequeat, vertitur in ichoroſam humiditatem: hinc febres ſynochi non putridæ. Bilis hæc alimentaria non naturalis redditur vel propriæ ſubſtantiæ corruptione: (unde herpetes, tertianæ febres, & ardentes) vel alienæ ſubſtantiæ permiſtione (ut bilis ſanguineæ, pituitoſa, melancholica.) Hinc bilis quædam crocea, rubea, viridis & ad nigredinem tendens.

Bilis nutritia.

Pallida bilis.

Varia bilis.

Supervacua naturalis bilis.

Bilis ſupervacanea naturalis eſt ea quæ à folliculo attracta, naturali modo extra venas ſubſiſtit, genita ex toſta bile alimentaria quæ in venis continetur. & proprio ductu in inteſtina evacuatur, ut ea vellicatione ad egerendum excitet, & ut detergat pituitam muccoſam quæ eſt in inteſtinis.

Bilis præter naturam quadruplex.

Bilis præter naturam eſt quadruplex: vitellina, porracea, æruginea, & iſatodes: ut enim varie torretur, ita & multifariam

riam coloribus insignitur. Vitellina similis est ovi vitello veteri & crudo; estq; flavior, calidior, crassior flava bile: oritur ab ustâ flavâ bile, caloris vi. hinc ex flavo, igneum colorẽ; & ex tenui substantia dissipata vi caloris, crassiorẽ suscepit consistẽtiam. Vnde cum flava bile sit calidior, non videtur Avicenna rectè contendisse hanc fieri, quum miscetur portio pituitæ, flavæ bili; quia esset frigidior flava bile. at omnes medici calidiorem dicunt. Galenus dicit pallidam bilem fieri, cum miscetur flava bilis aquea humiditati: vitellinam vero consumpta humiditate aquea. Plato in Timæo, liquidum ichorem vocat hanc aqueam humiditatem. Diocles antiquus medicus dicit, omnibus humoribus peculiarem ichorem adesse; eo ichore quum spoliatur bilis, vi caloris, vitellina redditur. hæc est sententia Galeni. Quod vitellina bilis non oriatur ex mixtione pituitæ, ut putat Avicenna, his rationibus convincitur. Vitellina bilis est crassa & summe flava, ergo non fit permistione pituitæ; nam hæc pallidiorem redderet. pallidus color species tres auctione diversas sub se habet; harum summe intensam ξανθὴν, hoc est, flavam vocant. colorem lumine remissum ὠχρὸν, hoc est, pallidum: medium πυῤῥὸν, quod est ruffum, vocitant. Singulique suum ambi-

Vitellina.

Contra Avicennam.

6. Epid. n. 38.

Ichor.

Vitellina bilis unde.

Pallidus color.

tum

rum habent ad inferiores gradus. Plato in Timæo demonstrat πυῤῥὸν, hoc est russum, ex flavi & fusci contemperatione produci; pallorem, flavi & albi copula generari. Cum ergo Galenus vitellinam bilem ἀκρᾶς ξανθὴν, hoc est summe flavam vocat, non ea fiet ex pituitæ mistione. Hæc vitellina bilis in venis generatur & in hepate: at porracea, aruginosa, & isatodes frequentius in ventriculo oriuntur. Porracea, porro similis, oritur ex cibis calidis in ventre corruptis, nec in chylum abeuntibus: ex eduliis malis, ut à brassicæ, betæ, & olerum usu. Aliquando tamen in venis gignitur, & decumbit in ventrem. Itaque calorem indicat præter naturam, vel olerum naturam. Quare sæpe, at non semper, nascitur in ventriculo. Æruginosa ferri æruginisimilis, gignitur ex corruptis eduliis, vel ex vitellina bile nimium adustæ. Quare vitellina bilis & porracea cum in ventriculo generantur, nascuntur ex corruptis eduliis: cum in venis, oriuntur ex vitellina usta. Isatodes cæruleo colore est obscuriore. ex æruginosa magis adusta oritur, ut testatur Galenus secundo Prognosticon aphorismo trigesimo nono. Avicenna Zinariam bilem statuit barbaro nomine, tam alienam à natura, ut sit in venenis. dicit etiam ex porracea generari, quum adeo

Vitellina ubigignatur: & ubi alix.

Porracea.

Æruginola.

Isatodes.

Zinaria bilis.

adeo torretur ut in albedinem abeat, quemadmodum in carbonibus evenit. Sed id absurdum: esset enim humor, sine humiditate actu & potentia; non magis humor quam calculus. Signa abundantis bilis elucent ex rebus naturalibus: hoc est, temperamento totius & partium, calido & sicco, quique calido sunt hepate. à facultatibus naturalibus, vitalibus & animalibus. à rebus non naturalibus, ut est aër, potus & cætera talia: & rebus præter naturam, ut morbo. ex solemnii evacuatione suppressa.

Signa luxuriantis bilis.

CAPUT IV.

De Melancholia.

MELANCHOLIA *est triplex: Alimentaria, & supervacanea: quæ aut naturalis, vel præter naturam.* Alimentaria ad nutriendum apta, est quarta pars sanguinis crassior, acerba, frigida, & sicca, quantum humoris indoles ferre potest. *Servit alendis membris frigidis & siccis, qualia sunt ossa; & vinculo quasi retinet spiritus & calorem, ut fiant constantes nec evanescant. unde hi prudentiores, ut scribit Aristoteles. est enim, auctore Avicenna, spiritus & caloris vinculum. dicitur succus melancho-*

Alimentaria.

7. Physic.

lancholicus, non atra bilis. Huius ſucci duplex in corpore eſt finis, unus τοῦ εἶναι ἀπλῶς, alter τοῦ εὖ εἶναι, hoc eſt, ut ſit animal ſimpliciter, ob fibras: & ut melius ſit. Nam fibroſæ ſiccæque partes hoc nutriuntur cum affuſo ſanguine: & retinet ſpiritus & calorem. maxime per corpora circumfluit autumno.

Supervacanea. 2. Nat. fac. 9.

Supervacanea melancholia quæ naturalis dicitur eſt craſſior fax ſanguinis: à liene prolectatur, ac ventriculo confert ad retentionem, & ad famem excitandam.

Alia eſt præter naturam, quæ atra bilis dicitur. Galenus ſecundi naturalium facultatum ultimo, dicit, huic nullum nomen inditum fuiſſe, niſi quod eam quidam radentem & acidam appellarunt: quia acris ſit in modum aceti, corpus & terram radit, & ebullitione fermentat terram. nam dicit, ex uſtione acredinem aſcivit, ac in cinerem quaſi abiit. nam naturalis ſupervacua eſt quaſi fæx non uſta; at hæc, quaſi uſta fæx. Eſtque triplex, vel ex vitellina bile, vel ex ſanguine, vel ex melancholico ſucco naſcitur. Galenus libro ſecundo Naturalium facultatum dicit oriri, cum vel calore uruntur, vel putredine ferveſcunt. differunt calore, ut humor fuerit unde oriuntur. A melancholico ſucco quæ fit atra bilis, ita differt à priſca ſua natura;

Atra bilis triplex.

Ex ſucco melanch.

Digitized by Google

natura; quæ fæx usta à non usta. nam acris evadit, & terram fermentat: non tamen ita ut illa atra bilis quæ enata est ex vitellina bile; nam ea est omnium pessima: tanto malignior, quanto bilis est succo melancholico acrior. in terram effusa, fermenti more eam attollit & radit; splendetque. hæc in perniciem ægri semper excernitur: nam omni seri sui benignitate spoliata est ab æstu; quare effera, omnia corrodit & cancrosa efficit. Quæ fit ex sanguine usto, omnium est mitissima. vide Galenum ad Aphorismum decimumquartum, libri secundi Prorrhetican: & Hippocratem De aëribus, locis, & aquis. Negat doctissimus Fernelius à sanguine fieri. Verum Galeno statuitur ea quæ ex sanguine, semper mitior, quam quæ à succo melancholico fit; igitur diversa. Aëtius etiam dicit omnem ætatem quartana corripi.

E sanguine.

Avicenna adiecit atram bilem ex pituita. Respondet Manardus 9. epist. 2. & Hippocrates negat in ardentissimis febribus, & in thorace, partium omnium calidissima, atram bilem ex pituita oriri posse. Igitur nec unquam, nec usquam id eveniet: Et pueri qui epilepsia tentantur, nunquam fiunt melancholici. Equidem agnosco ex dulci pituita sanguinem, ex san-

Num ex pituita. 2. Progn.

Digitized by Google

guine bilem & melancholiam gigni, & ex his tandem atram bilem: ſed, ut pituita ſegregata à ſanguine in atram abeat, negamus. Nam quæ extreme diſtant, mutari in ſe invicem nequeunt, niſi per media. ſunt autem extremi colores albus & niger. albus non niſi per pallidum, rufum, flavum, rubrum, in nigrum mutari poteſt. Deinde, ſegregata à ſanguine pituita, vel reſolvitur in flatus aut aquam, vel concreſcit in vitream, vel gypſeam, aut corrumpitur in ſalſam. & uſta pituita nunquam aceſcit.

Signa ſunt, hypochondrium ſiniſtrum diſtentum flatubus, &c. apud Fernelium de ſignis; ibi omnium humorum ſigna pulchre refert. Succus melancholicus non concreſcit: ſanguis concreſcit.

Propriæ itaque cuiuſque ſuccidotes, hæ. Pituitæ, ut in ſanguinem coctione faceſcat, artusque riget. Bilis, ut excretricem vim inteſtinorum irritet, & à pituita ea liberet. Melancholiæ, ut acerba vi ventrem tendens, firmet, & in amplexum ciborum cogat, dum coquantur. Sanguinis, ut nutriat & calfaciat: tantum enim caloris, quantum ſanguinis obtinemus.

Sed dum nos hæc, quæſo, memor ſit ſtudioſus, ut in exercitationem medicam hæc abducenda putet. Hoc enim ſcopo, nimirum

Digitized by Google

mirum ad dignoſcendum corpora, ſigna, morbos, & eorum cauſas, hæc diſcimus. præterea ad prænoſcendum, & curandum. Ab humoribus enim excretis, & ex eorum circumfluentium per corpora ſignis, plurimum iuvamur in præſagiis, & dignotione morborum, & cauſis morbificis. Et in curando maxima Indicatio ducitur à cauſa morbifica, quæ ſæpe humor. Sed perpetuo menti hæreat, duplicem quemque humorem eſſe, nutritium alium, alterum vero excrementitium. Profectò ſi Paracelſus nutritium ab excrementitio potuiſſet internoſcere: non ita hos dilapidaſſet. Inſpicite à vena ſecta eliſum ſanguinem, nutritios humores videbitis. Dum enim conglobata fuerit illa ſanguinea maſſa, in ſupremo loco purpuraſcentem bilem videbitis: volvite maſſam, in fundo atra melancholia erit: media ſi inſpexeritis, lẽta notabuntur, pituitam vocamus; & omnia hæc, purpureo quodam colore à mero ſanguine imbuta. Vocent alij ſulphur hæc, ſalem, mercurium, de nomine cum nullo contendo. Sed in folliculo fellis alia bilis eſt, excrementitia illa. an, ô Paracelſe, Aſclepiadum ſchola unquam dixit corpora ex his conſtare? ex his nutriri? cancros potius ex his contaminatis aſſeruit. Cum itaque neceſſaria ſit medico cognitio rerum earum

Digitized by Google

nutrire non poterit. Ergo omnium succorum qui corpus nutriunt, ac partes calidioris temperiei efficiunt, solus sanguis est. Vere crescit: nam, dicit Hippocrates, ver eius naturæ affine: argumento, quod eo tempore hominum vividus color maxume efflorescat, tum & dysenteriæ & hæmorrhagiæ eveniant. Si autem sanguis putredine, vel alterius materiæ mistione ab his qualitatibus abeat, vitiosus dicitur: nam fit vel flavior, vel tenuior, vel calidior, vel amarior, vel salsior, pituitosior. Aristoteles ex Hippocratis libello De corde, sanguinem frigidum existimavit: ubi dicit Hippocrates, Sanguis natura non est calidus, ut nec alia quæpiam aqua, sed calescit. quasi dicat, sanguinem tantum calere spirituum permistione, alias natura frigidum; quia dicit Aristoteles, sanguis etiam effusus coagulatur in aëre calido; coagulatio est à frigore & siccitate. imo, inquit, sanguis calet, ut in lebete aqua fervens. Respondeo cum Galeno, non tantum frigida congelari. ut pix & resina monstrant. sed id si detur, Aristoteles tamen eam congelationem rejicit in fibras sanguinis. Quod ait sanguinem calere à corpore, quemadmodum aqua ex lebete; id hoc argumento labefactatur: quia detracto sanguine corpus refrigeratur, lebes effusa aqua

Sanguis frigidus Aristotelis.

Gal. de tumoribus.

2. Depart. animalium 4.

non. Dominatum ſanguinis indicat color faciei rubicundus; habitiſſima conſtitutio corporis, ſine multa copia adipis; miti & halituoſo calore perfuſus; ab exercitio inturgeſcens; animus hilaris; vena tumentes; ſuppreſſa evacuatio ſanguinis; oculorum vena rubentes; ſudor copioſus. hæc de ſanguine.

Copiæ ſanguinis notæ.

CAPUT II.

De Pituita.

PITUITA naturalis, ſubſtantia eſt lenta, colore alba, inſipida, frigida & humida. *Talis pituita naturalis nullum habet receptaculum quo expurgetur: quia alterari deſiderat, non vacuari: & frigidas partes alere poteſt, ut cerebrum: tum in ſanguinem verſa, calidis partibus in alimentum cedit. Ex pituitoſo cibo in ventriculo generatur. tamen inde non ſequitur, quod in hepate non gignatur. nam in fœtu qui in utero geſtatur, tota ſanguinis maſſa ab hepate eſt, nec quicquam à ventriculo. Vſus pituitæ eſt hic: niſi enim pituita reluctaretur, in animantis corpore, incendio bilis conſumerentur omnia. quod enim in univerſo eſt aqua, id in animantis corpore eſt pituita.*

2. Natural. facult. 8.

Vſus pituitæ.

Vnde naſcatur.

1. Natural. fac. 3. & libro De atra bile.

Vſus.

Eſt pituita triplex: alia ad nutriendum apta,

Triplex pituita.

Digitized by Google

apta, quæ alimentaria dicitur, cum sanguine mixta; & in tota ea sanguinis massa, est pars quarta: alia supervacanea, quæ aut naturalis, vel præter naturam. Naturalis supervacanea, (ut quæ in capite, ventriculo, intestinis hæret) nulla putredine fœdatur. intestinis data, ne perpetuo bilis incursu (nam tertio fere die se folliculus fellis in intestina exonerare solet) intestina erodantur, nimisque stimulentur. Præter naturam est aciũ, & salsa: amba in venis consistentes. acida, nimio frigore talis evasit, non quemadmodum vinum; nam quæ à putredine ita acescunt, servant quoddam ἐμπύρευμα: tale nihil est in acida pituita. salsa, calida est, fit ex pituitæ putredine, vel ustione, vel ex mistione salsi & serosi humoris, vel bilis usta. Extra venas est aquea pituita; & alia vitro similis, & muccosa, vi caloris genita, quæ cum vi detinetur in aliquo loco, acerbissimos dolores invehit, ita ut Galenus calculo se laborare, cum hæc illi molesta esset, putarit. quæ vitrea, si iterum vi caloris coquatur, gypsea dicitur, quæ in calculos & tophos abit in arthriticis. Acida frigida est, hinc aquea, dein vitrea. Signa luxuriantis pituitæ observantur ex rebus naturalibus, ut temperamento totius & partium principum: à facultatibus

Naturalis pituita supervacua.

Supervacanea præter naturam.

Aqueapituita, & vitrea.

2. De locis aff.

Gypsea.

Signa pituitæ copiosæ.

bus omnibus ; & à rebus præter naturam, ut morbis : & rebus non naturalibus, ut aëre, cibo, potu, motu, quiete, somno, vigilia, retinendis ; & animi affectibus. Cum hæres conspirant ad pituitæ generationem, tunc ea luxuriat. Segnes facit, obesos, somnolentos, colore non roseo, stupidos. atque iis, ut Cicero ait, anima pro sale, veluti suibus data est.

CAPUT III.

De Bile.

Natura bilis.

BILIS substantia est tenuissima, levissima, reliquis humoribus veluti flos vini supernatans. *colore naturali est citrina, qualis color cernitur in malo citrio : calida & sicca ; sapore amara : genita ex calore hepatis, & chyli materia ad flammam paratiore. respondet æstati, isto argumento, quod tunc morbi bilioſi corpora nostra affligunt ; ut febres ardentes, & vomitus bilioſi. Omnia in corpore* Vſus. *nostro gelido stringerentur rigore, niſi flava bilis obstaret. frigidiores partes calfacit, partibusque calidioribus una cum sanguine nutrimentum præbet : sanguinem fluxum reddit, ut prompte venas traiiciat.*

Duplex bilis.

Bilis autem duplex est : Alia ad nutriendum apta, quæ dicitur Alimentaria, utilis,

lis, imo neceſſaria omnino. Alia ſupervacanea, quæ aut naturalis aut contra naturam. Alimentaria bilis eſt quarta pars ſanguinis, quæ in venis eſt tenuiſſima. craſſiores ſanguinis partes attenuat, ut prompte per venas pervehantur: parteſque frigidiores calfacit. Si languidior fuerit calor, bilis pallida generatur, quæ ad citrinum colorem non ſurgit, utpote non ſatis excocta; eamque vi fracti caloris à ſanguine ſecerni nequeat, vertitur in ichoroſam humiditatem: hinc febres ſynochi non putridæ. Bilis hæc alimentaria non naturalis redditur vel propriæ ſubſtantiæ corruptione: (unde herpetes, tertianæ febres, & ardentes) vel alienæ ſubſtantiæ permiſtione (ut bilis ſanguineæ, pituitoſa, melancholica.) Hinc bilis quædam crocea, rubea, viridis & ad nigredinem tendens.

Bilis nutritia.

Pallida bilis.

Varia bilis.

Bilis ſupervacanea naturalis eſt ea quæ à folliculo attracta, naturali modo extra venas ſubſiſtit, genita ex toſta bile alimentaria quæ in venis continetur. & proprio ductu in inteſtina evacuatur, ut ea vellicatione ad egerendum excitet, & ut detergat pituitam muccoſam quæ eſt in inteſtinis.

Supervacua naturalis bilis.

Bilis præter naturam eſt quadruplex: vitellina, porracea, æruginea, & iſatodes: ut enim varie torretur, ita & multifa-

Bilis præter naturam quadruplex.

riam

riam coloribus insignitur. Vitellina similis est ovi vitello veteri & crudo; estq; flavior, calidior, crassior flava bile: oritur ab usta flava bile, caloris vi. hinc ex flavo, igneum colorẽ; & ex tenui substantia dissipata vi caloris, crassiorẽ suscepit consistẽtiam. Vnde cum flava bile sit calidior, non videtur Avicenna recte contendisse hanc fieri, quum miscetur portio pituitæ, flavæ bili; quia esset frigidior flava bile. at omnes medici calidiorem dicunt. Galenus dicit pallidam bilem fieri, cum miscetur flava bilis aquea humiditati: vitellinam vero consumpta humiditate aquea. Plato in Timæo, liquidum ichorem vocat hanc aqueam humiditatem. Diocles antiquus medicus dicit, omnibus humoribus peculiarem ichorem adesse; eo ichore quum spoliatur bilis, vi caloris, vitellina redditur. hæc est sententia Galeni. Quod vitellina bilis non oriatur ex mixtione pituitæ, ut putat Avicenna, his rationibus convincitur. Vitellina bilis est crassa & summe flava, ergo non fit permistione pituitæ; nam hæc pallidiorem redderet. pallidus color species tres auctione diversas sub se habet; harum summe intensam ξανθὴν, hoc est, flavam vocant. colorem lumine remissum ὠχρὸν, hoc est, pallidum: medium πυῤῥὸν, quod est ruffum, vocitant. Singulique suum ambi-

Vitellina.

Contra Avicennam.

6. Epid. 2. 38.

Ichor.

Vitellina bilis unde.

Pallidus color.

tum

tum habent ad inferiores gradus. Plato in Timæo demonstrat πυῤῥὸν, hoc est russum, ex flavi & fusci contemperatione produci; pallorem, flavi & albi copula generari. Cum ergo Galenus vitellinam bilem ἀκρᾶς ξανθὴν, hoc est summe flavam vocat, non ea fiet ex pituitæ mistione. Hæc vitellina bilis in venis generatur & in hepate: at porracea, aruginosa, & isatodes frequentius in ventriculo oriuntur. Porracea, porro similis, oritur ex cibis calidis in ventre corruptis, nec in chylum abeuntibus: ex eduliis malis, ut à brassicæ, betæ, & olerum usu. Aliquando tamen in venis gignitur, & decumbit in ventrem. Itaque calorem indicat præter naturam, vel olerum naturam. Quare sæpe, at non semper, nascitur in ventriculo. Æruginosa ferri æruginisimilis, gignitur ex corruptis eduliis, vel ex vitellina bile nimium adustæ. Quare vitellina bilis & porracea cum in ventriculo generantur, nascuntur ex corruptis eduliis: cum in venis, oriuntur ex vitellina usta. Isatodes cæruleo colore est obscuriore. ex æruginosa magis adusta oritur, ut testatur Galenus secundo Prognosticon aphorismo trigesimo nono. Avicenna Zinariam bilem statuit barbaro nomine, tam alienam à natura, ut sit in venenis. dicit etiam ex porracea generari, quum adeo

Vitellina ubi gignatur: & ubi alix.

Porracea.

Aruginola.

Isatodes.

Zinaria bilis.

adeo torretur ut in albedinem abeat, quemadmodum in carbonibus evenit. Sed id absurdum: esset enim humor, sine humiditate actu & potentia; non magis humor quam calculus. Signa abundantis bilis elucent ex rebus naturalibus: hoc est, temperamento totius & partium, calido & sicco, quique calido sunt hepate. à facultatibus naturalibus, vitalibus & animalibus. à rebus non naturalibus, ut est aër, potus & cætera talia: & rebus præter naturam, ut morbo. ex solemnii evacuatione suppressa.

Signa luxuriantis bilis.

CAPUT IV.

De Melancholia.

MELANCHOLIA *est triplex: Alimentaria, & supervacanea: quæ aut naturalis, vel præter naturam.* Alimentaria ad nutriendum apta, est quarta pars sanguinis crassior, acerba, frigida, & sicca; quantum humoris indoles ferre potest. *Servit alendis membris frigidis & siccis, qualia sunt ossa; & vinculo quasi retinet spiritus & calorem, ut fiant constantes nec evanescant. unde hi prudentiores, ut scribit Aristoteles. est enim, auctore Avicenna, spiritus & caloris vinculum. dicitur succus melancho-*

Alimentaria.

7. Phys. lic.

lancholicus, non atra bilis. Huius ſucci duplex in corpore eſt finis, unus τῷ εἶναι ἀ-πλῶς, alter τῷ εὖ εἶναι, hoc eſt, ut ſit animal ſimpliciter, ob fibras: & ut melius ſit. Nam fibroſæ ſiccæque partes hoc nutriuntur cum affuſo ſanguine: & retinet ſpiritus & calorem. maxime per corpora circumfluit autumno.

Supervacanea. 2. Nat. fac. 9.

Supervacanea melancholia quæ naturalis dicitur eſt craſſior fax ſanguinis: à liene prolectatur, ac ventriculo confert ad retentionem, & ad famem excitandam.

Alia eſt præter naturam, quæ atra bilis dicitur. Galenus ſecundi naturalium facultatum ultimo, dicit, huic nullum nomen inditum fuiſſe, niſi quod eam quidam radentem & acidam appellarunt: quia acris ſit in modum aceti, corpus & terram radit, & ebullitione fermentat terram. nam dicit, ex uſtione acredinem aſcivit, ac in cinerem quaſi abiit. nam naturalis ſupervacuæ eſt quaſi fax non uſta; at hæc, quaſi uſta fax. Eſtque triplex, vel ex vitellina bile, vel ex ſanguine, vel ex melancholico ſucco naſcitur. Galenus libro ſecundo Naturalium facultatum dicit oriri, cum vel calore uruntur, vel putredine ferveſcunt. differunt calore, ut humor fuerit unde oriuntur. A melancholico ſucco quæ fit atra bilis, ita differt à priſca ſua natura;

Atra bilis triplex.

Ex ſucco melanch.

natura; qua fex usta à non usta. nam acris evadit, & terram fermentat: non tamen ita ut illa atra bilis quæ enata est ex vitellina bile; nam ea est omnium pessima: tanto malignior, quanto bilis est succo melancholico acrior. in terram effusa, fermenti more eam attollit & radit; splendetque. hæc in perniciem ægri semper excernitur: nam omni seri sui benignitate spoliata est ab æstu; quare essera, omnia corrodit & cancrosa efficit. Quæ fit ex sanguine usto, omnium est mitissima. vide Galenum ad Aphorismum decimumquartum, libri secundi Prorrhetican: & Hippocratem De aëribus, locis, & aquis. Negat doctissimus Fernelius à sanguine fieri. Verum Galeno statuitur ea quæ ex sanguine, semper mitior, quam quæ à succo melancholico fit; igitur diversa. Aëtius etiam dicit omnem ætatem quartana corripi.

E sanguine.

Avicenna adiecit atram bilem ex pituita. Respondet Manardus 9. epist. 2. & Hippocrates negat in ardentissimis febribus, & in thorace, partium omnium calidissima, atram bilem ex pituita oriri posse. Igitur nec unquam, nec usquam id eveniet: Et pueri qui epilepsia tentantur, nunquam fiunt melancholici. Equidem agnosco ex dulci pituita sanguinem, ex san-

Num ex pituita. 2. Progn.

Digitized by Google

mirum ad dignoſcendum corpora, ſigna, morbos, & eorum cauſas, hæc diſcimus. præterea ad prænoſcendum, & curandum. Ab humoribus enim excretis, & ex eorum circumfluentium per corpora ſignis, plurimum iuuamur in præſagiis, & dignotione morborum, & cauſis morbificis. Et in curando maxima Indicatio ducitur à cauſa morbifica, quæ ſæpe humor. Sed perpetuo menti hæreat, duplicem quemque humorem eſſe, nutritium alium, alterum vero excrementitium. Profecto ſi Paracelſus nutritium ab excrementitio potuiſſet internoſcere: non ita hos dilapidaſſet. Inſpicite à vena ſecta eliſum ſanguinem, nutritios humores videbitis. Dum enim conglobata fuerit illa ſanguinea maſſa, in ſupremo loco purpuraſcentem bilem videbitis: volvite maſſam, in fundo atra melancholia erit: media ſi inſpexeritis, lẽta notabuntur, pituitam vocamus; & omnia hæc, purpureo quodam colore à mero ſanguine imbuta. Vocent alij ſulphur hæc, ſalem, mercurium, de nomine cum nullo contendo. Sed in folliculo fellis alia bilis eſt, excrementitia illa. an, ô Paracelſe, Aſclepiadum ſchola unquam dixit corpora ex his conſtare? ex his nutriri? cancros potius ex his contaminatis aſſeruit. Cum itaque neceſſaria ſit medico cognitio rerum earum

ex quibus constamus, & Hippocrates demonstrarit nos constare ex humoribus quos ex sanguine materno hausimus; ratum sit, necessariam de Humoribus scientiam esse. Quibus autem modis integros humores, & temperies corporis tueri liceat, eleganter docuit Galenus, libris De Sanitate tuenda, & De Alimentis: quare ego supersedeo.

I. HEURNII
INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBR V.
DE PROCREATIONE HOMINIS

CAPUT I.

Quid sit Semen. Unde effluat. Mutili cur integros procreent pueros. Semen quo modo generet hominem. De muliebri semine.

DEUS *optimus maximus, maris, & fœminæ permistione, novus ut fœtus sobolesceret in caduca hac mortalitate iussit. Propterea semen fœcundum ut in horum corporibus ado-*

Digitized by Google

adoleſceret voluit. Hoc autem ex humoribus, de quibus hactenus, primordia ducit ſua. Etenim cuncta corporis partes ſanguinem (in quo quatuor nutricios humores ineſſe demonſtravimus) ſibi dicatum prolectant: quo hunc apponant, agglutinent, & aſſimilent. Quod ibi tum ſupereſt, in ſeminis abit materiam. Nam teſtes, per vaſa ſemini dicata, à vena cava & arteriis ſugunt putum purumque ſanguinem; hæc iterum ab aliis venis ac arteriis grandioribus; quæ iterum ab exilibus proliciunt; quæ nutricatum deferunt ſingulis partibus, & ex illis bibunt id quod reſtibile eſt ex nutricatis ſolidarum partium. Ita ex quatuor ſuccis, qui in ſemine ſunt, gignitur homo. quod ſemen cum miſceatur cum ſemine menſtruo (in quo oculis & manibus tangi poſſunt quatuor humores) quis queſo tam veritatis oſor hos à fabrica humana ut excludat? Cuncta quæ in lucem veniunt res ex ſemine naſci videntur, cui Deus mundi architectus vim quandã indidit, qua ſpecies quæque perpetuarentur. Seminis itaque natura eſt nobis perſpicienda & vis, quo ſciamus, quomodo humanum corpus procreatum ſit. Cum autem nihil melius rei alicuius naturam aperiat definitione; eam ſcribamus duplicem: unam brevem, memoriæ accommodam; alteram,

Homo conflat ex quatuor humoribus.

doctrina cauſa, paulo prolixiorem.

Quid ſemen, definitur.

Semen eſt corpus ſpumoſum, in teſtibus elaboratum, procreandi hominis cauſa. *Vel*, eſt corpus ſimilare ſpumoſum, dilabens à toto corpore, in teſtibus elaboratum, quod in uterum eiaculatur, ut ex eo homo procreetur. *Hanc ſi definitionem explicavero, poſtea iure ſuperſedebo. Dixi eſſe corpus ſimilare; nam*

I. De ſemine 5.

ita hoc eſſe demonſtravit Galenus ex ſententia Ariſtotelis, Athenæi, imo & ex ſua. Nam qualibet vel minima pars ſeminis eſt ſemen; etiamſi quod primo prodit craſſius ſit, quam quod ultimo.

I. De ſemine 5.

Diximus, eſſe Corpus ſpumoſum: ita Galenus lubenter amplectitur fabulam Veneris natæ mari ſpumoſo. Sed qua cauſa

Cur ſpumoſum ſemen.

ſpumeſcit? ut Spuma naſcatur, opus eſt corpulenta materia, & vaporoſa: & ut talis materia agitetur motu, vel calore, vel

I. De ſemine 11.

utriſque. Seminì eſt corpulenta materia, quia eſt excrementum ultimi nutricatus; vaporoſæ illi materiæ loco eſt ſpiritus vitalis; non autem flatus: nam ſi is hic eſſet, non ſeminis ejectione animalia langueſcerent plus, quam à ſanguine effuſo. calor junctus motui hîc, efficit in ea materia

Lib. De genitura.

ſeminali ſpumam ex Hippocratis etiam ſententia.

Diximus præterea in definitione, ſemen dima-

dimanare à toto corpore; ita loquitur Hippocrates libro De genitura, ſemen à toto corpore deciditur. hoc eſt, à ſolidis partibus, & etiam mollibus, & ab omni humido, hoc eſt à ſanguine, & cateris ſuccis. itaque à toto corpore manat ſemen. Sed quo modo à toto deciditur? Galenus primi De ſemine undecimo, ſcribit ſemen non fieri ex colliquatione totius corporis, ſed ex coctione ſanguinis. At nonne bellum gerit Hippocrates cum ſua propria ſententia, qui ait a toto fluere ſemen corpore: & tamen affirmat (& vita hæc hoc docet) integros fœtus procreari ex mutilis parentibus? Sed reſpondet Hippocrates, mutili parentes tot habent membra, quot filij integri. Quare Hippocratis ſententia non fuit, quod ſemen a qualibet parte effluat, ea ratione ut ex digito patris gignatur digitus filij. Recte itaque accipiatur Hippocrates. Natura ſagax non ex una parte principe voluit ſemen proficiſci, ne concidat animal: ſed ab omnibus. non tamẽ ut à brachio quod funditur ſemen, brachium gignat; quamvis, ut mox dicemus, ſimilitudinis in brachio cauſa eſſe poſſit. Nam omne ſemen ſtabulatur in teſtibus, idque decus ſuum induit, quo prolificum evadit. Itaque cum Hippocrates ſcribit, ſemen à toto corpore venire; ſi intelligere id velimus de ſeminis mate-

4. De Morbis. Semen vnde effluat.

ria, certe illa decidua est à plurimis partibus corporis: sed procreatricem vim bibit à testibus. Sed quo modo mutilus pater refert integri pueri membra? Undique dico ea habet. quia in semine à toto deciduo, quod excultum est in fœcunditatem à testibus, ea vis indita est, qua totum puerum procreet. Itaque non fuit hæc sententia Hippocratis, ut semen à toto fluens, qualibet totius pars, progignat talem partem; ut quod à brachio funditur, brachium gignat, ut philosophi male illum intellexere. Sed dicet quis, si semen à toto corpore deciditur, ergo in cunctis partibus aderit semen. itaque dubitamus, cur spermatica abscissa partes non revocentur: nam cum genitæ sint ex semine, eo etiam nutrientur: cur ergo non repullulant? Cum itaque hoc non eveniat; videbitur certo semen non dimanare à toto corpore. Respondemus generatur quidem in partibus solidis semen; at non ea copia, qua generationi par sit, sed nutritioni sufficit. nec etiam vasa habet semen, quo reponatur, ut tam diu hærere possit. Vena tamen renasci potest, ob tenellam naturam; arteria non ita. Ergo semen non fit colliquato corpore, sed à sanguine cocto etiam in venis quæ prope à partibus solidis absunt. Propterea dicimus semen esse partem superfluam, ratione partis pro-

Mutili cur integros procreent pueros.

Dubium.

1 De sem. 12. & penult.

1. De sent. li.

Digitized by Google

producentis: nam est utile excrementum.

Diximus in definitione, A testibus elaboratum. nam ibi fœcundam vim, ultimumque decus induit. Nec id reclamat Galeno, secundi De semine quarto, dum in vasis semini dicatis hoc elaborari scribit. Non enim propterea credendum est, perfectius in testibus non effingi: argumento sunt Eunuchi; nam hi, etiam illæsis vasis spermaticis, non gignunt. & his abripitur corpus in alienam qualitatem; quod insigni testium vi spoliati vivant. etenim testes non aliter vim suam trajiciunt per totam corporis œconomiam, quam vis vitalis & animalis. Vt autem hæc pars Definitionis recte intelligatur, tria enarrabo, primum, quo tempore hæc vis elaborandi semen floreat in testibus. secundum, quo modo semen alliciatur à toto corpore ad testes. tertium, num semen exacte in testibus fœcunditatem bibat. Scribit Hippocrates hanc vim in testibus efflorescere, dum hirciunt homines, hoc est ea ætate, qua vocem graviorem edunt, & venerem agnoscere incipiunt; nimirum à decimoquarto anno. Quo vero modo alliciatur semen ad testes à toto, difficile scribi potest: puto tamen id fieri non alia vi, quam tali, qua pharmaca adducunt purgandos succos. & quare hos trahunt pharmaca?*

* & 14. De usu part. 11.

Testes faciunt semen.

6. Epid. 1.

propter similitudinem qua illis consociabilia sunt. talis similitudo est inter testes & sanguinem coctum seu semen. Et ut pharmaci vis venit ad humores ducendos, non aliter vis testium ad sanguinem coctum: nam totum hæc vis corpus pervadit: & in testibus viget sinceriſſima seminis qualitas. Num vero exacte in testibus fœcunda vi imbuatur semen, iam indagandum. Dicimus fœcundari semen à testibus, non tamen exacte. imo idonea esse debet materia ea quæ accipiet vim formatricé, & in testibus elaborari, quô hac vi rigetur à testibus. Verum testes ipsi hac vi perfunduntur, à toto & à partibus principibus, & maxime à spiritibus vitalibus. ob id scripsit Galenus, semen plene rigari ac perfundi spiritu vitali cum elaboratum est in testibus. Itaque vis illi formatrix semini elaborato in testibus affunditur maxime â spiritu vitali. Et hoc forte voluit Aristoteles, ubi scribit semen esse fœcundum propter spiritum. Fœcundum semen intelligit, quod decoratum est vi formandi. Sed cur ob spiritum est semen fœcundum? quia, inquit Aristoteles, in semine est vis respondens elemento stellarum: quia sicut generat cœlum & conservat elementa; à pari hæc vis generat & conservat semen fœcundum. Si itaque semen fœcundum est ob spiritum vita-

1. De sem. cap. penult.

2. Generat. animal. 3.

Digitized by Google

vitalem quod vis procreatrix in semine stabulatur, itaque hæc vis assluet testibus.

Diximus præterea in Definitione: id in uterum eiaculari: per uterum intelligimus eius collum & internum spacium. Semen propellitur tensione spermaticorum vasorum à viris in collum uteri mulieris, & in fundum uteri (cum concipit mulier) trahitur. At fœmineum semen effunditur tam in collum, quam in fundum uteri, ut testatur Galenus, libro de Vteri sectione, ex anatomicorum sententia, qui prodidere, vasa quædam ad collum uteri deferri; alia autem, bis ignota, ad uteri apices. Sed his reclamat Fernelius; nam, ait, hoc semen in ingravidata muliere si in fundum effunderetur, putresceret. Respondemus: Natura sagax tunc uteri maxime in collum effundit semen; & exigua pars seminis quæ in fundum præcipitata fuit, una cum lochiis extruditur in parturigine, quin Galenus asserit in ingravidatis animantibus conspici semen super membranam allantoiden. Postremo in Definitione diximus, ut ex eo homo procreetur: hic est finis optimus.

Quo modo excipiatur utero.

Sed quo modo ex semine gignatur homo, non convenit inter Hippocratem & Aristotelem. Nam Aristoteles putat semen tantum concurrere cum sanguine muliebri ut

2. De semine 1.

Quo modo generet semen hominem. Lib. 1. de semine.

Digitized by Google

efficiens causa, postea evanescere, cum officium fecit in sanguine menstruo elaborando. Hippocrates contra, id ponit & efficiens & materiale. idque probat initio libri De natura pueri, in genitura psaltriæ, elapsa sexto die. Sententia itaque medicorum & ipsarum mulierum est, cum fit conceptio, semen retineri in utero; dum illud totum elabitur, irrita est conceptio atque frustra. Docet Galenus, in semine contineri vapidam partem, & corpulentam: vapida parte, hoc est spirituosa, concurrit semen activa vi; at corpulenta sua parte, concurrit ut materia passioni exposita. hac ratione fugabitis philosophorum hac de re controversias. Cum autem dicit Galenus muliebrem sanguinem convenire ut materiam; semen, ut agens ac vim effectricem: dicere vult, quod in semine vis effectrix multis parasangis excellat materiam eius: ex adverso, in muliebri sanguine efficacior est materia, quam vis agendi. nam semen maiori vi spirituum vitalium turget; non ita sanguis.

Semen concurrit active & passive.

14. De usu partium J.

I. Sanit. tuend. 2.

Hæc hactenus de virorum semine: iam addamus quid de muliebri. Colligimus ex Galeni libro primo De semine, capite quarto & quinto, etiam usus aliquos esse semini muliebri. Ab hoc rigatur uteri cavitas; cum virile non ea copia elidatur, quâ totũ uterum

De Muliebris seminis usu.

uterum occupet: sed miscentur hæc semina in unam compagem. Vtile etiam hoc semen, ad fabricam allantoïdis tunicæ. Deinde etiam est semini virili pro esca, ineunte conceptu per escam non verum alimentum accipe, sed quasi alimentum: nam semen non vere & exacte alitur.

CAPUT II.

De Fœtus formatione. & de Secundinis. de Temporibus fœtus. Num mas vel fœmella gestetur.

SUPEREST *ut de fœtus formatione agamus. Dicimus fœtum fabricari à formatrice vi, quam vocat Galenus vegetabile principium. Et tamen de hac vi formatrice dubitare videtur Galenus: verum secundi De temperamentis ultimo, formatricem hanc agnovisse videtur. Scribit ibi Aristotelem dubitasse, utrum hæc vis formatrix prodeat ex elementis; hoc est, num sit ex temperie calidi, frigidi, humidi, & sicci: vel num potius sit quid aliud ab elementis. Credendum est, inquit, cum calidum, siccum, humidum, frigidum, sint instrumenta fœtus formationi dicata, formam quid aliud esse ab elementis & à temperamento: & quod temperies accedit ad fœtum efformandum ut instrumentum, & agens*

1. De semine 10.

& agens secundarium: sed vis formatrix hæc, prodit ex forma parentis, tanquam princeps actionis. Hæc itaque vis effingit fœtum, at non ex quavis materia, sed ex sanguine, & utriusque parentis semine: Et hac etiam lege, ut non cunctæ partes ex eadem materia prodeant, nec ut eodem tempore proferantur. Ne quid confundamus, primo de membranarum productione agam, quibus involvitur fœtus, mox ad fœtum me vertam.

Membranæ fœtum involventes tres.

Tres sunt membranæ quibus includitur fœtus. Prima appellatur choroides, extima omnium: hæc utero adnascitur orificiis vasorum, hoc est osculis venarum & arteriarum: quo huius combinationis beneficio hæc membrana plurimam venarum & arteriarum sobolem accipiat. Tota hæc soboles tandem in binas venas totidemque arterias abit, quibus advehitur nutricatus fœtui. Hæc membrana non cingit totum fœtum, sed, instar fasciæ, tantum pectoris & abdominis partem. Fabricata fuit hæc tunica ex utriusque parentis seminis parte impuriore. Huius interne parti adnectitur allantoides membrana, quæ fabricatur ex semine muliebri solum, cum in profundum uteri projiciatur; & totum fœtum cingit. rigatur venis & arteriis; quibus adnectitur secundinis, hoc est chorio.

& cum

& cum ſecundina non involvat totum fœtum, hæc allantoides ultra chorion hæret utero, non autem adnaſcitur utero ut chorion, ſed illi adhæret ſolum. Hac membrana ſervatur lotium. Vrinalis enim meatus prodit à fundo veſicæ fœtus, & pervenit ad cavitatem illam quam efficit allantoides & amnios. Nam tertia tunica eſt amnios: tenuis illa totum excipit fœtum; & iungitur ſecundæ tunicæ, beneficio vaſorum umbilicalium. Pronaſcitur ex utriuſque parentis ſemine impuriore: ſed non adeo impuro ut illud, ex quo chorion. ſuderis hæc receptaculum dicitur. Veſalius quartam addit tenuiſſimam, quæ amplectitur totum fœtum; quæ interdum prodit cum fœtu, ſed ſæpius cum ſecundinis. induſium vocant. uſus eius, ut ſordes craſſiores accipiat. Fæces nullas excernit infans; nam ex ſanguine puro nutritur: quare nec his tunica debetur. Hæc eſt Galeni ſententia. qui volet accuratas de his obſervationes, legat Aurantium De formatione humani fœtus; qui quædam, uſu ſecandi, in humano corpore aliter obſervavit, & profecto ſcitu digna & neceſſaria. Ego hic, qui depingo ſynopſin quaſi ad lectionem veterum, in Inſtitutionibus ab eis abire nolui, quo rectius illi intelligantur. Id tamẽ fateor, Aurantium optime quamplurima

plurima obſervaſſe, & vere: ut ea quæ de corticoſa ſubſtantia uteri dicit in ingravidatis, ego ita deprehendi ſectione mulierũ, & quæ de placenta uteri, cotyledonibus, de venis & arteriis uteri, vaſis umbilicalibus, & de uracho optime ille in parvo illo libello De humano fœtu.

Partes unde quæque fiant.

Iam ad formationem fœtus redeo. Hæc ut commode percipiantur, hac hypotheſi utemur, Non cunctas particulas fœtus ex eadem materia fabricari. nam quædam herbeſcunt ex ſolo ſanguine. etenim, ut teſtatur Galenus, hepar & cor ex ſanguine ſoboleſcunt. eo tamen diſcrimine, ut hepar ex craſſo è venis effuſo ſanguine; cor vero ex tenui per arterias dimanante effictum ſit. at cerebrum ex tenuiſſima parte ſeminis, vim ad centrum rapiente ſpiritu. Vnde illud obſervabile, Flatus natura ſua ad peripheriam ferri corporis, verum ſpiritus, ad centrum, ob ſui tutelam: nam eſt principium per ſe mobile. At craſſior pars ſeminis ad circumferentiam propellitur, unde effingitur cranium: ut ea craſſitie ſua ſit propugnaculum & quaſi tutela tenuiori ſemini & ſpiritibus. Itaque hoc ratum ſit, aliquas partes ex ſemine, nonnullas vero ex ſanguine gramineſcere. Secundo, talem ponemus hypotheſin, cunctas partes non eodẽ tempore pronaſci. Cum enim ſimilitudo

Gal. De format. fœtus 2. & 1. De ſem. 8.

Flatuum & ſpiritum contrarius motus.

Partes aum cunctæ ſimul creentur.

quæ-

quædam intercedat arti cum natura, cuius ars imitatrix est : cumque ars non omnes partes in fabricis suis simul absolvat : nec naturam id facere putabimus : utpote cui illud studium perpetuo adsit, ut ab imperfectis ad absoluta prorepat. Quin usus illum morem naturæ aperit : nam in abortivis fœtibus id conspicuum est : quin dentes, & in brutis cornua post emicare solent. Quare non immerito dubitat Galenus de serie filoque quo enascuntur in fœtu partes: & ingenuo illo verbo utitur, nescio. Sed si quid verisimile liceat proferre, dicam hepar primo, secundo cor, tertio cerebrum exsplendescere. Id puto innuere usum partium. Nam ut genitus fœtus aleretur, non necesse fuit ut micarent arteriæ : quin minime visu vel auditu opus fuit : etenim plantæ vitam prius vivit novus fœtus, atque ita nutritur.

Quatuor fœtus tempora.

Propterea agnovit Galenus quatuor in fœtu tempora: quæ perpendi exacte debent. Quatuor etiam temporibus fœtus absolvitur ex Hippocratis sententia. Primum, dum adhuc semen apparet : qualem in elisione facta à psaltria, ideam notavit Hippocrates : hanc substantiam vocat non fœtum, sed genituram. sexto die psaltria eam excussit, & characterem non solius sanguinis, sed & seminis præ se ferebat.

Secun-

Secundum fœtus tempus est, cum illa moles carnea apparet, ita ut non æque semen in ea conspicuum sit: attamen necdum in carnea hac mole elucent efformata viscera, sed rudimenta tantum eorum quædam adumbrata sunt. Tertium tempus est, cum iam viscera efformata elucent, ita ut etiam in reliquis partibus fœtus appareat conformatio; quæ tamen conspectior exsplendet in visceribus, quam in cæteris partibus: & hoc tempore dicitur ab Hippocrate fœtus integer. Vltimum tempus fœtus est, dum is movere se incipit: & tunc non amplius fœtus, sed infans appellatur ab Hippocrate. Sed dices, quodnam est tempus fœtus, quodnam infantis? Fœtus tempus, ex sententia Hippocratis, est plerumque quadraginta duorum dierum, ad spatium, quod longissimum est: ultra quod tempus si excurrat fœtus, inquit Hippocrates, graviter affligetur, ac brevi morietur. Diximus longissimum tempus fœtus esse quadraginta duorum dierum, vel, ut idem ait Hippocrates, paulo brevius, vel paulo longius. nam masculus trigesimo, vel vigesimo quinto die absolvi potest. si fuerit fœmininus fœtus, absolvi poterit trigesimo sexto die, & plerumque quadragesimo secundo. Quod longe prolixius excurrere nequeat tempus hoc, probat Hippocrates à lochiis:

Lib. de octomestr. & De nat. pueri.

chus: Nam ut lochia coacervantur in fœtus formatione, ita & in puerperio excluduntur: at quadraginta duobus diebus illis defungũtur. si vero marem pepererint, triginta diebus lochia puerperis fluunt. Et ineunte parturigine, copiose fluunt proximis diebus lochia, quæ eunte die sensim accidiuntur: ita ut in fœminino fœtu exaresçant quadragesimo secundo à partu die; in masculo vero fœtu, trigesimo finiuntur. Eodem itaque modo ut effunduntur lochia, ita & coacervata fuere in primo ingravidationis tempore. Nam ineunte conceptu, coacervatio huius excrementi fit perampla. nam exilis fœtus pauco nutricatu eget. propterea uberrime ilico à partu erumpunt lochia, & sensim sistuntur. Hæc etiam testatur abortus: nam, inquit Hippocrates, si abortist mulier fœmellam quadragesimo secundo die, integra erit efformatio: sin marem, trigesimus dies integrum dabit. Ita habemus tempora fœtus. Hoc Carmen id fere dicet:

Puerperia.

Sex in lacte dies; ter sunt in sanguine terni:
Bis seni carnem: ter seni membra figurant.

Hic prima pars, exprimit genituram dictam Hippocrati seminiformem. secunda pars hic notat carniformem molem, in qua prin-

Digitized by Google

principum partium nondum conſpicua admodum rudimenta: fœtus dicitur Hippocrati. tertia pars delineat tria membra, hepar, cor, cerebrum, & ceterarum adeſt adumbratio, ramificatio quodãmodo Hippocrati. Quarta deſignat articulata cuncta, cum iam calcitrat & movetur; dicitur puer & animal Hippocrati. Tempus infantis. *Tẽpus vero infantis apud Hippocratem, libro De natura pueri, eſt, cum puer movetur. id fit in maſculo, menſe tertio: in fœmina quarto menſe. Nam mas ex ſemine craſſiore concrevit, unde cum citius ſtabilimentum ſumat, etiam citius movetur, calidiore vegetioreque ſemine natus. Et ſi quid certi ſit ad* Num mas vel fœmina geſtetur. *dignotionem geſtati fœtus, num maſculus vel fœmina, non rectius quam à motus principio id accipimus. Ita de tempore fœtus & pueri vere ratiocinamur, modo unicus geſtetur fœtus: ſed quid ſi gemelli? eorum procreationis cauſas videamus.*

CAPUT III.

De gemellorum procreatione. & Fœtus in utero alimento. & de ſimilitudine pueri cum parentibus. & cur mas vel fœmina gignatur.

Lib. de nat pueri. & de octimeſtri. SCRIBIT *Hippocrates unica venere gigni gemellos; quod in diverſas uteri partes abeat ſemen: nam obtuſos angulos*

Digitized by Google

gulos cum habeat uterus, id facile eveniet. Argumento sunt canes, qui unica venere plurimos fœtus concipiunt. Ita in muliere si in diversas partes se insinuarit semen satis copiosum, fient gemini membranis distincti: sin non satis copiosum in alterum sinum abierit semen, in alterum autem copiosum & fœcundum, simul procreabitur fœtus & mola, vel quid simile. Si gemini fuerint ejusdem sexus, fœtus uterque eidem secundinæ involvetur: attamen interceſſione tenuissimæ membranæ interstinguentur. Sin diversi fuerint sexus, etiam peculiares sortiuntur membranas involventes. Nam mares fiunt ex simili semine.

Iam de fœtus alimento. Scribit ex auctoritate Hippocratis Galenus, fœtum non solum ex sanguine, sed etiam ex lacte nutriri. à sanguine, nimirum arterioso & venoso, qui à toto corpore allabitur utero. Allabitur hic sanguis longe alia ratione utero, in fœta muliere, quam cum his non ingravidatis, singulis mensibus excluditur. nam tunc excluſus à cæteris partibus, ad uterum propellitur; non autem attractus utero affluit. at in fœta attrahitur sanguis sensim singulis diebus. propterea asserit Galenus in semine vigere vim tractricem, coctricem, & expultricem. Attrahit

Alimentum fœtus in utero.
1. De semine 7. & 5. aph. 37. De natura pueri.

trahit itaque sanguinem, cuius puriore parte pro nutricatu fruitur, ac in substantiam fœtus migrat: alia pars facessit in lac, altera fœdior pars in excrementa abit.

1. De causis sympt. 2. Lib. de atra bile, 8.

Sed quo ablegatur hoc excrementum? Duo habet receptacula. nam inter allantoïdem & amnion membranas, maximeque ea regione qua effunditur urina, deponitur. alterum receptaculum est in venis corporis uteri; & in puerperio una cum lochiis excluditur. Fœtus itaque quocunque tempore fruitur sanguine materno; sed postremis mensibus lacte etiam alitur, cum turgent mammæ.

Similitudinis causa cum parentibus.

Addamus iam quædam de similitudine liberorum cum parentibus. Causa huius rei est formator ipse, qui est vis ipsa formatrix. Sed quo modo? Vt hoc eluceat, indaganda erit causa similitudinis quæ fit secundum speciem, dein secundum sexum, ultimo secundum effigiem. Galenus secũdi De semine secundo, quærit, cur non potius sequatur similitudo speciei patrẽ, cum ille robustam vim seminis effundat; sed potius matris ideam ducat? ut ex capra & ariete pronascitur hircus vel capra, non vis.

2. De sem.

Hoc fit, inquit, quod fœtus non solum gignatur beneficio facultatis, sed etiam materiæ. & cum duplex sit principium conceptionis, agens & materiale: quamvis

men-

menſtruus ſanguis utroque gaudeat, materiale tamen potiſſimum agnoſcit, & ſemen, agens principium, uberrimum ſortitur. Cum itaque ſpetiei ſimilitudo aſſecla ſit materiæ & ſubſtantiæ, quæ maxime in matre florent, ideo potius proles referunt ſpeciem maternam. Alterum, cur modo mas, modo fœmella naſcatur, cauſam eſſe dicit Hippocrates, robur vel infirmam vim ſeminis, utriuſque parentis, iam commixti. Validum voco ſemen craſſius, ſiccius, calidius. Si itaque mixtum ſemen utriuſque parentis debile fuerit, tenue, aquoſum, fœmina progignetur. Sin alterius parentis ſemen vegetum effloreſcat, alterum vero imbelle; ſi ſuperarit imbelle, ſive ex viro ſive ex muliere exilierit, fœmina fiet. ſi robuſtius ſuperarit, mas gignetur; ſi utrumque æquali robore ſplendeat, fiet hermaphroditus. Monuit Hippocrates, imbelle fœmineumque ſemen à patre prodire poſſe, ut & validum ex muliere: quamvis hoc rarius fiat. Vſus hæc notavit. nam quidam mariti ex uxore ſolas fœmellas gignunt: cum aliis cõgreſſi, & mares procreant; quia ſemen meretricis huius robuſtius eſt uxoris, & uterus calidior. ita mulier cum apud primum maritum fœminas proferret, interdum ex ſecundo maſculos; quia iungitur calidiori mari. Quare ex ſemine

De nat. pueri. 14. De uſ. part. 7.

Cur mas vel fœmella generetur.

Hermaphroditus.

patris

patris producitur & fœmella: & ex matre masculus. nam ab eodem homine semen vegetum, & languidum etiam effluit in una venere, ita ut postrema eiaculatione imbecillius prorumpat semen: ut uno concubitu & masculus & fœmineus fœtus seminetur.

Cur mas in dextris geratur.

Sed quænam est causa quod masculi cubent in dextra uteri parte, fœmina vero gignatur in sinistra? Quia dextra pars est

Gal 2. De sem. 5. & 14. usu part. 7.

validior sinistra, ob hepatis situm, & vasorum irrigationem: nam ampliores venæ dextram uteri partem pervadunt, unde

Hip. De superfœ.

calet dextra pars uberius. præterea calidius semen excidit dextris mulierum & virorum testibus. Fieri tamen potest ut à dextro teste profectum semen sinistræ uteri parti inferatur; ita à sinistro viri teste in

14. De usu part. 2.

dextram uteri partem elidi poterit. Vnde videtur quod uterus potior in hac re est semine: nam novem menses is à fœtu habitatur: sed tam diu non perennat semen: imo post sex dies hoc commigrat in aliam ideam rubram & carneam. Itaque robustum semen iectum in sinistras, earum frigidiore habitu langueſcet ac effœminabitur: ex adverso languidius semen dextris ab utero acceptum, vegetabitur ac vireſcet in virum. Attamen, ut scribit Galenus, plerumque dextris mares gestantur partibus

6. Loc. aff. 5.

uteri.

Digitized by Google

uteri. fieri tamen potest, ut à sinistro teste immissum semen in dextram uteri partem procreet fœmellam: quod nimirum valde langueat semen interdum, adeo ut nec vegeta uteri dextri pars in vigorem masculum erigi possit: & ex adverso evenit.

Cur gemini masculi, vel fœminæ.

Sed quæ est causa in gemellorum generatione, ut nunc ambo mares sint, nunc fœminæ, nunc mas & fœmina? Docet hoc Hippocrates, libro De superfœtatione: cum nimirum semen valida vi nitet iam mixtum utriusque parentis, & iam secessionem fecerit in duas partes in utero; ex robusto hoc semine proveniunt mares; sin debile id fuerit, fœminæ; si vero altera pars seminis evalescat tantum robore, mas & fœmina creabuntur. Hæc etiam unica venere evenire poterunt: nam sæpe evenit ut postremo emissum semen langueat magis.

Similitudo effigiei.

Investiganda iam sunt causæ similitudinum & dissimilitudinum ex effigie parentum; nam hactenus de similitudine speciei, & sexus. Galenus cunctas causas ad semen refert: nam & mascula & fœminea proles, modo patri, modo matri similis evadit: modo partem aliquam refert parentum, modo nihil. Plerumque tamen patri filius similis est, ob vim masculi seminis. At cur non semper patri similis est? Hippocrates libro De superfœtatione, & De Aëribus, lo-

eis & aquis, hoc docet: nam hæc similitudo nascitur à semine, quatenus id dimanat à tota corporis œconomia. hoc est, nonnunquam plus effluit à patre, interdum à matre. ab hac copia est hæc similitudo. Ita aliqua pars in liberis matrem refert, alia patrẽ, ut copiosius illud ex parentis utriusque partibus affluxit semen. Hinc est quod morbosi parentes tales etiam proles proferant, surdi surdastros, cæci cæcos. Hæc est causa similitudinis. Sed quo modo semen in causa erit dissimilitudinis? Galenus refert cunctas causas in semen. inficitur interdum semen, tempore veneris, vel ingravidationis, valida ab imaginatione parentum. ut si pater, dum hoc agit, imaginem quandam valide conceperit mente, filius huius characterem exprimet: sin matris imaginatio fortior fuerit, hanc testabitur effigie sua fœtus: ut si Æthiopem cogitet, quod de Chariclea narrat Heliodorus, quæ alba, ex Æthiopissa nata fuit. Ita ἀμίσας semini indetur talis vis. alias μίσας, per sanguinem mulieris, cum imaginatio post conceptum inficit fœtum. Cum nimirum tunc imaginatio mulieris sanguinem fœtus nutricium inficit: nam in eo non solum est principium materiale, sed etiam effectivum: & alumno suo imprimit hic sanguis conceptam à matre imaginem.

Dissimilitudinis causa.

De superfœt.

Ita

Digitized by Google

Ita si mora petet ingravidata vehementer, vi imaginationis fortis, imprimet semini & sanguini menstruo notam. ita, ut dicit Hippocrates, si carbones petat ingravidata, & hos comedat, in capite nota erit carbonis. dicit in capite: nam ibi habitat imaginatrix.

CAPUT IV.

De Fœtus conceptione. quo modo ea fiat. Semen quodnam fœcundum. quibus opus ad conceptionem.

Quid sit conceptio.

SED *videamus iam quid sit conceptio, & quo modo ea fiat.* Conceptio est vivificatio seminis fœcundi, ad formandum fœtum. *suffecerit illa: sed ut omnia includamus mox notanda, addamus*, Prodiens à proprietate corporis uteri; concurrente maris & fœminæ concubitu, propter speciei conservationem. *Hæc historia serie quadam à nobis explicabitur. Primo itaque indagabimus, Quo modo fiat conceptus. secundo, definitionis partes enarrabimus: nam causam insanæ libidinis, scholæ parcens, omittere volui. Modus conceptionis hic est, cum iungitur fœmina viro, vir eiicit semen in collum uteri: fœmina in uterum; & in eius collum. Uteri collum tunc aperitur, & pro-*

Quo modo fiat conceptus.

lectat semen, ac id arctissime amplectitur. Et tunc proprietas uteri peculiaris, agens in geminum illud sementum, efficit in fœcundo illo naturæ horto unum corpus ex utroque semine, & vivum semen. Nam hanc vim à summo DEO *habet uterus, qua robur & facultatem sopitam in semine evocet ἐκ δυνάμει in ἐνέργειαν, quo expergiscatur, ut attracto sanguine menstruo, commodissimo alimento, fabricet fœtum. hoc modo fit conceptio. Inde facile definitionem intelligemus. In ea diximus esse vivificationem: Nam etiamsi semen foret quam maxime fœcundum, nunquam tamen fiet conceptus, ni semen vivificetur: vivificabitur autem ab utero fœcundo.*

Explicatio definitionis.

Vteri vis. *Diximus: Seminis fœcundi: Etenim potis non est uterus ut quodlibet semen vivificet: sed solum id potest in fœcundum. Nam fœcunditas quæ habitat in utero, non infert fœcundam illam amœnitatem semini, sed δυνάμει iam ante semini inerat. quæ cum sopita iaceret, debebat ab utero excitari, & vivificari. Nam creatæ virtutes, non possunt materiæ, potentiam, quam non habet ante, donare: nec sine ea formam imprimere: alioqui quidlibet ex quolibet oriretur. Id autem non fit; quia quælibet res potentiam non habet cuiuslibet formæ. itaque semen debet esse fœcundū.*

Semi-

Seminis fœcundi nomine intelligo copioſum, quod per uterum expandi queat, & propterea lentum, & non aquoſum, ne effluat; calidum, in quo formatrix vis ſplendeat: quo fiat ex gemino ſemine corpus unum vivum, in quo ſit motus principium unum, ut docet Galenus decimiquarti De uſibus partium ſeptimo.

Semen quod fœcundum. 2. De ſem. 6.

Diximus in definitione, ad formandum fœtum: nam, ut ſcribit Galenus, vegetabile principium eſt in ſemine: hoc eſt, formatrix, quæ effingit venas, arterias, nervos, oſſa, & ceteras ſpermaticas partes. In definitione poſuimus, prodeuntem vim ex proprietate corporis uteri. Hæc enim proprietas principatum gerit inter vivificandi organa: quamvis alioqui eucraſia quædam opus ſit utero: hoc eſt, ut calidum nativum ſuam eclampſin ibi habeat. quod eſt inſtrumentum adjuvans: nam ſi intemperie valida tactus fuerit uterus, non concipiet, non aliter ac in hepate hæmataſis immemor redditur ſui officii, à ſoluta temperie, ſi ſtupeat calidum nativum eius; quod ſecundarium eſt eius muneris inſtrumentum. Ita etiam in utero evenit; in quo tunc etiam retentrix vis ſeſe erigit; & clauditur vehementer os uteri: niſi ſuperfœtatio fiat.

1. De ſem. 10.

14. De uſu part.

Diximus in definitione, concurrente maris

maris & fœminæ concubitu. Duo hic explicvnda, Num opus sit congressu: dein quibus ille absolvatur. Galenus secundo de

Cap. 4. *semine quærit, cur opus sit fœminæ mare, cum ipsa semen fœcundum gignat? Cum eodem respondemus, fœmina non solum conceptu gaudet, sed etiam fœtus nutritioni vacat: hinc illi evenit copia sanguinis: sanguinis autem copia est illi à frigore: & propterea non adeo fœcundum semen profert: igitur illi opus est viro.*

Quibus opus ad concepturn.

Vt autem recte instituatur hæc consociatio maris & mulieris, quædam à viro, quædam à fœmina, quædam ab utrisque postulantur. A mare, temperies, & matura ætas: à fœmina, ut cum menstrualis adhuc sit, illi menses non appareant eo die valide. Si enim nondum menstrualis fuerit, cum his ora venarum & arteriarum nondum pateant, adeo lævis est uterus, ut semen hærere illi nequeat: nam asperitate quadam opus est. Præterea commodam temperiem gerat uterus, vel saltem viro

5. aph. 62. *contrariam. Situs quin etiam orificij uteri sit rectus. Vtriusque autem ratione, petitur venusta voluptas tempore opportuno.*

14. De usu part. 20. *Id tempus indicat Hippocrates libro De puero, dum menses constiterint, iam iam*

6. Epid. 1. *à purgatione solemni mensium. Quamvis alioqui iam, cum velitationem primam*

mo-

Digitized by Google

movent menſes, conceptus felicitari poſſit: non tamen cum iam vaſtum impetum nacti ſunt: nam abluunt unaque rapiunt ſemen. Poſt purgationem menſtruam eſt ſiccior uterus, & ſemen avidius attrahit. Sunt tamen quædam, quæ non concipiunt, niſi cum jam iam ſiſtent ſe periodicæ illæ fluxiones: nam harum os uteri à fluxione connivet valide, & non ita rectum eſt. Pridie antequam ſe ſiſtant menſes, hæ conceptui ſtudeant. Plato vult ut viri à trigeſimo ad quinquageſimum annum; mulieres à vigeſimo ad quadrageſimum liberis operam dent: ita fortes creantur fortibus; nam tunc emicat calidi vis. Fœminæ ſi ſeniores fuerint, illa pomœria ſanguinis tabeſcunt; & ſibi ſolum eum gignere poteſt calor tunc, ut eo ſanguine mulier nutriatur. & iuniores cum creſcant, copia ſanguinis etiam fraudatur, qua & ſibi & fœtui ea par ſit. Ideo caveant mulieres ne nubant ante decimum octavum annum; nam vel abortus vel mortus diſcrimen facile incurrent.

3. De Repubi.

Tandem diximus in definitione, Propter ſpeciei conſervationem. finem addimus, nam de re bona agimus.

4 De cauſ pulſ. 2.

Digitized by Google

CAPUT V.

De signis conceptionis. De notis fœcunditatis. & Num marem vel fœminam gerat. & num Geminos.

DE signis conteptionis acturi, primum proponamus notas fœcunditatis: dein conceptus signa; tertio signa quæ notant masculum vel fœmellam gestari.

Num fœcunda. Lib. De superfœt.

Signa fœcunditatis proponens Hippocrates, ait capitis lotione opus esse, utque siccetur linteis, omnis odoris expertibus: & vespera galbanum sinui muliebri subdat: & mane capitis verticem calfacias, dum adhuc cibi expers est: si galbanum olet, fœcunda erit; alioqui non. Ita etiam in Aphorismis suffiri iubet mulierem styrace, thure, myrrhâ. si odor nares & os feriat, fœcunditatem arguet. nam nulla astrictio odoram vim intercipiet: hoc est, nulla angustia, densitas aut duricies occupabit uterum, quæ soboles sunt valida dyscrasia uteri. His adjicit Avicenna, ut hordeum primum maceretururina viri, dein fœminæ:

5. Aph. 59.

Et Ar 3. De gene. animal. 5.

si germinat, terræ commissum, fœcunditatem denotat. addit etiam, urinæ inspergi sulphur, &c, si die procreet urina vermes, fœcunditatis argumentum esse. Calidiores temperie, masculos ut plurimum gignunt: & qui-

& quibus turget dexter teſtis. Num mulier conceperit, ita deprehendes. ſi ſemen non elabitur. & ab oſculo uteri clauſo. Sed obſtetrices monenda, mollẽ hanc clauſionem eſſe debere, ſine duritie oris uteri à tumore præter naturam. præterea menſes conſiſtent, ſine febre & rigore; ſed cum nauſea, vel pica; hoc eſt, rerum alienarum deſiderium aderit, à malis ſuccis ventriculo conceptis. Sed dices, Affirmat Galenus quinti Aphoriſmorum ſexageſimo, quod & emicãtibus menſibus utero gerat nonnunquam mulier. Imo dicimus & profluvio muliebri hanc tentari poſſe: nam venæ quæ ſunt in collo uteri, interdum effundunt καλῶς illa retrimenta, quæ in uteri venis & quæ inter ſecundam & tertiam membranam colliguntur. ita in profluvio illo albo fit. Sed quo modo igitur ſciemus, dum ita effluit ſanguis, num conceperint? Hoc internoſcemus ex ſanguinis copia & qualitate, quibus differt hic ſanguis ab eo, qui eliditur muliere à fœtu libera: Quia in ingravidata, paucus & malus emanat: colore fœdus; nec fœtui nec fœtæ utilis. Ille ſanguis in ingravidatis egreditur tantum per venas colli uteri, non etiam per venas corporis uteri. Præterea ex motu quoque quem mulieres ſentiunt circa uteri regionem, quod concepit mulier ſignificatio

Num conceperit.

14. De uſu part. 7. & 2. De ſem. 1. 5 aph. 55. & 57.

Gal. de Præcog. cap. 8.

v.aph.62. *catio adfertur. Sed id evenit etiam ex flatibus. verum. at tunc non erunt turgida mamma cum papillis. sed tument mamma tunc demum, cum venter tumet, hoc est ultimis fere mensibus. Illud tamen videri possit à natura alienũ, mammas nimirum turgere ultimis mensibus. nam cur non potius primis mensibus surgunt mamma? iam enim tunc circumfluit plurimum excrementitii succi. Respondemus: Primo tempore excrementum in venas uteri ablegatur: & tandem, his repletis ac tensis, alio sanguis truditur. accedit etiam tumor abdominis, qui venas iam repletas premit. Sed dicet quis, Quomodo primis mensibus uterus membranosus & tenuis tot excrementis erit par? nam tensione illa uterus tenuissimus redditur. Credite Aurantio & mihi, qui hoc vidi in secta gravida, uteri substantiam in ingravidatis non attenuari, ut hactenus creditum fuit, sed crassescere. imo tunc uterus à membranea substantia abit, cui similem substantiam toto corpore non invenias. Est enim spongiosa instar spongiæ, & in multos cortices divisibilis, & pervia pumicis more, si exceperis externam tunicam quæ à peritonæo est. In absoluto fere fœtu uterus duorum pene digitorum crassitiem æquat. quare his etiam excrementis par erit. Cum vero tan-*

Curmammæ turgeant, & quando.

14. De usu part. 4.

Vterus mire mutatur in gravidis.

dem

dem repletus fuerit totus uterus, preſſioque abdomini ultimis menſibus à tumore adſit, quæ venas uteri comprimit repletas, ſanguis alio viam affectat: & quo potius, quam ad ſpongioſam inanitatem glandularum, & genuinam, ob cognationem quæ illi eſt cum mammis, feratur? eo igitur curſum ſuum ſanguis ille flectit. Præterea ingravidatis concavi oculi ſunt & ſubalbidi: nam fraudantur hi animalibus ſpiritibus: qui cum à vitalibus fabricentur, iam non æque ad cerebrum, ſed potius ad uterum feruntur. Avicenna meminit urinæ incunte prægnatione ſubalbidæ, tenuis, cui grana quædam innatare dicit. ſed hoc vanum eſt: nam nec per uterum, nec per uteri venas labitur urina.

Num marem vel fœmellam gerat mulier. 7. aph. 42.

Iam pauca ſymbola dicam unde noſcamus num maſculum, vel fœmellam gerat utero mater. Hippocrates libro De natura pueri, & De formatione fœtus ſcribit: Si maſculus fœtus geſtetur, primo intumeſcet dextra mamma; & oculus dexter vivacior erit. Cauſa eſt, quod hic maxime in dextra uteri parte concipiatur. Et colore vivaciore erit mulier: nam cum mas nutricatum attrahat, vim illam maſculam toti corpori affundit, non aliter quam teſtes. Sed non debet mulier alius, verum ſibi tantum comparari: hoc eſt, num ingravi-

data iam venustior sit quam à fœtu cum esset libera. & num eadem, qua ante, victus ratione utatur. nam si meliorem, iam postquam concepit, vitam inierit, etiamsi fœmellam gestet, meliori colore pingetur, quam ante. ita si marem gerat, & susque deque vivat, pristinus color deformabitur. Sed inter cuncta, motus infantis fidissimum symbulum est: nam vehementius se movet mas: Sed & fœmella interdum hoc facit: propterea prudenter subdit Avicenna, id mas facit ante quartum mensem: nam is incipit moveri tertio mense. Et mulier sentiet motum in dextra parte uteri, si sit mas; & brachij dextri pulsus validius feriet: contra, si fœmella. Addit Avicenna, dextram mammam non solum turgere, sed etiam lac fundere. Hoc, inquit, lac speculo inferes, soli expones: si id concreverit instar gemmæ, marem gerit; si diffluit, fœmellam. nam dum mas geritur, vegetat calor, unde lac crassius pronascitur. Addit Hippocrates, si lac super lactucam spargatur, si effluat, fœmellam gestari denotat. &, dicit, si lac farinæ misceatur, eaque massa igni apponatur: si torreatur, marem; si dissolvatur, fœmellam præsagit geri.

An Gemellos gerat.

An vero ex Gemellis gravida sit, & ante parturiginem, & in ea præsente agnosci potest.

poteſt. Ante, ſi vaſtus ſit abdominis tumor, & illi mulieri inſolens hæc amplitudo. In parturigine id notari aſſerit Avicenna ex umbilico primi erumpentis fœtus; is ſi nodum habeat aut rugam, ſignificatio fiet alterum reſtibilem in utero eſſe fœtum.

CAPUT VI.

De menſtruo ſanguine. Et cur viri non ſint menſtruales. & quod mulieris ſanguis ſit calidior viri. Quibus non fluant menſes, & quibus parcius, vel validius fundantur. Qua copia ferantur. Muliebritas quid ſit.

ITA *ſummus* DEUS *effinxit ea animantia quæ vivum fœtum edunt, ut quamplurimo ſanguine circumfluant, quo dum vitalem in auram nondum conceptum tulerunt fœtum, is alatur ac creſcat. Dum vero menſtrualis mulier à fœtu libera & expedita eſt, is ſtatis periodis, rataque viciſſitudine ſingulis fere menſibus erumpit & ſiſtitur.* Eſt *itaque* ſanguis menſtruus; ſanguis excrementitius, qui in mulieribus non ingravidatis nec lactantibus, à decimotertio anno uſque ad quinquageſimum egreditur ſingulis menſium periodis, per venas uteri, quo ſana degat mulier.

Dixi-

Digitized by Google

Definitionis explicatio.

Diximus esse hunc sanguinem excrementitium: Nam ut semen est excrementum partium solidarum, ita sanguis menstruus est partium carnosarum excrementum. hoc est, sunt reliquiæ sanguinis redundantis, quæ in mulieribus copiosiores sunt quam ad nutritionem sit opus. idque ex eventu; quod corpore præditæ sint minus perspirabili, ac densiori quam par sit, ac quam viri corpus: argumentum est in venæ sectione quæ fit emissio sanguinis, quam largiorem ferunt quam viri. Variæ sunt opiniones de hoc sanguine. Breviter, ut nodos solvamus, perpendemus, duplici idea sanguinem hunc muliebrem notari; vel ratione mulieris, vel ratione fœtus. Si ratione mulieris illum intueamur, erit tota vi excrementitius. propterea si aliqua eius moles supprimatur, hoc non sine incommodo mulieri eveniet: nam copia peccat. Dico sola illum copia primum peccare: nam tunc qualitate alteri sanguini est simillimus. Nam est superfluitas tertia coctionis partis sanguineæ. Si autem præter naturam cohibeatur in denso corpore, magnas calamitates adferre solebat, dum vel ruit orgasmo concitus in partem aliquam principem, cuius officio vita carere nequit: vel dum in corpore putrescit. Alioqui sanguis menstruus non est vitiatus; imo potius benignus,

Digitized by Google

benignus, purpureusque dicendus est, utpote qui fluat ex venis & arteriis. Similis enim est hic sanguis cruori mactati recens agni: consistentia mediocri, sapore dulci; ac in terram effusus concrescit. Nec illud rationi consonum est, sanguinem utero vel aliqua parte contineri tam diu, donec excernatur. nam toti massæ sanguineæ manet iunctus: & postea, distentis sanguine vasis, per anastomosin excluditur, utpote excrementum superflui alimenti. Hanc autem excretionem promovent naturæ vis, meatuum libertas, & materiæ præparatio. Si ita contaminatus esset hic sanguis, ut quidam putant, profecto mulieres à longis morbis exhaustæ, illum deponerent, nec eo pro nutricatu fruerentur, cum his tunc sanguis, ex naturæ lege, sistatur menstruus. Ita ratione mulieris sanguis ille est excrementitius. Si intueamur hunc sanguinem ratione fœtus, dicimus in eo esse principium non quidem procreationis, sed molis: plus enim materiæ habet quam actus. fertur per venas & arterias in fundum uteri, ibique diastole arteriarum maternarum & secretione purior factus, in alimentum vertitur fœtui. Nam in sanguine tres partes deprehenduntur. una utilis, nutritioni dicata utero concepti fœtus, & quantum ad mammas surrigitur; ex qua parte

lac

lac procreatur. altera incommoda est nutritioni; hæc in uteri membranis & venis colligitur, & in parturigine excluditur.

Cur viri non sint menstruales. Gal 2. De sem. 5.

Sed cur viri ignorant menstruam hanc sanguinis eruptionem? Galenus scribit hanc evenire ex muliebri quadam imbecillitate. Sed quæ hæc imbecillitas, & unde? ex frigore quo illæ viros superant. hoc illud est, quod dixit Hippocrates, Mulier ambidextra non est. nam tanto calore non perfunduntur, quo utraque excellant parte. Amazones quamvis abscinderent uber dexterum, quo robur in brachium iret, tamen non potuere efficere ut ambidextræ evaderent: in causa est frigidior temperies. In viris autem calor validus gignit & exhaurit sanguinem; nam à calore tenues evanescit in auras. Sed his refragari videtur Hippocrates, qui scribit, Mulierem habere sanguinem calidiorem viro. Respondemus ex Galeni sententia, qui scribit, in maribus pulsus esse maiores ac vehementiores: in fœminis esse frequentiores & velociores. Quia calor in maribus exsplendescit vehementius, & arterias ferit gravius. Ex adverso evenit fœminis: nam in his, ait, circumfluit sanguis excrementis plenus, cuius causa fœminarum calor evētationis indigus est. quare pulsus æquat magnitudinem atque vehementiam non passi-

Hipp. De morbis mulierum. Mulier habet sanguinem calidiorem viro. Gal 3. De causis puls. 2.

passibus æquis, hoc est, frequentia & velocitate. Ex quibus colligas, caliditatem bifariam occurrere, vel ut est innata, vel ut est ascititia. Certe calore innato partibus, magis viget virile corpus. inde pulsus his maior ac vehementior. Sed ascititium calidum, quod nimirum micat in humoribus & excrementis, hoc vegetius micat in mulieribus. inde pulsus nactæ sunt frequentiores & velociores. Quare calore ascititio fœmina superat marem. Et passim dicit Hippocrates; virum esse calidiorem muliere. Quare illud notandum, Hippocratem non dicere fœminam esse calidiorem viro, & propterea habere sanguinem calidum: sed dicit fœminam habere sanguinem calidiorem. Alia profecto sententia est eius qui affirmat calorem sanguinis nasci ex solidarum partium calore: & aliud is affirmat, qui asserit calorem solidarum partium auctorem sui agnoscere sanguinis calorem. Qui enim profitetur calorem sanguinis pendere ex solidarum partium calore, is asserit calorem innatum, qui habitat in solidis partibus, & earum partium solidarum temperiem (ex qua pendet calidum nativum) eo calore excellere. Qui vero pronunciat calorem solidarum partium pronasci à sanguinis calore, asserit calorem ascititium florere in eo corpore.

Itaque

Itaque cum Hippocrates ſcribit, fœminam viro calidiorem, id ſumendum de advena calore. nam ait, eas calidiores (non ἁπλῶς.) quod ſanguinem gerant calidiorem. Inde eſt quod maribus pulſus ſint maiores: nimirum ob calidum innatum vegetius: at in fœminis frequentiores & minores, & celeriores, ob calidum alienum. Hoc itaque calidum nativum in cauſa eſt quo minus menſtruis tententur viri.

Quibus non fluant menſes. 5. aph. 50. & 51.

Præterea in Definitione diximus, In mulieribus ingravidatis & lactantibus menſes non egredi: nimirum ea copia qua fœtu vacuis fundi ſolent: ita enim accideretur puero nutricatus. Vt etiam evenit dum lac fundit: nam nec tunc large funduntur, ut ſolent alias. Nam, ut ait Plato, fucum facit natura blandum in lacte: quod, nihil aliud eſt quam albore fucatus ſanguis menſtruus: quo à crudeli cruore veſcendo hominem alienaret. Deinde in definitione diximus, A decimotertio anno menſes fluere, ad quinquageſimum. Hippocrates libro De morbis virginum ſcribit, tenellulis illis ante decimum tertium annum ductus vaſorum eſſe ſtrictiores. & hæ creſcunt, ſanguiſque illis in incrementum abit. Nec vetulis: in quibus cum non ita calor floreat, ut poſſit ſanguis exhauriri: nec etiam moderatus calor vigeat, ſed potius

Digitized by Google

tius frigus quoddam habeat illas, non mirum si inopia sanguinis ille fluxus arescat. Cum ponimus menstruales annos illos qui inter decimum tertium & quinquagesimum sunt, nolim ita concisim intelligi, sed plerumque id evenire. quibusdam enim emicari post decimum tertium annum, aliis à quinquagesimo cunctantius sistuntur; ut fuerit peculiaris cuiusque temperies.

Quibus mulieribus valide fluant, & quibus parcius. 6. Epid. a. 70.

Sed quibus mulieribus parcius, quibus effusius feruntur menses? Quædam candida mollesque sunt mulieres: aliæ asperæ & fuscæ. Si tenellulæ illæ fuerint, quales candidæ & molles, hæ circumfluunt excrementis, ac his ultra quinquagesimum annum menses funduntur. at in asperis & fuscis, quinquagesimum annum menses non attingunt. Si semen virile fœmineum, vincit virile mulieris, inde nascuntur viragines, biduo menstruales, & diebus sedecim vel octodecim puerperiales. Sin viri fœmineum semen evicerit fœmineum mulieris, mulier inde sata succi plena erit triduo menstrualis; & viginti quatuor vel viginti septem puerperialis: Sin quatriduo, triginta sex: Sin fœmineum mulieris ius exerceat in fœmineum viri, inde nata erit mollissima, quam vocat Hippocrates γυναικώδεα sexti epidemion prima. pallida hæ sunt, & menstruales quinque dierum: fereque

Viragines, mediocres, & mollissimæ.

*reque ſunt puerperiales ad quadrageſimum quintum diem à partu. Has periodos nec tranſcẽdere, nec antevertere, nec inhibere debet hæc effluxio. Et puerperia exitũ habeant liberalem & liberum. Addidimus in definitione, ſingulis menſibus hos fluere: nam inde nomen habent. Effluunt autem trium vel plurium dierũ ſpacio. quin ſaltem tres dies ut fluant, naturæ lex iubet. Scribit Paulus, quibuſdam ultra duodecimum diem excurrere has purgationes. Tempus Hippocratis, ob ſobrietatem, quæ excrementa fugabantur, non novit in mẽſium fluxu ſpacioſius tempus quam trium dierum, aut paulo plurium, hoc eſt quinque dierum menſtruales: Nam molliſſimæ replentur celerius; viragines autem ſerius: ita purgantur quidem illæ diutius, hæ vero celerius. Harum purgatio fere eſt bidui; illarum eſt quinque vel ſeptem dierum: Moiſes hunc terminũ ſtatuit. Sed iam gulæ ventrique deditæ ſua inertia excrementa congerunt: Ideo nec certã menſium copiam quæ ex naturæ lege fluant, docere poſſumus. Optima tamen menſura erit, convenienter prodeuntis ſanguinis huius * εὐφοείας. illa enim index optimus. hunc ſanguinẽ decenter ferri in ſubſtantia, copia, qualitate, tempore, & excernendi modo. Hippocrates ſcribit, menſes elidi copia duarum heminarum*

Copia quæ ferantur menſes.

* Hoc eſt, ſi mulier recreetur, alacriorque inde fiat.

rum

rum Atticarum, hoc est, octodecim unciarum: paulo plus vel minus, inquit.

Diximus in definitione, Per venas uteri: nimirum quæ fundo & eius collo inseruntur. Sed cur assuetis periodis fertur sanguis ad uterum? quia à natura hic imbecillis est, eò igitur protruditur. sed cum fœtum habet, ab eo trahitur. I. Epid. 2. 53. & 69.

Tandem hoc adiecimus definitioni: Quo sana degat mulier. ut nimirum sanguis elabatur ex natura ductu: id cum fit, non æque morbis tentantur mulieres ac viri: nec, si his involvantur, ita in discrimen trahuntur, beneficio mensium. Ex hac itaque definitione intelligimus, menses ferri debere, si nulla sit excusatio morbi, mœroris, unde sic emacruerint ut nihil restibile in iis sit evacuandũ; nulla etiam ingravidationis, lactis nutritii, aut ætatis. Illa purgatio merito muliebriũ nomen habere potest. nam videtur ipsa, ipsa muliebritas, ut placet Hippocrati, cum ait; Phaëthusam, olim naturaliter menstrualem, non potuisse γυναικοῦσθαι, hoc est, mulieresce re, & muliebritatem rursus nanciſci, quam prius amiserat ex viri exulantis prægrandi mœrore, cum ei sedulo medicatum fuisset ad menstruorũ suppressionem. sed hirsuta penitus evasit; & barbam produxit, & vocem gravem edebat. Muliebritas est in mensibus. 6. Epid. in fine.

Ergo

χρόα, quia.

Ergo menstruorum causa est ἡ γυναικεία φύσις καὶ χρόα, hoc est natura muliebris, & color, vel potius superficies perpolita & lævis. nam Pythagorei olim omnem corporis superficiem χρόαν vocabant. Fundamentum itaque naturæ muliebris est uterus, cui summus rerum opifex DEUS *ingeneravit amorem gignendi, ac tum velut fundum concupiscentiæ condidit, qui nutriendo contineat, & continendo concipiat, unaque fundatur cum semine alimentum, & per hystericas venas sanguinis allapsus; unde coagmentatio est, sive παρέγχυμα viscerum, & intertexta fibris nervorum caro, unde musculi & cutis. Etenim iecur ἰκμάλιον, hoc est, gratiosi succi fons, affinitate quadam voluptuariæ concupiscentiæ utero morem gerit, ac rigat sanguine fundum matricis, concipiendo, gignendo, & nutriendo. Facit autem ipsa uteri concupiscentia, & venus ipsa, ut viam ad uterum affectet sanguis promptius: nam ea mulier bis vel sæpius mense, menstrualis apparet, ἐυοχυμένη, & ἱμερομένη, καὶ συνεχὴς ἀνδρί. Periodica autem mensium excretionis causa est repletio carnium & venarum in corpore, quod est* * *δυσδιαφόρητον. Repletionem parit edacitas cum hæmatosi valida hepatis, & exigua distributio, otiosa vita.*

* Id est, vix perspirabile.

CAPUT

CAPUT VII.

De Partu, & quod ſeptimeſtris vitalis, & cur non octimeſtris. & cur mulier non certo tempore pariat. puerperalia ut fundi debeant. Signa partus.

NATURALIS Partus eſt excluſio infantis qui in caput prodit tempeſtive, id agente vi uteri expultrice, eamque fœlicitante fœta & fœtu, cum utriuſque ſalute. *Nam pariendi omnium optima ratio eſt, fœtu ſua ſponte in caput progreſſo: nam conſectariæ partes facile cum ſe extendant, una non ægre prodeunt: ita parentum & obſtetricum votis reſpondet.* Quid ſit.

Definitio docet tempeſtive fœtum prodire debere. Scribit Ariſtoteles, à ſeptimo menſe, ad undecimum tempeſtive puerum naſci. addit tamen, ſæpius nono & undecimo menſe naſci puerum: verum omnium rariſſime octavo. Hippocrates à ſeptimo undecimum etiam ponit, ita ut undecimum non ſuperet. nam, inquit, quæ putant ſe ultra undecimum geſtare utero, falluntur à flatibus, quibus ſeptimanis aliquot ant conceptum intumuerant. nam hæc flatuum moles, mox excipiens ingravidationem, eius

7 Lib. De hiſt. animal.

Lib. De ſeptimeſtri, & octimeſtri fœtu.

eius falso suspicionem ante dedit. quare censet Hippocrates, undecimum mensem superari in ingravidatione non posse.

Elegans dubitatio.

Sed quanam causa est, cum cetera animantia stata partus tempora sortita sint, mulieri vagum & incertum id eveneri?

7. Hist. animal 4.

Animantia cetera certum tempus illud à summo DEO *ad partum habent quo iam adolevere in iustam magnitudinem. ea de causa grandiora animalia, serius pariunt: nam maiori spacio his opus est ad fœtus absolutionem. Eadem etiam de causa masculus citius à matrice abit quam fœmina, quod, cum calore fulgeat, uberius in se trahat alimentum: & inde citius incrementa ducit, & se movet promptius. quare tunc parturigo in procinctu est, cum maturuit in magnitudinem decentem fœtus.*

Hipp. De nat. pueri.

Preterea cum iam in suam magnitudinem adolevit nova soboles, spoliatur suo nutricatu, cum ei par mater non sit. hinc calcitrat, disruptisque membranis facit viam vi. Inde, si mentem intendas, innotescet, cur, prater mulierem, cetera animantia stato tempore pariant: Cum enim varie pastum incat mulier, varie etiam magnitudinem trahet fœtus, modo cunctantius, modo celerius. Bruta vero eidem pastui perpetuo indulgent; quare ab eodem nutricatu crescet fœtus & augescet, eodemq; spacio perficietur.

Sed

Sed si septimestris fœtus vivit, cur non etiam octimestris? Causa est, quia eodem mense movetur, & editur. sed novimestris vivit, quod octavo mense cum moveatur, tandem nono operam dat eruptioni: itaque uno mense octimestris ille non perferet geminos labores. Sed objiciet quis; Hæc ratio non omnino firma videtur: Nam si cæteris cunctis mensibus, quibus nascitur fœtus vitalis, ante motu percellitur, cur & octavo qui nascitur fœtus, non etiam septimo movetur mense? etenim qui in lucem progreditur decimo, is movetur nono mense. Quo itaque aucupia sophistarum fugentur, ita ducemus hanc rem ex arbitrio Hippocratis: hic longâ experientiâ doctus scribit, in totius gestationis historia tres quadragenarios pessimos esse: primus quadragenarius est in primo conceptionis mense: in hoc vehementer affligitur fœtus: secundus quadragenarius est in octavo mense: hic monstris & mutilatis dicatus est mensis. ultimus est quadragenarius, cum iam in lucem prodiit puer. hic quadragenarius continetur quatuor primis puerperij diebus; tunc enim incurritur variis iniuriis puer, ab insolentia aëris, alimenti, & tegumenti. His ita positis, cum in octavo mense vigescat vis secundi quadragenarij, qui maxime affligit fœtum, cumque hunc

Fœtus octimestris non vitalis.

Lib. De septimestri partu. Tres quadragenarii pessimi.

 exci-

excipiat iniuria tertij quadragenarij omnium peſſimi, peſſundatur infans, impar tot iniuriis. Nec hoc Ariſtoteli pugnat: qui ait, non omnem fœtum octimeſtrem eſſe vitalem, ſed in Ægypto, ubi ſcrophâ albâ fertiliores matres hæ validos proferunt fœtus, iniuriarum ſolemnium contemptores. Quare tempeſtive erumpit fœtus à ſeptimo ad undecimum menſem. Plerumque naſcuntur nono, rarius decimo, nec crebro undecimo, rariſſimè octavo: nam eo menſe, ni fœcundiſſima fuerit mater, natus moritur.

Gal. 3. Fac. nat. 3.

Diximus in definitione, Id agi à vi uteri expultrice: cum enim primum arctiſſime conniveret uterus, tempore parturigenis ita ſe laxat, ut animal totum evomat. At quo modo illud fiat, inquit Galenus,

13. De uſu part.

hoc ſolus ille novit, cuius opera admirari poſſumus, intelligere non poſſumus. rectè Avicenna vi DEI *excelſi illud fieri accinit, ut citra noxam uteri os ita ſe aperiat. certè τὸ θεῖον principatum obtinet cauſarum omnium, quod in hac naturæ hiſtoria potiſſimum eluceſſit: quod eſt ipſa vis* DEI; *ac nefas eſt illam ad examen vocare, nulli ſubiectam Categoriæ, ſed omnium potentiſſimam.*

Poſitum eſt in definitione, eam fœlicitari excluſionem, uteri excretrice, fœtu, & fœtu: Nam partus pari contentione ſuſcipi-

tur

tur uteri atque fœtus. Vteri quidem, nimium gravidati; propterea que ſarcinam ſtudentis deponere. Fœtus autem, nutricatu & ſpiritu defraudati, ob molem corpoream & cordis calorem: propterea que viam ad exitum affectantis, ubi eſt expiratio. qua non erat in utero, & lactis ad nutricatum ubertas. Itaque ad partum non ſolâ expultrice uteri opus fuit, ſed infantulus maximè operam ſuam adhibere debet, quo ruptis membranis, in vitales auras evadat. Quin & ipſa mater opportune ſuam operam admovebit enitendo: iam tunc cum laxatus eſt uterus, & os eius hiatu patet: tunc intenſis preſſiſque abdominis muſculis eliſioni ſtudium omne conferat, cum vivido quodam conatus. Merito reprehendit Galenus obſtetrices, que primis doloribus, nondum uteri cervice patente, ſedi, parturigini dicatæ, imponunt parturientes: quo fit, ut fractæ miſellæ mulierculæ irritis conatibus tandem fatiſcant: Cum alioqui, cervice patente uteri, animosè ac ſtrenuè ad hoc bellum concitandæ eſſent ab obſtetrice. 3. Nat. fac. 3. & 12.

Addidimus definitioni, cum utriuſque ſalute: Nam ille eſt naturalis partus, quo non perit puerpera. Servatur facile, cum à parturigine commode feruntur lochia. Quod fit trigintaquinque dierum ſpacio, Lochia ut fundi debeant.

& ad quadrageſimum ſecundum. nam fœmella cunctantius procreatur, hinc reſtibilia trahit excrementa plurima, craſſiora, & frigidiora; quæ non facile excludi poſſunt. ſed interdum longe curtius finiuntur, ut mox dicemus. Sed quo modo purgari debent lochia in puerperis? primis diebus, plena manu fundantur, ad ſeſquicotylam; quæ implet uncias tredecim, & ſe pedetentim ſiſtant, dum ita duos, tres, vel quatuor dies ierint. Dum enim puerperia purgamenta ante diem ſiſtuntur, calamitoſa ſunt. Nec profuſio copioſa primis orta diebus repente ſuppreſſa, in vicem ſubit purgationi debitæ. Eſt enim conſentaneum, ut ſi fœta mulier fuerit menſtrualis trigeſimo quinto die à fœtu concepto, atque id ſemel tantum, integris rebus pueri; eadem fœtum enixa, pari dierum numero ſit puerperialis. quo exhauriantur reliquiæ menſtruorum in venis maioribus & circa locos muliebres ſtabulantium. Itaq; intra quadrageſimum quintum diem partus hiſtoria hæc peragitur, prout periodus menſtruæ purgationis brevior aut longior eſſe ſolet. Nam quæ ſunt biduo menſtruales, ut ſunt viragines, dies octodecim exigunt in puerperiis, quæ triduo, viginti ſeptem: quæ quatriduo, triginta ſex: at menſtruales quinque dierum, puerperales ſunt ad quadra-

dragesimum quintum diem à partu. Infans etiam in naturali partu superstes sit: Itaque non mole nimia aut accisa peccet. Hip. libr. De natura pueri.

Si enim mole nimia turgeat fœtus, ni illa quatuor aut quinque dierum spacio evanescat, perit puer: validam enim mutationem is subit in tertio, ut diximus, quadragenario. in utero, præter umbilicum, omnia clausa erant; iam os, nares, nates vesica patent, & sua excrementa reddunt, & umbilicus claudítur. Quare ut hæc ferat puer, robore opus est. Quo autem roboretur fœtus, suadet Galenus, ut ilico à partu puer aspergatur sale, quo arctior superficies evadat corporis: nam ita aëris iniuriam non æque percipiet. Abluant aquâ salsâ ilico infantem: lacte alatur optimo. Pravum fit lac à venere: nam eius copia & qualitas nutricia, à venere corrumpitur. Copia, nam sanguis menstruus ita cursum suum flectit ad uterum, qui iam mammis debebatur: quare lac tabescere incipit. qualitate etiam mala, venus contaminat lac, fœdoque odore id afflat: quod illi evenit dum à testibus & utero muliebri totum corpus fœmineum alterationem quandam in venere subeat, cuius ideam sanguis lacti importat. Præterea à venere lactantes mulieres novam nonnunquam sobolẽ concipiunt, quæ omnia lactis prædia absumit: I. De sanit. tuenda 1. & 12.

nam & copia illi opus est; & optimam lactis partem prolectat. ita quod impurum restibile haret in sanguine, mammis concedìtur solùm, cum maxima pueri calamitate. fugiant itaque lactantes fœmina venerem, quo venustiorem fœtum ac sanum quam maxime nutriant.

Compendiosa ratio historiæ partus.

*Iam finem fecero, si paucis repetiero necessaria quadam de tempestivo partu. Est is tempestivus, nec ante diem, cui praeunt periodi conceptionis, * τυπώσεως, & motus. Nam cõcepti fœtus à virili semine utriusque parentis, propterea que suam adepti τύπωσιν die trigesimo quinto, bis tanto (hoc est septuagesimo die) movẽtur. Ex quo ter tanto, hoc est postquam compleverunt ter septuaginta dies graviditatis, perfecti & vitales eduntur in lucem. Hoc est quod dicit secundi Epidemiωn tertia: Quicquid movetur septuagesimo, triplicatione perficitur. hoc est, ducentis & decem diebus: qui septem faciunt menses. unde Iurisconsultus: septimo mense nascitur perfectus partus; id iam receptum est, propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis. Sin verò utriusque seminis prolifici non ante quadragesimum quintum diem descripta sit τύπωσις, & expressa: non ante puer movebitur, quàm eius temporis duplicatio nonagesimũ diem absolverit. ex quo inita tri-*

* Conformationis.

triplicatio & abſoluta, partum edet perfectum, menſibus novem exactis, qui continent, ſuo velut ambitu, ducentos ſeptuaginta dies. Itaque naturalis partus, qui verus eſt τόκος, eſt hic, cuius inoffenſa fuit geſtatio, & qui exacto graviditatis tempore præſcripto, ſua ſponte, foras affectat viam vitalis, materna & uteri virtute adiutus. Itaque nihil editur à fœta vitale, ante perfectum partum: perfectus verò eſt, ſeptimo vel nono menſe. Itaque cum octimeſtris, ſerius aut citius his menſibus erumpat, ſignificatio erit aliquid ſiniſtri eveniſſe fœtæ, & fœtui: quod vel ſeptimeſtrem partum tardarit, vel anteverterit novimeſtrem. Sed cur non ſeptimo menſe exigitur fœtus, poſtquam moveri cœpit ſeptuageſimo, cum fauſto pede iret fœtus à conceptione ad τύπωσιν, & inde ad κίνησιν? remora eſt mœror matris interdum, qui protraxit, impreſſa imbecillitate fœtui, ad octimeſtrem hunc partum. hoc etiam fit vitio aëris & diætæ. Nec etiam ſeptimeſtri partu vitalis eſt fœtus, ſi partio novimeſtris illi debebatur. Cum mulier eſt propinqua partui, crebro ſpiritum ducit; & inſolito dolore cor feritur, hoc eſt ſtomachus, ab extento infante.

Partus naturalis.

3. Aph.

Signa partus.

CAPUT VIII.

De Monſtris.

MONSTRA *ortus ſui cauſam agnoſcunt conceptionem depravatam; quæ eſt vivificatio ſeminis depravata. opus itaque hic etiam erit concubitu, & ſemine, unde naſcatur monſtrum, & mola. Propterea iure ita monſtrum definimus, quod eſt animal male compoſitum in utero. Mala enim ſi non adſit compoſitio, deformationẽ etiam monſtrificam neſciet animal. Quare malam compoſitionem perpetuò ſociam trahet: ſive illud monſtrum enatum ſit ab intemperie, vel à ſoluta unione. Compoſitio mala hæret, in mala conformatione, magnitudine, numero, ſitu: mala autem cõformatio, in ſuperficie, figura, meatu, & cavitate. Vitium ſuperficies facit, cum animal rugoſum & inæqualitate deformatũ pronaſcitur. In figura monſtri quid gerit, cum totum corpus aut eius pars à ſuo charactere abit. In meatu, ut ſi optici nervi clauſi fuerint. In cavitate, ut ſi abdomen ingenti à mole turgeſcat. In magnitudine, ut ſi brachium longius aut brevius fuerit. In numero, ſi quatuor, vel unum adſit crus. In ſitu, ut ſi hepar in ſiniſtris conſederit: & ſi oſſa ſede ſuâ exuta ſint. Cum autem mon-*

Digitized by Google

monſtrorum tam polydædala varietas ludat, quæ quæſo maxima horum cauſa erit? eritne illa in ſemine, vel ſanguine menſtruo? Cuncti fere medici & philoſophi aſſerunt monſtra gigni vitio materiæ, & non crimine agentis. Quam ad rem hac demonſtratione utuntur. Natura ducitur ab intelligentia erroris experte: itaque naturæ peculiari ſua vi erroris eſt expers: quare omnis error materiæ aſſcribi debet. Ariſtoteles huic ſententiæ ſubſcribere videtur, qui ait monſtra fieri materiæ vitio: & Galenus, qui demonſtravit ornatum ac decus à ſuperiori divina emanare cauſa; etiam materiæ deformitatem ac errorem apponit. Si tamen rem ad Lydium lapidem examinaverimus, aliud videbitur. Ariſtoteles auctor eſt, artem eſſe naturæ æmulam; quod hæ maxima iungantur cognatione. At ars vitia ſentit & à materia, & ab artifice. ſimiliter itaque in rebus quæ naturâ conſtant, vitium non ſolum facit materia, verum etiam agens. Propterea ſcripſit Ariſtoteles, monſtra eſſe naturæ errores; ut artis errores, ea, quæ male ab ea fabricata ſunt. Quin Ariſtoteles ſubdit, monſtra pronaſci ex corruptela ſeminis. nonne ergo naſcuntur illa vitio agentis? nam Ariſtotelis ſententia, ſemen agendi vi tantum, ad fabricam fœtus concurrit,

Cauſa monſtrorum.

4. De gen. animal. 4.

2. Decret. 2.

rit, & non ratione materiæ. Si itaque, ex Aristotelis sententia, in semine vis sobolescit agens, principiumve activum; & monstra fient ex semine corrupto. itaque monstra fingentur agentis, & non materiæ crimine. Scribit etiam Galenus mole auctiore in vitio corpora esse, quæ ita increscunt, ob vegetum facultatis robur, aut ob materiæ affluxum uberiorem. at molem nimium attenuatam à fracta facultate, materiæque inedia evenire. Quare monstra concipiuntur & materiæ, & agentis seminis crimine. Nec illud inficiamur, naturam ratæ lege ferri, nec unquam extra recti lineam in errorem deflectere, sed intelligentiâ quâdam dirigi erroris nesciâ: at non rite hinc conficias, vitio agentis nihil peccari. Quod ut eluceat, compertum esse debet, quænam sit differentia inter naturæ & artis molitionem. Cum quid fabricatur ars, illi opus est materia ex qua surgat opus, instrumento, & artifice. Si in aliquo horum vitium fuerit, culpabitur inde ars. In naturalis rei fabrica, tribus etiam opus est, naturâ ipsâ, agente secundario, hoc est, instrumento & materia. Quamvis tamen his tribus in natura, & in arte opus sit, hoc tamen discrimine differunt, quod artifex, etiamsi nactus fuerit commodissimam materiam, & prom-

Lib. De causis morborum 9.

promptissima instrumenta, in eo tamen absolutissima artis sua encheiresis quandoque languet, & deformis editur fabrica. At in rebus natura constantibus, dum instrumentum vitii expers fuerit, nec materia contumax fuerit ad typosin, necesse erit ut id quod fabricatur, venuste integrescat: nam in principe actore, nimirum natura, nefas est errorem cogitare. sed hunc agnoscit agens secundarium, nimirum instrumentum. Itaq; si fœdatum fuerit malignitate quadam semen, ob calorem quem habet à delatoribus spiritibus vitalibus: cuius actio à temperie bona fœlicitatur, à mala depravatur; hic calor est agens, at non principatum agendi tenet, sed est actor secundarius, & pro instrumento est actori. Propterea vitium facit in monstris agens causa instrumentalis. Et Aristoteles prodidit, ratione loci, hoc est uteri, etiam proferri monstra: ut si uterus minor fuerit. Itaque monstra eduntur triplici vi, nimirum materia, instrumenti, hoc est agentis secundarii; & uteri minoris; sed raro evenit uteri vitio. 4. De gen. animal.

Sed quanam causa est quod hoc vel illud monstrum nascatur? Varietatis huius causa est efficiens varium, veluti mala conformatio, vel vitiosa magnitudo, numerus, situs partium. Conformatio si violetur, eius Quæ causa sit idea monstrosa.

vitium conſpicuum erit, in ſuperficie, figura, meatibus, vel cavitatibus. inde ſi deformem ſui ideam ducat monſtrum, hoc ex materiæ iniquitate ortum ducere potuit. non quidem quâ hæc materia peccet copiâ, ſed quia extra naturæ ſuæ lineam abiit materia in ſuæ ſubſtantiæ modo, aut qualitate. Dum ex ſubſtantiæ modo materia peccat, ut cum illa contumaciam & indomabilem quandam vim ſpirat deformitatis minimeque materiæ æqualis, aſperitas quædam monſtroſa ſuperficiem fœdabit, nec meatus erunt meabiles, ſed præter naturæ legẽ clauſi: ita cæci naſcuntur, ob denſiorem materiam. Sin materia in qualitate peccet, cum nimirum intemperata illa eſt, præferent vitia potiſſimũ figuræ: ita ſcribit Galenus, Artis med. 34. *oculos maximos, qui monſtri quid inde gerunt, ex materia imtemperie tacta pronaſci. quod de magnis ille, nos etiam de parvis parũ concinne effictis. Magnitudo partium etiam monſtrũ effingit, cum analogia corporis cæteriſve partibus non reſpondet. hoc evenit ex materia quæ copia, non autem qualitate in vitio eſt, cũ illa tãta eſt, quãta à natura triumphari nequeat. acciſa vero magnitudo, à materiæ naſcitur inopia; vel,* Lib. 1. De morb. mul. *ut auctor Hippocrates, ab exili utero. nec tunc aderit figura violata; quæ ſi adfuerit, ſignificationem adferet intemperatæ etiam mate-*

materiæ. Vteri tamen parvitas totum infantem puſionem facit: at materiæ inopia & totum fœtum, & eius partem attenuat. Sed dicet quis, cùm monſtra naſcantur diverſæ ſpeciei inſignita partibus, poteſtne homo naſci capite vituli? Philoſophi hoc negant, hiſtorici aſſerunt; quid dicendũ? Vtrique verũ profitentur: philoſophi; etenim potis non eſt, ut homo caput vituli gerat, ita ut edat functiones vitulini capitis. hiſtorici verò exempla ſpectãt. Numerus etiam partium præter decus luxurians, aut fraudatus, monſtri cauſa eſſe poterit. id fit vel ineunte iam conceptione, ex materiæ inopia; vel à concepto fœtu octavo menſe: nam eo tempore plerumque ægrotat: & mutilatur. Sed cur non aliis menſibus mutilantur? Quia, inquit, Hippocrates, ſi aliis menſibus ægrotaverint, moriuntur: nã aliis in menſibus non ægrotant fœtus, niſi invicta quadã cauſa morbifica eos fatigarit. Si numerus partium luxuriarit, eæ partes referent ideam non alienã ſibi à ſexu, vel alienam. non alienã, ut ſi ſextus accedat digitus manui: alienã, ſi hermaphroditus. Hoc fit vitio qualitatis & quantitatis materiæ, quæ non potuit commodè mitigari. Sed hæc materia vel eſt æque calida, vel æque frigida. ſi fuerit æque calida, partem ſuperaddet eiuſdem ſexus, indeque ſurget, in ma-

Hip. De octimeſtri & ſept. part.

in mare vel fœmina ſextus digitus. Sin materia inæqualis fuerit, ita ut quædam calidior, alia minus calida, naſcetur, ex copioſa hac materia, pars diverſi generis. Situ à pravo etiam monſtra naſcuntur. ſitus malus oritur à mala qualitate, cuius ratione fit commotio, & ratione commotionis fit poſtea materiæ tranſpoſitio. & hoc evenire poteſt octavo menſe: dum fœtus abſceſſibus tentatur. unde claudi naſcuntur.

Ar. 4 gen. animal. 4. Quo ingravidationis tempore monſtra fiant.

Num vero primo conceptu dum typoſis fit, enata ſit monſtroſitas, vel octavo menſe, ita notabitur. Si mater referat ſe primis menſibus pravis cogitationibus indulſiſſe, vel ſi ipſa eo vitio tacta ſit, vel ſi ipſa parte aliqua mutila; in prima typoſi vitia induet fœtus: ita ſi uterus minor, cunctos tales pariet fœtus. Sin octavo menſe ægrotavit mulier validè, hinc illæ iniuriæ erunt. Studeant itaque fœtæ ut pravas pellant imaginationes; optimaque ut dieta fruantur.

Mola quid. 14. Meth. 13.

Anic. capite De mola.

Inter monſtra etiam videtur mola locum habere, inde dicta, quod characterem referat lapidis molendinarii, tardoque quod eius motui reſpondeat hæc moles. Eſt *autem* mola rudis indigeſtaque moles utero addita, quam cruditas edit ſeminis atque corruptio, unde eſt impedita corporis partiumque diſcretio & accretio.

tio. *Dixi esse rudem indigestamque molem: Nullam enim gerit formam quæ speciem aliquam referat. quapropter uterus laborat tunc morbo in aucto numero: etenim illi additum est quod non deberet. Est autem hæc accretio physica, sed informis. Vivit enim & crescit more tuberum, quæ ὄγκα Græci vocant: non autem stirpium, suis partibus discretis, absolutarum. Præterea addidimus, Eam edi ex seminis cruditate & corruptione: Nam ex depravata conceptione nata fuit. Hæc impeditio discretionis, impeditio est à seminis cruditate, quod in matrice conceptum est, nec foras elapsum. Cruditati seminis, quæ in testibus ortum habuit, multum adjicit oppressio quam facit muliebris quæ in procinctu est purgatio. hæc copia sua obruit conceptum semen. Non enim à sanguine semen nutritur, dum informatur fœtus; sed à suo consociali, quod est semen alterutrum, quod dominatu regitur informantis, tum maris, tum fœminæ. Est itaque mola velut quædam μόλωσις, quod illa sit crudor quidam, quo vis exolevit gignendi ac discernendi à semine. nam καταμόλωσις Dan. Hippocrati est, à celeri motu & mutatione quiescere refrigeratum. Quare, ex Hippocratis sententia, gemina videtur causa molæ, semen scilicet crassius, & men-*

μόλωσις quid. 2. Epidem. De fratre coniugis Aristæi. De morb. mul.

menſtruus ſanguis craſſior, qui obruere poteſt ita ſemen, ut diſcretioni & accretioni operam navare nequeat. Sed Ariſtoteles ex ſolo menſtruo molam compingi ſcribit: Nam cum inter cuncta animantia ſola mulier menſtruis tentetur, haec unica tantum mola laborat. Itaque ex ſolo menſtruo ſanguine illi mola naſci videtur, & nequaquam ex ſemine. Recte hoc Ariſtoteles ducit ex ſuis fundamentis, quibus conſentanea affirmat: qui aſſerebat ſemen ſolum efficientis cauſa ratione concurrere. Verum Hippocrates, Galenus, Avicenna exiſtimant, eam ex ſemine, interdum etiam ex abundanti craſſoque ſanguine combinari. Si enim ex ſolo ſanguine mola creſceret, virgines ea etiam nonnunquam turgerent; quod nunquam eveniſſe demonſtravit Galenus. Sed iam in his contraho vela, ne extra lineam inſtitutionum longius abeam.

4. De gen. animal. 7.

14. De uſu part. 13.

I. HEUR-

Digitized by Google

I. HEURNII

SECUNDA

MEDICINÆ

PARS,

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

Digitized by Google

Digitized by Google

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBR VI.
DE MORBORUM DIFFERENTIIS.

CAPUT I.
Quid sit morbus.

HACTENUS *quæ ad Physiologiam spectant enarravimus, elementa, temperamenta, facultates, atque humores; quæ res naturales à medicis dicuntur. Iam ductus artis eo nos trahit, ut de his dicamus quæ horum sanitatem evertant, quæ in hac secunda parte, nempe* παθολογίᾳ, *breviter complectemur; videlicet affectus omnes præter naturam: nam ut scribit Galenus*, initium curandi est affectus dignotio; quemadmodum finis, remedium. *Vult autem Hippocrates naturas in primis morborum esse considerandas. Sed singulorum quia nulla est scientia, ab universis initium ducam,* 2. Meth.

Res

Res præter naturam tres.

Res igitur præter naturam ſunt tres, quæ corpus humanum male fatigant: morbus, morbi cauſæ, & ſymptoma. Ut Sanitas eſt commoderatio ſeu diſpoſitio ſecundum naturam, potens edere actionem per ſe; Ita Morbus eſt conſtitutio præter naturam corporis viventis, primò & per ſe lædens actionem. *dicitur que morbus quaſi μοῖρα βίυ, fatum vitæ.*

Morbus quid. 1. Sanit. & 1. De Morborũ Diff. & 1. De ſymp. diff.

Definitionis explicatio.

Definitur itaque morbus, Conſtitutio præter naturam. Conſtitutio rerum alia compoſita eſt ex forma & materia: alia eſt tantum quædam præparatio & conformatio, quam res quæque ſortita eſt ad actiones ſuas commodè exercendas. Prior conſtitutio ex elementis & rerum formis pendet: altera, ex temperie, in partibus ſimilaribus: in organicis verò, ex ſtructura; ut in rebus artificio confectis: quemadmodum in gladio, præterquam quòd conſtet ex materia & forma, requiritur acumen & durities, ut ſit ad uſum promptior. quæ conſtitutio quaſi forma accidentalis eſt, quæ intendi & remitti poteſt. talis forma eſt morbus, non ut prior. Præter naturam diximus: nam in materia conſiſtit eius forma accidentalis, ut ſanitas in eius ſymmetria. Dixi, corporis viventis: nam morbus cum actionem lædat, reponendus erit in ea re

re quæ actionem edit; ea ſit pars corpo-
igitur nec humor, nec ſpiritus nec calor
nec lumbrici morbi ſunt, ſed
Diximus, primò ledens actionem: ex-
dimus cauſas morborum. & ſym-
levioreſque affectus. Actionem lædi, ex-
ximus; actio formæ debetur, quare exci-
dimus materiæ vitia, ut craſſitiem,
tiem, denſitatem: eò quod ad eſſentiam for-
mæ nihil conferant. æquè enim calor ex
ligneus atque ferreus; niſi quòd hic dicitur
duret, & melius ſcindat. Materiæ vitia,
quæ intemperiem ſequuntur, ſunt ſymp-
mata, non morbi.

Argenterius ſummis viribus nititur
probare, morbum primò lædere facul-
tem, deinde actionem. cui refragamur. fa-
cultatem nihil aliud eſſe quam ſubſtan-
tiam partium animalium, quæ ſunt in
habitu actiones exercent. ita ut dicitur fa-
cultate, actio & vita periatur. ac ſanè
læſa non ſtatim pereunt facultates, quæ
immediata cauſa actionum eſt ſubſtantia, non
facultas; & morbus cauſa eſt per ſe actionis
impeditæ: Ideo medicus non curat facultates
ſed morbum; ut in aſphyxia non curat
Tria oculos ſemper latuere: corporis
partes, contenta & actiones: ex his eſt
quicquid in nobis fabricatum. In partibus
morbi: in contentis cauſæ morborum: in
actionibus

ntempe-
ei mor-
i.

eriæ
rbi an

rit, & non ratione materiæ. Si itaque, ex Aristotelis sententia, in semine vis sobolescit agens, principiumve activum; & monstra fient ex semine corrupto. itaque monstra fingentur agentis, & non materiæ crimine. Scribit etiam Galenus mole auctiore in vitio corpora esse, quæ ita increscunt, ob vegetum facultatis robur, aut ob materiæ affluxum uberiorem. at molem nimium attenuatam à fracta facultate, materiæque inedia evenire. Quare monstra concipiuntur & materiæ, & agentis seminis crimine. Nec illud inficiamur, naturam rata lege ferri, nec unquam extra recti lineam in errorem deflectere, sed intelligentiâ quâdam dirigi erroris nesciâ: at non rite hinc conficias, vitio agentis nihil peccari. Quod ut eluceat, compertum esse debet, quænam sit differentia inter naturæ & artis molitionem. Cum quid fabricatur ars, illi opus est materia ex qua surgat opus, instrumento, & artifice. Si in aliquo horum vitium fuerit, culpabitur inde ars. In naturalis rei fabrica, tribus etiam opus est, naturâ ipsâ, agente secundario, hoc est, instrumento & materia. Quamvis tamen his tribus in natura, & in arte opus sit, hoc tamen discrimine differunt, quod artifex, etiamsi nactus fuerit commodissimam materiam, & prom-

Lib. De causis morborum 9.

promptissima instrumenta, in eo tamen absolutissima artis sua encheiresis quandoque languet, & deformis editur fabrica. At in rebus natura constantibus, dum instrumentum vitii expers fuerit, nec materia contumax fuerit ad typosin, necesse erit ut id quod fabricatur, venuste integrescat: nam in principe actore, nimirum natura, nefas est errorem cogitare. sed hunc agnoscit agens secundarium, nimirum instrumentum. Itaq; si fœdatum fuerit malignitate quadam semen, ob calorem quem habet à delatoribus spiritibus vitalibus: cuius actio à temperie bona fœlicitatur, à mala depravatur; hic calor est agens, at non principatum agendi tenet, sed est actor secundarius, & pro instrumento est actori. Propterea vitium facit in monstris agens causa instrumentalis. Et Aristoteles prodidit, ratione loci, hoc est uteri, etiam proferri monstra: ut si uterus minor fuerit. Itaque monstra eduntur triplici vi, nimirum materiæ, instrumenti, hoc est agentis secundarii; & uteri minoris; sed raro evenit uteri vitio.

4. De gen. animal.

Sed quænam causa est quod hoc vel illud monstrum nascatur? Varietatis huius causa est efficiens varium, veluti mala conformatio, vel vitiosa magnitudo, numerus, situs partium. Conformatio si violetur, eius

Qux causa idex monstrosix.

vitium conſpicuum erit, in ſuperficie, figura, meatibus, vel cavitatibus. inde ſi deformem ſui ideam ducat monſtrum, hoc ex materiæ iniquitate ortum ducere potuit. non quidem quâ hæc materia peccet copiâ, ſed quia extra naturæ ſuæ lineam abiit materia in ſuæ ſubſtantiæ modo, aut qualitate. Dum ex ſubſtantiæ modo materia peccat, ut cum illa contumaciam & indomabilem quandam vim ſpirat deformitatis minimeque materiæ æqualis, aſperitas quædam monſtroſa ſuperficiem fœdabit, nec meatus erunt meabiles, ſed præter naturæ legẽ clauſi: ita cæci naſcuntur, ob denſiorem materiam. Sin materia in qualitate peccet, cum nimirum intemperata illa eſt, præferen-

Artis med. 34.

vitia potiſſimũ figuræ: ita ſcribit Galenus, oculos maximos, qui monſtri quid inde gerunt, ex materia intemperie tacta pronaſci. quod de magnis ille, nos etiam de parvis parũ concinne effictis. Magnitudo partium etiam monſtrũ effingit, cum analogia corpori cæteriſve partibus non reſpondet. hoc evenit ex materia quæ copia, non autem qualitate in vitio eſt, cũ illa tãta eſt, quãta à natura triumphari nequeat. acciſa vero magnitudo, à materiæ naſcitur inopia; vel,

Lib. 1. De morb. mul.

ut auctor Hippocrates, ab exili utero. nec tunc aderit figura violata; quæ ſi adfuerit, ſignificationem adferet intemperatæ etiam

mate-

materia. Vteri tamen parvitas totum infantem puſionem facit: at materiæ inopia & totum fœtum, & eius partem attenuat. Sed dicet quis, cùm monſtra naſcantur diverſæ ſpeciei inſignita partibus, poteſtne homo naſci capite vituli? Philoſophi hoc negant, hiſtorici aſſerunt; quid dicendũ? Vtrique verũ profitentur: philoſophi; etenim potis non eſt, ut homo caput vituli gerat, ita ut edat functiones vitulini capitis. hiſtorici verò exempla ſpectãt. Numerus etiam partium præter decus luxurians, aut fraudatus, monſtri cauſa eſſe poterit. id fit vel ineunte iam conceptione, ex materiæ inopia; vel à concepto fœtu octavo menſe: nam eo tempore plerumque ægrotat: & mutilatur. Sed cur non aliis menſibus mutilantur? Quia, inquit, Hippocrates, ſi aliis menſibus ægrotaverint, moriuntur: nã aliis in menſibus non ægrotant fœtus, niſi invicta quadã cauſa morbifica eos fatigarit. Si numerus partium luxuriarit, eæ partes referent ideam non alienã ſibi à ſexu, vel alienam. non alienã, ut ſi ſextus accedat digitus manui: alienã, ſi hermaphroditus. Hoc fit vitio qualitatis & quantitatis materiæ, quæ non potuit commodè mitigari. Sed hæc materia vel eſt æque calida, vel æque frigida. ſi fuerit æque calida, partem ſuperaddet eiuſdem ſexus, indeque ſurget,

Hip. De octimeſtri & ſept. part.

in ma-

in mare vel fœmina ſextus digitus. Sin materia inæqualis fuerit, ita ut quædam calidior, alia minus calida, naſcetur, ex copioſa hac materia, pars diverſi generis. Situ à pravo etiam monſtra naſcuntur. ſitus malus oritur à mala qualitate, cuius ratione fit commotio, & ratione commotionis fit poſtea materiæ tranſpoſitio. & hoc evenire poteſt octavo menſe: dum fœtus abſceſſibus tentatur, unde claudi naſcuntur.

Ar. 4 gen. animal. 4. Quo ingravidationis tempore monſtra fiant.

Num vero primo conceptu dum typoſis fit, enata ſit monſtroſitas, vel octavo menſe, ita notabitur. Si mater referat ſe primis menſibus pravis cogitationibus indulſiſſe, vel ſi ipſa eo vitio tacta ſit, vel ſi ipſa parte aliqua mutila; in prima typoſi vitia induet fœtus: ita ſi uterus minor, cunctos tales pariet fœtus. Sin octavo menſe ægrotavit mulier validè, hinc illæ iniuriæ erunt. Studeant itaque fœtæ ut pravas pellant imaginationes; optimaque ut diæta fruantur.

Mola quid. 14. Meth. 13.

Anic. capite De mola.

Inter monſtra etiam videtur mola locum habere, inde dicta, quod characterem referat lapidis molendinarii, tardoque quod eius motui reſpondeat hæc moles. Eſt *autem* mola rudis indigeſtaque moles utero addita, quam cruditas edit ſeminis atque corruptio, unde eſt impedita corporis partiumque diſcretio & accretio.

tio. *Dixi esse rudem indigestamque molem: Nullam enim gerit formam quæ speciem aliquam referat. quapropter uterus laborat tunc morbo in aucto numero: etenim illi additum est quod non deberet. Est autem hæc accretio physica, sed informis. Vivit enim & crescit more tuberum, quæ ὄγκα Græci vocant: non autem stirpium, suis partibus discretis, absolutarum. Præterea addidimus, Eam edi ex seminis cruditate & corruptione: Nam ex depravata conceptione nata fuit. Hæc impeditio discretionis, impeditio est à seminis cruditate, quod in matrice conceptum est, nec foras elapsum. Cruditati seminis, quæ in testibus ortum habuit, multum adjicit oppressio quam facit muliebris quæ in procinctu est purgatio. hæc copia sua obruit conceptum semen. Non enim à sanguine semen nutritur, dum informatur fœtus; sed à suo consociali, quod est semen alterutrum, quod dominatu regitur informantis, tum maris, tum fœminæ. Est itaque mola velut quædam μόλωσις, quod illa sit crudor quidam, quo vis exolevit gignendi ac discernendi à semine. nam κατὰ μολωσιν Dea Hippocrati est, à celeri motu & mutatione quiescere refrigeratum. Quare, ex Hippocratis sententia, gemina videtur causa molæ, semen scilicet crassius, & men-*

μόλωσις quid. 2. Epidem. De fratre coniugis Aristæi. De morb. mul.

menſtruus ſanguis craſſior, qui obruere poteſt ita ſemen, ut diſcretioni & accretioni operam navare nequeat. Sed Ariſtoteles ex ſolo menſtruo molam compingi ſcribit: Nam cum inter cuncta animantia ſola mulier menſtruis tentetur, hæc unica tantum mola laborat. Itaque ex ſolo menſtruo ſanguine illi mola naſci videtur, & nequaquam ex ſemine. Recte hoc Ariſtoteles ducit ex ſuis fundamentis, quibus conſentanea affirmat: qui aſſerebat ſemen ſolum efficientis cauſæ ratione concurrere. Verum Hippocrates, Galenus, Avicenna exiſtimant, eam ex ſemine, interdum etiam ex abundanti craſſoque ſanguine combinari. Si enim ex ſolo ſanguine mola creſceret, virgines ea etiam nonnunquam turgerent; quod nunquam eveniſſe demonſtravit Galenus. Sed iam in his contrahо vela, ne extra lineam inſtitutionum longius abeam.

4. De gen. animal. 7.

14. De uſu part. 13.

I. HEUR-

I. HEURNII

SECUNDA

MEDICINÆ

PARS,

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

Digitized by Google

Digitized by Google

I. HEURNII INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBR VI. DE MORBORUM DIFFERENTIIS.

CAPUT I.

Quid ſit morbus.

HACTENUS *quæ ad Phyſiologiam ſpectant enarravimus, elementa, temperamenta, facultates, atque humores; quæ res naturales à medicis dicuntur. Iam ductus artis eo nos trahit, ut de his dicamus quæ horum ſanitatem evertant, quæ in hac ſecunda parte, nempe παθολογίᾳ, breviter complectemur; videlicet affectus omnes præter naturam: nam ut ſcribit Galenus,* initium curandi eſt affectus dignotio; quemadmodum finis, remedium. *Vult autem Hippocrates naturas in primis morborum eſſe conſiderandas. Sed ſingulorum quia nulla eſt ſcientia, ab univerſis initium ducam.* 2. Meth.

Res

Res præter naturam tres.

Res igitur præter naturam ſunt tres, quæ corpus humanum male fatigant: morbus, morbi cauſæ, & ſymptoma. Ut Sanitas eſt commoderatio ſeu diſpoſitio ſecundum naturam, potens edere actionem per ſe; Ita Morbus eſt conſtitutio præter naturam corporis viventis, primò & per ſe lædens actionem. *dicitur que morbus quaſi μοῖρα βίε, fatum vitæ.*

Morbus quid. 1. Sanit. & 1. De Morborũ Diff. & 1. De ſymp. diff.

Definitionis explicatio.

Definitur itaque morbus, Conſtitutio præter naturam. Conſtitutio rerum alia compoſita eſt ex forma & materia: alia eſt tantum quædam præparatio & conformatio, quam res quæque ſortita eſt ad actiones ſuas commodè exercendas. Prior conſtitutio ex elementis & rerum formis pendet: altera, ex temperie, in partibus ſimilaribus: in organicis verò, ex ſtructura; ut in rebus artificio confectis: quemadmodum in gladio, præterquam quòd conſtet ex materia & forma, requiritur acumen & duricies, ut ſit ad uſum promptior. quæ conſtitutio quaſi forma accidentalis eſt, quæ intendi & remitti poteſt. talis forma eſt morbus, non ut prior. Præter naturam diximus: nam in ametria conſiſtit eius forma accidentalis, ut ſanitas in eius ſymmetria. Dixi, corporis viuentis: nam morbus cum actionem lædat, reponendus erit in ea re

re quæ actionem edit; ea eſt pars corporis. igitur nec humor, nec ſpiritus, nec calculi, nec lumbrici morbi ſunt, ſed tantum cauſæ. Diximus, primò lædens actionem: excludimus cauſas morborum, & ſymptomata, levioreſque affectus. Actionem lædens, diximus; actio formæ debetur, quare excludimus materiæ vitia, ut craſſitem, mollitiem, denſitatem: eò quod ad eſſentiam formæ nihil conferant. æquè enim culter eſt ligneus atque ferreus; niſi quod hic diutius duret, & melius ſcindat. Materiæ vitia, quæ intemperiem ſequuntur, ſunt ſymptomata, non morbi.

Argenterii definitio.

Argenterius ſummis viribus utitur probare, morbum primò lædere facultatem, deinde actionem. cui reſpondemus, facultatem nihil aliud eſſe quam ſubſtantiam partium animatarum, quæ ſanitatis habitu actiones exercet. ita ut abolita facultate, actio & vita perdatur. at actione læſa non ſtatim perditur facultas. quare immediata cauſa actionis eſt ſanitas, non facultas; & morbus cauſa eſt per ſe actionis impeditæ: Ideo medicus non curat faculatē ſed morbum; ut in obſtructo nervo optico.

Tria ob oculos ſemper habenda: corporis partes, contenta & actiones: ex his eſt quicquid in nobis ſubſiſtit. In partibus morbi: in contentis cauſæ morbificæ fere: in actio-

actionibus ſymptomata etiam conſiſtunt. morbus ſuum ambitum habet, uti ſanitas: inde graves quidam ſunt morbi; quidam ſunt morbi leves: ita eſt ſanitas perfecta, & alia non abſoluta. Quod inter ſanitatem & morbum ambigit corpus, neutrum dicitur, hoc eſt, nec ſanum, nec ægrum; id ſuum quoque ſortitur ambitum, ut proxume ad morbum vel ſanitatem accedit.

CAPUT II.

De morborum variis differentiis, quæ ducuntur à partibus noſtri corporis. Et de parte obſeſſa proprio morbo: & ab alieno cum afficitur.

Differentiæ morborum unde, & quot.

MORBORUM differentiæ ſumuntur à partium noſtri corporis varietate, in quibus conſiſtunt: à natura membrorum: & ab adiunctis.

Partes autem quum aliæ ſimplices ſint, ſibique ſimiles, ex elementis genitæ: aliæ organicæ, vel inſtrumentariæ, ex ſimplicibus partibus conflatæ; hinc oritur triplex morborum genus: nempe morbus ſimilaris, ἐυκρασίαν naturalemque temperiem pervertens partis ſimplicis: morbus organicus, qui inſtrumenti frangit proportionem: tertius morbus utrique parti communis, ſolutio continui dicitur; etenim incommodat functioni-

ctionibus partium ſimilarium & organicarum.

Intemperiei morbi.

Partes ſimilares occupat intemperies calida, frigida, humida, ſicca, ſimplex vel compoſita: quæ quum exſuperant, morbi ſunt, & actiones lædunt. Intemperies octo morborum genera profert: quatuor ſimplices, ut calidos, vel frigidos, humidos, aut ſiccos: vel calidos & humidos, calidos ſiccos: vel frigidos humidos, frigidos ſiccos. Porrò hæc intemperies eſt vel cum materia, vel ſine materia. Intemperies partis calida & humida ſanguinis particeps φλεγμονὴ dicitur, hoc eſt inflammatio; ſi vehementi impetu incubuerit, & tumorem dederit. frigida autem & humida, pituitam coniunctam habet, unde (ſi tumor) οἴδημα. frigida & ſicca, particeps melancholiæ, vel atræ bilis, ſcirrhus, ſi tumeat, vel cancer dicitur. At ſi miſti humores tumorem fecerint, genuinum nomen trahet à vincente humore, ut phlegmone eryſipelatodes: œdematodes: prout cum ſanguine copioſiore, & pituita vel bile profuſiore, collectus fuerit tumor.

Materiæ morbi an ſint.

Addit Fernelius præter morbos in intemperie, materiæ immoderationem, & formæ corruptelam. Verum qui medicinam cum philoſophia conformen reddere conabitur, morbos formæ vel totius ſubſtantiæ

eos

eos duntaxat agnoscet, qui ex incerto, seu nobis incognito intemperiei gradu, dependent. Etenim forma partium maius & minus recipere, & tot morborum variationes sine certa pernicie subire nequit. Quos autem ponit materiæ morbos, materiæ intemperiem, eiusve puritatem, vel propriam formam sequuntur; aut occasionem externam; ut callus à corpore duro.

Morbi organicarum partium.

Partes organicæ nostri corporis ut ritè munia sua exequantur, apte compositæ esse debent in conformatione, numero, magnitudine, situ & coniunctione. unde tot morborum genera in partibus organicis esse possunt.

Conformationis morbi.

Conformationis vitia concidunt minutiùs: suntque vel in figura læsa, ut vatii, vari, capite acuminati: vel asperitate aut lævitate, ut aspera arteria si nimis exasperetur, & uterus qui aspredinem habere debet, si niniam lævitatem nanciscatur, quâ fœtum retinere non potest. Denique in meatu vel cavitate, quæ sunt aut angustiores, aut latiores: ut quando obstruuntur venæ, aut spiracula cutis.

In numero morbi.

In numero, cum quid redundat vel deficit: ut in manu, accesserit si sextus digitus, aut si unus desit.

M. in magnitudine.

In magnitudine, cum diminuitur, vel augetur nimium; ut vastitas unius cruris; & lingua si nimium concisa.

M. in situ.

In situ, si pars malè nectitur, locove suo recesserit,

cesserit, ut ossium luxatio, & linguæ vinculum.

Tertium genus dicitur continui solutio. Continui solutio.
& est morbus communis: æquè partem similarem ac organicam tangit. Ex varia natura partium quibus incumbit, diversisque ex causis, varia sortitur nomina. ut vulnus à tenuibus rebus ad secandum aptis inciditur: fractura à duris fit: caries, in osse: contractio, in nervis: fissura, in osse. sic diversa nomina sortitur soluta unitas à forma vulneris; ut vulnus profundum, latum, penetrans, rotundum, in venis soluta unitas, dicitur ruptio venæ. apertio venæ fit vel ἀναστόμωσις, quando oscula venarum aperiuntur; quum copiosus sanguis impetu affluit, unde se laxant venarum oscula; velo scula illa imbecilla facile cedunt. Cum ob raritatem venarum sanguis exilit & exsudat à venis, dicitur διαπήδησις, quæ etiam à tenui sanguine nascitur. ἐκπύησις vel διάβρωσις dicitur, si venarum erosione prodit sanguis; ab acrimonia fit.

Morbo qui parti insidet, duplex differentia à Galeno adscribitur, ut sit alter parti cui insidet proprius, alter adventitius & per consensum eam afficiens. quorum illum Primarium seu Primitivum, hunc Secundarium seu Supervenientem appellare pos- Duplici ratione ægrotant partes.

Digitized by Google

Nimirum Idiopathia, & Deuteropathia.

ſumus. Galenus illum, affectum per ἰδιοπάθειαν & πρωτοπάθειαν: hunc, affectum per δευτεροπάθειαν & ὑστεροπάθειαν appellat. Poſterior hic efficacia morbi alia in parte conſiſtentis parti laboranti impertitur, idq; duobus modis, nimirum per Sympathiam, ſeu Progreſſum & communicationem, ſeu Concordiam, ut loquitur Plinius: aut Metaptoſin ſeu Tranſitum & Tranſlationem.

Deuteropathia duobus modis, nimirum per Sympathiam, aut Metaptoſin.

Per Sympathiam morbus fit, cum ſuperſtite priori morbo, alius ab eius fomite alteri parti imprimitur: unde ab Archigene umbra affectus vocatur, ut cum ventriculi vitio caput tentatur. ideo etiam Sympathiâ parti laboranti remedia non adhibemus. fit tamen morâ ex Sympathiâ Idiopathia: hoc eſt cum pars diu alterius partis vitio laboravit, diuturnitate affectum proprium contrahit, qui (ut iam diximus) propriè δευτεροπάθεια & ὑστεροπάθεια nuncupatur, & Protopathiæ opponitur. quare Idiopathia communis eſt Protopathiæ & Deuteropathiæ. Fit autem per Sympathiam morbus duobus modis, nempe ſine materiæ communicatione, aut cum materiæ communicatione. Sine materiæ communicatione per Sympathiam tribus modis apud Hippocratem fit morbus; videlicet generis ſimilitudine, operis ſocietate, & vaſorum communione. Generis ſimilitudine fit

Sympathia duobus modis morbum infert, nimirum ſine materiæ communicatione, idque tribus modis. Gal. in Comm. in Hiſt. I. lib. 3. Epidem.

ne fit vomitus bilis vulnerato capite, quia dura meninx detecta & ab aëre immutata trahit in consensum suæ affectionis omnes membranas, unde & ventriculum. Operis societate, ut osse brachii læso una læditur & actio musculi. Vasorum communione, ut in fractura calcis apud Hippocratem, quod illa sine magna contusione fieri nequeat, eo quod fiat tantum casu, hinc chorda maxima trium musculorum sura convellitur: inde nervi affecti cerebrum delirio afficiunt: & per venam & arteriam insignem transfunditur materia ad cor, unde febris oritur. Cum materiæ communicatione per Sympathiam quando fit morbus, Hippocrati dicitur ἐπιγένεσις, id est causæ morbificæ propagatio, ut si materia pleuritidis, superstite pleuritide ad pulmonem & cerebrum transferatur, unde peripneumonia & phrenitis. Quare omnis epigenesis pessima quidē est reapse, sed multo peior habetur, quando fit propagatio in nobilissimas partes, quæ habent imperium in corporis universitatem, & quæ mutuo datatim materiam morbificam cum fœnore communicant. Nam tunc hæc duo mutuam tradunt operam in ægri perniciem: ita in phthisi pulmo & caput conspirant in mortem; ille quidem caput replendo; hoc vero perennem catarrhum fundendo

2. De Fracturis 16.

Aut eum materiæ communicatione, & Epigenesis dicitur.

Metaptosis duplici fit modo; nimirum per Metastasin aut Diadosin.

& pulmonem opprimendo. Per Metaptωsin autem (id est Transitum seu Translationem totius materiæ morbificæ ab una parte in aliam) duobus modis morbus generatur: uno modo lege criticâ, ac proprie Hippocrati διάδοσις *&* διαδοχὴ *appellatur: altero symptomaticâ, & propriè* μετάστασις *Hippocrati nuncupatur; ut cum pleuritis transit in peripneumoniam. Nam* διάδοσις *apud Hipprocratem semper in bonam partem sumitur; contra* μετάστασις, *in malam: unicus locus excipitur lib. 5. Aphor. 7. ubi in bonam partem usurpatur. Nam Metastasis est mutatio morbi in morbum, translatione materiæ morbificæ à parte ignobiliore ad nobiliorem: ab exteriore ad interiorem: à parte quæ continetur in eam quæ continet. In hac translatione pars ignobilis quos exceperat succos à parte nobili (at iam morâ graviori putredine affectos) illi refundit per Palindromen refluxus, non recidivæ. Nam duplex est Palindrome seu regressus in morbis: una per Recidivam, quæ fit cum morbi exacti superstites sunt reliquiæ; aut cum causæ morbificæ perennis ad est generatio, ut fit in hydrope per alienationem facultatis sanguificæ: altera per Refluxum, & hæc proprie Palindrome nuncupatur: cuius causa est retractio aut Orgasmus. Fit retractio, quia pars empyreuma*

Metastasis.

Fit per Palindromen.

Palindrome duplex: una Recidivæ.

Altera Refluxus.

Hipp. 1. De morb.

reuma habet ſuperſtes, cum amplitudine venarum & arteriarum, quæ vi attractrice carnes ipſas præcedunt. Orgaſmi cauſa eſt materia excluſa feritas, quæ temperamento & corruptione calida eſt, ſubſtantiâ tenuis, & qualitate acris, ut evenit in morbis in quibus τὸ ὀξὺ aut τὸ ἁλμυρὸν dominatur. Quemadmodũ autem in tenui ſalutis ſpe tanta ſæpe natura contentio eſt per Diadoſin, ut mortis periculum auferat; ita etiam per Metaſtaſin frequenter tota curationis ſpes præciditur. Sic in angina cùm fortis ſtrangulatio, ſævique doloris cruciatus & orthopnœa, præcipitis mortis cauſas in procinctu ſtare arguant, deſperatio vertitur in ſpem, ſi eryſipelas in cervice & ſterno per Diadoſin exortum, laryngis dolorem minuat, ſimulque largam reſpirandi faciat copiam. Eadem ſpes rurſum in deſperationem vertitur, ſi Eryſipelas per Metaſtaſin intrò reverſum peripneumoniam faciat, aut anginæ relapſum.

Orgaſmus.

Varius in morbis eventus à diadoſi, aut metaſtaſi.

Diadoſis contrario modo quàm Metaſtaſis contingit. nam fit tranſlatione materiæ morboſæ à parte nobili ad partem ignobilem: à parte interna ad externam: à parte quæ continet ad eam quæ continetur. Continet autem una pars aliam, derivatione, ſeu deductione vaſorum, & ſitu. His in tranſlatione accedunt concauſæ,

Diadoſis.

meatuum amplitudo, materiæ tenuitas & quantitas, ſuſcipientis partis infirmitas, & excludentis robur. Ita à partibus noſtri corporis variæ trahuntur morborum differentiæ.

CAPUT III.

De morborum differentiis quæ ſumuntur ab ipſorum indole.

A propria morborum indole variæ ſumuntur differentiæ: nam inde dicuntur extremi, magni, acuti, mites: Continui, lethales, incurabiles, recrudeſcentes, periculoſi, ſalubres; manifeſti, occulti; Contagioſi, Venenati, Novi.

Morbi qui extremi. 1. Aph. 6.

Extremi dicuntur, ultra quos non ſunt alii. his adhibet Hippocrates extrema remedia. in his ſumma ſymptomatum adeſt violentia, ut in metaſtaſi: vel impedimentum partis principis dominantis aut miniſtrantis: aut τὸ ἐξὸν, aut τὸ ἦθος.

Magni qui morbi.

Magni morbi quatuor de cauſis dicũtur: quia principem partem occupant, cuius officio vita carere nequit: vel vehemẽtiâ ſymptomatũ: aut quod ſit mali moris morbus: vel quia magnã cauſam agnoſcit: ut ſeneſcẽs implicentur febri ardẽtiſſima, qualis iuvenibus evenit, lethalis eſt; nã oritur ex immẽſitate cauſæ; ſenile namq; corpus frigidũ.

Acuti morbi varii. 1. aph. 14.

Acuti morbi dicuntur qui celeriter & cũ vehementia hiſtoriã ſuam abſolvunt.

horum

horũ non una est ratio. Sunt enim peracuti quidã, qui quarto vel septimo, quod longissimum, die finiuntur; in quorũ censu sunt cholera, tetanus, & angina vera. alii sunt acuti simpliciter, qui quatuordecim diebus finiuntur; in quorum albo sunt pleuritis & peripneumonia, lethargus & causos. Alii sunt acuti non simpliciter, quos pragmatici vocant acutos ex decidentia, hoc est, ἐκ μεταπτώσεως, quod significantius ad rem, verterẽt ex degeneratione. hi finiuntur die vigesimo, vel vigesimo septimo, vel quadragesimo: hunc si superant, chronici dicuntur.

Periculosi.

Periculosi morbi fiunt, ex magnitudine causæ, symptomatum vehementia, & curandi difficultate.

Contagiosi.

Contagiosi morbi sunt, qui contagii semina ria quæ habent, in alium transfundere possunt.

Et qid contagio.

Contagio est cõmunicatio eiusdem morbi à corpore in corpus. Dicimus esse communicationem: est ergo motus. in motu hæc consideranda sunt quatuor: id quod communicatur: corpus quod communicat: cui communicatur: & medium per quod communicatur. Id quod communicatur hic est res præter naturam: igitur vel morbus, morbi causa, vel symptoma. Hic morbi causa communicatur. quæ ist corporea vel incorporea: incorporea, vel mera qualitates, ut stupor à torpedine

per tridentem piſcatoris tranſmiſſa, qualitate communicatur eius manui. ſic morbi à veneno: at illi non communicantur per qualitates. Cauſa corporea, oportet ut illa ſit mobilis loco, non ſolida. Igitur vel humor, vel ſpiritus, vel vapor contagium prabent; qui vapores & alterando interficiunt, ut alia plurima venena; quia ſæpe moriuntur homines in peſte ſine ullo putrefactionis ſigno, ut refert Iacobus de Partibus ſua ætate accidiſſe. ut qui cum urinis illum acceſſiſſent, ſine febre & aliquo ſymptomate, repente conciderent; quia alterando ſine putredine interficiebat. Alioqui, cum putrefaciendo iugulat, hoc modo id evenire ſolet: vapor peſtis labefactat calorem nativum, hinc humores putreſcunt ſpoliati naturæ calidique nativi cuſtodiâ. Vt itaque fuerit validus calor nativus, ita vel ſtatim extinguitur ſine putredine, vel colliquat humores putrefaciendo. Quod autem certam ætatem tangat hoc malum, quemadmodum Dionyſius Halicarnaſſæus ſcribit, vel quod ſubita pernicie, ſine ulla ægrotatione ſit calamitoſa, ut Plutarchus in vita Romuli prodidit: & quod alias bruta animantia, alias fœminas, iterumque hus fere intactis, viros robore præcellentes invaſerit: & olim, ut ſcribũt Oroſius & Euſebius, fœtus in utero mulie-

Peſtis Anno 1445.

L. Antiq. Roman.

mulierum ac pecudum necârit: cauſa eſt, quod cordis intemperies certa, certo inquinamento veneni reſpondet.

Novi morbi. *Novi morbi dicuntur, quorum cauſa & natura minime nobis eſt cognita aut perſpecta, ut olim mentagra Romæ enata: & carbunculus primum Romæ viſus Lucio Paulo & Q. Marcio Cenſoribus: & gemurſa morbus, qui digitos pedum tantum invadebat. Senſit & noſtra ætas novos, ut ſudorem Anglicum, & morbum venereum, qui Apua Indorum videtur eſſe.* Plin. 26. lib. 1.

CAPUT IV.

De morborum differentiis quæ ſumuntur à tempore, & eventis quibuſdam.

A tempore quoque morborum differentiæ ſumuntur: Inde dicuntur quidam longi, quidam breves, recentes & inveterati. Diuturni ſunt vel cauſæ magnitudine: naturæve infirmitate, quæ excutere morbum nequit: vel mala curatione. Sunt & morbi continui, & intermittentes. Præterea morbi æſtivi, autumnales, hyberni, vernales. Quidam ſunt communes omni ætati & ſexui, ut epidemii, endemii, ſporadici. alii proprii & peculiares; ut morbi puerorum, juvenum, ſenum. hos deſcribit Hippocrates ter-

Diuturni.

Varii morbi.

tio Aphorismorum. Sunt & connati morbi, & hæreditarii. maligni, & benigni. Maligni dicuntur, qui invehunt graviora symptomata quàm pro ratione propriæ essentiæ conveniat ; vel quorum symptomata ad manifestas causas redigi nequeunt. Sunt & morbi ordinati & inordinati; crescentes & decrescentes. quique ab auctoribus nomen habent: ut ulcera Chironia, Telephia. Præterea morbi legitimi sunt & nothi. legitimi dicuntur, qui ex sincero & puro humore oriuntur, ut ex sola bile, vel ex pituita sola. nothi dicuntur, qui ex mistis humoribus.

Ab auctoribus M.

Hæ sunt morborum cunctæ differentiæ. sed & hi morbi variè miscentur: inde & compositi morbi dicũtur & impliciti. Compositi, qui eandem sedem occupant; ut in tumore præter naturam, inflammatio: est ibi morbus in intemperie, morbus calidus; in mala compositione ; & solutione unitatis; nam eo tumore partes à seinuicẽ discedunt. Impliciti morbi dicuntur, qui in partibus diversis consistentes uni eidemque actioni officiunt, ut pleuritis & peripneumonia: ambo enim illi morbi quamvis sedibus distincti respirationi noxii sunt.

Compositi M.

Impliciti M.

Hic studiosos iterum admonitos volo: hæc ab illis disci, ut, cum homines remedia petent, consulto ea aptent morbis. quod fieri nequit,

Digitized by Google

nequit, ni ſcias qui ſint illi morbi, & cuius ſint naturæ & indolis. Nam prima ad curandum indicatio ducitur à cognito morbo: is enim contrarium remedium à medico exigit. Quomodo deprehendes contrarium remedium, ſi neſcias id cui contrarium oppones? alia morbus in intemperie; alia is qui in mala conformatione hæret; alia qui in violata unione, expetit remedia.

I. HEURNII
INSTITUTIONUM MEDICINÆ

LIBER VII.

DE MORBORUM CAUSIS.

CAPUT I.

Quid ſit morbifica cauſa, & quotuplex. Earum diviſio. quid externa, quid interna, & quæ ex ſint.

MORBORUM *differentiis enumeratis cauſarũ eorum indago ineunda, hoc ordine. primò quæ ſit huius indagationis utilitas oſtendẽtes. deinde quid ſit cauſa morbi. hinc quot cauſa-*

rum differentia, & quæ ſingulis morbis reſpondeant. Vtilitas eius eſt, ut ait Galenus, quò his cognitis ac retuſis, ſanitatem reducamus; quod incognitâ causâ fieri nequid. Cum enim ſpecies morbi deprehenſa fuerit, ea elidi nequit, ni cauſa eius primum exſcindatur: ut docet & hæc uſui accommodat Methodus medendi, At cauſa, ni cognoſcatur, exigi non poterit. nam, cum omnia pereant à ſuis contrariis, quemadmodum ſervantur à ſuis ſimilibus, contrarium cauſis remedium invenire debebis. At hoc nunquam poteris, ni primum id agnoſcas cui opponere contrarium velis. Igitur cauſæ morborum diſci debent.

Vtilitas.

Quid morbifica cauſa, & quotuplex.

Morbi cauſa eſt, quicquid ad generationem morbi aliquo modo confert. confert autem quod morbum conſtituit, gignit, auget, conſervat. Conſtituit morbum ipſa forma corpori impreſſa. gignit cauſa efficiens: augent eædem cauſæ, ſi perſeverent. Conſervant omnes cauſæ quæ eiuſdem generis ſunt cum gignentibus, ſed imbecilliores quam ut augere poſſint. Cauſarum, in omnibus rebus quæ gignuntur, quatuor genera ſunt: materia: efficiens: forma: & finis. nos efficientem propius perſequemur, nam illa proprie corpus immutat. Hæ in externas & internas dividuntur. Externæ dicuntur quæ foras incidentes, corpus alterant.

Diviſio cauſarum morbificarum.

Externæ.

rant. priſci occaſiones vocabant, quod evidenter morbos præbeant. ut qui à calore febrem incurrunt; aut à frigore congelationem: occaſio eius morbi eſt à calore, vel frigore. Hæc à Græcis αἰτιαρχίαι *quaſi præincipiens dicitur, & internam irritans; ab ea enim fit ferè motus initium, id quod ſignificat* αἰτιάρχειν *Hæ cauſæ ubi morbum dederint, abſiſtunt, nec manent.* Internæ. *Internæ cauſæ duplices ſunt, Antecedentes, & Continentes. Antecedentes in contentis exiſtunt, ab externis ortæ. verbi gratiâ, ex pleno victu, ſanguinis copia ſuccreſcit tanta, ut venæ deducantur, unde ſanguis in latus effunditur. cibi copia eſt evidens cauſa & externa. ſanguinis copia inde orta, & venarum deductio, eſt cauſa antecedens. at effuſus in latus & putreſcens ſanguis, eſt cauſa continens.*

Contenta igitur, hoc eſt, humores & excrementa, à quàtuor rerum generibus labefactari poſſunt: ſunt autem ea quæ aſſumuntur, geruntur, educuntur, & quæ retinentur. Quæ aſſumuntur ſunt, alimenta, aër, cibus, potus, & medicamenta per quæcunque loca corporis immittantur, ſive per os, nares, aures, ſedem. Quæ verò geruntur, ſunt ea quæ à nobis fiunt; ut motus corporis & animi, inſolens gaudium, amor, quies & motus. motus, ut in aëre Humores unde labefactentur.

limpido

limpido, vel putrido: quique extrinsecus adhibentur; ut balnea, frictiones, cataplasmata, labor, vigiliæ, vulnerantia, periapta. Quæ educuntur, ut sudor, urina, & excrementa cætera: humor pharmaco excretus, lumbrici, calculi, caruncula, venus intempestiva, & immodica quæque evacuatio. Retinentur hæc eadem subinde præter naturam, pariuntque morbos, si peccent in substantia, quantitate, qualitate, agendi modo, & ordine.

CAPUT II.

De Aëre.

INTER *morborum causas externas, & censum eorum quæ assumuntur est aër, qui nobis cognatus semper adhæret, & sine quo vivere non liceat. Nobis hic necessarius; ut & res omnes non naturales à medicis dictæ: nempe cibus, potus, motus, quies, somnus, vigiliæ, excernenda, retinenda, & animi motus. à Galeno autem in arte medica dicuntur causæ salubres & conservatrices: quod corporis nostri commoderationem rectè accommodatæ servare tuerique possunt. Inter hos aër maximè morbos parere solet; quod eo dum vivimus necessario fruamur. Propterea non male dixit Avicenna, aërem nostrorum corporum & spiri-*

Digitized by Google

ſpirituum elementum eſſe, hoc eſt, veluti pabulum. etenim vita noſtra nititur ſpiritibus. ſpiritus autem paſtum ineunt ab attracto aëre, ut docet Galenus. quare ſanis & ægris aëris maxima habenda eſt ratio. Lib. De utilit. reip.

Aër ergo qui omnibus temperamentis ex aquo uſui futurus erit, eiuſmodi ſit oportet, ut non peccet in ſubſtantia, qualitate, agendi modo, & occaſione. talis fuerit ſerenus, purus, nitidus, tenuis, patens, nullis inquinamentis obſitus, vel putredinis corruptelâ fœdatus, vel uligine perfuſus; lenibus & ſuaviter ſpirantibus ventis diffiatus, qui modice agitetur. Cui contrarius erit, qui cloacarum & paludum halitu infectus fuerit; ut olim Lerna inter Argos & Mycenas. ſic qui demiſſo loco montibus ſeptus nullum recipit perflatum: ſquallet enim ſitu, & nidorem contrahit, morboſque præbet ad pulmonem attractus. Aër qui bonus. *Hinc Columella de Catonis & Varronis ſententia, in emendo agro, aëris ſalubritatem inprimis ſpectandam docet. Nemo enim ſanus ſumptus debet in eo agro emendo facere, qui dominum ad fructus pervenire non ſinat. Aër ergo temperatus non parit morbos: omni enim temperamento convenit.* Lib. 1. De re rustica. *At qui calidior eſt aër, exhauſtis ſpiritibus vires dejicit; (hinc Ariſtoteles Æthiopas & qui Lybias incolunt* Calidioris aëris noxa.

brevis

brevis ævi esse ait ;) urinam minuit, quia sudores prolicit; coctionem debilitat ; bilem torridam facit , hinc morbi acuti. Frigidus aër coctionem promovet, cogendo intrò calorem nativum: humores incrassat; longos morbos parit & destillationes. Humidus aër torpidum corpus reddit, & crudi-tates humoresque multos. Siccus spiritus collustrat , humores absumit ; Attamen obstructiones præbet. Aër quem Barbari turbatum vocant , Latini impurum , fœdat spiritus & humores , nubemque & quasi caliginem iis inducit, ut scribit Galenus; quemadmodum serenus mentem exhilarat , & spiritus alit ; quod innuit Hippocrates quum odores implere, oblectare, placare, conceptis verbis dixerit. Quem locum Ioannes Alexandrinus enarrans , Democritum Abderitam vitam mellis odore quatriduo sustentasse dicit ; aut , ut alii affirmant, panis calentis odore, & Oribasius quadraginta dies aliquem vixisse asserit , solum mellis odore. scribendum ibi quatuor , pro quadraginta , numerorum facili lapsu.

Frigidi aëris vis.

Humidus aër.

Aër impurus.

I. Epid. I.

6. Epid.

I. aph. 12.

Aër mutatur modo ad calidum , frigidum , humidum , & siccum. Vere temperatus est : inæqualis autumno : calidus æstate : frigidus hyeme. at hæ vicissitudines à naturæ ductu aliquando abeunt; ut ver non

Aëris mutatio ex anni tempore.

non sit temperatum, sed imbriferum & aquilonium. sic & æstas sævit aliquando non ferendis ardoribus; modo humet. Id ubi evenit, Hippocrates graves morbos exspectandos asserit. at temporibus ex sua natura fluentibus, fiunt morbi non lethales sed secundi iudicii. 3. aph.

Contaminatur contagio aër.

Aër aliquando contrahit squallorem atque situm, nidoribus plexus, à re tetrum spirante, ut ex sepulchris, lacunis: unde vim deleteriam contrahi nostræ naturæ adversam; à nobis contagio dicitur: Hippocrati νοσερὴ ἀπόκρισις, *hoc est, seminarium contagii, vel, ad verbum, morbida excretio vocatur. sic conclusus aër in specubus, antris, & metallariis fodinis putrescit: hinc afflatus qui certo homines interimunt. Albertus Magnus de Puteo Patavii aperto refert, qui multos aura afflatu intremit. refert & Georgius Agricola de quibusdam fodinis tetrum spirantibus.* Lib. De natura hum.

Ventus quid & qui.

Ventus, soboles aëris, varie nostra corpora afficit. Est *autem* ventus, *ut refert Aristoteles*, exhalatio sicca, quam terra profundit, circum terram acta. *Plutarchus ex Anaxamandri sententia, ventum esse arbitratur aërem fluidum, à Sole eius partibus liquatis atque fusis. Seneca esse existimat ventum, aërem in unam mundi partem fluentem.* Est *verò* ventus, 2. Meteo. 4. 3. Lib. De Placit. phil. 5. Natur. quæst.

exha-

Digitized by Google

exhalatio ex mari terraque hausta, quæ exprimitur aliquo, qua liberius exitus patet. *Sunt venti quidam locis quibusdam vernaculi. Atabulus infestat Apuliam: Calabriam Iapyx: Athenas Scyron: Galliam Circius: & nostram regionem λιψ seu Africus.*

Salubris regio unde, & situs habitationis.

Hippocrates libro De aëribus, aquis, & locis: aëris, regionisve salubrem, morbosam, vel pestiferam naturam ex ventis, aqua, & terra, locorumque positu animadverti posse recte docuit; ut recte quomodo ad morbos inducendos aër compositus sit, scire possimus: ex aëre enim magna pars valetudinis pendet. Vnde Aristoteles, in situ urbium

7. Pol. 11. *describendo, aëris salubritatem inprimis spectandam docet, ut valetudinis incolarum prima ratio habeatur. Ea, ut scribit*

1. De re rust. 1. *Porcius Cato, optuma erit in ea regione, in qua nitent omnia, & in qua solum naturâ suâ valet. Nitor enim cœli, clementiæ & bonitatis terræ indicium præbet. Quã sen-*

5. De re rust. 25. *tentiam Catonis Varro explicans, inter alia dicit: illas civitates quæ palustribus in locis sunt, obnoxias esse corruptelæ; quod in*

Palustris aëris noxa. *eis crescant animalia quædam parva oculis incõperta, quæ cum aëre per nares in cerebrũ, & per os in corpus trahuntur, & difficiles morbos pariunt. inde Iacobus Holerius*

Cap. 1. Praxis Med. *scribit, in cerebro Itali scorpionem enatũ ex*

odore

odore baſilicæ herbæ: nam minutæ animalculæ ita quoque cum aëre ſorbentur. Vnde Scropha, auctor, ut Varro dicit, grauiſſimus, oppida ſublimi loco poſita, affirmat ſalubriora eſſe, quã quæ in valle ſita ſunt; quod beſtiolæ ſi quæ innatæ fuerint, aut eſflantur, aut aretudine citò pereunt: & ſi quid contagii conceperit, diſſipatur, aut vi Solis exeditur. Sed omnium ſaluberrimus ſitus eſt ad auroram, quod illæ ciuitates hyeme ſolem, æſtate umbram habeant. Intelligo ad aurorã, ortum æquinoctialem. hoc eſt, cum contra urbẽ Sol radios ſuos fundit cum ſub Ariete oritur. etenim horum aquæ, ut ait Hippocrates, ſunt ſplendidæ, ſuaueolentes, & molles; quod Sol oriens eas expurget. Et, ut dicit Hippocrates, in tali tractu cœli quæ naſcuntur plantæ aut mineralia, primam bonitatis notam habent: raroque homines morbo tentantur in tali loco habitantes; unde & longæui ſunt. Sic in Taprobana inſula, quam hodie Sammotram vocant, quæ ſub æquinoctiali ad ortum ſita eſt, ferunt homines trigeſimum ſupra centeſimũ ſuperare annum; qui, niſi naturæ lege non cõcidunt, hoc eſt, ſolum ſenio, calore naturæ exhauſto, moriuntur. Ad occaſum ſitæ ciuitates, ægreſcũt maxume. nam terram & aquam craſſam, minimeq; ſplendidam habent: quia mane à Sole

non

Digitized by Google

non emendantur, ſed rore vel pruinâ madent, & àmeridie Sol eas præcoquit: propterea catarrhis & putridis morbis obnoxii redduntur. Qui Auſtrum ſpectant, aquis ſubſalſis & craſſis utuntur, longiſque morbis, ut diarrhœis tentantur. Qui Aquilonem habitant, pleuritide, lippitudine, ardentibusque febribus ſæpè implicantur.

Hæc de Aëre aliquantulum prolixius nos: quod, præ cæteris, Hippocrates huic præcipua quædam aſcripſerit. Is duo obſervavit quæ in morbis conſectariam calamitatem trahunt, morbi acumen, & malignitatem. hoc eſt, τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ θεῖον. Divinum vocat, aëri aliquid impreſſum præter morẽ; continentem rem pro contenta indigitans. nam aërem divinum iure appellare potuit, politico loquendi more: cum vulgus aëreum hoc ſpacium, quod protenditur ad nubes, cœlum turbidum vel ſerenum dicat. & ipſe ſcribit primi Epidemiæ ſecundâ, ὁ οὐρανὸς λαιλαπώδης καὶ νεφελώδης, hoc eſt, cœlum procelloſum & nubilum. Quare ex divino laborare, eſt ægrotare ex cauſa morbifica, quæ non à diætâ, ſed aëris à vitio contaminata fuit. Hæc longè exitialior malignitas contagia ſæpe ſpargit: & eſt indomita, coctionique invicta, venenata & peſtifera ſæpe; epidemio-

Divinum in aëre.

rum

rum morborum auctor. Quomodo idinnascitur aëri? hoc tradidit Hippocrates libro tertio Aphorismorum: nimirum, ab omni insolenti aëris mutatione in temporibus integris anni. Hæc mutatio aëris extra naturæ legem, propriæ substantiæ corruptione qui in vitio sunt succos profert. Quare prudenter initio Prognosticω monet Hippocrates, ut providentiam consectemur, num quid insit morbis divini. nam ibi τὸ θεῖον prosequitur: & ei silentium est τοῦ θείου, nam de eo in Aphorismis egit. Tantum itaque tribuit huic divino Hippocrates, ut iure acumen in his negligere fere velle videatur. Hoc est, si quid divini insit ab aëre, divino etiam remedio, hoc est antidoto, compescatur. Ita refert Gesnerus, pleuriticos quodam anno, à secta vena expirasse: à theriaca pota redintegratos fuisse. ita in peste.

CAPUT III.

De Alimentis.

Quid cibus.

CIBUS *quoque morborum sæpe causa est.* Vocamus *autem* Cibum vel Alimentum quod corporis nostri substantiam augere potest, quodque nutrit. *eo differens à medicamento, quod hoc substantiam nostri corporis alterat, ut scribit*

bit Galenus primo Simplicium. at Venenum corporis noſtri ſubſtantiam depopulatur atque depaſcitur. *Alimentum vero apud Hippocratem eſt triplex: id quod iam actu nutrit: & quod veluti nutrimentum eſt: & quod nutrimentum futurum eſt. Nutrimentum verum vocat Hippocrates, quod aſſimulatum iam corpus nutrit atque auget: quod eſt veluti nutrimentum, vocat id quod quidem appoſitum eſt parti, ſed nondum aſſimilatum: futurum nutrimentum, quod in ventriculo & venis contentum, nutrire tandem poterit.*

' atrimenti vox. Lib. De alim.

Vt varia ſint alimenta.

Atque talia alimenta vel ſunt pura alimenta, vel alimenta medicamentoſa, ut zinziber, piper, lactuca: nam & nutriunt corpus, & alterant conſimili qualitate.

Vnde morbos præbeant.

Morbos autem invehunt cum peccant in ſubſtantia, qualitate, quantitate, utendi modo & tempore: ut quæ lenia ſunt & alvum ſubducentia, prius; quæ plenius nutriunt, poſterius ingerantur: nec dura mollibus, nec adſtringentia laxantibus, aut craſſa liquidis, nec concoctu lenta facilibus præmittantur.

„ *Tempus ſumendi cibi eſt, cũ latrat fame*
„ *ſtomachus. nam famelico cibũ ſubducere, ut inquit Avicenna, ventriculum pravis implet humoribus. Sic ſi cibus antevertat famem; inde enim morbi graves putredineſque*

Digitized by Google

neſque oriuntur. Hippocrates inquit : Si plenior ſupra naturã cibus ſumatur, morbum facit. nunquam enim ad ſatietatem, ſæpe infra eam cibum ſumpſiſſe profuit. Sic enim mitigatur, & minor excrementorum eſt proventus. Hinc Hippocrates inquit: ſanitatis ſtudium eſt non ſatiari cibis, & ad labores impigrum eſſe. Vnde doctiſſimus medicus Diſſarius apud Macrobium admonet ; quod & Socrates ſuadere ſolitus erat; illos cibos & potus vitandos eſſe, qui ultra famem & ſitim peterentur ; illi enim morbos dant. idque probat Diſſarius pecudum paſtu : quæ enim ſimplici gramine veſcuntur, ſalubriores ſunt quam quæ ad ſanguinem farciuntur: illas enim ægreſcere ait. 2. aph. 17. 6. Epid. 4. 20. 8. Satur. 4.

Qualitas quoque diverſa ciborum, ſi temperamentis non reſpondeat, morbos concitat : ut ſi calidis naturis calida alimonia ſuppetatur, frigidis frigida. etenim, ut inquit Galenus, intẽperatæ naturæ modico contrariorum gaudent uſu. Hippocrates in cibis magnam curam habendam cenſet ; qui ita ſcripſit : Paulo deterior cibus & potus, ſuavior tamen, melioribus, ſed ſuavitate imparibus eſt anteponendus; hoc eſt, quamvis non ita ſit materiæ exhauſtæ, nec hiſtoriæ morbi accommodatus. tacita enim naturæ vi ſuavem cibum Lib. De Arte medica. 2. Aph. 28. Suavia nutriunt.

rectè

arctè ventriculus amplectitur ac melius concoquit: id cum non fit: fiunt cibi morborum cauſæ. unde Avicenna dicebat, quod ſapit nutrit; Suavitas enim ea, exuit & ſuperat id, quod in cibis invictum erat. unde quidam bubulam carnem vi ventriculi facile edomant. Conſuetudinis quanta ſit habenda ratio, legite apud Hippocratem ſecundo libro De victu in acutis morbis, & ſecundi Aphoriſmorum quadrageſimum nonum, & quinquageſimum. Si conſuetudo ladit, ſenſim in melius transferenda erit; alioqui & morborum cauſa fiet.

Conſuetudo.

Præparatio ciborum.

Præparandi cibi exactè, ne in morbi cauſas abeant. Inter omnes præparationes aſſatio & elixatio naturæ commodiores videntur. differunt, quòd aſſa maius robur afferant, modò vi ventriculi ſuperentur; Quæſtio. *elixa facilius concoquantur. Quæſtio non parva eſt, num aſſa elixis ſint humidiora. Reſpondeo breviter: aſſa nativa ac interna humiditate prævalere, quod cruſta ab igne internum humorem arcte contineat: elixæ verò carnis humiditas aliena maior eſt, quod ſit in aqua cocta.*

Quanta vis ſit ciborum ad ſanitatem, demonſtrat Diodorus, qui ſcribit ichthyophagos vitam totam ſæpe ſine morbis vivere. Ioſephus etiam ſecundo libro De bello Iudaico ait, Eſſæos quietiſſimam vitam egiſſe,

Digitized by Google

egisse, quod apud eos potandi & edendi modus saturitate definiretur. uno genere cibi utebantur; senescebant valde. Et Apollonius Tyaneus apud Philostratum octavi libri tertio, cum apud Domitianum se purgaret de incantatione per damonem, ait, Levibus & tenuibus cibariis vescor: ha mihi lautæ dapes. Hoc, ô Rex, admirabilem quandam & arcanam perspicuitatem tribuit sensibus; nec turbidum quicquam aut obscurum apud nos manere patitur; & facit ut tanquam in speculo clare videam facta & futura. hæc victus frugalitas & sobrietas. Certe natura recte instituta paucis eget, indeque suaviter dormit, grataque illi Aurora affulget. mensæ vero epulis æstuantes, morbi. Vide Macrobium septimi Saturnaliorum quarto capite, & quinto.

Caput IV.

De Potu.

Cum id quod humidum de corpore effluxit, ut potu resarciatur necesse sit; qua efficacia is corpus afficere possit, dicit Hippocrates medicis exacte cognoscendum. nam nisi rite corpus humescat, idem nobis quod terræ satis & nascentibus eveniet; quæ nisi rigentur humore,

tabescunt. Aqua & vinum in communi usu, ad potum, posita sunt. Aqua sit ab omni sapore aliena, calore pellucida, levis & meabilis, qua (ut dicit Hippocrates,) facile calescit facileque frigus concipit. Alia est aqua fontana, qua optuma censetur, modo fons ortum spectet, ac loco sublimi dimanet; nam tales aqua hyeme tepent, & aestate frigent. Alia sunt aqua cœlo deciduæ: illæ, à fontanis optimæ: nam quod leviſſimum est à sole rapitur; sed tetri quid à nubibus trahunt. quare dicit Hippocrates, illæ coquendæ sunt ac colandæ, alioqui vocem raucam efficiunt, ac facile putrescunt. bona censetur qua tonitru deiicitur; mala procellosa, à venis enim cruda est. Puteales aqua his deteriores habentur; quod per anfractus terreos, arte factos, ferantur. At qua per tubulos plumbeos invehuntur, pessimæ habentur; nam plumbi vim pernicioſam corpori invehunt; unde viscerum gravitates & dysenteria. quod & Vitruvius annotavit: nam plumbarii artifices, coloribus pallidis fœdatum habent corpus; nam quum funditur plumbum, inquit, vapor ex eo insidens corporibus, artus exurit, eripitque ex membris eorum sanguinis virtutem. Columella prohibet gallinas potari ex plumbeis vasis. Propterea Galenus, in componendo medica-

Aqua quæ optima.

2. aph. 16.

Fontana.

Pluviales.

Puteales.

Lib. 7.

mento

mento ex capitibus papaveris, aquam pluvialem commendat, quæ non per plumbos tubulos fluxit: quod recrementa quædam plumbi illi immittantur; unde, inquit, eo utentibus dysenteriam adfert; cerussam enim habet. Hinc male medici eliquant remedia per plumbea vasa: etenim Galenus stannea vasa vitat ad conservationem remediorum, quod plumbo adulteretur stannum. 7. ἐν τόπ. Lib. 1. De antidot.

Fluminum maiorum aqua suspecta fuit Hippocrati, quod invectitiis aquis undique congestis ferantur: hincque calculum generari, coxendicum dolorem, & herniam. Fluviorum aquæ.

Palustres aquæ pestilentes sunt ac perniciosæ, quod stataria sint lentoque lapsu repant. Palustres aquæ.

Nivosæ & ex glacie eliquatæ pessimæ sunt: quamvis antiqui obnixe his delectati sint. legite Athenæi librum tertium, & Plutarchi symposiorum sextum, & Galenum ad sextum Epidemiων, commentario quarto. Nero Imperator aquam coctam nivi imponebat, unde Neronis decocta celebris fuit Romæ; uti patet ex Iuvenalis satyra quinta. & Galenus libro septimo Methodi decoctam vocat illam aquam. Nivosæ.

Vinum sæpe morbos facit. Vocant medici Vinum ὀλιγοφόρον quod tenue est & parvum, quodque facile aqua dometur. πολυφόρον quod Hippocriti οἰνώδης, vinosum Vinum.

dicitur: est vinum grave, quod multum aquæ fert, nec facile domatur. quod vinum si immodice hauriatur, valetudinem turbat; ut de Sileno narrat Hippocrates; furorem adfert, rabiem, apoplexiam, & omnes morbos frigidos. Vnde Androcides philosophus ut coërceret Alexandri intemperantiam, vinum potaturus inquit, ô Rex, memor sis te sanguinem terræ bibere.

1. Epid. 2. ægro.

Crassa vina. Gal. 5. De Sanit.

Vina crassa, rubra, & acerba, atram bilem generant, & crassum vitiosumque sanguinem. Nova vina quæ musteam dulcedinem nondum exuerunt, excrementosa sunt, ægreque concoquuntur, & difficile permeant. hinc statuum proventus. Annosa vina, nervos & caput tentant, niumque urunt corpus, ut scribit Galenus septimo Methodi, & libro De cibis mali & boni succi. Quibus crasso sanguine corpus perfunditur, à nigro vino læduntur; sed tenue illis usui est: sic quibus frigidus est sanguis, his generosa vina prosunt. breviter, ea sunt salubria vina, quæ mentem minime de sede sua dimovent, quæque facile penetrant; quale Rhenense est. Plato & Galenus pueris & adolescentibus denegant vinum, quod ad iram & libidinem præcipites eos reddat, & rationem hebetem & turbidam efficiat. Senibus vinum idoneum est, quod, calidum &

Nova.

Annosa. Macro. 7. Sat. 12.

Quibus nocent.

2. De legibus. 1. De Sanitate. Plutarch. Prob. 48.

humidum cum ſit, mitiget eorum frigus & ſiccitatem. Hyeme, dicit Polybius, parcius eſt generoſum vinum bibendum: æſtate, imbelle & copioſius parum bibendum, & ad neceſſitatem. alioqui morbos vinum concitat. Aſclepiades medicus, primum cyathum ad ſitim pertinere dicebat: ſecundum, ad voluptatem & amorem: tertium, ad ebrietatem: & quartum, non eſſe noſtrum, ſed inſaniæ. Nos id aliquantulum laxius: primus cyathus ad ſitim: ſecundus ad lætitiam: tertius ad voluptatem: quartus ad ſomnum: quintus ad ebrietatem: ſextus ad iram: ſeptimus ad lites: octavus ad furorem: nonus ad morbum. Sed indubie à cibo nec ieiuno ſtomacho potandum; quod flacceſcat coctio vino, & nervos lædat. Iarchas, apud Philoſtratum De vita Apollonii, tertii libri decimo capite, vocat Tantali φιλοτησίαν propinationem poſt cœnam benevolentiæ cauſa. Recte Plinius vigeſimi tertii primo: Corpus augere volentibus conducit inter cibos bibere: Contraminuentibus, ſitire in edendo; poſtea parum bibere. Qui noctu bibere appetunt, his admodum ſitientibus, ſi ſuperindormierint, bonum, inquit Hippocrates. Nec bibendum ſtatim ab exercitio, cum corpus æſtu incandeſcit: id enim funeſtum eſt. Videte Dioſcoridis libri ſexti trigeſimum tertium.

Quando, vino quo utendum.

Quantũ.

Philotesiæ pocula.

5. aph. 27.

Num vinum humidum. I. & 5. De sanitate.

tium. Quæstio medica est, num vinum sit humidum an siccum. sed ex Galeno patet id humidum esse & calidum. ea enim ratione pueris vinum, quod calidum & humidum sit, adimit; & senibus concedit, quod eos humectet & calfaciat. & Avicenna capite De melancholia dicit, nocere ea quæ frigida sunt & sicca, & iuvare ea quæ humida sunt & calida, ut vinum.

CAPUT V.

De somno & vigilia. & De exercitio: Excernendis, & Retinendis: & de Animi accidentibus.

INTER *agenda censetur & somnus, qui sæpe, si non recte ineatur, morbos parit; alioqui,* DEI *gratissimum hoc donum his quibus placide serpit, facultates omnes recreat, coctiones promovet, & viscera humectat, (unde Hippocrates dicebat, dormiturientibus non esse dandum potum;) seniique duritiem mollit. At immodicus si fuerit, hoc est, si ultra concoctionem ciborum extendatur, distributionẽ alimen-*

Tempus. *torum impedit: unde excrementorum proventus, ac gravitas corporis. Aptissimum somno tempus nocturnum, quod spiritus, prætenebris, intro viam affectent, nisi tamen inflammatio adsit viscerum; tum præ-*

stat

Digitized by Google

ſtat de die dormire, ut inquit Hippocrates, & noctu vigilare; ne intro repant ſpiritus confertim, & ita inflammationem augeant. Et ſpiritibus exhauſtis labore vel æſtu, meridiari non eſt malum. Septem horarum ſpacium plerunque cibum coquit. Decubitus. *Decubitus formam primus omnium Hippocrates libris Prognoſticæ prodidit: decumbendum in latus vel ſiniſtrũ vel dextrum: manus & crura cum cervice paululum inflexa ſint. Avicenna primum in dextrum latus, hinc in ſiniſtrum decumbendum cenſet, & in ventrem cubandum. Avicennæ modus valido ventriculo confert: at eo imbecilli, in ſiniſtrum prius latus cubandum ſcribit, id enim concoctionem promovet; quod hepar tunc ventriculo incubet, eique calorem aſpiret. Si itaque ſomnus non ex lege naturæ ineatur, morbi auctor evadit. nam, ut canit Bacchylides, μιλίφρων ὕπνος θάλπει κέαρ: mellitus ſomnus movet cor. & Homero dicitur ἡδὺς ὕπνος, ſuavis ſomnus, qui ſuaviter ſubit. eidem μαλακὸς γλυκερὸς dicitur. Et Iuno promittit, apud Homerum, Somno Πασιθέῃ, quam ſe amare ait Somnus: cum enim naturæ ductu qui fit ſomnus, obrepat laxatis corporibus, indulgentia naturali nihil certe iucundius corporibus evenire poteſt: ut nec quicquam*

infelicius, ſi gratiſſimo hoc naturæ dono fraudentur. Vigiliæ corpus frangunt & emaciant. oriuntur à calore & ſiccitate cerebri, anathymiaſeos inopia, & animi curis.

DE EXERCITIO.

EXERCITATIO *corpus varie ad morbos vel robur traiicit: ut de ſeipſo teſtatur Galenus. legatur Ariſtoteles, prima Problematum, quadrageſimo ſeptimo. Cur cibum minuere, laborem augere ſalubre eſt? an, inquit, quia excrementa ſubſultant cum cibus ſupereſt, aut labor deeſt? Certe Phraotes, Indorum rex apud Philoſtratum ait, His quæ in venationibus capto, ſocii amicique veſcuntur: mihi enim exercitatio ſatis. Pulchre etiam Plato in Theæteto demonſtrat, cuncta à motu ſervari, & à quiete interire. ita Pindarus meminit ἀεξιγυίων ἀέθλων, certaminum membra augentium. Eſt autem exercitatio, motus corporis vehemens, quo alteratur anhelitus: vel unde fatigatio ſubit. Pilæ luſus, & concitatior ambulatio laudatur. etenim curſus crura maxume exercent; & armorum velitatio brachia; equitatio lumbos & cervicem: clara lectio & cantus pulmones: at pila omnes corporis partes.*

Cap. 3. De cibis bonis & malis.

Quid ſit exerceri.

Varia genera exercitiorum.

Digitized by Google

partes. legite Galenum de luſu parvæ ſphæræ. Id omni ſtudio cavendum, ne corpore excrementis pleno exercitia ineamus, ne, quæ crudæ ſunt, in habitum corporis detrudantur. Quare non ſtatim à paſtu veniendum ad exercitium. Et Hippocrates iubet ut cibi ſequantur labores: ſi contra feceris, morbi ſuccreſcent ab exercitio. & ſenſim laxetur corpus exercitio & molleſcat. Finis exercitii eſto cum turgidus corporis habitus ſidere incipit, & cum corporis efflorescentia diminuit. ſi ulterius progrediatur, ſuccoſum humidum exedit: inde fatiſcit corpus. Itaque cum labi cœperit ab exercitio moles, hoc eſt, cum fatigatum vere fuerit corpus, protinus ceſſandū: alioqui morbos dabit.

6. Epid. 4.

Finis exercitii.

DE EXCERNENDIS ET RETINENDIS.

EXCERNENDA *& retinenda ſi ultra modum excreſcant, plenitudinem vel cacochymiam pariunt. Plenitudo quæ πλήρωσις dicitur, duplex eſt: quando humores omnes pro ſua quique portione creverunt, plenitudo dicitur ad vaſa. Quantum autem periculi illa plenitudo adferat, declaravit Hippocrates, primi aphoriſmorum tertio, ubi ſcribit, Habi-*

Plethora duplex.

Digitized by Google

tissimam athletarum constitutionem esse periculi plenam. Nam ipsa suis viribus oneratur, ab ea sagina, omni fame praviore. unde metus, ne oborta universali inflammatione per causos, & syncope, vel apoplexia, subito extinguantur. Quare horum studium, apud Plutarchum, ridet Philopœmenes, quod quanto plus corpori accedit, tanto plus periculi accedat, & securitati decedat. & quod vasta illa corporis moles, ad res gerendas, & ad sanitatem tuendam sit incommoda. Est autē sanguinis duplex fere portio in hominibus bene habitis, ad pituitam: pituitæ duplex ad bilem: bilis duplex ad melancholiam. loquor iam de nutritiis qui sunt in sanguine humoribus: quorum copia, in effuso sanguine conglobato, sæpe oculis notatur. At reliquis tribus humoribus bene dispositis, si sanguis superat, dicitur plenitudo ad

Ad vires.

vires, hoc est, quamvis non tendat vasa, est tamen maior quam vires ferant. At quum unus humor tantum redundat & præ cæteris luxuriat, nempe bilis, pituita, vel melancholia, dicitur κακοχυμία. A-

Notæ eius quæ ad vasa.

gnoscitur plenitudo ad vasa, ex venarum tumore; & lassitudine tensiva. At plenitudo ad vires dignoscitur ex gravitate;

Eius quæ ad vires.

corpus pigrescit. cacochymia, ex ulceroso dolore deprehēditur. Quomodo hæ affectiones

nes curandæ ſint, videte apud Galenum libro quarto de ſanitate tuenda.

Solemnis evacuatio.

Nulla cauſa eſt efficacior ad morbos, quam cum retinentur excernenda, ut muccus, bilis utraque, alvus, urina, menſes, hæmorrhoides, vel nimia horum effuſio: ex ſententia Hippocratis, ſexti aphoriſmorum vigeſimo ſeptimo. Flatus retenti quam ſint fœcundi in morbos, ex Claudii Imperatoris edicto intelligas, qui, ut refert Suetonius, edicto veniam dedit, efflatum crepitumque ventris in convivio emittendi; cum periclitatum quendam præ pudore ex continentia reperiſſet.

Venus.

Venus quoque inter excernenda & retinenda cenſetur. Mirum quod de Epicuro, ſummo philoſopho, ſcribit Galenus in libris Artis medicæ, Veneris nullum eſſe uſum ſalubrem. Sed non ſine ratione: contemptu enim voluptatum corporearum, is ita exiſtimavit. Fuit enim vir ille temperans, ut ſcribit Diogenes Laërtius, & vir bonus, Lib. 10. *pius, & dei & amicorum cultor: ſed ex Pythagoræ ſententia hæc dixit, qui affirmabat tunc coitu utendum eſſe, cum quis ſeipſo infirmior fieri vellet. Immoderata Venus virium infirmitates adfert, & ſenilem iuventam; quæ, ex Catonis ſententia, ut refert Plinius, maturam mortem indicat, quia concubitu à cerebro*

exhauritur ſpiritus: cumque ſubito benignus humor eliquetur ex partibus ſolidis, fraudantur ſuo genio & nativa humiditate. Profecto nihil æque cerebrum infirmat, quam firma Venus; unaque corpus enervat, animæque ſubſtantiam turbat, in-
28. Lib. 6. *quit Cælius Aurelianus. Hinc Democritus omnem venerem damnavit, ut refert Plinius, quod homo alius ex homine exiliret. Mala eſt venus in fluore menſium; & conceptus infœlix tetra lue madens: ut qui ex polluto ſanguine ſit genitus. hinc elephantiaſis & lepra. Fœcunda autem prole venus, quæ fit cum recens fluxere menſes, illiſque quaſi taciturientibus. unde veteres dicebant; imminente luna, quod eſt, ex cœlo illuceſcente, præſultrix Venus choros ducit. In ætate tenella nocua eſt: unde Cæſar libro ſexto De bello Gallico ſcribit, Germanos intra annum vigeſimum fœminæ notitiam habuiſſe, in turpiſſimis habuiſſe rebus.*

Animi accidentia.

Animi accidentia corpus manifeſto à naturali ſtatu evertunt. Hoc eſt motus rationi non obtemperantes: ut ira, triſtitia, gaudium effuſum, quod inſtar fulminis ſpiritus diſſipat; furor, timor, invidia, mœſtitia. Timor ſubito intro trahit ſanguinem: hinc enim algent, tremunt, ac pallent extrema. Ira contra, ad peripheriam

riam valide excutit: hac nullus obiit. Gaudium præter ſpem, occidit fractiores homines. ita Lacon Chilo, inſignis philoſophus expiravit, cum filium victorem olympici certaminis conſpiceret. Ita Sophocles, & Dionyſius tyrannus victoria tragica rapti ſunt. id & Diagoræ Rhodio, Marco Iuventio, & plurimis aliis evenit. Legite Platonem libro quarto & nono De Republica, ubi duas animi partes exprimit, rationalem & irrationalem. & accedite Phædrum Platonis, ubi allegorice equo refractario ſimilem facit animi partem irrationalem. Conſulite Galenum libro quinto De placitis Hippocratis & Platonis, capite ſeptimo, & nono, & undecimo, ex Poſidonii ſententia. & capite etiam undecimo. Scribit Lerius, in Braſilia homines caneſcere, nam ab omnibus malis affectibus & moleſtiis abſunt. Plato etiam in Charmide eleganter demonſtrat ex Zamolxidis ſententia, omnes morbos ex animo naſci.

CAPUT VI.

De reliquis morborum cauſis.

EVIDENTES *morborum cauſas (earumque vires) quas vocant externas & procatarcticas, & manifeſtas, quod ſenſibus conſpicuæ ſint, ut aërem, cibum,*

cibum, exposuimus. Sunt & alia duæ causæ: Antecedens, quæ ab externis originem ducit: & continens, quæ ab antecedente oritur. Hæ sunt præcipuæ causæ morborum. Agnoscunt & medici alias quasdam causas non æque præcipuas, ut est conservatrix causa, quæ præsentem corporis flatũ inviolatum servat. ut temperatum corpus, rebus omnis excessus expertibus conservatur, hoc est, similia similibus. Est & causa quædam præservativa, quæ ab impẽdenti malo corpus tuetur: ut si nimium caluerit, frigiditatem addit; quod, ut scribit Galenus De arte medica, intemperatæ naturæ modico gaudent contrariorum usu. Ex hac causa enatus fuit tractatus De sanitate tuenda. Est & causa sine qua non: quæ quamvis nihil agat, actio tamen sine illa non habet eventum. ut præmansio cibi, sine qua concoctio non fit in ventriculo. Adiutrix causa illa quidẽ opus conficit, sed ægre; aliique iungitur, ut rem assequatur felicius: ut in partu, tensio octo musculorum abdominis adiuvat actionẽ uteri. Sunt & abditæ causæ morborum, quæ intus latent, & notis aliquando se produnt, ut pleuritis. Aliquando nullis notis deprehendi possunt, dicunturq; morbi abditi: Hippocrates diurnos vocat. talem expertus fuit olim famulus Crateri medici, de quo scribit Porphyrius, libro

Conservatrix.

Præservatrix.

Causa sine qua non.

Adiutrix.

De

De differentiis animarum: cui omnis caro ex ossibus decidebat, nec ullis auxiliis curari poterat: quam esu viperæ, quam anguillarum more coxerat. ita elephantiasis quoq; curatur, ut scribit Galenus. Insitæ morborum causa sunt ex sanguine materno, & parentum, & semine. tales morbos parentes in fœtus profundunt, quibus obnoxii vixere: ut est epilepsia (sed rarius:) sæpius hepatis imbecillitatem, calculũ, podagram.

11. Symp. 2. Abditæ causæ.

In causarum investigatione, à procatarcticis ad causas antecedentes, hinc ad continẽtes deveniendũ. Sed in consultationibus medicis præstat continentes præponere: hinc antecedentes: dein evidentes. Sunt autem causa morborum, quæcumque vim, temperiem, & structurã partium violant. Causæ morbificæ internæ, ut antecedẽtes, fere in contentis stabulantur, Contenta autẽ labefactari possunt à quatuor rerũ generibus, nimirũ ab iis quæ Assumuntur, Geruntur, Educuntur, & quæ Retinentur. Assumuntur alimenta, ut cibus, potus: & etiã medicamenta. hæc si peccent in substantia, aut qualitate, quantitate, tempore & utendi modo, morbos dant. Geruntur ea, quæ à nobis fiunt, ut motus animi & corporis; ut, vigilia, frictiones, unctiones. Educũtur excrementa omnia, ex suis ductibus. Retinentur, ut solẽnis evacuatio, transpiratio, corrupti

Intemperierum causæ.

Antecedens causa.

succi.

ſucci. Hæc pariunt morbos cum vitium fecerint in ſubſtantia, qualitate, copia, agendi modo, ordine, & tempore: ſi corpus præparatum iam fuerit ad has iniurias. Quare diſpiciendum diligenter, quid quæque cauſarum harum poſſit, & in quæ corpora quid valeant moliri.

Calidorum morborum cauſæ.

Iam exemplis oſtendemus ut morborum cauſæ à ſummis quatuor rerum generibus elici debeant. Morbus intemperie calida, eſt proportio vitiata miſtarum qualitatum, calore lædens actionem. Hæc calida intemperies oritur vel ab iis quæ aſſumuntur; quorum quædam vi propria calidam intemperiem inferunt, eo quod natura calida ſint; ut aër, cibus, potus, medicamenta, piper: vel aliena vi calorem præbent, ut quæ frigore ſtipant cutem, caloremque includunt; ab his calidi fiunt morbi. vel quia viſcida ſunt & craſſa quæ obſtruunt, unde fervor & putredo: & liberalior cibus & potus cruditates generant, unde obſtructio & putredo; quæ enim putreſcunt, calida ſunt, & fœcunda in cauſas eſt inedia quoque, & quæ perverſo ordine ſumuntur: Et quæ à nobis geruntur, & quæ adhibentur, calidos morbos concitant; ut nimium exercitium; & animi motus, ut ira. Et quæ adhibentur calida & obſtruentia: ut balneum in aqua alumineſa, calidos morbos

Digitized by Google

parit. & à dolore attracta nimia materia cum in parte calescit & putrescit. Quæ educuntur, nonnunquam calidos morbos præbent, ut si educantur frigidi humores, calidorũ liberum dominatum relinquunt. Quæ autem retinentur excrementa, quia putrescunt, calidos inferunt morbos.

Frigidorum morbo-rum causæ.

Frigidorum morborum causæ eliciuntur etiam ab iis quæ assumuntur, geruntur, educuntur. Quæ assumuntur, morbos frigidos inducunt vel propria vi, ut aër, cibus, potus frigidus, & remedia frigida: vel aliena vi, ut calida edulia, aromata, vel vinum si nimia quantitate sumatur, morbos frigidos pariunt. hinc multi in hydropem inciderunt vastato hepatis calore nativo. Et quæ geruntur à nobis, ut somnus largior, otium animi & corporis: quia languet inde calor nativus. cataplasmata quoque frigida, & olea frigida tenuium partium, quia facile se insinuant in corpora nostra, calorem premunt, ac frigidos morbos pariunt. Quæ educuntur calida, dominatũ relinquere frigidis succis solent: hinc subducto freno frigidis succis, frigidos morbos pariunt, ut larga vena sectio, & bilis immoderata purgatio aliquos in hydropem coniecit; alios in intemperiem frigidam ventriculi vix sanabilem. Hæ sunt causæ morborum simplicium, qui in intem-

Gal. de causis Morb. 4. & 5. cap.

intemperie simplici, quemadmodum & humidi & sicci una generantur ex his quatuor rebus, nempe quæ assumuntur, geruntur, educuntur, ac retinentur. Hæ intemperies simplices raræ sunt: frequentes autem compositæ, præsertim quæ cum humore componuntur, ut bile, pituita, melancholia, aquosa substantia, vel flatu. hisq; varie mixtis, & plærunque cum affluxu illorum humorum compositæ intẽperies fiunt: unde & tumores sæpe surgũt, gerẽtes ideam illius humoris, unde orti fuerunt: ut anthraces, erysipelata, herpetes ex bile; phagedænæ; gãgrænæ, cancri ex melancholia. Cur materia fluat, & cur potius in hanc quam in illam partem (nam inde plurimorum morborum pendent causæ) videte pulcherrimum locum apud Fernelium de morborum causis ultimo: & apud Galenum libro De morborum causis caput sextum.

Compositæ intemperiei causæ.

Fluxus causæ.

Organicorum morborum causæ.

Causæ morborum instrumentalium seu organicorum pendent ex mala proportione partium similarium. Partes enim similares organicas componunt sua conformatione, numero, magnitudine, & unione. Conformatio partium consistit in figura, asperitate, lævitate, & concavitate seu meatibus. Cavitates vitiantur, cum sunt vel pauciores, vel plures; aut angustiores vel latiores quam partis organicæ officium postulat.

an-

anguſtiores redduntur, quia obſtruuntur, vel quia contrahũtur, aut comprimuntur, vel concidũt labra, aut coaleſcunt, vel extenduntur. Obſtruuntur meatus ab humore craſſo, lẽto, viſcido: vel lapide, pure, grumo ſanguinis, caruncula; quod ſæpe viis urinalibus evenit. Contrahuntur meatus à rebus adſtringentibus, frigidis & ſiccantibus. Comprimuntur meatus tumore partis adiacentis; ut uterus tumidus veſicam: vel vinculis iniectis, ponderibuſq; preſſi. Concidunt labra, vel quia nimio humore madẽt, ut ſe erigere nequeãt, aut vacuata cavitate ab ea re qua implebatur. Coaleſcunt ſimul latera, prius vulnerata & male curata. Diſtentione nonnunquam anguſti reddũtur meatus. Ampliores meatus reddunt aperientia & laxantia remedia, ut calida & humida, & rarefacientia calida. Figura vitiatæ cauſæ ſunt, rebellis qualitas materiæ ad figuram inducendam: & cum male locantur à medicis artus. etiam reſolutio, vel contractio membrorum hoc facit. Aſpera redduntur quæ lævia eſſe debebant ab aſſumptis inæqualiter ſic cantibus & acribus: ut oculi fumo pulvereve læduntur. Morbi in numero diminuto cauſa eſt defectus materiæ, facultatis formatricis imbecillitas, vel ſectio. Numeri aucti cauſa, ſunt contrariæ.

Figuræ vitiatæ cauſſæ.

Numeri læſi cauſæ.

Magni-

Magnitudinis vitioſæ cauſæ.

Magnitudinis imminutæ cauſæ, ſunt materiæ & facultatis inedia; & obſtructio meatus per quem fertur alimentum; vel facultas coctrix imbecillis.

Situs mali cauſæ.

Situs morbi cauſæ ſunt: quod pars male retinetur, ut inteſtinum in hernia: vel male articulatur, ut quum excidit acetabulis: vel male connectitur, cum vincula longiora ſunt, vel ſtrictiora.

Solutionis continui cauſæ.

Morbi communis, hoc eſt ſolutionis continui, cauſæ ſunt quæ erodunt, vulnerant, rumpunt, contundunt, frangunt, avellunt, nimiumque tendunt; acris humor & rodens, & flatus diſtendens.

CAPUT VII.

De cauſa morborum continente.

NOMEN *cauſæ continentis fuit philoſophis & medicis antiquis minime in uſu. A Stoicis initium habuit, à quibus Herophilæi medici; qui & tempore Auguſti floruerunt, ut ſcribit Strabo: ſcholamque habuerunt inter Caruram & Laodiceam. de quibus Herophilæis loquitur Galenus in libro artis medicæ. Hi cauſæ continentis nomen in medicinam invexerunt ex Stoïcorum medicina. Hi enim ſpiritu, proxume rerum eſſentias contineri exiſtimabant; nec videbant quomodo formæ*

Lib. 12.

Vnde medicinæ invecta hæc cauſa.

Nominis ratio.

ma rerum, ſine vinculo, in materia habitarent; eamque ſpirituum cauſam continentem dixere. Cum itaque duo ſint rerum genera ſumma, unum earum quæ abſolute ſunt; aliæ quæ eſſe dicuntur cum fiunt: neceſſarium eſt in utroque genere diſpares eſſe cauſas continentes. & Galenus concedit eas eſſe in rebus quæ fiunt; non autem quæ factæ ſunt. ut aqua ab igne remota calefacta, calet, quamvis ignis abſit, nec cauſam continentem habet: quemadmodum etiam hectica febris. At quæ calefit aqua, cauſam continentem habet dum incaleſcit ab igni. ſic in febre putrida evacuato humore putrido, perit febris. Hæc fuit nominis huius ratio tempore Galeni.

Nos intelligimus cauſam continentem eſſe, quæ præſens morbum creat, & qua abeunte, morbi una ceſſant. *Igitur intelligemus de externa cauſa corporea, inter quam & morbum nulla alia cauſa intercedit, ſed morbo proxuma eſt.*

Quæſtio autem maxime nata eſt ex eo morbi genere, quod corporea cauſa excitavit, nec tamen ita corpori impreſſa, ut in habitu iam ſit morbus, ſed ut leviter inhæreat, & cum efficientibus cauſis ſuis ſæpe abeat: de talibus controverſia iam eſt: cum aliquando fugaces morbi deleantur cum ſuis cauſis; aliquando paulo poſt: adeo

ut

Digitized by Google

ut aliquantulum ſeſe ſiſtant ſine cauſa continente.

Galenus hoc nomen fugit, cum ambiguum eſſet ſuo tempore, quodque Stoicis infenſus eſſet, qui illo vocabulo utebantur. At tandem Arabes, quum hoc nomen in veterum monumentis invenirent, quæ ad nos non pervenerunt, uſum huius nominis induxerant, ac rebus aliter quam veteres medici applicuerunt. Eas morborum cauſas quæ iam actu morbos faciunt, coniunctas vocabant Arabes, quod inter illas & morbos nulla alia cauſa intercederet; ſed una cum morbis eſſent, & una evaneſcerent. Antecedentes vocabant, quæ morbum antecederent, necdum cum illo congreſſæ fuiſſent, ſed congreſſuræ. ut in febribus putridis, qui humor putreſcit ac commovetur & paroxyſmum adfert; eſt cauſa continens: at qui humor poſt aliquot dies paroxyſmum movebit, eſt cauſa antecedens.

Sed dicet quis, Galenus non ita utitur cauſæ coniunctæ nomine. Reſpondeo, id verum eſſe, ſed eandem rem docuit. Iubet enim humores qui putruerunt, & paroxyſmum præbent, expugnare; ac corrumpendos corrigere, & ad benigniorem naturam traducere: id nihil aliud eſt quam quod affirmant Arabes, Antecedentem cauſam corrigendam eſſe, & alterando coquendam;

dam; coniunctam eiiciendam. Quare rem à Galeno unico nomine proditam, illi duobus exprimunt, ut natura illarum melius innoteſcat.

Qui aſſerunt non dari cauſam continentem, hac ratione utuntur: Galenus ait morbum eſſe affectum ſeu diſpoſitionem: at omnis affectus, ex eiuſdem ſententia, permanere poteſt: igitur morbus eſt ex genere permanentium. Iam vero quæ ex genere permanentium ſunt, remotis cauſis ſuis ſubſiſtunt: carent ergo cauſa coniuncta. Reſpondeo, non decenter necti ſyllogiſmum, quippe nihil ſequitur ex antecedentibus, quam morbum poſſe aliquando perſeverare in corpore abſque cauſa: quod nos non negamus.

Quare breviter hanc rem explicabimus. Partium ſimilarium morbi, qui permanẽt remota cauſa, carent cauſa continente; ut hectica febris: ut aqua fervida ab igno remota, caret cauſa, nimirum igne. At donec fiunt illi morbi, id eſt, quando permanere non poſſunt ſine cauſa, habent cauſam continentem, ut aqua quæ caleſcit ab igne. At morbi inſtrumentales plerunq; cauſam continentem habent; nam à talibus qualitatibus generantur quæ ſibi ſimile quid in partibus non generant, nec ſe multiplicant, ut obſtructio, magnitudo, numerus.

In

In ſolutione continui aliquando cauſa coniuncta datur, ut quæ fit ab extenſione partium à flatu vel humore tendente.

CAPUT VIII.

De Cauſis morborum Acutorum, Continuorum, Criticorum, Periculoſorum, Lethalium, & Recidivorum.

Acutorum cauſæ.

ACUTI *morbi cauſa eſt, vehemens calor vel frigus. quæ vel univerſum corpus occupant: ut febris ardens. vel partem nobilem occupant: per ſe nobilem, vel uſu. per ſe, ut inflammatio cerebri; apoplexia; ſyncope, quæ eſt præceps omnium virium lapſus; inflammatio hepatis: uſu, ut Angina. Fiunt & acuti morbi, parte principe læſa tranſlatione ſymptomatica materia morbum committentis. ut in hydrope, cum tumor pedum evaneſcens, ſurſum viam affectat, & in capſulam cordis transfertur, vel in pulmones.*

Continuorum cauſæ.

Continuorum morborum cauſa eſt, humoris nulla vel exigua vacuatio. id fit, vel quia deſtituitur cauſa impetum faciente, veluti putredine: vel quia materia nova æqualiter accreſcit, & locum vacuata materia implet: vel quia materia craſſior

Digitized by Google

crassior & nimis copiosa, à viis obstructis exitu prohibetur ad externa: intemperies quoque simplex; & continui solutio. Continui morbi subinde exacerbantur, eo quod nova materia accedit ad causam stabilem. Qui autem non continui recrudescunt paroxysmus, his tribus simul iunctis opus est, nimirum materiæ congestione, eiusque putredine, & motu. si unum horum desit, non fiet paroxysmus.

Criticus morbus est, qui confestim solvitur. *huius solutionis duplex est causa: humor irritans vim expultricem: quo erethismo natura in ἔφοδον excitatur: altera, humoris liber promptusque exitus. Acuti morbi sunt qui celeriter, continenter & summa symptomatum vi moventur: sive sint febres essentiales, quæ considerantur in vitio humoris, ut causi: sive morbi cum febre in nobili parte. Hi sunt vel acuti, vel peracuti: & utrique exacte, vel non exacte. Acuti exacte, 14. diebus suam absolvunt historiam; acuti non exacte, 20. diebus. Exacte peracuti, 4. diebus, aut citius finiuntur. non exacte peracuti, à quarto die, in septimum excurrunt. Morbi acuti ex decidentia, Græcis ἐκ μεταπτώσεως (melius degeneres dixeris) qui ad 40. 60. 80. 120. diem prorogantur. Galenus, duodecimo, inquit, die, nunquã crises visæ sunt.*

Criticorum causæ.

In acutis.

1. De diebus crit.

Periculoſorum cauſæ.

Periculoſi morbi cauſa eſt, quæcunque excedit nimium naturæ robur, & remediorum vim. quod fit vel ratione materiæ, ut bilis atræ, vel aruginoſæ, hoc eſt quæ ferri æruginem refert: vel ratione partis affectæ.

Lethalium cauſæ.

Lethalis morbus tribus ex cauſis fit: ex inflammatione, quæ inducit maraſmum ſeu tabem: vel venenatâ qualitate, ut in febre peſtiferâ: vel tranſlatione ſymptomatica materiæ morbum committentis, quando fertur à parte ignobili ad partem nobilem. ſæpe tunc pars affecta lethalem reddidit morbum; ſæpe virium imbecillitas; ſæpe morbi diuturnitas.

Recidivorum cauſæ.

Recidivum facit morbum, cum vel humor ex priori morbo relictus eſt: vel morboſus character, id eſt, qualitas mala.

Maximum in medicina uſum habet morbificarum cauſarum cognitio; ut docebit vos Methodus medendi. Nam præcipua indicatio medendi ſumitur ab his cauſis: quas ni noveris, nunquam contrarium his remedium decernere poteris.

I. HEUR-

Digitized by Google

I. HEURNII
INSTITUTIONUM MEDICINÆ
LIBER VIII.
DE SYMPTOMATIS.

CAPUT I.

De Symptomate & Signo: quid differant: & quot Signorum genera.

EX tribus illis quæ nobis adsunt præter naturam, nempe morbo, causa morbi, & symptomate superest ut de symptomatis agamus. Non enim satis est morbos & causas morbi novisse, quæ sæpe intus conduntur, nisi eos adesse ex signis cognoscamus. Signum & symptoma ambo ad morbum referuntur: nam idem est symptoma quod signum, ratione diversorum. Nam est signum ut indicat: symptoma, quatenus morbum sequitur. Signum dicitur, quicquid potest aliquid eorum quæ in corpore sunt significare; *ut intellectus, ex comparatione rei significantis ad eam quæ significatur, deprehendit id quod quæritur. In morbis quadam*

Vide Gal. De symptomatum causis, cum seriem hic videris: nam ibi omnia uberius.

Signum & Symptoma.

Pathognomonica signa.

sunt signa inseparabilia à morbis, quæ παθογνωμονικὰ dicuntur, quæ proprie morbi speciem indicant. dicuntur & hæc sympromata, quia morbum sequuntur. Hæc autem παθογνωμονικὰ signa morbo semper adsunt, uni & soli. Nam quæ non semper adsunt signa; dicuntur σύμβολα, id est, assidentia. Sed aliquando una cum morbo invadunt, & aliquando postea superveniunt, & tunc ἐπιφαινόμενα dicuntur. quæ & aliquando non eveniunt. At παθογνωμονικὰ una cum morbo invadunt, & pariter desinunt. Exempli causa, in febre ardente, signa pathognomonica sunt, sitis perpetua, & torridi caloris æstus. at deliria, vigiliæ, alvi biliosa excretio comitantia sunt signa; nam aliquando eveniunt in febribus ardentibus, aliquando non; sic in pleuritide, dolor lateris pungens, difficilis respiratio, tussis, & acuta febris sunt signa pathognomonica. at quod dolor sursum vergit, vel deorsum, est signum assidens & comitans. Difficile in morbis unum signum pathognomonicum invenire, sed plerunque multa simul morbum indicant. Epiphænomena signa quædam salutem vel mortem; eventumve meliorem aut deteriorem; quædam coctionem aut cruditatem denotant. Sunt inter hæc & signa κρίσιμα, hoc est, iudicatoria: ut in

Epiphænomena.

Crisima signa.

febri-

febribus, rigor ſuperveniens, dolor capitis repente natus, & talia: quia mutationem ſubitam ſignificant in morbis, propterea critica dicuntur. Illis familiare eſt hoc axioma: Iudicatoria non iudicantia apparent vel ad mortem, vel ad deterius. ut in febre ardente, quando ex naribus ſtilla quædam ſanguinis emanant tantum: quia nihil paucum eſt criticum. Secundo, non ſtatim apparere debent ſi in melius decernent: nam in principio nihil eſt coctum. & coctionis ſigna ſemper fauſte apparent.

Symptoma apud medicos, eſt affectus præter naturam, citra morbum, & cauſam morbi. *Huius triplex eſt differentia: Actio læſa: Qualitas: & Excrementum. Et quodque horũ triplici modo in vitio eſſe poteſt: vel enim diminuitur, vel aboletur, vel depravatur. exempli cauſa; ſi viſus meus percellatur ita ut hebeſcat, dicetur diminuta viſus actio: ſi omnino cæcus fiam, dicetur abolita viſus actio: ſin videam quidem, ſed ita prave, ut qua alba ſunt videantur mihi nigra, dicetur depravata actio viſus. Actionis noxa eſt vel animalis facultatis, naturalis vel vitalis. Adeſt enim vel harum ablatio, vel diminutio, vel depravatio.*

Sympto. ma quid.

Quotuplex.

Primum de actione vel functione facul-

tatis animalis læsa agemus: dein de functione læsa naturalis facultatis: tandem de vitalis facultatis functione læsa; sive diminuantur, aboleantur & pereant, sive depraventur. Nam functiones vel actiones facultatum his modis violari possunt. non tamen perit Facultas earum; quæ ab anima non abit dum in corpore est. Dein de Qualitatis mutatæ, & excrementorum Symptomatis agemus.

CAPUT II.

De Symptomatis Functionis Animalis. & primum De his quæ in violato Motu.

Motus symptomata.

ACTIO *facultatis animalis versatur in motu & sensu: motus igitur à morbo vel aboletur, vel diminuitur, vel depravatur. Aboletur, ut in paralysi. diminuitur, in stupore. depravatur, ut in convulsione, tremore, palpitatione, horrore, sternutatione, oscitatione, pandiculatione, tussi, singultu, ructu, & in rigore. Inter quos motus convulsio, paralysis, & palpitatio fiunt à causa morbifera, nihil conferente facultate.*

Motus depravati.

Convulsionis causæ.

Est autem convulsio, nervorum musculorumque, suam originem versus, præter voluntatem, perpetua retractio.

Id

Id fit vel propriè, vel ex eventu. Propriè, quæ fit in ea parte quæ convellitur; ex repletione, vel inanitione. ex repletione: si quidem humor ad cerebrum pervenerit & ad nervos. ex inanitione, ut si ardore febrili humidũ radicale absumptum fuerit. Ex eventu fit, in partibus quæ musculos habent congeneres, pares magnitudine, numero, & robore: nam his solutis ab una parte, adferunt contractionem alteri parti oppositæ. fit & convulsio ex inflammatione, ut in phrenitide. vel ex venenata qualitate quæ aliunde in cerebrum repit. Cum corporis partes anteriores tenduntur, dicitur id symptoma ἐμπεπόνον: cum posteriores, ὀπισθότονον: cum utrinque, hoc est toto corpore, τέτανον.

Tremor est partium quæ vicissim sursum deorsumque feruntur motus involuntarius. *Quare constat ex gemino motu, sursum & deorsum: orituque ex facultatis motricis imbecillitate. Nam natura membra gravia deorsum viam affectant: at ea erigit facultas; hæc cum imbecillis fuerit, fit tremor. Sed illius facultatis fractæ quatuor sunt causæ; nimirum materiæ copiæ, vel alimenti inopiæ; aut dissipatio calidi, vel oppressio eius à validâ vi frigoris. In tremore à materiæ copia, Hippocrates secuit venam malleoli* Tremoris causæ.

puerperæ; cum nec secundinæ nec lochia profluerent: nam eras ille tremor ex materia copia. In tremore membrum locũ mutat: in palpitatione non. Oritur palpitatio ex una causa tantum, spiritu crasso; quare uno remedio curatur, calidis tenuibus, ut castoreo. at tremor quamvis oriatur ex una facultatis imbecillitate, hæc tamen imbecillitas, ut dixi, oritur vel à materiæ copia: vel alimenti inopia: vel quia calor exhauritur, vel nimio frigore opprimitur.

Gal. De tremore, cap. 5.

Rigor.

Rigor est inæqualis totius corporis concussio, per affectionem caloris nativi, ex concursu materiæ contrariæ. *Differt à tremore, quod sine consilio moveat: quodque totum corpus concutiat: & semper fiat sẽsibili cum refrigeratione. Si enim*

Horr. *solam superficiem tetigerit, horror dicitur; qui medius affectus est inter rigorem & frigus; febri hemitritæo proprius, quæ item dicitur semitertiana per antonomasiam; ut mali homines dicuntur semidiaboli, non semihomines. constat enim hemitritæus ex quotidiana febre continua, & tertiana intermittente; quod plus est quam tertiana. Quia autem constat ex duplici natura, propterea neque rigore neque frigore invadit, sed horrore. Hinc ab Hippocrate dicitur febris horrifera. Rigore quidem non invadit, quia acrimonia*

bilis

Digitized by Google

bilis frigore pituitæ obtunditur: neque etiam frigore, quia frigiditas pituitæ, calore bilis perfunditur. Fit rigor, ex motu caloris nativi, & occursu materæ contrariæ. etenim calor nativus nunquam quiescit; est etenim (ut scribit Galenus) ipsa natura, quæ est principium omnis motus. at quies naturæ mobili mors est. Vnde modo intus, modo foras viam affectat. intus, ut augeatur calor ex spiritibus & sanguine cordis: foras, ut temperetur aëre frigido. Nam, ut dicebat Heraclitus, calidum moderate extinctum, rursusque moderate accensum, perpetuo mobile remanet. unde cum nimium movetur, dolorem facit: qui est mutatio corporis ad statum non naturalem. Sic in rigore, partibus sentientibus morsis à materia naturæ contraria, fugit calor ad viscera, ubi coërcitus suffocationis periculo exilit; quasi in spiram collectus ad maius robur: unde membra exteriora roborata, humorem quatiunt, ac fremitu quodã nituntur expellere. id rigor est. demum toties recedit recurritque calor, donec victa inæquali intemperie calida & frigida, calor undique exæquet. Causa rigoris. 1. Aph. 15, & lib. De rigore.

Est triplex rigor, criticus, periodicus, & symptomaticus. Criticus est, qui iam iam adfuturam crisim significat. etenim illa proprie est crisis quam perturbatio critica præcedit. sequitur excre- Rigor triplex.

tio per ſudorem, ventris deiectionem, vomitum, aut hæmorrhagiam. inde Hippo-
4.aph.58. *crates, Febri ardenti ſuperveniens rigor, fit ſolutio. Periodicus eſt, quo legitimæ tertianæ intermittentes exquiſitæque incipiunt. de quo Hippocrates, libri quarti aphoriſmorum ſexageſimo tertio. Symptomaticus rigor eſt triplex: unus à conſumtione caloris nativi, qui conſumitur à calore præter naturam: ut hepatis calor in hydrope: & cerebri calor in comate à delirio & æſtu, ut notat Galenus ad hiſtoriam Hermocratis. Alter rigor ſymptomaticus fit per metaſtaſin humoris vitiũm committentis de hoc loquitur Hippocrates in Coacarum initio. Tertio rigor ſymptomaticus eſt, qui fit ex attractione caloris nativi ad partes interiores inflammatas; inde fiunt inctationes & refrigerationes partium externarum: de quo eodem loco agit Hippocrates.*

Sternutationis. Sternutatio eſt motus depravatus, quo ſeſe contrahit cerebrum, ut vaporoſum excrementum, quod anteriores cerebri ventriculos ac membranam ſtimulat, excutiat: unaque narium atmoïdea purget. *quo motu & contrahitur pectus, quod nervi pectoris hanc titillationem ſentiunt; cum quaſi longo brachio à cerebro dimittantur. Cur ſalutentur ſternuentes,*

vide

Digitized by Google

vide Aristotelis trigesimæ tertiæ sectionis problema nonum; & de eo, primi De historia animalium undecimum. Quare ante tempora Gregorii Pontificis is mos inoleverat. Et Plinius vigesimi octavi secundo, Cur, inquit, salutamur sternutamentis? Quod etiam Tiberium, tristissimum hominem, in vehiculo exegisse tradunt.

Oscitatio & Pandiculatio fiunt, ut via contingat vaporibus frigidis, qui laxant sese artuum hiatu. Oscitatio & Pandiculatio.

Tussis est vehemens efflatio aëris in pulmone concepti, contracto thorace, ut id quod in arteria aspera est eiiciatur. *Hippocrati* ϑυμὸς *est libido tussiendi. nam* ϑυμὸς *illi significat cupiditatem ad aliquid agendum.* Tussis. ϑυμὸς quid. 2. Prog. 2.

Singultus fit contrahente se ventriculo, quia membranam eius vellicat aliquid acre; ut piper, vel corruptus humor: vel quia repletur nimium: vel quia siccatur ab æstu febris. Hæc sunt symptomata corrupta actionis animalis motricis. Singultus.

CAPUT III.

De Symptomatis animalis Functionis, quæ consistunt in Sensibus violatis.

ITA *& sensus vel abolentur; vel diminuuntur; vel corrumpuntur. Sunt autem sensus interni & externi. Interni,*

Digitized by Google

imaginatio, cogitatio, & memoria. Imaginatio aboletur in caro: diminuitur in lethargo: corrumpitur in delirio. Ita in quibusdam capitis morbis etiam, cogitatio vel memoria interdum diminuitur aut aboletur, vel corrumpitur. Vt autem fiat sensus, sensorii alteratio percipi debet ab imaginatione, cogitatione, & memoria. Etenim sensus ipse neutiquam est alteratio, sed alterationis dignotio. verbi gratia: quando tactu aliquid calidum sentimus manu, tunc manus alteratur ad calorem. sed illa alteratio non est sensus; sed iudicium interioris animi de illa alteratione facta. Hinc dicit Hippocrates. Qui laborantes ex aliqua parte, dolorē fere non sentiunt, his mēs ægrotat. *etenim dolore distracti spiritus, non repræsētātur imaginationi.*

Vt fiat sensus.

2. aph. 6.

Visus. *Inter sensus externos visus primum occurrit: qui à morbis vel diminuitur, vel aboletur, vel corrumpitur: ut varie eius instrumenta afficiuntur. sunt autem eius instrumenta (quod in omnibus sensibus est notandum,) facultas, instrumenta quæ principatum habent, & quæ his serviunt. In visu est oculus, facultas videndi, & nervus opticus: qui vel obstruitur; vel intemperie afficitur. hinc visus diminuitur, vel aufertur. Vel instrumentum principale afficitur; ut crystallinus humor*

mor ſurſum vel deorſum abit; inde depravatur viſio; nam quæ res unæ ſunt, geminæ illis apparent. Vel eſt morbus in ſervientibus inſtrumentis, ut in uvea tunica, quæ foramen habet pupillæ, quod nimium patens, debilem viſum facit; quia diſſipantur ſpiritus viſorii. Vel anguſtius fit à morbo, cum humeſcit ab irrigante ſucco uvea tunica nimium. Vel cum humor aqueus extabeſcit; tunc enim color rerum & ſplendor cum parvo interſtitio ad cryſtalloïdem humorem fertur. Quod aqueus humor parcior redditus ſit, cui innatat cryſtallinus humor, id illis tunc evenit, quod iis qui Solem micantum nictando intuentur. nam læditur viſus. ſplendidam enim lucem nõ tolerat ineſſenſe cryſtallinus humor. Inſtrumentales quoque morbi, ut tumores, & ſolutio continui viſum debilitant, vel auferunt: Aqueus etiam humor, in quo cryſtallinus medium locum habet, ut varie afficitur, ita varia ſymptomata infert: Craſſior redditus, viſum debilitat. Si in ea aquei humoris parte quæ centro pupillæ reſpondet, ſuffuſio conſtiterit, depravat viſum. nam omnia feneſtras habere videntur: cum quod in medio non videtur nec apparet, quaſi exciſum cernatur. At ſi vagentur corpora quædam craſſa in aqueo humore; culices his foris obverſari viden-

videntur. Sin humor crassus, vel vapor ante pupillam constiterit, imaginantur idolum sibi apparere. hac ratione monstrum à Bruto visum, Cassius Epicureus apud Plutarchum molliebat. Vel ad alienum calorem traducitur humor aqueus; talia, coloribus tincta alienis apparent tunc quæ videntur. Sin variis coloribus alluatur, talia & foris se videre existimabit homo: ut, quibus in crisibus iamiam fluxurus est sanguis è naribus; vel quibus in propinquo est vomitus, μαρμαρυγαὶ, id est, variis splendoribus variegatæ res ob oculos versantur, voce ducta à marmore, quod politum undulatam varietatem colorum pingit. Cornea quin etiam oculi tunica crassior facta (ut in senibus contingit) visionem impedit, diciturque Caligo proprie; quasi per nebulam viderent. Si suffundatur colore flavo, flavescere conspecta putant quæ vident. Et ulcus corneæ excæcat homines, effuso humore aqueo; tunc enim concidit & corrugatur foramen uveæ, quod pupilla est, & crystallinus humor splendoribus, non ex naturæ lege, propinquior redditur. Adnata oculi tunica inflammatur, vel ungue tentatur, visuique obest.

Auditus. *Auditus afficitur, vel quod eius facultas, instrumentum princeps, vel huic serviens,*

viens, affligatur quod evenit cum auditus diminuitur, aboletur, aut depravatur. ut in gravi auditione: vel surditatate, vel obauditione, ut in susurro. Causæ horum symptomatum sunt, quod vel ea pars cerebri unde nervi auditorii oriuntur, (ubi facultas resedit) intemperie tentatur calida, frigida, humida, vel sicca. calida, ut apud Hippocratem quarti Aphorismorum vigesimo octavo: Quibuscunque biliosis excrementis fertur alvus, his oborta surditate sistitur: & quibus obsurduerunt aures, superveniente biliroso alvi profluvio liberantur, *translatione materiæ à cerebro ad alvum. quod si in febribus ardentibus obsurduerunt aures, & superveniens profluvium bilioſum non solvat surditatem, hoc lethale est: oritur enim illa surditas à resoluto cerebro & effœto; ut in Hermocrate contigit apud Hippocratem tertio Epidemiω in ægro secundo. Vel si quid meatum auditorium obstruat.*

Odoratus variis morbis afficitur; inde Odoratus. *symptomata imminuti, aboliti, vel corrupti odoratus. Pendent hæc vel à morbis principalis instrumenti odoratus; aut ei servientibus: vel à facultate. A principe instrumento, ut à ventriculorum anteriorum, & membranarum cerebri intemperie calida, vel frigida: unde diminuitur abole-*

Digitized by Google

aboleturve odoratus: ut quibus à catarrhis & coryzis, æstu, frigore, vel humiditate oppleti sunt; vel affectis partibus quæ operam suam dicarunt parti principali; ut obstructo ossis ethmoïdis meatu, quo halitus duci solet ad cerebrum; idq; à catarrho, vel inflammatione, aut polypo; qui est tumor nasi ab osse ethmoïde fere ortus; caro extra nares pendula, polypi marini pedem consistentia referens; qui tumor nares obstruit, spirandi vias præcludens, qui interdum per meatum palati ad fauces descendit & strangulat. Quantum ad depravatiũ odoratum: Refert Fernelius, abscessus quoque fieri ad supremum nasi meatum, ubi proxume cerebri ventriculi patent, cũ minimo dolore: è quibus ruptis magna vis fertur puris. & in quodã milite, qui simis erat naribus, vermes duo villosi instar digiti in illis geniti inventi sunt; qui illum in furorem actum, die circiter vigesimo enecarũt. Ita depravatur odor ex halitu qui alienam spirat qualitatem, ortus ex fœdo succo, qui naso contentus illum exhalat.

Gustus. *Gustandi etiam actio percellitur, cum diminuitur, vel aboletur, aut cum depravatur. quod fit vel principe eius instrumento labefactato, aut illi serviente, vel tacta facultate. Gustus itaque perit, vel imminuitur cerebri parte refrigerata, vel obstructa,*

Digitized by Google

structa, unde nervi molles, qui ad linguam veniunt, oriuntur: aut ipsis nervis ita affectis. Depravatur gustus, cum absurdum sentit saporem. fit à linguæ membrana, quæ alieno humore perfunditur, quo proluit alimenta.

Tactus etiam vel diminuitur, vel abo- Tactus.
letur, vel corrumpitur. Tactus debilis fit in torpore: qui oritur à frigore; vel compressione nervosorum corporum; aut à succi crassi obsessione; adeo ut spiritus animalis eos pervadere nequeat. ut lux Solis stupet in aëre fumo contaminato, & in aqua luto fœdata. Tactus depravatus est, cum absurde qualitatem corporis obiecti percipit: ut cum quod calidum & frigidum videtur. causa est, instrumenti intemperies, ut manus rigore aut frigore algens; quod parum frigidum tangit, calidum iudicat. Aboletur sensus in paralysi, hoc est in nervorum resolutione: in toto corpore affectis cerebri nervis, vel in aliqua parte: cum nervus qui parti inseritur, resolvitur ab influxu frigidi succi: vel cum comprimitur inflammatione vicinarum partium, earumve tumore. Etenim à quibus nervis partes vim sentiendi habent, ab iisdem male affectis læduntur. videte ægrotos apud Galenum quarti De locis affectis capite quinto. Integro sensu partis nonnunquam

aboletur

Cur integro sensu tactus, abolearur motus.

aboletur motus; & contra. Id fit ea ratione, quod aliquibus membris defertur sentiendi vis per peculiares nervos, & per alios nervos motionis facultas.

Dolor & voluptas.

Dolor & voluptas tactus sunt manifesta symptomata: contingunt que omnibus sensibus; maxumeque elucent in gustu & tactu. Habentque dolor & voluptas communem causam qua afficiunt omnes sensus: tum etiam propriam causam, qua peculiarem sensum tangunt: ut acerbus sapor gustui dolorificus est, tenebræ oculis. Plato in Timæo, doloris & voluptatis communem causam esse ait πάθος violentum, quod confertim, id est, multum & celeriter fit; quod Græci una voce ἀθρόως dicunt. id enim dolorem parit, cum abducit à prisina natura. ut quod confertim ad suam naturã redit, cum inde periclitabatur avelli, voluptatem parit: quod enim sensim fit, sensum latet. Hippocrates, Platone antiquior; Quibus natura, *inquit*, alteratur & corrumpitur, dolores his fiunt. *Hæ alterationes fiunt ab iis quæ confertim mutant, divellunt, aut secant. Etenim* ἐν γίνεσθαι, non ἐν γεγενῆσθαι. *Hippocrates corruptionis nomine intelligit id mutationis genus, quod cum magnitudine & celeritate fit. Græci una voce id, ut iam dixi, ἀθρόως dicunt. Dolor in fieri suam essentiam habet. non enim cum quid*

altera-

alteratum est aut ruptum dolet, (nisi per aliud, quod acris affluit humor, vel inflammatur pars) sed cum alteratur, vel corrumpitur. unde Hippocrates, dum pus fit, dolores ac febres contingunt maiores quam iam confecto. Symptomata hæc, dolor & voluptas, oculos etiam invadũt. Maxume vero oculi afficiuntur voluptate à cæruleo colore: dolent autem à splendido alboque (qualis est Sol) & à nigro: nam ut contrarium (hoc est obscurum, nigrum) violentius cogit visum & ultra naturam, tamen splendidum album magis nocet; quia dissipat minimo tempore visus spiritus. Nigrum, lente cogit: ratio est, quia visus instrumentum est splendidum; splendida cuncta, tenuia sunt & pervadentia: at nigra, sunt crassa. Iam vero quod tenue est, magis nocet quam quod est crassum. Igitur cum tenebræ committuntur cum splendido instrumento, remisse agit quod tenebricosum est, in id quod tenue: nam id quod crassum est, ita est comparatum, ut facile à tenui patiatur. Igitur nigrum lente cogit, quare cæruleus color visui gratissimus; nam nec dissipat visum sicuti splendidum, nec cogendo extinguit ut nigrum. etenim ut fuscum ex albo & nigro simul mistis fit, ita cæruleum ex albo splendido in nigrum saturum incidentibus efficitur,

2. aph. 47. voluptas & dolor in vilu unde.

citur, ut docuit Plato in Timeo. Quare non fit magna voluptas in visu cum ad naturam redit: quia non subito sed languide à nigro cogitur. nec dolor quoque immanis; quia non violenter abducitur à splendore, sed ultro eo rapitur, & seipsum visus dissipat præsente splendida luce. Gustus voluptate afficitur à pinguibus dulcibus saporibus, cum homo sanus est: alioqui contrariis gaudet. ut si crassis succis obsessa viscera fuerint, tenuantibus eduliis gaudent. Prostat ventriculo lingua; qua, quales succos requirant viscera, tales appetit.

Voluptas & dolor in gustu unde.

Stomachi symptomata.

Symptomata quæ circa os ventriculi contingunt, etiam ad tactum pertinent: etenim nulla pars adeo sensiles nervos sortita est; nec aliud æque cor & cerebrum insocietatis noxã trahit ac œsophagus, qui stomachus dictus fuit post Aristotelis tempora. Symptomata eius sunt, abolita appetentia, diminuta, & corrupta. Aboletur appetentia, quod sensum suctionis amiserit ventriculus; quod fit ab intemperie calida, quæ fundit & laxat sanguinem venarum quæ rigant tunicas ventriculi. vel quia acidus succus non incidit in os ventriculi, obstructis à liene viis. Vel resoluto nervo qui attingit œsophagum. Ex hac causa tale symptoma incurrit Spirensis puella, cuius historia describitur à Ioanne Langio:

Appetentiæ abolitio unde.

2. Epist. 29.

quæ

quæ inediam triennalem passa est, quæque intra biennium ex alvo & vesica nihil excrevit; quæque è naribus pituitam emungebat; quæq; affatim illachrymabat amicorum absentium desiderio; nec auribus deerãt sua sordes. Vidit eam Langius duodecim annos natam, iusto (pro ætatis tempore) corporis habitu. Huic, inquit, puellæ nervi crurum & brachiorum resoluti erant. Testatur quoque Aristoteles, ut refert Athenæus, Timonis amitam quotannis in spelunca, ursarum more, bimestre tempus absque ullo edulio delituisse semianimem, ut sola spiratione viveret, atque agre dignosceretur. Albertus Magnus scribit se vidisse Coloniæ mulierẽ, quæ triginta dies cibo potuq; sæpe se defraudarat. Vel aboletur appetentia, quod suctio non fiat ex œsophago, cum corpus non resolvitur otio diffluens. aut cum plus alimenti quam digeri possit ingeritur. Diminutæ appetẽtiæ nascuntur, suctione & suctionis sensu non perditis, sed eo perductis ut fere pereant. Corruptæ appetentiæ peccant qualitate, vel quantitate. quæ quantitate naturæ mediocritatem excedunt, dicuntur caninæ: fiunt cum acidus succus ventriculum mordet & contrahit, adeo ut sanguis in venis per tunicas alvi sparsis cogatur à succo frigido & acido, qui similem suctui sensum infert.

Historia mirx inediæ.

Lib. 2.

De natura animal. lib. 7.

Languidæ appetentiæ causæ.

Corruptæ appetentiæ causæ.

Digitized by Google

infert. Veloritur quia corpus immodice exhauritur. ita Brutus, ut ſcribit Plutarchus, Dyrrachio Apolloniam verſus movens exercitum per altas nives, in famem caninam incidit. In qualitate etiam vitioſa fit fames, cum vitioſa abſurdaque edulia appetunt. id fit, quod tunicæ ventriculi vitioſum excrementum concepe-

1. Symp. poſt. 6.

runt: quod fit in prægnantibus, quæ malis ſuccis abundant: nam κίτλαι, hoc eſt pica tentantur; & acria, acida, acerba expetunt, ut cretam, carbones, gypſum: idque per ſecundum & tertium menſem ingravidationis: hinc enim grandiore fœtu, quod excrementitium primum in ventriculum fluebat, in fœtum abit. primum enim quod optimum in ſanguine erat, tantum trahebat fœtus. Pica quoque aliquando in viris incidit, cum alienus ſuccus ventriculi tunicas pervaſit. dicitur Pica, quod ea avis conſimili forte tentetur tædio: vel quod varie colores induat.

Potionis deſiderium etiam ſymptomaticum.

In potionis appetitu quin etiam ſymptomata talia contingunt: nam vel potionis appetentia languet, vel omnino extabuit, vel depravatur. extabeſcit & nos deſerit potandi deſiderium, cum in corpore adeſt humoris frigidi copia; vel cum reſolutus ventriculus deſiderium potus non ſentit. Languet, cum hæc remiſſe adſunt. Vitioſum

ſum potum peccare dicimus in quantitate vel qualitate. In quantitate, cum tunicæ ventriculi imbutæ ſunt ſalſo ſucco, vel bilioſo, vel humido naturali in ventriculo effervveſcente. Vitioſum potum in qualitate deſiderat ventriculus, ut pravis ſuccis eius tunicæ occupatæ fuerint, ut in iis qui longo tempore pravis cibis uſi fuere Notavit Galenus quoſdam interiiſſe nimia ſiti: vel quia ſerpentem quæ δίψας dicitur, de glutiverant: vel vinum in quo δίψας ſeſe merſerat biberant: & quia vinum biberant meracius ad ebrietatem: & quia marinam aquam. Per ſympathiam quoque alia ſymptomata movet ſtomachus; ut cum cerebrum vel cor in ſympathiam trahit, maxume ſi quatuor conveniant; nempe affectus vehemens aliquis, qui ſtomachum urgeat. ſi ſenſus ſtomachi fuerit acer. ſi nervi & arteriæ eius fuerint debiles. ſi cor vel cerebrum infirmum fuerit. Tunc enim facile fiunt vel comitiales morbi, carus, catalepſis, melancholia, delirium; ſyncope cardiaca, apnœa, diſpnœa: illa enim evenit vel oppreſſo diaphragmate; vel ſi ſtomachus valde refrigeratus fuerit, frigidove ſucco, aut ſpiritu fluctuoſo, vel potu, cibo, medicamentove frigido occupatus ſi ſit. nam tunc per nervos, qui attingunt ventriculum, cerebrum afficitur;

& una

Digitized by Google

& una per arteriam magnam cor refrigeratur, ob vicinitatem. Nam maxuma arteria à corde orta ſuper ſpinam ſcdet, ac deſcendendo ſtomocho iungitur, & membranis eius annectitur, & per ventrem porrigitur: unde facile affecto ſtomacho, cor afficitur. Hactenus de ſymptomatis qua conſiſtunt in animali actione vel functione.

Caput IV.

De Symptomatibus Vitalium actionum vel functionum.

IN vitali actione ſymptomata efflorescunt, cum ea aboletur, diminuitur, vel depravatur. communis cauſa horum ſymptomatum pendet à facultate vitali; ab inſtrumento, hoc eſt arteriis, & uſu, hoc eſt, neceſſitate. Cum itaque pulſus à natura abit, manabit id vitium à facultate, inſtrumento, vel uſu. Si itaque deprehendatur pulſus minor naturali, & ſi uſus non ſit diminutus, hoc eſt, ſi calor & ſpiritus vitalis non ſit minor redditus, (ut ea ratione langueat, nec opus ſit mediocri pulſu, ut recreetur calor, ſed languidus pulſus ſufficiat,) vitium vel ad inſtrumentum referendum, vel ad facultatem. quod ſi inſtrumentum (nempe arteria) non fuerit durum, vel nimis laxum, erit facul-

Digitized by Google

facultatis vitium; quæ languet vel alimenti inopia; vel quia vigiliis, & laboribus exhaustus est spiritus; vel quia obstructis arteriis non traducitur; quodve pars aliqua dolens corporis, rapit in se spiritus. alioqui vitium erit in instrumento, vel in usu. in instrumento, cum arteria præter naturam affecta est. in usu, quando calor fractus non desiderat magnum pulsum, aut magnam vim aëris qua recreetur. Plenius De Pulsibus agemus libro decimo, ubi omnis eius varietatis causam & significationem scribemus.

CAPUT V.

De Symptomatibus actionis naturalis.

ACTIO *naturalis in ventriculo consistit: ut cibum attrahere, retinere, concoquere, expellere. ita & in venis partibusque quæ ab iis rigantur, & in habitu corporis. Ventriculi itaque attractrix actio vel aboletur, diminuitur, aut depravatur. aboletur in stomachi paralysi, cum non trahit. causa est morbus in intemperie, & tumor stomachum occupans: vel obstructio à tuberculo, aut à crassis humoribus. Debilis, cum ægre trahit; dum relaxari incipit: causa eadem, sed*

Ventriculi attractricis abolitæ causæ.

Debilis.

Digitized by Google

Depravatæ. *mitiores. Depravata, quando prave & non rite agit, ut si ab inferioribus clysteres vel faces trahat. Sed, ut ait Galenus, stomachus talia non trahit, sed ab intestinis perisaltico motu contra naturam, id est, ab inferioribus sursum motis, refunduntur ad stomachum. ut qui in foro versantur negotiis impliciti, his, qui descenderat acer succus, sæpe in caput & ventrem refluit. sic & clysteres & faces per os in ilio morbo, qui fit ab obstructione tenuis intestini. quamvis Diocles Carystius (ut ait Celsus) crassi intestini morbum ileum vocaret: postea tamen ad tenuia intestina id nomen morbi abiit, qui ante χορδαψὸς dicebatur; quod venter adeo tensus esset in hoc morbo, quasi chordam quis tangeret. Sed εἰλεὸς dictus fuit ab εἱλεῖσθαι, id est, convolui: unde & Volvulus Latinis dicitur.*

3 Decauf. Sympt.

Ventric. retentricis symptomata. *Retentrix quoque functio in ventriculo vel aboletur, diminuitur; vel depravatur. Aboletur, cum ventriculus cibum non retinet, ob morbum in intemperie, vel in instrumento. Vel debilis redditur. tunc flatus fiunt ex ventriculo modice frigido, vel ex cibis flatulentis. vel fluctuationes sonoræ nascuntur, quas κλύδωνας Græci vocant. id fit cum nihil in ventriculo continetur, quod in flatum abire potest; vel cum*

cum admodum sit refrigeratus, adeo ut ex cibo ne vaporem quidem generet. Depravata, cum ventriculus saltu quodam & palpitatione, tremoreque cibum amplectitur.

Ventriculi coctricis symptomata.

In ventriculi coctione symptomata etiam consistunt. Est autem coctio ventriculi, ciborum in convenientem qualitatem animali conversio & alteratio. Illa aliquando aboletur, & dicitur ἀπεψία: aliquando diminuitur, & appellatur δυσπεψία: aliquando depravatur, & à Galeno vocatur δυσπεψία. Causa omnium horum symptomatum est læsa alteratricis actio. quod fit à læsa facultate, vel ab externo errore. A læsa facultate, cum tēperies ventriculi invertitur ad calorem vel frigus, humiditatem vel siccitatem. vel impeditur à tumore, ut phlegmone, œdemate, erysipelate, vel scirrho. Ab externo errore, in cibis, excrementis, & tempore somni. cibi qui peccant in quantitate, qualitate, tempore, & utendi modo. in qualitate, ut nimium calidi vel frigidi cibi. quantitate, cum mole aluum superant. tempore, cum ante exercitium quis pastum iniit. utendi modo, ut si prius granata sumat, dein olus.

In vasis quoque & venis qua celebratur coctio, vel aboletur, minuitur, vel de-

pravatur. unde crudi ſucci, ſemicocti, & vitioſi. Sic in venis quæ ad habitum corporis ducunt, cum prava celebratur coctio, tunc inde ſucci vitioſi oriuntur, unde eryſipelata (quod roſam vocant noſtrates,) cancri, gangræna, φαγέδαινα, carbunculi ortum ducunt. At medicis non ſatis eſſe debet quod noſcant aliquod ſymptoma, ſed cauſas eius inveſtigare debent. Vt non ſufficit cognoviſſe ventriculum non coxiſſe, ſed quare id acciderit; an ob fractam coctionis actionem, ob cibi copiam, aut ob eius duram qualitatem. Etenim ſi ex cibo, facile diſcutitur ſymptoma. at ſi ex facultate oppreſſa, in hydropem ſiccũ plerunque
4.aph.11. *abit, ut ſcribit Hippocrates. Sic in venis cruditas ſi fuerit, videndum num ea luxuriet ex αἱματώσει labefactata, vel à copia crudorum ſuccorum qui à ventriculo alluunt. ſi à copia, facile ſanantur. ſi facultatis vitio, in hydropem abeunt. Sic in coctione quæ circa carnem fit: qui ſe immodice ſatiant à morbis, flatuoſo habitu & turgido redduntur. at ſi ex facultate carnium laborarint imbecilla, in anaſarcam labuntur. Si igitur ventriculus circa moderatos & aſſuetos cibos nil egerit, nec eos mitigaverit, indicium eſt validæ intemperiei. ſi ob frigus id fiat, acidi ructus gignuntur. ſi ob calorem corrumpantur, fumoſi*

Digitized by Google

mosi ructus eduntur. alii virus, lutum, pisces, aut indicibilem olent putredinem.

Expulsrix. *Expultrix vis ventriculi interdum aboletur, diminuitur, vel depravatur. aboletur, ut in volvulo. diminuitur in tarda excrementorum propulsione. depravatur, cum insurgit priusquam absoluta est ciborum concoctio, & immoderato motu in cibos incumbit quasi impos sui, & (ut inquit Galenus) more eorum qui in declivi currunt ac gradum sistere nesciunt: ita & hac frena laxat, calcariaque addit in excretionem cibis. id fit vel acrimonia materia stimulantis: vel cum copia obruitur.*

Expultricis Ventric. sympt.

Distributionis sympt. *In Distributione quoque (cuius munus est alimentum ex ventriculo in iecur; ex iecore in habitum corporis deducere, sustentibus partibus quod illis familiare est) hæc symptomata incidunt. Vel enim diminuitur distributio, aut aboletur, vel depravatur. Causæ horum symptomatum sunt, intemperies; & morbi instrumentales partium trahentium; vel alimenti vitia; vel quia excrementum non repurgatur in secunda concoctione quæ fit in venis & hepate. Intemperies partium trahentium affligit distributionem, quia silet divina illa vis tractrix, cum nimium pars refrigeratur. Instrumentalis morbus ladit distributionem, quia viis angustis aditu*

probibetur alimentum : à tumore; vel obſtructione. fiunt autem tumores, quando ad partem affluxus fit humorum. obſtructio fit à viſcidis, craſſis, lentis ſuccis; vel à tuberculo. Alimenta quoque craſſa officiunt diſtributioni. Vel diſtributio laditur, quod ab excrementis non purgetur ſuccus: id fit vel ob partis quæ purgat imbecillitatem, vel ob viarum anguſtiam; vel ob vitium excrementi. Exempli gratia: In coctione quæ celebratur in hepatis venis, triplex ibi provenit excrementum: amara bilis, nigra bilis, & ſerum. Bilem, veſica fellis quæ iecori ſubeſt expurgat. atrum ſuccum lien. ſeroſum renes. Hæc inſtrumenta ſi labefactata fuerint, parum commode purgabitur ſanguis. ita etiam ſi obſtructa fuerint quæ trahunt, & quæ emittunt. Vel his ex naturæ lege ſic ſe habentibus, excrementa ipſa peccant qualitate & quantitate.

Aſſimilationis ſympt.

Aſſimilatio, hoc eſt, nutritio, ſuà quoq; ſymptomata habet; vel enim aboletur, diminuitur, vel depravatur. idque vitio nutritiæ facultatis, vel materiæ. Nutritiæ facultatis, cum attractrix imbecilla eſt: vel expultrix fortis, nimiumque ſe movens. quod fit cum retentrix imbecilla eſt, vel obruta materiæ copia; vel exſtimulata acrimonia; vel quia coctrix facultas imbecil-

Digitized by Google

imbecillus est. Ratione autem materiæ, vel quia deficit, unde ἀτροφίαι ex nutrimenti inopia oritur: aut quod vitiosa sit, ut in alpho & vitigiline, hoc est, in fœda macula corporis. quæ triplex est, ut varie assimilatio læditur. vel generis nomen retinens, & dicitur ἀλφὸς, quod cutem mu- Alphus.
tet: veteres enim Græci ἀλφοῦν mutare dicebant. vel est μέλας, id est, niger alphus; aut λεύκη. In alpho est macula alba, summam tantum cutem occupans. Melas, instra umbræ, nigra est in cute macula. hæ sanantur. Tertia leuce est, quæ carnem imam quoque occupat. Si adeo mutata sit caro, ut acu puncta cruorem non emittat, insanabilis est. sic si pilis nudata sit pars. Dicitur leuce ad populi arboris ideam, quam λεύκην vocant: quod albedine corticem & folium eius referat. Fiunt hæc symptomata, quod pituitosior sit sanguis unde pars nutritur: referunt enim cuncta ideam nutrimenti unde aluntur. quod in cutionibus & locustis manifeste apparet. hæ enim graminco colore virescunt, gramine nutritæ. sic & in plantis manifesto evenit, ut de persea arbore credidit Galenus: quæ in Perside lethalis, in Ægyptum 3. De sym. caus.
translata, noxia esse desinit. Aristoteles quoque colores animalium mutari in diversis regionibus prodidit. Ita etiam no-

stra caro longo tempore nutrita sanguine pituitoso, fit alba caro, non simpliciter caro: ut ex melancholico nutrita sanguine fit nigra, & ad elephantiasin prona.

Hactenus de symptomatis quæ consistunt in actionibus læsis animalibus, vitalibus, naturalibus egimus: iam agendum de symptomatis quæ consistunt in qualitate mutata.

CAPUT VI.

De Symptomatis quæ consistunt in qualitate mutata.

QUALITAS *mutata apprehenditur quinque sensibus, visu, auditu, odoratu, gustu, & tactu.*

Visu apprehenditur visibilis qualitas mutata, quæ consistit in figura, ut charactere; & mole corporis; & in coloribus præter naturam, qui efflorescunt ex humorum idea. etenim humor peccans in substantia, quantitate, qualitate, vel motu, colorem corporis mutat. Motus humorum oritur interdum ex aëre æstu flagrante: tunc enim foras protruduntur, uti frigore intus retruduntur, unde corpus rubet vel pallet. vel affectu animi, ut ira. aut corporis, ut exercitatione. semper (nisi ex his causis

cauſis reflui humores fuerint) qualis eſt humor, talis eſt corporis color.

Color inmutatus in toto corpore. Icterus.

Mutatur color, in toto corporis habitu: vel in parte aliqua. in toto corpore, ut cum flaveſcit ictero; cuius cauſæ ſunt abundans flava bilis à calore hepatis. vel quia uritur febrili calore totũ corpus. aut quia obſtruitur hepar, & ei qui ſubeſt folliculus fellis. Eſt apud Hippocratem triplex Icterus; criticus, ſymptomaticus, & naturalis, quo aliqui tincti ſunt à natura: ut qui natura calidi ſunt; de quibus agit Hippocrates quinti aphoriſmorum ultimo. Criticus eſt, qui fit die critico naturæ vi: de quo Hippocrates quarti Aphoriſmorum ſexageſimo quarto. Symptomaticus, qui eiuſmodi eſt vel à motu morbi, ſive hepatis & lienis vitio, aut à veneno. Vt morbi, qualis erat Hermocratis: de quo agit Hippocrates quarti Aphoriſmorum ſexageſimo ſecundo. 3. Epid. Quinetiam, *inquit*, qui in febres incidunt morbi regii ante ſeptimum diem, ſunt calamitoſi. 1. Epid. ſect. 2. Temp. Conſt. 3. *Sed dicet aliquis, nonne Heraclides in Thaſo ſervatus fuit, quamvis ſexto die ille ſupervenerit icterus? Reſpondet Hippocrates, illi ſupervenit ſanguinis profluvium ex naribus, alvus & urina profluxere: ita calamitas tollitur: nam alioqui calamitoſus fuiſſet illi, ut domeſtico Phanagrionis. Vitio*

autem partis, ut cum ab incendio hepatis & calore, rapitur bilis una cum ſanguine in totum corpus. illa fere lethalis eſt. Vel ex veneno, ut ex uſu aquæ ſtagnantis & viridis: & morſu viperæ, ut annotavit Galenus in ſervo Imperatoris eveniſſe libro quinto De locis affectis, capite ſeptimo.

Color immutatus in parte corporis.

Vel ſymptoma in qualitate mutata (ut calore) conſiſtit in parte aliqua corporis: ut in Cauſo; lingua arida eſt & nigra, à nimio æſtu, & aliquando in partibus quæ livent, ut vi eryſipelatis: quod oritur ex hepatis incendio, cum ſanguis bilioſus æſtu fervens, in partem excutitur. ita & carbunculus lividam partem reddit; qui, ut auctor eſt Galenus, oritur cum aduſtus ſuccus, in febre nimium ardente, ad partem proiicitur. Quod ſi ſine febre id fiat, oritur Cancer: quare Cancer frigidior eſt carbunculo. ſic & ἕρπης ἐσθιόμυς (ab aulicis lupus dictus) qui depaſcitur carneam molem & quoque oſſa, à bile aduſta oritur. ita & in Scelotyrbe color crurum mutatur: livet enim crus ac durum redditur. Hippocrates libro De internis affectibus, circa finem, hunc deſcripſiſſe videtur ſub nomine volvuli hæmatitidis: noſtri Schuerbuyck ofte blauſchuyt *vocant.*

Elucent & viſu ſymptomata in figura mutata corporis; cum illa mutatur in cha-

ractere

ractere & mole. primaque prædicendi ſigna inde deſumit Hippocrates, ubi ait: Præſentiendi ratio hæc eſt in morbis acutis tenenda: ut animadvertas ægri faciem; ſi benevalentium ſimilis ſit, (*nempe in colore, charactere, & mole*) & potiſſimum, *inquit*, ſui ipſius. *modo tamen nulla excuſatio perturbationis critice adferri poſſit, aut lapſus, unde mutata facies: aut caloris ignis.* ſic etenim optuma erit, *inquit Hippocrates: quod trium facultatum, corpus gubernantium, vis in facie eluceat.* quæ autem (*inquit Hippocrates*) ſimili contraria eſt, (*nempe in charactere, colore, atque mole*) periculi plena eſt, peneque funeſta: huiuſmodi ſane hæc fuerit: oculi concavi, (*quod cum humidi ſint, facile vi febris humores eorum exhauriantur, & muſculis ſex oculorum convulſis, minores oculi apparent, quaſi totam ſuam cavitatem non implentes*) collapſa tempora, *à quatuor muſculis eliquatis incendio febrili, & alimenti inopia, unde & cutis oſſa capitis tangere videtur:*) & nares acutæ, (*alimenti inopia, exhauſto ſanguine, carnoſaque parte abſumptâ & liquata à calore:*) fibræ aurium averſæ, cutis frontis dura, aſpera, intenta: *à perfecta extenuatione, quæ ſanari non poteſt.*

Character & moles.

1. Progn.

Facies Hippocratica unde.

Qualitas mutata dignoſcitur etiam
Auditus. *ex Auditu, in vocibus & ſonis. in vocibus, ut à morbis qui in ore, faucibus, aſpera arteria, pulmonibus, thorace ſunt. Symptomata fiunt in ſonis, ut in clangoribus & tremulis vocibus. ſic apud Hippocratem eſt febris λογχώδης, id eſt, ſingultuoſa; & duplex intro vocis revocatio; convulſis muſculis laryngis à calore febrili. Et ex hoc*
Apho. 14. *ſymptomate Hippocrates, primo Prognoſticon, præſagium ducit, ubi ſcribit,* dentes ſtridere per febres, quibus à pueris id fuit ſemper inſolēs : *quaſi dicat, ut nulla muſculorum maxillas moventium, tanquam vitio laborantium, excuſatio adferri poſſit, quemadmodum in pueris accidit, quibus tum nervi ſunt imbecilliores, tum etiam muſculi breviores:* inſaniæ præludium id eſt, atque funeſtum; *convulſionem enim ſignificat: At convulſionem febri ſupervenire peſſumum: etenim multum temporis ad ſiccitatis emendationem poſtulant nervi: ſed inducias non præbet morbi vehementa, ſed vires ſtatim deiicit, ac citam mortem adfert.* Sed, *inquit Hippocrates,* prædicere oportet periculum eſſe ab utroque: *hoc eſt à mania & convulſione lethali.* quod ſi fanaticus factus id faciat, omnibus modis funeſtum: *id eſt, ſi inſaniæ ſtridor dentium ſuper-*

Digitized by Google

ſuperveniat. Quaſi dicat Hippocrates, permultum intereſſe, ſitne dentium hic ſtridor iamiam adfuturæ inſaniæ ſignum; an vero iam ipſius conceptæ ſymptoma; nam tum omnibus modis eſt funeſtum, imo in propinquo mors eſt, quia omnis convulſio quæ in delirium cadit, mortem propinquam eſſe ſignificat.

In Odoratu qualitas mutata animadvertitur: ut in ructu viroſo, piſcoſo, lutoſo, & acido. & quæ expirant ex corpore, ut in puellis hircientibus cum ex ephebis evadunt, tetrum quid odorem ferit. Quin in ipſo guſtu ſentiunt ipſi ægri qualitatum talium ſymptomata: ut ſudor defluens in os; ſive ſanguis ex naribus fluens: & quæ vomuntur: & expectoratum, & ſaliva modo acida, modo amara, vel ſalſa, aliove ſapore tincta. Odoratus.

Tactu, ut ubi tangibiles differentiæ naturæ legem excedunt. ut cutis dura, ſicca, aſpera, humida, laxa, rugoſa, prahumida. Tactus.

Digitized by Google

CAPUT VII.

De Symptomatis Excrementorum.

ULTIMUM *ſymptomatum genus conſiſtit in excrementis, excernendis & retinendis. Illa peccant vel toto genere, quantitate, qualitate, tempore excernendi, & excernendi modo.*

Sanguis. *Toto genere præter naturam excernitur ſanguis, lumbrici, calculi, arenæ, & quicquid induit formam alienam cui ſimilem non reperias in corpore humano. Sanguis profunditur per nares, vomitum, tuſſim, ſedem, & per urinam. Et excernitur vel ratione vaſorum: vel ratione ſanguinis. Ratione vaſorum, vel quia rumpuntur, eroduntur, vel aperiuntur. Rumpitur vena à ſaltu, à plaga: ita à clamore acuto & magno in pulmonibus vas rumpitur: nam ab hoc omnia inſtrumenta vocis tenduntur.* 3.aph.29. *Propterea Hippocrates expectorata cruenta ac tabes iuvenibus evenire dixit; quod victus ratione ſuſque deque habita, valida exercitia ſubeant, unde vena in illis rumpuntur: ut eleganti hac paronomaſia exprimit Hippocrates, ubi ait:* τοῖσι νεηνίσκοισιν αἱμαπτύσιες, φθίσιες· *id eſt,* iuventibus ſanguinis ſpuitiones, phthiſes. *Eroduntur & abraduntur*

tur vasa gracilia ab inedia: vel mollia abraduntur à succis acribus, non aliter quam vesica à cantharidibus. Vel aperitur vena recluso orificio, & ἀναῤῥάγας dicitur. Fit vel à multitudine sanguinis; seu retentrice imbecilla; vel expultrice forti (quamvis contra naturam;) aut ambabus simul læsis. Ratione sanguinis rumpitur vena, vel aperitur propter multitudinem ad vasa, vel ad vires. Sanguis enim bifariam excedit quantitate; vel quia à vasis contineri nequit, & dicitur plenitudo ad vasa: vel alio modo ad vires dicitur, cum tanta quantitas sanguinis est, quæ à viribus contineri nequit, quamvis non adsit mala qualitas. Quare non est cacochymia. etenim in plenitudine ad vires, vitium ad vires potius est referendum quam in sanguinem. Vel recluduntur orificia venarum, quod retentrix vis imbecilla sit: cum enim non retinent vena sanguinem, egreditur; ut cum corpus totum humida intemperie laborat. Dico totum corpus; etenim si vena humidior fuerit, potius id vitium agnoscet vas, quam retentrix vis. Vel aperiuntur, quia expultrix immodice stimulatur ab acriore materia. Egreditur etiam sanguis per διαπήδησιν, id est, per saltationem, vel exsudationem; cum tenuior est & serosior sanguis, per mol-

mollia vasa & rara emanat. Sanguis quin etiam egreditur ob proprium vitium, quo ipse sanguis in vitio est quantitate vel qualitate, vel cum utrinque à natura modo abscedit. ut cum ob malam qualitatem non amplius in substantiam corporis vertitur. Ratione autem qualitatis peccat, cum est tenuior, aquosior, acrior, flatulentus. Cum enim acrior est, abradit vasa & aperit. si tenuior fuerit & serosior, tunc exsudat per vasa. si flatulentus fuerit, distendendo aperit venas. Effertur sanguis critice, aut symptomatice; idque per nares, vel alio. per nares cum fertur, ab Hippocrate αἱμορῤῥαγία dicitur, non addito partis nomine: & proprie ita dicitur ille fluxus qui confertim fit, à ῥαγῆναι, quod apud Hippocratem significat confertim & impetu prodire. Qui fluxus criticus est, non est paucus: nisi arterialis & rubor sanguis fluxerit, ut annotat Galenus ad historiam Philisci. Num autem fuerit ex arteria sanguis, animadvertitur ex substantia, qualitate, & excernendi modo. nam saltu quodam rufus tenuisque sanguis ex arteria egreditur. Vna sanguinis evacuatio excipitur, quæ naturalis est, modo naturæ consentanea quantitate feratur, menstruus sanguis, qui sola quantitate peccat. Vel enim profuse nimis fertur: aut nimis

3. Epid.

Menstruus sanguis.

nimis parva copia. Nimis profuse, rupta, aperta, vel exesa vena. vel quia serosus tenuisque sanguis facile effluit. aut retentrix vis imbecilla quod sit, ut in moribundis mulieribus recludantur uteri vasa. Vel nimis parva copia fertur: quod sanguifica vis lapsa sit: interdum quod expultrix sileat: vel quia uteri corpus durum est: unde acetabula, hoc est, extremitates venarum, quæ ad uterum pertingunt, connivent. nonnunquam venæ obstructæ sunt quæ ad uterum sanguinem vehunt, à crassis & lentis succis. vel à partibus vicinis pressæ connivent. Totius corporis ratione etiam fit ut non fluant menses: ut si magna exercitia subeat mulier, tunc exhauritur sanguis per insensibilem vacuationem: aut ob tenuem victus rationem: vel quia sanguis alio traducitur, ut in convalescentibus.

Lumbrici

Symptoma quoque in mutato excremento est lumbricus eiectus. Causa efficiens lumbricorum est calor externus putrefaciens, in materia conceptus: nam calor alia ratione non generat: nam, ut ait Aristoteles, ignis nullum gignit animal. Causa formalis est anima vegetalis & sensibilis. at sensus in his animalibus admodum imbecillis est. Albertus quarto De anima, ex sensubus, inquit, nullum habent nisi tactum

2. De gener. animal. 3.

ctum & guſtum imperfectum. unicum enim inſtrumentum habent, meatum, ut plantæ, quæ cor habent, quod agricolæ animam vocant. Finis horum eſt, ut putredo abſumatur in parvo mundo. Materia unde gignuntur, eſt materia cruda, viſcida; & frigida. Alexander Trallianus & Avenzoar ex crudis cibis gigni aiunt, maxumeque ex farina incocta, & ex tritico crudo. Gignuntur lumbrici & in cervorum capitibus, ut ſcribit Ariſtoteles. & Avicenna capite de Zoda ſcribit, in humanò cerebro lumbricum repertum fuiſſe. & Plutarchus dicit, una cum ſemine aliquem excreviſſe lumbricum. Hieronymus Benivenius, De abditis morbis, ſcribit, ex utero ejectum lumbricum. Sed fere in inteſtinis oriuntur, ob ciborum cruditatem, & partis ignobilitatem. Tempus in quo maxume proveniunt, eſt autumnus: nam, ut ſcribit Ariſtoteles, & terreni lumbrici tunc maxume gignuntur. Ægyptii (inquit Theophraſtus,) Arabes, Armeni, Syri, Cilices lumbricis vexantur; non Phryges, nec Thraces, nec in Græcia Thebani. & quod mirum eſt (inquit,) Bœotii ex his laborant, Athenienſes his vicini minime. Sunt lumbrici vel lati, longi, parvi. Alexander vidit latos excretos longitudine ſex cubitorum. Plinius trecenum pe-

Avenz. 7. lib. 2.

2. De hiſt.

9. Lib. De cauſ. plantarum.

Lib. 11.

pedum magnitudinem ſuperare ait. Aëtius, Paulus, & Actuarius exiſtimaverunt, latum vermem, tunicam eſſe inteſtinorum avulſam. hos decepit, quod ſæpe tunica cui annectuntur una exit; nam tunicæ ideam referunt. Inſignis quidam auctor vetus putavit hos parere, quia cucumeris formam ſectæ ab his partes referunt. contra quem diſputat Hippocrates libro quarto De morbis. unde & Arabes errarunt, qui cucurbitinos vermes induxerunt. Rotundi autem lumbrici cubiti magnitudinem vix ſuperant. Aſcarides autem in longanonis extremo, & muſculi ſphincteris initio gignuntur. in iuventis plærunque apparent.

Excrementorum ſyptomata quoque in vomitu animadvertuntur. peccant in ſubſtantia, quantitate, & qualitate. ſubſtantia, ut quæ à natura aliena ſunt, quæ tametſi cocta ſint, non tamen poſſunt nutrire: ut aliquando pituita quoque dulcis in ventriculo, & ſanguis. Eſt autem vomitus, materiæ cuiuſvis è ventriculo expulſio per os, cum ventriçulus quantitate vel qualitate alicuius materiæ male affectæ, collectis viribus talem per os excludit. Atque hic vomitus apud Hippocratem duplex eſt: univerſalis, & particularis. Univerſalis, eſt materiæ quæ in toto corpore, vel

Vomitus. 3 Sympt. cauſ. 2.

Vomitus duplex.

vel in venis primæ & secundæ regionis, quæ vitium facit, expulsio. idque vel naturâ, vel vi medicamenti: hoc modo Hippocrates elleborum exhibet. Particularis vero est tantum eius materiæ quæ in ventriculo continetur, ibique cunctando, aut vitio rerum assumptarum peccat. hinc elucet quam temere quidam Hippocratem carpant, qui prohibet vomitum in hyeme in libris Aphorismorum, quem permittit hyeme in libro De diæta Idiotarum: nam in Aphorismis de universali loquitur vomitione: in libro De diæta, de particulari.

2. De fracturis.

Flatus. *Flatus fiunt vel vitio materiæ crudæ, crassæ; vel caloris imbecillitate, qui non potest materiam coquere, quamvis eam eliquet. Soni fiunt ratione instrumenti. nam in tenuibus intestinis tenuis & argutus sonus oritur, maxume si flatus sit tenuis: ut bombi & borborygmi in crassioribus intestinis, & à flatibus humidioribus.*

Soni.

Sudor. *Sudor interdum peccat in substantia, qualitate, quantitate, tempore & excernendi modo. Quantitate nimia, vel diminuta: nimius sudor sit, cum madet corpus copioso humore: vel si tenuis sit humor: vel si meatus cutis admodum patent. diminutus sudor fit cum pauca humiditas ad-*

Digitized by Google

adeſt: vel ſi illa craſſa fuerit: vel ſi meatus cutis obſtructi; quod fit ex frigore, pinguedine corporis, & atrophia. Qualitate peccat, ut nimis ſalſi ſudores; quod fit ab aduſtione. nam, ut ſcribit Ariſtoteles, veteres mare vocabant ſudorem terræ, quod aduſta terra profundat ſalſam aquam. Fit & amarus ſudor ut in ictericis. & ſanguineus ſudor, quod annotavit Theophraſtus libro De ſudore, ex auctoritate Monæ medici. & Ariſtoteles ſecundi De partibus animalium quinto, ſudoris ſanguinei mentionem facit; & Galenus: Fit ſudor ſanguinem ob tenuitatem ſanguinis. Hippocrates ex ſudorum fluxu præſagium ducit: At vero, *inquit*, ſudores optumi ſunt illi in omnibus morbis acutis, *id eſt, qui cum febre fiunt, & qui intra quadraginta dies iudicantur:* quicunque, *dicit*, manant diebus criticis, *hoc eſt, quibus certamen morbi & naturæ in procinctu eſt, id eſt, die ſeptimo ab initio morbi, nono, undecimo, decimoquarto, decimoſeptimo, vigeſimo, vigeſimoſeptimo, trigeſimoquarto, & quadrageſimo die. Nam alioqui, etſi ſudores aliis notis laudabiles eſſent, (ut qualitate, quantitate, & excernendi modo;) tamen inutiles haberentur, niſi his diebus ſudores fiant: quod iterato febris recrudeſcat.* Et, *dicit*, *ſudores* qui in-

2. Meteor.

Lib. De ſudore.

Lib. De utilit. reſp. 1. Progn. Apho. 18.

Digitized by Google

integram febrem excludunt, *id eſt, perfecte, nullo relicto empyreumate, neque febris materia. Superſtitis empyreumatis ſignum eſt, ſiccitas oris & ſitis. Materiæ vero, oris amaritudo.* Sed tamen, *dicit Hippocrates*, in bonis ducendi ſunt illi, qui toto corpore manantes, effecerunt ut deinde liberius faciliuſque morbum ferrent. *quod ſcilicet æquabili naturæ vi, æqualiter diffuſa materia, nulla inſigni parte male effecta evacuetur.* qui vero nihil horum efficiunt, *id eſt, quibus ex ſudoribus nec remiſſio febris adfertur, nec allevantur ægri*, ſunt plane inutiles; *quia oriuntur ex nimia humiditate: unde producitur morbus.* Peſſimi & calamitoſi ſunt frigidi, *extincto calore nativo. & dicit*, qui ſolum è capite manant *ſudores*, & facie, & *etiam* collo: *quia nihil paucum criticum.* hi enim in acuto morbo mortem ſignificant, *quod ex facultatis retentricis imbecillitate fiant, accedente humoris malignitate.* Cum mitiore *morbo*, diuturnitatem *morbi ſignificant; nam oriuntur ex copia materiæ.* Qui vero calidus ſtillat toto corpore, bonus eſt; *quia omnis excretio critica repente & copioſe fit. Hæc de ſudoribus.*

Lachrymæ. *Lachrymæ ſunt ex materia potulenta, quæ in venis capitis & angulorum qui in oculis*

oculis ſunt continetur. quæ erumpit compreſſione vel dilatatione venarum; quod fit in ſolo homine, quia ſolus vehementer mœret & gaudet, unde dilatantur vel comprimuntur.

Peccant in qualitate & quantitate. nam harum diverſa eſt qualitas, ut corporis, unde manant, fuerit temperies. hinc Plutarchus dicit: aprorum lachrymas dulces eſſe. & Homerus calidas lachrymas vocat. Quantitate peccant, cum multa talis materia eſt in venis capitis: & etiam carunculis angulorum attenuatis. ſic quibus caruncula magna ſunt atque duræ, lachrymari nulla ratione poſſunt: nam illa caruncula obſtruunt extremitates venarum in angulis oculorum. De cauſ. natur.

Deiectiones alvi quodammodo primum locum obtinere videntur inter ea ſymptomata quæ in excremẽtis obſervantur. nam ſemper eveniunt: & maxuma ſunt indicia ſanitatis & ægritudinis, ut aſſerit Hippocrates primi aphoriſmorum duodecimo. Alvi excrementa.

Peccant deiectiones in ſubſtantia, quantitate, qualitate, tempore, & excernendi modo. Subſtantia, ut cum ſanguis eiicitur, vel mera pituita; aut calculus. vel nimis liquida & craſſa. Craſſæ fiunt deiectiones à calore exhauriente. hinc Plutarchus libro De valetudine ſcribit, duras Subſtantia.

alvos

alvos continuo aquæ potu humectari, & à longa mora in inteſtinis, exhauſto nimirum facum humore. Sanguis fluit per deiectionem, vel utilis, inutilis, medius, vel purulentus. Vtilis, iis qui aliqua parte mutili ſunt, quique à negotio ad otium ſe convertunt: his, ſtatis periodis elabitur. Inutilis ſanguis κελυνῶς excernitur, ut in cauſo iuvenibus per nares: ſenibus per alvum; quod ſanguis in his ſit ἀνάῤῥοπος, in ſenibus κατάῤῥοπος: quod bilis in ſenibus quodammodo melancholeſcat. Vel excernitur ſanguis medius inter utilem & inutilem, ut in hepatica affectione; quæ eſt hepatis, citra inflammationem, imbecillitas, unde ſanguis dimanat, qui ideam refert aquæ in qua caro recens & cruenta, recenſque mactata lota ſit. Eſt & nigri ſplendidique ſanguinis deiectio, diciturque dyſenteria cruenta. fit quia coctus ſanguis in hepate, ob partium obſtructionem non diſtribuitur, hinc per venas meſaraicas ad alvum reiicitur. Purulentus ſanguis cum ramentis fit ex ulcere inteſtinorum; & proprie dicitur dyſenteria. Peccant & deiectiones qualitate: ut colore variæ, ultro fluentes; tales peſſumos eſſe dixit Hippocrates: quod ſint qualitatis indomitæ, viſcerumque infirmitatem arguant, & inexplicabilem qualitatem partis, in qua peren-

3. De ſympt. cauſ. 2.

Qualitate.

4. aph. 21.

perennitas generationis consistit: ut tertio libro Epidemion in historia puerperæ, & Apollonio Abderita; & in adolescente qui in Meliboea iacebat. Albæ fiunt deiectiones, alio rapto humore bilioso: hinc Aristoteles scribit, pisces, serpentes, & aves albas deiectiones habere; quia excrementum quod tingeret, in illis abit in pennas, pinnas, & squammas. ita in hominibus cum sursum rapitur bilis ad caput; unde delirium nascitur. 4. De part. animal. *Quantitate deiectiones in vitio sunt, vel quia copiose alvus fertur; vel quia nimis parce. pauca fit deiectio, quod humiditas edulii rapitur per venas in habitum corporis, alio ducta materia. Hoc scribit Hippocrates quarti Aphorismorum ultimo, nimirum,* Mictio noctu facta plurima, exiguam deiectionem denotat; *derivatione nempe ab instrumentis alvinis ad urinalia, & ab exhausto vehiculo. hinc Martialis betam vocat fabrorum prandium, quod non facile eius humiditas eorum labore exhauritur. Copiosa fit deiectio, ex contrariis iis quæ diximus: & quia excrementum à toto corpore secedit ad alvum. propterea Aristoteles dicebat, Eunuchis alvum fluere.* Copia. *& Hippocrates libro De aëre, aquis & locis, dicit facilem alvum esse in excrementa his, qui paludes habitant; nam iis materia* 4. Proble.

Digitized by Google

Modo. *à capite ad alvum fertur. Cita fit alvi deiectio à materiæ acrimonia, & copia: unde Hippocrates, quarti Aphorismorum vigesimo: Quibus iuvenibus alvus profusior, his, affecta ætate, contrahitur, quod acrimonia bilis tunc pituitescat. Tarda*

Δυσκολία. *fit alvi deiectio, quia vis intestinorum expultrix imbecilla est: hunc affectum Paulus vocat δυσκολίαν. vel quia sensus obtusus est intestinorum; vel quia acerbi cibi & adstringentes prima mensa ingesti fuere. Nam si imbecilli ventriculo postremo loco sumantur, alvum deiiciunt, ut in Protarhetore animadvertit Galenus lib. 2. De alimentorum facultatibus. Assiduæ fiunt alvi deiectiones à retentrice imbecilli, ut in moribundis: sive ab acri materia ventriculum vellicante. vel ventriculus, & omnia intestina sunt aphthis obsita; ut in febribus pestilentialibus. vel à sphincteremusculo resoluto.*

Vrina. *Vrinæ excretio aboletur, diminuitur, vel depravatur. Aboletur in ischuria, quæ fit resoluta vi excretrice vesicæ; ut cum nervus eius afficitur paralysi. aut cum nimis repletur, ut his qui diutius versantur in negotiis evenit; tunc immemor sui officii redditur, quod tantum vim urinæ expultrix excutere nequeat: & quo magis dilatatur vesica, eo angustior fit mea-*

meatus urinæ. Vel fit angustia colli vesicæ à calculo, grumo, callo, & à nimia siccitate, ut in febribus ardentibus. Fit autem ischuria plena vesicæ: quod si fiat renum vitio, non attrahentium, vera ischuria non est, quia fit vesicâ vacuâ. Depravatur in stranguria, & diabete. In stranguria stillatim urina fluit; quod fit ab eius acrimonia, aut concepto pure à renibus vel hepate. Diabete fit colliquatione totius corporis, ut in regionibus calidis, Ægypto & Libya. rara affectio, quam Galenus bis tantum vidit. Profluvium urinæ ex succorum attenuatione fit, & ex ardore renum.

Quæ symptomata sibi necessario succedant, & quæ non, sic notandum. Si symptoma unum ab unico fiat symptomate, necessario illi succedet. ut si nulla fiat alimenti distributio, aut resoluta sit vis alteratrix partis, necessario atrophiæ symptoma sequetur; malæ distributionis & cruditatis nota. ita si secretrix vis langueat in sanguine, sequetur symptoma mutatæ qualitatis, nempe Ictterus: quia bilis non segregatur à sanguine. Si ad secundi symptomatis generationem aliæ quædam causæ necessario concurrant, minime necestario priori succedet. Vt in cruditate ventriculi, vel cum generatur

bilioſum excrementum, non neceſſario fit morſus ventriculi, niſi exacte ſentiat is in illo homine. ſic & alia ſymptomata modo præbent de ſe alia, ut vel fortis fuerit pars, vel imbecilla; utque exacte ſentiat, aut ut durioris fuerit ſenſus. Symptomati, qua ſymptoma, non debetur curatio. eſt etenim curatio, morbi ablatio: ſymptoma non eſt morbus, ſed germen quoddam morbi. & qui ſymptomata tollere nituntur manente cauſa, morbis quodammodo blandiuntur. vera enim ſymptomatum ablatio, eſt affectuum unde pendent curatio: illi autem morbi ſunt.

Hactenus de Symptomatis quidem prolixius, quam ex noſtro more, ſed ex utilitate veſtra. Maximus enim horum uſus, ad dignoſcendum, prædicendum, atque curandum. Nam cuncta hæc manant ex actionibus læſis, mutata qualitate, & excremento. Itaque ſi morbus indagandus vobis fuerit, quicumque ille fuerit, eum indagabitis ex actionibus, iam dictis, læſis; vel ex qualitate in corpore mutata; vel ex emanante aut ſuppreſſo excremento. Ita, ſi pars lateat ægra, his deprehendetur. Ita ſi eventus morbi in obſcuro ſit, ex his palam fiet. Hic horum uſus, ut in Methodo medendi facile notabitis: nam ne hæc quidem

dem ſine his intelligi poteſt. Sed quia præcipue duo ſunt, quibus medici fidem dare ſolent ad naturalis & vitalis facultatis robur explorandum, nimirum Vrina & Pulſus, de his ſequentibus libris agemus.

I. HEURNII

INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER IX.

ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ.

DE URINIS.

CAPUT I.

Uſus magnus Urinarum. Quid urina.

AD *indagandas morborum naturas cum excrementa maxumam auctoritatem gerant, atque inter excrementa cum nihil illuſtrius iudicet, ac de morbis fidem faciat, urinâ; longeque certius quam pulſus; merito de hac fuſius aliquantulum tranſigemus. urina enim ſpeciem febrium, earumque magnitudinem & morem ſignifi-*

gnificat. Galenus quarto De ſanit. tuenda, ex una urina ſanitatem polliceri audet. etenim, ut ſcribit Cornelius Celſus, & ex illo Plinius, Urina ſola, auguria valetudinis habet. *quanquam Herophilus & Archigenes admodum in pulſuum cognitione laborarint, adeo, ut ſcribat Plinius, hunc propter difficultatem à diſcipulis relictum fuiſſe. Hippocrates raro pulſus meminit: Ariſtoteles nunquam, fere eius tempore incognito pulſu. & Galenus multos annos ſe laboraſſe ſcribit, ut ſolam ſyſtolen rite cognoſceret. Verum ex urinis aperte in morbis certa præſagia eliciuntur ſanitatis & mortis.*

Generatio urinæ. *Heraclitus exiſtimavit urinam in veſica gigni, quemadmodum in aëris ſecunda regione pluvia: quod ut hæc è vaporibus à terra elatis ac in nubem condenſatis pluvia efficitur; ſic ab eſculentis ac potulentis halitus in veſicam emanantes urinam producere. id Heraclitum ſcripſiſſe, prodidit Ariſteteles. hanc Heraclitii ſententiam Aſclepiades medicus (qui Methodicæ ſectæ auctor fuit) olim amplexus fuit. ſed eam refutat Galenus primi De naturalibus facultatibus decimotertio. Ruffus Epheſius libro primo, urinam dicit eſſe humiditatem nitroſam.*

13. Prov. 6.

Quid urina. Eſt autem Urina, ſerum humorum in

in venis hepatis contentorum, mixtum cum materia potulenta, quæ nacta fuit nonnihil bilioſi excrementi ex alimenti coctione in hepate, per meatum urinarium excretum, ut ſanguis purior reddatur. Ariſto. 4. Meteor. Gal. 9. Epid. 1. 6.

Dixi eſſe ſerum; quod eſt aquoſum excrementum. etenim ſanguis venarum heterogeneus cum ſit, hoc eſt, multiformi ſubſtantia conſiſtens, continet naturalem bilem, ſanguinem, melancholiam, & pituitam. cuivis humorum ſuum ſerum eſt permiſtum, quo defertur ſanguis ad anguſtos meatus nutritionis cauſa. Vocat iſtud ſerum Hippocrates vehiculum ſanguinis. quod ſerum cum functum eſt, in deducendo ſanguine, ſuo officio, à venis prolectatum, per urinam excernitur: onus alioqui futurum ignavum venis. Quod autem hoc ſerum non ſit pura potulenta materia, indicio eſt, quod elucent in urina morborum tempora, & contentorum in venis temperies, vel quantitas. nam ſi emingitur à ſecunda coctione purus potus à renibus attractus, unde igitur in morborum ſtatu craſſior evadit urina, cum primum tenuis eſſet? ſique ab humoribus qui in venis ſunt, non dimanavit, qua ratione coctionem quæ in venis perficitur, ſignificabit? Igitur fiunt urinæ & ex ſero humo-

Definitionis explicatio.

Serum.

rum, qui ſuum ſerum quique habent. Propterea, ſecundi Prognoſtican vigeſimo-ſeptimo cenſet Galenus, urinam reddi ſanguineam, quod multum gerat ſeri ſanguinis. & primo De ſanitate tuenda dicit, Venarum & arteriarum tale eſt excrementum, quale in lacte ſerum: id ſugunt à ſanguine renes, & ad veſicam relegant.

Diximus; humorum in venis hepatis contentorum. per venas tales intelligo venas hepatis & illi proxumas. Propterea 3. De ſympt. cauſſ. 2. *ſcribit Galenus, Venarum excrementum bilioſum eſt, melancholicum, & ſeroſum. & Avicenna dicit, Lotium indicat de hepate, quatenus renes ab hepate trahunt.*

Diximus, mixtum cum materia potulenta. eius rei fidem facit urinæ quantitas potui reſpondens; in venis enim miſcetur potulenta materia cum ichoribus humorum; & renes ita prolectant permiſtos liquores. ea enim vis illis ineſt, ut ſerum eliciant à parte pingui: at non illud conſilium illis inditum fuit ut ſerum à ſero exſugant. Conſtat itaque urina ex duplici materia, potulenta, & ſeroſa.

Diximus; quæ nacta fuit nonnihil bilioſi excrementi. etenim particula quædam tenuioris bilis cum ſanguine fertur ad venas, ut, alioqui minime fluxus ſanguis, in arctos receſſus ad nutritionem vehatur:

Digitized by Google

batur: qua portio bilis functa officio, excernitur cum urina. hinc semper urina citrino colore fulget in homine sano: vel saltem pallet, vel aliquantulum flavescit. Nam hi tres colores tantum locum habent in homine sano. Fit autem subflava urina, ab intensiore calore, quam is est unde citrina oritur. & citrina à maiore calore oritur quam pallida. Si quid aliud misce- 1. Crif. 12.
tur urinæ quam bilis pallida, rufa, vel subflava, erit non sani hominis urina: ut à vitellina bile, vel porracea, si pervadatur. Vel si minime citrinescat, potiusque albescat, significationem dabit fracti caloris nativi, unde ne tantillum bilis luxuriet.

CAPUT II.

De Vrinis Sanorum: Qualis esse debeat in colore & hypostasi.

URINA *optima hominis sani primo cognoscenda est: est enim veluti lex & regula aliarum examinanda. igitur venit urina in consistentia & liquore, qualitate, quantitate & contentis. Consistentia sit nec omnino crassa, nec tenuis: sed mediocris. Qualitate, ut colore citrino, hoc est, colore bilis remisso;*

ob mixtionem ſeroſæ humiditatis, cuius color albior eſt. In quantitate, potui reſpondens ſit. In contentis, ut hypoſtaſi.

Vrina ſanorum. hypoſtaſis expers.

Vrina hominis ſani expers eſt hypoſtaſis: qui enim conuenienter cibo & potu utuntur, integraque ſanitate fruuntur, iis ſolidarum partium aſſimilationem nihil ſubterfugit. Sed dicet quis: Hippocrates in Prognoſticis dicit, optumam illam urinam eſſe, cuius hypoſtaſis eſt alba, læuis, æqualis, & in acumen faſtigiata. Reſpondemus, Hippocratem loqui de urinis laborantium morbis acutis, & non ſanorum. In ſanis etenim (modo decenter paſtum ineant) nihil ſubterfugit aſſimilationem in nutritione. ſic enim definit hypoſtaſin Galenus in Prognoſticis: Hypoſtaſis eſt portio alimenti, quæ ſolidarum partium aſſimilationem ſubterfugit. *Quare quantum eſt ex hominis parte temperatiſſimi, urina nullam deberet habere hypoſtaſin: ſed tamen ob ciborum varietatem & copiam fieri vix poteſt quin fiat hypoſtaſis.*

Lib. 2.

Color urinis unde.

Color urinæ variusſit, ut in qualitate & quantitate varie miſcetur bilis. cum enim flaua bilis miſcetur cum urina, fit valde flaua urina, ut eſt non ſani hominis; nam calorem nimium exſplendeſcere, qui torret ſanguinem, eumque in bilem vertit, ſignificatur. Sed diget quis, Gale-

4. Simpli. ultimo.

nus

nus non refert colores ad temperiem rerum. & in eo tamen loco dicit: in eodem genere ſuccorum, radicum, & ſeminum alba minus calere. & tamen Ariſtoteles albiora calidiora eſſe dicit. & in Hetruria albæ cepæ longæ calidiores ſunt rubris. 5. De gene. animal. 6.

Auctor antiquus De coloribus affirmat colores oriri ex quatuor elementis. quid igitur inſit elementis, videndum eſt. Inſunt his formæ ſubſtantiales, quarum iunctione fiunt proprietates occultæ; ut in rhabarbaro, & in magnete. Ineſt materia corporibus, unde liquabilia quædam corpora ſunt. ineſt & temperies calida, frigida, humida, & ſicca. præterea inſunt elementis diaphanum, opacum, & lumen: & ex his fiunt colores. diaphanum hoc eſt perſpicuum, pellucidum: ut aër, aqua, cornu. illud diaphanum cum lumen concipit, hoc lumen in ſuperficie opaci in colorem abire creditur. hinc Ariſtoteles dixit, colorem eſſe extremitatem diaphani terminati; nempe ab opaco. Sed is magis explicat quomodo videatur color, quam quomodo fiat. Plato in Timæo dicit, colorem flammulam eſſe è corporibus emanantem: nam res cum dividuntur, intus quoque colorem habent. Sed hæc perſpexiſſe non ſufficit, ſed videndum in quo conſiſtat, & unde procedat diaphanum, lumen, & opa-

Color quid.

Diaphanum.

cum. Aliqui diaphanum referunt ad elementorum puritatem; opacum ad impuritatem. Infirma hæc est ratio; quia argentum magis est diaphanum quam aurum: albus enim color maxume diaphanum sequitur; & tamen aurum est purius argento. Aliqui diaphanum ad tenuitatem, opacum ad densitatem ducunt, tanquam ad suos auctores. Verum reclamat sumus: qui quamvis tenuis sit, opatus est. Quare affirmamus, diaphanum consistere in puritate & raritate: opacum in impuritate & densitate. hinc visum dissipat fulgor ob tenuitatem, non ob puritatem; opacum enecat, ob densitatem. Sic aurum minus diaphanum argento, quia densius, non quia impurius. Aristoteles libro secundo De anima, dicit, Aër & Aqua sunt diaphana; elementa humida ambo. unde Plato, ubi proponit diaphanum, humidi mentionem facit, hoc est, diaphani. Ad colores itaque concurrunt aër & aqua ut diaphanum, ignis ut lumen, terra ut opacum. Sed hæc varia sunt, ut scribit Plato. est enim ignis triplex apud Platonem: ex uno igne, veluti ex coruscatione exsiliente; & altero ex penetrante, & in humido, id est, diaphano extincto; & inter hos medio igne, unde varii colores fiunt. Fulgentissimus igitur color est ex igne exsiliente: medius ex medio ig-

Digitized by Google

dio igne: nigricans ex penetrãte igne extincto in humido. Fiũt ergo colores albi ex clariore igne mixto cum diaphano: eoque vel aëreo; vel aqueo. unde patet Aristotelem recte dixisse, qui ait, Pilos albos calorem significare in animalibus, quia fiunt ex diaphano aëreo; in aliis autem rebus ubi albus color fit ex diaphano aqueo, frigidam temperiem significant albi colores. cum igitur diaphanum viget in aliqua re, erit color magis albus: cum opacum, nigricans, servata tamen proportione luminis. Præcipit Aristoteles, ut non confertim, ubi de coloribus judicium ferimus, urina mingatur, sed per vices. quia (ut dicit Aristoteles) sicuti in multo melius elucet figura, ita in pauco color. Sed non tantum colorem inspicere debemus, sed & innatantia, ut hypostasin; quare una vice eiicienda.

5. De gene. animal. 5.

Excusatur Aristoteles.

Quamvis autem homo sanus nullam hypostasin habere deberet, attamen ob polydædalam varietatem ciborum, fieri nequit quin vel saltem fiat eneorema, vel nubecula, si tenuius pastum ineat. Prodit autem per sanitatem hypostasis, ex crudis, crassis, & terrestribus ciborum partibus. Quare hæc non est pituita. nam in sanguinem verti potest pituita; hypostasis vero subterfugit assimilationem. Vnde colligimus ex Galeno, hypostasin sanorum omni-

Hypostasis sanorum.

1. De aliment. fac. cap. de tritico.

no ali-

Digitized by Google

no aliam esse ab hypostasi morbis implicitorum. nam in ægris fit à materia morbifica: in sanis, est portio chyli quæ subterfugit assimilationem; quia crudior est quam ut in sanguinem verti possit. Scribit Gale-

1. De crisi. 12. *nus, tempore quo coquitur alimentum hypostasin esse copiosam. loquitur de sanorum hypostasi: perfecta vero concoctione non multum subsidet. Verum dices, antequam fiat coctio, cruditatis omnia plena sunt: quare tunc quoque hypostaseos materia ubertate quadam circumfluet. Respondet*

4. De sanit. tuend. 4. *Galenus, ante coctionem nullam adesse hypostasin. nam ut fiat hypostasis, non tantum opus est ut materia adsit cruda, sed & segregari debet ab ea parte quæ coctionem admittit. At tempore coctionis, bonum à malo segregatur: per crudit atem, nihil. Est autem hypostasis in sanis alba;*

Alba sanorum hypostasis. *quia ab hepate non potuit confici. Galenus primo Prognosticon Aphorismo ultimo, dicit esse neque pus, neque sanguinem; sed medium quid inter pus & humores nutritios. Hæc de sanorum urinis.*

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

De Urinis ægrotantium. de earum varietate in consistentia, copia, & qualitate, ut colore, odore, sono.

URINÆ *ægrotantium sæpe indicant morbi speciem (potissimum in febribus) magnitudinem, morem, tempus. & crises faciunt ipsas. & maxume indicant affectiones partium nutritioni dicatarum. Consideratur urina ægrotantium in consistentia, quantitate, qualitate, excernendi modo, & contentis, (ut hypostasi) & innatantibus.*

In Consistentia. Tenuis unde.

Consistentia, quod urina præ se ferat similitudinem seri vincentis, tenuis est urina, crassa, clara, vel turbida. Vrina tenuis ea est alba, vel rubra: alba à frigore; rubra fit à seri sanguinei torrefacti copia, modo non sit à renum infirmitate. fit & tenuis ab obstructione vasorum per quæ excolatur, ut renum, ureterum, & vesicæ: nam sibi immistas partes crassas ibi deponit & abstergit. Propterea Galenus inter nephritidis signa recenset urinam tenuem initio apparentem. fit & tenuis urina ob potus multitudinem. Vrina tenuis, vel semper tenuis permanet, aut crassescit. tenuis quæ permanet, cruditatis soboles est, 6. loc. aff. 2.

vel

vel obſtructionis, quatransfuſa tenuatur urina. Quæ poſtea craſſeſcit, id illi evenit, quod flatus ob eruditatem illi miſcentur, qui ambientis frigore in humiditatem condenſati, craſſitie urinam obducunt; ut roſcida pruina abeunte Sole. ita Ariſtoteles narrat oleum craſſeſcere, ab aëre in humorem verſo. quare urina tenuis, quæ craſſeſcit, minorem vim frigoris indicat; quod calor ex materia flatus gignere poteſt. attamen hæ urinæ lethales ſunt in febribus magnis, ob calorem fractum.

Craſſa urina.

Craſſa urina vel ita permanet, vel tenuatur. utraque fit à mixtione craſſorum ſuccorum. quæ mixtio vel fit exactè, ita ut fracti humores in minimas partes, minimis liquoris miſceantur: vel non exactè miſcentur. Si exactè miſceantur, tunc permanet diu urina ita craſſa; hinc denotat morbi longitudinem, recidivas, dolores, abſceſſus. Videtè quanti Aphoriſmorum quadrageſimum ſeptimum. Quæ urina craſſa eiecta, poſtea tenuatur, indicat craſſos ſuccos non exactè permiſtos fuiſſe; minus igitur periculoſæ ſunt. fiunt etiam urinæ craſſæ ob colli veſicæ amplitudinem. hinc Ariſtoteles dicebat iumenta calculo non laborare admodum: quod perpetuo craſſas urinas reddant, unde excutitur materia

teria calculi. Hippocrates quoque libro De aëre, aquis, & locis dicit mulieres minus obnoxias esse calculo vesicæ; quod collum vesicæ amplius habeant & brevius. Hippocrates libro secundo Prognosticon hoc præsagium pronunciat de urina tenui: Aph.27.
Quamdiu urina fuerit tenuis & rubra (*nempe à seri torrefacti copia, non autem à renum infirmitate*) morbum adhuc expertem pepasmi significat: quod si diu talis urina reddatur, periculum est ne vires ægri valere non possint donec mitificata urina fuerit. *unde talis urina modo salutem, modo mortem pollicetur; nam si morbus brevis sit, & materia naturæ fuerit consentanea, vireſque valeant, salutẽ pollicetur. Si morbus diuturnus fuerit cum virium infirmitate, etiamsi materia naturæ fuerit consentanea, mortem minatur. Hunc autem Aphorismum postea Aphorismo trigesimo quarto libri secundi Prognosticon latius explicans, dicit,* Quicum- Aph.30.
que tenues urinas & crudas diu excernunt, siquidem alia ut convalituris signa appareant, his quidem, in partibus diaphragmate inferioribus, expectare oportet abscessum: idque in febribus. *sumtus Aphorismus ex tertio Epidemion, ex historia Pythionis, in initio libri. Id autem fit in febribus continuis, quia in intermit-*

termittentibus, à tali urina transitus fit ad quartanas. cum enim diuturnorum morborum tres sint causæ, nempe vitium internæ partis germen morbosum habentis, ut hepatis, pulmonum: vel vitium rei externæ, ut ægri, medici, & assidentium: aut pepasmi difficultas: eam hic solam assignat Hippocrates, estque posita in materiæ contumacia, meatuum angustia, & naturæ infirmitate in coquendo & excernendo.

Causæ diuturnorum morb.

A substantia quoque dicitur urina clara vel turbida. Clara, hoc est, luminosa & splendida, quam penetrat oculorum acies. Hæc vel clara permanet; & in ægris indicat calorem fractum, vel πλινθῶδες μὴν bilis ad caput: unde Hippocrates: Quibuscunque pellucidæ sunt urinæ & albæ, calamitosum: *maxume autem phreniticis tales apparent, rapta bile ad caput quæ urinam tingere solet, unde cerebri membrana inflammatur. Vel paulo post turbantur urinæ claræ, quod Pythagoras Alexandrinus bonum esse dicebat, & significare materiam in flatus à natura mutari. Sin diu claræ persistant, malum est: nam fractum calorem denunciant. Fit & urina clara, ratione caloris ignei; ut in febribus ab adusta bile; qua densata, instar speculi, lævem reddit urinam & politam.*

A substantia. Clara.

6. aph. 72.

colle-

collectum enim lumen splendorem facit. Sed animadvertendum num in sanis splendida illa urina ex naturæ lege fluat: nam sæpe qui calidiores sunt hepate, tales urinas reddunt, ut & morbo venereo affecti; quod illud venenum comitem calorem plerunque habeat.

Turbida urina differt à crassa; quod crassæ, lucidæ esse possint, ut myrrhyna vasa, quæ ex crassa materia constant: perturbatæ autem urinæ numquam sunt claræ. Fiunt autem turbidæ urinæ aliquando ob propriæ substantiæ corruptionem, quamvis non sint in vitio alieni humoris permixtione, ut in pestiferis febribus: vel quia lenti, viscidi, tenaces, & obscuri succi liquori miscentur. Hi succi vel perfecte miscentur, vel non. si perfecte, fiunt urinæ turbidæ quales iumentorum, ac semper turbidæ manent: si non perfecte misceantur illa corpora, fient postea claræ, quia fundum petent. Scribit Hippocrates, huiuscemodi urinas cephalalgiam denuntiare, quia plethoricis causis caput augent, perturbato in venis sero à flatulento spiritu à calore contra naturam: unde vapores sursum viam affectantes caput feriunt. Propterea Hippocrates ad finem septimi Epidemiæ, ubi meminit turbatarum urinarum in ægris, dicit eos phrenitide obiisse. Turbida. 4. aph. 70.

Quare

Quare turbatæ urinæ cum virium robore, ad diuturnitatem; cum infirmitate, ad mortem apparent, & cum delirio & convulsionis metu; ut evenit in Polyphanto,

7. Epidem. *qui decimo die urinas reddidit rubras, turbidas veluti iumentorum, dein phreniticus & convulsus obiit. Ita & Eualcidæ famula: huic cum multo tempore urinæ densæ prodiissent; & capitis dolores adessent,*

1. Epidem. Sect. 3. Hist. 11. *phrenitica obiit. Et in Dromeadæ uxore, quæ filiam pepererat, sexto die deliravit; urina crassa, alba, turbata, convulsiones à capite cæperunt; statim expiravit. Quæ urina turbida mingitur, & postea clara redditur, optuma est inter turbidas: nam brevem fore morbum denotat. quæ autem turbida permanet, longum morbum; quia non tantum adesse calorem denotat, quo visciditas incidi potest, & crassicies attenuari, & lentitudo abstergeri. quæ clara mingitur, & turbatur, periculi plena est: nam parum caloris adesse denotat, qui tantum flatus movere potest, nec materiam aggredi vel conficere; ut ignis exiguus, ex humidis lignis tantum vapores elicit, materiam non conficit.*

Copia urinæ. *Quantitas etiam urinæ est observanda. est enim illa*

Pauca unde. *vel nimis copiosa, vel nimis pauca. Pauca fit cum urina aditu prohibetur à vesica, obstructis viis, ut renibus & ureteribus: vel*

vel alio translata materia potulenta, & ichore sanguinis: idque critice vel symptomatice. Criticῶs fit in sudoribus criticis, & in diarrhœa. hinc Hippocrates dicit: Mictio noctu facta plurima, exiguam alvi deiectionem denotat. *quare vertendo illum aphorismum; copiosa deiectio alvi, exiguam mictionem indicabit, translata urinæ materia ad alvum. Vel symptomaticῶs, ut in metastasi, cum transfertur humiditas ad viscus: ut in hydrope exigua fit mictio, quia materia liquida ad abdomen fertur. vel cum ardore & ariditate consumitur materia potulenta: ut in febribus ardentibus, & in conualescentibus.* 4. aph. ult.

Copiosæ fiunt urinæ vel critice, vel symptomatice. critice, cum natura pondus aliquod humoris deponit ad vesicam. symptomatice, ut in diabete, & colliquatione. quibus critice fluit, allevantur; quibus symptomatice, damnis augentur, & vires sumit morbus. Fiunt & copiosæ, rerum diureticarum usu. Hæc de quantitate. Copiosi unde.

Consideratur quoque urinæ Qualitas, quæ animadvertitur in sono, odore, tactu, & colore. Qualitas urinæ.

In sono, si silente motu exeat, matulamque vix feriat, colliquationem significat: ut oleum silens nulloque strepitu fluit. A sono.

Odore,

Digitized by Google

Ab odore. *Odore, bono, vel malo, vel nullo insigni. bonus oritur odor, à valida coctione; vel à remediis sumtis, ut asparagis & terebinthina Veneta. malus odor oritur à cruditate, ut in leonibus: & à putredine, ut in febribus pestiferis: vel quia per exulcerata loca fertur urina & purulenta, ut per renes & vesicam: vel quia urina imbibit fœtidi medicamenti vim: vel quia remedium provehit ad urinas, aperiendi sua vi diu coërcitum in corpore ac putridum humorem, infarctus liberando, ac attenuando. sic anisum & allium fœtorem invehunt urinæ; maxume autem si vis illa odoris mixta fuerit exacte cum materia aquosa, ita se miscebit urinæ maxume.*

Colores urinarum. *Color urinæ fere omnis fit ex mixtione succorum & ichorum; nempe bilis, sanguinis, melancholiæ, & pituitæ, ut colligitur ex Hippocratis quarti Aphorismorum septuagesimo quarto. Propterea scripsit in Epidemiis,* lingua urinam denotat. linguæ pallidæ, bilioſæ, rubræ à sanguine: nigræ à melancholico succo: albæ à pituita.

6. Epid. 5. 14.

Alba. *Fit urina alba, quia non gignitur bilis languente calore, inde nec bile tingi potest urina. Quare Aristoteles dicit, urinæ omnem caliditatem esse extraneam. vel quia materia liquida & potulenta tam diu*

4. Meteor. 12.

Digitized by Google

diu non retinetur ut bilis portio illi immiſceatur ob tenuitatem pervadentem, ut in aquis quibuſdam naturalibus evenit. Vel urina ſit alba, quia alio bilis fertur: ut in febribus ardentibus: hinc in phreniticis albæ urinæ adeo calamitoſæ, ut dicat Galenus ſe nullũ ſervatum vidiſſe; tranſlata nempe bile in cerebrum. Ita alibi Hippocrates alio ducta bile, albas redditas urinas ſcribit: Vrinæ, *inquit*, quibuſdam erant aquoſæ & albæ, ut Bioni, qui aquid Silenum ægrotabat: & Critiæ & Mineſiſtrati uxori. hi, *inquit Hippocrates*, poſtea evaſere dyſenterici, *quod bilis acris deponeretur ad ventrem. Hinc forte* DEUS *omnipotens ita hæc condidit, ut perpetuo bilis aliqua portio cum urinis evehatur: ne nimia bilis copia exeſa inteſtina dyſenteriam darent. Sed notandum, num æger talem urinam fundere aſſuevit, ut illi qui multis cruditatibis abundant. his urina alba non eſt ſemper lethalis, quod febris his excitata à frigidis ſuccis, nullum raptum bilis ad partes principes denotet. Propterea Galenus in hiſtoria uxoris Philini dicit, urinas tenues & albas non eſſe abſolute funeſtas, cum à crudis ſuccis fiant; nam ſi vires non ſint exhauſtæ, die has urinas coquere poſſunt. Si urina craſſa fuerit & criſtallina, fiet ab unita pituita.*

4.aph.72.

1.Epid. 72.

Cautio.

1.Epid.3. 21.

ſin

ſin minus illa uniatur, erit urina craſſa, alba, nivea. ſin adhuc minus uniatur, lactea erit.

Liquor itaque ſanorum hominum non tingitur niſi à bile, contra in ægris; quamvis raro aliunde quam à bile tingatur. Subalbida. *Subalbida urina provenit (quæ vinoſa dicitur) quia parum bilis miſcetur liquori tenuiori. ſin craſſa fuerit, à bile & pituita erit. Spicea urina oritur à bile pallida, rufa, vel flava. Si à rufa, erit ſplendoris expers: à vitellina ſplendet craſſius lotium, nec æque ac à flava.*

Nigra urina. 1. Lib. Sect. 3. Hiſt. 3. 3. Epid. 3. 6. Epid. 5. 15. *Hippocrates in epidemica hiſtoria, ubi de Herophonte, agnoſcit urinas tenues & nigras: in muliere quæ ad frigidas aquas iacebat, agnoſcit etiam nigras urinas Hippocrates. Fit urina nigra, ab aſſumptis: unde Hippocrates ita ſcripſit,* Vrina concolor cibo & potui. *fit & urina nigra à ſuccis naturalibus in corpore genitis, ut quia niger ſuccus melancholicus copioſe urinæ miſcetur, uti evenit in ictero nigro, & melancholia morbo, & in quartana febre. nam quod talis ſuccus urinæ miſceatur, apparet ex hiſtoria Herophontis. nam cum lien tumeret illi quinto die, erant urinæ nigræ; & die octavo, concidente liene, meliores erant urinæ. deinque fluunt urinæ nigræ à mixtione humoris adusti, ut bilis,*

bilis, melancholiæ, ſanguinis : non pituitæ; nam ea in atrum ſuccum non vertitur: hoc eſt quod ait Hippocrates, pueros melancholicos non fieri. at à ſanguine torrido fiunt urinæ nigræ; id probatur ex Hippocrate, ubi ait, Facies rubra cum triſtitia in morbis malum ; *nam vi caloris uritur ſanguis in melancholiam. & Hippocrates in Epidemiis inquit :* quod valde rubrum eſt, melancholicum eſt. *Si igitur nigreſcat urina à torrida bile, præceſſit color flavus ; ſi à ſanguine, obſcurior præcurrit color; ſi à melancholia, adhuc obſcurior. Galenus primi De criſibus duodecimo dicere videtur, colorem nigrum à ſummo frigore & calore oriri poſſe, circa materiæ mixtionem : dicit enim ſe neminem vidiſſe ſervatum qui nigram reddidit: quare intelligit, in eo loco, hoc de nigra urina, quæ fit citra materiæ miſtionem ; nam ſciebat Herophontem evaſiſſe. Si primordia ſua trahat nigra urina ab uſtione vel frigore, moriuntur ; nam tam ater redditur ſanguis, ut amplius nutrire non poſſit. Sed quomodo cognoſcam num à frigore vel calore fiat nigra? Reſpondet Aëtius, ſi urina fiat nigra per medium flavum, eſt à calore: ſi per lividum, à frigore. Non dicendum cum Practicis per medium viride ; nam viridis color fit à calore & à frigore. Avi-*

Vt noſcas unde nigreſcat.

cenna dicit, si fœtet, est à calore. Nigra urina in fine morborum melancholicorum fauste apparent, & sæpe in puerperis suppressis lochiis, ut notat Galenus se videre.

3. Epid. 3. 73. *Ruffus Ephesius dicit, si nigra per sanitatem diu mingatur, calculum indicat. Hæc de coloribus extremis.*

Medii colores. 1. Cris. 12. Viridis urina.

Inter illos qui prope ad nigrum accedunt, est color viridis. affirmat Galenus, viridem colorem esse transitum ad nigrũ, & principium nigri. & decimo Simplicium, capite de felle, dicit; In calidis animalibus fel mutari ad viridem colorem. & primo Prognosticon, à frigore oriri dicit. Fit igitur urina viridis à frigore, & à calore. Vnde igitur ortum eius agnoscam? Si viridis urina ad nigrum abit per medium lividum, fit viridis à frigore: si non, à calore. ut autem viridis urina magis vel minus torretur, ita variæ obscuræ fiunt urinæ, ut cæruleæ, brassicæ colorem imitantes, vel isatidis.

Livida. *Livida urina est semper ex frigore. Vrinæ lividæ, virides, ruginea, omnes malæ sunt. Intermedii colores sunt: pallidus, fulvus, flavus, & ruber. Ad rubrum usque oriuntur à flava bile, prout plus vel minus miscetur; & aliquando ex vitellina bile, sed tunc urina est crassior, nec adeo splendet, ut ea quæ fit ex flava.*

Inter colores medios ultimo loco est ruber.

Digitized by Google

ber. Fit urina rubra, ob permistionem sanguinis, vel bilis. etenim rubram bilem esse colligitur ex verbis Galeni, & ratio quoque convincit: nam calor agens in flavam bilem, partes puriores absumit, & opaca evadit magis: unde magis ad nigrum abit, eritque color is ruber; nam is à flavo ad nigrum proxume ducit. ita & ignis in impuriore materia magis rubet. Sed quomodo cognoscam num à sanguine aut bile rubra sit? Respondeo, si à sanguine, erit sine splendore: à bile, non sine splendore. Vrina rubra à sanguine fit, vel ob exactam mistionem sanguinis, vel non exactam. imponite pannum album: si tingatur, non erit exacta mistio; & dicetur urina cruenta, qualem describit Hippocrates sexto Epidemion. ut à calculo renum, vel vasis renum apertis, cum sponte excludunt venæ sanguinem, & tunc exacte non miscetur. Vel exacte miscetur, idque sanguine torrido & adusto nimio febris calore; ut apud Hippocratem primo Epidemion. ut in synochis & pestiferis febribus. Vel quia sanguis manet crudus: & hæc urina cruda dicitur à Galeno, primo Prorrheticon. Est intense rubra quædam urina: alia subrubra: Et Galeno subrubra est cruda; (ut & Hippocrati secundo Prognosticon;) & longum morbum denunciat, præsertim si in

Rubra.

2. Lib. De crisi. 12.

Sect. 1. 6.

Sect. 2. 42.

1. Prorrh. 2. 25.

24. Aph.

morbis acutis post ſeptimum diem appareat. nam quæ ſubrubra quarto die apparet; ſeptimo die criſin fore ſignificat: eſtque illa ſubrubra urina admodum ſalutaris; oritur enim ab ichore ſanguinis non bene cocto; quod ſerum mite eſt & facile à natura pepaſmum recipit. eſt enim ſanguinis ichor mitis, ut bilis & melancholiæ ferus. Sed quæ ſunt cauſæ urinæ rubræ? de his enim nihil Galenus, neque Hippocrates. Ex-

1. Crif. 12. 2. Prog. Sect. 3. *cuſat Hippocratem Galenus libro tertio Epidemion, in hiſtoria Hermocratis: quãto rubrior, inquit, tanto longiorem morbum indicat. ex quibus verbis colligimus, rubram urinam fieri ex maxuma copia crudi ichoris, & non à coctione.*

CAPUT IIII.

De Hypoſtaſi; & ægrorum contentis in Vrina, quæ non longe abſcedunt à ſanitate.

HYPOSTASIS *dicitur quod in imo liquidioris excrementi ſubſidet, ut & in alvi deiectionibus. At*

3. Prorr. 63. *medici ad urinam tranſtulere: vocantque craſſiorem urinæ partem ſecretam & ſubſidentem. quod hæc enim portio urinæ ſit, indicio eſt, quod fere in omni urina reperiatur:*

Digitized by Google

riatur: & est crassior pars urinæ. nam in sanis oritur à crassiore nutricatus materia quæ assimilationem subterfugit. At qui febricitant, in his plerumque nascitur hypostasis ex materia morbifica. dico plerumque; nam interdum eodem modo in his fiunt ac in sanis, cum nimirum liberalius pastum init æger. Nota ergo num ideam sanorum hypostasis gerat. Itaque cum interdum cruditatis soboles sint à cibo hypostases, his elucentibus etiam intereunt ægri. Secernitur autem in urina vi caloris nativi, cuius portionem urina per aliquod tempus retinet. huius enim vis est separare homogenea ab heterogeneis, hoc est, res diversorum generum. unde & in medium propellit in urina quod crassum est à tenui. est enim æquabiliter calor fusus per urinam; quare nec in dextram, nec in sinistram partem eam inclinat. Subsidet autem propter gravitatem, quod spiritu flatulento caret bene cocta hypostasis: sensimque, ut graviores sunt partes, fundum petunt. unde minus graves partes cum fundum non tangant, Pyramidis formam exprimunt.

Hypostasis quæ bona.

Prima hypostasis laus est ut sit alba, levis, & æqualis: nam hæc sunt perfectæ coctionis indicia; quantumque inde abit, sanguinem unde manavit minus coctum

declarat; crassa sanguinem crassum; sublimis flatulentum; flava bilioſum; nigra melancholicum sanguinem loquitur, vel fractum calorem. inde Hippocrati optuma urina eſt (*nempe in morbis acutis*) *cuius hypoſtaſis proprii excrementi rationem obtinet, cum* alba fuerit hypoſtaſis, *quod caloris vim in partibus ſolidis arguit:* & lævis, *id eſt, continua nullaque ex parte divulſa, ſed æquabili ſuperficie ſibi cohærens; quod ſit cauſa ſalubris beneficio, nempe caloris nativi ſeſe in omnes partes materiæ inſinuantis, eaſque mitigantis.* &, *dicit Hippocrates,* æqualis, *id eſt, ſibi ſimilis, nec diſſimilibus partibus conſtans, hoc eſt, cuius partes omnes æque tenues ſunt & albæ; quod ſit materiæ (quæ uniuſmodi eſt) bonitate. dicit Hippocrates,* Quæ *urina* totius morbi hiſtoria talis fuerit, quoad iudicatus fuerit morbus, *propriæ criſi ſcilicet cuiuſque morbi & naturæ. nam quo natura viam affectat, eo criſeos inclinationes fiunt.* talis, *inquit,* urina ad ſecuritatem & brevitatem morbi præclare apparet: *nam coctiones propriorum cuiuſque morbi excrementorum, celeritatem & ſecuritatem criſis prænunciant.*

2. Prog. 23.

Hypoſtaſis in ægris ſæpe pars eſt materiæ morbificæ, puri proportione reſpondens: ut ſcribit Galenus. Dico, *ſæpe; nam gignitur in*

1. Diff. febr. 6.

in febricitantibus aliquando eodẽ modo ac in ſanis. Sed quodo id diſtinguam? Reſpondeo, ut recte id fiat, primo agendum de hypoſtaſi quæ non longe recedit à materia ſanorum: hinc de morbificis. Si igitur quis laborat ex morbo cuius materia conſiſtit in hepate, videndum num tenuiter victitet vel plenius. Si tenuiter, & in tali ægro ſuſpenſum fuerit album & læve, erit à materia alimentali; ſi ſubſidat materia, erit à materia morbifica. quanquam & eneorema eſſe poſſet à materia morbi: ſed tunc erit croceum, rubrum, vel nigrum. Si autem à pituita ſit materia illa morbifera, an tunc illa ab alimentali materia, diſtinguitur hac ratione? A pituita erit inæqualis, aſpera, craſſa; & paulatim ſubſidet. alimentaria autem materia ſtatim, & in inito quoque morbi, eſt alba & lævis; quod morbifera non evenit. Sin largius vivat æger, & ſi eodem tempore ſimul excernatur materia morbifera, quo alimentaris erit contentum varium, quale in Cleonactide. Si nõ eodẽ tẽpore excernatur, 1. Epid. 3.
ut modo cruda, modo cocta appareat, longũ morbum, ex ſententia Hippocratis, denotat. 2. Prog. 23.
ς, *inquit*, bonæ urinæ intermiſſio quæda n ſit, ut modo pura reddatur, modo ypoſtaſis alba, læuis adſit, diuturnior quidem eſt morbus, ac res ægri

minus in tuto ſunt. *nam cum urina redditur modo pepaſmi expers, modo particeps contumacis ac inæqualis materiæ, labefactatæ naturæ & cibi imparis ſignũ eſt: quod natura morbi quidem coctione aggreditur, ſed materia inferior vincatur; & intercalaris illa concoctio non univerſi morbi, ſed peculiaris cuiuſdam affectionis eſt concoctio. Progrediente vero morbo videndum, num is ſit à ſuccis tenuibus & biliosis: ſi in his apparet hypoſtaſis, eſt à cibo; nam à ſuccis morbi fieri nequit, ut docet Galenus. enæorema tamen adeſſe poterit à morbo, non album (nam à cibo erit album.) ſed citrinum bilioſum. ad fuit primo hypoſtaſis alba, lævis: hinc ſuſpenſum fit bilioſum; ſalubriter fit; nam coquitur morbi materia. Sic ſi liberalius paſtum init quis in morbo melancholico, præſtat hic ut hypoſtaſis ſit ſubnigra quam alba: nam hæc à cibo eſt; illa, à materia morbifera quæ iam coquitur.*

1. Crit. 12.

CAPUT V.

De contentis in Vrinis, quæ maxume abeunt à ſanis.

IN *contentis apparent quædam ſigna materiæ coctæ, quædam crudæ, quædam materiæ pravæ. Conſiderantur autem conten-*

Digitized by Google

contenta in ſubſtantia, quantitate, qualitate, tempore, loco, & miſtione: quatenus ad ſalutem & mortem, & quatenus ad ſpeciem criſis apparent. & ut ſunt notæ partium unde manant, & venarum per quas iter faciunt; veſicæ & renum quibus excipiuntur; nam indicant integritatem vel calamitatem harum partium.

Subſtantia contentorum eſt tenuis vel craſſa: æqualis vel inæqualis. Tenuis fit hypoſtaſis à materia tenui. ſi magis tenuis reddatur, fit enæorema, hoc eſt, ſuſpenſio. ſi tenuiſſima, evadit in nebulam; ut in febre ex inedia & labore, ut ſcribit Galenus, ſufficit nebula vel enæorema. Craſſa hypoſtaſis fit ex materia craſſa; ut in febribus ex otio & plenitudine. in his, inquit Galenus, opus eſt hypoſtaſi craſſa antequam ſolvi poſſit morbus. Æqualis hypoſtaſis fit, quia partes omnes æque ſunt craſſæ & æque tenues. ſignificant materiæ benignitatem, quæ undique mitigatur à calore nativo. Inæqualis evadit, cum pars alia eſt tenuior, alia craſſior, alia denſior, alia rarior. Deterior hæc eſt; nam materia contumaciam ſignificat, quæ mitigari non potuit beneficio caloris.

Tenuis hypoſtaſis.

1. Criſ. 12.

Craſſa.

Æqualis.

Inæqualis.

In quantitate hypoſtaſis conſideratur pauca vel copioſa, ut materia morbifica eſt copioſa vel pauca. ut in febre ab inedia

Copia.

pauca fit hypostasis: in febre pituitosa ab otio, copiosa.

Qualitas hypostasis. Alba.

In Qualitate consideratur hypostasis, ut colore albo, nigro, citrino, & rubro. Alba est, vel minus alba quam optuma hypostasis; vel est candidior; & subsidet non ratione coctionis (quæ flatus excutit,) sed gravitatis ratione. Propterea aspera est & disiecta, ut colligimus ex Aphorismo sexagesimo nono libri quarti, ubi dicit. Quibus funduntur urinæ crassæ (*nempe à flatulento spiritu & cruditate*) mox grumosæ, *nimirum ut multæ concretiones instar granorum appareant*, & paucæ, *inquit, urinæ, interceptis nempe urinæ viis ob crudi humoris multitudinem*: non febre vacuis, *inquit Hippocrates, ut scilicet nulla nephritidis excusatio adferri posset.* si ab his tenues abunde ferantur; *excitata nimirum caloris nativi vi, quæ attenuat crassitiem & flatus discutit; & liberatis obstructionibus*, adiumentum adferunt. *Vel urinæ hypostases magis albent quam optuma hypostasis. De quarum Hippocrates*, Hypostasis alba, tenuis, *id est spumans*, est calamitosa: *etenim inæqualium corporum quo partes tenuiores fuerint, eo eorum inæqualitas est deterior: significat enim causam præter naturam omnibus partibus sese insinuasse.*

2. Prog. 25.

Nigra

Nigra hypostasis mala est. oritur enim ex torrefactione succorum nostri corporis, quod incendio febrili æstuat. vel à frigore, quod necrosin inducit partibus solidis, & tabem. Expendenda hic est quæstio, Vtrum hypostasis nigra sit deterior nubecula nigra? nam id affirmat Galenus, & Actuarius. His contradicere videtur Hippocrates in libris Epidemiun: neque id sine ratione. Nam cum nubecula & hypostasis nigra, materia non differant, sed loco tantum; & cum hypostasis non peccet loco, sed materia tantum: nubecula autem nigra & materia & loco; igitur hypostasis nigra minus prava; cum hæc uno tantum modo, at nubecula dupliciter peccet. Pro horum auctorum conciliatione utendum hac distinctione, ut dicamus: si nubecula nigra sit à tabe & necrosi partium vi frigoris, quo longius à fundo abscedit, eo minus erit prava. quia significat calorem nativum nondum succubuisse, sed aliquantulum vigoris adhuc obtinuisse, ut flatus aliquos excitare possit, quibus materia illa, quæ urinæ est gravior, sursum attollatur. Si autem nigra hæc nubecula sit à bile atra, per adustionem flavæ bilis genita, superstite adhuc partium solidarum integritate, quo longius aberit à fundo, eo erit peior. nam cum atra bilis sit crassissima & gra-

Nigra.

1. Crit. 12. 1. De iud. ex urin. 13.

vissima, plurimum adulterini spiritus admisceri debet, à quo tam grave corpus sursum attollatur.

Rubra. *Rubra autem hypostasis fit ab ichore crudioris sanguinis: de tali agit Hippocrates secundo Prognostico. Fit & rubra à*
27. *cocto sanguine; de hac agit Hippocrates quarto Aphorismorum. fitque rubra ab adusto sanguine; de hac Hippocrates primi*
72. *Epidemion tertia.*

Aliæ differentiæ. *A tempore etiam ducuntur differentiæ: nam contenta vel statim apparent vel postea. A loco; vel sunt in imo urinæ, medio, vel sublimi. Vltimo à mistione accipimus differentias: nam contentis variæ miscentur, levia, vel gravia. levia apparent in summo vel medio, ut pinguedines, spuma, pili. vel in imo, ut arenæ, sanguis, bestiæ.*

Pinguedo 3. Epidē. Sect. 3. aph 57. *Pinguedo in urina fit à colliquatione renum, vel totius corporis: semper in pestiferis febribus tales deiectiones fiunt.* Oleosa. 2. Tetrab. 1. 38. *Oleosam urinam, contra sententiam Aëtii, &* Sect. 3. 74. *Actuarii & Avicennæ, declarat Galenus tertio Epidemion in Pario, dicens eam urinam esse oleosam quæ non est pinguis, sed quæ crassamentum & colorem olei reddit. nam Parius vixit ad vigesimum supra centesimum diem; quod fieri non potuisset, si tanta fuisset colliquatio totius corporis.*

Num

Num ſit pinguis à colliquatione totius, vel renum, docet Hippocrates, ſeptimi Aphoriſmorum trigeſimo quinto. Si confertim prodit pinguedo, ex renibus erit: ſin exigua copia, & ſpacijs interpoſitis, à toto corpore fluit. Pinguedines in urinis inſtar telarum aranearum quoque apparent: ſed & pinguedinis, *inquit Hippocrates*, quæ in urinis ſuperſtant, *quales nempe in pinguibus iuſculis refrigeratis apparent*, aranearum telarum ſpeciem referentes, damnare oportet: ſunt enim tabis & colliquationis ſigna.

Telarum ping.

2. Prog. 31.

Circulus vel corona aliquando apparent etiam, toto ſuperficiei ambitu. Si ſuperficies eiuſdem cum liquore coloris fuerit, nihil elucet. ſin alterius; id fit, quod ichor ſanguinis aliquando ad meliorem, vel naturali peiorem colorem vergat. peiorem, ut ſi ex virore puniceus appareat circulus, tunc æſtuans calor urit ſanguinem, & ad nigrum ſuccum ducit; & mirum in modum cor angi ſignificat maligna febris ardore.

Circulus & corona.

Spuma quoque apparet in urinis, fitque, ex Hippocratis ſentẽtia, vi caloris: nã dicit melicratum in calidis naturis verti vi caloris in ſuccum biliosum & ſpumantem. Galenus autem demonſtrat non ſolum ex calore oriri, ſed & ex motu: ut mare

Spuma. 3. Acut. 12.

2. aph. 43.

mare quod ventis verberatum spumescit: ut etiam in epilepticis, calore, ut in apro ira percito, & in lebete feruente aqua spumescit vi caloris. Galenus flatum crassiorem, & pituitam lentam spuma materiales causas agnoscit. Quare calor agitans talem materiam, flatus parit, qui cum eluctari ad aëris regionem nituntur, id non patitur materia tenacitas; hinc in bullam surgit. Vt igitur aër crassior fuerit minusque sursum enitens, & materia contumacior, hoc diutius perseverabunt bullæ. Quare non male dicunt medici, capitis dolorem ab his significari; flatus enim sursum feruntur.

2. Prog. 47.

Pili quoque & filamenta, *dicit Hippocrates*, cum urina crassa quæ simul feruntur (*integris nempe venarum rebus, ut nulla coctionis ratio desideretur*) à renibus excernuntur, *iam nimirum coctis viscidis humoribus in renibus. hinc, dicit Galenus, tenuantibus curantur. Sin cum urina tenui prodeant, à venis esse demonstrat Galenus.*

Pill. 4. aph. 76.

6. loc. aff. 3.

Pus urina interdum effertur. manet autem a renibus, vesica, vel ab aliqua remotiore corporis parte. Id igitur quomodo distinguam? Si à renibus, non tantus adest fœtor, ut cum à vesica dimanat. etenim vesicæ membrana facile putescit.

Pus.

Digitized by Google

& pus, quod à vesica venit, nulla est praditum aliena mistione, ut id quod ex renibus venit; nam id mediocriter mixtum est. &, si à vesica manat, aderunt squamulæ cum urina crassa, ut scribit Hippocrates; & dolor una id discriminat iis locis factus in lumbis, ex renibus prodire; in pube, à vesica significat. Ex superiorum etiam partium abscessu rupto venit pus; id autem elucet inde esse, quod pars ea valde dolet, nec dolor in vesica aut renibus fuit. 4.aph.82

Interdum sanguinis mictio fit, vel à toto corpore: Vel, ut dicit Hippocrates, à renibus, vel vesica. id igitur quomodo distinguam? Respondeo: Hippocrates dicit, Si sanguinem quis mingat, ut mingendi finem non faciat; ut scilicet nulla suspicio sit partium diaphragmate superiorum male affectarum, unde uno tantum impetu aliquando deponitur: & quoque, ut peculiarem morbum pudendi eximat, mingat; dicit. quæ mictio fit vi sphincteris. præsertim autem si purulenta urina cruentas sequantur, ex renibus vel vesica erit. Num sit à vesica vel à renibus, ut recte distinguas, id docet Hippocrates, ubi ait; Si quis repente & confertim, sanguinem meiendo fundat. huic ruptæ à renibus venæ significatio fit. *id est, nullo pre-* Sanguis. 4.aph.75. 4.aph.78.

gresso

Digitized by Google

greſſo ſymptomate, quale in veſica ulcerata apparet, ut pus, exigua detrimenta, dolor in interfœmineum & aqualiculum incidens; nam ea indicant, quæ ad veſicam attinent in vitio eſſe. Caruncula ab exulceratis renibus fluunt, cum partes renum liquantur & ſolvuntur.

4 aph. 76. 6 loc. affect. 3.

Varix hypoſtaſes. 2. Prog. 28.

Eſt apud Hippocratem hypoſtaſis farinacea, laminea, & furfurea. Quæ in urinis farinæ craſſioris ſpeciem præ ſe ferunt, hypoſtaſes (ut nempe farina quæ à molis confracta non eſt) malæ ſunt, hoc eſt, calamitoſæ; præſertim ſi urina tenuis fuerit cum tali hypoſtaſi farinacea, & morbus acutus. tum enim talis hypoſtaſis carnis teneræ, aut adipis colliquationem ſignificat, & in propinquo eſſe mortem. Carnis colliquato iamiam & conſumpto humore, hypoſtaſis colore erit fuſca vel rubra, & dicitur orobæa. nam ſi nigra fuerit, ex ſanguine craſſiore uſto proveniet. Adipis vero colliquefacti coacta parte craſſiore, alba hypoſtaſis colore erit, & dicitur hypoſtaſis genitalis ab Hippocrate, quod humanæ genituræ ſpeciem referat. Dividitur enim apud Hippocratem κεμιώδης hypoſtaſis in orobæam, hoc eſt, ſimilem orobo excoriato, vitelli colore, & genitalem. quæ conſiſtentia ſunt eadem: quæ amba ſunt grandinoſæ, ſolaque ſubſtantia differunt. Grandino-

Farinacea.

Orobæa.

Aëtius. 2. diff. Urin. 10.

dinosa in Coacis Prænotionibus dicitur orobæa. Dixi, si morbus fuerit acutus: nam sine febre à pituita est, & longum fore morbum pronuntiat; ut genitalis erat hypostasis eius qui in Dealcis horto iacebat. Sed multo peioris (*dicit Hippocrates*) sunt lamineæ hypostases, *quæ bracteolæ ideam effingunt, ut fere in hecticis apparent: nam hæc in morbis acutis cum urina tenui, partium solidarum colliquationem arguit: at cum urina crassa, vesicæ scabiem.* At magis, *inquit Hippocrates*, funestæ sunt furfuraceæ, *si urinæ nempe sint tenues; venarum enim scabiem, & earum vim labefactatam significant, & ob id urinas in eis non mitigari arguit. Squamosæ itaque hæ deiectiones κελυφώδεις sunt peiores: nam iam non carnem, sed solidas partes exuri significant.* *Laminea sunt latiores & tenuiores, foliis similes. furfureæ sunt crassiores, nec ita latæ.*

3 Epid. 3. Lamineæ. πετταλώδεις. 2. Progn. Aph. 5.

Arenosa hypostasis, ni dolor adsit, non indicat calculum. Bestiæ quoque excernuntur per urinas, ut refert Parœus libro decimo sexto chirurgiæ.

Arenosa. Bestiæ.

Vrinæ in omnibus morbis non inspiciendæ, sed, ut auctor Galenus, in morbis venenosi generis & febribus omnibus. sic dicit in Pleuritide expectoratum primo esse explorandum, secundo (quia febris adest) uri-

Admonitio. 1. Crisi. 7.

urinam. Sic in veneris morbis primo deiectiones sunt inspiciendæ, postea (si febris adsit) urinæ: si non adsit febris, nec urina inspicienda. nam quibusque instrumentis propria sunt indicia coctionis; venarum urina, pectoris expectorata, intestinorum deiectiones. in cæteris morbis, si renes & vesicam exceperis, infidæ sunt urinæ. *καλὸν πῆμα *recte dici potest iudicium illud temerarium ab urina, quod ad triobolare aucupium comparatum, hodie domi medicorum exercetur, vanum & perniciosum. hæcne medicinæ corruptelæ? pestis, & ægrorum pernicies. Coram ægro examinentur urinæ, & ex cæteris notis quæ enitent in actionibus, qualitatibus, cæterisque excrementis, earum natura & causa pervestigentur. Exemplum petis? adferatur domum medicorum urina alba, pellucida, cuius liquorem visus acies facillime penetrat. dic uromantes, quæ illa significat? frigus ais? hicne ita prescribes remedia calida? Quid agis? hæc alba esse potest à translata bile in caput, idque in febre ardentissima ac biliosissima; argumento est Phrenitis, in qua fere tales urinæ funduntur: quod bilis in cerebrum cum fluat, urinam suo colore fraudat. Quin interdum præambulones sunt albæ urinæ dysenteriæ criticæ.*

* id est, pulchra pernicies.

ob

ob acerrimam vim bilis quæ ab urinalibus ductibus ſe ad inteſtina flectit, quod Bioni evenit. Si itaque in priſtinum decus erigere Medicinam velint Medici, arceant à ſuis ædibus urinas medicinæ corruptelas; & triobolarem illam inſpectionem agyrtis concedant. Deſinant & ægri ipſi, non ſine naturæ iniuria, ſaluti ſuæ iniurii eſſe, dum ſatis illis eſt, quod nulli veterum ſatis fuit, urinam ad medicum ferre, & ſalutare auxilium (ut putant) inde referre, ignoto, & nunquam viſo aut tentato ægro.

I. HEUR-

Digitized by Google

I. HEURNII
INSTITVTIONVM MEDICINÆ
LIBER X.
DE PVLSIBUS ET RESPIRATIONE.

CAPUT I.

De utilitate scientiæ pulsus. Quid sit: & Definitionis explicatio.

9. De Pla. Hip. 1.

PVLSUS *nomine, inquit Galenus, Praxagoras, Herophilus & omnes posteriores usi sunt ad nostram usque ætatem. Nam antiquior huiusce vocabuli usus, ut in Hippocratis & Erasistrati scriptis, varius erat.* Nomen. *Nomen tamen pulsus, primus Hippocrates literis prodidit.* 2. De Pul. diff. 2. *Is enim huius meminit libro De flatibus, & De locis in homine; quin & sexto Epidemion, in Pythodori & Theodori uxoris historia.* Sect. 6. 2. *Galenus tertii Crisium ultimo, & De Præcognitione duodecimo, & tertio Epi-*

Digitized by Google

Epidemion putat Hippocratem pulſum neglexiſſe. in fine tamen octavi De animi moribus temperiei aſſeclis, eum pulſus nomen invenisſe aſſerit. & quarti De præſagitione ex pulſibus octavo, ait, mortem, interloquendum, Hippocratem ex pulſu cognoviſſe. certe, in Coacis, lethargici σφυγμοῖσι νεκροῖσι *ab illo deſcribuntur: hoc eſt, cum pulſu ſepulto & effœto. ita vocat pigrum, tardum, undoſum, cum ἀσφυξίᾳ intercalari, per exolutionem facultatis pulſificæ, in uſu pulſandi perneceſſariæ. Hoc teſtatur huius ſcientiam illi compertam fuiſſe. Et libro primo* περὶ γυναικείων. *loquitur autem de puerperis quæ ſunt fraudatæ lochiis, hoc eſt non puerperales, ut quibus puerperia non rite reſpondent.* Σφυγμοὶ βλητροὶ. ἔστι δ' ὅτε ὀξέες· ἄλλοτε ἀσθενέες, ἄλλοτε ἐλλιπόντες· *hoc eſt,* pullus molles, qui attolluntur nonnunquam, & nonnunquam deficiunt. *Loco tamen variorum pulſuum videtur Hippocrates reſpirationem obſervaſſe: argumento erit Philiſcus, Silenus, uxor Dromeadæ. & Galenus propterea videtur tres libros De facultate reſpirandi ex Hippocratis ſententia ſcripſiſſe. quin ipſemet Galenus quæ ſcribit de differentiis pulſuum, mutuatur ex variis reſpirandi modis quos deprehenderat apud Hippocratem. Septimo*

Sect. 3. 20.

Hippocrates novit pulſum.

Epi-

Epidemion in hiſtoria filii Balis, per ſpiritum intelligit pulſum. & paulo ſupra meminit ſpiritus & anhelitus. & in Theodori hiſtoria, ait, ad manus erat frigidius corpus arteriarum. & in Herotolao, filio Cydis, Polycrate, unctore, Menone, Polemarcho, Pytoclus filiis & Polemarchi, motum arteriarum frontis, vocat pulſus; manuum vero, ſpiritus. Nam pulſus & ſpiritus idem eſt finis & uſus. quare nomine unius, alterum potuit intellexiſſe. Tetigiſſe itaque videtur Hippocrates pulſum in fronte & carpo. Non autem ea in pulſu veteres notavere quæ poſteri: nam Hippocrati potiſſimum ſignificari videtur pulſus maximus, conſpicuuſque arteriæ motus, ægro moleſtus arteriæ micantis ictu, ob arteriæ plenitudinem, vel loci in quo libere micare ſolebat anguſtiam. Ita ſcribit de pulſu hæmorrhagiæ, abſceſſus, delirii; qui aſpectabilis eſt medico, & dolorificus ægro. aliis quibuſdam, palpitatio pulſus erat. Certe Ariſtotelis tempore hæc nova pulſuum ratio incomperta adhuc fuit. Pulſus & ſanitatis & morbi ſigna gerit. etenim quæque temperies ſuum agnoſcit pulſum. hoc innuebat Hippocrates libro De alimento: Venarum, *inquit*, pulſus, & reſpiratio ætati analoga, & morbi, & ſanitatis ſigna: eſt enim ſpiritus

Vtilitas.

rus etiam alimentum. *hic usum eius dicit. Propterea cum fallax urina morbum celat, hic eum prodit : unde versiculus,* Urinæ fraudes aperit discretio pulsus.

Est *autem* pulsus actio peculiaris præcipue cordis, deinde arteriarum, quæ moventur diastole & systole à facultate vitali, quo nativum calidum sua temperie fruatur, & ut generetur animalis spiritus in cerebro. Quid sit. 4. Diff. puls. 2.

Diximus esse actionem; quæ generis nomine hic venit, semper in generatione posita; quia est, dum fit; hoc est ἐν γίνεσθαι, non autem in γεγενῆσθαι. In definitione posuimus pulsum præcipue cordi deberi. Est enim cor viscus nobilissimum, ac vitale principium, quod nativa indole ipsum per se micat, fons nativi caloris, nectarisque vivifici: unde partium omnium solidarum, spirituumque fluxa vivacitas recreatur atque reficitur. Definitionis explicatio.

Addidimus in definitione, Deinde arteriarum: Nam principatus vitalis in ipso stabulatur corde, & ab ipso in arterias influit vitalis vis; omnibusque in locis simul dilatat cor & arteriarum tunicas. nam his per se non inest pulsus; sed hæc vis it per arteriarum substantiam. hoc probat Galenus fistula inclusa arteriæ, eaque arteria illaqueata. Succedit itaque aër De usu puls. 2. & 4. Lib. An sang. in arter.

dilatatis arteriis: & non quia recipiunt, distenduntur; sed ex adverso, quia distenduntur, propterea recipiunt. Distenduntur autem à facultate cordis quæ movet. nec tantum per spiritum hoc facit in arteriis; nam hic etiam per calamum commigrabit; sed illustratione quadam per arteriæ membranas. Quidam existimant arterias moveri contra cordis motum: ut nimirum dilatentur cum cor stringitur; & ex adverso. Falluntur: nam simul hæc fiunt. argumento est manus admota cordi, & altera carpo: in ranis vivis sectis, oculis hoc cernitur. Nec propterea dilatantur cum corde, διὰ τὸ ὑπὸ τοῦ πνεύματος πιέζεσθαι, ut Aristoteles affirmat. Nam si facultas cor moveret solum, arteriæ vero moverentur cum corde, quia suspenduntur ab eo, certe & vena cava pulsaret, & arterialis; nam hæ à corde etiam pendent. Et in tam laxis longisque vasis, motus solum partium continuitati consectarius, antea evanesceret quam manum ad usque pertingeret. Inditum est nomen arteriæ ἀπὸ τοῦ ἀέρα τηρεῖν, quod est aëremducere, vel ἀπὸ τοῦ ἀείρειν, quod est attollere.

Instrumentum pulsus.

Arteria unde dicta.

Definivimus præterea, *Quæ moventur diastole, & systole: quarum officia sunt eo comparata, illius quidem, ad spiritum foris intro ducendum, & sanguinem hauriendum*

Systole & diastole. in instrumentis.

riendum è vena: huius vero, ad cos vitæ commeatus, per totam compaginem effundendos, & vaporem fumidum expirandum. Coagmentatio cordis tribus intexta est villorum generibus, quibus diastoles atque systoles officia continentur: hinc nutritio, temperatio & expurgatio caloris nativi qui in corde habitat. sanguis enim per diastolen cordis hauritur ad nectar vivificum; unaque novum aërem haurit ad caloris temperationem, spirituumq; vitalium ad pabulum: quin arteriæ in habitu corporis non solum aërem subtilissimum, sed & pulverem attrahunt. Systole vero fuligines, sanguinemque excutit. Per diastolen intellige sublationem & expansionem arteriæ quoquo versum; per systolen, arteriæ contractionem, cum in se sidit. Cum autem hi bini motus sibi sint contrarii, ita duplex intercedet his quies; quasi inter hos media: una, supera: altera, infera. Quies supera evenit post finem dilatationis, ante principium contractionis. quies infera est quæ contingit post finem contractionis, ante principium dilatationis. Tactus exercitatus sentit bonam diastoles partem, & maiorem systoles. nam initium diastoles, & finis systoles sensum fugit necessario: id facit caro tegens arteriam. Omnis magna necessitas constri- 1. Simpl. 33.

Quies arteriæ.

Digitized by Google

ctionis, facit in ſupera quiete crebritatem: cunctaque valida neceſſitas expanſionis, facit in infera quiete crebritatem. Dicet quis, Galenus pulſus quoſdam quietis expertes dicere videtur: At Ariſtoteles demonſtrat inter contrarios motus perpetuo quietem intercedere. & Galenus fatetur ſyſtolen & diaſtolen pulſus, eſſe contrarios motus. quare neceſſario in puncto reflexionis quies erit. Id ita demonſtrat Ariſtoteles: Omne mobile in eo puncto neceſſario quieſcit, quo utitur pro principio & pro fine: & ad quod ita accedit, ut ab eodem diſcedat. Atqui cuncta quæ moventur motu reflexo, utuntur puncto reflectionis pro duobus, principio nimirum & pro fine: idemque neceſſario ad illud punctum reflexionis accedit, & ab eodem abſcedit. Omne itaque quod reflectitur, in puncto reflexionis quieſcit. Dico Galenum non plane negare quietem, ſed interdum adeo exiguam eſſe, ut vix eam percipias. Syſtole minus tactum ferit quam diaſtole: nam illa fit quaſi ſua ſponte ab ipſa carne: ſed hæc fit violenter vibrante arteria.

2. Præſag. Pulſ. 8. 8. Phyſ. 8.

1. Dif. pul. 3.

Deinde adiecimus Definitioni, hoc fieri A facultate vitali. Profecto ambo hi motus, nimirum diſtractionis & contractionis, naſcuntur vi facultatis pulſificæ quæ eſt in corde: imo nec à membri pondere alter

Facultas.

ter. quin & utraque quies hanc sui causam agnoscit. Si enim utraque quies à facultate non dimanaret, subito postquam fusa distractaque foret arteria, concideret: iam facultate ea fraudata. Sed arteriæ partes insurgentes quieti repugnant: & facultas continendo arterias in quiete, hoc in munere laborat. itaque cunctæ pulsus partes aguntur facultatis vi: duo motus dico, & gemina quies. Facultas hæc vitalis non movet quantum potest, sed quantum usus necessitasque exigit. nam si facultas mediocris conetur plurimum, edet pulsum vehementem. ita non consectarium est, Est fortior pulsus temperato; ergo virtus est robusta. quamvis vere dicas: Pulsus languet, quare & facultas titubat: nam fortis contentionem agnoscit.

Diximus ultimo in definitione: Quo nativum calidum sua temperie fruatur. hic est Vsus & necessitas cur fiat pulsus. Nam id præstat pulsus cordi reliquisque membris, quod respiratio cerebro & thoraci, hoc est innati calidi conservationem. ita in lipothymia pulsus fit crebrior, quia natura remedium quærit exhaustioni spirituum; & odoribus recreantur. Omnis certe flamma ventilatione gaudet quadam, quæ temperat & purgat à fuligine.

Vsus & necessitas pulsus.

qui enim aërem calidum inſpirant, ſuffocantur.

CAPUT II.

Quid maxume in pulſibus perpendendum, & unde naſcantur varii pulſus.

IN hac definitione meminimus trium rerum: nimirum inſtrumenti, quod eſt arteria; facultatis vitalis, & uſus vel neceſſitatis. ex his cauſa differentiaque pulſuum ducuntur. Nam pulſuum tot ſunt differentiæ, quot ſunt eorum undè naſcuntur cauſæ. Galenus vero in pulſu duplices cauſas agnoſcit, continentes, & non continentes. Continentes appellat facultatem, inſtrumentum, & uſum. nam quacumque harum tollatur, tollitur una & pulſus. Reliquas cunctas cauſas aſſerit alteratione harum cauſarum pulſus mutare. verbi gratia, exercitatio non mutaret pulſum, ſi facultati, inſtrumento, aut uſui nullam mutationem adferret. ita fortiſſimus eſt pulſus medio veris: at in medio autumni eſt maxime languidus: & tunc iterum redintegratur uſque ad ſummum ver: hyeme & æſtate media mediocres ſunt: ſed hyeme robuſtiores; æſtate media

Avicen. lib. 1. fen. 2. doct. 3. cap. 9.

dia celerrimus & creberrimus. idem de regionibus & ætatibus pronunciandum, & de animi perturbationibus, rebusque cæteris. rectè Celsus, Mille res facile pulsum turbant. *quare & Galenus iubet, ut his pulsus explorentur manu. Sunt itaque causæ non continentes vel secundariæ pulsum immutantes, ut temperamentum, ætas, sexus, regio, animi affectus, anni tempus, cibus, potus, labor, vigiliæ; & morbus eiusve causa, & symptoma. Sed continentes vel primariæ causæ, proprios edunt pulsus. sicuti facultas robusta, pulsum vehementem: imbecilla, languidum: arteria dura, durum. Vsus auctus vel accisus, pro facultate emicante vel languente, aut ut arteria fuerit dura mollisve, varium proferet pulsum. Vt si facultas sit valida, & usus actus, & arteria non dura, magni, longi, lati, alti, vehementes, molles, celeres & crebri produnt pulsus.*

3. Lib. 6. 1. De præs. ex pul. 4.

Efficiens itaque pulsus causa est facultas: instrumenta sunt arteriæ: hæ impetum facultatis sequuntur; causa quæ facultatem irritat, est usus & necessitas illius motus. Vltima hæc causa est omnium potentissima: cuius internæ causæ sunt (quibus pulsus mutatur) spirituum inopia, intemperies, aut aliena cordi substantia, quam elidere id nititur. Hæc, nimirum necessi-

Ab usu audo.

Digitized by Google

tas, unica causa est, quæ facultatem concitat & impellit. Omnis autem necessitas ex affectione quæ extra naturæ lineam rapit proficiscitur: quam abigere à se conatur cor. externas, modo diximus. Auctus ergo pulsus est usus, cum caloris est plus, aut spirituum animalium minus. imminutus, ex his adversis. Auctus usus amat magnitudinem pulsus, deinde celeritatem, ultimo frequentiam. nam natura optima semper studet ut eveniant. id vero optimum, quod propius naturæ finem assequitur. Constat autem cor alterari optime multo & ἀῆρος attracto ab aëre: propterea natura primo succurrit aucto usui magnitudine, dein celeritate, ultimo crebritate. Imminutus usus, contrà, contrarioque transigit ordine. nam illico deponit crebritatem: hinc celeritatem: ultimo magnitudinem. hæc, usque ad mediocritatem. Vsui itaque aucto debetur pulsus magnitudo, celeritas, crebritas. imminuto at usui parvitas, tarditas, raritas. nam exiguus, rarus, celer, haud scio an inveniatur. Vsus ergo & necessitas extimulat pulsificam cordis facultatem ad pulsandum, quæ tunc insurgens arterias vibrat. quare perpetuo ex necessitatis conditione ferentur pulsus, integra adhuc facultate, sequacibusque arteriis: alioqui pervertent

tent neceſſitatis ſignificationem. nam anguſtæ arteriæ amplum; anguſtæ parvum edunt pulſum; ut & fracta facultas. Hinc ſenum quorundam pulſus eſt vegetus: at quibuſdam iuvenibus torpidus & fere evanidus. ita notanda quæ ab uſu aucto.

Ab Inſtrumento.

Quantum ad inſtrumentum, inde has differentias aucupabimur, ductas ab arteriæ diaſtole, quiete, & ordine. In primis notabimus quanta ſit dilatatio arteriæ, in longitudine, latitudine, & altitudine. ſecundo, quam celeriter ea fiat. tertio, quanto tempore in quiete maneat. quarto, qua vehementia moveatur. quinto, qua duritie. ſexto, proportionem diaſtoles & ſyſtoles, hoc eſt rhythmum notabimus. in his æqualitatem, & inæqualitatem: & in inæqualibus ordinem, eiuſve perverſionem perluſtrabimus. Duro pulſui (cum fundere ſe nequeat) familiaris eſt parvitas, tarditas moderata, & crebritas. Molli, magnitudo, celeritas, & raritas. Arteriæ calorem omitto; qui ſane illi non evenit, qua motu agitatur.

Digitized by Google

CAPUT III.

De Differentiis variis Pulſuum, maximeque iis quæ præclarum uſum habent.

PULSUUM *tot univerſim ſunt ideæ, quot ſunt cauſæ ex quibus illi naſcuntur. Cauſæ, uti diximus, tres ſunt: facultas, inſtrumentum, & uſus.* Differentiæ. *Facultas movet; inſtrumenta moventur; uſus eſt id, cuius gratia motus exercetur.* Gal. 3. De Diff. pul. 4. *Ergo à robore facultatis valido vel proſtrato, fit pulſus vehemens, languidus, & mediocris. Ab inſtrumento, nimirum arteria, naſcitur pulſus, durus, mollis, & mediocris. Cæterum quicquid movetur, aut celeriter movetur, aut tarde, aut mediocriter: ex hoc tempore naſcitur pulſus celer, tardus, mediocris. Et quod movetur, id fundit ſe aut in longitudinem, latitudinem, vel profunditatem. inde ſurgit pulſus magnus, ſi omni ſeſe pandat dimenſione: parvus contra, acciſis his dimenſionibus. Cum autem inter movens & mobile ſemper inveniatur analogia, vel nulla proportio; æqualitas aut inæqualitas; ordo vel non; fit ut hinc aliæ ideæ ſurgant. Quarum prima, quæ à rhythmo oritur,*

quæ

que habet quid cum muſicorum contemplatione commune. Secunda æqualis, vel inæqualis. Tertia ordinata, vel ordinis expers. Pulſus magnus eſt, qui & vehemens, & fortis, & validus dicitur, manum tangentis contentione valide feriens. Magnus. 3. Diff. pulſ. 5.

Languidus, qui invalido impetu ferit. Languidus.

Medius, medio modo: non intente, non remiſſe.

Durus, cum durior, ac quaſi ſiccior, coriique modo rigidior occurrit arteria. Durus. 3. Diff. pulſ. 7.

Mollis, cum mollior & quaſi carnoſa ſentitur arteria. Mollis.

Mediocris medio modo ſe habet.

CELER *eſt qui brevi tempore motum ſuum finit: vel cum modico tempore arteria dilatatur. Tardus, cum multo. Mediocris, qui medio modo inter celerem & tardum fertur: vide Galenum tertii De pulſuum dignotione primo.* CREBRUM, *rarum, mediocrem in his, ſciens prætereo. nam cum naſcatur ex quietis tempore, perfectius ex motu percipitur, qui jam in ſuperiore eſt comprehenſus.* Celer. 1. Diff. pulſ. 14. Tardus. Crebr.

Pulſus vero qui in omnibus dimenſionibus æqualiter in ſtatum præter naturam traducti ſunt, duplici idea ſeſe efferunt: eſt parvus, & magnus. Parvus, qui trina dimenſione imminutus eſt. Magnus contra, qui undequaque auctus eſt. Parvus.

In omnibus autem dictis pulsuum generibus deprehendetur quoddam discrimen, quod in æqualitate, & inæqualitate consistit. His tantum tribuit Herophilus, ut scribit Censorinus, adeo ut scripserit, venarum pulsus rhythmis musicis moveri.

Æqualis & inæqualis.

*Æ*QUALIS *pulsus est, qui in magnitudine, vel vehementia, vel celeritate, vel in reliquorum generum aliquo, vel in omnibus par est. Inæqualis contra, qui impar vel dissimilis est consequenter. Notantur hæc in uno pulsu, plurimis, vel omnibus inter se collatis. Horum plures sunt differentiæ: deficiens, intercidens, mutilus, caprizans, bispulsans, undosus, vermiculans, hecticus, convulsorius, turbulentus, serratus: ordinatus, inordinatus. In circuituum*

Ordinatus.

quidem paritate ordinatus, in omnimoda imparitate inordinatus Sic quidem ordinatus est, qui in singulis periodis est æqualis. nam naturalis pulsus omnis, nec ordinatus, nec ordinis expers est, cum ordo inæquali eveniat. Inordinatus vero est, in quo nullus prorsus servatur circuitus. Quapropter pulsus æqualis est omnino ordinatus. inæqualis autem ordinis expers est, vel eius capax.

Hæc de frequentioribus, & quæ principatum tenent, pulsuum differentiis. Has fuse Galenus persecutus est libris quatuor:

quos

Digitized by Google

quos ſequuntur alii libri De *dignoſcendis pulſibus, in quibus miram adhibuit diligentiam, ut ipſe ait; quod difficile noſcantur pulſus, quod tempus exigat longius, & tactu opus ſit exercitato, ac ſingulari prudentia, atque exercitatione in dignotione. In pulſibus autem dignoſcendis his opus eſt, ut recte noſcantur. In primis, diſtentionis copia, qualitas & tempus motus, tum moventis eam contentio facultatis; poſtea ipſius tunicæ, arteriæque flatus noſcatur. Ad quorum abſolutiſſimam cognitionem tota vita opus eſſe ſcribit Galenus. Alii quatuor libri ſunt de cauſis, à quibus quiſque pulſus generatur. Alii denique ſunt* De præcognitione *ex pulſibus: medicis præ cæteris honoratiſſimi. quo fit, ut reliquas partes, horum nomine tractent, qui & à philoſophis, qui naturam inveſtigant, non plane negligi debent. Quare libri* De *pulſuum differentiis iuxta ad medicos & philoſophos pertinent. Sed libri* De *dignoſcendis pulſibus, &* De *præcognitione ex pulſibus, medicis ſunt dicati; ut libri* De *cauſis pulſuum, philoſophis.*

Quibus opus ad dignotionem pulſuum.

2. De pul. dignoſ.

OMISSA *igitur hic pulſuum cognitione, (quia hæc magis ex uſu, quam lectione cognoſcitur) cauſas differentiarum pulſuum, quas ſupra retulimus, & eorum prædictiones perſtringamus.*

CAPUT IV.

De cauſis præcipuis cuiuſque pulſus. &, ex iis, præſagiis. & Exercitatio de pulſibus in quibuſdam morbis.

Vehemens.

VEHEMENS *pulſus à robore facultatis efficitur; nulla aliarum cauſarum renitente, ut uſu diſſoluto, aut inſtrumenti duritie. Qui itaque moderato ſunt habitu, temperie æqua, floreti ætate, in regione ac tempore anni temperatis, robuſtique qui ſunt, & omni mœrore, motu, ſaturitate, metu vacui; hi pulſum vehementem omnes habent. Qui ſi moderate labores inierint, & modeſte bælneis uſi, & vino; aut ſi iræ æſtu incanduerint; vel exercuerint ſe, vehementiſſimos pulſus edent. Iidem ſi implicentur ſyncera tertiana, aut qua alia ferveute febre teneantur, vel diaria ex bubone, aduſtionibus, exercitiis, vehementiſſimos etiam pulſus habebunt. Itaque vehemens ſeu fortis, ſemper à facultatis robore fit: & quo fortior, eo facultatis amplius robur denotat. Moneo obſervationem huius pulſus in exercitatione medica maximum uſum habere. vos eos agnoſcetis comprimendo: nam maxime vehemens non facile opprimitur.*

Cum

Cum enim facili preſſu pulſus opprimitur, malum.

Languidus. Languidus, *perpetuo; & ſolius facultatis imbecilla ſoboles eſt. Si quidem vehemens pulſus, omnibus cauſis ad ſui generationem indiget. Languidum verò, ſola imbecillitas efficit, qui à languore in vehementiam tranſit, virtute vitali exſplendeſcente, & ab imbecillitate vindicata. Robur ſumit vel ex contentis corpore, ut ſuccorum coctione, vel excretione, aut ira; vel ab externis, ut vino, cibo, exercitiis, & cæteris rebus quæ intemperiem emendant. Vires vero ſolvunt inedia, vigilia, vacuationes immodicæ, triſtitia, curæ, dolores, & quicquid intemperiem invehit: hinc ille languor.*

Durus & mollis. *Durus pulſus fit, ex inſtrumentorum duritie, quam refrigeratio immodica aut ſiccitas, aut tenſio à phlegmone, aut convulſio inducit. Statim vero duritiẽ etiam parvitas, & celeritas, nonnunquam etiam frequentia (pro magnitudine, propter uſum) ſequitur: cum enim incanduit ab æſtu cor, eventationis neceſſitas petit magnum pulſum, amplamque cordis & arteriarũ dilatationem; quibus ſi durities arteriarum renitatur, tunc neceſſitas eam amplitudinem angustamque diductionem reſarcit frequentia. non aliter atque apud Virgi-*

Digitized by Google

Virgilium, cum Æneas magnis greſſibus Troiam, qua iam ab alto culmine ruebat, egrederetur, Aſcanius ſequitur patrẽ non paſſibus æquis: currebat enim, & gemina-bat ſæpe paſſus ſuos ad patris greſſum. Si igitur ægrum inviſas, quum prius non vi-deris, iſque febre teneatur, neque tamen ſupernum principium ſit affectum: & cum redeas, pulſus durus eſſe videatur, is, dum abfuiſti, aut gelidam aquam bibit, aut fructus autumnales ingeſſit frigidos. Mol-lis pulſus humida arteriæ comes eſt. Id fa-ciunt cibi humidi, balnea, ſomnus longior, delicia; & morbi, ut lethargus, coma, hy-drops.

Magnus, celer.

MAGNUS *pulſus ſit; ubi uſus, qui ca-lor eſt in corde exuperans, urget, frigoris ap-petens, ac robore vitali valido, inſtrumen-tumque ſi obediens, & molle, ut extenda-tur in omnem partem. Aucto itaque cor-dis calore, primo fit magnus pulſus. Vbi vero nec magnitudo uſui ſufficit, celeritas accedit. Si nec ita ſatis eſt, frequentiam aſſumit. Quare peculiares pulſus calori ſunt, magnus, celer, creber; non tamen ut ei calorem comitentur perpetuo neceſſe eſt: poſtulant enim quo tales evadant, fa-cultatem validam, atque inſtrumentum molle. Si enim infirma fuerit facultas, aut duram inſtrumentum, neque magni, ne-*

que

Digitized by Google

que celeres esse poterunt : quod instrumentum, propter duriciem, adversus moventem facultatem contumax sit: illa vero attollere quatenus oportet arterias, per imbecillitatem impos est. Quare ut celer, vel magnus pulsus fiat, tria causarum genera conspirent necesse est, ut nimirum usus illorum generationis urgeat, facultas valida sit, mollesque arteriarum tunicæ, aut certe non rigidæ sint. Caterum augetur calor. aut ex causis naturalibus, ut ætate, temperie calida. aut ex non naturalibus, ut aëre, balneis, exercitiis, cibo, vino, medicamentis. aut à causis præter naturam, intemperie calida, putredine humorum, ira, voluptate, mæstitia, timore, dolore, ac morbis. Celer itaque pulsus in sanis quidem, calidius temperamentum; in ægris, tum virium robur, tum caloris præter naturam copiam, & necessitatem in corde refrigerii ampliorem, & instrumentorum mollitiem notat. Vbi enim robusta facultas est, calorque in corde copiosior, instrumentumque obediens, ususque multus, tum, magnitudine pulsuum, usui facultas satisfacit. At ubi magnitudine id præstare non potest, mox celeritate succurrere satagit. Celeritas itaque pulsuum, & usus necessitatem auctam, & virium adhuc consistens robur ostendit.

Par-

Digitized by Google

Parvus. PARVUS *pulsus à contrariis magni fit causis, nimirum ob facultatis imbecillitatem, aut instrumenti duritiem, aut usus necessitatem deficientem. Parvus & debilis pulsus levem pressionem quærit, alioquin latet. non aliter quam animalculum linteo inclusum, ni presseris leniter, non senties id moveri; si nimium, oppresseris: nam superficiem non ferit debilis. Eadem ob causas fit rarus & tardus pulsus. Cumque tardus simul cum parvo & remisso iungatur, ægri prope ad mortem accedunt. Nam natura quæ iam pridem refrigerata est, nec multum, nec ita celere refrigerium, sed ex longis intervallis requirit. necesse etiam, ut facultas plus vel minus labefactata est, ita & pulsum ad parvitatem & tarditatem transire. Præterea comes contumacia arteriæ, dilationis necessario est tarditas & raritas.*

Tardus, & rarus.

Rhythmo æquales, & inæqu. *Rhythmus si par æqualisve sit motu & quiete, probam totius temperiem monstrat, quantum in ipso est. Rhythmus mutatur, mutata magnitudine aut celeritate diastoles vel systoles. quod fit, crescente huius potius usu quam illius. ut in paroxysmis febrium, vi fuliginis systoles crescit usus: fitque maior, ac celerior: interceptis quasi orificiis arteriarum à fumis. In malis pulsibus æqualitas, naturæ firmitatem declarat,*

rat, & ſpem pepaſmi adfert. Inæquales vero, vaſorum obſtructionem, & inſtrumentorum oppreſſionem; aut humorum copiam, ad facultatem quidem collata ea, aut demum inæqualem intemperiem cordis arguunt. Æqualis itaque naturalis eſt: inæqualis autem grave malum denotat. Verum in invaſionibus minus erit parvus: in incrementis deterior: magis in paroxyſmorum ſtatibus, ſed in declinationibus peſſimus.

DEFICIENS *pulſus eſt à facultate oppreſſa. extremum facultatis caſum ſignificat. minuitur ſenſim, dum evaneſcat. Dico, deficiens pulſus, ſi referatur ad noſtrum, qui foris eſt, tactum: nam membrana quædam obiecta ſunt arteriæ, & cutis, multis etiam locis adeps & caro; unde non occultatur modo, ſed impeditur. Cum motus nuſquam ſentitur, ita ut nulla arteria videatur moveri, aſphyxia eſt: quæ vere in corpus vivum nunquam cadit: perpetuo enim cor agitatur cum arteriis omnibus.* Myurus. Deficiens. Aſphyxia.

INTERMITTENS *pulſus eſt ab iiſdem cauſis. & quo quieſcit diutius, hoc periculoſius. Itaque, dicit Galenus, cum duorum pulſuum tempore quieſcit, haud ſcio an ſuperſtes quiſquam eſſe poſſit. at unius ab intermiſſo pulſu, aut paulo amplius,* Intermittens. 2. præſag. pulſ. 4.

amplius, evaſiſſe vidimus, maxime ſenes. Sed dices, imbecillis ſi imbecillitas accedat: periculoſius id erit. Reſpondemus; his evenit talis pulſus ex levi cauſa: quare in imbecillioribus, ut & his qui longa querela fracti fuere, non ita periculoſe evenit. Quare iuvenibus intentant periculum intermittentes pulſus, dein pueris, minime ſenibus.

Vibratus. VIBRATUS *pulſus videtur per partes à ſua ſede dimoveri toto corpore, ut ſolent virga vibrata moveri. eſt durus. robur virium, & caloris copiam indicat, & interdum criſin in propinquo eſſe nunciat; & maxime criſin notat valide vibrans. Num bona criſis futura, coctio præſignificat, & vires.*

Vndoſus, & altus. VNDOSUS, *ſimilis undis, eſt inæqualis in eadem dilatione ſecundum diverſas partes; nam aliæ partes poſt alias dilatari incipiunt: eſt etiam mollis & magnus. Sudorem fere nunciat, eoque magis quo mollior, & non remiſſus. &, ſi alius in ipſum intercidit, firmiſſimum erit ſignum ſudoris: nam is ſemper excretionem ſignificat: cum undoſo autem, aut cum magno, non duro tamen, iunctus, criticos ſudores indicat: cum vibrato vero, aut abſolute duro, potius menſtruas purgationes, aut hæmorrhagiam è naribus, aut ex hæmorrhoïdibus,*

dibus, aut ex perturbato ventre crisin nunciat. Qua vero potius futura sit excretio, ex aliis notis distingues. Vndosus humidiora etiam vitia maxime sequitur, & ex iis potissimum anasarcam, & lethargum, & peripneumoniam. Cum undosus pulsus languidus fit, vermiculans efficitur. Et facile in formicantem transit, qui summam virium imbecillitatem indicat: nam omnium est languidissimus & minimus: proinde pessimus, utpote qui propriam virium infirmitatem, non ex plethora gravante, aut ex pressu, aut obstructione, obortam indicet.

Vermiculans & formicans.

Caprizans pulsus ultimam partem habet prima celeriorem: cordis inæqualem intemperiem, & validos eius affectus denotat. Nec tamen perpetuo notat intemperiem, sed interdum humorum copiam, obstructionem, aut compressionem instrumentorum. Verum cum in pepasmi tempus & signa incidit, crisim bonam nunciat.

Caprizans.

DICROTUS, *seu bis pulsans, cum nimirum in quiete deberet esse arteria, alium interponit. fit ex magna cordis intemperie, arteriæque ob duritiem. nonnunquam ob humorum tum copiam, tum crassitiem. cordis enim & arteriarum inæqualem intemperiem is pulsus consequitur.*

Dicrotus.

HECTI-

Digitized by Google

Hecticus. HECTICUS *autem proprie tabidis & emaciatis accidit.*

Convulsorius. CONVULSORIUS *est exiguus, tensus: fit à phlegmonoso affectu cerebri; ut phreniticis, & comitialibus acutis: nam hi calentes adhuc moriuntur.*

Turbulentus. TURBULENTUS *pulsus fit, cum usus, seu necessitas magnam sublationem requirit, & facultas vitalis uti potest adhuc sua functione; solum autem arteria corpus repugnat, quod præduritie, in magnam diastolen sustolli nequit, veluti in magnis phlegmonibus, obstructionibusque diuturnis.*

Serratus. SERRATUS, *phlegmones, & maxime nervosarum partium, comes est. Quapropter pleuritidi familiaris est. Reliquas pulsuum differentias prudens omitto.*

Sed anne pulsus ordinatus certius prædicit quam inordinatus? Ordo fixam veluti quandam causam, & perpetuam quodammodo videtur indicare. Et propterea concludit ita Galenus; ordinis perturbatio nihil certi habet: neque tale, quale ordo, vel bonum vel malum. Inordinatus est cum periculus nulla adest certa, sed ordo ille continuus interturbatur. ut si inter duos parvos, magnus intertextat se; interve frequentes, rari; aut languidos inter, vehementes. Inordinati cum probis pulsibus, ut

2. Præsag. puls. 13. in fine.

ut magni, celeres, ſalutem: Ordinati parvi & languidi, perniciem denotant. nam ordinatus pulſus peſſimus eſt, inordinatoque malo deterior. Ordo ergo ex ſe neque bonum nec malum ſignificat. ſed bonos pulſus, meliores; malos, deteriores facit. Fiunt inordinati ex ſuccorum copia, infarctu, languida à vi vitali.

Et hæc quamvis ſatis ſint de præcognitione ex pulſibus, brevem tamen exercitatiunculam ſubnecto. Carpi arteria quia recto filo fluit, maximeque nudatur, cunctis aliis rectius examinatur. Avicenna & Raſes ad duodecimum pulſum, quod minimum ſit, malum hærere volunt: alii ad vigeſimum quartum. primumque dextri, mox ſiniſtri carpi tentandum. Id agat manu ſuſpenſa, media interdum, aut comprimente. Ægri manus ocium agat, moliter inflexa, nec vinculo intercepta. Et proponat ſibi perpetuo mediocrem pulſum inſtar regulæ; huic conferat præſentem; & ad ſingula temperamenta, ætates, morbos, anni tempora; cumque cunctis non naturalibus rebus hunc committat. & num in procinctu ſit criſis, cogitandum. Et quia præceps ad ægrum ingreſſus turbat, non illico iniiciat manum carpo; ſed potius urinam rimetur: inde pulſum. Si cor tententur calore, conceperitve quid cuius impatiens

Exercitatio.

tiens est, vel denique à spirituum exhaustu si laborarit, crebrum edet pulsum; si ille non satisfacit, accedet celer; si nec ille suffecerit, iunget se magnus vehemensque: integra modo fuerit facultas, idque admiserit arteria & habitus corporis. Ita febris, qua febris, edit pulsum magnum, celerem, & crebrum. à calore enim auctus est usus; quare, eam in magnitudinem insurgere decet: qui si non sit par necessitati, celeritatem consociabit. nonnunquam sola crebritas aderit, ob facultatis languorem, & arteriæ duritiem. Putridis febribus communis est pulsus inæqualis, in eadem diastole, sub eodem digito: nam videtur arteria non dilatari, sed subsilire: nam diastole in initio & fine velocior est; medium vero diastoles tardius: ut colligimus exprimi ad Glauconem sexto, & quarti De causis pulsuum decimoquarto. Tertianæ habent pulsus maximos, celerrimos & creberrimos. quotidianæ, minimos. quartanæ, rarissimos; celeritate utrique harum pares. Intermittentes eosdem fere pulsus edunt, cum sunt in paroxysmorum vigore. at in eorum initiis, contrarios. nam tertianæ, pulsus minores edunt ineunte paroxysmo, quam quartanæ: quia à rigore, qui oboritur ineunte tertianæ paroxysmo, maior fit compressio, quam à frigore aut horrore. Post

Febrium pulsus.

Putridarum.

tertia-

Digitized by Google

tertianam, quartana; post hanc, quotidiana. Vsque ad vigorem pedetentim mutantur pulsus: à minoribus, rarioribus, tardioribus abeunt in contrarios: & tertianæ cito hoc faciunt. Inflammationibus cunctis eveniunt pulsus magni: sed pro ratione obsessi membri, & causæ morbificæ. Facultas debilis, & durities detrahunt magnitudini pulsus. Omnis affectus soporosus habet pulsum rarum. Convulsis tremit pulsus, ut lyræ fides plurimum tentæ. Dolore ineunte primo, eduntur pulsus vehementes, maiores, celeres, crebri: augetur enim usus, exhausta vi animali: itaque integra adhuc vitalis hanc conatur redintegrare. tandem facultate vitali debilitata, fit minor, celer tamen & creber: crescitque crebritas, decrescente celeritate, à languore. Amor non est affectus irascibilis, sed appetitus: passio vero in corde: propterea non habet proprium pulsum. sed ut affert cordi perturbationes, metum, mœstitiam, gaudium, iram, spem, desperationem, furorem: quibus varie amantem invadentibus, in polydædalam ideam ut commigret pulsus, cogere solent. Quare si coniectura quædam alia firmet amorem, ex hac varietate (quam nullus cæterorum affectuum redolet) amor deprehendi poterit. Amori tamen peculiaris pulsus,

Phlegmones.

Soporosi.

Doloris.

Amoris.

quem

Digitized by Google

quem amatorium vocant, nullus est.

Hæc maxime in medicina facienda usum habere poterunt: qui prolixe de his pervestigare velit, in amplissimum, apud Galenum, campum de pulsibus se effundat: vel doctissimum Fernelii de his librum examinet. properantibus ad medicam exercitationem me his satis feciſſe existimo, quæ maxime observabilia sunt proditis.

CAPUT V.

DE RESPIRATIONE.

IN corde, quod rapido quodam ab æstu flagrat, providentia divina rerum gubernatrix facultatem pulsificam posuit, quo à rapto aëre recrearetur calidum ibi stabulans. quod fit arteriarum beneficio, & pectoris flabello. arteriis dicatus fuit pulsus; pectori respiratio. Respiratio adeo vitæ est necessaria, ut eius fructu carere ad tempus aliquod nequeat. Cum eiusdem usus causa respiratio & pulsus dati sint animantibus; iure pulsibus respirationem subnectimus. hoc solum differunt, quod hic extra arbitrii nostri potestatem, illa fere libera sit. Differunt in instrumento, numero motuum, & facultate; in usu & fine conveniunt. Differunt dico instrumento, ut thorace, & arteria. in numero motuum,

Gal. 2. De motu muscul. c. 6.

tium, nam quinquies ferè pulsat cor, intervallo unius respirationis. facultate, nam respiratio, est facultatis animalis. Operatio utraque convenit in usu & fine: quæ enim usum mutant, utrasque operationes mutant, ut exercitatio, febris, vigiliæ: nisi tamen quid impediat; ut liberalior pastus magnum facit pulsum, ob auctum usum: sed, presso diaphragmate, thorax frequentia usum compensat. Igitur non subeunt similem mutationem, cum instrumentum aut facultas mutatur. A summo enim rerum opifice DEO *tributum est cunctis animantibus vivifica quædã vis, ne ipsa vivacitas ante diem deficeret. Hæc mansionem habet in vitali principio, in quo habitat ἡ σύμφυτον, hoc est,* nectar vivificum, *quod in sanguine & spiritu continetur, vitæ conservator. quod, nutricatu & respiratione perennem sui generationem obtinet. Iam de respiratione.*

Respiratio, ἀναπνοὴ *Græcis*, est motus quo aërem frigidum ducimus, aut fuliginem excludimus: ad temperandum, nutriendum, & expurgandum calorem nativum cordis. *Est hæc actio partim iussa & προαίρετον, partim iniussa καθ' ὁρμὴν, hoc est, quando nulla sponte nostra, sed tantum sua, respiratio suscipitur & absolvitur: nam necessitas spirandi, nervos* Respiratio quid.

muſculoſque excitat ad functionem. nam actio reſpirandi eſt animalis; uſus vero eſt naturalis. Ita actio muſculorum thoracis, in vigilantibus eſt voluntaria, ab electione: in dormientibus vero eſt ab inſtinctu. nam dormientes voluntate exuuntur, quæ ab electione; inſtinctu tamen reſpiramus, ob neceſſitatem quæ nervos impellit. Hæc volucrum, pecudum, atque hominum communis eſt, omnium denique vocalium animantium. Nam * *ἐνέχυα ſolam* * *διαπνοὴν ducunt; quod hæc modico eorum calori ſatis ſit. ut & præfocatis ab utero mulieribus evenit, quæ à circumfuſo aëre, ſine reſpiratione, ad tempus vivunt: ablato reſpirandi uſu à venenata ſeminis aura, donec hanc exclu-ſerint, & ad ſe redierint. Ita & omnia genera gentis ſquamigeræ, quæ in mari veliferas circumnant puppes, vivunt. Recte Theophraſtus, & ante eum Plato,* * *ὅμοιον ὁμοίῳ τὸ πρόσφυρές ἐστι. quare quibus ſpiritus aërii, iis aër materia eſt ad reſpirationem: quibus aquei, aqua. Sed in aërea ſpiratione polydædala ſunt idea. ut enim aves tenuiſſimo fruuntur aëre: ita terreſtria paulo craſſiore: craſſiſſimo vero hypogæa. Temperatiſſimus autem aër, optime æthereos cordis ſpiritus inſtaurat; impurus vero eos inquinat. Qua-*

* infecta.
* tranſpirationem. Pli. 9. lib. 7. Gal. De fœtus form. 9. & 6 uſ. Part. 9. Ar. 4. De Part. 13. dubitant.

* omnia ſimilibus gaudent.

re

ve respirationis causæ finales à Deo *institutæ hæ sunt, temperatio, refectio, & purgatio caloris, qui in sinistro sinu habitat cordis: & utriusque spiritus instauratio, vitalis & animalis.*

Causæ respirationis, & differentiæ.

Constat respiratio duobus ex contrariis motibus, exspiratione & inspiratione. quos intercurrat quies quædam necesse est.

Huius functionis, nimirum respirationis, in universum sunt usus tres, totidemque instrumenta, & causa efficiens simplex una. Usus tres, nimirum, caloris temperatio, spirituum nutritio, & fuliginis exclusio. Instrumenta triplicia, moventia, deducentia, & excipientia. ut larynx & aspera arteria, quæ deducunt aërem: pulmones, qui excipiunt: & thorax movendo. Causa efficiens una est, voluntas: hæc est simplex, attamen distincta: nam est tum ab electione, tum ab instinctu. quæ in vigilantibus, movet musculos ab electione; in dormientibus, ab instinctu: ita dormientibus voluntas perit, quæ ab electione; instinctu tamen respiramus: & tanta tunc adest necessitas respirandi, quæ vim nervorum excitet.

Iam hinc differentias ducamus. In hac animæ functione primo habenda est ratio materiæ, quæ introducitur & expellitur.

dein motus, & quietis. tertio partis quæ movetur. ex his differentiæ respirationum ducuntur. A materia, ut calida, frigidaque respiratio. A motu; nam vel est respiratio celeris, mediq, vel alterius motus. A quiete; frequens, rara, mediocris. A parte; ut thoracis à dilatatione, & contractione, dicitur magna vel parva respiratio.

Symmetria respirationis, ad quam omnis alia respiratio examinanda.

Ergo illa demum respiratio moderata habebitur, quæ in peculiari cuiusque temperie, prout intensior vel remissior eius erit usus, mediocritatem ostendit motus, quietis, expansionis, & materiæ ipsius spirabilis: & in qua sani homines nullo modo à se mutari videntur: in qua nihil nimis; quæque omni defectu caret. Hæc Canon est ceterarum omnium quæ à symmetria deficiunt. ut autem unica est symmetria, ita secessionum genus multiplex, tum in excessu, tum in inopia. At sane tot esse necesse est, quot sunt ex quibus respirationis conexitur œconomia: in quibus gemina erit à symmetria defectio; una, plus æquo; altera, minus. Velocitas enim & tarditas motus, à symmetro defectionem ostendit: raritas & frequentia, quietis: magnitudo & parvitas, inspirationis & expirationis: copia & paucitas, materiæ inspirabilis & expirabilis, cum frigore aut calore.

Omitto lubente à prædictis rebus accu-

ratas

ratas diviſiones, quas alii ſatis prolixe: ego quæ uſum maximum habent proſequor lubenter: ac ad elephantos collineo; pulicum pedes relinquo in tam vaſta arte; in qua etiam cuncta magna noviſſe uſuique commoda multum eſt. recte Æſchylus, *ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, ἀχ' ὁ πᾶν' εἰδὼς, σοφός. *Quæ omnia ſummus medicinæ præceptor paucis expreſſit; cuius ſententiam paraphraſtice aperuiſſe hic ſuffecerit. Ait,* Πνεύματα σμικρὰ, μεγάλα· πυκνὰ ἀραιὰ· εἴσω σμικρὰ ἔξω μεγάλα· εἴσω μεγάλα, ἔξω σμικρά· τὸ μὲ ἐκτεῖνον, τὸ δὲ καθεῖργον· διπλῆ εἴσω ἐπανάκλασις, οἷον ἐπιπνίουσα· Θερμὸν ψυχρόν. *Quod eſt:* Spirationes parvæ, magnæ: frequentes, raræ: intro parvæ, foras magnæ: intro magnæ, foras parvæ: producta: offenſans: bis intro revocata: calida, frigida. *Præclare vero harum vim interpretatur* 1. *Progn. aph.* 17. *ubi in hanc ſententiam ſcribit,* Reſpiratio crebra ſi fuerit, dolorem ſignificat. *hoc explicans in Coacis ait,* Reſpiratio frequens & parva, inflammationem, & dolorem oppreſſionemque denunciat partium ſpirabilium. *ab inflammato nimirum thorace pulmonum, vel diaphragmatis. in his uſus adeſt: ideoque cum magnitudo adeſſe non poſſit, ea compenſatur frequentia. ita*

* qui utilia novit, non qui multa novit, ſapiens. 6. Epid. 2. 10. Hippocratica.

Frequens & parva.

Digitized by Google

asthma significatur à parva frequentique respiratione: talis etiam in gravidatis, hydropicis, saturis nimium, ventricosis, orthopnœicis à crassa materia, obstructis pulmonibus, pleuriticis, empyis. Si huic frequentiori ac citatiori supervenerit ᵃ μακρὸς πνεῦμα, *cum primo ab æstu fervido incandesceret cor, huius vacationem ostendet, nunc rarior facta cum libertate instrumentorum, laryngis, pulmonum, atque thoracis. Frequentior itaque spiratio denunciat imparem necessitati commoditatem: cum calori amplitudo spirationis respondere nequit, eius necessitas frequentia compensatur. Parva autem spiratio fit ab inchoata explicatione & collectione thoracis, indigna respirandi usui. est enim parvitas, defectio respirationis à symmetria quantitatis: quemadmodum frequentia, in brevitate quietis, aut etiam fere nulla.*

ᵃ rarior spiratio.

Parva & frequens.

1. Prog. 25. Frequens *ergo* respiratio, *ait Hippocrates*, dolorem significat, aut æstum sive incendium in partibus diaphragmate superioribus, *hoc est cordis vel pulmonum, si magna & frequens fuerit spiratio: nam sola magna spiratio hic non satisfacit.*

Magna & rara. Quæ vero magna est respiratio; (*expanso nimirum thorace in longum, altum & latum:*) quæque it longis intervallis,

hoc

hoc eſt rara ; quæ ſcilicet opponitur frequenti & parvæ; delirium ſignificat. *Ex cuius magnitudine ſignificatio ſit integrorum organorum reſpirationi dicatorum, moventium, deducentium, & excipientium. moventium quidem, quia thorax non eſt contumax : deducentium, quia aſpera arteria & larynx ſunt ab infarctu libera: excipientium, quia pulmones non ſunt obſeſſi. Sed quia raro ſpirant in per-neceſſario reſpirationis uſu (ſi febris adſit ardens) ex ea negligentia depravatam eſſe actionem mentis, qua ab inſtinctu & electione voluntas dirigitur, ſignificatio adfertur. Voluntas tunc ergo in vitio eſt, & ſui immemor. ut in Philiſco, Sileno, Dromeade uxore. Longis ex intervallis magna reſpiratio (per febres acutas) propria eſt delirii. Non tamen ſi quis delirat, neceſſario magnum & rarum ſpirat : nam proprium, attamen ſeparabile, deliriis hoc eſſe dicimus: ut in Pythone, & in uxore* 3. Epid. 3. *Dealcis, quæ breviſpira, & tardiſpira interdum erat. quam βραχυπνοῦν vocat : & in Anaxione. Delirantes raritatem ſpirandi addunt magnitudini; quod eorum depravata voluntas, uſus neceſſarii rationem non habeat, cum integra ſint reſpirationi dicata organa. altum enim ſpirat, partium ſpirabilium obedientia: rarum,*

dementia. Delirantis voluntas non ante memor fit functionis, quam acrior sensio excitata fucrit in phantasia, urgente necessitate. Simpliciter autem magnam respirationem edit partium spirabilium obedientia. Magna & frequens, est cordis incendio conflagrantis.

Magna.

Frigida quæ, & parva rara que.

Frigidus autem spiritus, *inquit Hippocrates*, qui è naribus & ore efflatur, valde est funestus. *nam extincto nativo calido in corde, mortem in propinquo esse significat in febribus acutis: nam in longarum paroxysmis nihil monstri gerit. Hæc spiratio est parva & rara: nam magna & frequens est calida, cum fiat à calore, in instrumentis respirationis concepto & aucto. Quare rara parva illa, iamiam moriturum ægrum significat. ita scribit Pindarus Pollucem deprehendisse Castora, à Lynceo & Ida vulneratum ac iam moribundum: ἄσθμαλι δὲ φρίσσοντ' ἀναπνοὰς χίε. quod est*, sed anhelatione rigentes respirationes habentem invenit. *Ita magna & rara spiratio per febres acutas, in parvam & raram degenerat, naturæ defraudatione. quod uxori Dealcis evenit, quæ βραχύπνοος interiit. & Pythion secundo die fuit βραχύπνοος: paulo post edidit πνεῦμα μινυθῶδες, respirationem minutulam, quæ brevi interitu finem habuit.*

Nem. ode 10.

buit. Frigidum ſpiritum ſentimus ab ore prodeuntem: & eſt parvus, nam uſus abeſt; & rarus eſt, ob fuliginis inopiam, & effœtam vim animalem.

Calamitoſum eſt etiam Hippocratis πνεῦμα πυρετῶδες, & λυγῶδες, *hoc eſt*, ſpiritus æſtuoſus & fumidus per febres acutas. *fundit enim retorridum excrementum talis efflatio, unde metus ſuffocationis à prægrandi æſtu pulmonum, & fuliginum copia quam peperit cordis impuritas. minus tamen funeſtus hic eſt ſpiritus, quam frigidus.* Calida.

Magna vero foras ſpiratio, *ait Hippocrates*, intro parva, peſſima eſt, & *morti propinqua, in acutis febribus. hæc fit ex copia fuliginis quæ excludi debet, unde imminet ſuffocationis metus.* Et contra, *inquit*, foras parva, intro magna, peſſima etiam mortique vicina. *Flagrante corde ab incredibili incendio, unde neceſſitas ſpirandi. non tamen hic tam præcipiti lapſu ab alto culmine ruit vita, ac ubi quis parvum, rarum, ac frigidum ſpirat.* De inæquali in una reſpiratione.

Lethale ſcribit Hippocrates habendum πνεῦμα ἐπῖδυον, & κατεπεῖγον, *hoc eſt*, ſpirationem productam tardamque, & properatam offenſantemque; *quæ ſcilicet cernitur in lenta inſpiratione, & cita expiratione; reſolutis muſculis inſpirabilibus*

Digitized by Google

ab effœta vi animali, unde non ſatis ſit neceſſitati. Sed unde cita expiratio? ex contentione muſculorum expirabilium, auxiliantibus intercoſtalibus, metu ſuffocationis à re moleſta, quam excludere nituntur.

Inter lethalia πνεύματα recenſet Hippocrates ἐμαυρὸν, hoc eſt, obſcuram ſpirationem: *quæ ab exolutis ſpiritibus vitalibus, extinctioneque caloris nativi. Ad hanc funeſtam calamitatẽ etiam viam invenit* Duplex revocatio ſpiratio-nis, *καὶ διπλῆ εἴσω ἀνάκλασις, οἷον ἐπισπίωσι: quod eſt,* duplex intro revocatio, qualis cernitur in iis qui ſuperinſpirant. *hoc fit ubi inter ſpirandum ſpiritus interrumpitur, iteratæque ſpiratio apparet, ut cernere eſt in pueris, qui plorando reſpirationem interrumpunt & duplicant. convulſionis argumenta gerit talis reſpiratio. nominatur hæc difficilis reſpiratio πνεῦμα περιπόνον.*

4.Aph.68 2.Prog.17 *Et tandem pulcherrimam Hippocrates deciſionem addit, ubi εὔπνοιαν (nam primum δύσπνοιαν explicaverat) interpretatur. ut redintegratio à medico ſiat eorum, quæ à natura excidere.* Εὔπνοιαν δὲ χρὴ νομίζειν χέρλα μεγάλῳ δύναμιν ἔχειν εἰς σωτηρίην τὸ ἄπνοον τοῖσι ὀξέσι νοσήμασιν· ὅσα δὲ πυρετοῖσιν ἐπὶ πλεῖστον παραμένουσι ἡμέρησι κρίνεται, *hoc eſt:* At vero ſpirandi facilitatem,

tatem, (*quæ voto cordis respondet in usu respirandi per febres acutas. Si nimirum respiratio magna sit & libera in dilatatione: mediocris in motu, quiete, & materia quæ expiratur. etenim spirandi facilitas est, cum ducitur spiritus ex facili, in qua omnia mediocria sunt, in thoracis dilatatione & contractione: motus celeritate & tarditate: quietis frequentia & raritate: in materiæ calore & frigiditate. hæc significationem adferunt spirabilia instrumenta esse integra, & voluntatem.*) *hanc, inquit, spirandi facilitatem*, scire licet præclare facere ad salutem: (*ut causa, & ut signum: nam spirandi libertate calor cordis ventilatur, temperatur, & nutritur. ut signum; significat enim, instrumenta singula, œconomiæ respiratoriæ dicata, integra esse: nec dolorem adesse in thorace: tum calorẽ frigusque abesse, nec in partibus, à quibus in contagionem trahitur thorax, ut in iecore, liene, ventriculo, diaphragmate, vitium hærere.*) *& hoc, inquit Hippocrates*, in omnibus acutis morbis, tum iis qui cum febribus sunt: (*ut in peripneumonia, phrenitide, iisque qui intra dies quatuordecim iudicantur, sive febres fuerint essentiales, sive symptomatica*) tum, *ait*, in iis qui intrà dies quadraginta iudicantur. *ut quæ febres in*

μεταπτώσεως, hoc est, ex degeneratione, retinent acutarum nomen: quod nomen amiserunt, cum integram non subierint crisin. Itaque respiratio, spiritus œconomiam bene aut male moratam esse testatur in usu, voluntate, & actionibus partium spirabilium. Memores sitis respirationem ex lege naturæ mutari, ætate, temperie, & tempore.

L. HEVR.

Digitized by Google

I. HEURNII

INSTITVTIONVM MEDICINÆ

LIBER XI.

DE PROGNOSI.

CAPUT I.

De utilitate Prognoſcos. ordo in his tenendus. Signum quid: & eorum differentiæ triplices, maximeque de Phænomenis triplicibus: & de vi primæ ſpeciei eorum, quæ De ſignis coctionis & cruditatis.

SENSIM *ad medicam exercitationem ducit nos filum hoc quod trahimus artis. Hactenus rerum naturalium, non naturalium, & quæ præter naturam hiſtoriam enarravimus: ſupereſt, ut ad uſum quo modo hæc flecti debeant doceamus, tum ad præſagiendum, tum ad ſanandum. Primo de præſenſione, dein de modo, quo, ad ægrorum ſolatium, hæc in theatrum proferat medicum.*

Fruſtra

Vtilitas. *Fruſtra profecto ad ſanandum cura ſuſcipitur, ſi neſcias qui morbi ſint redintegrabiles, quive calamitoſi. & , ſi curabiles, quibus temporibus tentari remediis oporteat, quibuſque rurſus inducia concedenda: nam in his tota tecmarſis habitat medica. hoc dicent Criſes & ſigna. Ab omni ſeculorum evo maximam laudem hæc medicinæ pars habuit, ut quæ τὸν καιρὸν medendi obſervare docuit, in quo ſane tota medicinæ vis fulget. Hunc ſi neſcias, ex curabilibus, fere incurabiles facies morbos: ſi noveris, inſanabiles iamiam futuros facillime ſæpeque ſanabis. ita eſt*, Data tempore proſunt, Et data non apto tempore

2. Acu. 12. vina nocent. *Docuit Hippocrates, inter cuncta cerealia cibaria, optimam eſſe ptiſanam in morbis acutis: demonſtrat tamen ille medicinæ dictator,* * *non κατὰ καιρὸν datam, venenum eſſe, & mortis conſequutionem adferre. Ea huius medicinæ partis eſt divinitas, iſque ſplendor, ut ſummo honore medicum, qui eam callet, afficiat. Profecto ſi quid eſt ſcripti, quod nobilem illam famam ſummo præceptori peperit, hæc illa fuit. hanc cum obnixe veteres ſapientia celebres viri, cum divino quodam eventu Hippocrates excoluit: ut recte de eo dicas, quod de Chalcante Homerus,* * *ὃς ἤδη τά τ' ἐόντα, τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.*

* importune.

Iliad. 2. * quod eſt: qui ſciebat & præſentia, & futura, & præterita.

vel

vel id, quod de Proteo Virgilius, Novit namque omnia vates, Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahentur. 4. Georg.
Cur veteres tanto studio hæc? dixi. cætera exigis? hæc cum morborum causarumque morbificarum vim, tum corporum robur & languorem nobis aperiunt: & quantum hæc triumphentur vel triumphent ostendunt: unde intelligimus num adsit spes salutis, & num confertim aut lente solvendus sit morbus, qua via, die, hora: & quando iure locoque nutricatui vel pharmaciæ studendum. Propterea Celsus scripsit, se velle Hippocratem imitari, cuius curationem licet recentiores mutaverint, Tamen, *inquit*, hæc ipsum optime præsagisse fatentur. *Ita profecto est. nunquam mutandorum & inveniendorum remediorum finis erit: polydædala natura, hominumque ingenia in his ludunt. At instrumentorum varietas artificem non facit: nec si mihi selectissima aurifabrorum organa forent, aurifaber essem: sed dexter eorum usus artificem probaret. Recte olim Herophilus, remedia nihil esse, & manum dei esse. nam nullus morbus est idem omnibus, nec ullum remedii genus eandem vim habet in singulis. Totam encheiresin præsentiendi in scriptis suis reliquit Hippocrates. sed quis legit hæc?* cessere magistri, 2. lib. in principio. 4. Georg.
Philly-

4. Georg. Phillyrides Chiron, Amythaoniusque Melampus. *Nos hoc undecimo libro, nitemur viam aperire ad uberrimum illum præsagiendi magistrum.*

Vt rem exordiamur; præsentiendi prædicendique scientiam, (maxime in morbis acutis, periculique plenis,) ex signis pepasmi & cruditatis, & ex specie ac tempore futuræ crisis, eorumque eventuum vi quæ in corporis mutato colore, charactere & mole enitescunt explorata, uberrime discemus. hæc monstrabunt signa. Præterea ad crisium tempus præsentiendum, maxime necessaria est summi vigoris in quoque morbo futuri præsagitio. primo de signis pepasmi & cruditatis: dein de morbi temporibus, maximeque de vigore agam, ut ille futurus noscatur: ni enim ille compertus fuerit, crisis tempus præcognoscere non poterimus. dein de crisis tempore & specie & quæ eo spectant: & de signis salutis & mortis. Ita, Summo DEO *Optimo Maximo annuente, in his transigam, ut planissimam viam ad uberrima illa Hippocratis Prognostica aperiam.*

Ordo in his tractandis.

Signa: & quid sit signum.

In acutis periculique subiti plenis morbis quidnam eventurum sit, ex signis Tecmeriis, hoc est syllogisticis (quibus positis, ac sensibus expositis, necessario quadam his consectaria intelliguntur) præsentimus.

Signis

Signis triplicibus omnis præsensio aperitur. quædam sunt Pathognomonica, alia Epigenomena, tertio sunt Epiphænomena. Signorum differentiæ.

Pathognemonica speciem differẽtiamq; & magnitudinem morbi denotant. nam hæc necessario sũt morborũ consectaria, & omni solique eiusmodi morbo, & semper. ut lateris punctorius dolor, difficilis respiratio tussis, & acuta febris pleuritidi perpetuo adsunt. Pathognomonica.

Epigenomena, morem etiam morbi, ut & epiphænomena, denunciãt. hæc non perpetuo consociant se morbis: ut deliriũ in pleuritide. ἐπιγένεσις, *hoc est propagatio, hanc indolem, habet ut utroque malo & utriusque foco superstite, propagatio fiat unius mali ad alterum, quod est* ἐπιγίνεσθαι. *ut si melancholia in epilepsiam abeat: melancholia superstes remanet, humoremque melancholicum gignet epilepsiæ. Epigenesis auget malis ægrum. de his ita Hippocrates,* Τῶν νοσημάτων ὅ, τι ἂν ἕτερον ἐφ' ἑτέρῃ γένηται, ὡς τὰ πολλὰ ἀποκτίνει. *quod est,* Quorum morborum alter supervenit alteri, maximam ille partem interimit. *Nam cum infirmo iam corpore, maleficentia morbi præsentis, alter morbus incidit, prius ab imbecillitate moritur, quam morbus nove adveniens, cursum suum confecerit. nam nulla epigenesis deducit causam morbifici, sed maiorem subesse denotat: unde nec* ἐπιγένεσις quid. Lib. περὶ παθῶν.

de nec levationem primigenii morbi à quo enascitur, adfert, nec incidit nisi in magnas affectiones, & metu exterret sinistri iudicii, & per sympathiam semper evenit. Quare notent studiosi epigenesin differre à metaptosi. metaptosis enim fit, cum humor relicto priore foco in aliam partem devehitur; suscitaturque geminis modis, aut per diadochen, aut per metastasin. diadoche fit bonis agri rebus; cum morbifica materia, à nobili parte in ignobilem, superne deorsum, intus foras, & procul à morbi foco excluditur. metastasis ex adverso evenit, non sine periculo.

Metaptosis.

Tertio loco erant signa Epiphænomena, cum quibus nobis hic maxime negocium est. hæc maxime morem morbi loquuntur. illa prognosis quæ ducitur ἐκ τῶν ἐπιφαινομένων nunquam fere fallit. Apparent hæc triplici idea ac facultate, ad coctionem vel eruditatem, salutem aut mortem, & ad tempus aut speciem futuræ crisis. Ad coctionem eruditatemve quæ elucent, denunciant brevitatem ac prolixitatem morbi: unde etiam salutem vel mortem, & tempus crisis. Hippocrates horum efficaciam explicat in urinis, deiectionibus & expectorato: in venosis, alvinis, ac thoracicis morbis conspicua. Hæc signa quocumque morbi tempore se in conspectum dederint,

Epiphænomena.

Coctionis & eruditatis.

rint, certam significationem præbent: coctio, ad salutem ac morbi victionem: cruditas, mala semper, acrisian, diuturnitatem morbi, eiusve recidivam, aut mortem præsagit. nam de bonis nunquam auguria mala sunt: neque de malis, bona. Fugax tamen coctio mala, ex collapsa virtute coquendi, vel de succi morbifici succrescentis perennitate. & particularis coctio frustra suscipitur in cruditate universalium excrementorum. ita scripsit Hippocrates in parotidibus urinas, modo pepasmi participes, modo expertes, pestiferas esse. cruditatis vero quando firma mutatio est in pepasmum, bene res eunt. Exemplo sit apud Hippocratem secundo Prognostican urina, deiectio, expectoratiũ. de urina ex eius sententia egi libro nono: quare iam paucis eius sententiam aperiamus de deiectionibus, & expectoratis. Deiectio, *inquit*, saluberrima est (*nam est indicium bene moratæ beneque constitutæ naturalis œconomiæ in coquendo, distribuendo, & excernendo; & vacuitatis phlegmones vicinarum ventri partium.*) mollis (*nam indurata fit ex hepatis venarumque maiorum ardore. nisi tamen ex ciborum qualitate hæc eveniant.*) & figurata. (*ut non sit adeo mollis ut fluctuet; sed ut suo termino definiatur.*) quæ eodem tempore, quo sano olim fertur.

Exemplum coctionis & cruditatis.

Aph. 11.

fertur. (*nam æquale ab eadem alteratum facultate, æqualia copia, similia qualitate excrementa gignit, pari tempore colligit, eodemque temporis tractu excernit. unde intelligimus trium facultatum alvinarum robur restibile in coquendo, retinendo, & expellendo.*) Copia vero, si iis quæ ingesta sunt analogia respondet: *si enim accisa fuerit copia, iecoris nimiam prolectationem, aut distributionis vehementiam significabit: si uberior fuerit deiectio, distributionis interceptæ significatio adferetur.* Aph. 12. Quodsi, *ait*, liquida fuerit deiectio, consentaneum est ipsam neque stridere (*nam id flatus arguit caloriſque languorem, vel acerrimum indomitumque succum*) neque etiam crebro & paucum secedere: *id enim extimulatæ facultatis retentricis vel ferocioris succi symbolum: & nihil paucum est criticum, nec quod frequentem erethismum procreat.* *Quare, ex contraria ratione, Si liquida sit deiectio sine stridore, sitque multa & rara, sine graveolentia; talis apparebit ad salutem in morbis ventris. proprium enim eius est signum. Quare signa recte suis causis accommodentur: ut si capitis in affectibus eadem deprehendas quæ in alvinis, non ita salutaria erunt: nisi enim signa propria se una consociaverint salutaria,*

Signorum dignitas.

ria, nihil de ſalute inde ſperare poteris. pluris enim faciendum eſt unum ſignum proprium malum, quam decem communia bona. Sin vero, *inquit Hippocrates,* Aph.23. ſæpe & multum alvus feratur, in deliquii animi periculo erit. *nam plurimum & repente vacuare, periculiplenum. Rara igitur & accumulata deiectio, laudabilis erit: nam eſt critica.* Cæterum, *ait,* Aph.24. alvi excrementum debet craſſius fieri, (*ſi ſcilicet ab initio eliquata fuerit alvus. alioqui, ubi illa dura fuerit, per criſes recte illa interdum effunditur, induranteque exurenteque cauſa iam evicta, excluſaque in alvum materia morbifica. craſſeſcat ergo fæx pepſi: at materia morbifica pepaſmo. hæc tamen ita craſſeſcant, ut ſit mollis ac conſtans deiectio, qualis eſt optima*) morbo, *ait*, ad criſin eunte. *æquali nimirum progreſſu dum pergit ad ſalutarem criſin. hoc celeritatem & ſecuritatem criſis præſagit. nam quicquid coquendo matureſcit, ex aëreo fit aqueum, & ex aqueo terreum.* Sed illud excrementum ſubruffum quidem ſit. (*hoc enim ad criſin præclare apparet quod copia & qualitate bilis moderate tinctum eſt: non autem à prærubra bile, quod evenit in reſoluto hepate, officiique immemore in ſanguine generando: aut à bile multa, hepate incendio* conſa-

conflagrante. vel si non tingatur suo colore fax, hepar ab infarctu laborare argumentū erit.) neque graveolens multum: *nam hoc à putredine esset. sed cum non valde fœtet, significat, in ea coctione qua fax fabricata*
Apho. 16. *fuit, calorem nativum evincere.* At vero, *inquit*, deiectionibus præliquidis, (*quæ scilicet nec progresso morbo crassescunt: quod signum est summæ atque indomitæ cruditatis,*) albidis aut pallidis, (*intercepta chyli distributione, ab obstructione alvinarum venarum, vel phlegmonoso ab hepate. alba vocat, referentia ideam sumpti cibi, catachresticos: quam pro colore assumpti cibi nigram esse licet; ut si quis leporinam pulpam assumpserit. vel cum bilis tinctura est expers deiectio, obstricta vesicula bilis, unde icterus. vel alio translata bile, ut in caput, fit phrenitis: significat enim traiici sanguinem à bile.*) aut prærubris, (*resoluto hepate, ut in dysenteria hepatica: aut bilis sinceris copia,*) vel spumantibus alvum ferri, (*à calore liquante corpus, aut à flatu contumaci qui materiam agitat,*) hæc omnia, *inquit*, sunt calamitosa. Sed illud affirmat calamitosius esse multo, paucum (*significat enim colliquationem. nam copia sum à ciborum copia esse poterit: vel si à valida sit colliquatione, fœtore discernentur.*) & lentum,

Hæc ad dysenteriam spectant. Aph. 17.

tum, (*ab æstu, si à cibo lenteſcat, erit copioſa deiectio*) & album, (*quod fit cum nuper nata liqueſcit pinguedo: minoris colliquationis index.*) & ſubflavum, (*ex firmiore vetuſtioreque adipe: ex maiori concepta febre: maioris colliquationis index.*) & æquale excerni: *ut enim in rebus naturalibus optimum ſignum eſt æqualitas, quia bonitatem materiæ, & naturæ vim ſignificat, quod nulla materiæ pars fugerit naturæ alterationem: ſic contra, eadem in rebus non naturalibus, eſt ſignum peſſimum: quia ſignificat cauſæ contra naturam agentis, in omnem partem materiæ morboſæ æqualem actionem, & quod toti materiæ ſe æqualiter inſinuarit.* Sed his Aph. 18.
etiam magis funeſta fuerint nigra, (*nam atra bilis nulla parte excerni poteſt, bonis ægri rebus. omnis enim humor ſincerus eſt malus, uredine abſumpto eius miti ſero.*) aut pinguia, (*à febre liquante corpus. ſi non ſit à cibo, ut in Thaſo evenit Pario. ſed hæc fœtorem habent iunctum.*) aut livida, (*extincto calido nativo,*) aut ærugino-
ſa, aut graveolentia. At, *inquit*, de- Aph. 19.
iectiones variæ, (*hoc eſt diverſarum partium ſymptomaticæ; & variæ mutationis, quæ fit à febrili calore*) maiorem quam illæ diuturnitatis ſpem adferunt, (*quam excrementum illud ſimplex nigrum, quod*

iamiam

iamiam futuram mortem denotat. nam ubi polydædala varietas adest, verisimile est non prius extinctum iri calorem, quam ad pravissimum excrementum erit deventum: pravissimum autem est nigrum.) sed tamen non minus sunt funestæ. Sunt autem hujusmodi strigmentosæ: (*hoc est abradentes,*) biliosæ, *nimirum meracæ,* porraceæ & nigræ: *à calore urente. Plura vellem ex Hippocrate, sed lex Institutionum me sistit: quare ad alterum exemplum propositum pergo.*

Exemplum secundum in coctione & cruditate. 2. Prog. Aph. 38.

Expectoratum, *inquit Hippocrates*, in omnibus morbis qui in thoracem & pulmones inciderunt, (*ut in pleuritide & peripneumonia:*) cito, (*hoc est intra primum morbi quaternarium, hoc est primis tribus diebus: nam tunc non ultra septimum prorogabitur.*) & expedite expectorari debet: *hoc est sine ulla tussis vi, & ullo dolore aut ulla difficultate spirandi. ex quo notatur vis musculorum intercostalium, ideoque integræ facultatis animalis: ac dein libertas venosæ arteriæ ac bronchiorum pulmonis: tum etiam naturæ in coquendo vis, & bonitatis materiæ. itaque inde fit significatio, quod facultas, instrumentumque dolore vacans, & humor sint optime ad exclusionem parata. Ne longum faciam, & ne institutam brevitatem violem*

violem (quod tamen si liceret, vellem hic in Hippocratico campo;) hæc est summi præceptoris de expectoratis sententia. Optimum est expectoratum album cum flavedine, læve, æquale, nec tenuius nec crassius: tale autem est quod ταχέως καὶ εὐπεπέως expectoratur. At subflava, subpallida, spumosa, & tenuia solam cruditatem denunciant, & non gravius malum designant. at absolute crudum est, quod nullo modo expuitur. hæc summo DEO *annuente, alias, ad Hippocratem, latius enarrabimus.*

Coctionis & cruditatis signa, semper stabilem firmamque significandi potentiam habent, quocumque tempore morbi effloruerint; & notant num in melius vel deterius se flectet morbus: & inde etiam scimus tempus futuræ crisis: nam late per totam præsentiendi artem pepasmi signa se fundunt.

R CAPUT

CAPUT II.

De ſecunda Epiphænomenωn ſpecie, quæ De ſignis ſalutis & mortis. & quæ ad melius, vel deterius. Quæ illa ſigna ſint ex quibus hæc futura præſentiamus; & quæ illa ſigna ſint quæ hæc iam adeſſe denotent.

SECUNDAM *ſpeciem Epiphænomenωn ſignorum pertinere diximus ad illa ſigna quæ maxime ſalutem vel mortem denunciant: nam ex illis, triumphatæ naturæ vel morbi teſtimonium adfertur. Hæc etiam ſpectatur in urina, alvi deiectionibus, expectoratis, euphoria & dyſphoria, in ſomno & vigiliis: nam (ut diximus, ubi de coctionis ſignis) cruditas & pravitas horum, interdum calamitatem denotant. Sane ad hoc caput pertinent omnia quæ de criſibus ſcribuntur; & multa quæ ſequentibus capitibus de tempore & ſpecie criſis huc referri debent. nam omnia ſigna quæ ex actionibus læſis ducuntur, qualitate mutata, & excrementorum ſubſtantia, qualitate, quantitate, tempore, excernendique modo, & de coctione & cruditate, huc ſpectant. etiam peculiariter ad hæc pertinent ea quæ ab eſſentia corporis*

poris ducuntur, in eius temperamento, habitu, & quæ hæc ſequuntur, ut calor ſequitur temperamentum corporis; character & moles ſequuntur corporis habitum, utriſque conſectaria ſunt excrementum, & actio facultatis triplicis, animalis, vitalis, naturalis. Satis nobis erit in exemplum accerſere, quod ad habitum corporis pertinet, faciem illam cadaveroſam ab Hippocrate celebratam: & aliud quod actionem animalem ſpectat, decubitum ægri. In his modum videbitis non infœlicem, ſpero, quomodo Hippocrates enarrari & intelligi debeat: fugatis diverticulis & ſophiſmatis. Hac notione, *inquit Hippocrates,* præſentiendi ratio in acutis morbis duci debet, (*hoc eſt, in illis morbis qui celeriter, continenter, & ſumma ſymptomatum vi moventur: ſive fuerint febres eſſentiales, quæ conſiderantur in vitio humoris, ut cauſi: ſive morbi cum febre, in parte cuius officio vita carere nequit.*) ut notes primum ægri faciem (*nam iure ab ea incipiendum, hoc eſt, à maximis & facillimis, quæque medicis primo acceſſu occurrunt. nam proponit faciem, hoc eſt ægri frontem, nares oculos, tempora, & os,*) an ſimilis ſit bene valentium: (*in colore, charactere, mole, & excrementis. Nam diagnoſtica medicinæ pars hæc, à ſimilibus &*

1. Prog. 3. Exemplū ſignorum cataamicoforum, in cadaverosa facie. Acuti quē morbi.

dissimilibus initium ducit : nam cuncta præsentiendi ars posita est in distinctione similium & dissimilium corporum, causarum, & signorum. ita hic dicit, quo æger valentibus similior fuerit, eo rectius illi erit: quo longius hinc abierit, eo peius.) ac potissimum, *ait*, suiipsius: (*ita tamen ut reflui humoris nulla excusatio adferri possit, à causa quæ est à foris; ut ignis, caloris, ictus vel lapsus in faciem, vel perturbationis criticæ, cum iamiam in procinctu est crisis.*) ita enim optima erit. (*nam principum facultatum corpus gubernantium, quarum potissimum robur in facie & oculis explendescit, vim vegetam ostendit.*) quæ vero simili est contraria, periculi plena est, (*cum mutata sit charactere, colore, mole: modo dictarum iam rerum, nulla sit excusatio iusta.*) Huiusmodi sane hæc fuerit. Nares acutæ, (*hoc est, gracilis nasus in extremis, & quasi compressus: quod fit, cum proxime cutis tangat cartilagines, exhaustis iis quæ interponi solebãt; humido nimirum, parteque carnosa absumpta. nam hæ carneæ nasi partes facile exhauriuntur vi æstuantis febris. unde etiam significatio fit, sanguine nutritio fraudari partes, oppresso calore nativo à calido præter naturam.*) oculi concavi. (*exhausto vitæ prædio à vi febrili, dissipatoque*

Cadaverosæ faciei enarratio; quæ in proverbium eraducta, Hippocratica appellatur.

zoque humido nativo, & alimenti inopia, unde muſculi oculorum tabeſcunt, ac membrana oculorum collabuntur: unde oculi minores redditi, totam ſibi dicatam ſedem non implent. & cum oculi circumfluant ſpiritibus animalibus, ob videndi munus; illis etiam vi febrili exhauſtis, oculi tenuantur. quoque oculi fuerint humidiores, eo facilius gracileſcunt & cavi apparent. loquitur hic de cavitate quæ intra tres dies evenit.) tempora collapſa. (*gracileſcentibus ab æſtu febrili quatuor temporum muſculis, ita, ut cutis, os temporum feriat. Sed cur potius hæc pars extenuatur? quia ſola hæc inter partes capitis, vere muſculos habet.*)auriculę frigidæ, (*non fugaci frigore, ſed fixo conſectario ardori febrili, ita ut non unquam racaleſcant: quod periodici frigoris inſigne eſſet. hæ ſunt frigoris capaciſſimæ, utpote corpus cartilagineum, pauco ſanguine rigatum, nulla carne veſtitum: facileque ab exhauſto laborant vitalis principii. unde frigent, nec incaleſcunt nectaris vivifici afluxu, quo præter cetera fraudantur: & emortuæ palleſcunt.*) & contractæ auriculæ, auriumque lobi inverſi. (*quaſi convulſæ verſus nervum illum, unde ſentiendi vim accipiunt: nam ſubſidium cartilagineum non habent, propterea vertuntur.*)

quin cutis circa frontem dura, tum circumtenta & arida. (*qua cutis musculosa, vel verius musculus cutaceus; & caro tenuis, in acuta febre, facile tabescit. haec durities est signum perfectae extenuationis; exhausto humido primigenio partium solidarum: & non tantum dissectis spiritibus: cum ad ultima ventum est maciei. Ante ariditatem illam primo laxatur cutis in rugas: nam causa madefaciens primo tendit, dein in mollitiem laxat eam, cum spiritus & quid humidi exhauritur: sin diutius id fiat, solidae liquantur partes, unde tensio. Est itaque duplex exhaustum: unum inchoatum, ut cum corium igni admovetur, primum laxatur; alterum est perfectum, ut cum tandem corium siccitate contrahitur. pallor cutis, utriusque est signum; sed addita tensio, perfectam indicat extenuationem: haec incurabilis, fractis solidis partibus, pepasmi auctoribus.*) colorque totius faciei pallidus. (*succi nutricatui dicati inopia, & corruptione.*) aut est niger, & lividus, aut plumbeus. (*extincto calido innato: cuius extinctio in corde, & mors est. sed extinctio in parte una, ad extinctionem futuram totius apparet: maxime si illa pars pallori opportuna non sit; ut hae sunt partes natura cutaneae, palpebrae, aures, nares, labia. & inter illas*

illas palpebræ certissimum signum præbent; nam difficillime livorem ducunt, largo spiritu circumfluæ.) Itaque præclare investigatur unde eveniat hæc faciei mutatio, & quorsum appareat in colore, charactere, & mole: hæc enim primum venit sub aspectum medici. Hæc quo propius absunt à peculiari cuiusque natura, eo melius res ægri eunt: quo longius, eo peius: nam acuti morbi, citam adferunt morticinam naturæ: cum liquuntur vi febris solidæ partes. quæ significatio maxime elucet in facie, quæ ita emacruit, ut ad ultima ventum esse testetur. Emacruit autem exhaustu humidi primigenii, unaque fraudata nectare vivifico cordis, hoc est spiritu, sanguine, & calore vitali, labefactatoque corde. Vnde cum illud non æque sanguinem hauriat, nec aërem excipiat quẽ ducimus, nec cæteris ea affundat partibus liberali ut solet manu; hæc tunc morticina elucet in facie, quæ loquitur quid intus agatur. Ita quæ Hippocrates ibi proponit, salutis & mortis signa ruminari debent. Et prudens medicinæ ille præceptor, mox distinctionem subnectit: nam ut causæ signorum variæ fuerint, ita eorum variæ sunt vires. Si itaque, *inquit*, incunte morbo talis facies fuerit; (*hoc est, spacio dierum trium primorum: quod definitur pri-* 1. Prog. 4.

no quaternario,) nec adhuc potis sis ex aliis signis artificiose & scienter coniecturam facere, (*quæ peti solent ex partium aliarum mutata essentia, actionibus, & excrementis. hæc etiam erunt perlustranda, an faciei mutatæ subscribant exhausto: ut malus decubitus, capitis dolor, sitis, & talia. si non adsint, roga quæ hic iubet. nam si alia prava signa eluceant, non opus erit interrogatione: sed ex illis facile intelligemus, malignitatem morbi causam fuisse mutatæ formæ.*) interrogare oportet num vigilarit homo, (*agendi nimirum aliquid causa, aut mœrore; non autem à cerebri intemperie, & anathymiaseos pravitate, inducta somni vacuitate: sed si non firmiter fixa sit causa, nec ea perennis à febre maligna, unde solidæ partes liquuntur, sed si sint fugaces.*) an alvus profuse fluxerit, (*non quidem per καταπραγίαν ab exclusione, cum tædet alvum sui officii, ut in pleuritide invetera-ta, quæ perseverat effusio: sed effusa aliquantisper alvo per fugacem diarrhœam. non à liquefaciente febre illato fluxis: sed si ipse per se extiterit.*) an inedia & fame laborarit. (*unde genius defraudatur, syrrhoë cordis non restauratur: unde pallet, labiturque facies: nam qualis terra arboribus, talis alvus hominibus, ait Hippocrates.*)

crates.) Quod si eorum quippiam fatea- Lib. De humori-
tur, minus periculi subesse putandum bus.
erit. (*id est, si in confesso fuerit evacuatio aliqua non firmiter fixa: ut vigilia, inedia, alvi profluvium, hæmorrhagia, sudor: inde solidæ partes non liquuntur. hic non æque periculose ægrotant: quod hac causa extenuationis ablata, restitui nutricatu possit: vel inde non tam cita & certa mors venit. cum alioqui periculo non vacet: nam adest inchoata extenuatio, dissipatis spiritibus & humoribus, non tamen solidis.*) Iudicantur autem & cognoscuntur huiusmodi in die & nocte, (*hoc est, 24. horarum spacio. κρίνεται, inquit, hoc est probatur ac cognoscitur: nam tunc consistit, nec ultra procedit: sed è diverso, initium habet redintegrationis, siquidem ex fugacibus illis dimanavit: nam tunc vino & pane 24. horis recreabitur: sin hoc non fiat, etiamsi illæ causæ præcesserint, à morbi malitia erit, & deterior evadet facies.*) si ob has causas facies talis fuerit. (*nam si ita cadaverosa evaserit, dissipatis spiritibus & humoribus: non tamen à partium solidarum exhaustu: nec si fluxio à liquefaciente febre obortæ fuerit, sed ipsa per se extiterit: erit tunc facies laxa, non intenta: ab inchoata extenuatione.*) Sin nihil horum præcessisse dicat, neque

definito hoc tempore facies restituta fuerit, (*hoc est spatio vigintiquatuor horarum, si non redintegretur in pristinum colorem, characterem, & molem*) sciendum mortem in propinquo esse, (*quod fractis viribus, morbus vires acquirat eundo; eo quod hac ineunte morbo apparent.*) Quodsi etiam vetere pluſquam triduo aut quatriduo morbo (*periodo iam prima exacta: tunc non solum pervestigandum de vigiliis & cæteris iam dictis: sed & alia signa erunt perpendenda, quæ, iam antiquiore morbo, se in conspectum dabunt. de quibus postea egit.*) huiusmodi facies fuerit, (*qualem depinxi: cadaverosa, pallida, collapsa; à se mutata in colore, charactere & mole, ut noti vix eam noscant.*) de iis quærendum de quibus ante est præceptum. *licet enim lethalis hæc sit facies, non tamen necessario est funesta. nam à variis causis nasci potest: à morbi malignitate eiusve diuturnitate, vel à causa ex tenuante occulta aut manifesta, ut inedia, alvi fluxu. Si ergo illa facies aliunde induit hanc ideam quam ex malignitate & vehementia morbi, non necessario erit funesta.* Quin & alia signa, Aph.5. *inquit*, necessario considerare oportet, tum in universa facie, tum in universo corpore, tum in ipsis oculis. *Enumerat ille*

ille alias notas ab his, quæ ſolent intra tri-duum eluceſcere. ſed contraho vela: & ad ſecundum exemplum eo.

Exempl. & ſignorum calamitoſorum in decubitu. 1. Prog. Aph. 8.

Decumbentem, *inquit Hippocrates*, quin etiam ægrotum oportet deprehendi à medico (*cum nimirũ minime hoc expectat æger, ne de induſtria ſe componat, & vires colligat.*) iacentem in dextrum aut ſiniſtrũ latus, (*id enim denotat infractam naturæ vim, quæ muſculorum robur tutatur: nam firmat animalis vis corpus in tali figura: cadaver nunquam eo modo locaveris; quin ſupinum aut pronum ponderе ſuo trahetur: nam minus firma eſt lateralis figura, quam plana, qualis pectoris atque dorſi;*) manibus, collo, & cruribus parum reductis; (*hæc enim artium figura eſt naturalis, omniſque infirmitatis expers: nam laſſis & infirmis laxantur brachia & crura. ſed hæc figura naturalis, eſt omnis doloris expers, facillima, atque amabilis.*) ac corpore univerſo molliter decumbente: (*nec ſoluto, nec contracto corpore.*) ſic enim maxima pars bene valentium corpus componit. Atque in bonis ducendi ſunt illi decubitus, qui bene va- Aph. 9.
lentium ſimiles ſunt. At vero ſupinum iacere, manibus, collo, & cruribus valde proiectis, minus bonum. (*flectit ſe iam ad peiorum deſcriptionem. ſupinus*

quasi medius est. nam si assuevit ita cubare, nec medicum revereatur, bonus erit decubitus: non enim ex resoluta vi animali proficiscitur, nec ex delirio.) Quodsi
Aph.10. etiam declivus fiat æger, (*tantum interest inter naturalem habitum decumbendi, & hunc iacendi, quantum inter avem glande traiectam, quæ ruit, & eam quæ prætetibus pennis è sublimi præceps in terram devolat.*) & delabatur è lecto ad pedes, (*naturalis decubitus est in alterutrum molliter latus, modiceque sunt illi artus reflexi. Sed miserrima est ista iacendi conditio eius, qui supinus iacet membris collapsis, sine potentia se convertendi, quique subinde ad pedes labitur. fit hoc, exutis musculis sustinendi corporis officio, ob resolutam facultatem animalem, & spiritibus exhaustis. ita cadavera labuntur, si acclivia ponantur, cum à facultate non erigantur: nam qui supini cubant erecto corpore, quodam id facultatis robore præstant.*) perniciosius illud est. *exhaustis spiritibus animalibus: unde musculi reddunturofficii sui immemores: inde ægri ad pedes labuntur, musculi non stabiliti. id in pro-*
Aph.11. *cinctu mortem esse significat.* Quodsi etiã denudatis pedibus deprehendatur, (*quo frigidam captet auram. dicit, si deprehendatur: tegunt enim interdum pedes præsen-*

te

te medico, quos alioqui revolutis ſtragalis foras exponunt. cuncta quæ fiunt contra naturam ægri, calamitoſa ſunt: ſi non fuerint à perturbatione critica. nam hæc etiam urinam albam, deliriumque ipſum, dum itur ad criſin morbi acuti, excuſant. itaque ſi in acuta febre, in prudenti ægro, nudi deprehendantur pedes, extra humoris ad criſin commotionem, grave intus conceptum malum teſtatur.) nec admodum calidis: *(quo valide frigidam captare non opus ſit. quod denotat viſceribus conceptam inflammationem, aut intus conceptam putredinem; cuius à ſynatriſmo perpetuo & motu, continua excitatur febris mali moris & periculi plena: ut in quibus extimis non admodum calentibus, interiora ipſis utuntur. Alioqui ubi gravi ardore occupantur membra, nihil monſtri erit, pro æſtu febrili frigora captari, ut fit in febre acuta bene morata, ubi toto corpore funditur calor. ſecus in lipyria, & cauſo, in quibus ardent viſcera cum artubus algidis.)* manibuſque collo ac cruribus negligenter proiectis & nudis: malum id eſt: *(eſt indecora artuum huc illuc proiectio. ita nulla adeſt iacendi actio: nam animalis vis languet, non gravitate τῦ φερομένυ, hoc eſt portati corporis: ſed infirmitate ac fere ἀδυναμίᾳ τῦ φέρεσθαι.*

hoc

hoc est impotentia facultatis portantis. sed tædet eum omnis figuræ & loci, cum falsi caloris in artubus tædio.) inquietudinem enim significat. *nimirum nauseabundam, à ventriculi morsu bilioso: vel nauseæ experte, quæ est deterior: utpote quæ sit à virium oppressione, qua pondus membrorum sustinere nequeunt: vel à præcordiorum incendio. est enim duplex alysmus, νωθὴς, & ἀνάπαυστος. uterque iactat & nudat artus. quamvis virtus oppressa, iactandi maxime sit causa: nudandi autem, causus & liparia.* Funestum etiam est hiante ore dormire perpetuo: (*inde enim intelligimus viscera incendio conflagrare: & exhausta facultate animali, musculos contrahere solita masticatorios: unde resolutio musculorum qui à capite descendũt.*) & crura, ægro in dorsum iacente, plurimum contracta esse; (*est delirii plenus hic iacendi modus: nam conatum & vim habet: quod in languentibus, & in dorsum ob infirmitatem iacentibus absurde fit;*) multumque complicata. (*indecora est hæc artuum implexio vel contractio: delirii vel convulsionis signum. si à delirio illud eveniat, in propinquo mors est: sin ante deliriun, diutius æger vivet.*) Quodsi in ventrem iaceat, cui dum bene valerer insolens sit ita dormire, delirium

Aph. 12.

quod-

Digitized by Google

quoddam id præ se fert, (*est enim actionis depravatæ aut deperditæ in iacendo*;) aut dolorem partium alvinarum. *excluſa nimirum bilioſa materia in ventrem, undę tormina, quæ miteſcunt aliquantulum, dum cohibetur aliquo modo irruentis humoris invaſio: quod fit ab eo decubitu. ſin à flatu fuerit, is eo modo diſcutitur: ſi à crudo frigidoque humore, is ab eo ſitu coquitur & caleſcit.* Iam vero crebro reſidere velle ægrum, (*tædio decubitus, cum iacere non poſſit: ſed in ſpinam ſe erigat, ut in lecto ſedere videatur,*) cum iam ad vigorem ſuum venit morbus, (*non cum iam peculari paroxyſmo fatigatur: vel cum iam primum morbus invadit.*) calamitoſum ſane id eſt in cunctis acutis morbis. (*ob ſummam ſpirandi difficultatem: & in acutis morbis tamen perneceſſarius eſt reſpirationis uſus. in his denotat delirium, iactationem, vel, ut dixi, ſpirandi difficultatem. delirium ſi adſit, cerebri affectionem denunciat. iactatio vero indicat febris immanem vim, aut nauſeabundam anxietatem ſtomachi. reſpirandi difficultas, tantum viſceribus incendium conceptum eſſe, ut cogat ægrum crebro reſidere velle, eo tempore quo maxime ocio indulgere deberet.*) ſed id longe peſſimum eſt pulmonibus morbo obſeſsis. Aph. 12.

ut

ut in peripneumonia cum orthopnœa consociata, id funestum, oppresso thorace & pulmone. Hoc modo examinentur reliqua apud Hippocratem in Prognosticis.

VIRES cum morbo.

Sed ut recte noscas futuram calamitatem aut victoriam lætam, committere debebis signorum causarumq; potentias cum agri viribus. quare morbi natura, & corpus quod morbo obsessum est perspecta sint. Qui morbi natura vi, aut artis auxilio evinci possunt, hos feliciter historiam suam absolvere posse spes est: sin minus, in angusto spes erit. nam tunc salus vitæ in promptu est, simulatque naturæ vegeta potentia triumphare potest de morbo: sicut mors in propinquo, triumphata natura. Sed eam de morbo triumphaturam indicio sunt, cum iis explendescit commodis quæ pugnant cum morbo, vitamq; ipsam tuentur ac sustinent: nam hinc veniunt pepasmi & crises. Sed unde nam hæc certa spes, aut mox futura calamitas nobis elucebit? ex indiciis certis. unde illa petam? ex morbi essentia, causis, effectis, analogia: de quibus mox sequenti capite. Si hæc immunia fuerint, maligna, assidua, his ad morbi decursum vires non pares, & concors horũ conspiratio ad mortem, & motuum ductus, ordinis, vel seriei expers, ad interitum apparebunt. Elucent vires ex facultatibus,

VIRES vitæ.

exere-

excrementis, & qualitatibus mutatis. excrementa ſunt urina, alvi deiectio, ſputũ, quod è naribus labitur, vomitu excretum, ſudor. in his cruditas & coctio. Vaſorum morbos indicabit urina: thoracis, expectoratum: ventriculi, inteſtinorum, hepatis, lienis, alvi deiectio & vomitus. Quare res ægrorum ſerie quadam recte examinentur, ita calamitoſa & ſalutaria ſigna deprehẽdemus. primo exploretur vis morbi: dein pars affecta ob oculos ſit: de his mox dicemus. ultimo vires metiemur. Si itaque omnia conſpirant in ſalutem vel perniciem ægri, certa erunt præſagia. Si vitali facultati beneſit, at animales cottidie fatiſcant, naturales vero continuo in melius commigrent; tunc accurate perpendendum, ad quas functiones maxime hæc læſio ſpectet. nam in qua facultatum parte morbus hæſit, ab hac potiſſimum iudicium pendet. Vitalis tamen facultas præcipuum locum obtinet: nec deſperandum dum illa ſuo robore fruitur: nec temere ſperandum ubi illa peſſundatur. Perpende igitur num actio ſit abolita, diminuta, vel depravata. Num prius ægrotarint quam nunc, explora: & quantũ à genio ſuo degenerarit corpus, perſcrutandum, una cum humore. an die critico ephodus naturæ adſit. in iuvene ſemper reſtibilis ſpes: in ſene nuſquam.

Hippo-

Hippocrates multa ſigna prodidit ducta ab egro, viribus, morbis, & partibus: maxime in nobiliſſimis tribus Prognoſticon libris. Axioma. *Hoc ratum, Nulla criſis ad ſalutem fit, ubi ad calamitoſam vim morbi accedit ſumma virium infirmitas: propterea calamitoſa ἐπιφαινόμενα hic tunc efflorescunt. Multi ſunt quidem terrifici morbi ſpecie & magnitudine: ſed nulli adimunt ſpem ſalutis, nulli certo mortiferi atque funeſti, in quibus non appareant ſigna ſuperata natura, qua veteres τὰ ἐπιφαινόμενα θανατώδεα appellarunt. cernuntur hæc in qualitate & habitu corporis, actionibus, & excrementis. Vt in prægrandi pleuritide ſpes in anguſto eſt, non tamen certa deſperatio: ita nihil ſpei reliquum, quando in ſtertore aut nulla eſt, aut certe exigua perque difficilis & prava expectoratio, cum urina prærubra, & pulſu effœto. Virium vis ſemper explorata ſit: hæc innoteſcet ex univerſi habitus partiumque ſingulari natura, in colore, charactere, mole; actionibus vitalibus, animalibus, naturalibus; & ex iis quæ excernuntur in ſubſtantia, qualitate, quantitate, tempore, & excernendi modo: & num in vitio ſit natura eius communis, propria inſitaque & adventitia, quæ in temperamento, habitu, humorum dominatu, conſuetudine,*

&

& dieta. Ex iiſdem notis percipiemus quo evaſurus ſit morbus, & ex morbi ſpecie, magnitudine, more, motu, parte obſeſſa humorum dominatu, cæteriſque de quibus ſequenti capite. Præcipua quædam ex dictis notis, exempli cauſa attingam. adducamus excrementa. In his notæ elucent ſalutares vel mortiferæ: & utraque laxo ambitu. nam ut mala ſigna ſunt vel mitia, mediocria, vel peſſima; ita alia bona, mediocria, vel optima. Maxime à pepaſmi capacitate, vel ab ea alienatione horum iudicium captandum. Secundo ut hæc cito effulgeant optandum; id enim citæ coctionis, & ſalutis ſignum. Tertio, ut conſtantia quædam perſeverent, nec crebro evarient. Quarto, ut tempore & loco excernantur; hoc eſt pepaſmo, & ut εὐφοείαν conſectaneam habeant: & ſi die critico apparere cœperint. omniaque ſigna à coctione, & in vigore apparere debent. nam iudicatoria non iudicantia, ad mortem, vel ad deterius apparent. Quinto, ut excretio fiat κατὰ λόγον morbi: nam alii morbi aliis placantur excretis. Ita cætera epiphænomena conſulemus, cum morem & motum morbi monſtrent. Itaque ut exitum morbi deprehendas, intuearis morbi ſpeciem. ut, maraſmus factus, incurabilis eſt. ita ſcirrhus & apoplexia magna. periculi pleni morbi

Num ad melius vel deterius.

Digitized by Google

morbi acuti: at quartana periculi expers. Dein morem morbi nota ex epiphænomenis signis, quæ elucent in actionibus, qualitate coporis, & excrementis. nam horum magnitudo, periculi magnitudinem nunciabit. His committe ægri vires: quæ, si valide fuerint, etiam periculosas notas eludere possunt. Quin ad cruditatem & pepesmum collinea, num propriæ causæ eluceat coctio morbifica: reliqua tamen non contemne: conspiratio omnium, certum iudicium enunciat. Quare ad hoc signorum genus, quod de morte vel salute, de meliori vel peiori statu futuro pronunciat, accersit in sui subsidium (tanquam inter hæc medium) alia duorum illi confinium epiphænomenon signorum auxilia, quæ nimirum restantur de cruditate & coctione, quæque de specie & tempore crisis; de quibus mox agemus. si enim valde prava hæc emicantia signa esse comprobent, ad interitum apparere ea intelliges: sin ex adverso, in salutem. Crisis lethalis fuit in Philisco, Sileno, Erasino, Critone, uxore Dromeadæ, Philista in Thaso, in illa angiosa quæ apud Bitonem. At deterius fuit in Hermocrate, & in filia Euryanactis, in adolescente qui in Mendacij foro, in Philini uxore.

CA-

Digitized by Google

CAPUT III.

De tertia Epiphænomenæn ſpecie, quæ de ſignis quæ Speciem vel Tempus criſis futuræ denunciant. & quæ illa ſigna ſint quæ hæc iam adeſſe denotent: & quo ſit evaſura. & adhuc multa de ſignis ſalutis & mortis.

TERTIA *Epiphænomenæn ſignorum ſpecies dicitur critica vel iudicatoria. hæc apparent ad ſpeciem vel tempus criſis futuræ. Eſt autem criſis certamen naturæ & morbi, unde repentina fit mutatio ad ſalutem vel ad mortem, ad melius vel deterius. Horum quædam ſunt ſigna tantum; quædam cauſæ & ſigna. Signa tantum, colli & capitis dolor, temporum gravitas, hallucinationes, lachrymæ involuntariæ, vertigo tenebroſa, facies & oculi rubentes, ſplendores ob oculos oborti, vigiliæ, æſtus ingens aut rigor, iactatio, auriium ſonitus, nox moleſta, labri inferioris tremor, delirium, exclamatio, anhelitus difficilis, ſomnus gravis, hypochondriorum tenſio, nauſea, ſitis, dolor ſtomachi. Cauſæ & ſigna, vomitus, ſudores, urinæ copia, alvi,*

Criſis quid.

Signa tantum.

Cauſæ & ſigna.

alvi profluvium, menstruus fluxus, hæmorrhagia, parotides. Hæc ubi ad subitam mutationem apparent, signa κρίσιμα, hoc est iudicatoria dicuntur: alioqui, quatenus morborum consectanea sunt, symptomata appellantur. Hæc nullam stabilem vim significandi præ se ferunt: quod aliis temporibus aliisque in morbis illa significent. nam fauste eluceſcunt à pepasmo & in morbi vigore; alioqui calamitose.

Ad speciem crisis.

Talia ergo epiphænomena signa, quæ apparent ad speciem vel ad tempus futuræ crisis, quonam vergeant, ex quibusdam præambulonibus notis intelligemus. Hæ ducuntur ex morbo, & ægri viribus. Ex morbi essentia.

Ex morbo: eius nimirum essentia, causis, essectis & analogia. Ex morbi essentia: quæ spectatur in morbi specie, magnitudine, more bono vel malo: motu celeri, vehementi, constanti, æquali: parte obsessa, ut eius dignitate, robore; & qualitate, ut colore, mollitie, duritie: humorumque dominatu. hæc veluti ad essentiam morbi spectant. Ex causis.

Ex morbi causis, ut forma, materia, subiecto. nam totum vel pars involvitur, & eis vel penitus causa morbifica impressa est, vel non. & vel robusto corpori ea insedit causa. & vel bene vel male habitum fuit subiectum: ut si neglecta fuerit curatio, vel prava præcesserit: & si iam hoc non

recreant

Digitized by Google

recreant parva remedia. efficiente etiam ex causa, hoc est quod gignit, auget, conservat: & ex instrumento. & ex fine: causaque sine qua non, & cum qua. Praterea, uti dixi, ex effectis morbi, causaque morbifica, & symptomatum. Symptomatum, nimirum in qualitatibus, ut colore: in actionibus, & excrementis. In actionibus naturalibus, vitalibus, & animalibus. In animalibus actionibus, ut in imaginatione, sermone, taciturnitate, somniis, vigiliis, respiratione, singultu, tussi, sternutatione, rigore, frigoribus, paroxysmis. In excrementis, ut quæ peccant substantia, copia, qualitate, tempore, excernendi modo. Inter hæc sunt urinæ, deiectiones, vomitus, sudores, expectoratæ, lachrymæ, sanguis, ructus, flatus. Praterea ex analogia cum aliis. Ita ex morbo. Dein ex viribus ægri intelligimus quo se flectat eventus. has noscemus ex natura ægri, adscititia, & peculari: quæ in temperamento, habitu, diæta, consuetudine, & humorum dominatu. Hæc series est eorum unde fere omnis historia crisis (ut mox ostendemus) quoque illa se sit effusura eluceſcit. quare horum vim perpendamus aliquantulum exactius: moxque usum horum ad crisis cuiusque ideam, & tempus, omnemque flexum deprehendendum subdamus.

Ex effectis.

Ex viribus.

Diximus

Diximus Epiphænomena ſigna hæc quæ tempus & ſpeciem criſis monſtrant, duci ab eſſentia morbi, quæ ſpectatur in morbi ſpecie: de hac iam ago. SPECIEM *morbi pathognomonica ei peculiaria ſigna aperient: ut motus ſenſuſque abolitio apoplexiam indicant. at talis plerumque eſt inſanabilis. cauſus eſt talis ſpecies febris quæ plerumque intra dies quatuordecim iudicatur, & per ſudorem, vel hæmorrhagiam. ita ex ſpecie agnita percipimus futurũ evẽtum. ea agnoſcitur ex actionibus læſis, qualitate mutata, excrementis fuſis aut ſuppreſſis, idea paroxyſmorum, natura ægri, & ex cauſis.*

1. Ab eſſentia morbi, & primo ex ſpecie.

Specie morbi perveſtigata, eius proprietates, ut magnitudinẽm, perpendemus. hanc deprehendemus ex pathognomonicorum quantitate & vehementia. Morbus eſt magnus ſua natura, vel relatus ad vires titubantes. ſua natura, ut inflammatio: aut cauſæ atrocitate, ut veneno & orgaſmo, ſi effera fuerit: aut ſymptomatum vehementia, ut iuvenes à parotidibus facilius intereunt quam ſenes, ob doloris immanitatem. Itaque quod ſua vi magnus ſit, oſtendet ſymptomatum huius morbi ſpeciei peculiarium magnitudo: ut, magna erit apoplexia, in qua nulla amplius elucet ſenſus & motus vivacitas. Sed evenit,

11. Magnitudo.

ut

ut non grande onus leves premat vires: ita etiam tenuis morbus titubantes vires fatigat. undenam viriam res eluceant, mox, ubi de corpore morbo implicito, dicemus. cum magnum esse constat, sciemus eum crisi habiturum brevi finem. Ad vires relata magnit.

His compertis, ad morbi MOREM *nos vertemus, ut deprehendamus num sit morbus boni vel mali moris. is sane benigna facie furtimque nonnunquam insidiatur vitæ, tegens aliquantisper suam ferociam: ut rabidi canis morsus, bubo pestifer & luifer venereus intus evanescens. sed mox epiphænomena signa hunc æstum aperiunt: nam illa, ut crises futuras, ita & morbi morem notant, boni moris morbi bonas crises edunt.* III. Mos morbi.

Dein MOTUM *morbi observabimus: qui symptomatis se prodit, & tempore partium paroxysmi: crision tempus maxime motus denunciant morbi. quo motus velocior, eo promptior crisis. sunt enim morbi quidam motu veloces, ut acuti & peracuti morbi, qui celeriter, continuo, & vehementer moventur. alii sunt tardi motu, ut qui diuturni. ita sunt quidam constantes, alii inconstantes, æquales aut inæquales motu. Metam motus definit summus morbi vigor. eum significat morbi species: ut illæ morborum species: quæ à bile enatæ* IV. Motus morbi.

fuere, facile in vigorem se erigunt: cunctantius quæ à melancholia. & acutus morbus raro se extendit ad tres paroxysmos in vigore constitutis æquales. at in longis morbis status in plurimos se pandit paroxysmos. & quo fuerit motus vehementior, eo promptius ad crisin se eriget. paroxysmorum vicissitudines etiam hoc monstrabunt: ut si efferant se validius, prolixius, tædiosiusque fatigant, velocis motus argumenta erunt. Sin diu paroxysmi eodem ferantur filo, tardi motus symbolum erunt: cunctantiorque crisis apparebit. idem de cuiusque paroxysmi parte dictum puta. Si morbus periodorum expers sit, eius auctio motum illustrem reddet: auctio ex signis pathognomonicis & epiphænomenis conspicua evadet. Æquali aut inæquali motu feruntur morbi, cum nonnunquam suum impetum remittant. Constanter, qui non temere, sed iure se in aliam ideam transferunt, seriatim facto suorum temporum decursu, & non subsultim, ita ut modo insurgant, modo temere remittant se: quod symptomatum mutatio denunciabit. Constantes motus, etiam constanter nunciant tempus futuræ crisis, & specie eam fore bonam. Ergo in motu notabimus num celeriter, æqualiter ac ordine quodam, & non constanter ferantur morbi. ut si ex generi

dicatis

Digitized by Google

dicatis signis animadversum fuerit febrem hominem fatigare; & si dein ex peculiaribus notis significetur esse speciem tertianæ exquisitæ. hæc cum animose insiliat, celeriter movetur, collatione habita ad alias suæ speciei febres. quare cito solvetur, nec septimum superabit paroxysmum. at quia non continuo movetur, nam integrum diem interponit, à periculo aberit. & si bene morata fuerit, æquali quodam tractu & sensim in statum surgit: & non inconstantia quadam sua confundit ac pervertit tempora cursus.

His perspectis, qualis sit pars morbo obsessa indagabimus, num sit princeps ea quæ valido occupatur malo: nam si eius pervertatur inde munus, in peius expectanda erit mutatio. contra, in exquisita tertiana, ubi nunquam princeps pars ulla vitium agnoscit, cum eius causa in minoribus stabuletur venis, validæ naturæ vi eam domabilem esse significabitur. gravius periculum causus adferet, nam cordis sedem suo foco inquinat. ita etiam hæc indicant salutem & mortem. præterea crisis tempus; nam quo nobilior obsessa fuerit pars, eo erethismum promptiorem sentiet natura ad crisin. quin viæ à parte ad exclusionem comparatæ, speciem futuræ crisis ostendunt. V. Pars obsessa.

VI. Humoris dominatus, cauſæque morbificæ.

Poſtea humoris dominatum perveſtigabimus, & num adſit ſucci inopia, aut corrupti copia: num duriore antea victu, multis de cauſis infirmior evaſerit. & hic cautio adſit ut infirmitatis cauſas ſpectemus, num eveniat morbi magnitudine, vel ſucci nutricii inopia. Ita à cauſſis morbificis intelligemus num ægri naturaillis par eſſe poſſit. ut ſi à validiſſimis cauſis febris enata fuerit; ſi ab efferabile, quæ malo victu increvit, ac putruit in bilioſo corpore, alvo officii immemore, hepate æſtuoſo, corpore obſtructo: inde pericula intelligemus: & ut fuerit ſucci morbifici calor & tenuitas, ita citius vel ſerius excernetur; & etiam, num ſurſum vel deorſum efferetur, denunciabit. Ita magna ex parte à morbi eſſentia.

Forma.

Cauſarum vero ambitu complectimur formam, materiam, ſubiectum; efficiens quod gignit, auget, conſervat, iuvat, vel ladit; inſtrumentum; finem, & cauſam cum qua, & ſine qua. Vt ſi forma humoris morbifici, unde enaſcitur tertiana febris, malignior fuerit; non adeo facili nec felicî pede in criſin abit. hoc ſummus medicinæ præceptor volebat 1. *Prognoſticon, ubi inquit,* καὶ σημαίνειν χρὴ εἴ τι θεῖον ἐνεστὶν τῇσι νόσοισι, *hoc eſt,* tum & ſi quid divinum inſit in morbis (*ob materiam ſcilicet indomi-*

indomitam & pepasmi expertem, propriaque substantiæ corruptione vitiosam: cuiusmodi materia esse solet morborum pestilentium, venenatorum & contagiosorum) illius, *inquit, divini* quoque providentiam consectari oportet. *Duo enim sunt quæ facile mortis consecutionem in morbis adferunt:* τὸ ὀξὺ, καὶ τὸ θεῖον: *hoc est, magnitudo & malignitas: de hac egit tertio Aphorismorum; de illa, in Prognosi. Nam hoc divinum non ita accipiendum, ut sit aliquid veteribus abditum. nam Hippocrates negat quicquam esse divinius in epilepsia quam in aliis morbis: at omnia divina esse. Sed politico loquendi more utens, eos morbos qui ex aëris extraordinaria constitutione soboleſcunt, malignos appellat. Ita, ex eius sententia, febris tertiana longe est difficilior, quæ ab huiusmodi temporum mutatione concitatur, quam ea quæ vitio diætæ ab obstructione enata fuit.* τὸ θεῖον.

Materiæ etiam idea perlustranda. Ita pituita lenta ægre amovetur: at materia tertianæ quia bilis tenuis, facile erethismo naturam lacessit; quæ surgens eam abigit ex facili, si maligna non sit. Materiæ.

Subiectum etiam corpus inter causas posuimus; ut si rarioris id texturæ fuerit, per id morbifica materia facilius exhauritur, Subiectũ.

& ad ſudores promptius erit.

Efficiens. *Efficiens tertianam cauſa ſi cibus, & non aëris conſtitutio, fuerit, leniùs ea defungetur: nec ſubiecta pars in qua ſtabulatur eſt princeps: nec parti penitus incubuit, ut inde phlegmonem conceperit: & in corpore ſi ſit valido rareque textura.*

Alix cauſæ. *Si conſociant ſe alia etiam cauſa, ut aër ſi faveat, evincetur facilius, & celeriùs iudicabitur: & ſi eo evocet quo natura & humor repunt, ea ſpecie criſis adveniet: ita ſi latus ſit animus. Et cauſæ notentur cum quibus hic ſit morbus: ut ſi huic tertianæ adſit cutis raritas, ductus ad excluſionem parati faciles, eo criſion inclinatio fiet. His iunge cauſas iuvantes, medicum, clinicas, & quæ à foris ſunt: & vires ægri: & ſi iuvant admota remedia ad illas vias, aut ſi ſtudere videantur illi tempori quo criſis expectatur. Memor ſis rerum naturalium & non naturalium.*

Ex effectis. *Præterea ex effectis percipiemus criſin, ſpeciem & tempus, & num ab ægro morbus eiuſque cauſa domari poſſit. Effecta morborum ſunt ſymptomata.*

Ex analogia. *Vltimo ex analogia aut ſimilitudine cum aliis, quæ ſit vis morbi eiuſque cauſæ, & quo evaſurus ſit & quando abiturus, intelligemus. ut ſi eodem tempore publice graſſentur contumaces tertianæ: vel ſi in ægri*

agri familia plurimi eodem morbo tali cum crisi extincti fuerint.

Vt has igitur opes contraham, imo ut quam latissime pandam, omnis prognosis inibitur recte ex morbi explorata essentia, in eius specie, magnitudine, more, motu; in celeritate, vehementia, continuitate, constantia, æqualitate & ordine; parte affecta, humoris dominatu; dein ex causis morbificis in forma, materia, subiecto, efficiente, hoc est, quod gignit, auget, conservat, iuvat, ladit, instrumento, fine, causa sine qua, & cum qua; præterea effectis, quæ sensibus notantur externis: & analogia cum aliis. Hæc iam committantur viribus Ex viribus. *ægri. quarum ratio inibitur ex universi habitus partiumque singulari natura in colore, charactere, mole: actionibus animalibus, vitalibus, naturalibus: excrementorum substantia, qualitate, copia, tempore, excernendi modo: & num in vitio sit natura ægri communis, propria, adventitia; quæ in temperamento, habitu, humorum dominatu, consuetudine, diæta. Vim cuiusque signi epiphænomeni omnium sapientissime aperuit Hippocrates tribus* Hippocrates optimus prædicendi magister. *Prognosticon libris: quocumque illa modo appareant, ad salutem vel ad mortem, ad melius vel deterius. eoque id facit, quo recte à nobis cum morborum causarumque*

morbificarum viribus (quæ ex his notis se in apertum dant) conferantur vires afflicti corporis: ut ita intelligamus num de salute ægri conclamatum sit, aut num redintegrari possit: & qua specie quoque tempore illam expectemus. Præterea morborum causarumque translationes quid denotent aperit: quæ ex quibus, & in quas successiones: & quæ in abscessum vel crisin subitam se sint effusura.

Advertenda.

In hoc rerum prædictarum examine perpetuo collineabitis ad vim efficiendi, & opportunitatem excipiendi: hinc enim speciem tempusque crisis, eiusque eventum internoscetis. nam inde rerum cunctarum, quæ terra marique gignuntur causæ principiaque ducuntur. Illico has leges æternaque fœdera Deus rebus cunctis imposuit procreandis. Ita ille medicinæ præceptor nihil unquam de morborum natura & exitu statuit, nisi κατὰ τὸ παντικὸν, καὶ τὸ ἐπιδεκτικὸν, id est ex cognitione & perspicientia efficientis causæ & excipientis. hæc ubique est eius διάνοια, ubicumque agit de cognoscendo, prædicendo, & medendo. Ita

2. aph. 24. *prodidit minus periculose ægrotare eos quorum naturæ congener est morbus. Sed cautio ubique adsit de similibus. Hæ namque*

Cautiones in similibus.

sæpe bonis imponunt medicis. Vt cum signa quædam morborum contumacium consentanea

ctanea sunt; ea tunc discriminari debent quæ huius morbi speciei consectanea sunt, ab his quæ pravitatem morbi denotant: nam nonnunquam affectus tantum signa sunt. Vide itaque quid speciem, & quid morem morbi indicet. hæc postea apparent: illa, una cum morbo. Et num illa pravitas, ægro huic non sit prava, sed ex more. sunt qui supini cubant, & cætera. Sed quæ longe à peculiari cuiusque natura degenerant, calamitosa sunt; ut à miti homine ferox responsio. Semper fidite quam maxime coctionibus morbi propriis. sed quæ critica sunt signa, vide ne in his iudicium tuum fallant. His iunge naturam ægri, & ea quæ à foris sunt: ut sunt ætas, temperies totius, & partium principum, & habitus corporis, ut diximus, num densus, rarus. nam hæc ostendent quibus morbis qui facile occupentur, & à quibus causis facile incurrantur & patiantur; & quis humorum dominatus in his sit, & quando & qualem exitum inventuri sint. hæc enim & morbi magnitudinem, motum, & crisis ideam etiam enunciant. Distinguite etiam accurate pravi moris signa à criticis signis, quæ cum causis criticis elucere. solent: ut lachrymæ num manent ex resolutis oculorum canthis, fatiscente iam natura; vel num à sanguine qui cursum in

caput flectit, ut per nares erumpat, obnatæ fuerint: hoc enim ſalutiferum; illud, lethale. Ita infirmitate corporis terreri non debemus, niſi terrifica fuerit infirmitatis cauſa. Terrifica illa, quam facit vitalis principii conſumptio, nectariſque vivifici perennis exhauſtio. terrifica etiam quæ fit ſine ulla vacuatione tum aſpectabili, tum ſenſibus incomperta. Nam facultatum efſœtæ vires ſurgunt ex hepatis, cordis, & cerebri exſolutione: & his recreatis, facultates vegetæ in officio ſuo manent. Tremor in forti baiulo ab onere gravi, nihil terrifici habet: quia cauſa non eſt terrifica. ſecus de fanaticorum tremore iudicandum: qui ab exhauſtu & cerebri alienatione incidit, mortemque præſentem denotat. Hæc diſcriminantur ex pepaſmo: quæ enim ante eum apparent, morbi germina ſunt, & naturæ triumphatæ indicia. Sed ut recte tempus futuræ criſis cognoſcamus, primum futurus morbi vigor deprehenſus eſſe debet.

CA-

Digitized by Google

CAPUT IIII.

Quo modo morburum universalia tempora futura deprehendantur; eo fine ut tempus futuræ crisis inde innotescat: & exercitatio, qua recte id discamus: & quid quoque tempore apparentia signa indicent; præsentiaque, quæ iam tempora morborũ indicent.

MORBI *tempora recte perspecta esse debent; & maxime eorum summus quando vigor futurus sit, cognoscendum. Horum percepta notitia, ad diætam commode instituendam, remediorum subsidia tempestive decernenda, & fidam ad prænotionem summe necessaria est. Morbus dum in toto cursu suo ad metam vergit, quatuor spacia vel tempora decurrit, principium, incrementum, vigorem, & declinationem. Principium est prima morbi invasio, ubi cruditatis adhuc sunt plena omnia. Incrementum,* (* ἀνάβασις *Græcis,*) *est ubi manifesta coctionis signa conspiciuntur; paroxysmi maturius, vehementius, & diutius invadunt. In vigore perfecti pepasmi notæ elucent; & tunc symptomatum vis plenis fertur velis. hoc est illud tempus ad quod inter cætera longe &*

* ascensus.

ἀκμὴ.

præcipue collineandum est: nam id docet filum quo trahi tota victus ratio debeat; & tunc in procinctu crisis est. Ineunte enim acuto morbo victu tenui utendum: in augmento, tenuiore: in vigore, tenuissimo; ne natura tunc cum crisi operam dat, retrahatur à pepasmo & exclusione materiæ morbificæ ad pepsin, hoc est ad ciborum mitigationem. Ergo exploratus esse debet vigor morbi futurus: nam quo brevior fuerit morbus, eo tenuiore victu transigendum. Declinatio morbi est ultimum tempus, cum iam status vehementia deferbuit. Salutares cuncti morbi, quorum difficultas in materiæ mitigatione hæret, universalia hæc morbi tempora decurrunt: funesti vix statum attingunt; vel in eo opprimunt naturam. Ita integra ætas cuiusque morbi circumscribitur & designatur.

παροξυσμός.

Sed, ne erretis, sunt etiam particularia tempora cuiusque paroxysmi: exempli causa, tertiana intermittens suam periodum facit tertio quoque die; tunc enim paroxysmum præbet: adeo ut paroxysmus nihil aliud sit, quam deterius periodi tempus. Omnis autem crisis fit in paroxysmo; sive paribus, sive imparibus diebus moveantur morbi. Ille paroxysmus quatuor habet peculiaria tempora: principium, incrementum, vigorem, & declinationem. Princi-

Paroxysmus quid.

pium

pium tunc adest, cum frigore extrema occupantur. incrementum, ubi incalescit, sed nondum valide. vigor, ubi toto corpore funditur calor. declinatio; ubi calor torpescit.

Sed unnice confert ad crisis tempus noscendum, ut explorate compertum habemus tempus futuri vigoris universalis. Morbus per actionem lasam describitur, quæ est symptoma: quare morbi tempora ex symptomatis deprehendemus. Pusilla symptomata, quantum suadet morbi species, initium morbi definiunt. ea auctiora & anticipantia, & consectanea epiphænomena, augmentum morbi denunciant. at summa symptomatum vehementia si permanserit sibi perquam simillima, statum arguit. Inde in mitiorem evanescunt finem: & tardius, mitius, breviusque in declinatione affligunt. Eveniunt hæc tempora ex causarum morbificarum motu, quas pepasmo evincere nititur natura; vel vires acquirunt illæ eundo. Si pepasmo studeat natura, in lucta illa sensim ingravescũt symptomata. hoc ita Hippocrates: Dum materia suppurabilis abit in suppuratum, dolores & febres contingunt maiores, quam iam confecto: tunc enim naturæ & morbificæ materiæ impetus sistitur. Quare ineuntibus morbis ut nulla suscipitur crisis

Tempora morborum unde noscãtur.

vi

vi naturæ ac lege critica, ita tunc nulla significatio perturbatione esse potest critica: nam opprimitur adhuc tunc natura morbificis causis. Nec ulla crisis fit bona in cruditate: neque salutariter quicquam fieri potest quod ante significatum non fuit, signis apparentibus ad tempus & ad speciem ipsam crisis. At ubi materia morbifica pepasmi est expers, ut in cancro, elephantiasi, causarum motus ultro evenit, non naturæ agitatione: unde sua tempora tantum agnoscunt ex materiæ pravitate, quæ symptomatis se aperiunt. Hæc quæ præsentia sunt monstrant. Sed unde futurum agnoscam morbi vigorem? ex specie morbi: ut quartana lente eo se erigunt; at causus, ilico. & ex parte affecta humorisque dominatu: ita si pars calida, rara, princeps, brevis erit morbus. Secundo, ex magnitudine in eadem specie: ut magna quartana citius percurrit sua tempora; nam irritat contumacius naturam. Tertio, ex motu: nam qui vehementer, continuo, celeriterque moventur, in ἴφοδον suam evocant naturam. quare nota paroxysmorum incrementa, anticipationes, diuturnitatem; & num tolerabilior fuerit sequens paroxysmus. inde sciemus num augeatur morbus, consistat, aut decrescat. cum duo paroxysmi æquales in iam dictis fuerint, vigor erit illemorbi.

Vigor ut noscatur.

1. aph. 11.

morbi. In longis autem morbis in plurimos paroxysmos status expanditur. Paroxysmus valde anticipans, & longius & vehementius affligens, effatu dignum indicabit augmentum, & velocem esse morbi motum, atque mox in vigore futurum. si ex adverso, contra eveniet. Quarto, ex pepasmi signis citius aut serius apparentibus: nam motum morbi designant. & omnia cocta secura sunt, & brevem præsagiunt morbum. Quinto, ex agri natura communi, peculiari, & ascititia. sic in ætate florida, calidoque corpore citius suam absolvunt historiam. His iunge externas causas, quæ nunc & olim corpus affecere: ut activa quartana breves, si accedat victus sobrius & exercitatio. nam æstus semper breves reddit morbos. Cum iam in procinctu est vigor, epiphænomena quædam diebus criticis efflorescunt: quænam illa sint, vide; & eorum vires, numerum, & magnitudinem examina. Inter hæc præcipuã auctoritatem ascribere videtur Hippocrates signis coctionis & cruditatis: propterea meminit sputorum, urinarum, & sacum. hæc enim præsentia morbi tempora narrant, & futura: præsentia; nam dum manifesta nulla signa coctionis elucent, hæret in initio suo morbus: ut si urina subpallida: nullum expectoratum vel liquidum. nam 2. epb. 12.

in

in augumento, manifeſte coctio elucet: ut ſi urina nebulam ferat albam, ſitque bono colore prædita urina, & modice craſſa, vel rubra hypoſtaſis. in ſtatu perfecta coctio explendeſcit: ut hypoſtaſis ſi adſit multa, alba, continua, æqualis: niſi morbus fuerit admodum bilioſus. tunc vel enæorema ſatis fuerit. ilico interdum morbus ſua percurrit tempora.

Exercitatio ad deprehēdendum tempus criſis.

Vigor, quod iterum moneo, futurus accurate obſervetur ex epiphænomenis: nam ni hoc noris, nunquam ſalutis aut futuræ mortis eventum vere pronunciabis: ita nec conſcius eris an expectanda ſit criſis vel non; & ſi ea futura ſit, quando & qualis; nec dietam nec pharmaciam artificioſe inſtituere poteris horum neſcius. Itaque, dicit Hippocrates, τὰ ἐπιφαινόμενα ἐν αὐτίκῃ (id eſt, παχέος) ἐπιφαίνηται ἀρχομένῳ, quod eſt, Epiphænomena ſi ineunte morbo ſtatim appareant, *quæ præ ſe ferant coctionis ſigna*, brevis ille erit morbus, & ſalutaris etiam. *nam excrementum arguit robur & infirmitatem partis unde manat: excrementum optimum id quod ſanorum ſimile; quantum inde abit, tantũ mali præ ſe feret. Hippocrates libro primo Epidemion ſcripſit, coctiones ubique oportunas eſſe, & celeritatem criſeos, & ſecuritatem demonſtrare. Ergo ſi primo die coctionis*

coctionis enitescat nota, primis quatuor diebus crisin inibit morbus. ita singulos quaternarios notabimus in acutis morbis. Saltem secunda die comperiemus, num primum septenarium superaturus sit morbus. Sit primo die febris acuta, attamen non supreme urgeat; cum tutis signis, attamen non tutissimis, hæc ad secundum quaternarium progredietur. Rursus febricitet quis valide, primoque die nulla calamitosa signa se in conspectum dent, urina sit bona colore & consistentia: hic in quatuor primis diebus evadit; maxime si nebula vel eneorema adsit; eoque magis si laudabilis hypostasis adfuerit. Ita è contra, maligna cum pravis signis, quanto abest à pessima, cum calamitosissimis signis invadente febre, eo tardiorem adferet mortem. distingue ergo vires signorum. Hoc modo vobis compertum erit primo vel saltem secundo die, num morbus primo vel secundo quaternario finiri debeat. nam primo die necesse est ut signa coctionis appareant, si primo quaternario finientur morbi, ut evenit in peracutis: nam tunc principium elusum est in his morbis. Si cruditatis plena sint omnia primis diebus, tunc prima septimana non finietur salutariter: nam tenuis coctionis opus est signo die primo, ut intra septimum diem crisin subeat. Si quatuor

tuor dierum ſpacio fraudentur pepaſmi notis, notabitur principium morbi prolixum: adde ſi ſpecie longus ſit morbus, motu lentius, ceteraque quæ antea diximus. nam ita neque intra quatuordecim dies pepaſmi ſigna ſe in conſpectum dabunt. Quodſi mediocria fuerint ſigna ineunte morbo; non erit tam prolixum morbi principium. Ita ſcripſit medicinæ præceptor, ſudores cum miti morbo, prolixitatem ſignificare. Dein ſupervenientibus quaternariis mentem abhibere iubet Hippocrates: nam primus quaternio, qui tenuis pepaſmi rudimenta delineabit, quod de morbi principio adhuc reſtibile eſt denunciabit: nam tot opus erit adhuc diebus ad manifeſtum pepaſmum, quot à principio dies abierunt. Si itaque longum principium, etiam protractius erit augmentum morbi, & ſtatus à longo tempore adrepet: Sin brevius principium, reliqua etiam tempora hoc imitabuntur.

Paroxyſmorum vigor ut notandus.

In intermittentibus etiam morbis, totius decurſus vigor eſt obſervabilis: hoc bene elucet ex eius ſpecie, & more, & motu. Et præter illa in uſu medendi obſervavi, notandū eſſe quid in unaquaque paroxyſmi fiat parte: ut ſi vomat ineunte paroxyſmo is æger qui tertiana intermittenti tenetur, indicatio adferetur inde, ter-

tianam

tianam versari in initio sui curriculi: sin paroxysmi vigor vomitum bilis exceperit, deferri tertianam per statum universalis sui cursus denotabit.

Vniversalis vigor. & exercitatio ad tempus crisis deprehendendum in cunctis.

Quando itaque crisis futura sit, universalia morbi tempora, sed maxime status docebit. nam ante coctionem crisis non fit bona: nec perfecta adest coctio ante statum morbi. Itaque, ut prius diximus, (repeto hæc lubenter; nam nunquam satis dicitur, quod nunquam satis discitur,) si primo die pepasmi signa se proferant, primo quaternario inibitur crisis. diem indicabit motus morbi, num scilicet tertio, quarto, vel quinto die ea eveniet. ut si coctio eluceat, primo die in febre synocho, quarto die fiet crisis. Continua vero si fuerit, tertio vel quinto die, interdum & quarto, crisin inibit. motus eius hoc enunciabit: qua enim paribus diebus moventur, paribus etiam iudicantur; qua imparibus, imparibus. Adiuvat motus celeritatem, morbi magnitudo, tempus anni &c. Contra, si æger nullum proferat pepasmi argumentum manifestum, nec tamen pernicioſe ægrotet; ille primo quaternario non experietur crisin: sed si quarto die quid se proferat, is septimo die crisin inibit, si absit error magnus. Sin non adeo velociter moveatur, & error accesserit, nono die crisis veniet. 4. aph. 71.

Quinto die

die cum coctionis indicia apparent, accedente motus celeritate & vehementia, undecimo crisin subibit: si hæc mitiora, decimoquarto. his iunge ætatem & cætera quæ tanquam indicia publica iam ante enumeravi. Si quædam adsint, alia vero absint, & error si se consociaverit, ulterius procurrere poterit. Verum cum erroris expers fuerit res, mista utraque vi si tunc concurrant signa, magna industria hic opus erit, quo distinguantur horum potentia: si intra septimum nihil prævidere licet, saltem intra undecimum & septimum id præcognosces. si enim magnitudo & velocitas tunc incrementa ducant, signaque coctionis accesserint, hic die vicesimo crisin experietur, si salutaris fuerit morbus. Morbus salutaris qui quaternario primo tarde movetur in cruditate, sine maximo æstu, crisin haud videbit intra decimumquartum diem: & principii signa diu perseverarint, diuturnus is morbus erit. Incrementi vero signa si quarto vel septimo die se aperuerint, spem facient de die decimo quarto, vel undecimo. Nam si hæc tria se consociaverint, motus celer, febris atrocitas, coctionis manifestum indicium, fiet crisis decimo quarto die; maxime si aër &c. conspirarint. Quodsi undecimo die pepasmi notæ appareant manifesti,

2. Aph. 23.

sine

Digitized by Google

ſine morbi magnitudine & motu vehemẽti, ſuperabit criſis decimumquartum; & forte, torpentibus cæteris, vigeſimum attinget. Sed ſint mixtæ notæ; & pepaſmi manifeſti ſigna die decimoquarto auctiora emicent; die decimoſeptimo expectabis criſin: at ſi nihil magni acceſſerit decimoquarto, ad decimumſeptimum te iam tunc convertes; nam ſi ibi quid appareat, criſis in vigeſimum diem incurret. Hoc filo etiã noſcemus criſes futuras à vigeſimo die: ex ſingulis ſeptenariis, (nam quaternariorum vis perit à viceſimo die: ſeptenarii durant uſque ad quadrageſimum diem: poſt quadrageſimum vicenarii, uſque ad centeſimumviceſimum,) tum morbi magnitudine, tum motus celeritate, & ſignis coctionis. Quæ cuncta ſi eodem quaternario increverint, in ſubſequenti criſis fiet, ſi cætera, ut ætas, &c. talia ſubſcripſerint. Recte admonuit nos Hippocrates, Quibuſcumque criſis eſt in propinquo, nox co paroxyſmo ſuperior permoleſta. *(ob ſymptomata perturbationis criticæ: qualia ſunt deliria, marmarygæ, nauſeæ &c.)* proximavero facilior: *quod vi naturæ concocta, ſecreta, & excreta ſit materia morbifica.* 2. Aph. 13

Obſervabile hoc axioma, quod ſigna apparentia ad ſpeciem criſis, incerta & calamito- Axiomata.

mitosa sunt, nisi præcesserint signa ad tempus. Nihil enim recte fit, quod ante significatum non fuit, signis apparentibus ad tempus criseos. hoc est, signa pepasmi debent præcedere crisin. & illa signa ad tempus debent prius apparere quam signa perturbationis critica: quæ nisi præcesserint, dicetur excretio symptomatica, & non critica. Sit firma ergo hæc scholæ Hippocratica prognosis: τὰ ὀλέθρια ἀσήμως φαινόμενα, θάνατον σημαίνει: *quod est*, Pernicioſa mala, quorum ſine ſignis levatio eſt, mortem ſubeſſe oſtendunt. *Inter antiqua præclarum hoc*: Morbi cuiuſque propria epiphænomena, quæ apparent circa initia * λόγῳ τῆ φύσεως, ſuum quæque morbum abbreviant: quæ autem ſerius, ipſum ad diuturnitatem producunt. *Vetus illud admodum in ſchola Æſculapidum vulgatum eſt*, τὰ κρίσιμα μὴ αὐθὶς ἐπιφαινέσθω, *hoc eſt*, critica ne cito ſe dent in conſpectum: *ſive ſit criſis eorum, ſive ſigna eo ſpectantia: nam cuncta κρίσιμα ibi ſunt ἀνόσημα. Nam ubi natura morbificis cauſis opprimitur, eſtque ſuccorum cruditas, nulla bona ſperabilis criſis. itaque ilico, iam ineunte morbo, illa non expectanda. Quare Galenus dicit: Rigere initio febris ardentis, eſt maligna qualitatis proprium: quamvis ardens febris rigor*

* merito naturæ.

gore ſuperveniente ſolvatur; critica tamen non initio apparent. Vt enim cruditas ſucci qua caret ἐρεθισμῷ, acriſian quidem facit, non tamen funeſtam: ita ſi acceſſionem habeat ἐρεθισμὸν conſecutionem adfert ſiniſtri iudicii, & mortis.

Iterum de motu morbi.

Inter cuncta maxime notabimus motũ quo fertur morbus, quo tempus criſis eluceat. quia quorum morborum cita mutatio eſt, cita etiam his evenit criſis. at cita mutatio cernitur in celeritate epiphenomenon, qua iure & loco apparent, cum nimirum continuo eorum ſit anagoge. Ita ut acutorum morborum celerrimi ſunt motus; ſic eorum celerrima etiam mutationes ad interitum vel ſalutem. Nam criſis mutatione perficitur. mutatio autem motu: propterea ii morbi qui celeriter, continenter, & vehementer moventur, citas etiam criſes adferre ſolent. Si itaque vehementer moveatur morbus, in paroxyſmo (cum iam ad ſtatum venit) veniet criſis. & ſigna criſima præcedentia id notant, pro ſui magnitudine, viribus, numero, & die quo apparent. iam adde naturam anni, & agri &c. & antecedet perturbatio per diem vel noctem. Præſentem autem criſin pulſus nunciat altus, vehemens, magnus, eorum comparatione qui præceſſerunt.

Præſentis criſis ſigna.

Optimæ criſes fiunt in ſtatu morbi: in augmen-

Digitized by Google

augmento vero imperfecta, nec ſecura: imo in augmento & principiis plerumque homines moriuntur in lethalibus morbis. In lethalibus autem morbis mortis tempus in obſcuro eſt: nam motus vincentis morbi incerti ſunt. quare à vehementia motus morbi id elucebit. Quidam non primam periodum abſolvunt: ſi eam ſuperaverint, in acerbiore paroxyſmi tempore necantur; ut ſi in augmento, vel in initio, aut vigore peius affligi ſoleant. Morbi lethales ſi non cito exeant criſi propria & ſecunda, mox edunt ſigna iamiam futuræ mortis. Acuti enim intra quatuordecim dies iudicantur; & æſtate celerius quam hyeme; (nam vel æſtivæ quartanæ breves ſunt;) & in his mutatio cita eſſe ſolet ad interitum vel ſalutem, ut eo conſpirat celeritas motus, ac vis aëris: at qui ex degeneratione acuti, quadraginta diebus iudicantur. Verum in longioribus exacto quadrageſimo, ante ſexageſimum alia fere criſis non expectanda. hoc evenit ex conditione contraria celeritati in motu morbi, natura ægri frigidiore, ſenectute, hyeme, aëre frigido, materia craſſa, parte obſeſſa algida. Vires vegetæ promptam etiam criſin adferunt. Notũ eſt illud in ſchola Hippocratica, πεπασμοὶ παχύτητος χεῖσιν, καὶ ἀσφάλειαν ὑγιείην σημαίνει: quia in pepaſmo conſtanti, vis

Mortis tempus.

Ad criſin quibus opus.

vis est natura, libertas meatuum, & causæ morbificæ mitigatio, quæ tria sunt ad citam crisin necessaria. testis est Hippocrates, ubi ait: quibus septimo die crisis venit, illis sub quartum in urina nubecula fuit rubra.

PAUCA *supersunt de diebus criticis.* Dies critici. *Evenit ut crisis se expandat per dies, adeo ut cui eorum asscribi ea debeat, nescias. ut si efflorescant critica signa die septimo, mox octavo incidat excretio, quam in nonum producat: qualis hæc censenda ex die crisis? Hic tria notabitis: tempus perturbationis criticæ, & quando excretioni incubuerit natura, atque quo tempore solutus sit morbus. qui dies ex his plurima viderit, illi referatur accepta crisis. Sin æque tres dies sibi vendicent hunc motum, illi asscribenda erit crisis in quo excretio cœpit: nam hic maximam suam ἐφοδὸν natura habet. Et ex eventu crisis, diei naturam disces: εὐφοδία enim septimo consectaria est. Longus usus dies feliciores in crises notavit. ut qui plurimos vindicarunt à morbis perfecte & tuto, præambulonibus signis præindicati, subito incursu & excretione. Inter hos primus est septimus dies: ab hoc decimus quartus: dehinc nonus, mox undecimus: deinde vigesimus; quem mox sequitur decimus septimus; dein quartus, tertius, de-*

cimus octavus: hi boni critici. Sextus opponitur ſeptimo, in quo cuncta perfida & periculi plena. nam excernit natura invicta, cruda, acria, prava, fœtore immania. hunc ſequuntur octavus, & decimus. frequentiſſime inter hos ſextus criſin admittit. mali etiam duodecimus, decimus ſextus, decimus nonus: raro tamen iudicant. tertius decimus nec bonus nec malus eſt. A vigeſimo ad quadrageſimum cuncta ſunt languidiora, & rarius criſin experiuntur, vel repetunt eam. Inter hos hæc ſeries eſt: vigeſimus primus, vigeſimus ſeptimus, trigeſimus quartus, quadrageſimus; vigeſimus quartus, trigeſimus primus; trigeſimus, trigeſimus ſeptimus. hucuſque criſes eveniunt. Quæ ultra hos dies, potius abſceſſus agnoſcunt. Si non ſubito excluſio fiat, ſpes erit ut cauſa longa die vincatur. & tunc vicenis motibus natura agitat materiam. quinquageſimus & octogeſimus pares viribus habentur: centeſimus & centeſimus vigeſimus; qui, cum quatuor impleat menſes, initium erit quaternionum menſtruorum. Indices dies ſunt 4.

Indices. 11. 17. *Quartus indicat, quid boni vel mali ſeptimo, ſexto, vel octavo eveniet. decimus octavus etiam vigeſimi primi index exiſtimatur. Numerationem auſpicabimur ab eo die quo lucide violata*

actio

Digitized by Google

actio in ægris conſpicua eſt. Ita in puerperis dies computamus à doloribus partus, non ab eo die quo cœpit febricitare; in illis nimirũ febribus, quæ ſecũdo aut tertio die partum ſequuntur. nam illi humores ſequuntur motum factũ in die partus. ſed ſi poſt aliquot dies ob oriatur febris, ex aliæ cauſa hæc orta fuit. Sed in intermittentibus febribus, periodorum, non dierum, ratio habenda. Hi dies ſunt quaſi iudices & arbitri belli naturæ & morbi, & de victoria pronunciant.

Vnde numerandũ in puerperis.

CAPUT V.

Vniverſalis exercitatio qua recte ſpeciem futuræ criſis diſcamus: & præſentem cognoſcamus, quo ſit evaſura.

CRISIS *qua arte notetur tempus, hactenus: iam uberius aliquantulum exercitationem ineamus ad ſpeciem cuiuſque criſis exacte deprehendendam. Primum perluſtrabimus, num natura criſim factura ſit; vel num potius in apoſtema excluſura ſit materiam natura; aut an potius longa die ea defungetur. Sed ſi criſis eveniet, num bona malave futura ſit, ad ſalutem vel ad mortem. Si ad ſalutem, quando (de hoc iam egimus,) &*

Series.

quid eventurum sit: eiusque substantia & qualitas: & quo modo eam initura sit: (hoc est, qua excretione, qua facilitate aut difficultate, per quas vias, quo ordine, vel an potius arte opus sit:) deinde qua copia excluſio fiet: tandem quo eventu; num in bonitate optimo; fide bona, vel an perfida erit; perfecta aut acciſa. Quæ ex his præcipuam utilitatem adferunt, in his exercitationem hanc inſtituemus. Hæc omnia pernoſcuntur ex his quæ primum propoſuimus, ut ex morbi ſpecie, magnitudine, more, motu, &c.

Num fiet. *Num fiet criſis, an potius ſenſus ſolutio, ſignificabit morbi ſpecies, magnitudo, & motus. Nam acuti morbi criſi, diuturni ſolutione placantur. Sed cum haud cuncti acuti criſi terminentur, eorum magnitudo erit perpendenda: quibus addes, quæ ab ætate, anni tempore, &c. quæ ſi ſubſcribant, certius indicium evadet. Sed ſi nulla adſit agitatio, nec evacuatio, nec abſceſſus eveniet, ſed ſimplex longa die ſolutio. Hanc noſcemus etiam ex morbi ſpecie, more, & vehementiæ abſentia. non aderit febris; vel ignava ſaltem; & ſalutaris eſt morbus. Viribus etiam validis opus eſt ad criſin: nam validæ etiam febres cum viribus imbecillis, per ſolutionem finiuntur. ergo effœto ægro, vel morbo decreſcente, ſolutio termi-*

terminabit malum. Si ea quæ primum ferocia erant, mitescunt; non fiet crisis, sed simplex solutio.

Sciendum, duplici modo agi posse de crisi; de signis nimirum præsentis crisis, vel futuræ. primum breviter quædam de præsenti, mox de futura. Sed quædam utrique sunt communia, & bonam etiam crisin præcurrit perturbatio, anxietas, dementia, vigiliæ, somni, anhelitus, vertigo, dolores, aurium sonitus, marmaryga, lachrymæ, urinæ suppressio, labrum tremulum, rugitus, anticipatio paroxysmi, æstus, sitis, clamor, iactatio. Notandum.

Instantis bonæ crisis notæ sunt pepasmi. sed dignitas excrementorum debet ponderari: nam expectorata maxime observari debent in pleuritide, in febribus, urina. Secundum signum bonæ crisis est, quod evenit die critico, quodque primo indicata fuit. Tertium bonæ crisis symbolum est, quod excrementum respondet speciei morbi & eius moribus: ut hæmorrhagia in causo, vel à rigore sudor calidus toto manans corpore, vel biliosa excretio sursum aut deorsum: in quotidiana pituitæ effusio & sudor: in phrenitide sanguinis profluvium; vel sudor toto manans corpore, & abunde à capite. In simis partibus hepatis phlegmone, absolvitur hæmorrhagiâ, sudoribus Instantis crisis.

bonis & urinis in eius cavis, bilioſis excretis, vomitibus interdum, ſudore. Ardentes cuncta ſudoribus proprie iudicantur: præambulone ſemper pepaſmo. Quartana iudicatur atris variiſque eliſionibus, ſemitertiana, bilioſis cum pituitoſis. His iunge ætatem, diætam &c. Si enim hæc in morbo bilioſo, bili ſtudeant, neceſſe erit morbum bile eliſa ſanari.

Futura criſis. An bona vel mala.

Futura vero criſis ex eiſdem fere quæ diximus accipitur. Vtrum illa futura ſit bona vel mala, ex ægri robore, & more morbi intelligemus: ut ſi incidat cauſus cum notis benignis, integris ægri viribus; ad ſtatum adventurum collinea, quo deprehendas an eo uſque pares ſint futuræ morbo vires. Ita comperies num puero portando ſufficiat, ſi exploraveris baiuli firmitudinem, viæ longitudinem, & onus. ita febris magna indicat criſi terminandam: ſi fuerit febris ea benigna, tutam criſin fore denunciat: &, ſi vires ſtatum integræ excepturæ ſint, optima futura erit criſis; nam alioqui moriuntur. Maxime à pepaſmi capacitate vel ab ea alienatione bonæ vel malæ criſis indicium captabimus. Secundo, ut pepaſmi notæ cito effulgeant, optandum. Tertio, ut conſtantia quadam perennent, nec crebro evarient. Quarto, ut tempore & loco excernantur, hoc eſt à pepaſ-

pepasmo; & si διάφοιαν consectaneam habeant; & si die critico apparere cœperint. Quinto, ut excretio fiat κατὰ λόγον morbi: nam alii morbi aliis placantur excretis. Talia autem excrementa maxime sunt, urinæ, deiectiones, expectorata, sudores naribus & ore profluentia. In his notari debet substantia & contenta, qualitas, copia, tempus, & modus excernendi his iunge ætatem, dietam, aërem. Hic etiam iuncta epiphænomena examinabis; nam morem & motum morbi denunciant. Hippocrates optimus horum præceptor consulatur libris Prognosticon.

Sed vide ut materia morbifica translationes recte observes. Axioma est Hippocratica schola: Tolerabilior ut est morbus qui validis venit viribus, quam qui effœtis; ita primigenii morbi materia est mitior, quam secundarii, per metastasin nati. *Præterea, omnes morbi symptomatici excursus & recursus consectarii, sunt primigeniis longe peiores: nam efferus indomabilisque humor offendit partem: qualis est qui ex priori morbo vitium fecit. Hæc sententia summi præceptoris:* Τῶν νουσημάτων ὅ, τι ἂν ἕτερον ἐφ' ἑτέρῳ γένηται, ὡς τὰ πολλὰ ἀπολλύει. *quod est,* E morbis qui alter supervenit alteri, non raro mortifere habet ægrum. *Nam cum infirmo iam corpo-*

Axiomata.

Lib. περὶ παθῶν.

re maleficentia morbi præsentis, alter morbus incidit, prius proiectis viribus moritur, quam morbus nove adveniens, cursum suum confecerit.

Quid. *Deinde quid eventurum sit, indagabimus. Id ut colligamus, signorum omnium, (quæ ex iam dictis rebus examinãtur) quæ cernuntur in qualitatibus corporis, actionibus & excrementis, ea conspiratio esse debet ad crisin, ut certo promitti possit quãdo ventura, & quid ex ea sit eventurum. ut in causo præsagimus interdum hæmorrhagiam; ita species hæc febris suadet: & eius magnitudo in crisin se effusuram dicit: & mos eius ita habet, si iuvenis sit; nam in eo sanguis anarrhopos est; si senex (quia in hoc sanguis est catarrhopos) cruenta dysenteria finiri poterit: & sæpe maligno quodam more enecas funesta crisi. dein motu celeri quia fertur, excretione finem inventuram denotat: & ex epiphænomenis signis si constet caput incurri à sanguine, hæmorrhagia evenict: ut si ob oculos splendores exiliant, & deliriũm supervenïat à subito enata cephalalgia; si nares pruriant, facies rubeat, & adsit tensio mollis hypochondriorum, &c. adde iam causas unde enata febris, & corporis ægroti naturam. Eadem signa epiphænomena quæ tempus crisis denunciant, etiam speciem crisis notare*

tare possunt. ita visum Hippocrati, ubi ait, Quibuscumque circa initia febrium, oborta sternutatione, sanguinis stillicidia fiunt è naribus; siquidem quarto die urina hypostasin habet albam, dimissionem morbi per hæmorrhagiam septimo fore ostendit.

Cum itaque compertum fuerit quando & quid eventurum sit, deinde etiam QUOMODO *hæc suam historiam finient, ex eisdem ante positis notis indagandum erit.* Modus.

Num ἀθρόως vel sensim, hoc est, num critica perturbatione exclusura sit natura materiam morbificam: vel num potius longa die eam exhauriet per * *ἄδηλον διαπνοὴν: aut num in abscessum morbi causam effundet. Scripsit Hippocrates initio De humoribus:* Οἱ πεπασμοὶ ἔξω, ἢ εἴσω ῥήξιος, ἢ ἄλλη ὅπη δεῖ *quod est,* Natura à pepasmo *triplicem viam invenit qua sese tuetur,* ac morbum excutit: aut *enim* foras *excludit; sudore laudabili, ictero critico, exanthematis:* aut introrsum *excernit; alvi deiectionibus, urinis, hæmorrhagia:* vel per * diadochen *eam exigit è directo & procul, si lætis rebus fiat, in partem capacem, ubi abscessus nascetur. Verum si bilis tenuis bellum moveat, cum libertate meatuum, exsplendescente suis opibus natura; in ita meabili corpore, sperabilis exit*

* insensibilem exhaustionem perspirationem, seu exhalationem.

* id est, traditionem.

excretio à pepasmo, introrsum aut foras; quatenus natura & humor huc, illucve cursum inflectunt. At vero si nec humor, nec natura, nec meatuum libertas aque exclusioni comparata sint, unius tantum vitio, ut naturæ fractioris, aut materiæ contumacioris, aut meatuum arctiorum, morbi diuturnitas (à cocta materia) in abscessum fatiscet. excutietur vero hæc materia intus foras, aut superne deorsum; quo natura viam affectat, & ubi iam excipiendi promptitudo est. Nam in titubante ætate, cespitante corporis robore, indomita materia, & meatuum angustia, ut neque excretio, ita nec abscessus fit, sed in corruptelam degenerat, unde Ilias morborum subnascentium. Crises itaque morborum absolvuntur excretione humoris morbifici, vel abscessu. hoc autem fit cum natura insurgit in paroxysmo, recreata humoris pepasmo & partium neoterismo: tunc in bellum surgit. Sed diuturni morbi nisi hanc naturæ ἐφοδον sentiant, ut in Cleonactide octogesimo die, in abscessum abeunt ad inferas partes: hoc, ubi materiæ contumacia, & meatuum angustia difficultatem & erethismi vacuitatem adserunt, viribus adhuc validis: alioqui pro abscessu marasmum ex cacochymia expectabimus. nam natura diu multumque oppressa

Ex specie morbi, crisis ut intelligatur idea.

oppreſſa ſopita vis, & meatuum anguſtia, deſperatam efficiunt excretionem. ſoloque tunc abſceſſu ſperabilis criſis; niſi abſceſſus materiam & occaſionem urina craſſa, multa, & alba præripiat: qualis Archigenis ſervo profluxit. Sed acuti morbi excretione maxime abiguntur, ut dixi, ἰξῶ χὴ εἴσω: idque iuvenibus, quorum meabile corpus, & humor, & natura motus vegetus. his enim tribus opus eſt ad liberam & liberalem excluſionem. Breviter: cuique morbo ſua debetur criſis, per evictionem peculiarem ſuæ cauſæ, & redintegrationem partis obſeſſæ. Evictio fit pepaſmo, excretione, abſceſſu: pro humoris qualitate, naturæ impulſu, & meatuum conditione. Præterea certæ ſunt criſium quædam perturbationes, quæ iure & loco apparent; ex quibus naturæ motum præſentimus quo tendat: ut, ſi male tuta futura ſit criſis, de ea habeatur proviſio: & ne ſiniſtre remediis victuve eam tollas, tardes, aut præcipites.

Antea diximus, ex morbi ſpecie deciſionis formam intelligi. ſed cum iam in procinctu eſt criſis, epiphænomena quædam exſplendeſcunt; quæ varia, varias excretiones denotant. Vt ſi cauſos ad criſin ſurgat, cumque hæc hæmorrhagia, ſudore, vomitu, vel deiectione criſin inire poſſit,

tu ad vomitus futuri signa oculos vertas. huic enim caligo, capitis dolor, vertigo, cardialgia, tremor infimi labri, & tenuis saliva ab ore anteambulones esse solent. At si hæmorrhagia in præcinctu sit, facies rubet, lachrymæ manant, caput gravescit, temporum venæ tenduntur & pulsant, calor multus, si sit iuvenis. Sed si urinæ substiterint, rigorque supervenerit, in vacuitate ante dictorum signorum, alvo suppressa, sudore decisionem faciet. quem iamiam adfuturum, molles undosique pulsus nunciant; & facies rubet, & omnia vapido quodam ab æstu calent. Num vero per alvum excurret crisis, nullæ peculiares id nota indicant: sed aliorum inopia, hanc restibilem denotat, dum modo in ἐφοδον suam se erigat morbus. Si tunc indoluerint lumbi, pondere quasi obruti, quod in pubem se effundit, ex utero fiet excretio; sin ad sedem, eo fiet deiectio. Abscessu frigidi morbi maxime decisionem habent: at parvi morbi die solvuntur: ita species suadet morbi: & longi abscessu iudicantur, ut acuti & magni crisi: ita motus morbi. Si fractus æger; die evincentur morbi, vel eum oppriment: ita vires. Hyems in abscessum est fœcundior. Hi abscessus mali sunt, si dolorem acerbum, acrisiam, vel diuturnitatem secum adferant. Pars ea

Abscessus.

excipiet

Digitized by Google

excipiet abſceſſum quæ imbecillior: & è directo ſi fiat, melius fit. Pars afflicta ſolutionis modum etiam declarat: ita urinis hepatis gibbæ ſe laxant. Peracuti itaque & acuti excretione maxime finem inveniunt. à quadrageſimo die raro id evenit, nam coctione longa evincuntur: vel languidam & repetitam excretionem movẽt. Abſceſſu qui finiuntur, comitem illam perturbationem criticam non agnoſcunt: ut nulli longi morbi, niſi poſtea in acutum degenerarint malum. Ex dictis primum ſymbolis eluceſcet etiam per quænam loca propulſuræ ſit natura morbificam cauſam; an ſudore, vomitu, hæmorrhagia, &c. quod iam diximus; & breviter repeto.

Pars æ quam decumbet abſceſſus.

VIAE.

Criſes fiunt excretione, vel abſceſſu. Si excretione, id fiet quatuordecim dierum ſpacio: ἴξα ἢ ἑπτὰ, idq; iuvenibus, quorum meabiles ſunt ſucci & corpora, ac motus naturæ iuveniles. Sed præcepta criſis occaſione & cauſa per excretionem, (hoc eſt in cruda & contumaci materia & meatuum angustia) inclinatio fit ad abſceſſum; modo natura viribus integris propugnet: ſi illa fatiſcat, cachexiam expecta & corruptionem: niſi tamen poſt exacerbentur, ut in Cleonactide octogeſimo. Diuturnorum autem morborum nec ſimplices nec uniuſmodi fere ſunt criſes, ob ſuccorum unde naſcuntur

Anacephalæoſis prædictorum.

Diuturnorum.

cuntur cruditatem, & viscerum imbecillitatem. & tamen sententia Hippocratis est, neminem quartana defungi sine crisi. Varia itaque eveniunt crises; pro vario humoris motu, naturæ impulsu, & partium obsessarum conditione, unde diversis viis feruntur.

Num ultro, vel arte.

Ordo.

Ex ante positis indiciis etiam noscemus, num unius naturæ vi, vel ab artis iuncto præsidio, hæc expectanda sint: ut nimirum id quod præsagimus eventum habeat. Et si plures affectus in vitio fuerint, quanam serie illi evincendi sint; quid primo, quid secundo cedat. ut si tertiana & quartana afflixerint, prius superabitur tertiana.

COPIA, & eius eventus.

Ex eisdem propositis notis copia erupturi excrementi investigabitur. Quodsi copia accisior fuerit quam hæ (hoc est morbi species, magnitudo, mos, motus, pars obsessa, humoris dominatus &c.) indicant, hoc ad deterius vel ad mortem apparebit. nam nihil paucum est criticum: sed plena ac liberali manu effundi debent quæ criseos ideam præ se ferent; raroque cieri debent. Male enim natura tentat quod non perficit: nam calcari materiæ tunc stimulantur; sed ubi materia cocta, tunc ultro natura surgit. Ita in Hippocratica schola damnantur τὰ σμικρὰ ἐμέσματα, καὶ τὰ ἐλάχιστα ἀλλήλων ἰόντα, quod est, vomitiones exiguæ,

gua, & frequẽtes: cum enim repetito id fit, natura oppreſſa imbecillitas in ſumma excernendi neceſſitate declaratur. Ita ſubſtillum ſanguinis è naribus die non critico, mortem iam futuram denotat. nam nihil ἀκρίτως bene fit; tale eſt paucum: oppreſſa natura & effœtorum viſcerum argumentum. & ex irrita contentione naturæ, fruſtraque tentata excretione, maior fit infirmitas, & morbus vires acquirit, indegravioribus ſymptomatis natura iam effœta opprimitur. Naſcitur enim materia acciſa copia ob materia contumaciam, meatuum anguſtiam, & imbellem naturæ concuſſionem. propterea nihil paucum excernitur πολλῶς δὲ κρισίμως: *id elucet in dyſenteria & teneſmo; & in ephidroſi, hoc eſt ſudatiuncula, qua tantum roſcidum eſt caput, cervix & thorax. Vel totum corpus exiguo ſudore udum: quod fit vitio & reſolutione partium ſolidarum, ita effœtarum, ut alibilem ſuccum ſibi aſſimilare nequeant, ſed elabi & diffluere permittant. Sed cum libere copioſeque effunduntur, bonum. imo talis hæmorrhagia τὰ κρίσιμα μὴ κρίσιμα à calamitate vindicat. Qua fuit cauſa, ut Galenus ſuper Metone per hæmorrhagiam à morbo lethali liberato exclamet,* αἱμορραγίαι λαδέσι ἐν ῥιπῇ ῥύονται πολλά: *id eſt,* hæmorrhagiæ multæ, multa difficilia diſſolvunt.

Tan-

Fida & perfida. ὑγιεῖα & δύσκριτα.

Tandẽ, criſeos comperta ratione in eventus modo, videndum etiam num facile vel difficile, cum fide aut perfidia, perfecta vel acciſa, & num optima futura ſit; hoc eſt, quam orbum ſolvit integre ſine ægri periculo, & fideliter per liberalem & liberam excretionem. vel num redivivi morbi metus ſit ab imperfecta criſi, à materiæ contumacia, meatuum obſtructione, aut naturæ ab infirmitate. ut in febribus, ubi empyreuma & oris amaror ſuperest à materia reſtibili, unde vigiliæ, vel preſſiores ſomni, inappetentia, malus color, oris amaror, excrementa non bona, nec pulſus; adeſt oris ſiccitas, & ſitis. Ii morbi revertuntur: nam

2. aph. 12.

non ſunt κεκρίμενοι & κεκριμένοι ἀρτίως, id eſt, non iudicantur perfecte, & non iudicati ſunt exquiſite, *ſua quæque propria criſi in ſpecie, materia, & ſubiecto: in qua nulla ratio deſideratur nec ſignorum antecedentium ad tempus & ad ſpeciem criſis, nec cauſarum criticarum in qualitate, copia, tempore, excernendi vel abſcedendi modo: hi ſunt ὑποκρίσεις: nam horum reliquiæ cum non ſint naturæ conſociales, ut aſſimilari poſſint, reliquum eſt ut putreſcant: & ab his cibus corrumpitur. Tales ſunt qui ante tempus erumpunt; vel ſi decernantur ante tempus. nam illi qui ſunt relapſus expertes, die critico excludi debẽt,*

ſignis

ſignis criticis præambulonibus, quæ indicant pepaſmum. Maxima enim vis pepaſmi ad certam criſin: quod ita teſtatur medendi præceptor: Πᾶν τὸ ὑπνιὸν ἀνυπόστροφον. αὐλος γὰρ πεπασμὸς καὶ κρίσις ἅμα, καὶ ἀποχωρίσις. *id eſt:* Omne quod ſuppurat, metuit reverti. ipſe namque pepaſmus eſt criſis & abſceſſus ſimul. *Nam triumphalis natura tunc inſurgit viis liberis, atque ephodon ſuam molitur: eamque oſtēdit indicibus prodromis; poſt autem liberali & libera excluſione die critico. Hoc eſt, editis pepaſmi ſignis ad tempus, & iis quæ ad ſpeciem criſis apparent, in paroxyſmo adverſus cauſam morbi inſurgit critico die, qui ab indice denunciatus erat. Tunc fida eſt criſis; & δίφορίαν comitem habet. Sed motus omnis ad criſin die ἀκρίτῳ, inducit ἀκρισίαν ab inani erethiſmo. ſed τὰ κρίσιμα μὴ κρίνοντα, ἢ δύσκριτα, ἢ θανατώδεα. quod eſt,* iudicatoria non iudicantia; aut ſunt ſiniſtri iudicii, aut mortifera. *Quare bona criſis fere fit in ordinario paroxyſmo. Nihil autem ſalutariter exolvitur aut apparet* ἀκρίτως καὶ ἀσήμως, *nec quieſcit bonis agrorum rebus: ſed talia mortifera ſunt, aut ſiniſtri iudicii. Hoc dicit Hippocrates in Prorrheticis,* τὰ ἰητρώδεα ἀκρίτως καταμιγλιωθέντα, φλαῦρα: *hoc eſt,* quæ dolorifica ſine criſi reſidunt, t. 2. 76.

reſidunt (*loquitur de parotidibus*) prava ſunt. *Omnia firmiora ſunt quæ die critico eveniunt & apparent, bona vel mala, ad interitum & ſalutem. Mala ſunt, copia acciſa, dies non criticus, & pigra excretio. Nam ut cita coctio citam adfert criſin; ſic tarda difficilem, relapſus capacem, nec ſecuram. nam tarditate ea ſegneſcit viarum & ſucci meabilitas, & naturæ vigor. Semper illud notetur: Epiphænomenon unum* * *κυρίως pravum, pluris eſſe debet ad interitus præſenſionem, quam plura communia. Propterea nota propria indicia ſingulorum: & quæ materia, loci, vel alius rei ratione indicia præbeant. Inde enim cuiuſque dignitatem internoſcimus. Semper diei critici & pepaſmi maxima ratio habeatur: nam nulla bona criſis ſperabilis, dum cruditas manet: nec ulla ſignificatio tunc eſſe poteſt ſecundi iudicii: nec quicquam benefit, quod lege critica non fit. οἱ δὲ πεπασμοὶ ἐκ τῶν χρόνων*, id eſt, die fit pepaſmus: *qui ſuos gradus habet; primum inchoati, mox manifeſti, tum demum perfecti.*

Dignitas epiphæn. * id eſt, morbi, aut partis obſeſſæ propriũ.

Notandum.

Cauto ut prædicendum.

Priuſquam abeam, moneo: Antequam iudicium proferas de morbi eventu, ſit comperta tibi naturæ triumphantis, vel triumphatæ tota hiſtoria. ſi ante ad prædictionem urgearis, reſponde cum cauſidicis,

Nondum

Nondum liquet: & ſemper, Si nihil delinquat æger, aſtantes, & ea quæ à foris ſunt. Nam (ut ſcripſit ille medicinæ præceptor) Acutorum morborum non ſine dubio interitus aut ſalutis ſunt prædictiones. *Quaſi dicat, quamvis eorũ ſit propria criſis fere à pepaſmo & naturæ erethiſmo (nam celeriter, vehementer, & continenter moventur,) non tamen omnes ſunt bene morati: quia tranſlatione turget eorum materia. Et in conſociatis morbis interdum, dum unus triumphatus conſpicitur à natura, ab alio triumphata occidit. hic medicorum rubor, ni ſigna cuique morbo peculiaria collata, periculi metum, aut ſalutis ſpem exprimant. Cave à pollicitatione, dum res ſit cum morbo mali moris; qui blanda facie annuentes, eludunt. Examina hic pulſus, reſpirationem, & ſomnos &c. Dum fidum non prodit ſignum, à pollicitis abſtine, maxime in his qui temere moventur, quique anormem criſin edunt. ut ſi hæmorrhagia eveniat ex naribus quartana occupatis. Nam propria criſis eſt, quæ ſecundum morbi ideam & focum, naturamque eius qui iudicatur, inclinat. Imperfectam criſim habuit Epicratis uxor. Cleonactides, Herophon, mulier quæ in littore, Pithion, Cherion. Optima criſis ſit in vigore: in augmento non ſit ſecure, ut in Philiſco.* CA-

CAPUT V.

Particularior exercitatio, qua recte ſpeciem cuiuſque criſis futuræ diſcamus. & num imperfecta ea ſit futura.

MORBI *à cauſa calida nati, cum libertate meatuum, & virium robore, excretione, ſi eius eſſentia præcipitem mutationem ſuadet, finiuntur. alioqui ſi contrario modo enaſcantur, marasmum inferunt, aut tandem longa die vix pepaſmi capaces reddantur: ſi medio inter hæc filo trahantur, abſceſſus facient. Nam ſi frigidi ſucci in vitio fuerint, triti-phali quadam virium vi opus erit in tardo illo motu ad abſceſſum: nam fractis viribus, & bilioſis morbis abſceſſus eveniet: ſed plerumque primis diebus vires integræ florent; & his maioribus ad excretionem opus eſt quam ad abſceſſum. Si itaque per criſin finem faciet, quanam idea illa prodibit? & ſi per abſceſſum, quo fiet? Certe quo natura & humor viam affectant, eo criſeon inclinationes fiunt. Itaque notanda erunt propria cuiuſque excretionis indicia. Si alvus & urina præter rationem ſubſiſtant, cum criſis in procinctu eſt, rigorem expectabimus, ſi non præcedens gravis ægro fueril.*

rit. Sed cum rigor iam evenit, distinguendum erit num consectaneum adducturus sit sudorem, vomitum, alvi subductionem: vel num hæc cuncta simul, an potius ex his quædam advehet. Hoc distingue, num urina sola repressa, an una alvo intercepta rigor supervenerit. Ambobus restagnantibus, plurimus rigor & sudor sequentur: nam eo succi cursum suum flectunt. Si urina sola substiterit ante rigorem, oculos vertes ad alvum; num illa parcius vel liberalius ante hoc crisis tempus se effuderit: si largius, eo se vertet natura: & tunc non fiet per sudorem excretio, etiamsi urina substiterit; nam ante omnis urinæ materia ab alvo exhausta fuit. Si parcius primum alvus feratur, dein ad vigorem supprimatur urinæ, ægrum rigore ac sudore perfundi necesse erit: nam his tribus locis vacuatur ichor. Sudore ita iudicatus est Sudor.
Herophon, Cleonactides, mulier in littore, Melidia, Pericles, virgo Abderæ, Anaxion, Nicodemus.

At si vomitus etiam notæ accesserint, per ambas has tunc crisis fiet: æqualiter, si æqualia fuerint indicia: alioquipotiorẽ sequentur magis: ut per sudores, si invalescẽte paroxysmo, vaporibus sursũ elatis deliraverint, & exteriores partes calore & rubore Vomitus & sudores.

bore ſuffundantur; & ſi vapor, qui ante aberat, expirat, undoſo mollique pulſu: nam durus potius vomitum monſtrat. Vomitui præcurrunt cardialgia, cephalalgia, tenebræ & vertigo, labii inferni tremor, ſaliva multa: Ita Epicratis uxori. Si vomitus ſigna adfuerint, & alvus valide excreverit, utrinque criſis inclinatio fiet. ſi riget cum frigore hypochondriorum, iam-iam bilem vomet: ſi cætera ſubſcribant, ut ætas &c.

pulſus. *Altus autem pulſus omnis excretionis nota eſt, ſicut & vehemens. magnus foras potius ferri inclinationem criſis denunciat, quam intus: & hæmorrhagia ſignificationem adfert. Si intus viam affectare videatur natura, abſentibus ſignis vomitus, alvus criſin dabit. Inæqualis pulſus in criſi, periculi plenus eſt, aut raptum bilis ad ventriculum indicat: tunc ventriculus affligitur.*

Hæmorrhagia. *Hæmorrhagiæ notæ ſunt, caligines, marmaryge, & ſcintillantes ob oculos ſplendores, lachrymæ ſine cauſa obortæ, & rubor malarum, oculorum, & narium, hypochondriorum tenſio ſine dolore: & ſpiratio difficilis, quia ſanguis per thoracem ſurſum repit; calidæ capitis pulſationes & tenſiones, cum pulſu magno: his adde ætatem &c. ita Meton, & virgo Lariſſæ.*

Deiectio-

Deiectionis ſymbolum nullum eſt peculiare, ſed cum adſint notæ futuræ per criſin excretionis, nullæ tamen conſpiciuntur quæ ſignificent vomitum, hæmorrhagiam, vel ſudorem; & ſi plura per alvum antecœperint ferri, maxime retenta urina; ut Clazomenio evenit. Sed tunc etiam per hæmorrhoïdes vel menſes effundi poterit. verum tunc maxima aderit lumborum gravitas, tenſio & dolor, ſi fluxuri ſint menſes: ut in muliere quæ in Thaſo, tertii Epidemion tertia: & in virgine Lariſſæa. nam hæmorrhoïdes ægre deprehendas. Per urinas evaſit Pythion, qui ad Telluris ædem. Deiectio alvi.

Sin abſceſſu æger defungetur morbo, communia ſigna erunt, pepaſmi difficultas, tenuis & cruda urina: ut qui ex frigidis ſuccis morbus prodiit. Hi abſceſſus ſunt vel calamitoſi, vel mitiores. Occaſionem tamen abſceſſui eripit urina copioſa, craſſa: nam ita longa coctione potius ſolvitur morbus. tenui vero ac cruda perſeverante, ſi nec mitis, nec omnino calamitoſus morbus adſit, ſi cætera quæ convalituris adeſſe ſolent præſto ſint, abſceſſum expecta: citius in minoribus triginta annis: etenim ſenibus, ob effœtas vires, non eveniunt. & in ſola continua febre horum expectatio eſt: nam intermittens potius in quartanam abit: 3. Epid. 1. Abſceſſus.

Digitized by Google

abit: maxime si erronum more feratur, & autumnus in procinctu sit. hyeme etiam potius; & tunc diuturniores esse solent.

Quo evasurus abscessus.

Quodnam in membrum sese effusurus ille sit, natura morbi dicet. Nam si non ita diuturnus fuerit morbus, cum ibi non tam crassi nec aque frigidi succi adsint, ac vires vegetiores, potius sursum se inclinabit abscessus. si tunc in tali morbo, subito anhelosus reddatur homo, moxque sedetur ille anhelitus, certo humores iam tunc sursum, per pectus in caput abripiuntur; maxime si cephalalgiam consectaneam trahat, gravemque somnum & surditatem; tunc parotis, id est abscessus pone aures incumbet. Sin valde longus reddatur, ac ignavescat morbus, frigida à materia crassaque enatus, titubantibus iam viribus, ad inferna erumpet. maxime si absint iam dicta, ac æger ab infernis causarius sit.

Parotis.

Imperfecta crisis præsens ut noscatur.

Sed pauca dicamus de imperfecta crisi. Interdũ imperfecta à crisi vis morbi ignavescit, nec tamen convalescens æger evalescit. Hoc usu venit cum ante vigorẽ suum morbus in crisin extimulatur: id fit ex magnitudine morbi, eiusve celerrimo motu, vel ab irritamento à foris. Vt si ex lege naturæ quæ decimo quarto eruptura erat crisis, ob irritamentum decimo die exiliat; non erit illa eucrisia: nam trahet secum vel

gravia

gravia ſymptomata, vel recrudeſcet: tanta vis eſt pepaſmi & vigoris morbi. ita acciſa criſis deprehenditur. Sed unde futuram eam venabimur? Id dignoſcemus ex morbi vehementia, celeritate præcipiti, & ex irritamento à foris. nam ſi quam plurima ex his, in morbo criſi terminando, iunctim efflorverint, aut evertet morbi vigorem criſis: hoc eſt paulo ante eveniet. nam vigor, eique præcurrens tempus ſolum criſes agnoſcunt: etiamſi in principio morbi, eiuſque augmento aut ſtatu in calamitatem abripiantur ægri. De ſolutione morbi quæ die fit longa, diximus ante.

Criſis imperfectæ futuræ ſigna.

Vltimo de ultima rerum linea pauca dicamus. Hæc quatuor rationibus rumpitur, cum homines in vita hac eſſe deſinunt. Duo mortis genera cum criſi adveniunt: & duo criſis expertia. Quæ cum criſi, gemina facie eduntur; nam aut ſubito, cum perturbatione critica, excretione, vel abſceſſu mors venit; aut ſubito in deterius res ægri abeunt, cum perturbatione critica, excretione, vel abſceſſu. Quæ ſine criſi mortis ideæ gemina arrepunt, etiam duplici imagine conſpiciuntur: una qua ſine perturbatione critica & inſigni excretione aut abſceſſu, ad deterius ſubito abit, & ſenſim ad mortem viam facit: appellatur arefactio. altera, qua ſine perturbatione critica, excre-

Mortis præſenſio.

Duæ criſes non bonæ.

tione, aut abſceſſu, ſubito ut alto ſanitatis culmine ruit vita. Quatuor habetis mortis rationes. Nemo ſubito evadit ſine criſi, ubi morbi hyparxis materia vitium agnoſcit: ſed multi ſine criſi ſubito intereunt.

Mortis cauſa triplex.

Mortis enim (vel extra criſin) cauſa eſt triplex, inflammatio inducens meraſmum: venenata qualitas, qualis micat in peſtiferis febribus: & tranſlatio ſymptomatica, quæ fit dum ignobilis pars ſuccos, quos continet putredine labefactatos, in partem nobiliſſimam effundit. Præſenſio autem lethalium criſium, num ſcilicet ſint futuræ, & an hoc vel illo die, & num ad mortem vel deterius ſolum eventuræ, difficilis præſagitu. nam, ut triumphalis naturæ exſplendeſcentiſque ſuis opibus certi ſunt motus; ita evictæ incerti, ac propterea fere incogniti.

Poſtquam itaque exploraveris ex certis notis, morbum calamitoſum eſſe; num ea calamitas criſi conſectaria ſit futura, deprehendes ex virium conſtantia. nam ſi vires hebeſcant, ac morbi motus ignaveſcat, & cruditatis ſi omnia plena adhuc fuerint, criſis nulla erit expectabilis. Sin vires emicent, cum motu celeri morbi, & quid cocti appareat, natura criſin tentabit. In calamitoſis morbis, licet perpetuo morbus prævaleat viribus humanis, non tamen

Digitized by Google

tamen necessitate quadam vires languere æquum est. Tempus calamitosæ crisis, ex perspicientia universalium morbi temporũ præsenties. Verum pernicioſa crisis raro vigoris in tempus surgit, sed in augmento potius vitam abrumpit, nisi aliquis dies eam expectandam esse denunciarit; ægre diem eius quo historiam suam absolvet, deprehenderimus. Vt si quarto die nebula nigra in urina conspiciatur, cæteraque calamitatem designent, sine spe sanationis hic erit: Si itaque imparibus diebus moveatur morbus, septimo die crisin inibit: si vero paribus, sexto. Certiorem morbi motus eventum reddet: nam si celeriter feratur, sexto; si tarde, septimo die crisin faciet. Verum si indices dies de mala crisi nullum symbolum eduxerint, ægre tempus crisis dignosci poterit. Attamen si accurate deprehenderis quantum natura triumphata sit à morbo, morbificaque materia, atroceſque paroxysmorum afflictiones ponderaveris ad naturæ restibilem vim, mortis diem præsenties. Si enim multis parasangis superet morbus, mors cita veniet: alioqui tardius. Vt; sit atrox morbus in titubantibus iam viribus: eo die quo paroxysmus venit, morietur: & ea hora in quã paroxysmi augmentum vel vigor incidit. Sed ne nescias num in augmentum, an po-

Mortis hora ut noscatur.

tius in ſtatum mors incurret, animadvertes quanam paroxyſmi parte ac hora atrocius incurri ac quaſſari male ſoleat æger; de hac metus mortis eſto.

Quali morte.

Idea quanam opprimetur in exitiali criſi, docebunt ea, quæ de bona criſi diximus. Num tamen ſubitanea mors veniet; an ſolum in deterius facta commigratione paulatim illa obreptura ſit, ex morbi vehementia, more, motu, ac ægri viribus internoſces. Si enim vehemens fuerit morbus & eius motus, ſpecieque calamitoſus, & vires fracta, morbuſque criſis capax ſit; ipſa ſubito internecionem adferet. Sin contraria adfuerint, illaque moderatiora fuerint, primum ſubito in deterius abibit, mox ſenſim mors veniet. Mortis quæ citra criſin invadit, ſineque perturbatione, excretione, & abſceſſu, nota eſt, virium proſtratio, coctionis nullum vel tenue indicium, vehementia ſi his accidat, & motus celer.

Tempus mortis.

Paulatina mors in augmento vel ſtatu univerſali ſolum veniet. quæ ſubitanea eſt, ineunte morbo incumbit. Diem videbis, ſi quantum naturam morbus vicerit, deprehenderis, & vim paroxyſmorum examinaveris, ut ante admonui. Mors quæ ſine criſi accedit, quovis paroxyſmi tempore incumbere poteſt. Si itaque de ſubitanea morte metus ſit ob ſucci craſſi vitium,

vitiũ, aut ob conceptam grauem phlegmonem in parte principe, is in eius paroxysmi initio, in quo morituus est, concidet. cum nimirum subito rapiuntur intro illi succi, unde præcluditur meatus spiritui, & natura raptim suffocatur. At si nullum à suffocatione periculum sit, sed à paroxysmi atrocitate morbique vehementia si pessundatur natura, eius paroxysmi in statu, in quo vidisti morituum ægrum, vita exuetur: vel si ægrius in augmento paroxysmorum affligi solet, ibi cadet. ita cum sensim moriuntur evenire solet. Quod si prostrata imbecillique natura statum morbi superari posse putaveris, in paroxysmi declinatione mori poterit, exhausto vitali nectare. sed id raro. Clam omnibus illi abeunt, ac de obitu adstantes fallũt. alii sensim exanimantur. cunctãi tamen à statu paroxysmi mori incipiunt. sed pulsus eos deprehendit. In his ita moribundis tempore declinationis paroxysmi, subito solvitur calor à statu. Sed in bona declinatione sensim vehementior fit pulsus, & æqualior, & ordine concinnior: ex adverso in funesta declinatione; & una tunc cum aliis febrilis calor expirat, atque melior spes nascitur: mox vero cum ad levandũ ventrem surrexerint, lipothymiam incurrunt, & quidã pauco tenaciq; sudore effuso expirãt.

Et hæc tertia moriendi idea quæ evenit declinante paroxysmo, tum in his qui sensim, tum in his qui subito eripiuntur, conspicitur.

Mors itaque citra crisin evenit sensim, cum natura aliquantulum reluctatur; & arefactio appellatur: altera, cita mors crisis expers dicitur. Et hæ crisis expertes mortes obveniunt ineunte paroxysmo, suffocata natura ob subitum ad centrum motum; non aliter ac si acervum viridis ligni flammis iniicias. vel in paroxysmi vigore, vel incremento, superata natura à vi morbi. aut in declinatione paroxysmi advenit, soluta vi vitali.

Hic manum de tabula. Erat enim propositum viam patefacere studiosis ad medendi præceptoris summi Prognostica, veros præsentiendi fontes, sed non ubique perlucidos satis. Plura ab illis petant, quos hæc non explent. Diligenter sane Galenus, fœlicissime & copiose libris De crisibus hanc historiam absolvit. quibus ille placet, accedatur.

I. HEVR-

Digitized by Google

I. HEURNII
INSTITVTIONVM MEDICINÆ
LIBER XII.
DE METHODO MEDENDI
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

CAPUT I.

De primarum & ſecundarum facultatum vi. & de gradibus qualitatum in medicamentis ſimplicibus: & qua arte hæc dignoſcantur.

SCRIPSIT *Galenus de medendi ratione methodum uberrimam: ſed multis, non admodum exercitatis, ad uſum difficilem: cum nullam methodum communem attulerit, cui cunctos morbos ad ſanandum admoveas: ſed contra, adhibuit morbis methodum* ***curandi. Nos, ex adverſo, methodum medendi dedimus ante annos tres; cuius ad aram, tamquam Limentini cuiuſdam***

Digitized by Google

dei, omnes morbi eorumque medelæ, ad redintegrationem ſanitatis, neceſſario examinari debent. non quidem illam à nobis natam; ſed à Galeno & Hippocrate, Æſculapidumque familia cultam & propagatam. Huius iam tenue programma ac exile delineamentum, memoriæ cauſa exhibeo: quo uno quaſi filo illam memoriæ nectas, qui eam legiſti: cæteris vero lectoris eam, quo fœlicius in ea verſentur, hæc inſtar ſynopſeos erunt eorum, quæ ibi fuſe & plene demonſtrantur. Quare per margines numeris eius capita notavi: ut quibus hæc, ob brevitatem, obſcuriora ſunt, inde lucem petant.

6. Simpl. De aguo caſto.

Sed quia medicinam ſine medicamentis eorumque perceptis viribus facere non poſſumus, quodque, ut ſcribit Galenus, methodus medendi & contemplatio de medicamentorum facultatibus mutuo connexu ſunt ita conſociata, ut neutra ſine altera intelligi poſſit; pauca de internoſcendis viribus ſubdam, moxque ad methodum medendi veniam. Nam de compoſitione medicamentorum eorum quæ nunc publici uſus ſunt, libro primo noſtræ Methodi ad Praxin, abunde egimus: ac cunctam varietatem remediorum ſelectiſſimorum illi incluſimus. Et ſane his, qui in medendi methodo verſati ſunt, ſecundus illius Methodi

thodi liber ad omnium particulariũ morborum medelas ſufficere poterit. Iam ad ſimplicium remediorum dignotionem veniamus.

Simplex medicamentum appellamus, quod ultro ſoliuſque naturæ opera enatum eſt: ut cichorium. Hæc peculiaribus dotata ſunt facultatibus, quibus corpus humanum incurrunt: quas actu ſeu ἐνέργειᾳ vel δυνάμει, hoc eſt, poteſtate continent. Actu, quod coram vere munus ſuum edere poteſt; ut ignis iam urit. Poteſtate vero, quod tale eſſe poteſt aliquo tempore: ut venatorem cánem appellamus etiam nuper editum, quod, ubi adoleverit, venari poterit. Ad ἐνέργειαν ut ſurgant plerumq; opus eſt remediis aliqua mutatione: quam ſubit à calido, innato noſtro corpori. propterea in tenues partes comminuuntur remedia, & quæ foris admoventur, à fictione imponuntur. Facultates remediorum.

Facultates triplici ſerie interſtinguimus: vel enim ſunt primæ facultates, aut ſecundæ, quæ primarum ſunt conſectariæ; aliæ ſunt tertiæ, quæ ſecundis ſuccedunt: quartæ addi poſſunt, quæ ab his non natæ videntur, ſed uſu ſolum compertæ. Facultatũ differentiæ.

Primæ ab exſplendeſcente elementorum ac qualitatum eorum exceſſu dimanant. ut vis ſe ſuper cæteras qualitates efferens primæ facult.

calfaciendi, refrigerandi; madefaciendi, ſiccandi; & quæ ex harum conſociatione ſurgunt. Inter hæc ambigit id quod temperatum eſt. quæ hinc abeunt, non uno id agunt filo: nam quædam leviusrefrigerãt, alia intenſius, nonnulla ſtricto frigore rigent.

Remediorum gradus. 5. Simpl. in fine.

In tali ambitu ars, τάξεις καὶ ἀποδόσεις invenit: ordines recte dixeris, quos Gradus iam vocant: Galenus etiam ἀριθμοὺς ſeu numeros appellat. Ad primam ſeriem pertinent quæ ab eucrato ita tenuiter abeunt, ut evidenter illud notare nequeas; verum ita, ut rationis ſubſidio opus ſit, quo alterare oſtendantur: ut oleum roſatum obſcure refrigerat. Secundi ordinis ſunt quæ manifeſte abſque demonſtrationis ope alterare poſſunt. Tertio aſſcribuntur quæ efficaciori vi, tamen non ſumma, ſuam qualitatem inferunt. Quarti ordinis eſſe affirmabimus acria & urentia; qualia quæ veſicas & eſcharas evocant; & inter frigida, narcotica. nec poteſt deprehendi ſiccum quarti ordinis, quod non urat. quamvis tertio in numero quædam ſine uredine ſiccare poſſunt: qualia ſunt aſtringentia vehementer, ut galla, alumen.

Quilibet horum graduum ſuum habet ambitum ac latitudinem, in quibus coërcetur. quam in tres ordines pragmatici diſtinxere:

ſtinxere: ut nimirum ſenſim, triplicique ſerie auctior vis increſcat ad ulteriorem gradum. nec enim perinde urit ſinapi, ac cauterium, licet ambo ſint quarti ordinis.

Guſtu & tactu dignoſcitur qualitatis incrementum. ut ſi moderatius exceſſerit calidum, calorem blandum adfert, rarefacit, coquit, recreatque innatum calidum; & dolores mitigat: ſin validius fuerit, æſtum infert, eſtque ſitiferum; ſiccat, tenuat, exhaurit, incidit, trahit; mordet ſi craſſæ inſideat materiæ: cum vero nimia vi flammat, infervorem abripit, erodit, veſicaſque inurit. Frigidum ſi non valide à medio abierit, tenuiter refrigerat, condenſat: ſi altius inſurgat, quo potentius, eo vehementius refriferat, calidumque nativum premit, denſat, & necroſin infert. Humidum varia ſerie madefacit, mollit, & meabile reddit, copia infarcit, promptumque eſt in flatus: tertium gradum vix in natura ſuperat, ob imbecillem actionem. Siccum, ut eius fuerit vehementia, calidique conſociatio, ſiccat, tenuat, urit.

Vt noſcantur gradus, & quid agãt.

Secundæ ſimplicium facultates, ex eorum materia cum primis qualitatibus unà conſociata ortum ducunt. hæc enim eorum materia eſt tenuis vel craſſa, ut varie à dictis qualitatibus pervaditur. unde quædam παχυμερῆ, quod eſt, craſſarum partium;

Secundæ facult.

tium; alia λεπτομερῆ, hoc eſt, tenuium partium appellantur. Secundæ dicuntur, quod cum primæ ſuas operationes ediderunt, poſtea proferuntur. Calidum calfacit, poſtea aperit: frigidum infrigidat, poſtea denſat. Tenuia ſunt, quæ facile in minimas partes franguntur: contra, ea quæ craſſa, dura, ſolida, lenta: hæc minime friabilia. Galenus primi Simplicium duodecimo, demonſtrat leptomeria excellere aërem & aquã: pervadunt enim facile reliquæ corpora minutiſſimis ſuis partibus. propterea quæ horum naturam redolent, tenuitatem gerunt materiæ; qualia ſunt odorata: quæ vero craſſarum ſunt partium, hæc terreſtria ſunt. Quæ aëreæ ſunt, vel aquea, facile liquori ſe immiſcent, qua talia ſunt: ut odora vis cinnamomi; non æque vis piperis. Ad has ſecundas facultates referuntur variæ vires, ut rarefaciendi, aperiendi, attenuandi, attrahendi: hæc agunt calore, tenuique materia conſociata; ſicut repellendi, denſandi, claudendi, craſſandi, iuncta ſi fuerit craſſities frigori; & molliendi, cum accedit his mador; quin indurandi, comite ariditate.

παλαιπικά. *Emolliendi autem vim habent, quæ cum modeſto aëreoque calore madent. Purificæ augent calidi nativi copiam, ita ut qualitatem eius minime inflamment; & ita ut*

nec

nec atterant nec augeant madorem: talia ſunt emplaſtica, quæ poros obſtruunt. quare hæc minus calent & madent, quam τὰ μαλακτικά. utraque tamen eucraton calorem petunt: ſed purificæ ſimillimum corpori; emollientia, paulo maiorem. σηπτικά.

Indurantia ſunt, quæ ſiccant, abſorbendo madorem qui non eſt ex naturæ lege, citra caloris aut frigoris vehementiam. Sed cum validus calor aut frigus indurant, ab aliena id fit vi, nimirum ab exhauſto madore. Fit & durum repletione, ut inflata veſica. nam durum dicitur, cui caro noſtra moderata cedit: molle, quod eidem carni cedit. σκληρυντικά.

Rarefacientia ſeu reſolventia dicuntur, quæ poros aperiunt, & corpus rarius reddunt ſpaciis inanibus. modeſte calent hæc, & leptomera ſunt, ſine magna ſiccitate; ut chamæmelum, althæa. quod vero vehementer æſtuat, uredine ſtringit. ἀραιωτικὰ ἢ διαφορητικά.

Denſantia, rara contrahunt, & poros adducunt. talia ſunt frigida aquea; hoc eſt, ſine ſtrictione; ut portulaca. πυκνωτικά.

Aperientia, orificia vaſorum aperiunt: talia ſunt craſſa acria; ut cæpe. ἀναστομωτικά.

Conſtringentia, vel conſtipantia, & occludentia, στυπτικὰ, appellantur quæ orificia claudunt: talia ſunt frigida craſſa, ſine acredine; ut bolus. Constring.

Tra-

Trahentia. *Trahentia, ex imo succos prolectant: hæc sunt calida leptomera, quæ calent & arent secundo ordine; modeste trahunt: reliqua potentius.*

Repercut. ἀπεπεχητικά. *Repercutientia reverberant accedentes humores. hæc frigida sunt in crassa materia, ut acerba, & austera, quale omphacium. repellunt & adstringentia cum leptomeria consociata: ut succus corticum nucum.*

Abstergent. ῥυπτικά. *Abstergentia dicta ῥυπτικὰ siccandi vim habent, cum leptomeria, sive moderate caleant vel frigeant; ut hordeum, mel: cuti, poris, & ulceribus dicata.*

Expurgant. ἐκκαθαρτικά. 5. fin. 11. *Expurgantia, ab infarctuque liberantia, viscerum obstructiones aperiunt, ut hepatis, venarum: sicut nitrosa & amara; quale lupinus, absinthium. hæc quamvis leniter astringant, minime ab officio abibunt: quod tamen negatum est abstergentibus; quæ, cum foris admoventur, stricture exiguos poros clauderent, antequam abstersissent: intus vero patuli sunt meatus.*

Attenuantia. *Attenuantia, sunt calida leptomera; & expurgantia cuncta talia sunt.*

Emplastica. 1. Simp. 10. *Emplastica, seu illinentia, abstergentibus contraria sunt, poros claudunt: ut pinguia glutinosa, & terrestria crassa sine acredine; ut adeps, oleum, butyrum, lithar-*

Digitized by Google

thargyrum, bolus; ſive calida hæc fuerint, ſive ſicca.

Obſtruentia & Incraſſantia, poros claudunt lentore, & craſſos humores proferũt. ἐμφρακτικά.

Dolores placantia, vereque ἀνώδυνα & παρηγορικὰ, ſunt leptomera, modeſtiſſime calentia, & rarefacientia: ut chamæmelum, lac tepidum, oleum anethi. Dolores placantia.

Dolorifica ſunt quæ calore unitatem ſolvunt: ut rubefacientia, phœnigmi, ſinapiſmi, cauſtica. Dolorifica.

Septica valde calida ſunt & ſicca, leptomera: & citra magnum dolorem partem putrefaciunt & corrumpunt. non tamen quicquid corrumpitur, σήπεσθαι, quod eſt putreſcere, dicimus; ſed quibus id cum fœtore evenit. nam ab omni qualitatum immoderatione quid corrumpi poteſt. Septicum eſt ſandaracha, aconitum, pityocampe. Septica.

Quinetiam ſaporibus diiudicantur facultates medicamentorum prima & ſecunda: hæ ultimæ naſcuntur ex temperaturæ ac materiæ conſiſtentia. Vt in primis facultatibus, ſic in ſecundis tres graduum ordines, ex tenui vel vehementi potentia ſtatuimus: ut acerbus ſapor, terreus & frigidus, pro vario gradu valide aut modeſte refrigerat, ſtringit, denſat, & incraſſat. Novem ſapares teſtes ſunt facultatum: tres calidi; Sapores monſtrãt primas & ſecundas facul.

calidi; acris, amarus, & salsus: tres frigidi; acerbus, austerus, & acidus: tres temperati; dulcis, pinguis, & insipidus.

Acris. *Acris, δριμὺς, acutus, ferit mordacitate & ardore punctili palatum: quin fauces nonnunquam urit: ut piper, euphorbium, allium. Vesca sunt, quæ una madent, ut nasturtium: cætera ut varie calent & leptomeria valent, ita urinam, sudores, menstrua, & expectorata provocant, si infra tertium ordinem hæreant. hunc si superant, consociata materiæ crassæ, caustica sunt, ut cantharides. & si calido nativo bellum indixerint, σηπτικὰ, putrefacientia & ἀλυτήρια erunt.*

Amarus. *Amarus sapor lenius quam acris fervet; crassæ materiæ & terrestri insedit. Sunt amara cuncta calida, sicca, terrestria: vimque habent detergendi, tenuandi, meatusque expurgandi. Avicenna libro secundo Canonis, affirmat amara aperire & incidere: & ariditate sua cum absorbeant madores insolentes, putredines castigandi vim habent.*

Salsus. *Salsus sapor, calorem gerit, sed minorem: siccitate tamen vegetat, instar cinerum. siccando absterget & purgat. in mediocri stabulatur materia. Propterea salsa modeste pervadunt corpora, digerunt, incidunt, abstergent, expurgant, siccando*

serum

ſerum abſorbent. Sal leviter aſtringit: alius tamen alio potentius: propterea quidam fœlicius condita perpetuare ſolet.

Acerbus ſapor, στυφὸς ponticus Arabum, valide linguam adducit, exaſperatq; ſiccando inæquali quadam vi. Eſt terreſtris & frigidus: ut cornea immatura. Pro vario ordine varie refrigerat, aſtringit, denſat, & incraſſat. Acerbus.

Auſterus, Arabibus ſtypticus, mitior eſt acerbo, minuſq; friget & ſiccat, nec linguã exaſperat; ut galla; & malicorium. uterq; hic ſapor aſtringit & peripheriam corporis denſat: nam ratione intentionis tantum diſcriminantur, Hæc die mitescunt: vetereſcentes enim acredinem vel dulcedinem contrahunt, depoſita una aſtrictione. Acerbum, ex ſententia Galeni, exuitur incaleſcens, ſeu humeſcens, aut utrumque incurrens. Cum ſolum caleſcit, perennante duritie, dulceſcit, ut caſtanea: ſi craſſo quodam madore humeſcat ab aqueo, auſterum fit: ſin leptomeria aërea madeſcat, aceſcet: ſin pariter caleſcat & madeſcat, mador aqueus dulceſcit; aërea vero pingueſcit. αὐστηρός.

Acidus guſtum pervadit ac ferit, caloriſque expers mordet: leptomeria excellit, indeque prompte ſe traiicit per corpus. Refrigerant acida cuncta, & penetrant facile; incidunt: nam pervaſione & inciſione non Acidus.

cedunt

cedunt acribus quæ infra tertium ordinem: nec tamen exhauriunt; ſed vi frigoris pervadentis influentes ſuccos reprimũt, potentique ſiccitate hæmorrhagias compeſcunt.

Dulcis. *Dulcis ſapor, nulla immoderatione moleſtus, oblectat ſuaviter ac iucunde. Dulcia expandunt laxando corpora; non tamen æque ac pinguia: aſpera mulcent, maturant; materiæ quandam ſymmetriam habent; & qualitate madida nobiſque affini blandiuntur. mediocritatem caloris obtinent. Nullum enim quod micat dulcedine, frigidum eſt: quamvis alioqui leniter dulcia perfuſa aquoſa materia nonnunquam algeant.*

Vnctuoſus, ſeu pinguis. *Pinguis ſapor, lentore palatum imbuit, evidentius calorem nullum ſpirat; ab obſcura tamen dulcedine interdum haud alienus: materiæ ſymmetriam habet, nec craſſam, nec tenuem; madet, attamen non aquea vi, ſed aërea: eucraſia illi adeſt ex calore & frigore: ut malva, althæa, tragacanthum. Pinguia cuncta laxant, molliunt, humectant, mulcent aſpera, oblinunt.*

Ἄπιος. *Inſipidus eſt ſaporis expers, nulla qualitate guſtum feriens: ut albumen ovi. Materiam talia gerunt craſſam, terræ expertem, nec ſiccitate aſtringentem, ſed madore quo-*

quodam rigatã. Emplastica inde cũ fiant, poros obturant, aspera mulcent, & distracta conglutinant. Dulcibus hæc etiam (ut & pinguia) sunt congenera: verum materia horum paulo est crassior crudiorque. Emplastica.

Ita deprehenduntur facile remediorum vires, ubi unicam qualitatem gustabilem spirant. Cum vero varii sapores sentiuntur, mixta sane facultas, mistam actionem edet; ut aloë: quæ præter validam amaritudinem, strictam vim gerit: unde floret diversa substantia & facultate; amarore enim absterget, & strictione roborat & constringit. Quin subinde adeo varii sapores consociantur, ut nequeas certo cuiusvis ideam internoscere. Hic experientia opus est: nam hæc, omnes fidelissime remediorum facultates denunciat, ac vere testatur de eorum viribus.

Galenus quarto De simplicibus, exemplo rosæ, demonstrat odores certo facultates non decernere: quod simplicia remedia varia materia constent: quæ non æque evaporat, nec odorat ui se offert. Sed cum rerum odorabilium vapida sit materia, eadem & calida erit. Avicenna etiam à frigore odores nasci ait: sed beneolentes, & mordicantes à calore esse; at qui acetum redolent, frigidos. Quæ odorata, ea & leptomera. Inodora, sunt crassa, ut austera, salsa; Ex odore. Gal. 1. simp. pl. 2. & 2. lib. 3. & 4. lib. ult.

Digitized by Google

salsa, nec se erigunt ad cerebrum inspiratu. Colores vero nihil certi indicant.

CAPUT II.

De Tertiarum & Quartarum facultatum, in simplicibus remediis vi. & de cautionibus quibusdam huc pertinentibus.

TERTIÆ *facultates ex primarum secundarumq; consociatione nascũtur. Talia sunt maturantia, pus promoventia, sarcotica, glutinantia, epulotica, callum inducentia, urinalia, menses evocantia, fœtum & secundinas præcipitantia, tussim mitigantia, lac producentia, semen generantia vel obtundentia.*

Suppurantia, vel Maturantia. seu Coquentia.

Suppurantia symmetriam caloris habẽt cum emplastica vi, qua poros claudunt; unde calidi nativi copiam augent; nec tamen qualitatẽ eius altius erigunt. ita succos tumore conceptos, illisamque carnem in pus mitigat calor. Hæc non longe ab emollientibus abeunt; nisi quod poros infarciant, & substantiam potius calidi nativi, quam eius qualitatem, efferant.

Sarcotica.

Quæ carnem ingenerant ulceri cavo, sicca sunt gradu primo, & modeste absque morsu detergent, & adstrictionis expertia

Digitized by Google

pertia ſunt; ut olibanum, hordei farina.

Glutinantia ſecundo fere ambitu ſiccant: aſtringunt: media inter ſarcotica & epulotica. Dicuntur κολλητικὰ, συμφυτικὰ, & τραυματικὰ, & ἔναιμα, quod cruentis etiam vulneribus admoventur. Glutinantia.

Cicatricem inferentia valide ſiccant & conſtringunt, citra morſum: unde madorem à carne exhauriunt, eamque adducunt, ac calloſam quaſi reddunt. ἐπουλωτικὰ dicuntur, quorum alia etiam eſt idea, quæ luxuriantem carnem accidit ſua acrimonia. hoc peculiariter καθαιρετικὸν appellatur Galeno. Quidam adiiciunt ſiccans citra aſtrictionem. Cicatricem induc.

Callum inducentia combinant lacera oſſa: nam medius inter os & carnem eſt callus; optimeq; illa conſociat: eſt enim durus, albus, ſiccus. Quæ hunc faciunt, ſunt emplaſtica, moderate calida. Callum induc.

Diuretica, hoc eſt, quæ urinas evocant, tripliciidea dicuntur; vel quæ ad copiam urinæ faciunt, ut vinum tenue, taliaque liquida leptomera: hæc copiam urinæ quidem adferunt, ſed non æque recludunt meatus, nec ita tenuant, ut vere urinalia: attamen quæ reſtibilia in urinalibus viis hærent ab inopia madoris, nonnunquam excludunt. Alia ſunt diuretica, quæ tenuitate ſubſtantiæ abſtergent; ut ſe- Vrinalia.

ut semina quatuor cucumeraria, & halicacabi fructus, radices graminis. fœlix horum usus, dum calore torretur corpus. Tertio sunt diuretica, quæ liquãdo & incidẽdo serositatem à sanguine segregant. hæc sunt proprie diuretica: suntque calida & siccæ. Num hæc in calculo renum conueniant, quæritur. Hæc sane aperiunt, tenuant, secernunt, & fundunt, ut exinde facile renes prolectent. Calent & siccant ordine tertio; acria, & leptomera sunt, ut semina calida dicta, saxifragiæ, eiusque radices. His, æque ac lac coagulo, tenue in sanguine secernitur à crasso. Vim ergo hæc habent calfaciendi, siccandi, secernendi, & coagendi. Putantur hæc ultima, calculum frangendi vi prædita. non tamen Lithontryptica. Calculifraga.
nulla sunt quæ peculiari dote id faciunt alia, quam ea facultate qua viscidum id, quod sabuleta consociat, laxat, incidit, & exigit: nam calculus induratus omnem incursum solventium remediorum eludit. Nec diuretica hæc calculo remediantur. nam, ut dixi, cogunt secernendi vi, idque in calculum æstu suo excoquunt. Secunda, quæ descripsi diuretica, calculum etiam non atterunt: nam quæ ex terrestri materia lentoque succo à valido calore induruere, ea vi caloris aut frigoris inuicta manent, sola tritura minuenda. nec quæ

aspredine

aſpredine valent, incurrere renes poſſunt, ut lapis ſpongiæ: ſed ſola meabilia & liquida. Quare ſaxifraga vere ſolum ſunt, quæ ſabuleta ſolvunt ac exigunt. & eiuſmodi ſunt hæc quæ vere urinalia appellavimus: & inter hæc remiſſiora & amara ſunt præſtantiora. talis eſt virga aurea, & nuclei perſicorum.

Menſes evacuantia calent cum leptomeria, coquunt, aperiunt, tenuant, incidunt, purgant meatus: maxime ſi acceſſerit amaror, & gravis odor: nam hæc uterum deorſum fugant: illa, expurgant; ut caſtorium, chalbanum, matricaria, ruta, ſabina, ariſtolochia, myrrha; & cuncta fere diüretica. Eadem hæc χόεια, aut δύτεκα, hoc eſt ſecundas excludunt, fœtuſq; mortuos præcipitant. Hæc autem valida eſſe debent, calore, leptomeria, gravedine odoris, acrimonia, & amarore; copioſiuſque exhibenda. ἐμμηνᾶν ἀγωγῶν

Bechica Galeno ad cenſum veniunt urinaliorum, & ἐμμηνᾶν ἀγωγῶν: ſuntque illi duplicia, tuſſim lenientia, & exaſperantia in tuſſim. Quæ enim ad craſſorum expectorationem faciunt, eadem tuſſim provocant: quæ vero tenues ſuccos incraſſant, tuſſim mitigant. Etenim quæ expectorantur per ἐμφύσησιν, hoc eſt, exſufflationem aëris, cum tuſſi eliduntur. Sunt hæc calida; Bechica.

da; leptomera; ut scabiosa, nicotiana, hyssopus, prassium, inula, iris. Alia expectorantia quædam sunt nec calore nec siccitate prævalida, sed modesto madore alas pulmonum expandentia, & lenientia, ut glycyrrhiza, passæ uvæ, ficus, syrupus violatus, pinei nuclei, & semina cucumeraria. his iunge papaveris codia.

Gal. 7. περὶ λάτ. τοῦ. Lac generantia.

Lac promovet cibus copia & succo gratus: aliquantulum calidior & siccior, si sanguis pituitescat; sin bilescat, madidior sit dieta. Diuretica mitiora hoc etiam faciunt, ut fœniculum, anisum, anethum: nam quæ hac vi splendent, menses evocăt; quod lactis generationi omnino refragatur.

Notandũ medicis.

Observandum est in censu simplici remedii, (quod non agit tota substantia, sed qualitate) ut ad primas & secundas qualitates cuncta effectuum causæ referantur: nec dicendum, Hoc aperit hæmorrhoïdes, vel menses, aut calculum educit peculiari vi. Nam unicum simplex remedium varia potentia etiam micat: ut aloë stringendo roborat, & amarore purgat, & sanguinem fundit. Galenus inquit, Aloë valde amara est: & propterea, eodem ex auctore, iecur & lienem obstructione liberat, thoracis expectorata promovet, & menses evocat. & quia modeste stringit, vasa poterit claudere, sanguinisque fluxum frenare.

Gal. 6. simpl. & 5. simpl. 24. & 8. simpl. de prasio.

re. Scribit Galenus, cum sese consociant amaritudo & strictio in uno medicamento simplici, poterunt hæ facultates iunctæ hepar & lienem mundare; mensesque evocare: hæc, ob amarorem, & stringendi vi, eadem vasa combinare. Et Galenus undecimo Methodi scribit, amaritudinem strictioni iunctam, ei viam præbere, &, quasi manu, in profunda abducere. nam amara expurgant vias, & aperiunt: sequens q3 astrictio tunc pervadit; & viscera robore affiat. Amara itaque modo alvum deiiciendo, modo urinas provocando, vel menstrua movendo, per se, vel per aliud viscera purgant: hæc faciunt, farctu liberando, meatusque expurgando. Et tamen propter strictionem iunctam quædam amara sanguinem sistunt, ut aloë vulneribus indita: tamen hiera suppositoriis addita, hæmorrhoïdes recludit. Quare nec consectarium est, Aloë venarum ora claudit, ergo non aperit: nam multa simul facit, ob diversas vires quibus prædita est. Ita rhabarbarum amarore meatus expedit ab infarctu, & urinam provocat; acrimonia incidit, ac ad excretionem stimulat; strictione sistit. Ita prima & genuina facultates examinari debent. Hoc sane modo Galeno sat erat quinque libris De Simplicibus, methodum ea examinandi prescri-

Gal. 6. simpl. de Rubia.

 psisse:

pſiſſe: in quibus ex primis, ſecundis, ac tertiis pernoſcere docet quodque remedium ſimplex. nam ſequentibus ſex libris exercitationem ſolum init præſcriptæ methodi; ut nimirum ad illam ſingula examinari debeant. Quare empiricum eſſe affirmamus, ſi quis dixerit, Hoc medicamentum vim peculiarem habet ſanguinem ſiſtendi, vel calculum frangendi, lac gignendi.

Experientia ut noſcatur ſimplex remed.

Experientia etiam notatur facultas ſimplicis remedii. His cautionibus ad hanc opus: Sit remedium examinandum non miſtum, & adhibeatur homini ſano, vel ſimplici morbo occupato. Sit id remedium ſincerum, non alia qualitate, quam ſua, imbutum: & diſcerne quid ſua vi, quidq; per aliud moliatur. Huic ſi iudicium acceſſerit, firmior experientia erit: attamen multa iudicium fugiunt, qualia ea quæ ſubſtantiæ eſſentiæ conſectanea ſunt, uſui ſoli exploranda.

Quartæ facultates.

Quartæ remediorum facultati hæc quæ ſubſtantiæ ſeu eſſentiæ ſingularem proprietatem ſequuntur, aſſcribi ſolent. Sed hæc nec primis, ſecundis, aut tertiis ſuas vires acceptas ferunt. quare in Methodo medendi vix locum habent: uſu ſolo comperta. Dicuntur hæ occultæ, ſpecificæ, latentes: ut quod magnes prolectat ferrum: ita venena δηλήμονα. Aſpis ſoporifico veneno

in

in pernicem trahit hominem. ab haimorrhoo demorsis, sanguis undique profluit. à rabido cane hydrophobia. Ita suis quaque modis in ultima trahunt. Cantharides, vesicæ; lepus marinus, pulmoni; cerebrum felis, hominis cerebro bellum indixere. adeoque plurima variis modis sunt perniciosa. His medentur peculiari etiam vi, therinca, & alexipharmaca. Theriacæ resistunt ἰοβόλων ζώων venenis: nam θηρία dicuntur hæc animalia Græcis. Huc pertinent περίαμματα ac ἀποτρόπαια, appensa aut alligata, Latinis amuleta ab amoliendo, quod venena & maleficia fugent. Alexipharmaca dantur intus ad deleteriorum vim frangendam. Hac vi agunt & pharmaca purgantia: & ea quæ sympathia & antipathia se amant aut oderunt.

Amuleta. Appensa. Alexiph.

De medicamentis hæc satis. Iam ad Methodum; cuius ductu, tanquam certa Cynosura, hæc in usum duci debent, & cetera cuncta instrumenta quæ arti medicæ suam operam dicarunt.

Digitized by Google

CAPUT III.

De medici officio. Quid ſit Methodus medendi. De indicationibus, quid eæ, & quot. Vt morbus, eiuſque cauſa, & pars ægra deprehendantur. De prima Indicatione, quæ ducitur ab affectu ſimplici vel implicito.

*IS ſane medicus ſalutiferam manum porriget ægris, qui loco, iure, & accommodate remediis uti norit. Noſcet hæc is, quem non fugit, quodnam remedium cuique optimum ſit, & qua copia, qualitate, tempore, & modo cuique in uſum flecti debeat. neſciunt hæc, quibus incognita eſt methodus medendi. Hæc docet curandum eſſe tuto, celeriter, & iucunde. Tuto: ne ladas. recte Hippocrates, μηδὲν εἰκῇ. τύχῃ μὴ πίσευε. libro De arte ait, μὴ τόλμῃ μᾶλλον ἢ γνώμῃ: quod eſt, ne temeritate potius quã conſilio. & Biantes, * Νέμε. καὶ τόπε πεῖτε: ſane ἀσφαλὴς πρόνοια. Cito: ſed ne quid temere: nec tamen temere cunctandum. Pulchre olim Cleobulus Lyndius, * βιᾶ μηδὲν πράσσειν, ἀλλὰ καιρὸν γνῶθι: & χινδύνους φεύγειν. Iucunde: nec onera remediorum pondere agros; & ſint, ut res fert, iucundiſſima; alioqui * μὴ τὰ ἡδέα, ἀλλὰ τὰ*

Officium medici. * id eſt, cõſidera, & poſtea rem aggredere. * nihil per vim agere: ſed occaſionem ſtude agnoſcas: & periclitare prudenter. *quod eſt optima, & non iucundiſſima præſcribe.

τὰ βέλτια, ut consulebat Solon: etenim à molli medicina quæ consenuisse videbantur, resoboleſcunt. & Hippocrates libro De arte ait, ῥᾳσάνῃ μᾶλλον, ἢ βίῃ: facilitate potius, quam vi. His ſuis officiis ſatisfecerit is medicus qui methodo medetur.

Quid ſit Methodus med.

Eſt *itaque* METHODUS MEDENDI, VIA generalis, cunctis particularibus communis, artificioſa, certa & exacta, inveniendi per indicationes & intentiones, quo remedii genere in qualitate, copia, tempore, & utendi modo, morbo cuique ſit medendum.

Indicationes. Contra indic. & coindic.

Methodus hæc omnem curandi rationem ducibus quibuſdam abſolvit. hi ſunt Indicationes: quæ numerantur ſedecim. Eſt *autem* Indicatio, rei agendæ inſinuatio; *vel* comprehenſio rei iuvantis & nocentis. *Sed* Intentio vel Coindicatio eſt illud quod non primo, ſed per aliud oſtendit & admittit id, quod monſtrat ipſum indicans. *ita vires indicant victum, & miſſionem ſanguinis admittunt: ſic ætas, ſexus, conſuetudo. Contraindicatio eſt quod impedit primo, quod ab indicatione ſuggeritur: ut fracta virtus venæ ſectionem prohibet aut moderatur, quam indicatio ab affectu interdum ſuadet. Hæc eſt ſeries Indicationum. Sumitur indicatio.*

1. Ab affectu contra naturam : hoc eſt à morbo, cauſa morbifica, & ſymptomate.
2. A temperie totius corporis ægri.
3. A parte morbo obſeſſa.
4. Ex viribus ægri.
5. Ab aëre ambiente.
6. Ab ætate.
7. A conſuetudine.
8. A peculiari cuiuſque natura.
9. A ſexu: mas, an fœmina.
10. Ab exercitio, vitæque inſtituto.
11. A morbi longitudine vel brevitate.
12. A quatuor morbi temporibus.
13. A paroxyſmis morborum.
14. A ſolemnibus naturæ functionibus.
15. Ex remediorum viribus.
16. A ſyderibus.

His certis ducibus abſolvitur in cunctis morbis curatio: tantumque medicos fallet curatio, quantum ab his recte in uſum trahendis abierint. Prima indicatio contrarium docet remedium: reliqua illud admittunt, vel renuunt, aut poliunt accidendo, ut præſtantia harum fuerit.

Signa morbi, & eius cauſæ, partisq; obſeſſæ.

Vt ad primam Indicationem veniamus, eius materies, id eſt, affectus præter naturam

ram primum cognitus esse debet. Noscitur Ex 3. Methodi 3.
is ex symptomatis: hæc hærent in corporis mutatis accidentibus: in qualitate, charactere, & mole: excrementis; & actionibus. Ex his noscimus affectum, ut morbum, eiusque causam, morem, & magnitudinem: partemque affectam. Roga ex ægro num prima qualitas molesta sit, calore, ma- Tactus qualis.
dore: & num totum corpus vel pars hac infestetur. Dein de secunda, ut mollitie, asperitate. Tertio num dolor toto vel parte sefundat: & qualis sit ille dolor: nam is variat ex idea materiæ dolorificæ, & partis dolentis, & harum ambarum: de quo in Methodo, latius scripsimus. Quarto, (si ex Visu nota qual.
his affectus & pars affecta se non prodant) visu num se conspiciendam proferat qualitas, perpendemus. Color totius, vel partis pervestigetur, maxime faciei & oculorum. ubi etiam character & moles perlustrabitur. Ita transiges de aliis qualitatibus, quæ gustu, auditu, sapore, odore notantur. Si nullam symptomaticã deprehenderis qualitatem, de excrementis interrogabimus; Excrementa.
& earum examinabimus substantiam, qualitatem, quantitatem, tempus, & modum excernendi; & maxime, num solemnis aliqua evacuatio sit suppressa, ut menses, alvus, urina. excrementum semper ideam gerit partis unde dimanavit. Si nec

Digitized by Google

ita aperiat se affectus & pars agra, deveniemus ad examen actionum læsarum. Rogabimus de actionibus animalibus, ut num perierint, aut labefactatæ sint, vel depravatæ: an sensus & motus stupescat: & de principibus, ut imaginatione, cogitatione, & memoria. eodem modo examinabimus vitales, & naturales actiones. Morborum etiam sedem ostendunt actiones læsæ: & quæ excernuntur; nam aut sunt particulæ afflictarum partium, aut quid in ipsis contentum, aut excrementa: partibus adnata: propria symptomata: causæ præcedentes: color: tumor: doloris species, & magnitudo: quæ ladunt, & iuvant: partium societas.

Pars affe. & a utnof. *Cum ex his deprehensa fuerit pars agra, distinguendum erit num ex se, vel ex alterius partis consensu ægrotet. Consensu ex triplici causa trahitur: generis similitudine, operis societate, & vasorum communione. Cum pars primario affectu laborat, eius affectio nihil intermittit: nec increscente alterius partis affectu augetur, sed quovis etiam alio mitescente perseverat: ac illi accommodata præsidia iuvant. & examina partem quæ in suspicionem venit ex lege symptomatum. Ad suspicionem consensus facit vicina pars agra, & eidem usui dicata, & quod prædicta societate cognata sint.*

Observ. *Observandum ut primum examen ineatur*

Digitized by Google

ineatur ab illo ſymptomate quod ægro maxime in querela eſt: vel quod ex natura præſentis temporis, regionis, ætatis, & temperiei ſuſpicabimur maxime fatigare ægrũ. Vel, ab illo incipe, cuius ſuſpicio adeſt, ex rebus prægreſſis enata. Vltimo ſi iam ex morbo laboravit, de eo eiusve affini metus erit. His adde res naturales, & alia quædam; quæ alibi fuſe enarravi. 3. Lib. Metho. 5. Ex 3. Metho.

Morbo deprehenſo, ei decernatur contrarium remedium: nam cuncta pereunt à ſuis contrariis; quemadmodum à ſimilibus ſervantur. Vnicuique autem rei, unum tantum eſt contrarium. Quare tot erunt remedia, quot morborum ideæ. affectus autem alii ſimplices, alii ſunt compoſiti: ergo & talia remedia erunt. Implicantur affectus varie, ut alibi diximus. De primæ Indicationis primæ parte, quæ ab affectu morboſo.

In implicitis affectibus vide quot morbi, cauſæ, & ſymptomata ſunt conſociata: dein, num is morbus per ſe, vel alterius conſenſu enatus ſit: nam qui per ſe, ſi auferatur; alter, eius ſoboles, ultro cedet. Tandem ſpeciem morbi notabimus. Vltimo, ſi impliciti fuerint contrarii, urgentiori validiora auxilia adferemus: & aliæ indicationes conſulendæ, num hæc admittant. Sed deprehenſis affectuum naturis implicitorum, tria ut bene curentur obſervabimus, ordinem, & tempus medendi, Methodus in affectibus implicitis.

Ordo. *& remedii quantitatem. Ordo debetur implicitis, ut noſcamus à cuius affectus debellatione ſit exordiendum.* Tempus. *Tempus vero medendi, & remedii copia ſimplicibus etiam affectibus debentur. Ordinis tecmarſin huic regulæ fere incluſimus:* Concurrentibus multis indicationibus, exordiendum ab ea eſt, quæ cæteras vincit: vel ſine qua nihil effici poteſt: *(ita cauſa morbi primum excidenda quam morbus; & inter cauſas ilico externa, dein antecedens, mox continens:)* vel à qua omnia ſymptomata dependent. *ſi hæc uſum non habent, cunctis affectibus implicitis temperatione quadam remediorum ſtudebimus. hoc olim exemplis demonſtravi. Hæc de ordine: iam de tempore exhibendi.*

Vt genus remedii venamur ex affectus genere, ita tempus adminiſtrandi remedii intelligitur ex temporibus affectus: nam affectus per ſua tempora mutatio, remedii faciem mutat. ita ineunte phlegmone reprimimus frigore ſtricto: ea vero conſiſtente, digerimus calidis. Iam de quantitate.

Copia. *Quantitas qua remedium in uſum duci debet, affectus quantitate indicatur; (nam illi reſpondere debet) ut intelligamus quo gradu receſſus, mole, quoties, & quandiu adhiberi debeat. Sed unde magnitudinem affectus noſcemus? ex ſymptomatum*

matum vi, natura agri, quantum ex his mutata, & ex rebus non naturalibus. Sed estne tutum integro affectui remediari validio remedio: an potius sensim agendum? I. In levioribus malis par remedium, universim morbum submovens, ex usu erit: *nam leve erit.* II. In extremis & periculosis morbis incuntibus, valentissimum adferatur remedium. III. Morbi mediocres, sensim blandeque pellantur mediocribus remediis.

CAPUT IIII.

De prima primæ Indicationis parte.

De causa morbi antecedente, & de eius Aversione, & quo modo, quoque tempore sit admovenda. Et de causæ huius antecedentis Alteratione, cum vitium fecit in prima & secunda qualitate. Et ut sit PURGANDA causa antecedens. Quaque tecmarsi ea sit PHLEBOTOMIA eximenda,

MORBUS *debellari nequit, nisi eius causa accidatur: quare ut ea sit eximenda, iam docebimus. Ex tribus corpus nostrum constat, partibus, humoribus, & spiritibus. Partibus morbi,* Ex Methodi 5. lib. 5.

humoribus causa morbifica, functionibus quædam symptomata consedere. Humor vel proxime morbo adhæret, ut in causa continente: vel morbum fovet, & continentem causam efficit; diciturque causa antecedens morbi. de hac iam primo agam, ut tractari debeat per morbos cunctos. Causæ morbificæ, ut dixi, in humoribus stabulantur. hi triplici idea perennant in sua natura; quod perseverent in loco sibi à natura dicato, genuinaque qualitate, & copia. unde & triplici ratione in vitio erunt; quoties extra lineam à natura prascripti loci, qualitatis, vel quantitatis abierint. Inde enata fuere tria summa remediorum genera causæ antecedenti dicata; Aversio, Alteratio, & Evacuatio.

Revulsio.

EST AUTEM AVERSIO, QUAE ETIAM REVULSIO, *& Græcis ἀντίστασις appellatur, (humorum exagitationi, & eorum præcipiti motui dicata)* tractio ruentis humoris ad locum oppositum, procul ab affecta sede, recte, & convenienter facta: ut pars afflicta ab eius incursu tuta esse possit. *hanc definitionem in Methodo nostra explicavimus. Ita revellimus humorem illum, qui fertur per loca legi natura incommoda: ut recedat, ea, qua incedit, via; ita ut in originem, ruentem succum retrahamus. Dum fluit humor, Revulsioni locus est.* Per-

Peragitur vena sectione, cucurbitis, hirudine, vinculis, frictionibus, enemate, glande, lotione calida, gallinis calide admotis, fimo columbarum, smegmate, ceterisque calorificis & dolorificis. Instrumenta eius.

Et recte, hoc est κατ' ἴξιν, per rectitudinem longe abducit ruentes succos Revulsio. intellige rectitudinem naturalem, non mathematicam, qua secundum venarum peragitur cursum rectum: ita hepatis gibba per urinas; cava, per intestina revellimus. vel sequimur rectitudinem diametri sive situs: hoc est, dum trahimus recta linea in longitudine, latitudine, vel altitudine. Servandus semper situs in revulsione: si accedat vasorum commercium, erit fœlicior aversio: nam venarum & fibrarum cursus rectus, facit ut facilius & copiosis humores effluant: exemplo est pleuritis. Sed cum nulla vena recte à dextro latere in sinistrum concedat, (& è diverso,) situm diametri oppositum captare non licet, ut ad dictum finem veniamus.

Et hæc convenienter fieri debent; hoc est, ut observetur revellendi tempus, & modus. Tempus revulsioni est, cum iam fluit, vel cum iamiam fluxura est materia in partem aliquam. Modus revellendi hac cautione inibitur; ne pravam materiam retrahamus per partem nobilem. In suspicione Tempus eius.

Modus & cautio.

cione futuri fluxus, qui metum magni morbi adfert, integra diametro utemur: ut si à vertigine de apoplexia vereamur, cauteria cruribus inuremus. Sin fluxus materia morbifica iam incepit, per mediam diametrum revellemus. hoc fit partim derivando; ut in pleuritide, eiusdem lateris pertusa vena in brachio. Nonnunquam enim eodem remedio revulsioni; derivationi, & evacuationi satisfacimus: nam fluenti debetur revulsio; at influxæ, evacuatio ex propinquo loco. Quare notandum num simplici revulsione tantum opus sit, vel una derivatione, & evacuatione. Ita cum motu in vitio sunt humores, castigari debent, alioque flecti causa antecedens.

De Alteratione Causæ antecedentis. Ex Methodi 3. lib. 3.

QUODSI QUALITATE A SUA SYMMETRIA DEFLEXERINT HUMORES, *qui causa antecedentis rationem habent, pristinæ qualitati reddi debent; vel primæ, sive secundæ. Inde varia remedia alterantia necessitas invenit, calfaciendi, humectandi &c. raros condensandi, tenues incrassandi, acres illinendi, viscidos abstergendi, lentos incidendi: & si motus una adsit præceps, simul astringendi. Horum omnium genus est* Alteratio: *qua* est status unius in alium statum commutatio, ab alteratione facta; ut amissa succorum quali-

Alteratio quid.

qualitas, priſtinæ ſuæ qualitati reſtituatur. *Ita, ut ſi humor duobus numeris ad frigus abierit, hunc revocabimus ad priſtinam legem, remedio quod binis numeris fervet. Quæ vero remedia ſingulis à qualitatibus micent, & quo earum ordine, alias tradidimus. In ſecunda qualitate ſi humor à ſua ſymmetria deflexerit, ſecundis qualitatibus in priſtinam temperiem revocandus erit: quod fit denſando, illinendo, rarefaciendo, abſtergendo, incidendo, emolliendo, indurando, laxando, obſtruendo. Quæ ſit horum cuiuſque definitio, diximus in methodo medendi; ubi etiam ut quiſque humor alteretur, enarravimus.*

Cauſa antecedens ut ſit purganda. Ex Methodi 3. lib. 8.

Dixi mus humores (*in quibus cauſa antecedens morbi*) *à ſua natura abire, cum qualitate, loci mutatione, vel copia in vitio ſunt. quæ remedia eorum motui, quæ qualitati mutatæ debeantur, hactenus propoſui. iam ad copia vitia. Si materia nec victu, nec alterantibus remediis in genuinum ſtatum revocari poterit, excludenda erit è corpore: hoc fit, utili cum inutili reiecta, Phlebotomia; vel inutili tantum, Purgatione.*

Purgatio quid.

Purgatio, eſt humorum qui qualitate in vitio ſunt, evacuatio, (*artificio comparato ad imitationem naturæ,*) per loca le-

ge

ge naturæ consentanea, nec ex eventu dissentanea.

An purgandum.

Primum perpende, num sit purgandum. Purgabis, si quid desideres in quinque conditionibus his, quæ ad absolutam morbi crisin exiguntur. Si restibilis materia (cuius nota est amaror oris) ab imperfecta adsit crisi. Secundo, si materia apta parataque sit purgationi; ne fiat via vi, sed sine offensione partium placide, inoffensoque cursu humor ad exclusionem feratur; utque natura expellenti & remedio trahenti cedat: ita hanc exclusionem eger feret alacriter, ut mox dicam. Tertio, si loca purgationi servientia fuerint afflicta, per ea non purgabimus totum: & si per loca lege naturæ non consentanea feratur humor, per alia loca eum evocabimus. Quarto, si humor qui in vitio non erat, excludatur. Quinto, si non fiat, ut debet à natura, recto tramite. Vel, si nulla sperabilis crisis, cacochymia exigatur. ut si cui febris experti, cibi fastidium, cordis morsus, vertigo tenebricosa, & oris amaror obortа fuerint, hunc sursum purga.

Quæ notanda ad rectè purg.

Cum constiterit purgandum esse, laborandum ut ea [purgatio] recte instituatur: id ut fiat, quatuor res rite perpendere debemus; Affectum præter naturam; Partem agram, & vias per quas duci debet humor;

humor; Medicamentum quo utendum; & Circumstantias.

AFFECTUS *itaque gratia videbimus. Quidnam purgandum sit, Quantum, & Quando.* I. Affectus.

QUID, *hoc est, quis succus purgandus sit, & qua eius natura; an sit coctus & separatus; num efferus & freni nescius; (sive is simplex, sive mixtus fuerit;) ut suum illi pharmacum detur. & una videndum quis iungat se affectus; ut si febris, frigidis pharmaca temperabimus.* Quid. 1.

Qua copia humor purgandus, (hoc est, quanto pharmaco opus sit) dicet affectus quantitas, & locus in quo morbificus humor situs est: nam alvo debentur lenia; venoso generi mediocria; habitui corporis maxima pharmaca. Verum hac quantitatis & situs cognitio humoris morbifici, non exacte pharmaci adhibendi quantitatem, qua in usum flecti debeat, demonstrant: verum circumstantia, de quibus mox, hoc una definient. Quantum. 2.

Copia deprehensa, decernendum quo tempore sit purgandum. Hoc intelligemus ex materia morbifica mitigatione, & ex eius impetu, anni tempore, & morbi die. Cocta materia purgetur, non cruda. Sed quadam materia est pepasmi expers; eaque duplex: Una segregata à concretione sanguinis, Quando. 3.

guinis, ut in catarrhis, ictero, dyſenteria quadam, colico dolore, & in hydrope, aqua: hæc illico excludenda: Altera, quæ vitium fecit corruptione propriæ ſubſtantiæ, ut ſucci turgentes, peſtiferi, & cancrifici. hæc etiam eſt pepaſmi neſcia. Pepaſmi difficultas conſiſtit in materiæ contumacia, meatuum anguſtia, & naturæ infirmitate.

Quæſtio, an initio purgandum.

Sed eſtne purgandum ineunte morbo? Sane, ſi purgationis eget corpus purgationi iam paratum; hoc eſt, ingluviei expers, non μεγαλοσπλαγχνον, nec incendio flagrans, aut phlegmone interna occupatum, urina ab æſtuanti rubore libera. Nam opus eſt ut corpora purganda, fiant meabilia. Sane triplici cautione opus eſt ad omnem purgationem: meatuum libertate, materiæ præparatione, & naturæ vi: nam hæc reddunt corpora εὔοδα, faciuntque ne fiat via vi, ſed ut ſine offenſione partium, placide inoffenſoque curſu humor ad excluſionem feratur; utque naturæ expellenti, & remedio trahenti cedat. nam ut ſunt coctionis, ita tantum purgationis gradus eſſe debent. Si hæc abſint, æger damnis augebitur: cum nec naturæ expellenti, nec pharmaco trahenti cedet: ut ſi ſit materia lenta, & non ſeparata. ſi acris, temperetur, ne rodat vias. Tenuis materia ſi

cocta,

cocta, excludatur; si cruda, in crassitiem coquatur; si crassa sit materia cruda, coctione attenuetur. Præparatio (quæ dicata est qualitati materiæ) peragitur calidis, frigidis, incrassantibus, attenuantibus. Nam etiamsi cocta sit materia, & non rite præparata, ante purgationem paranda erit: ut crassa, quamvis cocta, attenuanda. Sin sit coctionis expers, & segregata à sanguine, ilico purga. Coctio autem (quæ formam respicit materiæ) secernit bonum ab inutili: id fit à calido nativo. hoc ergo erit erigendum, & calor præter naturam fugandus. Videndum itaque quo modo coqui materia debeat, & quæ sit totius corporis temperies. Dein, ad rite purgandum inerunte morbo, humorum motus & quies erit perpendendus. Ruunt illi bifariam: vel circumfluunt per corpus totum, efferi hospites, nulli parti grati; aut in unam partem feruntur. Priores ilico excludendi; nam initio morborum turgent. Si in unam partem ferantur, necdum consederint istio, purgandi. eodem modo si iamiam succus fluxurus sit, & ob aliquam causam venam pertundere non licet, & , si vires, ætas, tempus renuant phlebotomiam, purgabimus. ita fiet revulsio, & motus continebitur morbifici humoris. Quodsi parte considens materia, loco sit mobilis, purgari

poterit:

Digitized by Google

poterit: at membro altius concepta, renuit pharmaciam; &, si præscribatur, prædium humidi primigenii elidet. Quare materia cruda, restagnans, semper coctionem expectet: nam citra periculum cunctatur, dum partim coquatur, partimque expellatur. Tandem nota num pauci vel plurimi adsint humores; & num validi morbi pericula minentur. Si pauci & crudi, ocium agant: natura enim cedent. Sin copia luxurient, utrumque malum erit; purgare crudos, & discrimen ab aucto morbo expectare. Vita ergo maius malum. Quid ages? Si purgatio plus incommodi, quam inde utilitas commodi videatur allatura, supersedendū. Sin vehemens influxus periculum minetur, purgetur, si purgatione eget. Vltimo perpende num valida flagret febris; nam illa reformidat hanc vim: sin ignavescat, licet. ita videtur ambigua quæstio hæc dirigi posse. Præterea Tempus veris & autumni, hisq; similes dies purgationi sunt apti. Austrina aura fundit corpora & succos. Aër serenus securior purgationi:

II. Partes per quas. SECUNDO, IN PURGATIONE NOTANDA EST PURGANDA PARS, ET VIÆ PER QUAS *duci debet humor. Quo is vergit, duci debet, per loca lege naturæ consentanea, nec ex eventu dissentanea: afflictis enim non danda est*

Digitized by Google

da est afflictio. Consensus etiam vasorum vias purgationi indicat; & peculiaris cuiusque natura, ut illa purgare assueverit.

TERTIA CAUTIO PURGATORIA DUCITUR A CIRCUMSTANTIIS. *Inter quas prima est virtus. Hæc vel floret, aut languet. Si illa vegetat, verum corpus cacochymia omnino sordescat, (ne turbentur succi, & spiritus exhauriantur) sensim erit purgandum. ita hydropicorum prolectat aquas Hippocrates. Sed cum in florida virtute, pauca cacochymia fatigat, raptim purgare licet: maxime si cocta sit materia, & viæ in alvum pateant. Cum Virtus languet, id eveniet ex naturæ oppressione, vel resolutione. si ex oppressione, paucis purgandum; restibile, per epicrasin exhauriendũ. si ex resolutione, sola epicrasi utendum. Periculosa est purgatio, cum corpus à morbo languet: aut cacochymia cum luxuriat, vel imi ventris partes si extenuentur, aut si latitet abscessus in imis visceribus. Ætas inter circumstantias etiã est. Senes & pueros non purgabis vehementibus remediis. In ingravidatis etiam mulieribus religiose transigendum initio & fine gestationis. Qui corporis raro sunt habitu, parce purgandi, ut macie aridi. calidi & humidi facile pharmaca ferunt; non ita frigidi & hu-*

111. Circumstantiæ. Virtus.

Ætas.

Ingravidatio.

Habitus corporis.

Digitized by Google

& humidi, ob venarum angustiam, & spirituum inopiam. Bilis ex bilioso corpore agrius, ex pituitoso facilius exigitur. Aëris temperies etiam notanda. æstate propinentur pharmaca cum frigidus. infausta hæc sunt dum flagrat æstu calum, effœta vi caloris natura, ac ad peripheriam corporis præcipiti calido nativo. Et strictum frigus hybernum agre succos demittit, densatis meatibus. Assueti etiam pharmacis, eorum vim ferunt lenius. Vitæ genus durum, levem medicationem non sentit.

Aër.

Consuetudo. Ars.

IIII. Remedium.

QUARTO, PHARMACUM RITE COMPARATUM ESSE DEBET, *ut rite peragatur purgatio. Misceantur ὁμοιοπαθῆ, hoc est, affinia vi, eodemque tempore purgantia, ne purgando se antevertant. & * εὐώδεα misceantur, ne stomacho nobus sint: attamen purgationem non impediant. non etiam sint urinalia. Sint peculiaria succis morbificis: lenia, alvinæ regioni; mediocria, venosæ; valida, habitui corporis decernantur. In pharmacis nota qualitatem, quantitatem, tempus admovendi, & utendi modum. Qualitas, ut calfaciendi, stringendi; occulta, stomachica. Quantitas decernitur eius, à morbi vi, & natura corporis, viriumque robore; partis conditione in sensu, substantia, officio, formatione, situ, & societate. Tempus*

*grati odoris.

Vsus rem. rectus.

&

& occasio ducuntur ex præsentia affectus, viriumque robore admittente, & naturæ humorisque motu: nam, alia ineunte morbo, alia pregresso conveniunt. Vtendi accipitur modus, ab humoris natura & motu ad nobiles vel ignobiles partes: & à motu morbi: & à via per quam educi debet, & ex remedii vehementia. Quæ autem notanda sint ante usum pharmaci, quæ in ipsa exhibitione, quæ post propinatum pharmacum, & quibus cautionibus dari debeant: & superpurgatio ut domanda; & symptomata atrocia ut lenienda, quæ purgationi superveniunt: & cur quædam non purgent, alibi latius enarravimus.

Duo autem sunt signa iustæ purgationis: ægri alacritas, & humoris morbifici exclusio; adde sitim ab exhaustione aliqua roscidi humidi. Aretæus, quia stomacho & viribus laboriosa purgatio est, Hac peracta, inquit, vinipaululum bibat, & alia in cibis iucunditas concedatur. Methodi 3. lib. 8.

Capite de melancholiæ cura.

HOC ITAQUE MODO CAUSAM ANTECEDENTEM, *cum copia, eaque contaminata, in vitio est, excludimus. Sed si illa sola copia noxia fuerit, venæ sectione emittitur. id cum fit, utilis succus iunctus inutili simul exhauritur. Vena aperitur ad revulsionem, & ad vacuationem causæ antecedentis, amotionem coniuncta,*

Causa antecedens cum peccat copia, ut vacuanda sit Venæ sectione. Ex Methodi 3. lib. 9.

Digitized by Google

iuncta, temperamenti redintegrationem, & materiæ morbificæ præparationem.

Quid phlebotomia.

Phlebotomia est totius corporis evacuatio à sanguine, venæ solutione apte facta, quo humorum symmetria convenienter corpus fruatur. *Nam ut cacochymiæ purgatio, ita plethoræ (id est, plenitudini succorum sanguineorum) phlebotomia dicata fuit. duo maxima remedia. Hæc iunctim nonnunquam locum ac usum habent, ubi una cacochymia & plethora premunt. tunc à phlebotomia auspicanda curatio: modo ventriculi vel venarum primarum vitio, malum obortum non sit.*

Vt apte fiat, quatuor notanda.

Phlebotomia ut recte usus ineatur, quatuor notari debẽt: Affectus; Locus per quem sit evacuandus sanguis; Circumstantiæ; & Instrumentum.

I. AFFECTVS. Quis. 1.

PRIMO IN AFFECTU OBSERVABIMUS, *Quis, Quantum, & Quando. Quis itaque is affectus, in quo emittetur sanguis? Is erit magnus iam, vel mox futurus: nam imminentes arcentur, quibus præsentes curantur. Magnus est, sua natura, ut phlegmone; vel symptomatum vehementia, ut parotide iuvenis; aut causæ immanitate, ut senes ex febre: sive pars quia princeps est morbo obsessa. Ita magnus morbus, qui vehementer & non diu affligit, Phlebotomiam evocat. Inde Hippocrati qua-*

si quatuor sunt causa mittendi sanguinis. Inflammatio, metastasis, dolor, & obstructio : omnes maximorum morborum auctores. & nihil est quod aque hæc pericula accersere solet ac plethora: quæ sane peculiariter vena secta acciditur. Pax ergo sit à sectione venæ, ubi corpus cruditate obsidetur. In anniversariis morbis plethoricis imminentibus, & in solemni evacuatione sanguinea suppressa, & in pleno victu, tuto & prudenter phlebotomia in usum ducitur.

Quantum emittendum sit, docebit quantitas affectus, & plethora, tum vires ægri, & aër. Magnus affectus postulat ut magna copia evacuetur : hic enim non tam interest qualem detrahas, quam quæ copia. Tractavi hic ægrum, qui ex pleuritide utriusque lateris acerbe laborabat : extraxi una vice illi plus quam quatuor libras sanguinis, evasit S. Dei beneficio. hic Libitinæ ab omnibus sacer habebatur. Avicenna asserit corpori esse libras viginti-quinque sanguinis, & septendecim effundi posse uno die, citra perniciem. Galenus sex libras eduxisse videtur. Hæc, si plethora adsit, fœliciter. Propterea vires diximus observandas, ad copiæ ambitum deprehendendum. Hoc scripsit Hippocrates, ubi ait, Cuiusmodi natura fuerit eius qui Quantum. 2.

perferet, Historia.

perferet, pro eo ac decet faciendum. Quasi dicat, quantitas non ex magnitudine sola affectus, sed & ex ægri accipi debet natura communi, propria, & ascititia, in temperamento, habitu, & venarum amplitudine, humorum dominatu, consuetudine, & dicta: adde aëris temperiem, quæ iam, & quæ mox futura. Copia trahendi sanguinis ob varias syndromas Indicationum non facile dignoscitur: sed his præceptis proxime captatur. Primo, viribus languentibus cum plethora gravi ac impura, aut cum valido morbo, (ut copiosa vacuatione opus sit,) pauco sanguine educto melicratum hyssopites dabat Galenus; ac postridie sanguinem repetebat. Secundo, ubi plethora fervens acutissimam accendit febrem, ad lipothymiam (si ferat) sanguis educatur. Tertio, manus medici hærens pulsui, dum fluit sanguis, & intuitus in faciem ægri, impetusq; effluentis sanguinis, cum præludia syncopes observarit, supersedendum. Quarto, in phlegmone fluat sanguis, dum suam ideam mutat vel in melius, vel in deterius: id argumento erit ab inflammata parte eum elidi. hoc ages dum æger vacuationi tantæ par sit, nullaque malignitas adsit.

Quando. 3. *Tempus sectionis etiam ad affectum spectat. Vbi sanguinis fervens copia apparet,*

paret, ea confestim emittatur; ne putrescat, aut metastasi se effundat quo minime decet. Quocunque die scopi enitent emittendi, facito, si vires annuant; imo quavis hora nocturna, modo se remittant paroxysmi. Ineunte phlegmone, ilico pertunde venam: florent enim vires. Si magnitudo morbi non cogit, mane id fiat, horam à somno: fluxus enim tunc sanguis. Absit cruditas à prima alvo. Si iteranda vacuatio, eodem id fiat die: nam revulsio fœlicior iteratur à duobus diebus. Hæc observanda ratione affectus, quo commode in usum ducatur phlebotomia.

SECUNDO NOTANDUM ESSE DICEBAMUS LOCUM ET VIAS *eductioni sanguinis dicatas. Vena aperiatur axillaris, ubi totum evacuandum, sine peculiaris partis vitio: nam à fonte sanguinem evocat. At podagricis secetur brachii vena; epilepticis, pedis. ita una revelles ab imbecilli parte.* II. LOCVS.

TERTIO, CIRCUMSTANTIAS *observabiles diximus, ut rite peragatur vena sectio: nam cum morbi vim, tum virium robur ex his intelligemus.* III. CIRCVMST.

Vires inter has primum habent locum. He constant ex spiritibus, partibus solidis, & humoribus. Robur harum elucet ex facultatum actionibus, excrementis, & cor- Vires.

poris qualitate, charactere, & mole; rebus naturalibus, & non naturalibus. Si languent vires à causis quæ spiritus, succos, aut partes solidas exhauriunt, inducia sint à vacuatione. Sed (cum langueant ab exhaustu, vel oppressione) si ab oppressione, licet manu evacuare; ita in apoplexia, & syncope athletica, feritur vena. Sed si ab exhausto, supersede: ut in peste, tabe, & in crudis aut fervidis succis à sanguine alienis: & si cruditas adsit cum febre æstiva, languido stomacho, corpore molli: quales plumbei colore, pulsuique inæquali. item si crudus stomacho conceptus succus cor premat; vel si retorribus succus toto fundat se corpore, vel stomacho si insederit: nam hic vellicat ac mordet, unde lipothymia, ibi spiritus deficit. Venenum etiam vires prosternit, intus genitum, vel foras immissum. Si hæ causæ exhaurientes absint, à copia opprimentur vires.

Temperamentū.

Secundo loco inter circumstantias est temperies corporis cuiusque. Qui florent roseo colore aut fusco, bene habiti, venis amplis, habitu firmo, liberalem eductionem sanguinis ferunt: contra, obesi, tenues.

Ætas.

Ætas suum locum hic habet. Senibus confertim non detrahes sanguinem. examina pulsum, & sanguinis copiam. Nec facile ante decimum quartum annum id agemus;

Digitized by Google

agemus; nisi morbus urgeat, & sanguineus puer fuerit.

Aër inter circumstantias etiam est: qui notatur in regione, anni tempore, & cœli statu. quo ille longius à sua indole abierit, eo parcius evacua. Aër.

Evacuatio etiam huc pertinet: nam si parcius effluxerint excrementa, non impedient phlebotomiam. si natura tentet evacuationem, nec perficiat, nos quod deest coëffundemus. Evacuatio.

Consuetudo etiam emittendi sanguinis, securitatem ei adfert. Consuetudo.

Ingravidatio excluditne phlebotomiam? primis mensibus tuto fit, quia parvus fœtus pauco nutricatu eget; & extremis mensibus sine fœta & fœtus iniuria emittitur sanguis: quia iam plurimis mensibus fuit retentus sanguis, unde lac scaturit. Ingravidatio.

QUARTUM *quod notandum erat ad secmarsin phlebotomiæ*, EST INSTRUMENTUM QUO *vena feritur. Hoc ut commode utamur, quædam peragenda à nobis sunt ante venæ sectionem, quædam in sectione, & quædam post: nam actio chirurgi, & cautiones quædam inter secandum dirigi recte debent, & ne vas aliud feriatur, provisio habenda: & sanguis trutinandus. de quibus alibi latius.* IV. INSTRVMENTVM. Methodi 3. lib. 9. Antcephal.

VT HÆC REPETAM BREVITER:

primum vide, An sanguis emittendus, Qua ex parte, Quo tempore, Qua copia, Quo modo. Primum, innotescet ex natura affectus: secundum, ex parte ægra: tertium, à more & motu morbi: quartum, ex magnitudine morbi, & corporis habitu: quintum, ut si crassior sanguis, attenuetur; si ad stomachum bilis feratur, is firmetur succo granatorum. & phlebotomo id fiat, cucurbitis vel hirudine, ubi opus, & arteriotomia: de qua alias. Si nervus læsus sit imperitia, balsamo hyperici infuso, & astringente imposito recreetur.

Nervus iœns.

CAPUT V.

De causa morbifica continente quæ adhuc loco moveri potest, eiusque remedia. & de causæ continentis immobilis curatione. Præterea de secunda primæ Indicationis partæ, quæ de curatione morborum. Et de tertia primæ Indicationis parte, quæ de Symptomatum curatione. Ita ut hic prima absolvatur Indicatio.

Ordo, Ex Methodis. lib. 10.

MEMORES *estote ordinis instituti. Docuimus primam Indicationem duci ab affectu morboso, qui vel est causa morbifica, morbus, vel symptoma.*

Digitized by Google

ptoma. Morbi cauſam ſtabulari diximus in humoribus: qui peccãt motu, qualitate, vel copia. Motui averſio, qualitati alteratiõ, copiæ evacuatio vena ſecta, vel alvo ſoluta, ut dixìmus, ſuccurrit. His antecedens cauſa accidit omnium morborum.

Antecedenti huic proxime iungitur eius ſoboles, cauſa continens. quæ eſt vel remeabilis loco, vel non primo de remeabili. Hæc eiſdem fere cedit remediis quibus Antecedens: nam ab eodem humore nata, ut propius aut longius à morbo & ægra parte abfuerit. quare eiſdem vitiis tentabitur, & eiſdem remediis redintegrabitur; ut loci mutatione, alteratione, & evacuatione: quo infuſis parti ſuccis fiat exitus. Sed ut cauſa antecedens, toto fuſa corpore, remedia toti ſtudentia petit; ita cauſa continens, peculiarem partem tentans, remedia huic dicata exigit. Hæc continens cauſa ſi loco ſit meabilis, fluxa & liquida, iudicium attulit illi remedium, repulſionem, & derivationem. ſin loco cedere nequeat, ei auxiliatur mollitio, exhauſtio & coctio, cucurbita, dropax, ſinapiſmus, cauterium, inciſio. ſi vero ſit conſiſtentia eius media, quæ ut parte quadam ſui migrabilis, ita alia ſegnis hæret, mixtis remediis vincetur. Quare noſcendum quidnam

sit repulsio, derivatio, maturatio, &c.

Repulsio quid. Repulsio est succi ex sua sede motio à frigore astringente, austero vel acerbo facta: quo pars à materia morbifica pressa, eius ab iniuria liberetur. *Vt enim calidum leptomeria præditum maxime calfacit; ita frigidum crassum vehementer refrigerat. His utimur dum novus hospes parte accipitur, ne ingrediatur arcebimus, ac fores illi claudemus. Sed his non utemur,* Cautio. *ni primum antecedens causa sit fracta. Quæ hoc faciant, & qua cautione in usum trahenda, olim scripsimus. de quibus hæc pauca accipe. Vbi vehemens est dolor à copia vel acrimonia succi, eiusve ex lentore, & cum pars sensu vegetans incurritur, mitigantia accedere repulsoriis debent: alioqui stricta à vi tensa pars magis dolet, unde nova fluxio accersitur. Vbi titubat viscus nobile, metus est, ne retusus succus in illud se effundat: alioqui, impune quid accipiet. Si à partis excipientis imbecillitate nascatur influxus, tenue quid calidum iunge. At criticos & venenatos abscessus ne retundito, sed prolecta. Et semper μηδὲν ἄγαν, ne spiraculis cutis adductis, humor restagnet & lapidescat: unde dolor, influxio, incendium. Collinea itaque ad partis situm, figuram, sensum, robur, naturam; corporis temperiem, humoris copiam,*

Digitized by Google

piam, qualitatem, ſubſtantiam, ductus viarum qua fertur.

Derivatio.

Hæc continens cauſa nonnunquam eximitur Derivatione: quæ hic idem molitur, quod in cauſa antecedente revulſio: cum adhuc ſuccus cedere loco poteſt. Derivatio (παροχέτευσις Græcis) eſt tractio humoris ad locum vicinum, ut liberetur ab eo pars ægra. *debetur ſucco remeabili. A revulſione differt: nam revellimus ad contraria, & procul ab oppreſſa parte; derivamus ad latera & proxima loca: nam παροχετεύειν idem eſt ac rivos deducere fotis: & revellimus ſuccum qui fertur per loca lege naturæ incommoda, derivamus eum qui fertur per loca ex eventu incommoda. ita bilem in dyſenteria, in urinas derivamus. uſum alibi habes. Huius ſolum uſus erit, à cauſæ antecedentis amotione, non ante. Nam initio retrude ſuccos; labente morbo, deriva, cum conſtitit influxio, attamen ſucco nondum reſtagnante.*

Vt differat à revulſ.

Hæc continens cauſa mobilis loco, amovetur etiam purgatione particulari, ſed præparatio præcedat; hæc fit alterando. Alteratio peculiaris, eſt ſucci parte aliqua concepti, qui qualitate vitium fecit, emendatio. *Frigidos calfacimus, craſſos tenuamus, friabiles illinimus. Hic utimur parti peculiariter dicatis, unaq; cum cau-*

Alteratio.

Digitized by Google

ſæpugnantibus: ut alias fuſius prodidimus, ubi etiam cautiones. Præparata hæc cauſa purgetur. Purgatio particularis, eſt evacuatio eius materiæ quæ parte peculiari concepta eſt præter naturæ legem; ut parti ſuum robur reddatur. *Perluſtra hic etiam humoris partem occupantis conſiſtentiam, qualitatem, copiam: & quo tempore, quibuſque viis excludi debeat; hoc eſt, quid, quale, quantum, quando, qua, & quorum vi exigi debeat. Semper his addimus quædam partiamica; quo eopervadant pharmaca. Copiam pharmaci docebit ſucci abundantia, & eius ſitus. Tempus erit quo his utemur, ad acciſa cauſa antecedente. Viæ in affectam ſedem rectæ ducentes, eductioni commodæ erunt. Hæ plurimorum remediorum auctores fuere: nam illæ docuere errhina, ſternutatoria, maſticatoria, gargariſmata, eclegmata, peſſos, vomitoria, clyſteres. Si liquidior adhuc cauſa hæc conſtiterit parte in quam non facile remedia pervadant, ob ductuum inopiam, hirudinibus, cucurbitulis, aut ſcariſicatu proſecari debebit. Ita cauſa morbifica continens, dum loco remeabilis eſt, eximi debet.*

Purgatio particul.

Continentis cauſæ non mobilis, curatio. Ex Methodi 3. lib. 11.

Quodſi continens cauſa Immobilis reſtagnarit, adeo ut his auxiliis invicta conſiſtat, id ei evenit, quod in duritiem abierit.

Indure-

Indurescit quid triplici de causa; siccitate, plenitudine, & congelatione. Quod siccitate non valida induruit, placatur emollitione. Est *autem* Emollitio; duri, ex ariditate alterario, ab uvido calore facta. *ita in auras non expirabit mador succorum. hoc faciunt calida infra secundum ordinem. Sin ex vehementi siccitate nata fuerit durities; hæc tenui humido mollitur, cum partibus igneis vel terreis adustis; ut calculus succo raphani. Si ex plenitudine surgat durities, ut in phlegmone, laxatis spiraculis aëreo ab humido, exhaurietur implens materia: ut fotu chamæmeli decocti. Quod vero congelatione in duritiem abiit, id mollescet à calido sicco moderato: qualia ea quæ secundo ordini asscribuntur. nam quæ primo ordini, non exhauriunt; quæ tertio, crassum excoquunt.* Maturatio, πέψις *Græcis*, est alteratio, qua materia in ornatissimum decus suæ formæ excolitur, ut maxime potest; quo commoda corpori materia ab inutili secernatur; facta à calido nativo. *Obstruunt hæc spiracula cutis, ut ea interceptione calidum nativum increscat copia. Digestione utimur, cum exiguæ restibilisque materiæ copia evaporare potest. Cum his non cedit, ad dropacem venimus, quo potenter foras rapitur materia. Sinapismus dropa-*

Emollitio.

Maturatio.

Digestio.

Vrentia. *ce est potentior. Vltimo ad cautteria cogimur.* Cauterium est combustio ab igne imperfecta, ut membrum firmetur, morbificaque causa excludatur. *Sed in potenti hoc remedio adverte num ad id veniendum sit: tunc; nimirum, cum nec emollitione, maturatione, digestione, nec phœnigmis aut incisione evinci potuit. Et tunc solum his utemur, cum pars, ne putrescat, à mole materiæ periclitatur, & maximè os. Dein modus urendi compertus sit ex morbi idea: cavendo à nervis, & arteriis, ut in scrophulis colli. Cæteraque quæ alibi scripsimus de his remediis, observentur. His usus à revulsione & derivatione, inclinato morbo, viribus adhuc vegetis.*

Morborũ curatio. Ex Methodi 3. lib. 12.

Hactenus de cunctis causis morbificis: iam de morbis qui à causis enati erant. Causis itaque victis, si morbus perennarit, cum eo bellum erit. Morbi, ut diximus, in partibus stabulantur. quot ergo modis illæ vitium faciunt, tot morbi. Partes, sunt similares; vel organicæ, certis muniis dicatæ: unde varie vitiabuntur. Similarium sanitas est symmetria qualitatum; organicarum, recta formatio. unde morbi similares, & organici. Sed quia similaribus & organicis partibus communis est iunctio ex naturæ lege: huius solutio, erit communis utrisque morbus. Et

cum

cum hi interdum concurrant, quartum morbi genus, compositum, surget. Vnde ex his quatuor morborum ideis, quatuor genera remediorum in usum venere; Alteratio, Apertio, Vnio, & Quod hæc simul evincit. Alteratio partium eisdem agitur, quibus succorum. Natura partis perspecta sit in substantia, temperie, habitu, sensu, officio, structura, societate, & situ. Tutius calfacimus. quamvis simplex intemperies calida, recens ac levis, pari tempore ac frigida debelletur. ac antiquatum frigus, agrius. Sicca etiam contumacior est humida. Si sit instrumentalis morbus, illi erit vel ex partium mala conformatione, numero, magnitudine, vel in situ. Si mala confirmatio: ea erit in partium figura vel asperitate & lævitate, soliditate, vel in cavitate & meatibus. Obstructa aperiantur. Apertio est expansio infarctorum meatuum, à valido calore, qui in substantia crassa resedit. *talia sunt amara. In soluta unione, coniungendum. Vnio est iunctio divulsorum. quæ unientur, ea simillima esse debent: quare causa divulsionis abigenda, & quies concedenda. Vt morborum ideæ variæ, ita & remedia.*

Alteratio.

Apertio.

Hactenus ut eximi debeat causa & eius morbi: restat tertia prima Indicationis pars,

Symptomatum curatio.

Ex 3. Methodi 13. *pars, Symptomata. Huic nulla debetur curatio ut ſymptomati; ſed cum morbum auget aut facit, ne natura fatiſcat. Tunc quo locus detur & tempus ad morbifica cauſa morbique excidium, huic vacandum eſt ut olim oſtendimus in dolore, vigiliis, ſyncope.*

CAPUT VI.

De reliquis Indicationibus.

PRIMA *indicatio docuit nos contrarium remedium: hæ cæteræ, num rite ea vi & copia admitti debeant, deſinent, vel num quid accidendum.*

11. IND. A TEMPERIE TOTIVS. Ex 3. Methodi 14. SECUNDA SUMITUR A TOTIUS TEMPERIE, *quæ ſui conſervationem poſtulat ſimilibus: nam eſt ex natura; & ſimilia ſe non alterant. Propterea humidis corporibus humidiora ſunt admovenda. nec, ſi illa humiditas vitioſa fuerit, ea caſtigabitur per morbos. Hæc Indicatio copiam monſtrat remedii. Alioqui ambiguum fuerit quouſque foret alterandum: temperies genuina terminus eſto limentinus. hac neglecta, vel ultra progrediemur, vel infra ſubſiſtemus. Et cognitum ſit quouſque abierit à priſtino ſtatu. Itaque æſtuans morbus in frigido corpore, maior*

Digitized by Google

maiori vi contraria eget: idem de cæteris: nam longius extra lineam abiit temperies. ita flagrans æstu morbus in corpore calido, leniter blandeque refrigerantia postulat. idem dico de reliquis. Studium ergo adsit ut explorata sit temperies ex rebus naturalibus & non naturalibus: ut præsentem corporis temperiem calleamus.

III. INDIC. A LOCO AFFECTO. Ex 3. Methodi 15.

TERTIA INDICATIO A LOCO *ægro ducitur. hæc remedium deprehensum à prima indicatione, politumque à secunda, incudi reddit. Hæc monstrat utendi viam, remedii ideam, eiusque copiam. viam dixi: nam viæ quæ feruntur in partem ægram, ad hanc etiam pertinent. Parti ægræ varia student remedia, ex eius figura, temperie, usu, sensu, situ, & connexione. Figura, ut fuerit pars cava, plana,* Figura. *sinuosa, alta, arcta. unde varia instrumenta, ut clysteres; remedia liquida, &c.* Temperies. *Temperies partis sua amat remedia. duris dura. Madore calido perfusæ à natura partes, (metu putredinis) sicciora petunt; ut vesica, sedes, palatum, uterus. Pars ægra, & totum, eiusdem temperiei si fuerint, cum morbo adversæ temperiei, strenuo auxiliandum: ut ulcus parte corporeque sicco, validius siccandum. Si tanto madidius corpus, quanto pars ægra siccior fuerit, pro temperata pars habebitur. ut exemplis*

alibi

alibi id demonstravimus. Quæ temperata validos remediorum incursus ferunt. Temperiem nativam tuentur similia. Siccæ sunt partes, quæ ossi & nervo abundant: humidæ, quæ carne & adipe: calidæ, quæ

Vsus. *sanguine. Vsui partium varia ascribuntur remedia. Principibus roborantia debentur; ne fibris roboreque exutæ concidant: nec eam confertim vacuabimus, aut alterabimus: quare hæ remedia attenuare solent.*

Sensus. *Sensus partis etiam limat remedium. Quæ enim sensu valent, acribus non fatigentur, ut oculus, œsophagus, nervus nudus. sed his sensim melius remedium quærimus: ita clementer refrigerantia*

Situs. *ophthalmiam reprimunt fœlicius. Situs partis vim & formam remedii vertit. ut sublimi altove in loco si consederit pars, ita vigeat remedium, quo integris viribus eo veniat. & ventriculus vomitu, cerebrum palato & naribus purgatur.*

Connexio. *Connexio partium etiam characterem format remedii. ita à deleteriis cavemus in oris ulceribus: & parotides non reprimimus.*

Viæ. *Viæ etiam observandæ quæ ad partem ducunt; num angustæ, fusæ, longæ: aliter tectus, aliter nudus nervus habendus. Ostendimus alibi, tantam à parte ductæ indicationis esse præstantiam, ut nonnunquam vincat principem indicationem quæ à morbo accipitur.*

Digitized by Google

pitur. Maxime intuebimur ventriculum, iecur, ſplenem, renes, veſicam, cerebrum, pulmones, cor.

QUARTA INDICATIONE *politius adhuc efformabitur remedium hactenus fabricatum. A Viribus hac capitur. He indicant ſemper ſui tutelam. franguntur vero intemperie vel exhauſto. Conſiſtunt vires in ſpiritibus, carnoſo humidoque genere, & in partibus ſolidis. hac ſi ſubſtantia, qualitate, vel copia vitium fecerint, frangentur vires. Quare tum recreabuntur reſtauratione exhauſta ſubſtantia, vel aliorum correctione. Subſtantia reſtituitur, connaturalis ac conſociabilis materia acceſſione. ut exhauſti ſi ſint ſpiritus, ἀτεμάϊς dicta hos redintegrabit: ita ſolida ſolidis, media mediis reviviſcĕt. Si non ab exhauſtu, ſed ab intemperie ſpiritus, humida, vel ſolida langueãt, illa caſtigetur. Hac diata praclare obtinebimus. Diata ut rite cuique praſcribatur, quatuor obſervabimus: affectum morboſum, naturam agri corporis, alimenta, & circumſtantias. Affectus aperit victus qualitatem, copiam, frequentiam, & dandi tempus. Qualitas cibi pugnet cum morbo, eiuſque cauſa. ita febricitanti humida damus: infarctis aperientia: laceris glutinantia. Quantitas cibi ad virium ſtabilimentum,*

IV. INDIC. A VIRIBVS. Ex 3. Methodi. 16.

Diata ut recte vires recreet. 1.

Qualitas victus.

Copia.

limentum, ex affectus vigore animadvertitur: tantum enim dandum, quantum opus est ut integris viribus ad statum veniat. quem, si licet, inedia superet: alioqui potius paulo in pleniore peccabimus. Sunt morbi acuti, aut longi: acuti vel simpliciter, peracuti, vel acutissimi. Inde dicta tenuis, vel plena. Tenuis, exquisite: vel simpliciter. exquisite tenuis; extreme, vel non extreme. extreme, ut inedia: debetur morbis acutissimis, qui quarto die suam absolvunt historiam. non extreme, ut hydromel: studet peracutis, septimo die finiendis. Simpliciter tenuis, ut ius pulli, cremor ptisanæ, pisces saxatiles: dicatur acutis simpliciter; qui decimoquarto finiuntur die. Medius victus, ut ius carnium, pira, gelatina, vigesima luce finiendis ascribitur. Longis, plenus victus in deliciis est, ut vitellina caro; ova; lac, aves, cuniculi. Cur ita transigendum, causa est vigor morbi: nam ubi is in procinctu est, tenuissime cibandum erit. qui ut noscendus, eo loco, ubi omnia hæc fusius, demonstravimus. Frequentia pastus ex succorum copia captabitur. Vbi nutriciorum succorum inopia adest, parca manu, at sæpe, pastum ineat; ne calidum nativum opprimatur. Si bonis rigatur corpus succis, semel cibo indulgeat die, & parca manu: nam venus

Numerus pastuum.

prædium

Digitized by Google

prædium integrum eſt nutricium. Crudi ſi adſint ſucci, raro & parum offeremus cibum medicatum, ut hydromel hyſſopites. Si adſit ſucci copia, attamen indomabilis à natura, ſæpe & parum nutriendum; ut vires, citra metum oppreſſionis, recreentur. ſi retorridi tenueſque ſucci fuerint, madorem benignum ſpirent alimenta: alioqui mador abſit. Occaſio nutriendi eſt, cum à paroxyſmo abeſt longiſſime morbus. *ſi remittat tantum febris, quieto hoc tempore maxime nutricatui ſtude.* Dein in victu rite præſcribendo, *ſecundum dicebamus eſſe corpus malo implicitum. Huius temperies (etiam mala) dum morbus eliditur, eſt tuenda. Frigida & madida corpora inedia ſunt patientiſſima: ab his humida: dein quæ frigent: mox ſicca & frigida: tandem ſicca, cæteris moderata. Omnium graviſſime inediam ferunt calidi & ſicci homines: nam de hectica ab hac periclitantur, vel ſyncope. Qui habitu ſunt denſo, facile inediam ſuſtinent: contra, ubi ſucci tenues.* Tertium ad victum rite formandum eſt cibus. *in hoc tria notamus: ſubſtantiæ modum, qualitatem, & copiam. Subſtantiæ modus deprehenditur in alteratione, motu locali, & nutritione. In Alteratione; num ſit facile domabilis, aut corruptibilis. In Motu locali; num fluctuet*

Tempus.

Corpus. 2.

Cibus. 3.

levitate,

levitate, num facile traiiciatur. In Nutritione, num ſuccum benignum aut inquinatum pariat. In Copia obſervatur moles, & vis: nam quadã parva mole multum nutriunt: & ex adverſo. In Qualitate, ut calore, ſapore, craſſitie, lentore, varie corpus afficiunt cibi. Vltimum quod notandum erat, quo recte dieta cuique inſtitueretur, erat Circumſtantiarum hiſtoria: ut ætas, virtus, conſuetudo, & aër.

Circumſtantiæ.

Ætas. *Ætas variat cibos. Cruda ſenectus inediam perfert: mox viri conſtantes: minime pueri.*

Virtus. *Virtus quid ſuadeat, vide. Cauſa cur illa titubet, ruminetur; num à morbivi, aut à copia morbifica materia, an ab*

Conſuet. *exhauſtu. Conſuetudo ita mutetur, ut eius umbra retineat dieta, maxime in quantitate, & numero. Aër obſervabilis etiam: nam quacunque ratione augetur calidum nativum, copiam maiorem cibi petet. Iam hæc miſce; & vide quid parum, quid multum urgeat, & quantum ſibi adimant: ita attinges cibi ideam ſalutarem. Vrgeat virtus; hæc ſolidam & ſolitam dietam flatigabit. accedat urgens morbus; hic pocula petet, vel inediam; proſtaphereſi excurret in ſorbitionem craſſam.*

Potus. *Potus qualitatem tria indicant; virtus, morbus, conſuetudo. Languida virtus Hippocraticum vinum petit:*

ſi non

Digitized by Google

si non adeo langueat, oligophorum. Morbus, si calet, aquosum potum exigit. Virtus labefactata obscurat id quod postulat validus etiam morbus: attamen cura urgentis morbi vincit id quod petit consuetudo. Virtus ergo superat morbum; & morbus consuetudinem. Virtus valida admittit ab aliis decreta remedia.

QUINTA INDICATIO DUCITUR AB AERE, *quæ incudi reddit remedium iam à cæteris indicationibus expeditum: nam aut id admittit, vel ei aliquid detrahit. Aër modo morbo studet, modo ei refragatur; ut diversis qualitatibus emicat. Varius is est, ex regione, anni parte, soli & cæli natura. Ex regione aër montanus thoracem recreat, eiusque morbis debetur. demissus & montibus interceptus, catharros & febres putridas accersit, strangulat. marinus siccat. argillosa terra ventriculo molesta: gilva, siccat: nigra, optima est: fœtida, pessima. Locus decubitus paretur, ut redoleat contrariam qualitatem morbo: ut, splendor absit phreniticis. Anni tempus iudicium hic etiam interponit. nam Sirius cum flagrat, molestè purgatur. hyeme facile pituita; æstate bilis effunditur. vere seca venam, & purga, si morbi inducias dant. Cæli status præsens etiam examinatur: & Venti: nam hi inqui-*

V. INDICATIO Ab AERE. Ex 3. Methodi. 17.

Locus.

hi inquinamenta etiam auferunt, aut inferunt: & aëra mutant.

VI. INDIC. Ab AETATE. Ex 3. Methodi 18.

SEXTA INDICATIO AB ÆTATE *ducitur. hæc etiam iudicium ſuum dabit de remedio hactenus expolito. Pueri inedia impatientiſſimi ſunt: quare nec valide evacuandi. nec etiam ſenes: nam languet his calidum, Calidus iuvenum morbus, minus frigida poſtulat. ſenium, humida & calida petit. Ætas & conſuetudo temperamenti interventu indicant: hæc enim nobis oſtendunt.*

VII. INDIC. A CONSVETV. Ex 3. Methodi. 19.

SEPTIMA INDICATIO A CONSUETUDINE *ducitur. hæc etiam auctoriatem habet ut remedio menſuram imponat. nam acquiſitum temperamentum denunciat, quod naturalis loco, curationis tempore, habetur: nec tunc id caſtigandum, ſed ad id eundum. Indicat hæc, per ſimilia tutelam; & quæ conſueta, ſunt ſimilia, quod naturam non ita afficiant. Vnde medici cogunt nonnunquam in aliam ideam remedia, ne ſegniter ea excipiat natura. Qui per ſanitatem bis paſtum inibant, his cibus per morbos bis detur. Quantum poſſit conſuetudo; alio loco ſcripſimus.*

VIII. INDIC. AB IDIOSYNCRASI A. Ex 3. Methodi 20.

OCTAVA INDICATIO A NATURÆ PROPRIETATE *accipitur. huius examen ſubterfugere medicamen non debet. Nam cuique ineſt ſui temperamenti proprietas, qua,*

qua, cum hoc concordia illi est, cum hoc discordia. Iumenta ad viridia prata, leones ad carnes festinant. Quibusdam hominibus vinum nauseam movet, aliis caseus, mala quibusdam; his Gedana cervisia alvum stringit; quidam cassia fere exanimantur, qui tamen elleborum ferunt. alii ad rhabarbarum trepidant, & scammonium admittunt. Quare quod cuique convenit, audacter propina, etiamsi deterius sit. Quidam bubulam coquunt, quibus gallinacea in corruptelam abit.

IX. INDIC. A SEXU. Ex 3. Methodi 21.

NONA INDICATIO, EST A SEXU. *Vide ergo num viro vel mulieri propositum medicamen usui futurum sit. Fœmine sane frigidiores ac molliores sunt viris: blandius itaque feriendæ remediis. Sed vide num inter mulieres hæc sit calidior occupata à frigido morbo. hæc validioribus, quam minus calida, redintegrari in temperiem debet. Cautio semper sit in mulieribus de ingravidatione, & solemni per menses quæ fit evacuatione; & num utero remedium debeatur.*

X. INDIC. A MINISTERIO. Ex 3. Methodi 22.

DECIMA INDICATIO, A VITÆ INSTITUTO, *etiam quid potest. Nam pro arte & exercitio, in quo cuiusque vita versatur, alterationis & vacuationis modus erit temperandus, ut cuiusque inde ascitia temperies fuerit. Qui calori assuevere, ut*

ut coci, fabri, à calore ægri, minus frigidis egent, quam piscator. Qui desides in umbra vitam agunt, largius evacuandi: venatores, parcius.

XI. INDIC. A MORBI LONGITVD. VEL BREV. Ex 3. Methodi 23.

VNDECIMA INDICATIO *accipitur à Morbi brevitate, vel diuturnitate. Peracuti morbi ilico remedia petunt, quibus opus est, & inediam admittunt. His coctionis etiam signa captamus; ne temere purgemus ineunte morbo, nisi turgeat materia.*

XII. INDIC. A 4. TEMPORIBVS. Ex 3. Methodi 24.

DUODECIMA INDICATIO *ducitur à Quatuor Generalibus morbi temporibus; & quod iam decurrit tempus suæ historiæ, num decretum ab aliis Indicationibus remedium admittat. Semper ad vigorem collineabimus: nam tunc (& paulo ante, & post) inedia proderit. Is ilico efflorescit in peracutis, qui celeriter, continenter, & vehementer moventur: In longis, de inedia remitte, quo perduret ad vigorem. In principio ergo & augmento liberalius habendi. Ineunte phlegmone frigidis utimur: provectis, exhaurientibus. In principiis, revulsioni, coctioni, purgationi operam damus.*

XIII. INDIC. A PAROXYSMIS. Ex 3. Methodi 25.

DECIMATERTIA INDICATIO *à Particularibus captatur paroxysmis: quæ docebit quando in usum duci debeat medicamentũ ab aliis indicationibus prolatum, & quasi à cultu manumissum. In paroxys-*

Digitized by Google

paroxysmis inducia sint cum remediis: sed quo natura & humor viam affectant, eo ducantur. His incipientibus vomat; desinentibus sudet, aut mingat; & tunc à cibo caveat & potu. Et in cunctis efflorescentibus doloribus, à cibo vacuus sit. Attamen squalidis calore & ariditate, in febribus à mordaci acrimonia, vel à succis attenuatis Solis æstus, vel ab inedia, aut labore, cibus debetur. nam illis alioqui, squalidis affectibus, non mitescit accessio: humescant ergo vino cum pane, in primo etiam horrore. Hoc minime agendum in plethora, obstructione, phlegmone, & putredine. Hinc est ut si talia squalore acria ac arida corpora his à passionibus incurrantur, enecentur: nam cibus si recreare studeat, morbus necabit; sin inedia morbo operam dederit, squalidum corpus fatiscet.

XIV. INDIC. A NATVRAE FVNCT. Ex 3. Method. 26.

DECIMAQUARTA INDICATIO *elicitur ab Ordinariis naturæ fūctionibus. Ita noctu dormiat iubemus, die vigilet, nisi phlegmonem habeat pars interna; tunc contra. Ita stata non temeramus tempora ciborum, exercitii, excretionum. solemnes evacuationes notamus, hæmorrhoïdum, mensium, lochiorum. si tardant, evocanda indicatio suadet hæc. nota quid κατὰ λόγον naturæ, quid παρὰ λόγον eveniat.*

XV. IND. A REMEDIO. Ex 3. Method. 27.

DECIMAQUINTA INDICATIO *proficiscitur à Remedio. nam sæpe quid hæret illi, quod renuit aliqua Indicatio prædictarum: ut cum propterea quid occulta, vel manifesta eius vi abstergeri debeat, ut cantharides vesicæ nocent, alioqui urinales valde. Manifestæ qualitatis ratione sæpe quid desideramus in remedio; ut cum ex primis, secundis, aut tertiis qualitatibus ei quid hæsit, quod non admittunt Indicationes. Vt si adsit, remedium calidum tribus ordinibus, cum duobus tantum opus sit; miscemus frigidum primo ordine. Ita in secundis qualitibus: ut si nimis tenue, addemus illinens aliquod: & ita de reliquis. Hoc modo transigimus etiam in tertia qualitate, ut saporibus, odoribus. Consistentiæ etiam ratio habenda, ut num pilulis vel potibus utendum. Ad ægri affectusque naturam eligatur remedium: ne vomibundis dederis agaricum; nec diarrhœæ obnoxiis valida acriaque pharmaca, ut dacrydium. Ægri, quantum licet, remediorum commodis sive fastidiis eorum fruantur: sed ea lege, ne consistentiæ versio, eversionem virium adferat; ut rhabarbarum minutim tritum, urinas movet, ac alvum eludit. Et remedia non solum ratione substantiæ sua officium suum non faciunt; sed etiam vim suam retinent, amit-*

amittũt, vel mutãt, pro varia ratione naturæ cui exhibentur. Poliatur remedium arte, ablutione, infusione, frictione, torrefactione, incineratione, extinctione. Quid hæc agant, & quomodo peragantur, & quando usum habeant, alibi prodidimus: ubi etiam de remediorum viribus; quid possit calor, quidque alia efficiant; & quibus ordinibus quæque frigeant, madeant &c. Quædam solum ob commoditatem adiiciuntur, ut cera unguentis, lithargyrum emplastris. remedium his indicationibus certo affectui efformatum, longe fœlicius est sanitati polychrestis. Magna cura vim discemus eorum quorum solemnis usus est. Quare exploratis qualitatibus primis, secundis, tertiis, de substantia eius indagabimus: ut num grave, rarum, crassum, lentum, vacuum, impurum; & his contraria. Emollientia, tenuantia, tergentia, dissolventia fiunt validiora, liquida si dentur consistentia. At reprimentia, trahentia, incrassantia, roborantia, solidiora, sunt efficaciora. Detergentia & emollientia, mediam consistentiam petunt.

Cautio.

Cautio sit à resolventibus partes principes: & à valde frigidis, & à nostræ naturæ adversis. Ignotus morbus etiam naturæ committatur: nam eum aperiet, vel evincet. Inter remedia, quæ naturæ student, & una

cum morbo pugnant, optima sunt. & in omnibus μηδὲν ἄγαν. nec temere vageris per integra remediorum theatra.

XVI. INDIC. EX SYDERIBVS. Ex 3. Method. 23.

VLTIMA INDICATIO *capitur à Syderibus. Hanc indicationẽ prosequitur Galenus libris De diebus decretoriis. Luna motus hic maxime notandus; nam in corpora efficax est luna, ut scribit Ptolemæus, περὶ τὸν περιγειότατα καὶ τὸν ὑγρῶν ἀναθυμίασιν; quod est, ob vicinitatem terræ & vaporum. Sed pro eo cæli positu planetarumque syzygia, qua quis natus est, eius vis cuique accommodatur. Quin certo sidere remedia varie animari putavit antiquitas. Sed suum regnum hic posuit vana crudelitas & superstitio: quæ extra lineam præclaras syderum vires flectens, illas sigillis & signaculis insculpi vane docuit. Hæ meræ noctuæ diaboli, ad aucupia animarum. Vera medicina à Summo Deo hominibus ad solatium data: qua homo ad creatoris sui spectandam bonitatem & providentiam, eiusque de se sollicitudinem notandam ducitur; qui doloribus eius polidædala medelarum varietate cautum esse voluit. Divinam ladit maiestatem is, qui asscribit potentias rebus, quæ his inditæ non sunt à Deo, natura, nec arte. Absit ergo Suada, periapta, characteres, carmina & verba, magia fœda, goëtia, necromantia, theur-*

Superstitio.

Digitized by Google

theurgia, cabala. De quibus unde nata, & quidnam possint, in Methodo nostra ad praxin medicam disseruimus. Ibi etiam astum admittimus, instar stratagematis.

Hoc addo: qui iam medicinam faciunt, hoc filo eam ducunt. Primo, diætam naturæ studentem & cum morbo pugnantem instituunt. Secundo, alvum leni remedio, vel suppositorio, raro clysmate eluunt. Tertio, sanguis si emittendus, venam aperiunt; revellunt. Quarto miti apozemate accidunt materiæ morbificæ copiam. Quinto contumaciorem materiam parant ad exclusionem. Sexto, valide purgant. Septimo, adhuc revulsioni student: mictoria, sudorifica, frictiones, cucurbitulas in usum trahunt. Octavo, derivant ad vicina. Nono, exhauriunt fotu, dropacibus, cauteriis: quo continens causa amoveatur. Decimo, restibilem materiam dissipant; & roborant partem. Vndecimo, læto victu vires recreant. Exempla quibus exercitatio eluceſcat in his omnibus, quondam posuimus: quibus tunc adiecimus examen ægrorum, quo modo interrogari debeant: hic iam satis erit filum, quo consilia sint trahenda, adiecisse.

Praxis facilis ratio.

3. Meth. 29. & 30.

CAPUT VII.

Quo modo cosilia sint ineunda medica.

Ex 3. Methodi 31.

VNUM *illud discriminat cautum doctumq; ab indocto medico, docte de parte ægra, morbo, causis morbificis, signis, & corporibus ægris disserere, idque serie certa: & validissimis rationibus de his suam munire sententiam; hisque adversa labefactare: melioribusque semper cedere.*

Exordiendi modus.

Qui primus dicet, tali fere exordiatur modo: Medici, ut puto, officium, qui consilium medendi init, duabus in rebus maxime versatur: nimirum in his quæ ad propositum sibi finem assequendum faciũt: & in fine ipso. Ea quæ ad finem suum obtinendum animo collineare debet, est pars obsessa à morbo, morbus, & eius causa: quo cuncta auxilia rite effingi possint. Finis autem medici, est ægrorum redintegratio. Quare ut huc veniamus, certa serie tota hæc ægri historia ducatur in dignoscendo, prædicendo, & curando.

Hip. lib. De arte.

Vel hoc filo primum dicendi trahatur initium: Quoties exercitationem medicam ineo, toties officium illud medicum mihi

ob

ob oculos versatur Æsculapidum scholæ sacrum, * *μὴ τόλμῃ μᾶλλον ἢ γνώμῃ, ἀλλ' ὑπερβαλῶς, sed certis præceptis curationem esse tentandam. Præcepta illa dicuntur ex cognita ægra parte, & affectu qui arcet à suis muniis hominem, eiusque causa: hæc symptomatis se aperiunt. quare symptomata rite tractabimus.*

* ne potius temeritate, quã consilio: neminiquã perfunctorie.

Poterit & hoc modo exordiri: Cum hic homo nequeat vitæ suæ munia exercere, sine dubio aliquid præter naturam eum fatigat. Quod præter naturam corpus cepit, aut est symptoma, morbus, vel causa morbifera.

Qui vero ultimo loco consilia versabit, breviter colligat quæ ratione accurate firmata à primo fuere: &, si quid magni momenti omissum à primo sit, id addat; & quæ minus firma, & noxia futura, refutet; reiiciendo causas non veras minimeque certas morborum, sed aliis communes; & meliora non sine certa ratione adferat; causisque æstimatis, veris confirmet suis notis, si quid dubii præ se tulerint.

Qui primus dicit, ab exordio, si ita visum, narret historiam affectus curandi: mox de rebus non naturalibus, quibus usus hactenus fuit æger, dicat; ut de aëre, cibo, potu, motu, ocio, somno, vigiliis, excernendis & retinendis, venere, & admovendis.

Digitized by Google

nam inde causa morbifica, & temperies corporis ascititia elucescet. Hæc tamen non incommode hoc loco omitti poterunt, & cum ad causarum morbificarum, morborum, & virium ac temperiei indagationem ventum fuit, adducuntur. Tertio historiam inibit rerum naturalium, agetque de natura communi & peculiari, in habitu, temperamento, actionibus, humorum dominatu, consuetudine & dieta. Et qua moderatione pars ægra dotata fuerit, quisque sit eius in corpore usus: quæ sit ægrietas, consuetudo, ars, sexus: & qua facilitate & labore medicationem ferat. Harum enim rerum mox usus erit, ubi de remedii copia admovenda disseremus, nam ad hanc deprehendendam, opus est ut internoscamus, quantum abierit æger à temperie sua genuina: & quantæ sint vires agrorum (quod ad victum præscribendum facit) inde indagamus. Quin hæc nonnunquã hoc loco omitti poterunt, & usibus suis admoveri tunc, ubi de morbis eorumque causis agimus: nam sæpius in hoc theatrum prodire debent. Cum tamen pars solum in querela est, totius temperies præteriri poterit; nam satis erit partis naturam aperuisse: at si febris occupaverit corpus, de totius temperie transigendum: hoc est, principum partium natura in hoc homine examinanda.

minanda. Et dum hæc agimus, plurima quæ ad noſtrum finem non faciunt tranſilienda erunt. Si enim temperies partis fracta fuerit, non bene de eius figura, ſitu, connexione, magnitudine, conformatione verba facies. Quin non perpetuo opus eſt ut de corporis temperie ſollicitus ſis: ut ſi illa adhuc hæreat in antiqua linea, quemadmodum evenit morbis qui in mala conformatione, magnitudine, numero. Nam hic potius departium ſtructura diſſerendum: ut ſi luxata ſi pars, & quæratur qua idea luxationis violata ſit: opus erit indagine de partis ſtructura. Et de cunctis tantum ſolum dicatur, quantum ſatis eſt ut inde affectus præter naturam poſtea eluceat, ubi inquiremus quid & quantum agendum. ut, ſi luxata pars, intelligamus quanta tractione opus ſit. Sed & hæc fœliciter in proſcenium hoc educuntur ubi de dicta inſtituenda, & de remediis cum deliberamus ex affectu perluſtrato.

His, ſi ita placet, perluſtratis, tota medendi ratio his certis notis hacque ſerie ducatur: & inquire, An ſit agendum, Quid agendum, Quo remedio utendum, & qua in Qualitate, Copia, quo Módo, Tempore, & Ordine. Sed hæc intelligere non poſſumus, ni primum res præter naturam ex- Series.

plorata ſint, quarum cauſa hæc prædicta indagamus. Perveſtiganda itaque nobis erit pars obſeſſa morbo, morbus, & cauſa morbifera. hæc ex ſymptomatis (quæ eas res unde dimanant nobis oſtendunt) intelligemus: nam ſymptomata, partis obſeſſæ, morbi, & cauſæ morbificæ naturam ſequuntur. Quare hæc ita ob oculos ponantur, ut cuncti fateri cogantur, hanc talem partem in vitio eſſe, illam morbi ſpeciem, iſtamque cauſam in culpa eſſe: ut id agendum antea diximus, & etiam in Methodo ad praxin. Singula ſingulis conferantur ſymptomata: illa coacervatio quid certi aperiet, de parte, morbo, & cauſa morbi. Quin ex uno ſymptomate interdum morbi ſedes, morbus eiuſque cauſa agnoſcitur. Quare ſi res hæ paucis oſtendi notis poterũt, immediatas ſolum & proprias accerſemus, & huic tantum hiſtoriæ aptas. & ſemper ab eo genere ſymptomatum auſpicandum, quod præbet evidentiores notas. Si quis forte ſeriem ſymptomatum amplam & certam requirat, conſulat ea quæ in Methodo: ubi fuſe huic indagini admovimus ſymptomata; & monſtravimus, quo modo ex ſymptomatis in morbum eiuſque cauſam; iterumque ut dicendo palindrome fiat ex cauſa & morbo in ſymptomata. Et primum deſinias ſymptoma hoc, & cuius generis ſit: vel

2. lib. 31. cap.

Gal. 1. De locis aff.

Dignotio.

3 lib. 31.

eius

eius immediatam expone causam, & eam sine qua non: quod alias exemplis aperuimus. Quodsi, dum ex symptomatibus venamur affectam partem, affectusque praeter naturam, inciderit obscuritas, vela detrahenda, probando, ne, cum ad remedia ventum fuerit, titubet medicorum concordia: imo potius concordibus animis, ex his apte distinctis, contraria remedia affectibus morbiferis decernantur. Inprimis itaque id studium adsit, ut ex symptomatis partem morbo obsessam, morbum ipsum, eiusque speciem, & causam morbificam deprehendamus. Propterea etiam ipsa symptomata inprimis examinentur. Id fiat hoc ductu: Quia hic homo vitae solitae officiis satisfacere nequit, certum est quid praeter naturam illum cepisse. Quod praeter naturam corpora fatigat, est symptoma, causa morbi, vel morbus. Si fuerit symptoma; hoc erit in actione, excremento, vel qualitate à natura degeneribus. Actio erit abolita, accisa, aut depravata: eaque animalis, vitalis, vel naturalis. Excrementum inspicitur in substantia, qualitate, quantitate, tempore & modo excernendi, loco unde, & ex quibus in quae fiat mutatio. qualitas, in corporis colore, charactere, & mole. Et hic in unum censum colligantur praesentia symptomata, quae conspi-

Meth. cap. 31.

Filum.

rant in talem aut talem partem ægram, morbum, & causam morificam: & quot hæc sint. Adde iam his res naturales & non naturales, quæ propositæ rei aliquam lucem adferre poterunt. Et dum symptomata ad partis indaginem volvis, una perlustra num illa pars symptomate pressa as morbo, idiopathia vel sympathia, protopathia vel deuteropathia affligatur. & omnia ratione stabiliantur. Vide num partes plures vel una in vitio sit. Notæ eius positum, ordinem, figuram, processum, recessum, temperiem; & cui causæ & morbo pars maxime exposita sit; & num propriæ quædam notæ illius partis appareant.

Morbus deprehendendus.

Parte ægra deprehensa, ex eisdem symptomatis quæ corpore ægro apparent, morbum ipsum captabimus. Si occurrerint quamplurima symptomata, abducatur symptoma quod longius à morbo recessit, in aliud illi iunctius symptoma, sed tandem in morbum abeant. Cum ex symptomatis morbus deprehensus, demonstra quis & qualis ille sit. Hoc ages ex eius essentia perspecta: quæ spectatur in eius specie, magnitudine, more bono, vel malo; motu, (ut celeritate, vehementia, continuitate & longitudine, æqualitate, & ordine) parte obsessa, & humorum dominatu. de his fuse alias. Sed dimitte semper sermonem in rem

hanc,

Digitized by Google

hanc, ſpeciemque morbi præſentem: nec vageris per am[illegible] rerum genera. In eo morbo nota etiam; ex quibus in quæ facta ſit mutatio; & qui per ſe ſunt, num iam facti, & num etiam iam fiant: & qui facti, num iam in habitu, vel non. Interdum hæc omitti poterunt, & dum de curatione agimus, adferenda. Tempus etiam morbi bene diſtinguatur: num ſcilicet decurrat per univerſale ſuum principium morbus, augmentum, vigorem, aut declinationem; & quamdiu iam illud tempus duraverit. Et num morbus periodis recrudeſcat: & quales ſint recurſus; longine an breves, acerbi an leves, & num ordinis expertes: quo modo, & quo tempore paroxyſmi invadant, augeantur, urgeant, & cedant: & num ſimul vel ſeiunctim adoriantur, increſcant, vigeant, decedant. & quid fiat in omni paroxyſmi parte: num frigeat, horreat, rigeat, ſudet, & quamdiu hæc perſeverent. & num graveſymptoma vigeat tempore paroxyſmi, ut hæmorrhagia, diarrhœa. & quo tempore paroxyſmi hæc invadant, & num toto paroxyſmo. præterea in quod excretum finiatur paroxyſmus: numque ad merum intervallum ſe demittat. quid longius excurrat in paroxyſmo; eiuſne initium, augmentum, vigor, vel declinatio. Hæc morbi indolem ape-

aperiunt. hæc tamen omnia in cunctis non habent locum: tu vide ubi. Quin hæc etiam interdum curationibus inseruntur, dum de his agimus. Si interim ex his incidant dubia adhuc quædam de parte, prius non cogitata, hic repetantur: num scilicet totum corpus vel pars solũ ægrotet. si pars, an ea princeps, vel ignobilis. & num ex idiopathia, protopathia, sympathia, & num deuteropathia ægra sit. Quæ ab idiopathia, focũ suum in peculiari parte perpetuo habent: deuteropathia laborat pars, cum ab alia priore occupata, in hanc transit. Examina propria partis symptomata, in actione læsa, excretis, & qualitate: ut doloris specie, colore, tumore. Intuearis situm partis, & illa quæ alteri superveniunt ab adnatis partibus. Læsentia & iuvantia observa. Morbo parteque deprehensis, morbi causam investigabimus formalem, efficientem, instrumentalem, & maxime materialem, eiusque focum; causas cum quibus, & sine quibus. & quemque morbum in suam causam referemus. hæc fuse olim exemplis aperuimus. Primum cogita de internis, & ante omnia de proximis, deinde de externis. Et de internis, num sint ex naturæ primordiis ingenitæ, vel ascititiæ. quæ princeps causa, & quæ sese consocians & iuvans; & quæ sint illæ causæ sine quibus

3. Meth. 3. 1.

bus morbus hic non naſceretur: ut alias exemplo id illuſtravimus. Nec hic dividenda cauſa, ſed ſolum propria uſibus adhibenda. Vna iam perpendenda victus ratio, cui aſſuevit æger, eiuſque temperies & habitus, ætas, regio, cæli ſtatus, ſexus, animi mores, &c. ut inde, & ex ſymptomatibus omnibus eluceat humorum dominatus. & vide num cauſa ſtabuletur in parte, vel num iam illa evanuerit: &, ſi adſit, num facile excludi poterit. Hæc omnia etiam hic omitti poterunt, & tunc in uſum duci, ubi ex morbi cauſa Indicationes curativas captamus. Vt nimirum hic ſolum deprehendamus partem ægram, morbum, & cauſam morbificam: reliquas iam dictas res in iis obſervandas, mox ubi de curationis ductu agimus, (qui ex his dirigitur,) tunc in uſum accerſamus. Sed dum hæc volvis, adverte perpetuo mentem, cum quibus horum res tibi ſit, cum cauſa morbi, morbo, vel ſymptomate urgente. & in quid hic, de quo agis, affectus referri debeat; num in ſymptoma, morbum, vel eius cauſam: ut conſtet omnibus, quæ ſit rei propoſitæ eſſentia. 3. Meth. 31.

CVRATIONIS ductus.

His compertis curationis leges accedemus; hac ſerie, ut perpendamus, An agendum, Quid agendum, Quo remedio, Quali, Qua copia, Quo modo, Quo tempore, Quo ordine utendum.

AN

AN agendum. 2.

AN *sit agendum, docebit affectus morbifer, & materia neoterismi capax, vel expers: & instrumentum si in promptu sit quo agendum: & natura ipsa num agat quid, quo ei porrigantur manus auxiliares. Affectus, ut si illi, de quibus instituitur consultatio, non omnino sint deplorati, nec ita exiles, ut ultro naturæ cedant, propugnandi erunt opera medica. Hoc notabimus ex robore affectuum morbificorum, ac rerum naturalium opibus. hæc inter se collata, in quam partem victoria inclinatura sit indicabunt. hæc signis elucescunt prognosticis, de quibus prius. Nusquam extra lineam tuam abeas: quæ hic est præsensio. Si conclamatum & ad ultima ventum, non crudeliter orco dicandi ægri: sed solatium miseris à blanda hac arte (quæ vere ad solatium miseriæ à Deo Opt. Max. hominibus data) adferendum his, quæ vires recreant, intemperies flectunt, ac symptomata mulcent. Ita Galenus ab hectica exhaustis medicinam facit. & cum Avicenna semper memores simus occultæ naturæ potentiæ. A magnis tamen abstinendum remediis, ne restibiles vires pessundentur: pax sit à pharmacia & phlebotomia, cæterisque valide exhaurientibus: unde optimis remediis nota, & medicis certa infamia. Si itaq; redintegrabile sit malũ, mox*

10. Meth.

QUID

QUID agendum sit, vide. Id nescies, ni primum pars affecta, morbus, & eius causa deprehensa fuerint. Hoc docuit olim Biantes, unicum esse pricipium bene consultandi, nosse de quo instituatur oratio: sin secus, omnia aberrare. Quare ita tunc dicendo pergat: Quia pars affecta, & affectuum nobis propositorum natura, differentiæ, causæ, in hac consultatione nobis sunt inventæ; iam agendi rationem perquiramus, & primum Quidnam agendum sit perpendamus. Hoc est, quo auxilio affectus debellandus: vel quo nutricatu vires recreandæ. Quo affectus sint frangendi, aperient causæ morbificæ, morbus, & symptoma urgens: nam contrarium sibi remedium indicant. Quod enim contra naturam, sui ablationem flagitat. Hoc iam loco tota prima indicatio usum suum habebit: quare huc illa adferatur, ut sciamus quot & quæ moliri debeamus ad affectus exclusionem: & à quo auspicandum sit; ut ab urgentiore, dein ab aliorum causa effectrice, quodque est causæ loco, sine qua non fieret affectus. & in unoquoque ex prædictis quærendum, quæ & quot auxilia adferenda. & quoties aliquid moliendum, toties res non naturales erunt percurrendæ: ut dum fluxio cohibenda, num illud fiet revellendo, derivando, dolorem sedando &c.

QVID agendum. 11.

&c. quæ in prima Indicatione. & vide quæ inter res naturales his una ſtudeant. Ita tamen hæc ducenda, ut primum generoſiſſima remedia uſui inferantur: qualia ſunt evacuantia ſenſibiliter, & occulto: alterantia &c. Et id ſolum adferatur, quod propoſito malo auxiliari poterit. Ita Vires, & morbi conſtitutio, hoc eſt, natura rei quæ præter naturam adeſt, indicabunt num ſit nutriendum, ut quarta docet Indicatio. Tertio perluſtrabimus,

QVO remedio. III.

QUO AUXILIO *id præſtandum ſit, quod agere oportet: aliud enim eſt, contrarium affectui, illique aptum remedium eſſe; & aliud, eo utendum eſſe: nam multa interdum impediunt aptum remedium, à fœlici uſu. Conſule ergo admittentia & prohibentia, hoc eſt, partem & reliquas omnes indicationes, num negent apte in uſum flecti poſſe hoc remedium: vel num annuant. interdum etiam uſum conſule, ſi ſola obſervatione remedia illi malo comperta fuerint. nonnunquam & analogiſmum in iudicium adducas, ſi nec iudicio (hoc eſt indicationibus) nec uſu quicquam quod conferat deprehenſum fuerit: tunc enim tranſitu ad ſimile intelligemus quid conferat. Si itaque Indicationibus (ut fere fit) uti licet, inſpicienda erunt indicantia, quæ & quot ſint: dein contraindicantia,*

tia, hoc eſt repugnantia: & ea quæ admittunt quæ ab indicationibus iam decreta ſunt. Hoc eſt, unum eſt indicans quid agendum: reliqua Indicationes Limentinæ ſunt: nam vel coindicant & admittunt, vel contra indicant & prohibent. Hinc eſt quod antequam conſilia inimus, noſcendum ſit quot ſint indicantia, & quid indicent; & quid ſingulis repugnet vel annuat. Primum itaque indicantia ponantur: dein coindicantia, & contraindicantia: Vt intelligamus cum aliquid auferendum vel tuendum, quali victu, pharmaco, vacuatione abdita apte uti poterimus.

Quarto videbimus QUALI *remedio tranſigendum ſit: num craſſo aut liquido, odorato vel fœtido, calido actu vel frigido, curvo, recto, repellente, digerente, coquente. Hoc elucebit ex morbi decurſu, peculiari ægri natura, conſuetudine; partis ſubſtantia, formatione, uſu, ſitu. Has Indicationes primo docuimus; hic uſum habeant ſuum. Vt ſi evacuandum; cum varie id fiat, decernendum, num ſenſibus abdita, vel his deprehenſa id exhauſtione agendum ſit. ſi phlebotomia, latum vulnuſculum infligendum, ſi craſſior ſit ſanguis: ſi tenues venæ, cucurbitis utendum. Iucunde ubique tranſigendum, etiamſi ad paulo deterius deflectendum foret Et ſemper potius*

QVALI. III.

tius usitatis, quam novis: nam plurima remedia & alimenta, nova adblandiuntur forma ac gratia; quæ tandem coarguit usus malignitatis. Sane, ait Galenus, qui explorata contemnens, nova semper remedia tentat, flagitiose facit. Quæ iam ab usu sunt sacra, ob iucunditatem maiorem, in parvam molem redigi poterunt extractione præcipuarum virium. cuius quædam nova ratio nuper mihi comperta est, nescio an hactenus deprehensa: qua in paucissima grana (sine ignis vi) omniũ remediorũ vires consocientur: de qua alias.

7. περὶ τῆς γέν. 4.

QVA COPIA. v.

Quinto QUA COPIA *invi & mole, remedii usus iniri debeat, cogitabimus. Vis remedii indicatur à ferocia & remissione affectus morbifici, & ab ægri temperie, viribus, ætate, situ partis, eiusque formatione, ut amplitudine meatuum. Moles remedii sortitur sua indicantia, morbum, eiusq; causam. coindicant vel contraindicant, temperies, habitus corporis, vitæ institutum, ætas, aër & regio, anniq; tempus, consuetudo, symptomata, quæ dehortatur. quare hæ Indicationes hoc loco his lusibus intrudantur. Ex his enim vires deprehendimus præsentes & mox futuras: quæ si periclitantur, maiora remedia abnuunt. Quare in cunctis Indicationibus perpende, quid per se his repugnet, & quid has admittat,*

tat, & quid per aliud hoc agat. Et ubi de quantitate, ſemper hæreat tibi illud ſummi præceptoris, * *ῥᾳδιώνη μᾶλλον ἢ βίᾳ. Sexto examina*

περὶ τέχνης.

* facilitate potius, quam vi.

QUO MODO agendum. id pateſiet ex morbo, eiuſque cauſa, ſexu, parte ægra: &, ubi locus viæque variari poſſunt, ex multis commodiorem eligemus. Septimo notandum

QVO MODO. VI.

QUO TEMPORE ſit agendum; hoc eſt, captari debet occaſio. Illam aucupabimur ex præſentia & abſentia eorum, quæ tunc agendum vel ſuperſedendum eſſe indicant. ſi adſunt morbi & cauſæ morbificæ rectè ad agendum comparatæ, & ſi abſunt ſymptomata quibus vires debellantur, ut dolor ſævus, vigiliæ, ſtomachi roſio, indeque anxietas, nec adſit proſtrata virtus, abſit criticus naturæ motus, ut erumpens ſudor. Obſervanda quæ præceſſere, & conſectaria. Somnus proxime excipere venæ ſectionem non debet, nec valida inedia, aut crudus in vẽtriculo cibus, vel paroxyſmus mox invadens. Mos & motus tempuſque morbi, eiuſque brevitas & diuturnitas hoc idem aperiunt, & naturæ ordo; cælique conſtitutio, & remedia apta, ſi adſint. Hæ indicationes hic inducantur. Ita vena aperietur eo tempore quo promptius effluere poteſt ſanguis. Vltimo

QVO TEMPORE. VII.

Quo

QVO ORDINE.

QUO ORDINE *remedius utendum sit, inquiremus. Non in omnibus ordine opus est, sed ubi multa sunt peragenda. Quæ simul ăgi non possunt vel non debent, triplicitèr complicantur: vel unum ratione alterius, causæ analogiam gerit; aut causæ sine qua non rationem habet erga aliud: vel unũ urgentioris ideam præ se fert: aut ita convenere, ut unius curatio, alterius medelam impediat. Quare notabimus quid inter morbos, causas morbificas, & symptomata urgentius sit: quid causæ locum occupet sine cuius ope non fatigaret morbus: & quid sit effectricis conservantisque causæ loco. Hæc facile fient, cum primum examinaveris quid conservantis, & quid causæ sine qua non ideam gerat, & sine cuius evictione morbus pessũdari nequeat.*

Cautio.

Sed cautio in inducendis ad has res Indicationibus adsit, ut hæ solum evocentur, quas præsens historia postulat: & ut illæ præponantur à quibus reliquæ nascuntur, & quæ potenter urgent. Si quæ infirma videantur, ratione firmentur, aut experientia rationali stabiliantur. cum tamen ab experientia argumenta ducis, omnia discernes & distingues; ne causæ primariæ ascribamus id, quod ex eventu agit aliquid. Sin nec à ratione, nec ab experientia hoc obtinere potes, tunc solum auctoritatem

Digitized by Google

tatem maiorum in subsidium vocabis. Sed ubi lucida sunt omnia, absit auctoritas scriptorum, ratio, & usus.

Alia ratio.

Qui hac iam dicta ratione nolit uti, is, eodem eventu, in primis ex symptomatis quaret partem ægram, morbum, eiusque causam: mox opponat his contrarium remedium, ex lege & ductu primæ Indicationis. deinde id remedium ordine ducat per omnes Indicationes, quæ ut Limentini quidam dii eius qualitatem, quantitatem, utendi tempus & modum, ordinemque definient. Vbique absit fastus à consultore, & omnia ad salutem ægri conferantur. Nunquam aliena adferantur, nisi parce & magno cum iudicio, demonstrando illa ab hac consultatione non aliena esse. Difficiles quæstiones tenui digito, vel transitione delibabimus. vel in auditores, si quid prolixius, culpam referemus; quorum studiis & votis hoc nos negare non potuisse affirmabimus.

Brevis ratio consultandi.

Si quis breviter velit consiliis operam dare, ita agat: Tria sunt quæ maxime medicum perpendere decet: corpus ægramque partem, morbum, & causam morbi. Et ilico de natura ægri corporis agat. & si lateret pars obsessa, perpende num eluceant notæ propriæ illius partis quæ in suspicionem venit. Deinde morbum investiga, eiusq;

eiusque causas: & perpende symptomata. Postea ages de dieta, & num evacuandū, revellendum, derivandum: de chirurgia, ut num sit secanda vena, quæ, quando, quæ copia; de cucurbitulis cum vel sine scarificatu: de arteriotomia, hirudinibus, vinculis, cauteriis. Tandem de pharmacia, an leniendum, præparandum, purgandum sursum vel deorsum, urina, sudore. Vltimo de corroborantibus intus, foris: de masticatoriis, gargarismis, phœnigmis, sinapismis, dropacibus. Sed in tali ductu, loco non satis apto disserere licet, cur, quando, & quæ copia his auxiliis indulgendum sit.

Curatio solitaria.

Cum quis solus ægri curam suscipit, hac serie transigat. In primis sexus habeatur ratio: & innotescat natura insita & adventitia, in temperamento, habitu, humorum dominatu, consuetudine, & dieta: & inde vires. Partis ægræ, & morbi deinde signa & causas eorum investiget: ac notet, num morbus squalidus sit, vel madidus: & recte differentias causarum suis propriis signis interstinguat, & num sit morbus magnus, perpendat: & Indicationes in consilium adhibeat: & prognoses. Quibus deprehensis, roget quamam hora pastum inierit: ac cogitet num enemate vel glande opus sit. Perlustret interim num sit corpus ἔυεργες ac meabile, an potius infar-

ctui

Digitized by Google

Aui obnoxium. His deprehensis, dieta commoda imperetur: & cogitandum num vomitu egeat. Tandem cum compertum iam sit num magnus an parvus sit morbus, prima cura sit de sanguinis eductione à vena secta, vel cucurbitis, aut hirudinibus. in his notabis locum, modum, & tempus. idem de cateris admovendis dico. Dein num pharmacia locus, vel num parari succos oporteat iusculis. in his perpendes copiam, modum, consistentiam, tempus. Evacuabis lenibus, mediocribus, & validis: ut copiosior ac contumacior fuerit educendus humor; & ut is consederit in regione alvina, venosa, vel habitu corporis: hoc est, pro situ humoris purgandi. In rediis perlustra materiam, copiam, modum, & tempus. Vltimo, ad ea quæ à foris admoventur, ut olea, unguenta, cataplasmata, fotus, sacculos, epithemata, &c. Intus, antidota, tabulatæ confectiones, &c. his adde cauteria, & fontinellas.

Hæc properantibus ad maiora satis esse poterunt. Faxit Deus Opt. Max. ut his in naturæ lusibus medicæ artis studiosi, micantes illos suæ divinitatis altæque sapientiæ lusitantes per mundi theatrum igniculos noscant: & in his, perpetuam illam maiestatem venerentur atque exosculentur. Quin in his amplectantur perennem

illam erga nos ac benevolam ſummi Dei providentiam, qua cautum voluit hac arte, tanquam vindice, humano generi, de perpetuis languoribus ac hoſtilibus morborum incurſibus. Solatio itaque humanæ miſeriæ data ars, qua gratias accini ſibi vult rerum creator, benevolentiæ ac amori perpetui archiatri noſtri Ieſu Chriſti gratias agat; per quem tota hæc mundi fabrica flammat ac vegetat ab omni ſæculorum ætate divinis viribus: ab eoque petamus fœlicem in eius opera manum medicam. Etenim,

Ni Deus affuerit, viresque infuderit herbis,
Quid, rogo, dictamnum, quid panacea iuvent?

FINIS.

I. HEUR-

Digitized by Google

I. HEVRNII

MODUS RATIOQVE STVDENDI

EORVM

QVI MEDICINÆ

OPERAM SVAM

DICARVNT.

Digitized by Google

Digitized by Google

I. HEVRNII
MODVS RATIOQVE
STVDENDI EORVM,
QUI MEDICINÆ OPERAM SVAM DICARVNT.

CAPUT I.

Medicinæ difficultas, & decus: & Quorum opus sit absentia, quo eius difficultatem superemus.

SCITE *ac prudenter dixit olim Pythagoras, Homines hanc vitam veluti emporium quoddam accedere, ex quo alii alias sibi merces conquirunt, aliisque in studiis versantur. Optimi vero ac præstantissimi existimandi sunt, qui præclarissimis artibus incumbunt, non sine certo ductu ac ratione. Triplex enim vitæ genus homines sectari videmus, activum, contemplativum, aut voluptarium. Hoc ultimum, aucupium belluarum est. activum, si philosophia caruerit, magnis plerumque se difficultatibus involvit. speculativum, μετεωρον est & inutile, ni se ad actionem aliquam certo*

Tria vitæ genera.

ductu ac ratione demiserit. Quo ergo illi filo, qui medicinæ se consecrarunt, suos ducent in Reipublicæ commoda labores? constat enim cunctis difficilem hanc artem esse; quamvis pulcherrimæ, ac perpetua laude dignæ. Difficilis habita semper, ob iudicii & experientiæ difficultatem. difficile iudicium, distinctione corporum, causarum, signorum, & remediorum: ad cognoscendum, præditendum, & curandum: & quia hæc, similitudine sæpe bonis imponunt medicis: multaque sæpe solitaria ratio suadet, quæ coarguit usus. Experientia etiam ob sui prolixitatem artem grandescere facit: nam ad hanc die opus est. quare Euryphon medicus olim interrogatus, quo esset usus præceptore, Tempore, inquit. Pulcherrimam etiam hanc fidamq; philosophiæ comitem dixi: quæ nimirũ domi grata, foris necessaria, accepta cunctis, nulli iniuria, benefica, liberalis, dulcissima naturæ parentis indagatrix, calamitatum fugatrix, sanitatis fidissima tutrix; munificentissimum Dei donum, ac in hac corporum fragilitate salatium. Hæc pro summis & infimis omniumque salute excubat: pauperum casas non dedignata, simulque regum cubiculo recepta, Imperatorum imperatrix, vitæ amica, cunctis studet. in adversis præsidium; in secundis, iucun-

Medicina cur difficilis.

Medicina pulchra.

Digitized by Google

iucundum vitæ condimentum: iucundissimæ scitu, opulentoque proventu fœcunda. Hanc bene institutæ civitates coluere semper, generosissimis natalibus, philosophia naturæque adytis ortam. Hæc à forunæ procellis semota, secum ipsa in sublimi arce rationis habitans, foras tantum ad humanas miserias prodiens; quibus debellatis, se sua in arce cum sophia oblectat: adeo, ut vetustissima quadam iuventa perpetuo repubescat. Quare Deo dignam Artem hanc putavit antiquitas. Xenophon medicum Cyro addit, cum quo de abditis rerum causis confabuletur, & de intimis penitissimarum causarum secretis sermones misceat, penetralia naturæ rimetur, & incundos eius recessus investiget. Laudata à laudatis viris, & ingentibus præmiis affecta. Iulius Cæsar medicos omnes Romæ profitentes civitate donavit. Democides medicus à Dario in honore habitus fuit, mensaque regia dignatus; tantæ auctoritatis, ut Aegypti medicos damnatos, & una Elienſem vatem servarit. Artaxerxes Hippocrate frustratus minabundus indoluit: cui Hercules honores Græcia dedit. Asclepiades Mithridatis legatos & promissa sprevit. Erasistratus centum talenta à Ptolemæo (vel ab Antiocho, ut alii narrant) accepit: hoc est sexaginta millia aureorum.

Præmia. Suetonius in Iulio.

Plin.26. Lib.1.

reorum. Q. Stertinius principibus imperavit quod sestertiis quingentis annuis contentus esset, cum pluris sibi ex urbis quæstu proveniret. & huius fratri à Claudio Cæsare par merces data. Crinas Massiliensis centies sestertium reliquit muris patriis ædificandis. Quam chari illi regibus? Taceo Philippum Alexandri, & Musam Augusti. Omitto Aruncios, Albutios, Rubrios, Cassios, & Carpentanos, quibus Romæ stipendia annua ducenta & quinquaginta aurei erant. Thaddæus Florentinus cum peregre proficisceretur, aureos cottidie quinquaginta accipiebat: & cum Pontificem Honorium curasset, reportavit decem millia aureorum. Cominæus mira stipendia narrat medici Ludovici regis Galliæ. Hæc nonne plurimis optanda? sed, ut dixi, difficilia, & ad quæ rara ingenia pervadant, ni recte ducantur: multa enim naufragium faciunt, & in ipso etiam huius artis portu, & se suaque fidei commissa præcipitant. Quare ut in re militari insignes duces atque imperatores, priusquam militem in aciem educant, rationem aliquam sibi comparant, qua prudenter exercitum instruere ac fœliciter in hostẽ ducere possint, (ne in re tam periculosa se cum milite, totamque rempublicam perdant;) Ita qui huic pulcherrimæ

rima ac difficili arti novi mysta vela pandunt, cynosura cuiusdam certa ad leges collineare debent; ne fluctuantes cœco ductu, huc atque illuc per medicinæ vastum pelagus errabundi ferantur, dum haud bene iuncta ac formata præcepta susque deque hauriunt, falsumque pro vero animis admittunt, tandemque vano labore delusi, se his in pomœriis sine fructu tota ætate delusos querantur. Hoc passim evenit his, qui non certo filo se duci patiuntur ad artem hanc, sed qui temere omnes auctores volvunt. quibus usu venit quod his qui in dubia cœna miscent assa elixis, atque conchylia turdis: unde tandem lenta pituita illis stomacho cum sit, cuncta alimenta simul evomunt, non sine totius nutricatus iniuria. Quo itaque hanc maleam vitent, rationem certam, quantum in me est, præscribam; cuius ductu (nisi auguria mea me fallant) ad certa trophæa hanc militiam provehant. Dicam quæ abesse, quæ adesse, debent. In primis sanum adferat studiosus ingenium ad hanc artem velim, nec insanum à φιλαυλίᾳ. Credite mihi, nihil æque in diversum abripere solet optima ingenia ab eruditionis pulpito, ac κενοδοξία & φιλαυλία. illa, quod nescit, discere pra pudore renuit, ne inscitiam cum rubore prodat: hac, iam eo perveniisse se persuadet

Morbi studiosorum.

Digitized by Google

sibi, quo pergendum erat. hinc fœda illa ingeniorum in ignavum robur adolescentium ignorantia. Quare Heraclitus Physicus dicere solebat * *πλὴ ὀίησιν, ἐγκοπλὴ προκοπῆς. Nullum profecto ferarum genus assentatione est perniciosis, nullum quod facilius in præcipitia iuventutem trahat, ac omnis eruditionis sementem radicitus obtriverit. Quid ergo his eveniet quæso, qui hunc gurgulionem in præcordiis perpetuo apud se gerunt, ac sibi nescientes palpum obtrudunt? Recte de palponibus illis Timon apud Athenæum,* * *ἀὶξ ὔπω τέτυκεν, ἔριφος δ' ἐπὶ δώμασι παίζει. Alii iuvenili quadam audacia ad suum nutum doctrinam duci petunt, aliorum contemptores ac risores: his iam magister uti Saturnius quidam delirat ætate, iamque capularis est dæmon, subselliis efferatur. Has fastidiosas propellite iuvenes pecudes, si instrui rite velitis; fugite has, quæ mansuetissimas etiam naturas in sua contagia trahere possunt. ἔρρετε λωβητῆρες, ἀλιτρόβιοι. Hæc absint: alia adferantur situlæ ad has merces. Quæ? natura proba, studium indefessum, & perennes exercitatio.*

* persuasionem esse impedimentum profectus.

* Nondum senixa capra, ac iam ludit in ædibus hædus.

C A-

Digitized by Google

CAPUT II.

De his quibus opus est ut adsint studiosis, quo artis difficultatem superent.

OPus *est ad cunctas ingenuas artes natura, studio, & exercitatione. Caca est sine studio & doctrina natura; & absque natura plane titubat disciplina: imo utraque hæc ni adsint, frustra inibitur exercitatio. In primis vero potens est natura. Pythagoras dicebat, cibos in scaphio non esse ponendos; hoc est, in improbum animum doctos sermones non esse immittendos: nam sermo, cogitationis cibus est, quem animus, ni probus sit, sordidum reddit. Vt enim agricultura in primis soli probitatem quærit, ac deinde hoc parandi peritum agricolã, mox selecta semina: quæ cuncta ni recte comparata sint ad fruges, nunquam in fœcundam maturitatem illæ adolescent: Ita studiosis, qui se in gloriam literatam erigent, amice aspirare debent tria omnium artium & scientiarum comparandarum præsidia, φύσις, σοφία, & τὸ κατὰ φύσιν, ut loquitur Hippocrates, hoc est natura, doctrinæ studiũ, & exercitatio ususq;. Sed hæc nulli eximia sine Deo: cuius numen, ut hæc afflet, perenni nisu sollicitandum. Princeps inter hæc natura est, quæ habitat in copore & animo. Corpore sit robusto, ut mox dicam. animo autem & in-*

Lib. περὶ ἀρχαίης. Natura.

genio acuto ad inveſtigandum, iudicandũ, diſcendum: de quo poſtea. Natura ſi fractior fuerit, erigatur arte, & caſtigetur diligentia & labore. Viden ut guttæ cavant lapides? utq; fertile ſolum incuriæ datum ſqualeat? & aſper ager cultu fœcundetur? Quæ adeo proſtrata animi corporisve natura, Studium. *quæ non ſe erigat cura & dieta? Studium ergo accedat indefeſſum: magna enim hic præmia eruditionis, perennis fama, iucundiſſimaque vita: nam vitæ regula eſt ipſa eruditio & pietas. Cætera bona puſilla, & indigna tantis ſtudiis. Pulchra quidem eſt nobilitas; at illa non noſtra, ſed maiorum. amabiles ſane divitiæ; verum non tuæ, ſed fortunæ: quæ habentibus has aufert, & minime ſperantibus adfert. Sed ſint tibi hæ firmæ; an non cum ſceleratis communes? an multis non aliquando funeſtæ? Gloria venuſta adblanditur? at illa vaga & inconſtans, ni conſtantem eruditionem agnoſcat. Forma? caduca. Sola immota ac divina eruditio pia. Hæc nullum metuet fortunæ incurſum, nec calumniæ ludibria, aut annorum ſenium; vetuſtate ipſa repubeſcens. Demetrius cum Megarenſium urbem vaſtaſſet, eiuſq; civem Stilbonem rogaſſet, num quid ſuarum amiſiſſet? haud equidẽ inquit: bellum enim nulla ex eruditione & virtute ſpolia ducit. Socrates rogatus*

num

num Persarum regem fœlicem putaret: nescio, respodit, quantum habeat eruditionis & virtutis. ubi ille sapientissimi illud regis expressisse videtur, cum ait, ἀκέσιν ἀγλάλλαγμα δὲ ἐν παιδὸς ψυχῆς. Democritus dicebat, * τὰς μὲ πόλεις ἀναθήμασι, τὰς δὲ ψυχὰς μαθήμασι δεῖ κοσμεῖν. Socrates interrogatus quodnã esset animal pulcherrimum, homo, dicebat, ornatus doctrina. Exercitatio & consuetudo naturæ & doctrinæ accedat: assuescat bonis, fugiat voluptariorum hominum consuetudinem. (Pythagoras dicebat, quæ nigricantes habẽt caudas, gustari nö oportet. quod est, fugiendi, quos morum invenustas denigrat: his dextram non iniicitote.) sed cum eruditis & bonis se exerceat. Opus itaque est natura corporis & animi, studio, & exercitatione. Quo itaq; modo natura corporis & animi flecti debeat ad artem medicam, doctrina studiumque ut habendum sit, & quo modo exercitatione hæc excolenda & formanda sint, iam dicam.*

prover. 6. * id est, nihil tam pretiosum, quo permutari possit animus erudítus. * hoc est, civitates ornant anathemata, animas vero mathemata.

CAPUT III.

De Genio, & natura corporis, qua studiosi valere debent.

NATURA *tantum an studio perfecti efficiantur medici, sæpe quæsitum fuit. Vbi non hoc investigatur, num natura humana apta sit discendis scientiis, cum*

cum nullum aliud animal artes capessat & iis utatur. natura enim cæteris animantibus dotes quasdam insevit nativas, ut aranea texendi, avibus nidificandi: hæc, naturæ ratione sine ratione agunt, ac callent; quasi Epimethei dono (quod ratione posterius sit) hoc est naturæ, ducuntur ac opus ineunt: cogitatione autem & mentis discursu nihil possunt. Inde est quod perpetuo eodem filo sua munera peragant, & singulæ singulas tantum exerceant. Sed homines Promethei munere artes sibi concessas & è ratione natas habent, domini illarum facti. Sed alius aliis artibus est magis aptus, alius iuri, alius medicinæ: quamvis cuncti homines fere medici. id fit, quod ad beneficentiam nati sunt cuncti. Hæc itaque ad medicinam promptitudo in animo habitat: qui cum sine corpore apud homines non sit, corporis etiam petitur dexteritas quædam. A corpore petitur, ut id sit firmum, ætate integrum, quo labori studiorum par sit. hic enim labore opus: crede Epicharmo, πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθ' οἱ θεοί: *Laboribus vendunt nobis cuncta bona divi. & ut Euripides,* πόνος γὰρ, ὡς λέγουσιν, εὐκλείας πατὴρ· ἐκ δὲ ἡδονῶν ἔπαινον οὐδεὶς πώποτε. *quod est; labor, ut aiunt, gloriæ pater est. nemo sibi laudem comparavit ex voluptatibus. Nihil gloria dignum absque assiduis laboribus*

Corpus quale sit studiosi.

Citatur à Xenophonte, in dictis & factis Socratis.

ribus efficipotest. ut merito De legibus scripserit Plato: * ὑγιαίνειν μὲν ἄριστον, τὸ δὲ δεύτερον καλὸν γενέσθαι, τρίτον δὲ πλουτεῖν ἀδόλως. *Corpus enim animi instrumentum est: quod aliis fœlicius obtigit, aliis minus ad obsequia honesta tractabile. Quibus obtigit fœlix, his enitendum est ut alios labore præcurrant: quibus incommodius, cura addendum est quod naturæ deest. Artifices norunt instrumenta sua non solum ad suum quæque officium accommodare, verum etiam corrigere, & ad usum adaptare: quo turpius est non idem facere animum nostrum corpori suo. Quam quisque habet sanitatem, tueatur, fractam labefactatamq; revocet. Plato dicit,* * τὰ ὑγιεινὰ ὑγίειαν ἐμποιεῖ. τὰ δὲ νοσώδη, νόσον. *Virgilius continentem equum vult, quem generosum petit, ubi ait:* Nulla magis animi vires industria firmat, Quam venerem, & cæci stimulos avertere amoris. *Cicero scribit, Sustentari cuiusq; valetudinem notitia sui corporis, & observatione earum rerum quæ prodesse soleant aut obesse, & abstinētia in omni cultu atque victu, corporis tuendi causa: & prætermittendis voluptatibus. Plutarchus scribit, corpus foveri, cibis cū non satiatur; verum seminis substantiam cum tuetur; ac labori cum indulget. nam, ut ait Hippocrates,* ἕξεως ὑγείας, ἀνορεξίη τροφῆς, καὶ ἀσιτίη

*optimū, sanitate frui, hinc prima natura excellere, tertio innoxie dicescere.

*quod est, Salubria sanitatem inducunt; insalubria morbum. 3 Georg. Lib. 2. De officiis.

6. Epid.

ἀοχνίη πόνων. *illud, dicit, ſanitatis eſt ſtudium, non repleri cibo & potu, & impigrũ ad labores eſſe. Nam libro primo De dieta ſcripſerat,* * ἢ δυώκαι εὐεξίαν ἄνθρωπος ὑγιαίνειν, ἢν μὴ ᾖ πονίη. *Nunc multi corrumpunt corpus ſuum; & quod Deus dedit aptum, faciunt ineptum, idq; labefactant ocio, ſomnolentia, vino, vigiliis venereis, ac immodica libidine. Alteram naturæ partẽ ad animi genium ſpectare dixi: qui ita ſit factus, ut facile diſcenda percipiat, acriter de illis iudicet, & memoriæ illa fideli committat. Sed quia nos non finximus noſipſos, ut ex arbitrio noſtro his decoremur, Summi tamen Dei benignitate ita comparatũ eſt in natura, ut hæc cura cultuq; firmari expolirique poſſint. Cum enim animi mores ex contagio corporis fingantur: certe cuiuſmodi id fuerit, tales etiam vires redolebit animus. Cumq; corpoream hãc molẽ facile in quamcumque temperiem traducamus, noſtro etiam marte has animi dotes, annuente S. Deo, ex arbitrio effingemus. Præſertim quiſq; à ſeipſo quærat, ex quo luto Prometheus eum finxerit; hoc eſt, quibus artibus aptior. his enim cũ cultus à diſciplina accedit, ad gloriã fit via ſine vi. Quẽadmodum enim nõ ex quovis ligno Mercurius fingi poteſt, ſed aliud, ut buxeum, aptiſſimũ fuerit; ficulneum ineptiſſimũ: ſic neq; quivis*

* Hoc eſt, haud potè eſt homini genio indulgente ſanitate frui, ſi labor abſit, corporiſque exercitatio. Animus qualis.

quivis medicinæ idoneus. Quare, ſicut implantatio & φυτιυργία non promiſcue, ſed magno iudicio ab hortulanis facienda eſt, qui intelligunt quos ſurculos aut malleolos ſibi inſitos, veluti materno gremio complectantur, foveant ac nutriant; quæ rurſus germina novercali odio averſentur: ita quiq; ſuum genium exploret, num eo ferveſcẽte ad medicas res feratur. Alius enim aliis artibus natus; ut canit eleganter Pindarus, *τέχναι δ' ἰδίραν ἴπεται χρὴ δ' ἐν εὐθείαις ὁδοῖς πίλοντα μάρναθ' φυᾶ. *Eligit libenter quiſq; hanc, quæ ſibi pulcherrima videtur, & in qua præcellentiæ laudem expectat. Cuncti enim homines, dicit Ariſoteles, gloriæ ducimur laude; & ubi ſe quiſque excellere poſſe exiſtimat, eo ſe lubenter convertit. Hinc eſt quod quidam minus nobiles artes lubentius tractent:* ὁ γὰρ πάντα πᾶσι κοινὰ, ὁ δ' ἄξια ἐδενὶ ἀποδέδοται πάσῃ πάντα, *ut ait Ælianus. Ab omni autem ſecta genere alienus eſſe debet, qui excellere in hac arte velit, nec iurare in alicuius auctoris ſententiam, ſed nudam tantum veritatem ſectari, eique ſubſcribere. Ita ſe quiſq; metiatur, priuſquam in hunc campum exiliat;* * προμήθεια γὰρ κέρδος ἀνθρώποις μέγα, *dicit Sophocles.*

Nem. 1. * hoc eſt, artes aliorum aliæ: oportet in viis rectis ambulantẽ, anniti naturæ viribus.

In proœm.

Sect.

* prudentia mortalibus magnum lucrum.

CAPUT

CAPUT IIII.

De studio quo ordine duci debeat. Quę Sociæ artes medicinæ, & quantum illis studii dandum.

HACTENUS *de natura; iam ad secundum, quo opus esse studiosis diximus, venio: nimirũ ad studium ipsũ. Quia variæ ætates ad varia studia aptæ sunt, & quiq; anni suos habent genios, quibus fœlicius alias artes discunt, quas tanquam socias & cõfederatas medicinæ iungimus: quis ordo in his sit, dicemus. Ordinis* Ordo. *enim in his accurata ratio tenenda: ordinẽ consecuta domus utilis est; ataxiam habẽs, inutilis. Ordinis tanta est pulchritudo & divinitas, ut nihil sine eo rectum & à reprehensione liberum invenias. In primis studendum, ut prima ætas, principia studiorum recte ponat: vetus id proverbium iubet,* Platonis dictum. *ἀρχὴ δ' ἔτι ἥμισυ παντός. addit Plato, ἀρχὴν, παντὸς ἔργου μέγιστον εἶναι. alii, ut testatur Galenus, dicebant, principium esse τὸ πᾶν ἡμισυ.* 9. Δογμ. 1. *In prima ætate flexanima,* Ætatis primæ studium. *ut Ennius ait, atque omnium regina (cuius non mortalem vis sapit naturam) colatur oratio: oratoribus dico & poëtis operam suam conferat. Præcipue vero familiares habeat Terentium, Plautum, Virgilium, Horatium: & Ciceronianum id fusum dicendi genus in primis amplectatur. Mox*

ætate

ætate firmiore, luxuriem illam in acciſum & ſententioſum robur contrahat: facile circumfluentẽ copiam attenuare. Alioqui ſi ab ineunte ætate ſe acciderit, eveniet illi quod his, qui longo tempore in vincula ſtricti, ſi poſtea ſolvantur, ob perpetuam vinculorum conſuetudinem, crura pandere nec ambulare poſſunt, ſed claudis titubant pedibus. Ita qui omni ætate ſermonis benignam ſtrinxere venam, cum opus fuerit, fluxum etiam tunc negabit. Amœna ubiq; varietas, tum in vocibus atque ſpectaculis: hanc ſectemini. Varii præterea ſunt auctores literati, qui ſplendorẽ quendam medico ſtudio afflare poſſũt. & quamvis medicos non faciunt, attamen, inquit Celſus, maiores, ac magis ſuſpiciendos illos reddunt. Imo cum in gravibus poſtea occupabimur ſtudiis, ad hos receptus interdum erit iucundiſſimus. Vt in cænis grandioribus fit, cum optimus ſatiati ſumus, varietas tamen ex novis grata eſt. Inter hos erit Homerus, Muſarum pater, & poëtarum rex: Theocritus, qui blanda fiſtula inimitabilem ſpirat ſuavitatem: Pindarus, ſi quem ſocia maieſtas delectat: Heſiodus: & maxime Georgica Virgilii: Lucretius: Nicander, quem Gorræus parvo libello commentariorum docte ornavit. Oppianus: Iuvenalis: Martialis: Vitruvius: Herodotus: Strabo:

Bonarum literarum ſtudium.

Digitized by Google

Strabo: Pausanias: Athenæus: Plutarchi Symposia, quæ Macrobius eleganter in Latinum transfudit sermonem. Quin Hippocrates & Galenus interdum poëtarum meminere. Sed hæc cautio adsit, dum hos evolvitis, ut referatis ea quæ cõmoda in illis videntur, ad medicinam vestrã ornandam ac locupletandum: cætera prætereatis. Ita ergo adolescentes in poëtis & oratoribus se exerceant, ut etiam viri ad hæc refugia suarum molestiarum habeant. Deinde encyclopædiam percurrant, hoc est, totum disciplinarum orbem: sed in transcursu, & gustus gratia: fieri enim nequit ut in cunctis excellas. Ante omnia philosophiam colant. Nam ut pulchrum est plures peregrinando urbes perlustrasse, ita in inclyta habitasse pulcherrimum. Recte Biantes, ut illi Homerici proci, cum Penelopes consuetudinem habere nequibant, eius ancillis se miscebant: ita hi qui philosophiam consequi nequeunt, cæteris disciplinis aridi ac tenues intabescunt. Vtramque linguam postquam didicerit, Logicen ac Physicen degustet. Dialecticis non leviter tingatur: nam ubique rationis ductus locum habet. Sic tamen his inhiandum, ut sciamus hæc pro viatico esse, non metam: nihil infœlicius sene dialectico. Decerpantur dialecticæ fructus sine magno sudore; sudore satis erit

Philosophiæ studium.

Dialectica.

Digitized by Google

erit demonstrandi artem rebus inquirendis & examinandis emisse, certamq; inde discendi ac docendi methodum bibisse, & ut recte possimus τὰς λαβυρίνθους διξιλθεῖν, ἢ τὰς τῶν λόγων ἅρπυς ἀφυγεῖν, ut Nazianzenus loquitur: ut nimirum captiosas argutias, & paralogismorum insidiosos laqueos fugiamus. Hanc itaque potius discat, quam perdiscat, ne nimium adlubescat. Quæ bona ingenia torquet difficultatibus & gryphis, generosa illa à se deterret: & ut vere dicam, sagacissimam & optimam ætatem terit, qua meliora licuisset didicisse. Et aliter in his se exerceant qui se scholæ parant, aliter qui medicinæ faciendæ: his, vel levis velitatio in hac militia sufficerit; illis, uberior scientia perfectionem quandam aspirat. Sed semper hæreat illud Alphei Mitylenæi, * τὸ μηθὲν ἄγαν, ἄγαν με τέρπει. Scripsit Ariston in Similibus, ⋆ οἱ μὲν διαλεκτικῇ βαθυνόντες, ἐλίσκουσι παραχίνους μᾶλλον ἀμείνους· οἱ δ' ὀλίγου πρόσιμου, ὥστε πολλὰ ἐσθίειν ἀσχολοῦνται. Sit itaque dialectica sobria. Ita De vita Apollonii Tyanæi scribit Philostratus, Vespasianum Imperatorem iucunde disputationes audivisse: contentiones pertinaces odisse. Huic iungat oratoriam artem, qua in sententiam suam abducat ægros: χαρίεντες enim medici ut sint, iubet Hippocrates. &

* hoc est, nihil nimis, nimis mihi placet.

* quod est, quī dialecticæ studiū profunde rimantur, cancros edentibus similes sunt; qui propter exiguum alimentum, circa crustas plurimas occupantur.

Plato

Plato vult ut primum doceat medicus & persuadeat quid sit ægro agendum, & non prius imperandum: hoc modo facilius parebit. unde Aristoteles æger dicebat, Medice parebo, si vera hæc quæ dicis demonstraveris. Facile hac arte persuadebit medicus, ob comitem auctoritatem quam secum ducit ad ægros. Phocion & Cato sæpius persuasere quam Cicero & Demosthenes, ob auctoritatem. Et vere artem ornant comitas, affabilitas, urbanitas, mundities. Quibusdam ipsa natura peculiarem quandam & morum & orationis iucunditatem addidit. Sed ex remoris his revocandi adolescentes ad veram philosophiam. Argutorem nimium non amo adolescentem, hoc est nimiũ dialecticum: sed philosophum volo in ea re,

Rhetorica.

in qua nunquam nimium est. Sed & hic fuganda λεπτολογία: pure & caste philosophandum. Ad omnẽ vitæ partem tum plurimum delectamenti tum fructus adfert, rerum naturalium cognitio. Sed hic etiam peccant. qui ad magiam & vanam algemisticam παραφέρονται, nec minus hi, qui per universam ætatem de materia prima, de principiis, de infinito, de mundi generatione disputant: cum interim ignorent quod animal sit cicada, aut quæ sit arbor sorbus. Sint sane hæc subtilissima; sed quid hæc ad medicos? Aristoteles iam omnium teritur

Physica.

Aristotelis lectio.

mani-

manibus: ſed natatore Delio opus eſt, ut ille capiatur. Velim profeſſores hunc interpretarentur ſine diverticulis & quæſtiunculis, ut res tota quam ille docet, ſua nativa facie ac colore viſenda præbeatur. Dum enim quæſtiunculis inhærent, abripiunt alio ingenia, quam quo ea duci Ariſtoteles volebat. Reiiciat auditor commentarios, perditiſſimæ plerumq; operæ; ſola Ariſtotelis lectione, & præceptore contentus. nec ſe inducat in nodos commentariographorum, ad quos ſemper titubet. Detrimenta itaq; hæc fuge, adoleſcens; & ſummos digitos in fontem recta pande, ne in tranſverſũ abeas: donec firmior, divagari extra lineam, ac ſolus redire in viam poſſis. Habes noſtrum hoc tempore in recepta conſuetudine conſilium. Alioqui familiam Peripateticam adeundam quidem putarem; ſalutandos etiam Stoicos, & caſtra Academicorum exploranda & frequentanda. Stoicorũ ſcripta fere mũdo excidere; & quod illa ab hominum ſententia & humanitate alieniora eſſent, quaſi communibus hominum votis exploſa; forte rediviva poſt millia annorũ, cum Pythagorei una reviviſcent. Extant quædam huius ſectæ, ſane perquam doctæ: Arriani De vita Epicteti; & Seneca. Hi de mixtione rerum, & de animi principatu, eiuſque affectibus, aliter opinabantur. Stoici.

Acade-

Academici. *Academici, hoc est Platonici, olim, ante Averrhois tempora, in censu erant eo, quo nunc Peripatetici, quos Aristotelicos iam appellamus. existimabantque illi, in Platone non minus certitudinis aut roboris esse. Certe persuasionis plus Plato habet: illiusq; philosophandi mos amœnus & placidus: nec tot intricatis quæstionibus, quæ ad minima quæque abeunt, artis nostræ ultra septa exilit. Abit ab Hippocrate Aristoteles, & à cunctis medicis in diversa flectit: imo adversarii sunt Galenus & Aristoteles. Qui libri Aristotelis usui medicis? hi solum unde gradus est à philosophia ad medicinam. ut ubi De animi facultatibus, De sentiendi vi, ac sensoriis instrumentis, De animalium partibus, harumque usu & generatione. Hos tamen committe cum Galeni De usibus partium, & De Hippocratis Platonisque dogmatibus; dicas coniuratas phalangas concurrere: namubique salebræ controversiarum. At Plato convenit de elementis, temperamentis, humoribus, locis, regionibus, de rerum differentiis internoscendis, de animi principatu, & de semine. Quin totus Platonis Timæus eadem cum Hippocrate sentit, ac ducit nos in nostræ artis penetralia; plusq; opum medicarum ibi fundit, quam reliquæ cunctæ philosophorum scholæ, si in unum adigantur.*

Vtinam

Digitized by Google

Vtinam Galeni ille liber esse non desiisset, in quo fatetur se huius Timæi medica examinasse! pulchre combinatam medicinam philosophiæ spectaremus. Et ingenue Hippocratem nominat Plato, ut Galenus Platonem. at plurima in Aristotele, ex quibus subtegmen texendæ medicæ telæ Hippocraticæ tendi non possit. Nihil non remedii cordi admoveas, cum caput laborat ex Aristotelis philosophia; qui tamen multa mutuatus est tacite ab Hippocrate. Fateor, exacta est Aristotelis, & serie certa constans disciplina; presſumq; id ac nervosum succique plenum dicendi & docendi genus iam prælatum est Platoni: Latinobarbari argutiis assueti hoc effecere. Sed à Cicerone magnisque olim viris, Platonis philosophandi genus excellentius & genuinius, magisque legitimum habitum fuit: certe extricatum est, nec polydædalis ambagibus tortuosum. Platonis scripta barbariem effugere semper: nefas fuisset, suadelam illam linguæq; delicias melleas, illamq; ambrosiam ori eius inhabitantem, inquinatam illis sordibus fuisse. Nec iam eius scripta alienis pedicis impedita: libere pedem ibi figas, facilique promotione veharis. Quod non sperandum in Peripatetica familia; ut in qua, nõ aliter ac in famulitio numeroso, eoq; diversarum gentium, advenarum, convenarum, in-

Platonis lectio.

quilinarum, barbarum, plus ſemper diſſidii ſit. hic, liberi omnes, patrimi, matrimi; os, lingua omnibus una. Platonobis ergo affinis ſit & familiaris. Ariſtoteli etiam vacabimus ſæpe cum vacabit, ut Galenus fecit. hic enim omnes ante ſe ordine, acumine ac certitudine ſuperat. ſed diu ventilari ac cribrari eius auram à pulvere debet. nec longe ab eo recedemus, ingeniumq; in eo exercebimus, ob eius acumẽ cum ſumma doctrina. Vbi pugnat Hippocrati, excute: alioqui frequenti eius lectione multa uſui nobis futura inveſtigemus. Accedat his Theophraſtus, qui relicta à ſuo præceptore excoluit. Hoc triumviratu comitati, medicinã accedemus. Si cui neoterici placent, perluſtret Subtiles exercitationes Iulii Scaligeri: cui merito inter huius ævi philoſophos palmam damus. Eclogas phyſicas Stobæi, ubi antiquiſſimorum Philoſophorum ſententiæ, interdum inſpiciat. Inter veteres Plato & Theophraſtus nudi tenentur, nec elabuntur: fuſi ſunt, & ſe aperiunt in arduis etiam rebus: ſi qua remora; materiæ eſt, non dictionis. Ariſtoteles ſtudioſe obſcurat, ut perpetuo illi hæreamus: idque prolixitate nonnunquam, ubi admonitione opus erat, quæ ſententia ſit potior. Tunc conſule veteres interpretes Græcos; illi enim vim orationis eius optime perce-

Theophraſtus.

Modus hos legendi.

Digitized by Google

percepere. vel ſæpius (quod ipſe voluit) repetatur eius lectio; ita alte latitantes ſententiæ erumpent: nam ſibi auctores facem præferunt, ſuique ita interpretes fiunt fideliſſimi. Reliquos relinquemus eis verſandos, qui tota vita de his dicturi ſunt. Nos à quæſtiunculis averſi, ad uſum medendi hæc ſymbola adferemus: & dum in media medicina verſamur, ſæpe recurremus ad amœnos illos philoſophicos hortos, ubi pure & caſte philoſophabimur. Qui ita fecerit, huic nunquam inopia erit tanta, quin probabiliter de quaque re diſſerat. nec opus eſt, ut qui ſibi tantum cithara pulſat, tam docte id agat ut qui alios docet. Non pudet te, acclamabat Alexandro pater Philippus, tam eleganter pulſare? Aliud architecti munus, quo domum fabricatur, & quo alios facit architectos: in altero enim eſt artis exercitatio, documentum in altero. ita grammaticam qui profitetur, optime regulas callet; non æque is qui polite alioqui dicit. Amplectimini, ſatis erit, caſtam puramque philoſophiam; in qua una cum pietate verboq; divino, decurſa tandem ætate conſeneſcatis. Pulcherrimum ſane eſt, rerum intelligere cauſas. ob id divinus vates Homerus homines ἀλφηστὰς nuncupat, quod eſt, indagatores inventoreſq; rerum, idque animi quadam divinitate. ut non

*immerito Pythagoras putaverit, hominem esse divinam quandam mentem, terrenis vinculis alligatam. Dum philosophia adolescens occupatur, una anatomica & botanica discat: nam sensu solo & imaginatione perdiscuntur hæc: historiam dico, non usum. Ita per strages & cadavera ad amœnos medicinæ hortos imus: & * ἐκόντες, ἄκοντί γε θυμῷ spectamus sectiones. Campos adeat, amœnissimos invisat hortos, prata & viridaria, ac tot pictas nativis suis variisque coloribus planicies. colles subeat, conscendat montes, ac sylvarum latebras quærat: ubique huius studii materia, & non absq; voluptate lucrum. Ita metalla & animalia noscat tantum. Philosophicis studiis consocietur astrologiam: hæc enim medicis decori & ornamento est, & ut ille dicebat, eiusmodi, ut si desit, non sane requiramus in medico; si sit, non aspernemur. ut picta ædium superficies structuræ elegãtiam afflat. Et quia Hippocrates tempora anni describit, & astrorũ ortui & occasui, ac illorum effectibus plurima tribuit, sphæræ saltem rationem discat: dein libellum Gemmæ Phrisii De globo. postea, quod facile fit, Ephemerides ut intelligat operã conferat: hoc facile perdiscet ex Cypriani Leovicii ephemeridibus: quo motibus planetarum perceptis, eorum effectus rimetur ex*

Anatomica.

* invita voluntate.

Herbaria.

Astrologia.

Lib. De Aere, & aquis & lib. De dieta.

Tetra-

Digitized by Google

*Tetrabiblio Ptolemæi, quod Cardanus commentariis illustravit: aut si quid brevius velit, legat Nabodi commentarios ad Alkabitium. Sed, quod male hodie fit, his causis remotis non ita standum, quin primam efficaciam proximis, nobisq; sensu compertis asscribamus: quod etiam ipse * Ptolemæus admonet & iubet. Stet sua cuiq; dies quam vitare nequeat, dent vitam & necem astra, adsit fatũ, quod μοῖρα illa κραταιὴ Homerica ἐπόσσεται λίνῳ ὅτε μιν τίνις μήτηρ: sed hoc nunquam nisi interventu signorum causarumque medicis compertarum. Quin ita proxima amplexabimur superiorum forte effecta, ut in lethali morbo virium prostratio, morbi vehementia, cauſæq; morbificæ pravitas. Ita ex plurimis delibatis, nihil tamen medicinam redolentibus, medicus suum decus induet. ut apes ex variis floribus, quos cum delectu attingũt, quibus tamen nihil inesse nectaris illius mellei videatur, ipsa mellificant.*

* initio Tetrabiblii.

CAPUT V.

Quibus præceptoribus urendum ad medicinam, & quibus auctoribus incumbendum.

VT rectè formentur studia, doctũ contubernium plurimum valet: optimiq; viri illud Reipublicæ debent, ut sua consuetudine iuvenum animos rectè

ad artes effingant. Propterea Hercules praclaris splendens virtutibus, (χαλκικάρδιος ob animi fortitudinẽ dictus) diligentiam in educatione Hylæ summam adhibuit: qui tamen patre Theodamante paupere, δρυλόμῳ natus fertur. Plato, Aristoteles, & Plutarchus sæpe accinunt, * *Ἐ'σθλῶν μὲν γὰρ ἐσθλὰ μαθήσεαι. ἢν δὲ κακοῖσι συμμιγῇς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον. Præceptores non ascriptitia quadam benevolentia, sed ex unguibus ament discipulos: & ut coloni sepes arbusculis circumponunt, ita præceptores curam habeant, ut rectissimæ eruditionis germina pullulent. Hos iuvenes sæpe accedant; nam sodalitium ad benevolentiam & amorem excitat. Peleus Achilli Phœnicem iunxerat, ut ei dicendi & agendi ductor foret atque magister, ut canit Homerus. Horum imitatione præceptores eligatis medicinæ peritos, & benevolos, ac tales qui ad amicitiam proni sunt, & ante omnia doctos: nam difficilis hæc ars. Ita Apollo, ut cecinit Pindarus, voluit a Chirone singulari doctrina splendente filium suum Æsculapium doceri, ubi ait:*

* à bonis quidem bona discès; si vero malis cõversare, pristinam quoque mentem perdes.

Præceptores.

* illum Magnesio adducens commisit Centauro

* ad docendum multinocuos hominibus sanare morbos.

Cum electi fuerint, eos sequere; ac citra

pertĩ-

pertinaciam concertationes cum illis moveto, ut tuis rationibus in re dubia, cum illorum iudiciis collatis, quantum à vero abſis intelligas, & memoriæ altius hoc modo rem immittas. Hinc veteres Palladem non ſine opera operoſi dei Vulcani (cuius etiam organa αὐτόματα in opus) ex cerebro Iovis armatam prodiiſſe fingunt; oculis torvæ unum in ſcopum collimantem: quod concertatione artes optime inſculpantur ac retineantur. Non moveant graves quæſtiones, antequam totam medicinæ formam animo complexi fuerint: alioqui hippocentauros proferent, ac inaniter ut implumes ciconiæ ſubſultantes, alas vibrabunt. legant & relegant primum medicinæ auctores. Cedant libenter rationibus: non ſolum enim vincere, ſed etiam vinci ſcire, pulchrum eis, in quibus victoria detrimentō adfert. Vinci non vis? pulcherrimum eſt inter diſſerendum à nulla vinci pertinacia aut iracundia. Domi libris opus eſt, non ut illos poſſideas, ſed ut exercitatio & uſus in illis ſit. Sed quibus? Quemadmodū ζωγράφοι, cum imaginem ab imagine pingunt, identidem exemplaria ſpectantes, illorum characteres ad ſuum φιλοτέχνημα transferre ſtudent; ſic, qui ſe ſtudet omnibus doctrinæ partibus excolere, conari debet, ut quaſi ad ſimulachra eruditionis (hominum

Palladis natæ mythologia.

Libri.

doctissimorum scripta dico) studium convertat, & quod in illis præclarum est, proprium sibi reddat per imitationem. Quapropter in medicina non susque deque cuncti auctores sunt eligendi, sed probatissimi, & qui longis sæculorum ætatibus interire non potuere. Nullus pictor non malit Apellis, aut Parrhasii Zeuxisve vel Leucippi exemplar, quam quid huius ævi. ἀιγὸ ἀοιδὴ εἰς ἔτος ἐξ ἔτος γλυκυρώτερον εἶεν ἀείδειν. Est enim tempus probatæ doctrinæ index; cunctorum quæ vana nec magni sunt momenti, vastator. Plurimi hoc ævo magna auctoritate scribunt; verum tempus iudicium feret, num quid perpetuitate dignum gerant: profecto inter mille scriptores, vix unus sæculum agnoscit. Sint itaque vestri auctores doctorum manibus triti, & eorum applausu probati: ni enim probi fuissent, iam diu manibus excussi contabuissent. Veteres sane dexterius de rebus iudicarũt; quam nos αὐτῶν ἀπόγονοι, extrema fax & amurca mundi, ut à Platone in Philœbo dicitur. Vere dixit Basilius, πᾶν ἀρχαιότατον ἄριστον, ἀιδέσιμον. Si enim neotericus quis stare vellet, cum infiniti fere sint, & cuncti ex Hippocrate & Galeno hauriant, illud incommode illi eveniet, quod gregarii illi infinitum tempus postulant, cum interim duos hos brevi tempore perle-*

* quod vetustate excellit, honore maiori dignum est.

gere

gere poſſit. cumque vetuſtatem illam cæteri non trahant cinctam auctoritate, eo loco ſemper ſtabit hinc hauſta doctrina, unde facile dimoveri poſſit. Longa temporum ſeries plurimos celebrat Græcos, quoſdam Latinos, nonnullosque Arabas. Græci medicinam peperérunt, diviteque ſupellectile locupletarunt, ac ſplendido ornatu noſtræ artis famam toto terrarum orbe fuderunt. Quare nuſquam minus violatam hanc reperiemus, quam apud ſuos parentes: hic patrima, & matrima. Hanc itaque ex materno gremio pudicã virginem vobis proferet divinus ſenex Hippocrates, & eius enarrator Galenus. Hippocrates verus medendi dictator habitus ſemper. huius ſcripta tanquam oracula, & non humanæ linguæ verba, tota amplectitur antiquitas, tanquam ducem & auctorem omnium diſciplinarum. qui, ut ait Celſus, vir fuit arte & facundia clarus: quiq;, ut ſcribit Macrobius, tam fallere quam falli neſcit. In hoc, verborum preſſa proprietas, ſententiarum conciſa ſubtilitas, ſermonis veneranda antiquitas, artificii commendabilis dignitas: in cuius ſcriptis nihil ſuperfluum, ocioſum nihil; ſed arguta brevitate rotunda omnia, & ſignificantia. ita ut ubertas & amplitudo rerum, verborum numerum longe vincat. Hæc genuina & propria ſunt

Græci.

Hippocrates.

Hippocrati. cuius tanta fuit benignitas, ut nihil sciverit quod nos nescire voluerit: tanta autem solertia & sapientia, ut nemo post eum sciverit, quod ipse ignoraverit. In eo enim cuncta medicinæ semina animadvertas: quæ tamen in facienda medicina melius, quam ex commentariis ad eum scriptis animadvertes. Huius enarrator fidissimus est Galenus; qui scribitur à quibusdã vixisse annos centum & quadraginta. Hic cunctis philosophis & philologis utilis. loquitur ubique puro, eleganti, simplici, & numquam affectato sermone, non sine magna vocum & sententiarum supellectile: adeo, ut nulla satietate lectorẽ offendat; sed ubiq; progrediendi cupidum, rhetorico artificio demulceat; homo ad eloquentiam factus. In hoc præcepta quædam philosophica rara & eximia, magisq; illustria quam apud ullum alium scriptorem invenias. Nihil obtrudit lectori, quod non firmis rationibus demonstret, ac eius contrarium refutet. quin moralia habet perpulchra, affectibus moderandis. Ambitionem & avaritiam præcipue insectatur. & de qualibet re docte & eleganter disserit. Nullis non ad ingenii cultum eius lectio utilis. Sunt alii minoris gentis; Aretæus, Aëtius, Paulus, Trallianus, Oribasius, Cassius; Dioscorides De materia medica, & eius

Galenus. Vide Cxl. Rhodig. 26. Lib. 10.

Alii Græci.

Digitized by Google

& eius Euporista, & ex recentioribus Actuarius, Damascenus, Theophilus De urinis, Philaretus De pulsibus, Simeon Sethi, Nonus. Animi causa inspicias etiam interdum Geoponicos, Hippiatros. Geoponica scripsit Dionysius Cassius Græce; Latine vero Cato, Columella, Palladius, Constantinus. Sextus scripsit medicinas ex animalibus. Latinos inter medicos primus est Cornelius Celsus: sed prudenter legendus; nam in multis Asclepiadem methodicum sectatur, ut fatetur ipse. huius cotes stylum subigemus, & pluris Latinitatem eius, quam medicinam faciemus. Plinius etiam perlustrandus, qui Græciam & Latium uno volumine concluſit. Accedat his Scribonius Largus, Q. Serenus, & Cælius Aurelianus. sed hic cum magno iudicio legendus: nam ex scripta Soræni Ephesii Latina fecit, qui Methodicæ sectæ addictus fuit. Marcellus Empiricus politæ dictionis scriptor etiam inspiciatur. & inter hos Theodorus Priscianus, cuius scripta Quinti Horatiani titulo circumferuntur. Scripsit ad Timotheum fratrem Phænomenon euporiston librum unum, cum Logico eius, & Gynæciis. apparet eum methodicæ sectæ studiosum fuisse. Extant etiam eius scripta De acutis & Chronicis, & De occultis physicis remediis. His addo Constantinum Latini.

Arabes. *Aphrum. Inter Arabas præcipui ſunt Avicenna, Rhazes, Averrhoës, Avenzoar, Meſue, Serapio, & Alſaharavius. Qui delectantur fuſa & polydædala varietate remediorum, Avicennam amplectantur: cuncta enim huius ævi remedia ex eo manant. At Razes utilis illis, qui efficacem & contractam medicinam amant. hic centum annos medicinam fecit. hunc Veſalius paraphraſi eleganter decoravit. Hi utiles ſunt ex quibus excerpas remedia quædam Græcis olim ignota: nam ſcribendi illorum ratio, cum ſine demonſtratione fluctuet, à doctis improbatur. quare his non inhærendum. Vnum ex huius temporis ſcriptoribus*

Fernelius *his addo, doctiſſimum Fernelium: qui Arabum ductum non ſine Græcorum demonſtrationibus ſecutus fuit. Eius lectionẽ laudo, modo cum iam dictis auctoribus conferatur, locaq; annotentur ex quibus ſuos rivulos traxerit: optima enim ex cunctis ſelegit. ſed ſtare eius auctoritati non potis es, niſi ubi firma demonſtratione ſua ſtabilivit. Quare in antiquos ſuos fontes ſi refundi poſſit, ſane limpidiſſimam firmamque ſcientiam pareret. Sed totus eo abduci nequit. ut qui ſponte interdum declinat & abit. Quid tunc agas? litem dirimet antiquorum demonſtratio, collata cum huius rationibus; & uſus. hæc ſi vicerint, excu-*

riantur

Digitized by Google

tiantur nova tanquam amentata haſta: ſin Fernelius quid melius, retineatur, & gratia illi aſcribantur, ut qui pomœria medica auxerit. Sed gravis hic eſt auctor, nec in primo Medicinæ limine ponendus: ſed à Galeno hoc potius utendum. Qui tamen compendioſam medicinam nimium amat, hunc legat cum iudicio: is enim, ut verum fatear, Græcam & Barbaram medicinam fere uno in volumine concluſit, & propriis locis philoſophiam medicinæ intulit: ut non ſit neceſſe aliam phyſicam uſibus medicis quærere, cum ex latiſſimo naturæ ambitu fœcunde medicum campum rigarit. Hos Practici. *ſequuntur myriades pragmaticorum intermediorum, & nuper natorum: qui volumina per ſingula hominis membra digeſta fabricarunt, mira remediorum varietate. Inter hos medios maxime excellit Arculanus, qui Razis nonum ad Almanſorem, & Avicenna ad librum De febribus commentatus eſt. in hoc remedia certa & efficacia. Aliis placet Gradius, qui pro Nicolai breviario eſt. quidam conſilia malunt (& non ſine ratione) qualia Montagnana tunc edidit. Gattinaria nonnullis arridet, nam placida & uſitata remedia ſuggerit. Nonnulli Varignanam conſulunt, quod euporiſta & uſu comperta pharmaca adſerat. Sunt qui Guainerium cæteris his præferant.*

ferant. Quidam se addicunt Savonarolæ, quo astantibus mulierculis satisfaciant. Sed nulli se manciparepræstat; verũ quosdam in his inspicere, dum inter medica versamur opera. Et qui unum pragmaticum perlustravit, mille, imo omnes legerit. nam unam tantum aut alteram indicationem medendi prosequuntur cuncti, ductam ac evocatam à causa morbifica, & parte afflicta: cæteras susque deque habere videntur. Sine cæteris tamen indicationibus curatio rite non absolvitur: nam nullus morbus omnium est idem; nec ullum remedii genus eandem vim habet in omnibus: diversæ enim sunt morborum ideæ: & iidẽ modo dextri, modo sinistri iudicii; concoctu ac excretu difficiles, aut faciles. Et quantũ in hominibus temperierum discrimen! quã variæ partium temperies! modo prostratæ iacẽt in eodem morbo vires, & aër aut flagrante Sole torretur, vel algore riget: quin ætatis vis quid non remedii evertit aut perfert? omitto iam consuetudinem, peculiarem cuiusque naturam, sexus discrimẽ, vitæ genus in quo æger enutritus, morbi motum. Quare ut in tanto fluctuum ac scriptorum remediorum Oceano portum facili cursu collimarent medici, quæ medicamenta prolixe profuderant pragmatici in tam numerosa morborum turba, in unam

Digitized by Google

unam Methodum ad praxin redegi: ut inde, accedente methodo medendi vera, uno veluti intuitu, maxima remediorum varietas per cunctos morbos complecti possit, & cuique propria ex his pomœriis Methodo decerpere ut liceat.

CAPUT VI.

Qua ratione cum certa utilitate dicti iam auctores sint legendi.

NON satis fuerit compertum habere, quinam legendi sint, sed etiam quo modo non citra utilitatem in iis versandum sit, explorandum. In omnium auctorũ lectione semper hæreat animo quod apud Platonem dicitur, ἀρετὴ ἀδίωτον: ut nos hoc ad ἀλήθειαν. Moneo itaque ut ab eorum scriptis abstineatis, qui ab antiquorum sententia temere abeunt. Plato in Epinomide plebeios quosdam deos cum referret, ἀνοχυρώτους hos appellabat. nescio an eo nomine quid aptius adaptari his innovatoribus possit. Vtinam ea mente omnes scriberemus iam, qua olim Hippocrates, & post eum Galenus! studio nimirum iuvandi. Nunc neque hoc facimus plerique; & bene à veteribus etiam excogitata & scripta demoliri, ac rebus claris tenebras affundere conamur; receptissimorumque auctorum auctoritatem elevamus, ut reponamus nostram, dubiam ac titubantem pro existimatissi-

10. De Republ.

Innovatores.

matissima. Si quis reclamet; ilico nos inter nos (qui conspirare contra externos debebamus) domesticum bellum depugnamus: ac * *χαλεποὶ πόλεμοι ἐὸς ἀλφᾶν. Novus medicinæ mysta in primis perlegat Institutiones medicinæ. Illæ enim ideam quandam totius medicinæ animo immittent: & ex illis ordinem totius studii medici, & subtegmen firmum cui intexi omnium auctorũ scripta possint, perspiciet. Sunt enim Institutiones medicæ nihil aliud, quam ex omnium scriptorum medicorum deliciis ac medullis condita placenta: aut, ut melius dicam, ex electissimis quibusque floscul is compositum mellificium. In lectione auctorum cura adsit, ut eorum percipiatur sententia: dein, ut retineatur. Percipietur sententia auctoris, si perspectus fuerit eius dicendi modus, & peculiares significantesque eius dictiones si intellexeris. Maxime in Hippocratis lectione ad hæc collineandum. Vt enim ἀναδυομένην illam nemo perficere potuit, & obliteratos in ea colores aliquot deteriore purpurissso reconcinnarunt; ita nullus eo acumine scribendi medicinam ab Hippocrate productam absolvere potuit. Est sane is, inter homines, maximus medicinæ auctor: in quo sparsa medicinæ totius semina animadvertas. Sed ex succo solo excepta hæc non germinant,*

* Funesta bella fraterna.

Institutiones medicinæ.

Modus legendi.

vel

vel tenuiſſime enaſcuntur, aut non in frugem ſurgunt. animi ſenſa ſua divina ob conciſam brevitatem latitant, ni verba eius ſignificantia & dicendi modus fuerit cognitus. Quare (quia huic immoriendum) lexica comparanda. erunt Erotiani & Galeni, Iulii Pollucis, Rufi Epheſii, Suidæ, Heſychii, Gorræi, ſed ante omnia Oeconomia Hippocratis Anutii Foëſii. Auctorem quem evolvis, intenta mentis acie, non raptim (ne quid fugiat) perleges. Si ſalebris difficilibus impliceris; ne hæreas, enarratores aut præceptores conſule. Si nec explicent hi; notandus locus, & pergendum, dum tempus & lectio emolliant hanc difficultatem. Nec turpe quædam ignorare. Aut ſi mora impatiens fueris, ad aliorum auctorum iudicia hæc examina. ſi idem cuncti, ratum ſit: ſin abeant in diverſum, vide num in gratiam redire poſſint: vel illi qui potiſſima ratione utitur ſubſcribe. Indices loca auctorum dicent. Commentariographos prolixos fugite; diſcendi enim libidinem extingunt: ſed ubi involvimur difficultatum ſalebris, id ſolum agendum, ne nimis ingenium fatigetur, & tandem expugnetur. Galeno maxime utemur pro Hippocratis enarratore, quo ille recte intelligatur, utque memoriam exerceamus cũ fœcunda quadam utilitate: nam rerum,

qua

quæ discuntur per causas, demonstratio apud eum luxuriat: quibus ad eruditionem nullus fœlicior campus aperiri potest. nam scire, est per causas cognoscere. His opibus illi fraudantur, qui apotelesmata solum amplectuntur: tenues semper eruditione, præ inopia rerum ac argumentorum. Sed hæc omnia frustra, ni Musarum matri memoriæ tanquam penuariæ cellæ doctrinarum inferantur. Sæpius itaque lecta repetantur: ac ut cibos mansos ac prope liquefactos dimittimus, quo facilius digerantur; ita lectio non cruda, sed multa iteratione mollita, ac velut confecta, sæpiusque perpensa memoriæ tradatur. Sed an non naturæ, hoc est, summi Dei beneficium memoriæ vis est? Fateor, & cuncti à summo numine ea afflati sumus. non æque? cultu effingatur: consuescat exercitiis; hoc oblivioso memores reddet. Sit animus cæteris solutus curis, ac earum ideis vacuus: affectus sileant, qui in suam factionem totam mentem rapiunt. ita nullam characterum impressionem renuet mens. Et sæpe, menti immissa ad phantasiam revocentur, ac cum voluptate hæc tunc memoriæ redde: ita iucunde eius usu fruetur, ac lætitia quadam se laxans, simulachra rerum fidelius imbibet. Ad memoriam stabiliendam, nonnihil opis pollicetur ipsa medicina

Memoria.

& me-

Digitized by Google

& medici, ac ſecundum hos Marſilius Ficinus. Ariſtoteles libro De memoria, oſtendit ob varias cauſas illam labefactari: vel quia ſpecies rerum non ſuſcipiuntur; vel quia non detinentur: utroque enim opus eſt. Propterea mollem & ſtabilem à Summo Deo ſubſtantiam obtinuit cerebrum, ut mollitie rerum characteres admitteret, utque eos ſtabilitate retineret. Inde eſt quod aiunt memoriam firmari calido & ſicco temperamento: calor enim modeſtus mollit cerebri ſubſtantiam; & ſiccitas eam ſtabilem reddit: nam ex madido fluxoque cerebro, ſimulachra rerum effluunt. his querelis remediantur medicina. Sed inter cuncta confert perpetua vita ſobrietas: nã crapula & ebrietas, ut ingenium hebetant, ita memoriam prorſus eluunt. Officit etiam tumultuaria diverſorum voluminũ lectio: ita in ſenibus multitudine rerũ memoria extinguitur. Preterea ordo in diſcendis rebus plurimum ad memoriam facit: imo Plato ordinem, memoriæ animam appellat. Quare in auctorum lectione, ſemper de ordinis filo quod trahunt, ſolliciti ſitis: cuncta enim quæ ordinem habent, εὐμνήμονα ſunt. Cum ad Galenum ventum eſt, eius ſcripta pedetentim, non ſaltuatim legantur: conſtanter, non faſtidioſe: ordine, non tranſſultorio modo. In pri-

Ordo.

mis

Galeni libri quo ordine legendi.

mis seseoffert Galeni liber, inscriptus Exhortatio ad artes; dein Quod medicus philosophus, & De sectis ad novicios, de optima secta, de constitutione medicinæ. Tunc Anatome; dein De venarum, arteriarum, nervorum, matricis sectione. Postea libri de usibus partium, de naturalibus facultatibus, de placitis Hippocratis & Platonis, quod animi mores corporis temperiem sequuntur, de affectibus animi castigandis, an sanguis in arteriis, de odoratus instrumentis, de motu musculorum, de causis respirationis, de semine, de fœtuum formatione. De elementis, de temperamentis, de medicamentorum facultatibus, de optima corporis constitutione, de optima habitudine, de inæquali intemperie: hi tres libelli leguntur inter secundum & tertium librum De temperamentiis: κατὰ γένη & κατὰ τόπους: vel legat hos postremo. De antidotis, Euporista; de purgantium vi; quæ, & quando: de ptisana. De Theriaca ad Pisonem & ad Pamphilianum: sed hos doctissimus Iulius Alexandrinus (quem hic sequimur) adulterinos falsoq; Galeno ascriptos demonstravit. Dein sũt libri De sanitatis natura, De morborũ differentiis, de morborum causis, de symptomatum differentiis, deque horum causis; De plenitudine; de tumoribus præter naturã, de atra bile; de tremore & palpitatione,

Digitized by Google

tione, de tabe, de locis affectis, de febriũ differentiis, de pulsibus, de spirandi difficultate, de pulsuum usu, de spirandi usu causisq; : de morbi totius temporibus, de temporibus morborum, de crisibus, de diebus iudiciarius, de typis, de prænotione, de dignotione ex insomniis, quo modo deprehendantur simulantes se ægrotare. Ars medica, de sanitate tuenda, methodus medendi, de facultatibus alimentorũ, de cibis boni & mali succi, de attenuante dieta, de parva pila, de curatione per venæ sectionem, & contra Erasistratum, de comitiali pueri affectu, Glauconi scripta, ad Thrasybulum. Quantum ad commentaria Galeni ad Hippocratem, Signis adnumerari poterunt Prognostica & Prorrhetica: Curationi vero, De victus ratione acutorum, de articulis, de fracturis. Reliqui eius Commentarii ad Hippocratem, veluti suorũ scriptorum epitome sunt. Pragmatici cæteri, quos ante recensui, nonnunquam tangendi, ubi iam Hippocratis scriptis assuevisti, exacuendi palati gratia, cibi nimia bonitate languentis: sed id saltuatim & frustulatim. Ita nec totũ perlegemus Paulũ, Aëtium, nec Trallianũ, aut Oribasium, vel Rasem, neq; Mesuem, nec Haliabbatem, Avenzoarem, vel Alsaharavium. Et ita cum cæteris agemus: nam eadem cuncta apud Græcos fœ-

Pragmatici.

licium

licius invenias. Actuarius fere totus legi poterit; & Avicenna, si restitutus esset; & Averrois scripta medica, modo id fiat cum iudicio. Sed dices, Arabes fœlici plenaque manu remedia iucunda ac facilia fundũt. Ita est: sed ea pauca, quæ non apud Græcos. At esto; sint ab illis instrumenta aucta; sed nam in cithara bene pulsandi ars est, quam vis sine ea non ludat citharœdus. Arabes ex Græcia colonias duxere: sed frustra quæras apud hos, quod non apud Hippocratem & eius enarratorem Galenum invenias.

Medicamentis ut studendum.

Laudo supellectilem remediorum promptã paratamque; & utinam ut Dædalo sua, & Vulcano tripodes cæteraque animata omnia, iussa abessent: vel potius per se ipsa, quamprimum sui opus esse scirent, ad opus accurrerent, ac id (quod iam φλυαρίαν quorundam sibi persuadet) conficerent ultro, quod nos cum delectu. Delectu magis militum, quam innumeris copiis, & iis veteranis potius quam tironibus ingentia bella conficiuntur: Ita nos seligemus ex cunctis optima, & usu firmata; his stabimus. Veteres illi pictores nobilissimi, quatuor tantum coloribus tam eleganter pinxere. nec excludimus seram ætatem, quæ coloribus quid adiecit. Ita veterana remedia extollimus, non relegamus nova, quæ fœlicia in opus: quin pomœria agri medici lubenter

profe-

Digitized by Google

proferemus. Commoditas hinc fiet maior: ſed artem non variat inſtrumentum. Ars perpetuo poſſedit tantum roboris & venuſtatis, quantum ſatis cultui eſt. Hoc ſemper artis fuit, artis modum loco adhibuiſſe. Mutandorũ remediorum nunquam meta erit: ſed ni ars finẽ ſuũ accipiat, deſinet eſſe ars: nam perfecte facere promittit. ſed illa habitum habet in intellectu, faciendarum cum ratione rerum. Hæc facili, attamen efficaci, remediorum copia inſtructa, tanquam Macedonica phalange, audacter cum morbis concurrit. tum quæ remedia nomina nondum dederunt uſui, nec ſacramento adhuc huic militiæ ſacra, excludit de cohorte; niſi præclaris editis facinoribus gloria ſplendeant, ſuumque genus certis notis aperuerint. Non alenda copia iners: paucitati operoſæ præſtat confidere. Sit tamen iuſtus exercitus, & bene notus tibi beneq; inſtructus. Excute ergo laſcivientem varietatem, tanquam inutilem & imbellem. copia, quantam uſus capit, ſuffecerit. Contende tu potius ad artis penetralia, ubi arcana rerum cognitio, ut his paucis & fortibus paratiſque, κατὰ καιρὸν loco & tempore utaris. Verum cum tam multiplici rerũ varietati memoria par eſſe nequeat, arte eam iuvabimus; locoſque communes fabricabimur; quibus, ut certis thecis, memo-

Loci communes.

memoriæ egregie digna inferamus: ut, cùm opus fuerit, tamquam ex divite penu, ilico promere has opes possitis. Age cum Lucretio, Floriferis ut apes in saltibus omnia libant, Omnia nos itidem decerpimus aurea dicta. Poterunt loci hac idea effingi: Accipiat pagina frons quæq; trium locorũ titulos, iuxtapositos. tergus verò folii, nudum sit ab inscriptione, quo nova charta semper addi possit. Volumen hoc chartaceum contineat septẽ vel octo libros chartæ. Cunctæ itaque varietates his locis inferantur, & difficiles decisiones: nàm perenni inscriptione memoria firmabitur; &, si quid exciderit, facili via revocabitur, cum sit ad manus & in mente is locus unde petas. Sed non cuncta quæ legitis locis importabitis, sed ea quæ maxime memoratu digna, & raro obvia, de quibus videberis periclitari, ne tibi excidãt. Et totarum historiarũ capita, tribus, ut aiunt, verbis tantum, cũ numerus annotentur in locis, ut scias à quo auctore, cum usus erit, repetas. & in ipso auctore, puncto nota te id in locos retulisse: ut si postea locũ petas, ilico adsit oculis; & ne iterum, si evolvatur denuo à te auctor, is locus inscribatur. Sed nonnunquam quædam ancipiti significatione sese offerunt, ut nescias, in locos si referas, unde rectè repetas: propterea consulo, ut etiam Alpha-

Digitized by Google

Alphabetarii loci ſtruantur, quo, inde facilius quæ peti poſſe videntur, eo reponantur. Sed priores etiam iam dicti loci indice egent. Sed cautio adſit ne nimium his locis fidatis, indeq; memoria incultu perdatur, non enim ſatis eſt in ſcriptis rem habere, ſed memoriæ una inſcribi debet. Hac ſerie inſcriptiones vel tituli locorum poni poterunt. DEUS *remediorum, curationis, & ſanationis auctor. Per quos homines uſibus humanis medicina illata fuerit, de auctoribus medicis, & de medicinæ origine. Clinice & iatraleiptice; & quando primum. Vitia medicinæ & medicorum. Sectæ medicæ: dogmatica, methodica, empiricæ & Paracelſicæ; Sophiſtica & ſophiſtæ. Dignitas medicinæ, laus eius, & præmia medicorum. Quales medici eſſe debeant corpore & animo, miniſtri, finis medicinæ, obiectum medicinæ, eius partes, officium medici. De natura, qua ad medicinam attinet. diſcrimen phyſici & medici. De elementis. Quid elementum, & quo modo differat à principio: eius materia & forma. Quot elementa. ignis, aër, aqua, terra. formalis differentia elemcntorum. Miſtione elementorum ut fiant corpora. formarum in miſtione origo. Proprietates, & effectus elementorum. Qualitates ex elementis ortæ. elementorum ſitus. Quid mixtio,*

Locorum communium ſeries.

& eius causæ. in misto elementorum substantiæ. An elementa in mixtis secundum suas formas, an secundũ potentiam suam. Elementorum contemplatio quam utilitatem adferat medico. De temperamentis & iis quæ à temperamentis fiunt. Quid sit Temperamentum. quid differat à calido innato. Temperamentorum origo. Homo omnium animalium temperatissimus. partium similarium & dissimilarium vis. Tẽperamentorum differentiæ quot & quales. Ad pondus, & de Pulchritudine: ad iustitiam. Signa temperamentorum. Partium singularum temperies. Calidum, frigidum, humidum, siccum quot modis aliquid dicatur. An calidum elementare in omni vivente excedat. Ætatum temperamenta & differentiæ: infantia, pubertas, adolescẽtia, iuventus, virilis ætas, senium duplex. An iuvenum & puerorum idem sit calor. Anni temporum temperies. ver an temperatum. æstas. hyems. autumnus. Regionum temperies. An sub æquatore temperatissima regio. Qualitates secundæ. Color quid, & eius differentiæ, & causæ. Odor, & eius differentiæ, causæq;. Sapor, insipidus, acidus, acerbus, austerus, astringens, dulcis, amarus, salsus, acris. Tactiles qualitates; molle, densum, grave. Vtilitas quæ ex notitia temperamentorum. Cutis tem-

perata.

Digitized by Google

perata. Partes calidæ, frigidæ, humidæ, ſiccæ De Humoribus: Quid humor, quot, quales, primi, ſecundarii, excrementitii, alimentarii: quo modo & unde fiant: duo excrementa humorum: Sanguis: Pituita, dulcis, ſalſa, acida, vitrea, gypſea, tenuis, craſſa; ſigna eius. De bile, vitellina, porracea, aruginoſa, glaſtea, flava. De melancholia, & eius differentiis; ſigna atræ bilis. Vſus humorum: fibræ ſanguinis, copia humorum, mutatio humorum. Ichor humorum; & ſigna cuiusvis. Motus humorum. Vtilitas doctrinæ humorum. De ſemine; & quid ſemen: utriuſque ſexus ſemen. An ſemen ut opifex, an ut materia fœtui ſerviat. Semen mulieris. Cauſæ & origo ſeminis. Teſtium vis. Sanguis menſtruus quid, & eius origo. Conceptio, inſtrumenta procreationis, geſtatio & motus fœtus; membranæ fœtus: hepar nũ ante cor pocreetur: ſigna maris & fœminæ: Partus, ſuperfœtatio, fœtus tempora, ſeptimeſtris &c. abortus, fœtus mortuus. Similitudo filiorum cum parẽtibus, & phyſiognomonica: Monſtra, mola, androgyni: fœminarum in mares mutatio. Vtilitas cognitionis ſeminis & materni ſanguinis: ſterilitatis cauſæ. Anatome: an unum tantum princeps membrũ: cur ſeminales partes ſectæ non regignantur. Caput, cerebrum, frons, partes caput

veſtientes, partes in capite contentæ: partes à cerebro ortæ, partes cerebro aſſiſtentes, oculi: quo modo fiat viſio: lachrymæ: aures; nares, os, muſculi, ligamenta. Thoracis coſtæ, ſternon, muſculi, mammæ, lactis procreatio, diaphragma, tunica coſtas cingens. Partes quæ in thorace continẽtur, cor &c. aſpera arteria, lingua: ſermo ut fiat. Ventris inferioris, umbilicus, & continentes partes: contentæ, ventriculus &c. meſenterium, hepar, fel, lien. Partes ab hepate ortæ: partes ſerum attrahentes & ſuſcipientes, renes, veſica &c. Partes procreationi dicatæ, teſtes, paraſtatæ &c. uterus. Conſenſus uteri & mammarum. De manus partibus & ſtructura, de crure, oſſium ſtructura. Calidum innatum, & ſpiritus, quid ſit, & cauſæ eius, & affectus; præſtantia: quotuplex: mutatio eius. Spiritus quid, & quot: naturalis, vitalis, animalis: humidum primigenium. De animæ facultatibus, & earum actionibus. quid anima, & quot: quid facultas animæ, procreatrix, nutrix, attractrix, retentrix, excretrix, nutritio, auctio, coctio: fames, excrementa. Sentientis animæ facultates, viſus, auditus, olfactus, guſtus, tactus, ſenſus communis, phantaſia, cogitatio, memoria. motus, appetitus. vitalis vis. De ſanitate tuenda. Quid ſanitas. ſigna temperierum totius:

totius: signa cerebri temperati, & intemperati: pilorum causa variorum: oculorum temperatorum varie signa: pulmonis temperatura nota; hepatis, ventriculi, testium. Aëris qualitas varia, regionum varietas, ventorum vis: anni tempora. Cibi boni vel mali, medicamentosi: victus puerperarum, victus melancholicorum &c. Quantitas cibi; modus utendi. Consuetudo: cænandum an prandendum liberalius: occasio cibandi. Potus, aqua, vinum, cerevisia, mulsa, quantitas potus, ebrietas. Balnea, dulcia, thermarum, modus eorum, aëreum. Alvi deiectio, urina, sudor, vomitus, mensium & hæmorrhoïdum profluvium, venus. motus & quies: frictiones. animi motus. Semina cerealia, triticum, siligo &c. Panis & placenta, pultes & polenta, legumina, fructus, alimenta ex herbis. Quadrupedes, lacticinia. Aves, pisces, succi, condimenta. Differentia & causæ morborum. quid morbus, genera morborum, intemperies: manifesti, occulti; venenati, contagiosi: organici; solutio continui: primarii, per sympathiam; simplices, compositi; acuti, longi &c. Causæ morborum, annatæ, antecedens, continens, externa. Fascinum, philtra, incantationes. Signa morborum; & quid signũ, pathognomonicum, epigenomenon, & epiphænomenon. In

excrementis, actione læsa, qualitate mutata. doloris idea; situs. Differentiæ & causæ symptomatum: quid symptoma. In motu: tremor, rigor, horror, tussis, sternutamentum, oscitatio, pandiculatio, palpitatio, ructus, singultus. vomitus, nausea: stridor dentium. Læsio actionis principis cerebri; ut phantasiæ, cogitationis, memoriæ. Vigiliæ, somnus. Naturalis facultatis, ut attractio &c. Qualitatis mutatæ, visilis &c. dolor. Excrementorum symptomata, in substantia, qualitate, copia, tempore, & excernendi modo. Prognostica. Quid signum prognosticum. Signa cruditatis & coctionis. signa mortis vel salutis, & quæ ad melius & deterius: signa quæ ad speciem & ad tempus crisis apparent. Tempus morbi: quid principium, augmentum, vigor, declinatio. Paroxysmus, periodus. Prognoses in urinæ, deiectione, sudore, expectorato, menstruis, vomitu, hæmorrhagia, pure. Crisis quid: crisis bona, mala, fida: & quando futura. Dierum decretoriorum naturæ & causæ. unde certus naturæ in his ordo. Luna causa adiuvans. Qui dies decretorii: dies sextus: & singulorum dierum vires. Crises singulorum morborum. Septimanarum ratio. Abscessus. Dies & horæ mortis. Quo affectu quisque peribit. De pulsuum significatione. quid pulsus.

Diasto-

Diastole, systole. duplex in pulsu quies. differentia pulsuum. De respiratione, quid sit, unde fiat: inspiratio, exspiratio, usus eius: differentiæ variæ. Vrina quid significet. quid sit: ut fiat urina. eius colores, substantia, quantitas. contenta urinarum, enæorema, hypostasis, spuma, pinguedo, innatantia corpora, &c. Qualitas urinæ, odor. unde varia urina; ut ex ætate, somno, cibo, &c. De febribus hecticis, ephemeris, synochis, putridis, continuis, intermittentibus, quartana, &c. Morbi partium, capitis, thoracis, ventris, artuum. Victus ratio in morbis servanda. De natura medicamentorum. Quid pharmacum: unde eorum vires: ut in actum ducantur à nostro calore. primæ eorum qualitates, & secundæ: sapores, &c. Purgantia, vomitoria, sudorifica, urinalia: partibus peculiaria, antipharmaca, venena. Delectus remediorum, quando quæque colligenda. radices, flores, semina, succi, lachrymæ. Præparantia, corrigentia, menses ducentia, obstruentia, aperientia &c. Externa, repellentia, emplastica, anodyna, narcotica, emollientia, attenuantia, trahentia, discutientia, maturantia, pustulas & vesicas concitantia. De compositione medicamentorum: de eius utilitate & necessitate: basis. Coctio remediorum, lava-

tio, uſtio, tritura, infuſio, nutritio, mollitio: metallica remedia, & Alchimica. Adiuvantia remedia. Pondera & menſura: Sirupi &c. Methodus medendi. De chirurgo; eiuſque officio. Venenorum natura: ab iis præcautio. Vita num prorogari queat medicina. cur alii aliis longioris vitæ. Mors, eius cauſa & neceſſitas. ſenes cur facile moriantur. Mortis hora an prædici poſſit. Ægri deplorati ſæpe ſervantur. Semina ampliſſimum ad medicum campum habetis; vos in meſſem excolite. Qui velit, hæc latius ex Inſtitutionibus medicis & methodo medendi (nam inde profecta ſunt) pandere poterit: aut (ut varia ingenia ſunt) arctius contrahere. Sunt qui breviſſimos velint locos, ad Praxin. Hi ſerie hac tranſigant: In primis ponant morborum definitiones, dein cauſas cuiuſque morbi: ſigna unde noſcatur quod ſit talis morbus. Signa differentium cauſarum eius mali, hoc eſt, differentiæ propriæ cauſarum ut noſcantur: differentiæ etiam communes. Indicationes curativæ: prognoſis: num liceat ſatisfacere Indicationibus. Præſervatio, curatio, chirurgia. Pharmacia, lenientia, præparantia, purgantia univerſalia, & peculiaria: topica: dieta: empirica.

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT VII.

Quantum ſtudiis tribuendum: & Quando maxime iis indulgendum.

DE ſpacio præſcribendo cuiq; quo perſeveret in ſtudiis, idem dico quod Galenus de cuiuſque idioſyncraſia: me nulla ratione id aſſequi poſſe: quiſque ſuas vires conſulat: Hoc moneo, firmet ut quiſque, quantum licet, ſuum corpus ad laborem: ſtudeatque ut habitudo corporis ſit bona, quantum natalis genius admittit. Temperantia vitæ, & iuvenilis adſit modeſtia: inde enim ſanitas, robur, fœlixque ſenectus adoleſcet. Cum animum ſtudiis fatigari ſentis, ad corpori gratum exercitium te vertes: nam (ut ait Iſocrates,) ★πληρονὴ ἁπάντων. *Ita inſtar organi muſici dum intenſione & remiſſione ſibi concinna redduntur ſtudia. ſuaviora evadunt. Et Plato dicebat, hoſtes diſciplinarum eſſe labores & ſomnos. Nimiis ſtudiorum laboribus defeſſa ingenia corruunt, pondere moleſtiarum oppreſſa. Plantæ ſane modicis rigatæ aquis ſurgunt; quam multis tabeſcunt. ita animus mediocri vegetatur labore; nimio opprimitur. Reſpirent ergo ſtudioſi à valido labore: nam vita eſt labor & remiſſio. Somnum & vigilias dedit Deus, hyemem & æſtatem, feſtos & nefaſtos dies; tu etiam arcum remitte, ut*

★ omnium rerum eſt ſatietas.

habeas quem tendere possis. Pythagoras dicebat, cor non manducabis; hoc est, nimis studiorum curis id non exedes. Quidam omnia scire volunt, at * *ὁ χρήσιμ' εἰδὼς, οὐχ ὁ πολλ' εἰδὼς σοφός, dicit Æschylus. Nec ergo animus anxio studio corpus, nec corpus animum nimio labore fatiget: sed grata vicissitudine alterum alterius laborem excipiat. Scripsit Hippocrates, ab exercitio fatigationem, alterius generis exercitio recreari: nam, ut ait Plutarchus,* * *ἡ ποικιλία τέρπει. Vt enim cultrum uno latere si perpetuo acuas, hebescit: ita ingenium uni semper rei inhians, torpescit. Attamen hæc ingeniorum laxamenta, non tales illecebras aspergant, ut his, quasi Sirenibus, ex nave evocati, Vlyssem, hoc est animum, eiusque studium, negligamus. sint itaque cuncta moderata:* * *πᾶν γὰρ τὸ πολὺ, πολέμιον τῇ φύσει. Satis sit his iocis & lusibus animi defatigationem excussisse. Nec in toto vitæ cursu studia unquam sistenda puto: perpetuo quin philosophandum; & cum suavissimis nutriculis musis, imo etiam in senio, confabulandum. Diogenes iam senex admonitus ut laboribus supersederet, retzulit, In stadio currentem, non oportet iam metæ vicinum remittere cursum: nam pulchrum est senem sapientiæ studere. Sed quando studiis maxime indulgendum? Philostratus,*

* qui utilia, non qui plurima novit, est sapiens.

* varietas omnis grata est.

* omne nimium, bellicosum (aut repugnans) est naturæ.

Quando studendum.

loſtratus, De vita Apollonii Tyanæi, prodidit, Apollonium dicere ſolere diſcipulis, oportere eum qui recte philoſophatur, veniente aurora cum diis verſari: procedente autem die, de diis loqui: reliquum vero tempus humanis rebus & ſermonibus impendere. Dea quædam apud Virgilium ita dormientem compellat Æneam:

Surge, age, nate dea, primiſque cadentibus aſtris
Iunoni fer rite ſacra. *Etenim*
Tunc vigor intus agit maior, tunc pectora cœlo
Ingeniis prima luce favente calent.
Inde fluunt ſacri latices, ſtudioque perennes
Fons matutino fundit apertus aquas.

Lotichius

Hinc Pegaſum fabulantur recluſiſſe Muſarum fontem; quod id cum oritur ſydus, ſocio Sole (hoc fit in Aprili & Maio) matutinis horis, aptiſſime tractentur ſtudia; & pleno fonte quod tunc ſe effundant ingenii vires. Et nos in aurora horis, ſacra faciemus Muſis: nam hæ Muſis ſunt ſacræ. etenim divina illa mentis noſtræ aura, ſpirituſque Palladii (hoc eſt cerebri) cuncti, ab omni fœdo vaporum incurſu, his horis ſunt liberrimi, nec ullo madore polluuntur. Commodæ ſunt & horæ ante cœnam. Italis admodum ad ſtudia expetitæ, iam ſoluto

De Pegaſo mythologia.

Cautio. *ab officio ſtomacho. Ea ſumma cautio adſit, ne ſtudium ineatis, dum in ciborum mitigatione ſtomachus fatigatur: expirat enim ita in mentem vapor, qui illam caligine obnubilat, quem ſæpe bibens mens, hebetata, ſplendorem priſtinũ exuit, indeque ingenia tandem in ſtuporem flacceſcunt.*

Hoc filo, Medicinæ ſanctiſſimi myſtæ, veſtra trahite ſtudia in gloriam; quam (ut voveo & ſpero) nulla unquam oblivio obſcurare poterit. Quid queſo homine dignius, ac, iuſto officio, nomina ſua immortalitati dare? Is faveat veſtris conatibus, qui vitam nobis, & literarum amorem, & remedia medica de largo ſuo ſinu effudit; propitiuſque hæc nobis felicitet: nam

Ni DEUS affuerit, virefque infuderit herbis,
Quid rogo dictamnus, quid panacea iuvent?

FINIS.

INDEX.

Digitized by Google

INDEX
RERUM MEMORABILIUM
QVAE
hoc libro continentur.

A.

ABSCESSVS. 455
Abstergentia remedia, qualia? 470
Academici. 576
Acerbi & Acidi saporis vis. 473
Ἀκμὴ morborum. 419
Acris sapor quis. 472
Acron Agrigentinus. 3
Actiones, quid? 58
Acutorum morborum causæ. 240
quinam illi, 241,387
Adolescentia, unde dicta? & eius partes. 55
Adriani Imp. mors, & morbus. 5
AEgyptiorum medendi mos. 2
Aër. 206, calidioris noxa, 207
Aër unde contaminetur. 209, palustris noxa. 210
ab Aere ducta Indicatio. 509
Aeris frigidi vis, & humidi, impuri, puri. 208
Aeris mutatio ex anni tempore. 208
Aeris natura. & num frigidus, vel calidus. 13
AEtas mutat temperiem corporis. 50,51
AEtatis indicatio. 526
Affectus impliciti, ut methodo tractandi? 489
Agglutinatio ut fiat? 83
Alantoides membrana. 133, 135
Alexipharmaca. 483
Alimentum, quid? 213
vide, Cibus.
Alphus triplex. 271
Almansor. 6
Alteratio causæ antecedentis. 417,494,514
Alteratrix vis. 84
Alvus unde ignaveseat. 287, 290
Amari saporis vis. 472
Amnios tunica. 135
Amuleta & Appensa. 483
Analogia in morbis. 414
Anatomica. 580
Anima 58,59. eius forma una. 69.
non tradux rationalis. 75
Animales facultates. 92
Animalis spiritus. 95
Animi accidentia, morborum causæ. 218
Animi affectus & vis animosa. 89
Animo quali debeat esse studiosus. 568
Aperientia remedia. 459
Apertio quid, & unde fiat. 417
Appetentia unde aboleatur. 260
261
Appetitus. 105
Appositio ut differat ab agglutinatione. 84
Aquarum differentiæ. 218,219
Aquæ natura. 14,& mira eius vis. 15
Arabes auctores, qui legendi. 588
Arabes quando floruerint in medicina. 6
Aristotelis lectio. 574,575
Arteria unde dicta. 336
Asiatici cur molles. 89
Assa num elixis humidiora. 216
Assimilatio. 83, eius symptomata. 270
Astrologia. 580
Athletæ ridentur. 226
Attenuantia remedia. 470
Attractio est duplex. 79, eius in ventriculo symptomata. 265
Attractrix vis. 73. & quid quæque partes attrahant. 78,79
Auctrix vis & eius ministræ. 73,85
Audi-

Auditus. 95
Auditus symptomata. 254,276
Averrhoës. 6
Aversio seu Revulsio. 492
Avicennas. 6
Austeri saporis vis. 473
Autores, qui legendi. 581,585
Autores, quo modo sint legendi. 578,591.

B.

BECHICA remedia. 479
Bestiolæ parvæ aeri immaseuntur. 210
Beta cur fabrorum prandium. 289
Bilis. 115, atra. 120.

C.

CAECI cur cæcos gignant. 146
Calculifraga remedia. 478
Calidum nativum quid. 55, 59. cuique parti suum. 62, eius officia. 63, tempora. 85
Caligo unde. 253
Callum inducentia. 477
Calor duplex. 20
Calor nativus. 55,59,65
Calor & frigus mutant res. 11,12
Caloris elementarii & divini actiones. 74,75
Caloris interitus ex quibus. 90
Caloris sensus uti fiat. 252
Causa antecedens & continens. 205,230,231.236
Causa calidorum morborum. 232, frigidorum morborum. 233 compositæ intemperiei. 234
Causa morbi, ut deprehendatur. 545, antecedenti causæ ut medicandum. 492,494,495.503.
Causa morbifica, quotuplex. 204
Causa morbi conservatrix, præservatrix, sive qua non, adiutrix. 239
Causæ continenti ut medendum. 511
Causæ morbi abditæ. 231
Causæ morborum diuturnorum. 306
Causæ morborum organicorum. 234
Cauteria. 516
Cerebri notæ temperati, calidi. 33. frigidi. 34, sicci, humidi, calidi & sicci. 35. calidi & humidi, 36. sicci & frigidi, frigidi & humidi 37.
Characteris & molis symptomata. 275
Charadrii aviculæ vis mira. 101
Choroides membrana. 134
Χρεία quid. 166
Ciborum vis ad tuendam sanitatem, frugalitas. 216,217
Cibus. 213
Cibus ut præscribendus. 521,522
Cicatricem inducentia remedia qualia. 477
Circulus in urina. 325
Circumstantiæ animadvertendæ. 501,507
Civitatum situs salubris, & insalubris. 210,211
Coctio quid. 80, hanc Empedocles putredinem celebrari existimabat 81, quid à nutritione differat. 81
Coctiones & cruditatis exemplum. 379, 384
Coctricis in ventriculo symptomata, & venarum. 267
Cogitatio. 104
Coindicatio. 485
Color quid. 96. pallidus triplex. 117. urinæ, unde. 298
Coloris in corpore mutati symptomata. 273
Conceptio quid, & quo modo fiat. 147, quibus opus sit ad conceptum. 150, Signa. 152.153
Conformatio partium in quibus consistat. 234
Consilia medica ut sint iucunda. 534. & ut breviter. 551
Constringentia remedia qualia. 469
Consueti cibi. 216
Consuetudinis indicatio. 524
Consultandi brevis ratio. 509,510

Con-

Contagiosi morbi, & quid contagium. 199
Contineos causa morborum: & unde medicina invecta. 236
Continui solvti causæ. 236
Continui soluti varii morbi. 193
Continuorum morborum causæ. 240
Contraindicatio. 485
Convulsionis quæ causæ: & quid. 246
Coquentia remedia. 476
Cordis temperies, 40,41,42
Corona in urina. 325
Corporum variæ proprietates unde. 25
Corpus studiosorum quale esse debeat. 566
Crassities temperiem denunciat. 30
Crateri famuli morbus. 230
Crisima signa. 214
Crisis imperfecta præsens & futura. 456
Crisis mala duplex. 457
Crisis quid. 405, quando futura. 424,425
Crisis species ut recte discatur; & ut præsentis eventus noscatur. 435. Num bet. 436. Bonæ crisis signa. 438. Quid eveniet. 440. Modus eventus. 441. crisis ut intelligatur ex specie morbi. 442. Species crisis ex epiphænomenis 443, 444 per abscessum. 444 vix crisis. 445, diuturnorum morborum crises. 445, num ultro evenient vel arte. 446, copia qua eveniet excretio critica. 446. Fida & perfida. 448
Crisis tempus ut deprehendatur. 427, axiomata critica. 429, 430
Crisis præsentis signa. 432. Ad crisim quibus opus. 432
Crisium particularis exercitatio, ut speciem eius, & eius bonitatem noscamus. 452
Critici dies. 433, & indices dies. 434
Criticus morbus quis. 241
Cruditatis exemplum. 379
Curatio solitaria. 552
Curationis duæus. 543
Cutis in acinis digitorum iudex temperiei. 26

D.

DECLINATIO in morborum temporibus. 420
Decubitus qualis esse debeat. 223 quid præsagiat. 395
Dejectiones alvi. 287
Dejectionum alvinarum prognostica. 381, signa, eo inclinare crisin. 452,453
Densantia remedia. 469
Derivatio, & ut differat à revulsione. 513
Deuteropathia. 194
Diabete raro fit. 291
Diadosis. 197
Diaphanum. 300
Diastole quid. 336
Dixtæ institvendæ ratio. 521
Dixtetica, prima medicinæ pars. 3
Dialectica 572
Dies critici, & indices. 434
Digestio quid, & quibus fiat. 515
Dissimilitudinis in liberis causæ. 146
Distributionis symptomata. 269
Divinum in aere, & in morbis. 212, 413
Diuretica. 477
Dogmatica unde nata 4, eius auctores. 4, 5, eorum placita. 5, 6, 7.
Dolor & voluptas in cunctis sensibus. 258, & causæ. 259
Dolorem placantia remedia qualia 471
Dolorifica, quæ. 471
Dulcis saporis vis. 474
Dura non omnia sicca. 27
Δυσκολίαι, aut δυσκοιλίαι. 290.

Digitized by Google

E.

Ἐκπυητικὰ. 469
Elementa; quid, & quod simplicia, 9, quid differant à principiis. 10, quot ea sint. 11, quod contraria. 11, eorum formæ. 12, quo modo constituant res mixtas. 13, 16. eorum formæ, num pereant in mistione 16, eorum partes non sese pervadunt. 17, 18, quæ elementis insint. 299, utilitas cognitionis elementorum. 106
Elixa num assatis humidiora, 216
Emollitio quid, & quomodo fiat. 515
Empirica unde nata. 2, & quos habuerit auctores. 3, eorum placita. 5, eius pericula. 7
Emplastica remedia. 470, 475
Epicuri de Venere sententia. 227
Ἐπιγένεσις, quid. 195, 377
Epiphænomena. 244. 378
eorum dignitas. 450
Evacuatio solemnis. 227
Εὐκρασία temperamentum, unde noscatur, 22
Europæi cur fortes. 89
Excrementa, morborum causæ. 225, 467
Excrementorum symptomata. 278
alvi. 287
Exercitia, & exerceri. 224
Expectorationum præsensio. 384
Expultrix quid. 81, eius in ventriculo symptomata. 259
Expurgantia remedia qualia. 470.

F.

FACIEI Hippocraticæ descriptio. 275, 388
Facultas quid. 66. 67, triplex. 70
Facultates remediorum. 465
Facultatum cognitio quam utilitatem adferat. 106
Fascinatio num fiat imaginatione. 99, 100
Femella cur gignatur. 143. & unde noscatur eam conceptam esse 155
Fernelius qualis auctor. 588
Fibrarum genera. 84
Figuræ vitiatæ causæ. 235
Flatus & spiritus diversis motibus feruntur. 236
Flatus, morborum causæ. 227, unde. 284
Fluxuum causæ. 81, 234
Fœcunditatis signa. 152
Fœtus formatio. 133, membranæ. 134, nutritio. 141
Fœtus perfectio, & eius typosis. 174
Fœtus ut formetur. 74, 75. quatuor eius tempora. 137, nũ mas vel fœmina. 140. & cur. 143, similes & dissimiles parentibus. 142, 145
Formæ elementorum. 12, num pereant in mistione. 16
Functiones omnes ab una sunt anima. 69

G.

GALENVS qualis. 547
Gaudium funestum. 229
Gemellorũ procreatio & sexus. 145 & signa. 156
Generatrix vis. 72
Genitalium partium temperaturæ. 44
Genio quali studiosus esse debeat. 527.
Geometria unde nata. 1
Glutinantia remedia. 477
Gracilitas temperiem indicat. 30
Gradus remediorum ut noscantur. 467
Græci auctores qui legendi. 584, 585
Gustus quid. 97, eius symptomata. 256
Gustus voluptas & dolor unde. 24

Digitized by Google

H.

HAbitationis ſitus ſalubris. 200, 210
Habitus totius corporis temperies. 47, 501.
Hæmorrhagiæ criticæ notæ. 454
Hepar an ſit venarum principium. 87
Hepatis calidi, & cæterarum eius temperierum notæ. 42, 43
Hepatis conſtitutio bona, utero morem gerit. 166
Herbaria experientia. 541, vetuſtiſſima. 3
Hermaphroditus cur gignatur. 143
Hippocrates optimus prædicendi magiſter. 415, qualis. 584
Hippocrates quando vixerit, & quid fecerit. 4
Hominis procreatio. 125, ut fiat ex ſemine. 131
Homo an capite vituli naſcatur. 181.
Horror quid, & eius cauſæ. 248
Humores quid, quot, & qui; ubi & unde; & quales. 110, officia propria cuique humori. 122, digitis demonſtrantur. 123, utilitas à cognitis humoribus. 123
Humores congenerantes, & geniti, qui dicantur. 21
Humores unde labefactentur. 205
Humorum inter ſe proportio. 225
Humoris dominatus. 412
Hypoſtaſis urinarum. 298, 301, 316.

I.

ICHOR humorum. 117, 295
Idæri triplicis cauſæ. 273
Idiopathia. 194
Idioſyncraſiæ indicatio. 526
Idola, ſeu ſpectra. 254
Ignis natura, 12. ignis triplex Platoni. 300
Ileos morbus, ſeu volvulus. 266
Imaginatio, Imaginatrix, miracula, & faſcinatio. 99, 100
Incraſſantia remedia. 471.
Indicationes. 485
Indurantia remedia. 469
Inediæ mirandæ. 261
Ingravidationis indicatio. 509
Innovatores medici. 591
Inſipidi ſaporis vis. 474
Inſtitutiones Medicinæ. 592
Intemperiei morbi. 191
Iræ effectus. 228
Iſaac quando floruerit. 6
Iudicii difficultas. 7
Iuventus, ſecunda ætas. 56

L.

LAC eſt ſucatus ſanguis. 162
Lac generatio. 480
Lac nutricum unde fœdetur. 173
Lachrymæ unde. 286, 287
Latini auctores qui legendi. 586
Lethalium morborum cauſæ. 242
Leuce, unde dicatur. 271
Liberorum cum parentibus unde ſimilitudo. 142
Libris opus. 570, 571, &c.
Literarum bonarum ſtudium. 571
Lithontriptica quæ. 478
Lochia. 139, eorum fuſio. 171, 172
Loci affecti indicatio. 519
Loci communes. 600, eorum ſeries. 601
Lumbrici. 281
Lumen, unde? 299, 300

M.

MAHOMED, rex Arabum. 6.
Magnitudinis vicioſæ cauſa. 236.
Μαλακτικὰ. 468
Mamma cur & quando turgeant. 154
Mas, an fœmina geſtetur. 140, 143, 155, cur in dextris geſtetur. 144
Materiæ morbi, an ſint. 191, 192
Maturantia remedia. 476
Maturatio quid, & quibus fiat. 515

Mea-

Digitized by Google

Meatuum vitia. 235
Medicamenti quantitas, unde sumatur. 490
Medicamentorum facultates. 465 & gradus. 466, Primæ facultis. 465 Secundæ facultatis. 467. Tertiæ facultatis. 476. Quartæ facultatis. 482
Medicamentum simplex ut noscatur experientia. 482
Medicamentis ut studendum. 598
Medici officium. 484
Medicinæ difficultas. & pulchritudo. 558, præmia. 559
Medicinæ natalitia; de eius sectis, earumque placitis: Vnde medicinæ nomen. 1. Origo eius. 2. quando ad nos venerit, 6. eius definitio: & quod sit ars, 8. eius divisio, & subiectum. 9
Melampus. 3
Melancholia alimentaria. 119, supervacanea. 120, non fit ex pituita. 121
Memoria. 104
Memoria ut firmanda. 594
Mens, non est tradux. 75
Menses evocantia. 479
Menstruus sanguis. 157. Vide, Sanguis.
Meridiari quando bonum. 222, 223
Μετάπτωσις. 194, 196, 378
Methodicæ sectæ auctores, & placita. 5
Methodus medendi quid. 485
Metastasis. 126
Ministerii Indicatio. 527
Miracula num fiant imaginatione. 99, 100
Mixtio quid, & qualia petat. 16, 17
Modus legendi auctores. 578
Mola quid. 182
Mollia non omnia humida. 27.
Μόλυσις quid. 185
Monstra. 176, & eorum causæ. 177, 179. quo tempore in utero fiant. 181.
Morbi à longitudine, & à quatuor temporibus indicatio. 528
Morbi causæ, 203. Vide Causa.
Morbi mos, 409, motus. 409, 431
Morbi vigor. 426
Morbi ab autoribus dicti: iidem compositi, impliciti. 202, diuturni, varii. 201. inæmperici, materiæ, formæ, 191. organicarum partium conformationis, numeri, magnitudinis, situs. 192. unionis 193. extremi, magni, acuti. 198. periculosi, contagiosi. 199. novi. 201
Morbi plurimi ex animo. 228
Morbi ut curandi, 516
Morborum calamitosorum causa duplex. 212
Morborum magnitudo. 198, 408
Morborum periculosorum & lethalium causa. 230, diuturnorum. 306, recidivorum. 242
Morborum differentiæ. 190, 198
Morborum signa. 486
Morborum tempora. 421
Morbus mirabilis, abditus, divinus. 230, 231
Morbus quando finiendus. 424
Morbus quid. 188
Morbus ut deprehendendus. 540
Mors. 457
Mortis causæ. 413, 458. præsensio. 457, tempus & hora ut noscatur. 432, 459
Motrix vis. 105
Motus. 77
Motus perit integro tactu. 238
Motus symptomata. 246
Muliebritas est in mensibus. 165
Mulier an sit fœcunda. 152
Mulier habet sanguinem calidiorem viro; & tamen est frigidior. 160
Mulieres variæ, viraginos, mediocres, mollissimæ. 163, ὑστεραίνουσαι. 163
Mutili cur integros pueros gignant. 128.

Digitized by Google

N.

NATVRA quali ſtudioſus ſit. 563,564
Natura quid. 59,61
Naturæ peculiaris Indicatio. 526
à naturæ functionibus Iudic. 529
Naturalis actionis ſymptomata. 265
Naturalis facultas num in corde, vel hepate. 88
Naturalis ſpiritus 70, facultas. 72
Naturalium facultatum diviſio. 72, illis famulantes. 73,76,77,78
Nervus ictus ut curandus. 510
Nuneri læſi cauſæ. 235
Nutrimentum quid. 213
Nutrix pueri quid cavere debeat. 173,174
Nutrix vis, & eius miniſtræ. 73, quid ea ſit. 77.

O.

OBSTETRICES, imperitæ. 171
Obſtruentia remedia. 471
Octimeſtris fœtus cur non vivat. 169,175
Occultæ proprietates unde. 299
Oculi temperati, & cæteræ eorum temperies, 38. unde glauci vel nigri. 38,39
Odor ut fiat. 96
Odor num monſtret facultates remediorum. 475
Odoratus 95. eius ſymptomata unde 255, qualitas mutata eo animadvertitur. 277
Opacum quid. 300
Opera, quid? 58
Ordo in diſciplinis. 570,595
Ordo medendi. 485
Organicorum morborum cauſæ. 234
Oſcitatio, unde. 251
Οξυ in morbis. 218,413

P.

PALINDROME quid. 196
Palladis natæ mythologia. 583
Paluſtria loca inſalubria. 210
Pandiculatio, unde. 251
Paracelſus humores non bene accipit. 123
Παραχυμή. 420
Παρέγχυμα viſcerum, unde. 166
Parotis. 456
Paroxyſmi indicatio. 528
Paroxyſmorum cauſæ. 240,241
Paroxyſmus quid, 420 & eius tempora 421, & vigor. 422, ut deprehendatur. 426, 427
Pars ægra ut deprehendatur. 411 487, inde indicatio. 519
Partes quæque unde fabricatæ. 136 num ſimul cunctæ creentur, & quæ primo. 136,137
Partium temperies, & ſeries. 27,28 diviſio. 76
Partus quid ſit. 167, cur huius tempus incertum. 168, cur octimeſtris non vivat. 169, quomodo fiat, & quibus ſubſidiis. 170,171, tempeſtivus. 174, naturalis; & ſigna vicini partus. 175.
Pathognomonica ſigna. 244,377
Pathologia. 185
Pepaſmi difficultas. 498
Pepaſmus, &
Pepſis, Coctio. 80; 81
Periculoſi morbi cauſæ. 242
Perſea arbor, venenum ubi. 278
Peſtis ſine putrefactione. 200
Phantaſia quid. 98
Philoſophiæ ſtudium. 572
Philoteſiæ pocula. 221
Phlebotomia, & eius tota teemareſis. 504
Phyſica. 574
Pica, morbus unde. 79
Pili in urina. 326
Pituita. 113
Platonis lectio. 577
Plethora duplex. 225,226

Picu-

Digitized by Google

Pleuritis peſtifera. 213
Pocula ſalutaria quotnam. 221
Polypus. 256
Potus. 217, noctu & ab exercitio non potandum. 221
Potus deſiderium ſymptomaticum. 262
Potus ut præſcribendus. 524
Practici quinam & quomodo legendi. 598
Præceptores. 581
Præmia medicorum. 559
Præparatio in morbis. 499
Praxis facilis ratio. 533
Principia, quæ. 70
Procreatrix vis. 73, quæ ſerie fiat procreatio. 76
Prognoſis utilitas. 374, ut ineunda. 376, axiomata eo ſpectantia. 402, quæ advertenda ad prædicendum. 416, caute inſtituenda. 450
Proprietates rerum variæ, unde? 25
Πρόσθεσις, appoſitio. 84
Πρόσφυσις, aſſimilatio. 83
Pueri humidi & calidi. 54
Puerperæ. 164, 172
Puerperia. 139
Pulmonis temperies. 38
Pulſum effectio. 91, exercitatio. 357
Pulſus criticus. 454, febrium. 358, phlegmones, ſoporoſus, doloris, amoris. 359
Pulſus nomen. 332, eum novit Hippocrates. 333, utilitas eius. 334. Quid ſit. 335, Inſtrumentum eorum. 336. Quies in pulſu. 337, à facultate. 338
Pulſus uſus & neceſſitas. 339, quænam perpendenda, & unde noſcantur varii pulſus. 340
Purgatio particularis. 514
Purgatio quid. 495, & an purgandum. & quæ notanda in eius uſu. 496, 497. an initio purgandum. 498
Purifica remedia. 468
Puc in urina. 326
Putredo, unde. 232

Q.

QVADRAGENARII tres peſſimi. 169
Qualitates quæ maxime agant. 12, non ſunt formæ. 13, 14
Qualitatum ſymptomata. 292

R.

RAREFACIENTIA. 469
Recidivorum cauſæ. 242
Refluxus. 196
Regio ſalubris. 210
Remedii indicatio. 530, rectus uſus. 502, quantitas, & copia. 490
Remediorum facultates. 455
Repercutientia remedia qualia. 470
Repulſio quid, & quo modo fiat. 512
Res præter naturam tres. 188
Reſolventia remedia. 469
Reſpiratio & pulſus. 360 quid. 361, eius utilitas. 362. 363, differentiæ. 363, ſymmetria. 364, frequens, & parva. 365, 366, magna & rara. 366, magna & frequens: frigida. 368, calida. 369, inæqualis. 369, duplex intro revocatio. 370, facilitas. 370, 371
Reſpirationis cauſa. 92
Retentrix vis. 80, eius in ventriculo ſymptomata. 266
Revulſio. 492, 493
Rhetorica. 574
Rigor. 248, 249

S.

SALSI ſaporis vis. 472
Sanguinis vox homonyma. 111, frigidus Ariſtoteli. 112. ſigna copioſi ſanguinis. 113
Sanguis auctor caloris. 27, 28
Sanguis ex alvo varie fertur. 287, 288
Sanguis in urina. 327
Sanguis fucatus, lac. 162
Sanguis menſtruus. 157, an venenoſus.

Digitized by Google

ſus. 158, 159, cur viri hoc non tententur. 160, quibus fluat, vel non fluat. item tempus & copia eius. 162, 163, 164, in hoc muliebritas. 165, cur ad uterum feratur. 166

Sanguis menſtruus ut ſit in vitio. 280, 281

Sanguis quot cauſis excernatur. 278

Sapores monſtrant remediorum vires. 471

Sarcotica remedia. 476

Scropha vetus auctor. 211

Sectæ. 569

Sectarum medicarum placita. 5

Semen concurrit active & paſſive, 132 muliebris ſeminis uſus. 132, 133. ſemen maris fœminam poteſt gignere: & contra. 145, 146, ſemen fœcundum. 149, habet vegetabile principium. 149

Semen ut ornatum ſit viribus. 74 125, quid ſit. 74, 126. cur ſpumeſcat. 126, à toto decidituꝛ. 127 à teſtibus allicitur. 129. ut utero excipiatur, & quomodo ex eo fiat homo, 131, quo modo concurrat. 132

Senſuum ſymptomata: ut fiat ſenſus. 251, 252

Senſus, & motus. 77, Senſus, & ſentiendi vis communis. 94

Senſus interni. 97

Septica remedia. 471

Septimeſtris partus etiam interdum calamitoſus. 175

Sexus indicatio. 527

Serapion. 6

Serum humorum. 205

Siderum indicatio. 532

Signum, quid. 376

Signa quibus morbus, eius cauſa, & pars affecta deprehenduntur. 486

Signa criſima. 244, epiphænomena. 244, 378, 386, 405, pathognomonica. 244, 377 epigenom. 377, coctionis & cruditatis, 378, ſalutis & mortis 386, ad melius vel deterius quæ apparent. 403, ad ſpeciem & tempus criſis. 406

Signa tantum. 405

Signa & cauſæ. 405

Signorum dignitas. 380

Similitudo liberorum cum parentibus unde. 145

Singultus unde. 251

Sitis quoſdam necavit, & unde ea. 269, foci eius tres. 45

Situs violati cauſæ. 236

Situs urbium ſalubris. 210

Sobrietatis vis ad ſanitatem. 216 217

Solitaria curatio. 552

Somnus, cauſa morbi, & eius bona: tempus, nox: 222, ſeptem horatum. 223, decubitus ad ſomnum. 223

Somnus quid, eius cauſa, & finis. 104, 105,

Soni. 284

Sonorum ſymptomata. 276

Spiritus quid. 61, & eius vis. 61, 63. ortus 64, functio triplex. 65, naturalis. 70, vitalis. 71, 89, animalis. 71, 93

Spirituum & flatuum contrarius eſt motus. 136

Spuma in urinis. 325

Status morbi ut noſcatur. 419

Sternutatio quid. 250. cur ſalutentur ſternutantes. 251

Stoici. 575

Stomachi ſymptomata. 260, & ut trahat in ſympathian ſuam alias partes. 263

Studendi modus. 557, 563

Studioſorum morbi. 561, & quibus opus ſit ſtudioſis. 563

Studiis quantum tribuendum. 609 quando iis maxime indulgendum. 610, 611

Studium. 564, ut ducatur. 570, primæ ætatis. 570

Suavia nutriunt. 215

Sudor. 284, ſanguineus, &c. 285, criticus futurus ut noſcatur. 453

Superſtitio. 532

Digitized by Google

Suppurantia remedia. 476
Surdi cur surdos gignant. 146
Surditas in morbis. 255
Sympathia. 194
Symptoma quid,& quotuplex,245 quomodo sibi succedant.291,illi non debetur curatio. 292
Symptomatum curatio. 517,518
Symptomatum & signorum differentia. 243
Systole & diastole. 336

T.

TACTVS.97, eius symptomata. 257,277
Tactus iudex est qualitatum.26, 27 487
Taprobanæ insulæ habitatores longævi 211
Temperamentum quid.19, & temperies unde dignoscatur. 31, ut partium temperies examinanda. 33,34
Temperici indicatio. 518
Tempora morborum universalia ut deprehendantur. 421
Terræ natura. 15
Testes faciunt semen. 129
Testium temperies. 44
Θεῖον in morbis. 252,413
Theophrastus. 578
Θυμὸς quid. 251
Timoris effectus. 228
Τόνος quid vere. 175
Trahentia remedia. 470
Tremor quid. 247
Tussim excitantia & sedantia. 479
Tussis quid. 251

V.

VENAE sectionis usus & administratio. 504
Venarum principium num hepar 87
Ventriculi quæque temperies quibus ex signis noscatur. 44,45
Ventus quid,& quid possit. 20
Venus causa morborum. 227
Vigiliæ unde. 224
Vini cyathi quot potandi. 218
Vinum an sit humidum. 218
Vinum est causa morbi.219, adolescentibus inimicum. 22
Viragines quæ. 16
Vires ut explorandæ. 400,501,502
Viri cur menstrua non habeant.166
Viscerum παρηχήματα. 166
Visio ut fiat. 96
Visus symptomata. 252
Vitæ tria genera. 557
Vitales spiritus. 90
Vitalis facultas. 71,87,88
Vitalium actionum symptomata. 264
Vivacitatis causa. 49
Vnctuosus sapor. 475
Voluptas & dolor in omnibus sensibus. 258
Volvulus. 266
Vomitus critici futuri signa. 453
Vomitus symptomata. 283
Vrbium situs quis salubris. 210
Vrentia quæ. 516.
Vrinæ circulus, & corona:spuma, 325.pili,pus 326, sanguis. 327
hypostases. 298, 301, 316, 328,
cautiones in urinarum inspectione. 329
Vrinæ quid in morbis significent. 293. & seqq.
Vrinalia quæ. 477
Vteri mira mutatio in gravidis 154
Vteri prærogativa & vis in fœtus fabrica. 147,148
Vtero inest fundamentum naturæ muliebris: & quod hepar utero morem gerat. 166

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Errata.

Pap. 163. l. penult. ὑπαπαίνιτον. 193. l. 4. *morbus unionis*. 230. l. antepen. *divinos*. 285. l. 14. *ſanguineus*. 301. l. 8. a fin. *encorema*. 397. l. 14. *ſynachroiſmo*. 398. l. 13. *lipyria*. 419. l. 2. *morborum*. 421. l. 6. *unice*.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

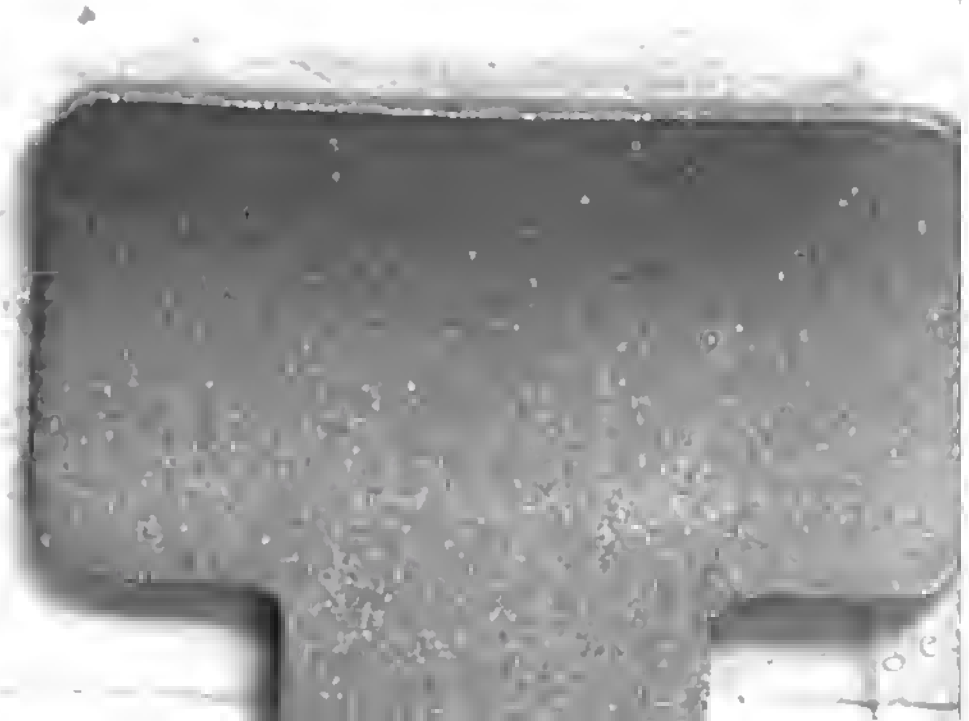

60